។ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស ។

និរុត្តិទីបនីបាឋ

គន្ថារម្ភ

១. ចតុរាសីតិសហស្ស , ធម្មក្ខន្ធាបភង្គុរា;
លោកម្ហិ យស្ស ជោតន្តិ, នន្ទវណ្ណបភស្សរា។

២. អនន្តវណ្ណំ សម្ពុទ្ធំ, វន្ទេ និរុត្តិបារគុំ;
សទ្ធម្មញ្ចស្ស សង្ឃញ្ច, វិសុទ្ធវណ្ណភាជនំ។

៣. មោគ្គល្លានោ មហាញាណី, និរុត្តារញ្ញកេសរី;
នទិ ព្យាករណំនាទំ, សោគតារញ្ញព្យាបនំ។

៤. តស្សត្ថំ ទីបយិស្សាមិ, នានារាសីវិភាជយំ;
ឱគាយ្ហ សទ្ទសត្ថានិ, នវង្គំ សត្ថុសាសនន្តិ។

១. សន្ធិកណ្ឌ

សញ្ញារាសិ

គរុសញ្ញារាសិ

វណ្ណោ , សរោ, សវណ្ណោ, ទីឃោ, រស្សោ, ព្យញ្ជនោ, វគ្គោ, និគ្គហីតំ។

១. អអាទយោ តិតាលីសំ [តិតាលីស (ពហូសុ)] **វណ្ណា** [ក. ២; រូ. ២; នី. ១, ២]។

អអាទយោ ពិន្ទ្វន្តា តេចត្តាលីសក្ខរា **វណ្ណា** នាម ហោន្តិ។

អ, អា, ឥ, **ឦ**, ឧ, ឩ, ឯត, ឯ, ឱត, ឱ។ ក, ខ, គ, ឃ, ង, ច, ឆ, ជ, ឈ, ញ, ដ, ឋ, ឌ, ឍ, ណ, ត, ថ, ទ, ធ, ន, ប, ផ, ព, ភ, ម, យ, រ, ល,វ ស, ហ, ឡ, អំ។ អត្ថំ វណ្ណេន្តិ បកាសេន្តីតិ វណ្ណា, **អក្ខរា**តិ ច វុច្ចន្តិ, នាម បញ្ញត្តិរូបត្តា នក្ខរន្តិ ខយវយំ ន គច្ឆន្តីតិ អក្ខរា។ “នាមគោត្តំ ន ជីរតី”តិ [សំ. និ. ១.៧៦] ហិ វុត្តំ។

២. ទសាទោ សរា [ក. ៣; រូ. ៣; នី. ៣]។

តេសុ វណ្ណេសុ អាទិម្ហិ ទស វណ្ណា **សរា** នាម ហោន្តិ។ សយមេវ លទ្ធសរូបា ហុត្វា រាជន្តិ វិរោចន្តីតិ សរា។

៣. ទ្វេ ទ្វេ សវណ្ណា។

តេសុ សរេសុ ទ្វេ ទ្វេសរា **សវណ្ណា** នាម ហោន្តិ។

អ, អា អវណ្ណោ, ឥ, ឦ ឥវណ្ណោ, ឧ, ឩ ឧវណ្ណោ, ឯត, ឯ ឯតវណ្ណោ, ឱត, ឱ ឱតវណ្ណោ។ សមានោ វណ្ណោ សុតិ ឯតេសន្តិ សវណ្ណា, **សរូបា**តិ ច វុច្ចន្តិ, សមានំ រូបំ សុតិ ឯតេសន្តិ សរូបា។

៤. បុព្ពោ រស្សោ [ក. ៤; រូ. ៤; នី. ៤.២២]។

ទ្វីសុ ទ្វីសុ សវណ្ណេសុ យោ យោ បុព្ពោ ហោតិ, សោ សោ **រស្សោ** នាម ហោតិ។ រស្សេន កាលេន វត្តព្ពាតិ រស្សា, រស្សកាលោ នាម អក្ខិទលានំ ឧម្មិសននិម្មិសនសមកាលោ។

តត្ថ ឯត, ឱត ឥតិ ទ្វេ ឯកបទសំយោគេ បរេ ក្វចិ លព្ភន្តិ។ ឯត្ថិ, សេដ្ឋោ, ឱដ្ឋោ, សោត្ថិ។

ឯកបទសំយោគេតិ កឹ? បទន្តរសំយោគេ បរេ រស្សា មា ហោន្តូតិ។ មំ ចេ តុំ និខណំ វនេ, [ជា. ២.២២.៥] បុត្តោ ត្យាហំ មហារាជ [ជា. ១.១.៧]។

ក្វចីតិ កឹ? ឯកបទសំយោគេបិ វគ្គន្តេសុ វា យ, រ, ល, វេសុ វា បរេសុ រស្សា មា ហោន្តូតិ។ ឯន្តិ, សេន្តិ, ឯយ្យ, ភាសេយ្យ, មេណ្ហោ, សោណ្ហោ។

៥. បរោ ទីឃោ [ក. ៥; រូ. ៥; នី. ៥]។

ទ្វីសុ ទ្វីសុ សវណ្ណេសុ យោ យោ បរោ ហោតិ, សោ សោ **ទីឃោ** នាម ហោតិ។ ទីឃេន កាលេន វត្តព្ពាតិ ទីឃា, ទីឃកាលោ នាម រស្សេហិ ទិគុណកាលោ។

៦. កាទយោ ព្យញ្ជនា [ក. ៦; រូ. ៨; នី. ៦]។

តេសុ វណ្ណេសុ កាទយោ ពិន្ទុន្តា វណ្ណា **ព្យញ្ជនា** នាម ហោន្តិ។ អត្ថំ ព្យញ្ជយន្តីតិ ព្យញ្ជនា។ តេ បន សុទ្ធា អឌ្ឍមត្តិកា, រស្សយុត្តា ទិយឌ្ឍមត្តិកា, ទីឃយុត្តា តិយឌ្ឍមត្តិកា។

៧. បញ្ចបញ្ចកា វគ្គា [ក. ៧; រូ ៩; នី. ៧]។

តេសុ ព្យញ្ជនេសុ កាទិ-មន្តា បញ្ចព្យញ្ជនបញ្ចកា **វគ្គា** នាម ហោន្តិ។

កាទិ បញ្ចកោ កវគ្គោ, ចាទិ ចវគ្គោ, ដាទិ ដវគ្គោ, តាទិ តវគ្គោ, បាទិ បវគ្គោ។ សេសា **អវគ្គា**តិ សិទ្ធំ។ វណ្ណទ្វេសេ ឯកដ្ឋានិកានំ ព្យញ្ជនានំ វគ្គេ សមូហេ និយុត្តាតិ វគ្គា។

៨. ពិន្ទុ និគ្គហីតំ [ក. ៨; រូ. ១០; នី. ៨]។

អន្តេ ពិន្ទុមត្តោ វណ្ណោ **និគ្គហីតំ** នាម។ និគ្គយ្ហ គយ្ហតិ ឧច្ចារិយតីតិ និគ្គហីតំ។

គរុសញ្ញារាសិ និដ្ឋិតោ។

ព្យញ្ជនវុត្តិរាសិ

ឋានំ, ករណំ, បយតនំ [រូ. ២ (បិដ្ឋេ); នី ៦ (បិដ្ឋេ); ២៣ (សុត្តង្កេ)]។

ឆ **ឋានានិ** – កណ្ឋដ្ឋានំ, តាលុដ្ឋានំ, មុទ្ធដ្ឋានំ, ទន្តដ្ឋានំ, ឱដ្ឋដ្ឋានំ, នាសិកដ្ឋានំ។ តេសុ ព្យត្តំ វទន្តេន យត្ថ "អក្ខ"ន្តិ វុច្ចតិ, តំ កណ្ឋដ្ឋានំ។ យត្ថ "គច្ឆ"ន្តិ, តំ តាលុដ្ឋានំ។ យត្ថ "រដ្ឋ"ន្តិ, តំ មុទ្ធដ្ឋានំ។ យត្ថ "សត្ថ"ន្តិ, តំ ទន្តដ្ឋានំ។ យត្ថ "បុប្ផ"ន្តិ វុច្ចតិ, តំ ឱដ្ឋដ្ឋានំ។ នាសបទេសោ នាសិកដ្ឋានំ។

កត្ថចិ បន ឧរដ្ឋានំ, សិរដ្ឋានំ, ជិវ្ហាមូលដ្ឋានន្តិបិ អាគតំ។ តត្ថ សិរដ្ឋានំ នាម មុទ្ធដ្ឋានមេវ។ ជិវ្ហាមូលដ្ឋានំ បន សព្ពវណ្ណានំ សាធារណន្តិ វទន្តិ។

ករណំ ចតុព្ពិធំ – ជិវ្ហាមូលំ, ជិវ្ហោបគ្គំ, ជិវ្ហគ្គំ, សកដ្ឋានន្តិ។

បយតនំ ចតុព្ពិធំ – សំវុដំ, វិវដំ, ផុដ្ឋំ, ឦសំផុដ្ឋន្តិ។ តត្ថ ករណានំ សកសកដ្ឋានេហិ សទ្ធឹ សំវរណាទិកោ វិសេសាការោ សំវុដាទិ នាម។

តត្ថ កណ្ឋបទេសានំ អញ្ញមញ្ញំ សង្ឃដ្ដនេន ឧប្បន្នា អវណ្ណ, កវគ្គ, ហការា **កណ្ឋជា** នាម។ តាលុម្ហិ ជិវ្ហាមជ្ឈសង្ឃដ្ដនេន ឧប្បន្នា ឥវណ្ណ, ចវគ្គ, យការា **តាលុជា** នាម។ មុខព្ភន្តរមុទ្ធម្ហិ ជិវ្ហោបគ្គសង្ឃដ្ដនេន ឧប្បន្នា ដវគ្គ, រ, ឡការា **មុទ្ធជា** នាម។ ឧបរិ ទន្តបន្តិយំ ជិវ្ហគ្គសង្ឃដ្ដនេន ឧប្បន្នា តវគ្គ, ល, សការា **ទន្តជា** នាម។ ឱដ្ឋទ្វយសង្ឃដ្ដនេន ឧប្បន្នា ឧវណ្ណ, បវគ្គា **ឱដ្ឋជា** នាម។ និគ្គហីតំ **នាសិកជំ** នាម។ បញ្ចវគ្គន្តា បន នាសិកដ្ឋានេបិ សកដ្ឋានេបិ ជាយន្តិ។ ឯការោ **កណ្ឋតាលុជោ**។ ឱការោ **កណ្ឋោដ្ឋជោ**។ វការោ **ទន្តោដ្ឋជោ**។ អបិច ឥវណ្ណវណ្ណា

កណ្ឋេបិ ជាយន្តិយេវ។ យទា ហការោ វគ្គន្តេហិ វា យ, រ, ល, វេហិ វា យុត្តោ ហោតិ, តទា **ឧរជោ**តិ វទន្តិ។ បញ្ហោ, តុណ្ហិ, ន្ហាតោ, វិម្ហិតោ, គយ្ហតេ, វុល្ហតេ, អវ្ហានំ។

កណ្ឋំ សំវរិត្វា ឧច្ចារិតោ អការោ **សំវុដោ** នាម។ សកសកដ្ឋាន, ករណានិ វិវរិត្វា ឧច្ចារិតា សេសសរា ច ស, ហការា ច **វិវដា** នាម។ តានិយេវ តាឡុំ ផុសាបេត្វា ឧច្ចារិតា បញ្ចវគ្គា **ផុដ្ឋា** នាម។ ថោកំ ផុសាបេត្វា ឧច្ចារិតា យ, រ, ល, វា **ឦសំផុដ្ឋា** នាម។ តត្ថ ឱដ្ឋជេសុ តាវ បវគ្គំ វទន្តានំ ឱដ្ឋទ្វយស្ស តាឡុំ ផុសនំ ឥច្ឆិតព្ពំ។ កស្មា? ផុដ្ឋបយតនិកត្តា បវគ្គស្ស។ ឧវណ្ណំ វទន្តានំ បន ឱដ្ឋទ្វយស្ស វិវរណំ ឥច្ឆិតព្ពំ។ កស្មា? វិវដបយតនិកត្តា ឧវណ្ណស្ស។ ឯស នយោ សេសេសុ សព្ពេសូតិ។

ចូឡនិរុត្តិយំ បន សព្ពេ រស្សសរា សំវុដា នាម, សព្ពេទីឃសរា វិវដា នាមាតិ វុត្តំ។ តថា សទ្ទសារត្ថជាលិនិយំ, កត្ថចិ សក្កដគន្ថេ ច។ ឥទំ យុត្តតរំ។ អញ្ញដ្ឋានិកព្យញ្ជនេហិ យុត្តា សរា អត្តនោ ឋាន, ករណានិ ជហន្តាបិ បយតនំ ន ជហន្តិ។ តស្មា នានាវណ្ណានំ សំសគ្គេ បយតនានំ សំសគ្គភេទោបិ វេទិតព្ពោតិ។ តត្ថ “សុណាតុ មេ”តិ វទន្តោ យទិ ណា-ការំ ជិវ្ហគ្គេន ទន្តដ្ឋានេ កត្វា វទេយ្យ, ទន្តជោ នា-ការោ ឯវ ភវេយ្យ។ តុ-ការញ្ច ជិវ្ហោបគ្គេន មុទ្ធដ្ឋានេ កត្វា វទេយ្យ, មុទ្ធជោ ដុ-ការោ ឯវ ភវេយ្យ។ ឯវញ្ច សតិ អក្ខរវិបត្តិ នាម សិយា។ ឯស នយោ សេសេសុ មុទ្ធជទន្តជេសុ។ តស្មា កម្មវាចំ សាវេន្តេហិ នាម ឋាន, ករណ, បយតនេសុ សុដ្ឋុ កុសលេហិ ភវិតព្ពន្តិ។

សិថិលញ្ច , ធនិតញ្ច, ទីឃំ, រស្សំ, គរុំ, លហុំ;
និគ្គហីតំ, វិមុត្តញ្ច, សម្ពន្ធញ្ច, វវត្ថិតំ [នី. ៩, ១០, ១១, ១២, ១៣, ១៤, ១៥, ១៦-១៩, ២០, ២១ សុត្តេសុ បស្សិតព្ពំ]។

មុទុនា វចីបយោគេន វត្តព្ពា វគ្គបឋម, តតិយ, បញ្ចមា **សិថិលា** នាម។ ថទ្ធេន វចីបយោគេន វត្តព្ពា វគ្គទុតិយ, ចតុត្ថា **ធនិតា** នាម។ **ទីឃ, រស្សា** បុព្ពេ វុត្តា។ ទីឃា ចេវ សំយោគបុព្ពា ច និគ្គហីតន្តា ច **គរុកា** នាម។ សេសា **លហុកា** នាម។ យថា សទ្ទសហិតោ វាតោ មុខឆិទ្ទេន ពហិ អនិក្ខម្ម នាសសោតាភិមុខោ ហោតិ, តថា មុខំ អវិវដំ កត្វា វត្តព្ពំ ព្យញ្ជនំ **និគ្គហីតំ** នាម។ តេន យុត្តានិ សព្ពព្យញ្ជនានិ និគ្គហីតន្តានិ នាម។ សេសា **វិមុត្តា** នាម។ បទសន្ធិវសេន វត្តព្ពំ **សម្ពន្ធំ** នាម។ បទច្ឆេទំ កត្វា វត្តព្ពំ **វវត្ថិតំ** នាម។

ព្យញ្ជនវុត្តិរាសិ និដ្ឋិតោ។

លហុសញ្ញារាសិ

ឃោ, លោ, បោ, ឃោ, គោ។

៩. យុវណ្ណា [ឥយុវណ្ណា (ពហូសុ)] **ឈលា នាមស្សន្តេ** [ក. ៥៨; រូ. ២៩; នី. ២០៥]។

អនិត្ថិលិង្គស្ស នាមស្ស អន្តេ ឥវណ្ណុវណ្ណា កមេន ឈលសញ្ញា ហោន្តិ។

១០. បិត្ថិយំ [ក. ៥៩; រូ. ១៨២; នី. ២០៦]។

ឥត្ថិលិង្គេ នាមស្សន្តេ ឥវណ្ណុវណ្ណា បសញ្ញា ហោន្តិ។

១១. ឃា [ក. ៦០; រូ. ១៧៧; នី. ២០៧]។

ឃោ

, អា ឥតិ ទ្វិបទំ។ ឥត្ថិលិង្គេ អាការោ ឃសញ្ញោ ហោតិ។

១២. គោ ស្យាលបនេ [ក. ៥៧; រូ. ៧១; នី. ២១៤]។

អាលបនេ សិ គសញ្ញោ ហោតិ។

លហុសញ្ញារាសិ និដ្ឋិតោ។

សង្កេតរាសិ

១៣. វិធិ វិសេសនំ យំ តស្ស [ចំ. ១.១.៦; បា. ១.១.៧២; វិធិព្ពិសេសនន្តស្ស (ពហូសុ)]។

សុត្តេ យំ វិសេសនំ ទិស្សតិ, តស្ស វិធិ ញាតព្ពោ។

'អតោ យោនំ ដាដេ'។ នរា, នរេ។ យោនន្តិ វិសេសនំ។ ដាដេតិ វិធិ។

១៤. សត្តមិយំ បុព្ពស្ស [រូ. ៨ (បិដ្ឋេ); ចំ. ១.១.៧; បា. ១.១.៦៦]។

សត្តមីនិទ្ទេសេ បុព្ពវណ្ណស្សេវ វិធិ ញាតព្ពោ។

'សរោ លោបោ សរេ'។ លោកគ្គោ [អប. ថេរ ១.១២.៥៧]។

១៥. បញ្ចមិយំ បរស្ស [ចំ. ១.១.៨; បា. ១.១.៦៧]។

បញ្ចមីនិទ្ទេសេ បរស្សេវ វិធិ ញាតព្ពោ។

'អតោ យោនំ ដាដេ'។ នរា, នរេ។

១៦. អាទិស្ស [ចំ. ១.១.៩; បា. ១.១.៥៤]។

បរស្ស សិស្សមានោ [ទិស្សមានោ (មូ)] វិធិ អាទិវណ្ណស្ស ញាតព្ពោ។

'រ សង្ខ្យាតោ វា'។ តេរស។

១៧. ឆដ្ឋិយន្តស្ស [ចំ. ១.១.១០; បា. ១.១.៥២]។

ឆដ្ឋីនិទ្ទេសេ តទន្តស្ស វិធិ ញាតព្ពោ។

'រាជស្សិ នាម្ហិ'។ រាជិនា។

១៨. ដានុពន្ធោ [ចំ. ១.១.១១; បា. ១.១.៥៣]។

ដានុពន្ធោ អាទេសោ ឆដ្ឋីនិទ្ទិដ្ឋស្ស អន្តស្ស ញាតព្ពោ។

'គោស្សាវង'។ គវស្សំ។

១៩. ដានុពន្ធោនេកវណ្ណោ សព្ពស្ស [ចំ. ១.១.១២; បា. ១.១.៥៥; ដានុពន្ធានេកវណ្ណា សព្ពស្ស (ពហូសុ)]។

យោ ច ដានុពន្ធោ អាទេសោ, យោ ច អនេកវណ្ណោ អាទេសោ, តទុភយំ ឆដ្ឋីនិទ្ទិដ្ឋស្ស សព្ពស្សេវ វណ្ណសមុទាយស្ស ញាតព្ពំ។

ដានុពន្ធេ តាវ –

'ឥមស្សានិត្ថិយំ ដេ'។ ឯសុ។

អនេកវណ្ណេ –

'អនិមិ នាម្ហិ'។ អនេន, ឥមិនា។

២០. ញកានុពន្ធា អាឡ្វន្តា [ចំ. ១.១.១៣; បា. ១.១.៤៦]។

ញានុពន្ធោ អាគមោ ច កានុពន្ធោ អាគមោ ច កមេន ឆដ្ឋីនិទ្ទិដ្ឋស្ស អាទិម្ហិ ច អន្តេ ច ញាតព្ពោ។

ញានុពន្ធេ –

‘ព្យូតោ តិស្សិញ’។ ព្រវិតិ។

កានុពន្ធេ –

‘ភូស្ស វុក’។ ពភុវ។

២១. មានុពន្ធោ សរានមន្តា បរោ [ចំ. ១.១.១៤; បា. ១.១.៤៧]។

មានុពន្ធោ អាគមោ សរានំ អន្តសរម្ហា បរោ ហោតិ។

‘នដ្ឋាយោ ស្វាម’។ នដ្ឋាយោ សន្ទន្តិ។ ‘មំ វា រុធាទីនំ’។ រុន្ធតិ។ ‘ជរ សទានមីម វា’។ ជីរតិ, សីទតិ។

ឥមស្មិំ ព្យាករណេ អនេកសរតា នាម នទី, បុរិស ឥច្ចាទីសុ លិង្គបទេសុ ឯវ អត្ថិ, គមុ, បចឥច្ចាទីសុ ធាតុបទេសុ នត្ថិ។ សព្ពធាតុយោ ព្យញ្ជនន្តា ឯវ ហោន្តិ, ធាត្វន្តលោបកិច្ចំ នត្ថិ។ តស្មា នដ្ឋាយោតិ ឯត្ថ ឡ្ល-ការោ អន្តសរោ នាម។ តតោ ‘នដ្ឋាយោ ស្វាម’ ឥតិ សុត្តេន អា-ការាគមោ។ រុន្ធតីតិ ឯត្ថ បន ឧ-ការោ អន្តសរោ នាម, តតោ “មំ វា រុធាទីន”ន្តិ សុត្តេន ពិន្ទាគមោ។ ឯវំ ជីរតិ, សីទតិ ឥច្ចាទីសុ។ ម្រម្មបោត្ថកេសុ បន “មានុពន្ធោ បទានមន្តា បរោ”តិ បាឋោ, សោ សីហឡបោត្ថកេហិ ន សមេតិ។

២២. វិប្បដិសេធេ [ចំ. ១.១.១៦; បា. ១.៤.២]។

សមានវិសយានំ ទ្វិន្នំ វិធីនំ អញ្ញមញ្ញបដិសេធរហិតេ ឋានេ យេភុយ្យេន បរោ វិធិ ឱកាសំ លភតិ។

ចត្តារោមេ ភិក្ខវេ ធម្មា [អង្គុត្តរនិកាយេ] -ឯត្ថ ចត្តារិមេតិ បុព្ពលោបេ សម្បត្តេ បរលោបោ ឱកាសំ លភតិ។

២៣. សង្កេតោ នាវយវោនុពន្ធោ [ចំ. ១.១.៥]។

យោ វណ្ណោ បយោគស្ស អវយវោ ន ហោតិ, សុត្តេសុ សង្កេតមត្តោ ហោតិ, សោ **អនុពន្ធោ** នាម។

‘គោស្សាវ’ ។ គវស្សំ-ឯតេន បទរូបវិធានេ អនុពន្ធោ ឧបយោគំ ន គច្ឆតីតិ ញាបេតិ។

២៤. វណ្ណបរេន សវណ្ណោបិ។

វណ្ណសទ្ទោ បរោ ឯតស្មាតិ វណ្ណបរោ, វណ្ណបរេន វស្សសរេន សវណ្ណោបិ គយ្ហតិ សយញ្ច, អវណ្ណោតិ វុត្តេ អា-ការោបិ គយ្ហតិ អ-ការោ ចាតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯវំ ឥវណ្ណវណ្ណេសុ។

២៥. ន្តុវន្តុមន្តាវន្តុតវន្តុសម្ពន្ធី [ន្តុ វន្តុមន្តាវន្តុតវន្តុ សម្ពន្ធី (ពហូសុ)]។

ន្តុឥតិ វុត្តេ វន្តុ, មន្តុ, អាវន្តុ, តវន្តូនំ សម្ពន្ធីភូតោ ន្តុការោ គយ្ហតិ។

‘ន្តុន្តូនំ ន្តោ យោម្ហិ បឋមេ’។ គុណវន្តោ, សតិមន្តោ, យាវន្តោ, ភុត្តវន្តោ។

សង្កេតរាសិ និដ្ឋិតោ។

សន្ធិវិធាន

អថ សន្ធិវិធានំ ទីបិយតេ។

លោបោ, ទីឃោ, រស្សោ, វុទ្ធិ, អាទេសោ, អាគមោ, ទ្វិភាវោ, វិបល្លាសោ។

លោបរាសិ

២៦. សរោ លោបោ សរេ [ក. ១២; រូ. ១៣; នី. ៣០]។

លុប្បតីតិ លោបោ។ សរេ បរេ សរូបោ វា អសរូបោ វា បុព្ពោ សរោ លោបោ ហោតិ។

សរូបេ តាវ –

អវណ្ណេ-លោកគ្គោ [អប. ថេរ ១.១២.៥៧], ភវាសវោ, [ធ. ស. ១១០២] អវិជ្ជាសវោ [ធ. ស. ១១០២], អវិជ្ជានុសយោ [វិភ. ៩៤៩]។

ឥវណ្ណេ-មុនិន្ទោ, មុនីរិតោ, វរវាទីរិតោ, ឥត្ថិន្ទ្រិយំ [វិភ. ២១៩]។

ឧវណ្ណេ-ពហូបការោ [ជា. ១.២២.៥៨៨], ពហុកា ឩមិ ពហូមិ, សរភុយា ឩមិ សរភូមិ, សរភុយា ឧទកំ សរភូទកំ។

អសរូបេ –

សោតិន្ទ្រិយំ [វិភ. ២១៩], កាមុបាទានំ, ភវេសនា [ទី. និ. ៣.៣០៥], ភវោឃោ [ធ. ស. ១១៥៦], សោតុណ្ណស្ស [បារា. ៣៨១], ទិដ្ឋានុសយោ [វិភ. ៩៤៩], ទិដ្ឋុបាទានំ, ទិដ្ឋេកដ្ឋំ, ទិដ្ឋោឃោ [ធ. ស. ១១៥៦], មុទិន្ទ្រិយំ [មហាវ. ៩], បុត្តា មត្ថិ [ធ. ប. ៦២], ឧរស្ស ទុក្ខោ [បាចិ. ៤០២], អសន្តេត្ថ ន ទិស្សន្តិ [ធ. ប. ៣០៤] ឥច្ចាទិ។

ឥតិ បុព្ពលោបរាសិ។

២៧. បរោ ក្វចិ [ក. ១៣; រូ. ១៥; នី. ៣១]។

បុព្ពសរម្ហា សរូបោ វា អសរូបោ វា បរោ សរោ ក្វចិ លោបោ ហោតិ។

សរូបេ តាវ –

តំ កទាស្សុ ភវិស្សតិ [ជា. ២.២២.១៤៤ អាទយោ; តំ កុទស្សុ], កុទាស្សុ នាម ទុម្មេធោ, ទុក្ខស្សន្តំ ករិស្សតិ [ធ. ប. ៣៧៦], យទាស្សុ សីលំ បញ្ញញ្ច [ជា. ២.២២.១៤៧៤], តទាស្សុ កណ្ហំ យុញ្ជន្តិ [ជា. ១.១.២៩] -កណ្ហន្តិ មហាកណ្ហគោណំ, តណ្ហាស្ស វិប្បហីនា, មាស្សុ កុជ្ឈ រថេសភ, សត្ថហារកំ វាស្ស បរិយេសេយ្យ [បារា. ១៦៧, ១៧១], អាគតាត្ថ តុម្ហេ, សោតុកាមាត្ថ តុម្ហេ, មាយ្យោ ឯវរូបមកាសិ, បបំ អវិន្ទុំ [ជា. ១.១.២] -បវន្តុំ អាបំ លភិសូត្យត្ថោ, នាលំ កពឡំ បទាតវេ [ជា. ១.១.២៧] -ប+អាទាតវេតិ ឆេទោ, គណ្ហិតុន្តត្ថោ, រុប្បតីតិ រូបំ, ពុជ្ឈតីតិ ពុទ្ធោ-ទីឃោ, អគ្គីវ តប្បតិ, ឥត្ថីវ គច្ឆតិ, នទីវ សន្ទតិ, មាតុបដ្ឋានំ, បិតុបដ្ឋានំ, យេតេ ធម្មា អាទិកល្យាណា [ចូឡវ. ៣៩៩] ឥច្ចាទិ។

អសរូបេ –

ឥតិស្ស [បាចិ. ៤៦៥], ឥតិបិ [បារា. ១], អស្សមណីសិ [បារា. ១៣៥], អកតញ្ញូសិ [ធ. ប. ៣៨៣], វន្ទេហំ, សោហំ, យស្សទានិ [មហាវ. ២៤២], ឆាយាវ អនបាយិនី [ធ. ប. ២], មាទិសេសុ កថាវ កា, កិន្នុមាវ សមណិយោ មធុវា មញ្ញតិ ពាលោ [ធ. ប. ៦៩], ចក្ខុន្ទ្រិយំ [វិភ. ២១៩], ទ្វេមេ ភិក្ខវេ ធម្មា [អ. និ. ២.៣], តយោមេ ភិក្ខវេ ធម្មា [អ. និ. ៣.១៧] ឥច្ចាទិ។

ក្វចីតិ កឹ? កតមា ចានន្ទ អនិច្ចសញ្ញា [អ. និ. ១០.៦០]។

ឥតិ បរលោបរាសិ។

២៨. ន ទ្វេ វា។

ទ្វេ បុព្ពបរសរា ក្វចិ លោបា ន ហោន្តិ វា។

អប្បមាទោ អមតំ បទំ [ធ. ប. ២១], កោ ឥមំ បថវិំវិចេស្សតិ [ធ. ប. ៤៤]។

ក្វចិត្វេវ? សោតិន្ទ្រិយំ [វិភ. ២១៩], ចក្ខុន្ទ្រិយំ [វិភ. ២១៩],

វាតិ កឹ ? កោមំ វសលី បរាមសិស្សតិ។

ឥតោ បដ្ឋាយ យាវសន្ធិកណ្ឌាវសានា យុត្តដ្ឋានេសុ សព្ពត្ថ ក្វចិសទ្ទោ, វាសទ្ទោ ច វត្តន្តេ។ តត្ថ ក្វចិសទ្ទោ នានាបយោគំ ទស្សេតិ។ វាសទ្ទោ ឯកបយោគស្ស នានារូបំ ទស្សេតិ។ លោបនិសេធោ។

២៩. បរសរស្ស។

និគ្គហីតម្ហា បរសរស្ស ក្វចិ លោបោ ហោតិ វា។

ត្វំសិ [បេ. វ. ៤៧; ជា. ២.២២.៧៦៤], ចន្ទំវ វិមលំ សុទ្ធំ [ធ. ប. ៤១៣; សុ. និ. ៦៤២], ចក្កំវ វហតោ បទំ [ធ. ប. ១], ហលំទានិ បកាសិតុំ [មហាវ. ៨], កិន្តិ វទេយ្យុំ, ចីវរន្តិ, បត្តន្តិ, ភិក្ខុន្តិ។

ឥតិ សរលោបរាសិ។

៣០. សំយោគាទិ លោបោ។

សំយោគស្ស អាទិភូតោ ព្យញ្ជនោ ក្វចិ លោបោ ហោតិ វា។

បុប្ផំសា ឧប្បជ្ជតិ [បារា. ៣៦] – ឥធ បុព្ពសុត្តេន សរលោបោ, ឯវំស តេ អាសវា បហីនា ហោន្តិ [ម. និ. ១.២៤], សចេ ភុត្តោ ភវេយ្យាហំ, សាជីវោ គរហិតោ មម [មិ. ប. ៦.១.៥] - អស្ស+អាជីវោតិ ឆេទោ, ភវេយ្យាតិ អត្ថោ។

តីសុ ព្យញ្ជនេសុ សរូបានំ ទ្វិន្នំ អាទិព្យញ្ជនស្ស លោបោ – អគ្យាគារំ [បាចិ. ៣២៦], អគ្យាហិតោ, វុត្យស្ស, វិត្យានុភូយតេ, ឯកសតំ ខត្យា [ជា. ២.២២.៥៩៤], រត្យោ, រត្យា, រត្យំ, សក្វាហំ មារិស ទេវានមិន្ទោ [សំ. និ. ១.២៦៨], ឥច្ចាទិ។

សរូបានន្តិ កឹ? តិត្វា បុថុសោ វទន្តិ [សុ. និ. ៨៩៧], ចតុត្វន្តំ, ឆដ្ឋន្តំ, ចក្ខាពាធំ, វត្វេត្ថ។

ឥតិ ព្យញ្ជនលោបរាសិ។

៣១. លោបោ។

និគ្គហីតស្ស ក្វចិ លោបោ ហោតិ វា។

សរេ បរេ តាវ –

ឯវាហំ ចិន្តយិត្វាន [ពុ. វំ. ២.២៧], បុប្ផទានំ អទាសហំ-អទាសឹ+អហន្តិ ឆេទោ, ពិន្ទុលោបោ, បុន បុព្ពសរលោបោ, តុយ្ហត្ថាយ មហាមុនិ, តុយ្ហេវេតំ ទុក្កដំ [ទី. និ. ២.១៧៨], តាសាហំ សន្តិកេ [បាចិ. ៧០៩], តេសាហំ ឯវំ វទាមិ, បញ្ចន្នេតំ ធម្មានំ អធិវចនំ, ឆន្នេតំ ធម្មានំ អធិវចនំ, សមណ ត្វេវ បុច្ឆាមិ [ជា. ២.២២.២៥៣ សមណ តេវ], ព្រាហ្មណ ត្វេវ បុច្ឆាមិ [ជា. ២.២២.២៥៨ ព្រាហ្មណ តេវ] -ត្វំ+ឯវាតិ ឆេទោ, វិទូនគ្គមិតិ។

ព្យញ្ជនេ បរេ –

តំ គុយ្ហមូលេ បដិទេសេមិ។

គាថាយំ –

អរិយសច្ចានទស្សនំ [ខុ. បា. ៥.១១], ឯតំ ពុទ្ធាន សាសនំ [ធ. ប. ១៨៣], ខន្ធានញ្ច បដិបាដិ, ធាតុអាយតនាន ច [ធ. ស. អដ្ឋ. និទានកថា]។

មាគមេ បរេ –

គរុឡោ ឧរគាមិវ [ជា. ១.៤.១២៤ សុបណ្ណោ], ធម្មោ អរហតាមិវ [ទី. និ. ២.៣៤៨], អាលោកោ បស្សតាមិវ [សុ. និ. ៧៦៩], ពកោ កក្កដកាមិវ [ជា. ១.១.៣៨], នភំ តារកិតាមិវ [ជា. ២.២២.១៩៨៩ តារាចិតាមិវ], បទុមំ ហត្ថគតាមិវ [ជា. ២.២២.២៣៣៦] -ឯតេសុ មាគមេ ពិន្ទុលោបោ, ព្យញ្ជនេ បុព្ពសរទីឃោ ច។

តថា សំឧបសគ្គស្ស ពិន្ទុលោបេ អន្តសរទីឃោ –

សារាគោ, សារត្តោ, អវិសាហារោ, សារម្ភោ, សារទ្ធោ, សាកេតំ នគរំ, សាធារណំ, សំ អស្ស អត្ថីតិ សាមី។

សមាសេ តុមន្តម្ហិ និច្ចំ –

កត្តុកាមោ, គន្តុកាមោ ឥច្ចាទិ។

ឥតិ ពិន្ទុលោបរាសិ។

៣២. ស្យាទិលោបោ បុព្ពស្សេកស្ស។

វិច្ឆាយំ ឯកស្ស វិភត្យន្តស្ស បទស្ស ទ្វិត្តេ កតេ បុព្ពបទស្ស ស្យាទិលោបោ ហោតិ។

ឯកេកំ, ឯកេកានិ, ឯកេកេន, ឯកេកស្ស ឥច្ចាទិ។

មាគមេ –

ឯកមេកំ, ឯកមេកានិ ឥច្ចាទិ។

ឥតិ ស្យាទិលោបរាសិ។

អប្បវិធានមុច្ចតេ។

៣៣. ឥទមិនាទីនិ [ចំ. ៥.២.១.២៧; បា. ៦.៣.១០៩; មុ. ២.៣៤; កា. ២.២៧]។

មហាវុត្តិសុត្តមិទំ, ឥទមិនាទីនិ បទរូបានិ ឥមិនា និបាតនេន សិជ្ឈន្តីតិ អត្ថោ។

សរលោបោ ព្យញ្ជនេ –

លាពុ=អលាពុ , បិធានំ=អបិធានំ, ទ្វារំ បិទហិត្វា=អបិទហិត្វា, គិនិ=អគ្គិនិ, រត្នំ=រតនំ, ន្ហានំ=នហានំ, អស្នាតិ=អសនាតិ, ហន្តិ=ហនតិ, ហន្តិ កុទ្ធោ បុថុជ្ជនោ [អ. និ. ៧.៦៤], ផលំ វេ កទលី ហន្តិ [អ. និ. ៤.៦៨], សក្ការោ កាបុរិសំ ហន្តិ។ កត្ថចិ ពហុវចនម្បិ ទិស្សតិ។ វិក្កោសមានា តិព្ពាហិ, ហន្តិ នេសំ វរំ វរំ [ជា. ២.២២.២៣៧០]។

ឥវណ្ណលោបេ –

អារាមរុក្ខចេត្យានិ=ចេតិយានិ [ធ. ប. ១៨៨], អថត្ថេកសតំ ខត្យា [ជា. ២.២២.៥៩៤] =ខត្តិយា, តិថ្យា បុថុសោ វទន្តិ [សុ. និ. ៨៩៧]។ តិថ្យា បុថុសោ និវិដ្ឋា [សុ. និ. ៨៩៨] =តិត្ថិយា។ វិទ្វស្តោ=វិទ្ធំសិតោ, ឧត្រស្តោ=ឧត្រាសិតោ, ស្នេហោ=សិនេហោ, ក្លេសវត្ថូនិ=កិលេសវត្ថូនិ, ក្រិយា=កិរិយា, ប្លវន្តិ=បិលវន្តិ។

ឧវណ្ណលោបេ –

បទ្មានិ=បទុមានិ, ឧស្មា=ឧសុមា ឥច្ចាទិ។

សំយោគាទិព្យញ្ជនលោបោ ច –

បុត្តានញ្ចិ វធោ ទុខោ, មាតិយោ លភតេ ទុខំ, អប្បស្សាទា កាមា ទុខា, នត្ថិ កាមបរំ ទុខំ [ជា. ២.១៩.១១៨], សេខោ=សេក្ខោ, អបេខា=អបេក្ខា, ឧបសម្បទាបេខោ=ឧបសម្បទាបេក្ខោ [មហាវ. ៧០] ឥច្ចាទិ។

សរេន សហ ព្យញ្ជនលោបោ –

បដិសង្ខា យោនិសោ [អ. និ. ៦.៥៨], អក្ខាតិ=អក្ខាយតិ, គន្ធំ ឃាតិ=ឃាយតិ, អភិញ្ញា=អភិញ្ញាយ, បរិញ្ញា=បរិញ្ញាយ, អធិដ្ឋា=អធិដ្ឋាយ, បតិដ្ឋា=បតិដ្ឋាយ, អាវីកតា ហិស្ស ផាសុ [មហាវ. ១៣៤] , អស្សវនតា ធម្មស្ស បរិហាយន្តិ [មហាវ. ៨], វិបាកោ តទារម្មណតា ឧប្បជ្ជតិ [បដ្ឋា. ៣.១.៩៨], ទសាហបរមតា ធារេតព្ពំ [បារា. ៤៦២], នាយំ ព្រាហ្មណភោជនត្ថា, តិលោទនោ ហេហិតិ [ជា. ១.៨.១], វិសសេនោវ គារយ្ហោ, យស្សត្ថា រុក្ខរោបកា [ជា. ១.៣.៥៤] =វិសសេនោវាតិ ឯវំនាមកោ រាជា ឯវ, យស្សត្ថា ទូរមាយន្តិ [ជា. ១.៣.២៨] – យស្សាតិ ឧទរស្ស, បិតុ អត្ថា ចន្ទវតី [ជា. ១.៩.៦៦], ឧបាទារូបំ, អនុបាទា វិមុត្តោ, សទ្ធាបព្ពជិតោ, ឧបនិធាបញ្ញត្តិ។ សំវិធាវហារោ, ឃាតិ=ឃាយតិ, វាតិ=វាយតិ, និព្ពាតិ=និព្ពាយតិ, និព្ពន្តិ=និព្ពាយន្តិ, បហាតិ=បហាយតិ, សប្បតិស្សោ=សប្បតិស្សយោ, សុហទោ=សុហទយោ=សព្ពត្ថ យលោបោ,

មុខរោ=មុខខរោ, វាចាករណោ=វាក្ករណោ, វាចាបថោ=ព្យប្បថោ=វាស្ស ព្យត្តំ, វស្សត្តញ្ច, ឯវំ ព្យាខោ=ឯវំវិយ ខោ=វិស្ស ព្យត្តំ, ទីឃោ ច យលោបោ ច។

លោលុប្បោ, មោមុហោ, កុក្កុចោ, សុសុខោ, រោរុវោឥច្ចាទីសុ បន អតិសយត្ថទីបនត្ថំ បទទ្វិត្តំ កត្វា បុព្ពបទេសុ អក្ខរលោបោ។

បទលោបោ អាទិមជ្ឈន្តេសុ –

ទត្តោ=ទេវទត្តោ, អស្សេហិ យុត្តោ រថោ=អស្សរថោ, រូបភវោ=រូបំ, អរូបភវោ=អរូបំ ឥច្ចាទិ។

លោបរាសិ និដ្ឋិតោ។

ទីឃ, រស្សរាសិ

អថ ទីឃ, រស្សា ទីបិយន្តេ។

៣៤. សេសា ទីឃា។

បក្ខិត្តមិទំ សុត្តំ។ លុត្តេហិ វា អាទេសកតេហិ វា វណ្ណេហិ សេសា រស្សសរា ក្វចិ ទីឃា ហោន្តិ វា។

បុព្ពលុត្តេ តាវ –

តត្រាយមាទិ ភវតី [ធ. ប. ៣៧៥], តត្រាភិរតិមិច្ឆេយ្យ [ធ. ប. ៨៨; សំ. និ. ៥.១៩៨], ពុទ្ធានុស្សតិ, សទ្ធីធ វិត្តំ បុរិសស្ស សេដ្ឋំ [សុ. និ. ១៨៣], អនាគារេហិ ចូភយំ [ធ. ប. ៤០៤; សុ. និ. ៦៣៣], ធម្មូបសំហិតា [ទី. និ. ២.៣៤៩], តថូបមំ ធម្មវរំ អទេសយិ [ខុ. បា. ៦.១៣], តេសំ វូបសមោ សុខោ [ទី. និ. ២.២២១] ឥច្ចាទិ។

បរលុត្តេ –

អជិតាតិ ភគវា អវោច [សុ. និ. ១០៣៩, ១០៤១], សុមេធោ សាជាតោ ចាតិ, រុប្បតីតិ រូបំ [សំ. និ. ៣.៧៩], ពុជ្ឈតីតិ ពុទ្ធោ, សាធូតិបតិស្សុណិត្វា [ធ. ប. អដ្ឋ. ១.៤ កាឡយក្ខិនីវត្ថុ], កឹសូធ វិត្តំ បុរិសស្ស សេដ្ឋំ [សុ. និ. ១៨៤] ឥច្ចាទិ។

ពិន្ទុលុត្តេ –

តាសាហំ [បាចិ. ៧០៩], តេសាហំ [ជា. ២.២២.៣១៣]។

អាទេសេសុ –

ម្យាយំធម្មោ [មហាវ. ៧], ស្វាហំ [បេ. វ. ៤៨៥], វិត្យានុភូយតេ ឥច្ចាទិ។

យទិបិ ឥមានិ រូបានិ ព្យញ្ជនេ ឧបរិសុត្តេន សិជ្ឈន្តិ, លុត្តាទេសេសុ បន និច្ចមិវ ទីឃសិទ្ធិញាបនត្ថំ ឥទំ សុត្តំ បក្ខិត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។

៣៥. ព្យញ្ជនេ ទីឃរស្សា [ក. ២៥, ២៦; នី. ៣៥, ៣៦, ៦៤, ៧១, ១៦៥, ១៧៩]។

ព្យញ្ជនេ បរេ រស្សទីឃានំ ក្វចិ ទីឃ, រស្សា ហោន្តិ វា។ តត្ថ ទីឃវិធិ នាម គាថាវសេន វា អាគមវសេន វា វចនសុខវសេន វា ពុទ្ធិសុខវសេន វា ហោតិ។

តត្ថ គាថាវសេន តាវ –

មធុវាមញ្ញតិ ពាលោ [ធ. ប. ៦៩], ខន្តី ច សោវចស្សតា [ខុ. បា. ៥.១០], ឯវំ គាមេ មុនី ចរេ [ធ. ប. ៤៩], សក្កោ ឧជូ ច សុហុជូ ច [ខុ. បា. ៩.១] ឥច្ចាទិ។

អាគមេ –

ឧរគាមិវ [ជា. ១.៧.៣០], អរហតាមិវ [ទី. និ. ២.៣៤៨], បស្សតាមិវ [សុ. និ. ៧៦៩] ឥច្ចាទិ។ គាថាវសេនាតិបិ យុជ្ជតិ។

វចនសុខញ្ច ពុទ្ធិសុខញ្ច បុរិមេ សេសទីឃេបិ លព្ភតិ។

តត្ថ វចនសុខេ –

ឆារត្តំ មានត្តំ [ចូឡវ. ៩៧], បកដ្ឋំ វចនំ បាវចនំ, បាសាទោ, បាការោ, បាវស្សិ មេឃោ, នគរំ បាវិសិ, បាវេក្ខិ, បារិសុទ្ធិ, បាឌិបទោ, ចតុរាសីតិសហស្សានិ [ធ. ស. អដ្ឋ. ៥៨៤] ឥច្ចាទិ។

ពុទ្ធិសុខំ នាម បទច្ឆេទញាណសុខំ។ តត្ថ –

សាត្ថំ សព្យញ្ជនំ [បារា. ១], សាត្ថិកា ធម្មទេសនា, ចក្ខុមាស្ស យថា អន្ធោ ឥច្ចាទិ។

ពិន្ទុលុត្តេ បន សារាគោ, សារត្តោ ឥច្ចាទីនិ បុព្ពេ ឧទ្ធដានិយេវ។

ឥតិ ទីឃរាសិ។

រស្សសន្ធិម្ហិ គាថាវសេន តាវ –

យិដ្ឋំវហុតំវ លោកេ [ធ. ប. ១០៨], ភោវាទិ នាម សោ ហោតិ [ធ. ប. ៣៩៦; សុ. និ. ៦២៥], យថាភាវិ គុណេន សោ ឥច្ចាទិ។

អាគមេ យ, រ, ទាគមេសុ បុព្ពរស្សោ –

យថយិទំ [អ. និ. ១.១-៤], តថយិទំ, យថរិវ អម្ហាកំ ភគវា, តថរិវ ភិក្ខុសង្ឃោ, សម្មទេវ សមាចរេ [សំ. និ. ១.១១២], សម្មទក្ខាតោ មយា សតិសម្ពោជ្ឈង្គោ [សំ. និ. ៥.១៩៤] ឥច្ចាទិ។

សំយោគរស្សោ នាម ពហុលំ លព្ភតិ –

អក្កមោ, បរក្កមោ, អក្ខាតោ, អញ្ញោ, អញ្ញិន្ទ្រិយំ, អញ្ញាតំ ភគវា, អញ្ញាតំ សុគត, អត្ថរណំ, អប្ផោដេតិ, អល្លិយតិ, អច្ឆិន្ទតិ, អស្សាទោ, អាភស្សរោ, បភស្សរោ, សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ, ឈានស្ស លាភិម្ហិ វសិម្ហិ [បារា. ២០៣-២០៤]។

តា, តោបច្ចយេសុបិ រស្សោ –

កតញ្ញុតា, អត្ថញ្ញុតា, ធម្មញ្ញុតា, កញ្ញតោ, នទិតោ, វធុតោ។

សមាសេ –

ឥត្ថិបុមំ, ឥត្ថិលិង្គំ, ឥត្ថិភាវោ, សព្ពញ្ញុពុទ្ធោ ឥច្ចាទិ។

ឥតិ រស្សរាសិ។

ទីឃ, រស្សរាសិ និដ្ឋិតោ។

វុទ្ធិរាសិ

អថ វុទ្ធិសន្ធិ ទីបិយតេ។

៣៦. យុវណ្ណានមេឱ លុត្តា [ក. ១៤; រូ. ១៦; នី. ៣៤]។

លុត្តា បុព្ពសរម្ហា វា បរសរម្ហា វា សេសានំ ឥវណ្ណុវណ្ណានំ កមេន ឯ, ឱអាទេសា ហោន្តិ វា។

បរឥវណ្ណេ –

ពន្ធុស្សេវ សមាគមោ, អតេវ មេ អច្ឆរិយំ [ជា. ២.២២.១៩៨៨], វាតេរិតំ, ជិនេរិតំ។

បរឧវណ្ណេ –

គង្គោទកំ, បត្តំ វោទកំ កត្វា [ចូឡវ. ៣៧៦], សង្ខ្យំ [សុ. និ. ៧៥៤] នោបេតិ វេទគូ [មហានិ. ៦], ឧទកោមិវ ជាតំ។

ក្រិយាបទេសុ –

វេតិ, អបេតិ, ឧបេតិ, អបេក្ខា, ឧបេក្ខា ឥច្ចាទិ។

បុព្ពឥវណ្ណេ –

រថេសភោ, ជនេសភោ, មុនេលយោ ឥច្ចាទិ- តត្ថ រថីនំ អាសភោ ជេដ្ឋកោតិ រថេសភោ, រថីនន្តិ រថវន្តានំ រថរូឡ្ហានំ យោធានន្តិ អត្ថោ។ ជនីនំ អាសភោ ជនេសភោ, ជនីនន្តិ ជនវន្តានំ ឥស្សរានំ។ មុនីនំ អាលយោ វិហារោ មុនេលយោ។

បុព្ពឧវណ្ណេ –

សុន្ទរា ឥត្ថី សោត្ថិ, សុន្ទរោ អត្ថោ យស្សាតិ សោត្ថិ, រស្សត្តំ, មង្គលំ។

វុទ្ធិរាសិ និដ្ឋិតោ។

អាទេសសន្ធិ

អថាទេសសន្ធិ ទីបិយតេ។

៣៧. យវា សរេ [ក. ១៨, ១៩, ២១, ៤៥; នី. ៤៤, ៤៦, ៤៧, ៥១, ៥៨]។

សរេ បរេ ឥវណ្ណុវណ្ណានំ យ, វាទេសា ហោន្តិ វា។

ឥវណ្ណេ –

បដិសន្ធារវុត្យស្ស [ធ. ប. ៣៧៦], សព្ពា វិត្យានុភូយតេ, ក្យាហំ អបរជ្ឈាមិ [បារា. ៣៨៣] – ឥធ បឋមំ ពិន្ទុលោបោ, សុតា ច បណ្ឌិតាត្យត្ថ, សុតា ច បណ្ឌិតាត្យម្ហា [ជា. ២.២១.១៨៩], ញាតោ សេនាបតីត្យាហំ [ជា. ២.២១.៩៤], ឥច្ចេតំ កុសលំ [បារា. ៤១១], ឥច្ចស្ស វចនីយំ [ទីឃនិកាយេ], បច្ចុត្តរិត្វា, បច្ចាហរតិ [បារា. ៣០៥-៣០៧], បច្ចេតិ, បច្ចយោ, អច្ចេតិ, អច្ចយោ [ទី. និ. ១.២៥១], អច្ចាយំ មជ្ឈិមោ ខណ្ឌោ [ជា. ១.៧.៣៣] – អតិរេកោ អយំ មជ្ឈិមោ ខណ្ឌោត្យត្ថោ, អបុច្ចណ្ឌតា – អបុតិអណ្ឌតាត្យត្ថោ, ជច្ចន្ធោ, ជច្ចុយានកោ, ជច្ចេឡកោ, អព្ភុគ្គច្ឆតិ, អព្ភេតិ, អព្ភោកាសោ [ទី. និ. ១.១៩១], អជ្ឈោកាសោ អជ្ឈាគមា ឥច្ចាទិ។

វាត្វេវ? ឥតិស្ស មុហុត្តម្បិ [បាចិ. ៤៦៥], អតិសិគណោ, អធីរិតំ។

ឯត្ថ ច ឥច្ចេតន្តិអាទីសុ ឥមិនា សុត្តេន ឥតិ, បតិ, អតិបុតិ, ជាតិ, អភិ, អធិសទ្ទានំ ឥវណ្ណស្ស យត្តំ, ‘ត វគ្គ, វណាន’...ន្តិ សុត្តេន យម្ហិ តវគ្គស្ស ចត្តំ, ‘វគ្គ, ល, សេហិ តេ’តិ សុត្តេន យស្ស បុព្ពរូបត្តំ, អភិ, អធិសទ្ទេសុ បន ‘ចតុត្ថទុតិយេស្វេស’...ន្តិ សុត្តេន វគ្គចតុត្ថានំ តតិយត្តំ។

ឧវណ្ណេ –

ចក្ខ្វាពាធមាគច្ឆតិ, បាត្វាកាសិ [ម. និ. ២.៣០៨], វត្វេត្ថ វិហិតំ និច្ចំ, ទ្វាការោ [មហាវ. ៩], មធ្វាសវោ [បាចិ. ៣២៨], អន្វយោ, អន្វេតិ, ស្វាក្ខាតោ [មហាវ. ២៦, ៦២], ស្វាការោ [មហាវ. ៩], ពហ្វាពាធោ ឥច្ចាទិ។

៣៨. ឯឱនំ [ក. ១៧, ១៨; រូ. ១៩, ២០; នី. ៤៣, ៤៤]។

សរេ បរេ ឯ, ឱនំ យ, វាទេសោ ហោតិ វា។

ក្យស្ស ព្យបថយោ អស្សុ [សុ. និ. ៩៦៧], ក្យស្សុ ឥធ គោចរា [សុ. និ. ៩៦៧] -តេ+អស្ស បុគ្គលស្សាតិ អត្ថោ, ព្យបថយោតិ វចនបថា, យថា នាមំ តថា ឈស្ស-ចេ+អស្សាតិ ឆេទោ, ត្យាហំ ឯវំ វទេយ្យំ [ម. និ. ១.៣០], ត្យស្សុ បហីនា ហោន្តិ, បុត្តោ ត្យាហំ មហារាជ [ជា. ១.១.៧], បព្ពត្យាហំ គន្ធមាទនេ [ជា. ២.២២.៣៩៧], អធិគតោ ខោ ម្យាយំ ធម្មោ [មហាវ. ៧], យ្យស្ស វិប្បដិសារជា, យ្យស្ស តេ ហោន្តិ អនត្ថកាមា, យ្យស្សុ មញ្ញាមិ សមណេ-ឯត្ថ ច អវិសិដ្ឋេបិ វចនសទ្ទេ យេ+អស្សាតិ បទច្ឆេទពុទ្ធិសុខត្ថំ ‘យ្យស្សា’តិ បោត្ថកាវោបនំ យុជ្ជតិយេវ, យថា តំ? ‘យទាស្ស សីលំ បញ្ញញ្ច’ [ជា. ២.២២.១៩៧៤] ឥច្ចាទីសុ វិយ, ក្វត្ថោសិ ជីវិតេន មេ, យាវតក្វស្ស កាយោ, តាវតក្វស្ស ព្យាមោ [ទី. និ. ២.៣៥], អថ ខ្វស្ស, អត្ថិ ខ្វេតំ ព្រាហ្មណ, យត្វាធិករណំ [ទី. និ. ១.២១៣], យ្វាហំ, ស្វាហំ ឥច្ចាទិ។

វាត្វេវ? សោ អហំ វិចរិស្សាមិ [សុ. និ. ១៩៤], សោ អហំ ភន្តេ។

៣៩. យុវណ្ណានមិយង្ករង [មោគ. ៥-១៣៦ (យុវណ្ណាន មិយ ង្ុ វ ង សរេ)]។

សរេ បរេ ឥវណ្ណុវណ្ណន្តានំ បទានំ ឥយង, ឧវងាទេសា ហោន្តិ វា។ ងានុពន្ធោ អន្តាទេសត្ថោ។ ឯវំ សព្ពត្ថ។

ឥធ ឯកេកស្ស បទស្ស រូបទ្វយំ វុច្ចតេ។

ឥវណ្ណេ –

តិយន្តំ ត្យន្តំ – តត្ថ តិយន្តន្តិ ឥមិនា សុត្តេន សិទ្ធំ, ត្យន្តន្តិ ‘យវា សរេ’តិ សុត្តេន។ ឯវំ សេសេសុ។ អគ្គិយាគារេ អគ្យាគារេ, ចតុត្ថិយត្ថេ [មហាវ. ៣៧] ចតុត្ថ្យត្ថេ, បញ្ចមិយត្ថេ បញ្ចម្យត្ថេ, បថវិយាកាសោ បថព្យាកាសោ, វិយញ្ជនំ ព្យញ្ជនំ, វិយាកតោ ព្យាកតោ, វិយាកំសុ ព្យាកំសុ, វិយត្តោ ព្យត្តោ, វិយូឡ្ហោ ព្យូឡ្ហោ, ធម្មំ អធិយេតិ អជ្ឈេតិ, បតិយេតិ បច្ចេតិ បត្តិយាយតិ វា, បរិយង្កោ បល្លង្កោ, វិបរិយាសោ វិបល្លាសោ, ឥធ ឯករូបំ ហោតិ – បរិយត្តិ, បរិយត្តោ, បរិយាយោ, បល្លង្កោឥច្ចាទីសុ បរិសទ្ទេ រស្ស លត្តំ កត្វា ឥស្ស ‘យវា សរេ’តិ យត្តេ កតេ យស្ស បុព្ពរូបត្តំ។

ឧវណ្ណេ –

ភិក្ខុវាសនេ, សយម្ភុវាសនេ, ឥធបិ រូបទ្វយំ លព្ភតិ – ទុវង្គិកំ=ទ្វង្គិកំ, ភុវាទិគណោ=ភ្វាទិគណោ ឥច្ចាទិ។

៤០. វិតិស្សេវេ វា [រូ. ៣៣ (បិដ្ឋេ)]។

ឯវសទ្ទេ បរេ ឥតិសទ្ទស្ស ឥ-ការស្ស វោ ហោតិ វា។

ឥត្វេវ ចោរោ អង្គុលិមាលោ, សមុទ្ទោត្វេវ សង្ខ្យំ [ឧទា. ៤៥] គច្ឆតិ, មហាឧទកក្ខន្ធោត្វេវ សង្ខ្យំ គច្ឆតិ, មហាសម្មតោត្វេវ បឋមំ អក្ខរំ និព្ពត្តំ [ទី. និ. ៣.១៣១], ឥសិគិលិត្វេវ សមញ្ញា អហោសិ [ម. និ. ៣.១៣៣]។

វាតិ កឹ? ឥច្ចេវត្ថោ, សមុទ្ទោតេវ សង្ខ្យំ គច្ឆតិ។

សុត្តវិភត្តេន ឯវសទ្ទេ បរេ អញ្ញតិ-ការស្ស វត្តំ។ វិលបត្វេវ សោ ទិជោ [ជា. ១.៦.១០៣], អនុសេត្វេវស្ស កាមរាគោ, អនុសេត្វេវស្ស រូបរាគោ – អនុសេតិ+ឯវ+អស្សាតិ ឆេទោ, ហោត្វេវ ការិយសន្និដ្ឋានំ, ហោតេវ វា។

៤១. ឯឱនមវណ្ណេ [ក. ២៧; រូ ៣៩; នី. ៦៦, ១៦៣-៤]។

សរព្យញ្ជនភូតេ វណ្ណេ បរេ ឯ, ឱនំ អត្តំ ហោតិ វា។ តត្ថ ឯស្ស អត្តំ យេភុយ្យេន ម, ទាគមេស្វេវ ហោតិ។

អករម្ហស តេ កិច្ចំ [ជា. ១.៤.២៩] – អករម្ហសេត្យត្ថោ, ទិស្វា យាចកមាគតេ [ជា. ១.៧.៥៨; ២.២២.២២៦១], ទិស្វា បណ្ឌិតមាគតេ [ជា. ២.២២.៧៨៣], យមាហុ នត្ថិ វីរិយន្តិ [ជា. ២.១៨.១៦២] – យេ+អាហុត្យត្ថោ។ កទស្សុ – កេ+អស្សុ, យទេវ តេ ជាតិនិស្សិតា, តទេវ តេ ជរានិស្សិតាយេ+ឯវ, តេ+ឯវាតិ ឆេទោ, ស្វេ ភវោ ស្វាតនំ [បារា. ២២] – ព្យញ្ជនេ ទីឃោ។

ឱម្ហិ –

ស សីលវា [ធ. ប. ៨៤], ស បញ្ញវា, ស វេ កាសាវមរហតិ [ធ. ប. ១០], ឯស អត្ថោ, ឯស ធម្មោ [ធ. ប. ៥], ទិន្នមាសិ ជនិន្ទេន [ជា. ២.២២.២១៦១ (ទិន្នម្ហាតិ ជនិន្ទេន)] – ទិន្នោ+អាសីតិ ឆេទោ, មគ្គមត្ថិ [វិភ. អដ្ឋ. ១៨៩] – មគ្គោ+អត្ថិ, អគ្គមក្ខាយតិ [អ. និ. ១.៤៧], បច្ចយាការមេវ ច [វិភ. អដ្ឋ. ២២៥], សង្ឃោ បព្ពតមិវ, សទ្ទោ ចិច្ចិដមិវ, ហិយ្យោ ភវោ ហិយ្យត្តនំ, បាតោ អសនំ បាតរាសោ, បាតមនុសិង្ឃោ, កកុសន្ធ កោណាគមនោ, ថេវ វាទានមុត្តមោ – កកុសន្ធោតិ ច ថេរោតិ ច ឆេទោ, ថេរវាទោតិ អត្ថោ។

សុត្តវិភត្តេន អនិមិត្តេបិ ហោតិ។ តុវញ្ច ធនុសេខ ច [ជា. ១.១៦.២៣៩], បច្ចយមហាបទេសោ ហេស, ឯក កោដ្ឋាសោ ឯស, អភិលាបមត្តភេទោ ឯស ឥច្ចាទិ។

៤២. គោស្សាវង [ក. ២២, ៧៨; រូ. ២៨; នី. ៥២, ២២៩]។

សរេ បរេ គោស្ស អន្តស្ស អវង ហោតិ។

គោ ច អស្សោ ច គវាស្សំ។

សុត្តវិភត្តេន ព្យញ្ជនេបិ។ សគវចណ្ឌោ [អ. និ. ៤.១០៨], បរគវចណ្ឌោ។

អប្បវិធានមុច្ចតេ។

មហាវុត្តិនា អវណ្ណស្ស ឧត្តំ, ឱត្តញ្ច –

បុថុជ្ជនោ, បុថុភូតោ-បុថូតិ វា ឯកោ បាដិបទិកោ, បុថុនា បុថុនីតិបិ ទិស្សតិ, អបេក្ខិយានោ អបេក្ខិយានអបេក្ខិត្វាត្យត្ថោ។ ឯវំ អនុមោទិយានោ, មរីចិកូបមំ អភិសម្ពុទ្ធានោ, មា មំ បិសាចា ខាទន្តុ, ជីវន្តំ សរទោសតំ [ជា. ១.២.៩], វត្តិទិវេវ សោ ទិព្ពោ, មានុសំ សរទោសតំ-វស្សសតន្ត្យត្ថោ, អនុយន្តិ ទិសោទិសំ [ទី. និ. ៣.២៨១], សម្បតន្តិ ទិសោទិសំ-តំ តំ ទិសន្ត្យត្ថោ, បរោសតំ, បរោសហស្សំ, អញ្ញោញ្ញំ អញ្ញមញ្ញំ, បោនោបុញ្ញំ បុនប្បុនំ, បោនោព្ភវិកា តណ្ហា-បុនោតិ វា ឯកោ និបាតោ, បុនោ តស្ស មហេ សិនោ, បុនោ បត្តុំ គហេត្វាន, ន ច ទានិ បុនោ អត្ថិ, មម តុយ្ហញ្ច សង្គមោ, ន បុនោ អមតាការំ, បស្សិស្សាមិ មុខំ តវ [អប. ថេរី ២.២.២៣៥]។

ឥវណ្ណស្ស អត្តំ, ឧត្តំ, ឯត្តញ្ច –

តទមិនាបេតំ បរិយាយេន វេទិតព្ពំ-តំ ឯតំ អត្ថជាតំ ឥមិនា បរិយាយេន វេទិតព្ពន្តិ អត្ថោ, សកឹ អាគច្ឆតិ សីលេនាតិ សកទាគាមី, ឥត្ថិយា ភាវោ ឥត្ថត្តំ, ឯវុមំ – ឯវំ+ឥមន្តិ ឆេទោ, ត្វំ នោ សត្ថា មហាមុនេ, អត្ថជម្ពវិទូ ឥសេ។

ឧវណ្ណស្ស ឥត្តំ, ឱត្តញ្ច –

មាតិតោ [ទី. និ. ១.៣០៣], បិតិតោ, មាតិបក្ខោ, បិតិបក្ខោ, មាតិយោ [ជា. ២.១៩.១១៨], បិតិយោ, មត្តិកំ ធនំ [បារា. ៣៤], បេត្តិកំ ធនំ, អបិ នោ លច្ឆសិ, កច្ចិ នោ តុម្ហេ យាបេថ, កថំ នោ តុម្ហេ យាបេថ, សោតុកាមត្ថ នោ តុម្ហេ ភិក្ខវេ, ន នោ សមំ អត្ថិ [ខុ. បា. ៦.៣], ន ហិ នោ សង្គរន្តេន [ម. និ. ៣.២៧២], នត្ថិ នោ កោចិ បរិយាយោ [ជា. ១.៥.១១០ (ន ហិ នោ កោចិ បរិយាយោ)] – ឥមេសុ តីសុ នុសទ្ទោ ឯកំសត្ថេ, សោសិតោ សោតត្តោ ចេវ [ជា. ១.១.៩៤ សោតត្តោ សោសិន្នោ ចេវ; ម. និ. ១.១៥៧] – សុដ្ឋុ សីតលោ សុដ្ឋុ សន្តត្តោត្យត្ថោ, ជម្ពុនទិយា ជាតំ ជម្ពោនទំ។

ឯស្ស ឥត្តំ –

ឱកន្ទាមសិ ភូតានិ, បព្ពតានិ វនានិ ច [ជា. ២.២២.២១៧៣] – អវកន្ទាមសេត្យត្ថោ, យំ ករោមសិ ព្រហ្មុនោ, តទជ្ជ តុយ្ហំ ទស្សាម [ទី. និ. ២.៣៧០], ឥជ ហេមន្តគិម្ហិសុ [ធ. ប. ២៨៦], ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធិសុ, ចេតេហិ ចេតបុត្តិហិ [ចរិយា. ១.១០៦] – ចេតបុត្តេហិ សទ្ធិន្ត្យត្ថោ។

ឱស្ស ឧត្តំ –

មនុញ្ញំ, ន តេនត្ថំ អពន្ធិសុ [ជា. ១.៦.៧] – សោ តេន វចនេន អត្ថំ ន អពន្ធិ ន លភីត្យត្ថោ។ អវ្ហាយន្តុ សុយុទ្ធេន [ជា. ២.២២.៨៧១] – សោ បហារវចនេន មំ អវ្ហយន្តោត្យត្ថោ។ អបិ នុ ហនុកា សន្តា [ជា. ១.១.១៤៦] – នោ ហនុកា ឯកន្តំ ខិន្នា ទុក្ខបត្តាត្យត្ថោ។

វិការសន្ធិបិ អាទេសសន្ធិរូបត្តា ឥធ សង្គយ្ហតិ។

ឥតិ សរាទេសរាសិ។

ករវត្តោ បដ្ឋាយ វគ្គាវគ្គព្យញ្ជនានំ អាទេសោ ទីបិយតេ។

៤៣. វគ្គលសេហិ តេ។

បញ្ចវគ្គេហិ ច ល, សេហិ ច បរស្ស យ-ការស្ស ក្វចិ តេ ឯវ វគ្គ ល, សា ហោន្តិ វា យថាក្កមំ, យ-ការោ បុព្ពរូបត្តំ អាបជ្ជតីតិ វុត្តំ ហោតិ។

និបច្ចតីតិ និបកោ, និបកស្ស ភាវោ នេបក្កំ, វិបាកោ ឯវ វេបក្កំ, វត្តព្ពន្តិ វាក្កំ, វាក្យំ វា។ បមុខេ សាធុ បាមោក្ខំ – យស្ស បុព្ពរូបត្តេ កតេ អាទិទុតិយស្ស បឋមត្តំ, សុភគស្ស ភាវោ សោភគ្គំ, ទោភគ្គំ, ភុញ្ជិតព្ពន្តិ ភោគ្គំ, យុញ្ជិតព្ពន្តិ យោគ្គំ, កុក្កុចភាវោ កុក្កុច្ចំ, វត្តព្ពន្តិ វាច្ចំ, វុច្ចតេ, បច្ចតេ, វណិជានំ កម្មំ វាណិជ្ជំ, ភុញ្ជិតព្ពន្តិ ភោជ្ជំ, យុញ្ជិតព្ពន្តិ យោជ្ជំ។

៤៤. តវគ្គវរណានំ យេ ចវគ្គពយញា [ក. ២៦៩, ៤១; នី. ១០៤, ១០៦, ១១៩, ១២១-៥]។

អាទេសភូតេ វា វិភត្តិភូតេ វា បច្ចយភូតេ វា យ-ការេ បរេ តវគ្គានំវ, រ, ណានញ្ច ចវគ្គ, ព, យ, ញាទេសា ហោន្តិ វា យថាក្កមំ។

បោក្ខរញ្ញោ, បោក្ខរញ្ញា, បោក្ខរញ្ញំ, សមណស្ស ភាវោ សាមញ្ញំ, ឯវំ ព្រហ្មញ្ញំ, តច្ចេតំ កុសលំ [បារា. ៤១១] តច្ចាទីនិ ‘យវា សរេ’តិ សុត្តេ ឧទាហដានិ។

បណ្ឌិតស្ស ភាវោ បណ្ឌិច្ចំ, សន្ថស្ស ភាវោ សច្ចំ, តថស្ស ភាវោតច្ឆំ, យជ្ជេវំ-យទិ+ឯវំ, នជ្ជោ, នជ្ជា, នជ្ជំ, សុហទស្ស ភាវោ សោហជ្ជំ, វត្តព្ពន្តិ វជ្ជំ, ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរតិ [ជ. ស. ១៦០], ឧបសម្បជ្ជតិ, អជ្ឈោកាសោ, ពោជ្ឈង្គោ, ពោជ្ឈា, ពោធិយា វា, ពុជ្ឈិតព្ពន្តិ ពោជ្ឈំ, ពុជ្ឈតិ, បោនោបុញ្ញំ, ថនតោ សម្ភូតំ ថញ្ញំ។

បវគ្គេ យស្ស បុព្ពរូបំ –

វប្បតេ, លុប្បតេ, អព្ភគ្គតោ, អព្ភោកាសោ, ឧសភស្ស ភាវោ ឧសព្ភំ, លភិយតេតិ លព្ភំ, លព្ភតេ, គាមេហិតំ គម្មំ, ឱបម្មំ, សោឧម្មំ, អាគម្ម, ឧបគម្ម, គមិយតេតិ គម្មោ, ឯវំ ទម្មោ, រម្មោ, គម្មតេ, រម្មតេ។

‘តវគ្គ វរណាន…’ន្តិ ឥមិនា សុត្តេន យម្ហិ រស្ស យត្តំ –

កយ្យតេ ករិយតេ, អយ្យោ អរិយោ។

‘វគ្គលសេហិ តេ’តិ លតោ យស្ស បុព្ពរូបំ –

បល្លង្កោ, វិបល្លាសោ, កោសល្លំ, បត្តកល្លំ។

‘តវគ្គវរណាន…’ន្តិ យម្ហិ វស្ស ពត្តំ –

បុថព្យា, បុថព្យំ, ភាតុ អបច្ចំ ភាតព្យោ, កោរព្យោ, ទិវេ ភវំ ទិព្ពំ ទិព្យំ។

‘វគ្គលសេហិ តេ’តិ សតោ យស្ស បុព្ពរូបំ –

រហសិ ភវំ រហស្សំ, សោមនស្សំ, ទោមនស្សំ, សោវចស្សំ, ទោវចស្សំ-មនោគណត្តា មជ្ឈេ សាគមោ, ភាសិតព្ពន្តិ ភស្សំ, អាទិស្ស=អាទិសិត្វា, ឧទ្ទិស្ស=ឧទ្ទិសិត្វា, ឧបវស្ស=ឧបវសិត្វា, សម្មស្ស=សម្មសិត្វា, តុស្សតិ, ទុស្សតិ, នស្សតិឥច្ចាទិ។

៤៥. តថនរានំ ដឋណលា [រូ. ៣ (បិដ្ឋេ)]។

តាទីនំ ដាទិអាទេសា ហោន្តិ វា។

តស្ស ដត្តំ –

បដិហញ្ញតិ, បដគ្គិ ទាតព្ពោ, បដិច្ឆន្នោ, បដិប្បន្នោ, ព្យាវដោ, ឧទាហដោ, ទុក្កដំ ឥច្ចាទិ។

ថស្ស បត្តំ –

បិឡនង្គោ [បដិ. ម. ១.១៧], សង្ខកង្គោ [បដិ. ម. ១.១៧], អង្ខីកត្វា សុណេយ្យ [ជា. ២.១៧.៩២], អង្គកថា ឥច្ចាទិ។

នស្ស ណត្តំ –

គាមំ នេតីតិ គាមណិ, សេនំ នេតីតិ សេនាណិ, បណិធិ, បណិធានំ, បណិហិតំ, បណាមោ, បរិណាមោ, ឱណាមោ, ឧណ្ណាមោ, ករណីយំ, ករណំ, ញាណំ, តាណំ, បមាណំ, សរណំ, គហណំ ឥច្ចាទិ។

រស្ស លត្តំ –

បលិឃោ, បលិពោធោ, បលិបន្នោ, បល្លង្កោ, តលុណោ តរុណោ, កលុនំ បរិទេវយិ [ជា. ២.២២.២១៥១], មហាសាលោ, អង្គសាលិនី, នយសាលិនី ឥច្ចាទីនិ។

ឥទានិ មហាវុត្តិវិធានមុច្ចតេ។

កស្ស ខត្តំ –

និក្ខមតិ, និក្ខន្តោ, នេក្ខមោ, រាជកិច្ចំ ករោតីតិ ខត្តា, កត្តា វា។

ទត្តញ្ច –

សទត្ថបសុតោ សិយា [ធ. ប. ១៦៦]។

យត្តញ្ច –

សយំ រដ្ឋំ ហិត្វាន, បុប្ផទានំ ទទាតីតិ បុប្ផទានិយោ បុប្ផទានិកោ, សិប្បលិវនេ វសតីតិ សិប្បលិវនិយោ សិប្បលិវនិកោ, កុមារិយា កុមារិកា។

ខស្ស គត្តំ –

ឯឡម្ហគោ ឯឡម្ហខោ។

គស្ស កត្តំ –

លុជ្ជតីតិ លោកោ, អារោគ្យំ អភិសជ្ជេតីតិ ភិសក្កោ, កុលូបកោ កុលូបគោ, ខីរូបកោ ខីរូបគោ, គីវូបកំ គីវូបគំ។

ឃស្ស ហត្តំ –

សីឃជវតាយ សីហោ។

ចស្ស ឆត្តំ –

វិនិច្ឆយោ, អច្ឆរិយំ, មច្ឆរិយំ, វំសិយោ និច្ឆរន្តិ-និគច្ឆន្តីតិ អត្ថោ។

ឆស្ស សត្តំ –

អត្ថិ សាហស្ស ជីវិតំ [ជា. ២.២២.៣១៤] -ឆាហំ+អស្សាតិ ឆេទោ, សឡាយតនំ។

ជស្ស ទត្តំ –

បរសេនំ ជិនាតីតិបស្សេនទី-មហាវុត្តិនា សរលោបោ, រស្ស បររូបំ។

យត្តញ្ច –

និស្សាយ ជាយតីតិ និយោ, និយកោ វា, និយំ បុត្តំ។

ញស្សណត្តំ –

បណ្ណត្តិ បញ្ញត្តិ, បណ្ណាសំ បញ្ញាសំ។ បណ្ណវីសតិ បញ្ចវីសតិ។

នត្តញ្ច –

នាមមត្តំ ន នាយតិ, អនិមិត្តា ន នាយរេ [វិសុទ្ធិ. អដ្ឋ. ១.២២៨] – ន បញ្ញាយន្តីតិ អត្ថោ។

តស្ស កត្តំ –

និយកោ និយតោ។

ថត្តញ្ច –

និត្ថិណ្ណោ, និត្ថរណំ, នេត្ថារំ។

នត្តញ្ច –

ជិនោ, បិនោ, លិនោ, បដិសល្លិនោ, បឡិនោ, មលិនោ, សុបិនោ, បហីនោ, ធុនោ, បុនោ, លុនោ, អាហុនំ, បាហុនំ។

ទស្ស ឌត្តំ –

ឆវឌាហោ, ទិសាឌាហោ, កាយឌាហោ។

ឡត្តញ្ច –

បរិឡាហោ, អាគន្ត្វា ឆវំ ទហន្តិ ឯត្ថាតិ អាឡហនំ, សុសានំ។

តត្តញ្ច –

សុគតោ, តថាគតោ, កុសិតោ, ឧទតិ បសវតីតិ ឧតុ។

ធស្ស ទត្តំ –

ឯកមិទាហំ ភិក្ខវេ សមយំ [ម. និ. ១.៥០១] -ឥធាតិ វា និបាតោ។

ហត្តញ្ច –

សាហុ ទស្សនមរិយានំ [ធ. ប. ២០៦], សំហិតំ, វិហិតំ, បិហិតំ, អភិហិតំ, សន្និហិតំ, បណិហិតំ, សទ្ទហតិ, វិទហតិ, បិទហតិ។

នស្ស ឧត្តំ –

ឧបញ្ញាសោ=ឧបន្យាសោ, ញាយោ=ន្យាយោ-និច្ចំ ឯតិ ផលំ ឯតេនាតិ ញាយោ, ញេយ្យំ=នេយ្យំ។

យត្តញ្ច –

ថេនស្ស កម្មំ ថេយ្យំ, ថេរាធិនន្តិ ថេរាធេយ្យំ, បាតិមោក្ខំ, បរាធេយ្យកំ ទុក្ខំ។

បស្ស ផត្តំ –

និប្ផជ្ជតិ, និប្ផត្តិ, និប្ផន្នំ។

ពត្តញ្ច –

សម្ពហុលំ=សម្បហុលំ, ពហុសន្តោ ន ភរតិ [សុ. និ. ៩៨] =បហុ សន្តោ ន ភរតិ។

ភស្ស ផត្តំ –

អនន្តំ សព្ពតោបផំ [ទី. និ. ១.៤៩៩]។

មស្ស បត្តំ –

ចិរប្បវាសី [ធ. ប. ២១៩], ហត្ថិប្បភិន្នំ [ធ. ប. ៣២៦]។

យស្ស វត្តំ –

ទីឃាវុ កុមារោ [មហាវ. ៤៥៩] =ទីឃាយុ កុមារោ, អាយុំ ធារេតីតិ អាវុធំ=អាយុធំ, អាយុ អស្ស អត្ថីតិ អត្ថេ ‘អាវុសោ’តិ និបាតោ, កសាវោ=កសាយោ, កាសាវំ=កាសាយំ, សាលី លុនាតីតិ សាលិលាយកោ, តិណលាយកោ។

លស្ស រត្តំ –

នីលំ ជលំ ឯត្ថាតិ នេរញ្ជរា, ជលំ គណ្ហិតុំ អលន្តិ អរញ្ជរោ, សស្សតំ បរេតិ, ឧច្ចេទំ បរេតិ-បលេតីតិ អត្ថោ។

វស្ស បត្តំ –

បិបាសតិ បិវាសតិ។

ពត្តញ្ច –

ព្យាកតោ, ព្យត្តោ, ព្យញ្ជនំ, សីលព្ពតំ, និព្ពានំ, និព្ពុតំ, ទិព្ពំ, ទិព្ពតិ, សិព្ពតិ, កុព្ពតិ, កុព្ពន្តោ, ក្រុព្ពតិ, ក្រុព្ពន្តោ, អសេវិតព្ពត្តា វារេតព្ពោតិ ពាលោ, បព្ពជិតោ, បព្ពជ្ជា ឥច្ចាទិ។

សស្ស ឆត្តំ –

ឧច្ឆិដ្ឋំ-អវសិដ្ឋន្នត្ថោ, “ទិព្ពា សទ្ទា និច្ឆរន្តិ, វសិយោ [វិ. វ. ៧៣០] និច្ឆរន្តី”តិ ឯត្ថាបិ សស្ស ឆត្តំ ឥច្ឆន្តិ។

តត្តញ្ច –

ឧត្តិដ្ឋបត្តំ ឧបនាមេន្តិ [មហាវ. ៦៤], “ឧត្តិដ្ឋេ នប្បមជ្ជេយ្យា” តិ ឯត្ថ បន ឧទ្ទិស្ស តិដ្ឋនំ ឧត្តិដ្ឋន្តិ អត្ថោ។ “ឧទ្ទិស្ស អរិយា តិដ្ឋន្តិ, ឯសា អរិយាន យាចនា [ជា. ១.៧.៥៩]”តិ វុត្តំ។

ហស្ស យត្តំ –

និច្ចំ ទហតិ ឯត្ថាតិ និទាឃោ, លឃុ លហុ។

ឡស្ស ឧត្តំ –

គរុឌោ គរុឡោ។

ឥតិ ព្យញ្ជនាទេសរាសិ។

មិស្សកាទេសោ វុច្ចតេ។

អវស្ស ឧត្តំ –

ឧទ្ធម្មោ, ឧព្ពិនយោ, ឧប្បថោ, ឧម្មគ្គោ, ឧញ្ញា អវញ្ញា, ឧញ្ញាតំ អវញ្ញាតំ, ឧជ្ឈានសញ្ញី។

ឱត្តញ្ច –

ឱនទ្ធោ, ឱកាសោ, ឱវាទោ, ឱលោកនំ ឥច្ចាទិ។

វស្ស ឱត្តំ –

ឧបោសថោ – ឧបវសថោតិ ឋិតិ, នោនីតំ នវនីតំ, និវត្ថកោចោ និវត្ថកវចោ, កោ តេ ពលំ មហារាជ, កោនុ តេ រថមណ្ឌលំ [ជា. ២.២២.១៨៨០] – ក្វតិ អត្ថោ។ កោ តេ ទិដ្ឋោ វា សុតោ វា, វានរោ ធម្មិកោ ឥតិ, កោ នុ មេ គោតមសាវកា គតា-ក្វ នុ+ឥមេតិ ឆេទោ, សោណ្ណំ សុវណ្ណំ ឥច្ចាទិ។

កុស្ស ក្រុត្តំ –

ក្រុព្ពតិ កុព្ពតិ។

ត្តស្ស ត្រត្តំ –

អត្រជោ បុត្តោ, ខេត្រជោ បុត្តោ អត្តជោ, ខេត្តជោ, គោត្រភូ, វត្រភូ, ចិត្រំ, វិចិត្រំ, ចិត្តំ, វិចិត្តំ, ឧត្រស្តមិទំ ចិត្តំ [សំ. និ. ១.៩៨], ឧត្រាសី បលាយី [សំ. និ. ១.២៤៩], យាត្រា ច មេ ភវិស្សតិ [ម. និ. ១.២៣] ឥច្ចាទិ។

ទស្ស ទ្រត្តំ –

ឥន្ទ្រិយំ, សុខោ ឧទយោ យស្សាតិ សុខុទ្រយំ, ទុក្ខុទ្រយំ កម្មំ [ម. និ. ២.១០៩], បថវី ឧន្ទ្រិយ្យតិ [សំ. និ. ១.១៥៨] – ភិជ្ជតីត្យត្ថោ, មិត្តទ្រុព្ភោ មិត្តទ្ទុព្ភោ។

ទ្ទស្ស ទ្រត្តំ –

ភទ្រំ ភទ្ទំ, អស្សោ ភទ្រោ [ធ. ប. ១៤៣], សទា ភទ្រានិ បស្សតិ [ទី. និ. ២.១៥៣], សព្ពេ ភទ្រានិ បស្សន្តុ [ជា. ១.២.១០៥], ភទ្រានិ ភទ្រានិ យានានិ យោជេត្វា, លុទ្រំ [ទី. និ. ២.៤៣] លុទ្ទំ។

ពស្ស ព្រត្តំ –

ព្រហាវនំ, ព្រហន្តំ វា វនប្បតី [ជា. ១.១.១៤], ព្រហ្មា, ព្រាហ្មណោ – ពាហិតបាបត្តា អរហា ព្រាហ្មណោតិ វុច្ចតិ, ព្រហ្មនោ អបច្ចន្តិ ជាតិព្រាហ្មណោ វុច្ចតិ។

វ, វិនំ ព្យត្តំ –

ព្យយោ=វយោ-វិនាសោត្យត្ថោ, កិច្ចាកិច្ចេសុ ព្យាវដោ=វាវដោ, បង្កេ ព្យសន្នោ=វិសន្នោ, ព្យម្ហិតោ=វិម្ហិតោ, ព្យម្ហំ=វិមានំ-មានស្ស ម្ហត្តំ។

ក្ខស្ស ច្ឆត្តំ –

អច្ឆិ=អក្ខិ, សច្ឆិ=សក្ខិ-សហ អក្ខិនា វត្តតីតិ អត្ថេ និបាតោ, បច្ចក្ខន្តិ អត្ថោ។ និព្ពានំ សច្ឆិករោតិ [មិ. ប. ៥.៣.១២], មច្ឆិកា=មក្ខិកា, លច្ឆី=លក្ខី-សិរីតិ អត្ថោ។

មហាវុត្តិនា អក្ខរសំខិត្តំ ហោតិ –

អាចេរោ អាចរិយោ, ន មាតាបិតរសំវឌ្ឍោ, អនាចេរកុលេ វសំ [ជា. ១.១.៩], អាចេរម្ហិ សុសិក្ខិតា [ជា. ១.៧.៨២], ព្រហ្មចេរោ ព្រហ្មចរិយោ, តិណ្ហំ តិខិណំ, តណ្ហា តសិណា, សុណ្ហា សុណិសា, អភិណ្ហំ អភិក្ខណំ, បណ្ណោ បុព្ពណ្ហោ, បណ្ហេ វជ្ឈោ មហោសធោ [ជា. ១.១៥.៣២៤], សុរាមេរយោ-សុរាមេរយ្យោ, សុរាមេរយ្យបានានិ, យោ នរោ អនុយុញ្ជតិ [ធ. ប. ២៤៧]។ កម្មធារយោ= កម្មធារេយ្យោ , បាដិហីរំ បាដិហេរំ បាដិហារិយំ, អច្ឆេរំ អច្ឆរិយំ, មច្ឆេរំ មច្ឆរំ មច្ឆរិយំ ឥច្ចាទិ។

អក្ខរវឌ្ឍិបិ ហោតិ –

ឯកច្ចិយោ ឯកច្ចេយ្យោ ឯកច្ចោ, មាតិយោ មច្ចោ, កិច្ចយំ កិច្ចំ, បណ្ឌិតិយំ បណ្ឌិច្ចំ, សុវាមិ សាមិ, សុវាមិនិ សាមិនិ, សុវកេហិ បុត្តេហិ សកេហិ បុត្តេហិ, សត្តវោ សត្តោ, ត្វញ្ច ឧត្តមសត្តវោ [ជា. ២.២១.៧៦], ឯវំ ឧត្តមសត្តវោ [ជា. ២.២១.៧៩] ឥច្ចាទិ។

ឥតិ មិស្សកាទេសរាសិ។

ពិន្ទាទេសោ ទីបិយតេ។

៤៦. វគ្គេ វគ្គន្តោ [ក. ៣១; រូ. ៤៩; នី. ១៣៨-៩]។

វគ្គព្យញ្ជនេ បរេ និគ្គហីតស្ស សកវគ្គន្តព្យញ្ជនាទេសោ ហោតិ វា។

ទីបង្ករោ, សង្ខារោ, សង្គហោ, សញ្ចារោ, សញ្ជាតោ, សណ្ឋិតំ, អត្តន្តបោ, បរន្តបោ, អមតន្ទទោ, បុរិន្ទទោ, សន្ធិ, សន្ធិធិ, សម្បត្តិ, សម្ផុទ្ធោ, សម្ភវោ, សម្ភារោ, សម្ពុទ្ធោ, សម្មតោ ឥច្ចាទីសុ និច្ចំ, តង្ករោ, តំករោ ឥច្ចាទីសុ អនិច្ចំ, ពុទ្ធំ សរណំ គច្ឆាមិ [ខុ. បា. ១.សរណត្តយ], ន តំ កម្មំ កតំ សាធុ ឥច្ចាទីសុ [ធ. ប. ៦៧] នត្ថិ។

មហាវុត្តិវិធានមុច្ចតេ។

វគ្គាវគ្គេសុ ព្យញ្ជនេសុ បរេសុ និគ្គហីតំ បររូបំ គច្ឆតិ –

សក្ករោតិ, សក្កតោ, សក្ការោ, សក្កច្ចំ, តក្កត្តា, តក្ករោ, តក្ខណំ តង្ខណំ តំ ខណំ, តគ្គតិកំ តំ គតិកំ, តន្និន្នោ, តប្បោណោ, តប្បព្ភារោ, តប្បជានោ, ឯតប្បរមោ, យគ្គុណោ យំគុណោ, តល្លេណា, មល្លេណា, សល្លេខោ, បដិសល្លីនោ, តព្ពណ្ណនា តំវណ្ណនា, តស្សមោ តំសមោ, ឥទប្បច្ចយតា , ចិរប្បវាសី, ហត្ថិប្បភិន្នំ ឥច្ចាទិ។ ឥមស្មឹ គន្ថេ ឯកត្ថ សិទ្ធម្បិ តំ តំ រូបំ តត្ថ តត្ថ បុនប្បុនម្បិ វិធិយ្យតិ ញាណវិចិត្តត្ថំ។

៤៧. មយទា សរេ [ក. ៣៤, ៣៥; រូ. ៣៤, ៥២; នី. ១៤២-៥]។

សរេ បរេ និគ្គហីតស្ស ក្វចិ ម, យ, ទា ហោន្តិ វា។

តត្ថ ទាទេសោ យ, ត, ឯតសទ្ទេហិ នបុំសកេ ទិស្សតិ –

យទព្រវិ [ជា. ១.២.១៤៣], តទនិច្ចំ [ម. និ. ២.១៩], ឯតទវោច សត្ថា [សុ. និ. ទ្វយតានុបស្សនាសុត្ត]។

សមាសេ បន ទាទេសោ តិលិង្គេ ទិស្សតិ –

យទនន្តរំ, តទនន្តរំ, ឯតទត្ថា កថា [អ. និ. ២.៦៨]។ ឯតទត្ថា មន្តនា [អ. និ. ២.៦៨] -តត្ថ យស្ស អត្ថស្ស វា យស្ស បទស្ស វា យស្សា កថាយ វា អនន្តរំ យទនន្តរំ។

ក្វចិត្វេវ? យមេតំ វារិជំ បុប្ផំ, អទិន្នំ ឧបសិង្ឃសិ [ជា. ១.៦.១១៥]។

មាទេសោ យ, ត, ឯតសទ្ទេហិ បុមិត្ថិលិង្គេសុ ទិស្សតិ –

យមាហុ ទេវេសុ សុជម្បតីតិ [ជា. ១.១៥.៥៤], តមត្ថំ បកាសេន្តោ សត្ថា [ជា. អដ្ឋ. ១.២០.៣៥], ឯតមត្ថំ វិទិត្វា [មហាវ. ២-៣]។

អញ្ញសទ្ទេហិ បន ទ្វេ អាទេសា តិលិង្គេ ទិស្សន្តិ –

សកទាគាមី, ឯវមេតមភិញ្ញាយ [សុ. និ. ១២២១] ឥច្ចាទិ។

យាទេសោ ឥទំសទ្ទេ បរេ តសទ្ទម្ហា ឯវ ក្វចិ ទិស្សតិ –

តយិទំ ន សាធុ [ជា. ២.២២.២៧៩], តយិទំ ន សុដ្ឋុ [ជា. ២.២២.២៧៨]។

៤៨. យេវហិសុ ញោ

យ , ឯវ, ហិសទ្ទេសុ បរេសុ និគ្គហីតស្ស ញោ ហោតិ។ យស្ស បុព្ពរូបត្តំ។

អានន្តរិកញ្ញមាហុ [ខុ. បា. ៦.៥] – អានន្តរិកំ + យំ + អាហូតិ ឆេទោ, យញ្ញទេវ-យំ + យំ + ឯវ, តញ្ញេវ តំ+ឯវ, បុរិសញ្ញេវ, បច្ចត្តញ្ញេវ, តញ្ហិ, បុរិសញ្ហិ, អត្ថសញ្ហិតោ អត្ថសំហិតោ, ធម្មសញ្ហិតោ ធម្មសំហិតោ។

៤៩. យេ សំស្ស [ក. ៣៣; រូ. ៥១; នី. ១៤១]។

យម្ហិ បរេ សំ ឧបសគ្គស្ស និគ្គហីតស្ស ញោ ហោតិ។ យស្ស បុព្ពរូបត្តំ។

សញ្ញោគោ សំយោគោ, សញ្ញុត្តោ សំយុត្តោ។ សំយោជនំ សំយោជនំ, សញ្ញមោ សំយមោ, សញ្ញតោ សំយតោ, សញ្ញមតិ សំយមតិ, សញ្ញាចិកា សំយាចិកា កុដី [បារា. ៣៤៨] ឥច្ចាទិ។

ឥតិ ពិន្ទាទេសរាសិ។

អាទេសសន្ធិរាសិ និដ្ឋិតោ។

អាគមសន្ធិ

អថាគមសន្ធិ ទីបិយតេ។

មហាវុត្តិនា សរាគមោ –

អ –

បណ្ណសាលំ អមាបេត្វា [ជា. ២.២២.១៩១៣], បណ្ណសាលំ អមាបិយ [ជា. ១.១.១៤៨] – មាបេត្វា ឥច្ចេវត្ថោ, ន ចាបិ អបុនប្បនំ, ហត្ថិពោន្ទឹ បវេក្ខាមិ [ជា. ១.១.១៤៨] -បុនប្បនំ ឥច្ចេវត្ថោ , នត្ថិ លោកេ អនាមតំ [ជា. ១.២.៣១] – អមត បុព្វំ ឋានន្តិ អត្ថោ, អនវជ្ជំ, អនមតគ្គោ, ជច្ចន្ធោ, ជច្ចពធិរោ, ជច្ចមូគោ, ជច្ចបណ្ឌកោ។

អា –

អឌ្ឍេ អាជាយរេ កុលេ [សំ. និ. ១.៤៩], មនុស្សេសុ បច្ចាជាតោ, អាបូរតិ តស្ស យសោ [បរិ. ៣៨៦]។

ឥ –

ធម្មិកថំ កត្វា [បារា. ៣៩], សរន្តា សបន្តិ គច្ឆន្តីតិ សរិសបា។

ឡ –

កពឡិការោ, មនសិការោ, មនសិករោតិ, តប្បាកដិករោតិ, ទូរីភូតោ, អព្យយិភាវោ។

ឧ –

ញាតិបរិជិនស្ស ភាវោ ញាតិបារិជុញ្ញំ, ឯវំ ភោគបារិជុញ្ញំ- បរិជិនស្សាតិ បរិហានស្ស, បរិក្ខយស្ស។

ឱ –

បរោសតំ, សរទោសតំ, ទិសោទិសំ [ធ. ប. ៤២] ឥច្ចាទិ។

'អតិប្បគោ ខោ តាវ បិណ្ឌាយ ចរិតុំ' [ទី. និ. ៣.១] ន្តិ ឯត្ថ បាតោត្ថោ បគោសទ្ទោ ឯវ។

ឥតិ សរាគមរាសិ។

៥០. វនតរគាចាគមា

សរេ បរេវ ន, ត, រ, គា ច ម, យ, ទា ច អាគមា ហោន្តិ។

គោ, តោ, ទោ, នោ, មោ, យោ, រោ, វោ,

តត្ថ គោ –

អរិយេហិ បុថគេវាយំ ជនោតិ បុថុជ្ជនោ [មហានិទ្ទេសេ], ឥធ បន បគោសទ្ទោ ឯវ, បគេវ វុត្យស្ស, បគេវ មនុស្សិត្ថិយាតិ [បារា. ៥៥]។

តោ –

អជ្ជតគ្គេ [ទី. និ. ១.២៥០], តស្មាតិហ [ម. និ. ១.២៩], កតមោ នាម សោ រុក្ខោ, យស្ស តេវំ គតំ ផលំ [ជា. ២.១៨.១០] -តេវន្តិ ឯវំ។

ទោ –

ឧទគ្គោ, ឧទព្ពហិ, ឧទបាទិ, ឧទយោ, ឧទាហដោ, ឧទិតោ, ឧទីរិតោ, ទុភតោ វុដ្ឋានំ [បដិសម្ភិទាមគ្គេ; វិសុទ្ធិមគ្គេ], ទុភយានិ វិចេយ្យ បណ្ឌរានិ [សុ. និ. ៥៣១], តោទេយ្យ, កប្បា ទុភយោ [សុ. និ. ១១៣១] – ទ្វេ ឥសយោតិ អត្ថោ។ កិញ្ចិទេវ, កោចិទេវ, កិស្មិញ្ចិទេវ, យាវទេវ, តាវទេវ, វលុត្តេ-យាវទេ, តាវទេតិ សិទ្ធំ, បុនទេវ, សកិទេវ, សម្មទេវ-ទាគមេ រស្សោ, សម្មទក្ខាតោ [សំ. និ. ៥.១៩៥], សម្មទញ្ញា វិមុត្តោ [ម. និ. ២.២៣៤], ពហុទេវ រត្តិំ [អ. និ. ៣.១០១], អហុទេវ ភយំ [ទី. និ. ១.១៥៩] ឥច្ចាទិ។

នោ –

ឥតោ នាយតិ, ចិរំ នាយតិ, កម្មេ សាធុ កម្មនិយំ កម្មញ្ញំ, អត្តនោ ឥទំ អត្តនិយំ, អទ្ធានំ ខមតីតិ អទ្ធនិយំ, លោភស្ស ហិតំ លោភនិយំ លោភនេយ្យំ, ទោសនិយំ ទោសនេយ្យំ, មោហនិយំ មោហនេយ្យំ, ឱឃនិយំ, យោគនិយំ, គន្ថនិយំ, និទ្ទនទំ, និទ្ទនទកោ, សញ្ញានទំ, សញ្ញានទកោ, សញ្ញាបនកោ ឥច្ចាទិ។

មោ –

លហុមេស្សតិ [ធ. ប. ៣៦៩], គរុមេស្សតិ, មគ្គមត្ថិ [វិភ. អដ្ឋ. ១៨៩], អគ្គមក្ខាយតិ [អ. និ. ៤.៣៤], ឧរគាមិវ [ជា. ១.៧.៣០], អរហតាមិវ [ទី. និ. ២.៣៤៨] ឥច្ចាទីនិ។ តថា កេន តេ ឥធ មិជ្ឈតិ [បេ. វ. ១៨១],

រូបានិ មនុបស្សតិ [ធ. ស. អដ្ឋ. ៥៩៦], អាកាសេ មភិបូជយេ, អញ្ញមញ្ញស្ស [ម. និ. ៣.៤០], ឯកមេកស្ស [បារា. អដ្ឋ. ១.២៣], សមណមចលោ [អ. និ. ៤.៨៧], អទុក្ខមសុខា វេទនា [សំ. និ. ៤.២៥០] ឥច្ចាទិ។

យោ –

នយិមស្ស វិជ្ជា មយមត្ថិ [ជា. ១.៣.២៥], យថយិទំ [អ. និ. ១.២១-២២], តថយិទំ, ឆយិមេ ធម្មា [អ. និ. ៦.១១], នវយិមេ ធម្មា [អ. និ. ៩.៩], ទសយិមេ ធម្មា [អ. និ. ១០.១៦], មមយិទំ, សោយេវ, តេយេវ, តំយេវ តញ្ញេវ, តេហិយេវ, តេសំយេវ តេសញ្ញេវ, តស្មិំយេវ, ពុទ្ធោយេវ, ពុទ្ធេសុយេវ, ពោធិយាយេវ ការណា [ចរិយា. ១.៦៥], ហោតិយេវ, អត្ថិយេវ ឥច្ចាទិ។ តិយន្តំ, អគ្គិយាគារេ, ចតុត្ថីយត្ថេ ឥច្ចាទីនិ ឥវណ្ណន្តរូបានិ យាគមេនាបិ សិជ្ឈន្តិយេវ។

រោ –

និរន្តរំ, និរត្ថកំ, និរាហារោ, និរាពាធោ, និរាលយោ, និរិន្ធនោ អគ្គិ, និរីហកំ, និរុទកំ, និរុត្តិ, និរុត្តរោ, និរូមិកា នទី, និរោជំ, ទុរតិក្កមោ, ទុរភិសម្ភវោ, ទុរាសទា ពុទ្ធា [អប. ថេរ ១.៤០.២៧០], ទុរាខ្យាតោ ធម្មោ [ទី. និ. ៣.១៦៦], ទុរាគតំ, ទុរុត្តំ វចនំ [អ. និ. ៥.១៤០], បាតុរហោសិ [មហាវ. ៨], បាតុរហុ [ជា. ១.១៤.២០២], បាតុរហេសុំ [អ. និ. ៣.៧១], បាតរាសោ, បុនរេតិ, ធីរត្ថុ [ជា. ១.១.១៣], ចតុរង្គិកំ ឈានំ [ធ. ស. ១៦៨], ចតុរារក្ខា, ចតុរាសីតិសហស្សានិ, ចតុរិទ្ធិលាភោ, ចតុរោឃា, វុទ្ធិរេសា [ទី. និ. ១.២៥១], បថវីធាតុរេវេសា [ម. និ. ៣.៣៤៨-៣៤៩], អាបោធាតុរេវេសា [ម. និ. ៣.៣៥០], សព្ភិរេវ សមាសេថ, នក្ខត្តរាជារិវ តារកានំ, វិជ្ជុរិវ អព្ភកូដេ, អារគ្គេរិវ, ឧសភោរិវ [សុ. និ. ២៩], យថរិវ, តថរិវ [ទី. និ. ១.២៦៣] -រាគមេ រស្សោ។ ឯត្ថ ច យថា “អតិរិវ កល្លរូបា [សុ. និ. ៦៨៨], អតិរិយ លាភគ្គយសគ្គបត្តោ, បរំរិយ មត្តាយ” ឥច្ចាទីសុ ឥវ, រិយសទ្ទា ឯវត្ថេ វត្តន្តិ, តថា “យថរិវ, តថរិវ, វរម្ហាកំ ភុសាមិវ [ជា. ១.៣.១០៨], នេតំ អជ្ជតនាមិវ” ឥច្ចាទីសុ ឥវសទ្ទោ ឯវត្ថេ វត្តតិ។

វោ –

ទុវង្គុលំ, ទុវង្គិកំ, តិវង្គុលំ, តិវង្គិកំ, បាគុញ្ញវុជុតា, វុសិតំ, វុត្តំ, វុច្ចតេ, អាសនា វុដ្ឋាតិ [បាចិ. ៥៤៧], វុដ្ឋានំ, វុដ្ឋហិត្វា, ភិក្ខុវាសនេ, បុថុវាសនេ, សយម្ភុវាសនេ ឥច្ចាទីនិ ឧវណ្ណន្តរូបានិ វាគមេនាបិ សិជ្ឈន្តិយេវ។

៥១. ឆា ឡោ។

សរេ បរេ ឆម្ហា ឡាគមោ ហោតិ។

ឆឡង្គំ, ឆឡាយតនំ, ឆឡាសីតិសហស្សានិ [បេ. វ. ៣៧៤], អត្ថស្ស ទ្វារា បមុខា ឆឡេតេ [ជា. ១.១.៨៤], ឆឡេវានុសយា ហោន្តិ [អភិធម្មត្ថសង្គហ], ឆឡភិញ្ញា មហិទ្ធិកា [ពុ. វំ. ៣.៥]។

មហាវុត្តិវិធានមុច្ចតេ។

សរេ បរេ មនាទីហិ សាគមោ –

មនសិការោ, មានសិកោ, ចេតសិកោ, អព្យគ្គមនសោ នរោ [អ. និ. ១.៣០], បុត្តោ ជាតោ អចេតសោ, ឧរេ ភវោ ឱរសោ ឥច្ចាទិ។

សរេ បរេ ពហុលំ ហាគមោ –

មាហេវំ អានន្ទ [ទី. និ. ២.៩៥], នោហេតំ ភន្តេ [ទី. និ. ១.១៨៥-១៨៦], នោហិទំ ភោ គោតម [ទី. និ. ១.២៦៣], នហេវំ វត្តព្ពេ [កថា. ១], ហេវំ វត្តព្ពេ, ហេវំ វទតិ, ឧជូ ច សុហុជូច [ខុ. បា. ៩.១], សុហុដ្ឋិតំ សុខណោ ឥច្ចាទិ។

ឥតិ ព្យញ្ជនាគមរាសិ។

៥២. និគ្គហីតំ [ក. ៣៥; រូ. ២១ (បិដ្ឋេ); នី. ៥៦]។

និគ្គហីតំ ក្វចិ អាគតំ ហោតិ វា។

ឧបរិស្សំ ខោ បន [បារា. ៦៥៣], នវំ បន ភិក្ខុនា ចីវរលាភេន [បាចិ. ៣៦៨], អប្បមាទោ អមតំ បទំ [ធ. ប. ២១], ចក្ខុំ ឧទបាទិ [មហាវ. ១៥], អណុំថូលានិ [ធ. ប. ២៦៥], កត្តព្ពំ កុសលំ ពហុំ [ធ. ប. ៥៣], អវំសិរា បតន្តិ [ជា. ១.១១.៣៥], យទត្ថោ, តទត្ថោ, ឯតទត្ថោ, តក្ខត្តា, តក្ករោ ឥច្ចាទីនិ បុព្ពេ វុត្តានេវ, តថា តំ សម្បយុត្តោ, តព្ភោហារោ, តព្ពហុលោ ឥច្ចាទិ។

ឥតិ ពិន្ទាគមរាសិ។

មហាវុត្តិនា បទានំ អន្តេ គត, ជាត, អន្ត សទ្ទា អាគមា ហោន្តិ។

រូបគតំ [ម. និ. ២.១៣៣] វេទនាគតំ [ម. និ. ២.១៣៣], សញ្ញាគតំ [ម. និ. ២.១៣៣], គូថគតំ [ម. និ. ២.១១៩], មុត្តគតំ [ម. និ. ២.១១៩], ទិដ្ឋិគតំ [មហាវ. ៦៦], អត្ថជាតំ [បារា. អដ្ឋ. ១.បឋមមហាសង្គីតិកថា], ធម្មជាតំ, សុត្តន្តោ [កថា. ២២៦], វនន្តោ, សម្មាកម្មន្តោ, មិច្ឆាកម្មន្តោ ឥច្ចាទិ។

អាគមសន្ធិរាសិ និដ្ឋិតោ។

ទ្វិភាវសន្ធិ

អថ ទ្វិភាវសន្ធិ ទីបិយតេ។

ទ្វិភាវោ តិវិធោ។ តត្ថ បក្កមោ, បរក្កមោ ឥច្ចាទិ **ព្យញ្ជនទ្វិត្តំ** នាម។ វុត្តំ វុត្តំ សិញ្ចតិ ឥច្ចាទិ **វិភត្យន្តបទទ្វិត្តំ** នាម។ តិតិក្ខា, តិកិច្ឆា, ជគមា, ជគមុ ឥច្ចាទិ **ធាតុបទទ្វិត្តំ** នាម។

៥៣. សរម្ហា ទ្វេ [ក. ២៨; រូ. ៤០; នី. ៦៧]។

សរម្ហា បរស្ស ព្យញ្ជនស្ស ក្វចិ ទ្វេ រូបានិ ហោន្តិ។

តត្ថ សរម្ហា ប, បតិ, បដីនំ បស្ស ទ្វិត្តំ –

អប្បមាទោ, ឥធប្បមាទោ, វិប្បយុត្តោ, សម្មប្បធានំ, អប្បតិវត្តិយំ ធម្មចក្កំ [មហាវ. ១៧], សុប្បតិដ្ឋិតោ, អប្បដិបុគ្គលោ, វិប្បដិសារោ, សុប្បដិបន្នោ ឥច្ចាទិ។

សរម្ហាតិ កឹ? សម្បយុត្តោ។

កី, កុធ, កមុ, កុស, គហ, ជុត, ញា, សិ, សុ, សម្ភុ, សរ, សស ឥច្ចាទីនំ ធាតូនញ្ច, ឧ, ទុ, និបុព្ពានំ បទានញ្ច អាទិព្យញ្ជនស្ស ទ្វិត្តំ។

កី –

វិក្កិនាតិ, វិក្កយោ, ធនក្កីតោ។

កុធ –

អក្កុទ្ធោ, អក្កោធោ។

កមុ –

អភិក្កមតិ, អភិក្កមោ, អភិក្កន្តោ, អក្កមតិ, អក្កមោ, អក្កន្តោ, បរក្កមតិ, បរក្កមោ, វិក្កមតិ, វិក្កមោ, ឱក្កមតិ, ឱក្កន្តោ។

កុស –

អក្កោសតិ, អក្កោសោ។

គហ –

បគ្គណ្ហាតិ, បគ្គហោ, វិគ្គហោ, បរិគ្គហោ, អនុគ្គហោ។

ជុត –

ឧជ្ជោតតិ, វិជ្ជោតតិ។

ញា –

អញ្ញា, បញ្ញា, អភិញ្ញា, បរិញ្ញា, វិញ្ញាណំ, សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ, រត្តញ្ញូ, អត្ថញ្ញូ, ធម្មញ្ញូ។

សិ –

អតិស្សយោ, ភូមស្សិតោ, គេហស្សិតោ។

សុ –

អប្បស្សុតោ, ពហុស្សុតោ, វិស្សុតោ, អស្សវោ, អនស្សវោ។

សម្ភ –

បស្សម្ភតិ, បស្សទ្ធិ, បស្សទ្ធោ។

សរ –

អនុស្សរតិ, អនុស្សតិ, អនុស្សរោ។

សស –

អស្សសតិ, អស្សសន្តោ, អស្សាសោ, បស្សាសោ។

សជ –

វិស្សជ្ជេតិ, វិស្សជ្ជន្តោ, វិស្សគ្គោ។

ចជ –

បរិច្ចជតិ, បរិច្ចជន្តោ, បរិច្ចាគោ ឥច្ចាទិ។

ឧបុព្វេ –

ឧក្កំសតិ, ឧក្កំសោ, ឧគ្គហោ, ឧច្ចារេតិ, ឧច្ចារោ, ឧច្ចយោ, សមុច្ចយោ, ឧជ្ជលោ, សមុជ្ជលោ, ឧណ្ណមតិ, ឧត្តរតិ ឥច្ចាទិ។

ទុបុព្ពេ –

ទុក្កដំ, ទុក្ករំ, ទុគ្គតិ, ទុច្ចរិតំ, ទុត្តរោ, ទុទ្ទមោ, ទុន្នយោ, ទុប្បោសោ, ទុព្ពលោ, ទុម្មង្កោ, ទុល្លភោ ឥច្ចាទិ។

និបុព្ពេ –

និក្កមោ, និក្ខន្តោ, និគ្គតោ, និច្ចោរោ, និជ្ជរោ, និទ្ទោសោ, និប្បាបោ, និម្មិតោ, និម្មានោ, និយ្យានំ, និល្លោលោ, និព្ពានំ, និស្សយោ ឥច្ចាទិ។

តិក, តយ, តឹសានំ តស្ស ទ្វិត្តំ –

កុសលត្តិកំ, វេទនត្តិកំ, វត្ថុត្តយំ, រតនត្តយំ, ទ្វត្តឹសំ, តេត្តឹសំ។

ចតុ , ឆេហិ បរព្យញ្ជនស្ស ទ្វិត្តំ –

ចតុព្ពិធំ, ចតុទ្ទស, ចតុទ្ទិសំ, ចតុប្បទំ, ឆព្ពិធំ, ឆន្នវុតិ។

វា ត្វេវ? ចតុសច្ចំ, ឆសតំ។

សន្តស្ស សត្តេ បរព្យញ្ជនស្ស និច្ចំ ទ្វិត្តំ –

សជ្ជនោ, សប្បុរិសោ, សទ្ធម្មោ, សន្តស្ស ភាវោ សត្តា, សព្ភាវោ។

វស្ស ពត្តេ ពស្ស ទ្វិត្តំ –

សីលព្ពតំ, និព្ពានំ, និព្ពុតំ ឥច្ចាទិ បុព្ពេ វុត្តមេវ។

វតុ, វដុ ឥច្ចាទីនំ អន្តព្យញ្ជនស្ស ទ្វិត្តំ –

វត្តតិ, បវត្តតិ, និវត្តតិ, សំវត្តតិ, វឌ្ឍតិ, វិវឌ្ឍតិ។

សំម្ហា អនុនោ នស្ស ទ្វិត្តំ –

សមន្នាគតោ, សមន្នាហារោ, សមន្នេសតិ។

អញ្ញត្រាបិ –

សីមំ សម្មន្នេយ្យ [មហាវ. ១៣៩], សីមំ សម្មន្និតុំ [មហាវ. ១៣៨], សីមំ សម្មន្នតិ [មហាវ. ១៣៩], សម្បជិច្ឆន្នំ, ចីវរចេតាបន្នំ, ចតុន្នំ, បញ្ចន្នំ។

ឥតិ សទិសទ្វិត្តរាសិ។

៥៤. ចតុត្ថទុតិយេស្វេសំ តតិយបឋមា [ក. ៤៤, ២៩; រូ. ២៤; នី. ៥៧, ៦៨, ៧៤, ៧៧-៨, ៨០, ៨២-៣, ៩១, ១២២]។

វគ្គេ ចតុត្ថ, ទុតិយេសុ បរេសុ កមេន តតិយ, បឋមា ឯសំ ចតុត្ថ, ទុតិយានំ ទ្វិភាវំ គច្ឆន្តិ, ទុតិយភាវំ គច្ឆន្តីតិ អត្ថោ។ ‘សរម្ហា ទ្វេ’តិ សុត្តេន វា ‘វគ្គលសេហិ តេ’ឥច្ចាទីហិ វា ទុតិយ, ចតុត្ថានម្បិ សទិសត្តេ ជាតេ បុន ឥមិនា សុត្តេន អាទិទុតិយស្ស បឋមត្តំ, អាទិចតុត្ថស្ស តតិយត្តញ្ច ជាតំ។

តត្ថ កវគ្គេ –

អាក្ខាតំ, បក្ខិត្តំ, បក្ខេបោ, រូបក្ខន្ធោ, វេទនាក្ខន្ធោ, ធាតុក្ខោភោ, អាយុក្ខយោ, នក្ខមតិ។

‘វគ្គលសេហិ តេ’តិ សុត្តវិធានេ –

បមុខេ សាធុ បាមោក្ខំ, បក្ខរតិ, ឧក្ខោសតិ, និក្ខោសោ។

ចវគ្គេ –

អច្ឆាទេតិ, អច្ឆិន្ទតិ-សំយោគេ រស្សត្តំ, បច្ឆាទេតិ, បច្ឆិន្ទតិ, សេតច្ឆត្តំ, រុក្ខច្ឆាយា, តថស្ស ភាវោ តច្ឆំ, រថស្ស ហិតា រច្ឆា, បជ្ឈាយតិ, ឧជ្ឈាយតិ, និជ្ឈាយតិ, បឋមជ្ឈានំ, ទុតិយជ្ឈានំ, អជ្ឈោកាសោ, ពោជ្ឈង្គោ, ទុម្មេធស្ស ភាវោ ទុម្មេជ្ឈំ, ពុជ្ឈតិ, ពុជ្ឈិតព្ពំ, ពោជ្ឈំ, បដិវិជ្ឈ, បដិវិជ្ឈិយ, បដិវិជ្ឈិត្វា ឥច្ចាទិ។

ដវគ្គេ –

យត្រដ្ឋិតំ, តត្រដ្ឋិតោ, ឧដ្ឋិតោ, និដ្ឋិតោ, ថលដ្ឋោ, ជលដ្ឋោ, វុឌ្ឍោ ឥច្ចាទិ។

តវគ្គេ –

សុមនត្ថេរោ, យសត្ថេរោ, អវត្ថា, អវត្ថានំ, វិត្ថារោ, អភិត្ថុតោ, វិត្ថម្ភិតោ, ឧទ្ទរតិ, ឧទ្ទរណំ, ឧទ្ធដំ, និទ្ធារេតិ, និទ្ធារណំ, និទ្ធារិតំ, និទ្ធនោ, និទ្ធុតោ, និទ្ធោតោ ឥច្ចាទិ។

បវគ្គេ –

វិប្ផរតិ, វិប្ផរណំ, វិប្ផារោ, អប្ផោដេតិ, មហប្ផលំ, និប្ផលំ, មធុប្ផាណិតំ, វិព្ភមតិ, វិព្ភមោ, ឧព្ភតំ, និព្ភយំ, ទុព្ភរោ, សព្ភាវោ , ឧសភស្ស ភាវោ ឱសព្ភំ, លព្ភតិ, អារព្ភោ, អារព្ភ, អារព្ភិត្វា ឥច្ចាទិ។

ឥធបិ ឧ, ទុ, និតោ បរបទានំ អាទិព្យញ្ជនស្ស ទ្វិត្តំ វិសេសតោ ឥច្ឆន្តិ។

ឥតិ វិសទិសទ្វិត្តរាសិ។

៥៥. វិច្ឆាភិក្ខញ្ញេសុ ទ្វេ [ចំ. ៦.៣-១; បា. ៨.១.១, ៤]។

វិច្ឆាយំ អភិក្ខញ្ញេ ច អនេកត្ថស្ស ឯកបទស្ស ទ្វេ រូបានិ ហោន្តិ។ ភិន្នេ អត្ថេ ក្រិយាយ វា ទព្ពេន វា គុណេន វា ព្យាបិតុំ ឥច្ឆា **វិច្ឆា**។ បុនប្បុនក្រិយា **អភិក្ខញ្ញំ**។

វិច្ឆាយំ តាវ –

រុក្ខំ រុក្ខំ សិញ្ចតិ។ គាមេ គាមេ សតំកុម្ភា, គាមោ គាមោ រមណិយោ, គេហេ គេហេ ឥស្សរោ, រសំ រសំ ភក្ខយតិ, ក្រិយំ ក្រិយំ អារភតេ។

អានុបុព្ពិយេបិ វិច្ឆាវ គម្យតេ –

មូលេ មូលេ ថូលា, អគ្គេ អគ្គេ សុខុមា, ជេដ្ឋំ ជេដ្ឋំ អនុបវេសេថ, ឥមេសំ ទេវសិកំ មាសកំ មាសកំ ទេហិ, មញ្ជូសករុក្ខោ បុប្ផំ បុប្ផំ បុប្ផតិ, ឥមេ ជនា បថំ បថំ អច្ចេន្តិ, សព្ពេ ឥមេ អឌ្ឍា, កតរា កតរា ឥមេសំ អឌ្ឍតា, កតមា កតមា ឥមេសំ អឌ្ឍតា។

អភិក្ខញ្ញេ –

ភត្តំ បចតិ បចតិ, អបុញ្ញំ បសវតិ បសវតិ, ភុត្វា ភុត្វា និបជ្ជន្តិ, បដំ បដំ ករោតិ, បដបដាយតិ, ឯកមេកំ, ឯកមេកានិ ឥច្ចាទីសុ វិច្ឆាសុ បុព្ពបទេ ស្យាទិលោបោ។

៥៦. សព្ពាទីនំ វីតិហារេ។

អតិក្កម្ម ហរណំ អតិហារោ, ន អតិហារោ វីតិហារោ, អញ្ញមញ្ញស្ស អន្តោឃរេ ហរណន្តិអត្ថោ, វីតិហារត្ថេ តម្យមានេ សព្ពាទីនំ សព្ពនាមានំ ទ្វេ រូបានិ ហោន្តិ, បុព្ពស្សេកស្ស ច ស្យាទិលោបោ។

ឥមេ ទ្វេ ជនា អញ្ញមញ្ញស្ស ឧបការកា, ឥតរីតរស្ស ឧបការកា, អញ្ញមញ្ញំ បស្សន្តិ, អញ្ញមញ្ញស្ស ទេន្តិ, អញ្ញមញ្ញស្ស អបេន្តិ, អញ្ញមញ្ញស្ស ធនំ, អញ្ញមញ្ញេ និស្សិតា។

៥៧. យាវតាតាវំ សម្ភមេ [ចំ. ៦.៣.១៤; បា. ៨.១.១២; យាវពោធំ សម្ភមេ (ពហូសុ)]។

យំ បរិមាណមស្សាតិ យាវំ។ តំ បរិមាណមស្សាតិ តាវំ។ បុនប្បុនំ ភមនំ បវត្តនំ **សម្ភមោ**។ តុរិតេន វចីបយោគេន តំ តំ ឧបាយទីបនំ សម្ភមោ, អាមេឌិតមេវ វុច្ចតិ, សម្ភមេ តម្យមានេ យាវតា យត្តកេន ប ទេន សោ អត្ថោ បញ្ញាយតិ, តត្តកំ បទំ បយុជ្ជតេ, ទ្វិក្ខត្តុំ វា តិក្ខត្តុំ វា តទុត្តរិ វា ឧទីរិយតេត្យត្ថោ។ យថាពោធំ សម្ភមេតិបិ បាឋោ, សោយេវត្ថោ។

ភយេ, កោធេ, បសំសាយំ, តុរិតេ, កោតូហលេ’ច្ឆរេ។

ហាសេ, សោកេ, បសាទេ ច, ករេ អាមេឌិតំ ពុធោ។

តត្ថ ភយេ –

សប្បោ សប្បោ, ចោរោ ចោរោ –

កោធេ –

វិជ្ឈ វិជ្ឈ, បហរ បហរ។

បសំសាយំ –

សាធុ សាធុ។

តុរិតេ –

គច្ឆ គច្ឆ។

កោតូហលេ –

អាគច្ឆ អាគច្ឆ។

អច្ឆរេ –

អហោ ពុទ្ធោ អហោ ពុទ្ធោ។

ហាសេ –

អភិក្កមថ វាសេដ្ឋា អភិក្កមថ វាសេដ្ឋា [ទី. និ. ២.២១០]។

សោកេ –

កហំ ឯកបុត្តក កហំ ឯកបុត្តក [សំ. និ. ៤.១២០]។

បសាទេ –

អភិក្កន្តំ ភោ គោតម អភិក្កន្តំ ភោ គោតម [ម. និ. ២.១០៦] ឥច្ចាទិ។ តិក្ខត្តុំឧទានំ ឧទានេសិ “នមោ តស្ស ភគវតោ” [ម. និ. ២.៣៥៧] ឥច្ចាទិ។

ឥតិ បទវាក្យទ្វិត្តរាសិ។

ទ្វិភាវសន្ធិរាសិ និដ្ឋិតោ។

វិបល្លាសសន្ធិ

អថ វិបល្លាសសន្ធិ ទីបិយតេ។

បទក្ខរានំ បុព្ពាបរវិបរិយាយោ **វិបល្លាសោ**។

៥៨. ហស្ស វិបល្លាសោ។

យម្ហិ បរេ ហស្ស បុព្ពាបរវិបល្លាសោ ហោតិ វា។

ទយ្ហតិ, សង្គយ្ហតិ, សន្ទយ្ហតិ, វុយ្ហតិ, ទុយ្ហតិ, មុយ្ហតិ។

វាត្វេវ ? សង្គណ្ហិយតិ, ឯវំ សង្គយ្ហ សង្គណ្ហិត្វា, អារុយ្ហ អារុហិត្វា, ឱគាយ្ហ ឱគាហិត្វា។ បសយ្ហ បសហិត្វា។

៥៩. វេ វា [រូ. ៤០ (បិដ្ឋេ)]។

វម្ហិ បរេ ហស្ស វិបល្លាសោ ហោតិ វា។

ពវ្ហាពាធោ ពហ្វាពាធោ, ពវ្ហេត្ថ ន្ហាយតី ជនោ [ឧទា. ៩] =ពហ្វេត្ថ ន្ហាយតី ជនោ។

មហាវុត្តិវិធានំ វុច្ចតេ។

យ, រានំ វិបល្លាសោ –

កុជិ មេ កយិរតិ [បារា. ៣៥៨], វចនំ បយិរុទាហាសិ, គរុំ បយិរុបាសតិ, វន្ទាមិ តេ អយ្យិរេ បសន្នចិត្តោ [ជា. ២.១៧.៥៤] -យស្ស ទ្វិត្តំ។

និគ្គហីតស្ស វិបល្លាសោ –

និរយម្ហិ អបច្ចិសុំ [ជា. ២.២២.៦០], តេ មេ អស្សេ អយាចិសុំ [ជា. ២.២២.១៨៦៣]។ ឥមា គាថា អភាសិសុំ។

សរានម្បិ វិបល្លាសោ –

ហញ្ញយ្យេវាបិ កោចិ នំ [ជា. ២.២២.១១៩៣] – ហញ្ញេយ្យាតិ បិតិ, អមូលមូលំ គន្ត្វា-មូលមូលំ អគន្ត្វាតិ អត្ថោ។ ឯវំ បរត្រ។ អនោកាសំ ការាបេត្វា [បារា ៣៨៩], អនិមិត្តំ កត្វា, សទ្ធំ ន ភុញ្ជតីតិ អសទ្ធភោជី, ទិស្វា បទមនុត្តិណ្ណំ [ជា. ១.១.២០] – ឧត្តិណ្ណំ អទិស្វាតិ អត្ថោ។

បទានម្បិ វិបល្លាសោ –

នវំ បន ភិក្ខុនា ចីវរលាភេន, នាគកញ្ញា ចរិតំ គណេន [ជា. ១.១៥.២៦៨] -នាគកញ្ញាគណេន ចរិតន្តិ បិតិ។

ឥតិ វិបល្លាសរាសិ។

៦០. ពហុលំ [ចំ. ១.១.១៣០; បា. ៣.៣.១១៣]។

សន្ធិវិធានំ នាម ពហុលំ ហោតិ, យេភុយ្យេន ហោតីតិ អត្ថោ។ អធិការសុត្តំ។ យាវគន្ថបរិយោសានា យុត្តដ្ឋានេសុ សព្ពត្ថ វត្តតេ។ ឯតេន សព្ពសទ្ទសុត្តេសុ អនិដ្ឋនិវត្តិ ច ឥដ្ឋបរិគ្គហោ ច កតោ ហោតិ។

ឥតិ និរុត្តិទីបនិយា នាម មោគ្គល្លានទីបនិយំ

សន្ធិកណ្ឌោ និដ្ឋិតោ។

២. នាមកណ្ឌ

វិភត្តិរាសិ

អថ លិង្គម្ហា ស្យាទិវិភត្តិវិធានំ ទីបិយតេ។

លិង្គំ, នាមំ, បាដិបទិកន្តិ អត្ថតោ ឯកំ, ទព្ពាភិធានស្ស បុរិសាទិកស្ស បកតិរូបស្សេតំ នាមំ។ តញ្ហិ សត្តន្នំ វិភត្តីនំ វសេន វិភាគំ បត្វា កិញ្ចិ វិសទរូបំ ហោតិ, កិញ្ចិ អវិសទរូបំ, កិញ្ចិ មជ្ឈិមរូបន្តិ ឯវំ តិវិធេន លិង្គរូបេន យុត្តត្តា **លិង្គ**ន្តិ វុច្ចតិ។

តទេវ កិញ្ចិ សទ្ទលិង្គានុរូបំ, កិញ្ចិ អត្ថលិង្គានុរូបញ្ច បរិណមន្តំ បវត្តតិ, តស្មា **នាម**ន្តិ ច វុច្ចតិ។

តទេវ ធាតុ, បច្ចយ, វិភត្តិបទេហិ ចេវសទ្ទបទត្ថកបទេហិ ច 'វិសុំ ភូតំ បទ'ន្តិ កត្វា **បាដិបទិក**ន្តិ ច វុច្ចតិ។

តត្ថ **ធាតុបទំ** នាម ព្រូ, ភូ, ហូឥច្ចាទិ។

បច្ចយបទំ នាម ណ, តព្ព, អនីយ ឥច្ចាទិ។

វិភត្តិបទំ នាម សិ, យោ, អំ, យោ,តិ, អន្តិ ឥច្ចាទិ។

សទ្ទបទត្ថកបទានិ នាម រាជស្ស, សខស្ស, បុមស្ស ឥច្ចាទីនិ។ ឯត្ថ ច រាជស្សឥច្ចាទីនិ សទ្ទសុត្តេ សទ្ទបទត្ថកានិ ហោន្តិ, បយោគេ អត្ថបទត្ថកានិ។ ធាតុបច្ចយវិភត្តិបទានិ បន និច្ចំ សទ្ទបទត្ថកានិ ឯវ ហោន្តិ, សទ្ទសុត្តេស្វេវ ច លព្ភន្តិ, ន បយោគេតិ, ឥទំ ទ្វិន្នំ នានត្តំ។

យទិឯវំ ភុស្ស, ព្រុស្ស, ភូតោ, ហូតោ, ណោ, តព្ពោ, សិម្ហិ, តិម្ហិ ឥច្ចាទិនា តេហិ កថំ វិភត្តុប្បត្តិ ហោតីតិ? អនុករណបទានិ នាម តានិ អត្ថិស្ស, ករោតិស្ស ឥច្ចាទីនិ វិយ, តស្មា តានិ ច រាជស្ស ឥច្ចាទីនិ ច អនុករណលិង្គភាវេន ឯត្ថ សង្គយ្ហន្តិ, ន ឯកន្តលិង្គភាវេនាតិ។ ឯវញ្ច កត្វា 'ធាតុ- បច្ចយ , វិភត្តិវជ្ជិតមត្ថវំ លិង្គ'ន្តិ អវោចុំ។ តត្ថ អត្ថវន្តិ អត្ថបទត្ថកំ វុច្ចតិ, រាជស្សឥច្ចាទិកំ សទ្ទបទត្ថកំ វិវជ្ជេតិ, ឯតេន អត្ថបទត្ថកេ សតិ តទ្ធិត, សមាស, កិតកបទានម្បិ ឯកន្តលិង្គភាវំ សាធេន្តិ។ ន ហិ តេសំ លិង្គនាមព្យបទេសកិច្ចំ អត្ថិ, យានិ ច នាមស្ស វិសេសនានិ ភវិតុំ អរហន្តិ, តានិ ឧបសគ្គ, និបាតបទានិ ត្វាន្តាទិបទានិ ច ឥធ វិសេសននាមភាវេន សង្គយ្ហន្តីតិ។

៦១. ទ្វេ ទ្វេកានេកេសុ នាមស្មា សិ យោ អំយោ នា ហិ ស នំ ស្មាហិ សនំស្មឹសុ [ក. ៥៥; រូ. ៦៣; នី. ២០០]។

ឯកស្មឹ អត្ថេ ច អនេកេសុ អត្ថេសុ ច បវត្តា នាមស្មា ទ្វេ ទ្វេ សិ, យោ...បេ.... ស្មឹ, សុវិភត្តិយោ ហោន្តិ។

វិភជន្តីតិ វិភត្តិយោ, ឯកមេកំ បកតិនាមបទំ នានារូបវិភាគវសេន កត្ត, កម្មាទិនានាអត្ថវិភាគវសេន ឯកត្ត, ពហុត្តសង្ខ្យាវិភាគវសេន ច វិភជន្តីតិ អត្ថោ។ សិ, យោ ឥតិ **បឋមា** នាម...បេ.... ស្មឹ, សុ ឥតិ **សត្តមី** នាម។ ទ្វីសុ ទ្វីសុ បុព្ពំ បុព្ពំ 'ឯកស្មឹ អត្ថេ បវត្តំ វចន'ន្តិ **ឯកវចនំ** នាម។ បរំ បរំ 'អនេកេសុ អត្ថេសុ បវត្តំ វចន'ន្តិ **អនេកវចនំ** នាម។ **ពហុវចន**ន្តិ ច **បុថុវចន**ន្តិ ច ឯតស្ស នាមំ។ សព្ពមិទំ ឥមិនា សុត្តេន សិទ្ធំ។

៦២. បឋមាត្ថមត្តេ [ក. ២៨៤; រូ. ៦៥; នី. ៥៧៧; ចំ. ២.១.៩៣; បា. ២.៣.៤៦]។

កត្តុ, កម្មាទិកំ ពាហិរត្ថំ អនបេក្ខិត្វា លិង្គត្ថមត្តេ បវត្តា នាមស្មា បឋមាវិភត្តិ ហោតិ។

អយំ មម បុរិសោ, ឥមេ មម បុរិសា។

៦៣. អាមន្តនេ [ក. ២៨៥; រូ. ៧០; នី. ៥៧៨; ចំ. ២.១.៩៤; បា. ២.៣.៤៧]។

អាមន្តនំ វុច្ចតិ អាលបនំ។ អាមន្តនវិសយេ លិង្គត្ថមត្តេ បវត្តា នាមស្មា បឋមាវិភត្តិ ហោតិ។

ភោ បុរិស, ភោន្តោ បុរិសា។

៦៤. កម្មេ ទុតិយា [ក. ២៩៧; រូ. ៧៦, ២៨៤; នី. ៥៨០; ចំ. ២.១.៤៣; បា. ១.៤.៤៩-៥១]។

នាមស្មា កម្មត្ថេ ទុតិយាវិភត្តិ ហោតិ។

បុរិសំ បស្សតិ, បុរិសេ បស្សន្តិ។

៦៥. កត្តុករណេសុ តតិយា [ក. ២៨៦, ២៨៨; រូ. ៨៣; នី. ៥៩១, ៥៩៤; ចំ. ២.១.៦២, ៦៣; បា. ២.៣.១៨]។

នាមស្មា កត្តរិ ច ករណេ ច តតិយាវិភត្តិ ហោតិ។

បុរិសេន កតំ, បុរិសេហិ កតំ, បុរិសេន កុលំ សោភតិ, បុរិសេហិ កុលំ សោភតិ។

៦៦. ចតុត្ថី សម្បទានេ [ក. ២៩៣; រូ ៨៥, ៣០១; នី. ៦០៥; ចំ. ២.១.៧៣; បា. ២.៣.១៣]។

នាមស្មា សម្បទានត្ថេ ចតុត្ថីវិភត្តិ ហោតិ។

បុរិសស្ស ទេតិ, បុរិសានំ ទេតិ។

៦៧. បញ្ចម្យាវធិស្មិំ [ក. ២៩៥; រូ. ៨៩, ៣០៧; នី. ៦០៧ ចំ. ២.១.៨១; បា. ២.៣.២៨; ១.៤.២៤ បញ្ចម្យវធិស្មា (ពហូសុ)]។

អវធិ វុច្ចតិ អបាទានំ។ នាមស្មា អវធិអត្ថេ បញ្ចមីវិភត្តិ ហោតិ។

បុរិសស្មា អបេតិ, បុរិសេហិ អបេតិ។

៦៨. ឆដ្ឋី សម្ពន្ធេ [ក. ៣០; រូ. ៩២, ៣១៥; នី. ៦០៩; ចំ. ២.១.៩៥; បា. ២.៣.៥០]។

នាមស្មា សម្ពន្ធត្ថេ ឆដ្ឋីវិភត្តិ ហោតិ។

បុរិសស្ស ធនំ, បុរិសានំ ធនំ។

៦៩. សត្តម្យាធារេ [ក. ៣១២; រូ. ៩៤, ៣១៩; នី. ៦៣០; ចំ. ២.១.៨៨; បា. ២.៣.៣៦; ១.៣.៤៥]។

នាមស្មា អាធារត្ថេ សត្តមីវិភត្តិ ហោតិ។

បុរិសស្មិំ តិដ្ឋតិ, បុរិសេសុ តិដ្ឋតិ។

វិភត្តិរាសិ និដ្ឋិតោ។

ឥត្ថិបច្ចយរាសិ

៧០. ឥត្ថិយមត្វា [ក. ២៣៧; រូ. ១៧៦; នី. ៤៦៦; ចំ. ២.៣.១៥; បា. ៤.១.៤]។

ឥត្ថិយំ+អតោ+អាតិ ឆេទោ។ អការន្តនាមម្ហា ឥត្ថិយំ អាបច្ចយោ ហោតិ។

អភាសិតបុមេហិ កេហិចិ សញ្ញាសទ្ទេហិ និច្ចំ –

កញ្ញា, បញ្ញា, សញ្ញា, នាវា, សាលា, តណ្ហា, ឥច្ឆា, ភិក្ខា, សិក្ខា, គីវា, ជិវ្ហា, វីសា, តីសា, ចត្តាលិសា, បញ្ញាសា ឥច្ចាទិ។

ភាសិតបុមេហិបិ សព្ពនាមេហិ តព្ពា, នីយ, តបច្ចយន្តេហិ ច និច្ចំ –

សព្ពា, កតរា, កតមា, អនុភវិតព្ពា, អនុភវនីយា, គតា, ជាតា, ភូតា, ហូតា ឥច្ចាទិ។

អញ្ញេហិ បន អនិច្ចំ –

កល្យាណា, កល្យាណី, សុន្ទរា, សុន្ទរី, សោភណា, សោភណី, កុម្ភការា, កុម្ភការី, កុម្ភការិនី, អត្ថកាមា, អត្ថកាមី, អត្ថកាមិនី, បរិព្ពាជិកា, បរិព្ពាជិកិនី, ឯកាកា, ឯកាកិនី, ទីបនា, ទីបនី ឥច្ចាទិ។

សុត្តវិភត្តេន សមាសេ មាតុ, ធីតុ ឥច្ចាទីហិ អាបច្ចយោ ហោតិ។ នន្ទមាតា, ឧត្តរមាតា, ទេវធីតា, រាជធីតា, អស្សមណី ហោតិ អសក្យធីតរា ឥច្ចាទិ។

ឯត្ថ ច ‘ឥត្ថិយ’ន្តិ កត្ថចិ សទ្ទមត្តស្ស វា, កត្ថចិ អត្ថមត្តស្ស វា ឥត្ថិភាវេ ជោតេតព្ពេតិ អត្ថោ។ ឯវញ្ច សតិ ឥត្ថិបច្ចយាបិ ស្យាទយោ វិយ ជោតកមត្តា ឯវ ហោន្តិ, ន វាចកាតិ សិទ្ធំ ហោតិ។

៧១. នទាទីហិ ង ី [ក. ២៣៨; រូ. ១៨៧; នី. ៤៦៧; នទាទិតោ វី (ពាហុសុ)]។

នទាទីហិ ឥត្ថិយំ ងីហោតិ។ ងានុពន្ធោ ‘ន្តន្តូនំ ងីម្ហិ តោ វា’តិ ឯត្ថ វិសេសនត្ថោ។

នទី, មហី, ឥត្ថី, កុមារី, តរុណី, វាសេដ្ឋី, គោតមី, កច្ចានី, កច្ចាយនី, មាណវី, សាមណេរី, នាវិកី, បញ្ចមី, ឆដ្ឋី, ចតុទ្ទសី, បញ្ចទសី, សហស្សី, ទសសហស្សី, សតសហស្សី, កុម្ភការី, មាលការី, ចក្កុករណី, ញាណករណី, ធម្មទីបនី ឥច្ចាទិ។

៧២. ន្តន្តូនំ ងីម្ហិ តោ វា [ក. ២៣៩, ២៤១; រូ. ១៩០, ១៩១; នី. ៤៦៨, ៤៧១]។

ន្ត, ន្តូនំ តោ ហោតិ វា ងីម្ហិ បរេ។

គច្ឆតី, គច្ឆន្តី, សតី, សន្តី, ភវិស្សតី, ភវិស្សន្តី, គុណវតី, គុណវន្តី, សតិមតី, សតិមន្តី, សព្ពាវតី, សព្ពាវន្តី, យាវតី, យាវន្តី, តាវតី, តាវន្តី, ភុត្តវតី, ភុត្តវន្តី។

៧៣. គោតោ វា [ក. ២៣៨; រូ. ១៨៧; នី. ៤៦៧]។

គោសទ្ទម្ហា ឥត្ថិយំ វី ហោតិ វា។

គាវី។

វាតិ កឹ? គោកាណា បរិយន្តចារិនីតិ បាឡិ។ តត្ថ កាណាតិ អន្ធា។

៧៤. យក្ខាទីហិនី ច [ក. ២៣៨, ២៤០; រូ. ២៨៧, ១៩៣; នី. ៤៦៧, ៤៦៩; យក្ខាទិត្វិនី ច (ពាហុសុ)]។

យក្ខាទីហិ អការន្តេហិ ឥត្ថិយំ វី ច ហោតិ ឥនី ច។

យក្ខី, យក្ខិនី, នាគី, នាគិនី, មហីសី, មហីសិនី, មិគី, មិគិនី, សីហី, សីហិនី, ទីបី, ទីបិនី, ព្យគ្ឃី, ព្យគ្ឃិនី, កាកី, កាកិនី, កបោតី, កបោតិនី, មានុសី, មានុសិនី ឥច្ចាទិ។

៧៥. អារាមិកាទីហិ [ក. ២៤០; រូ. ១៩៣; នី. ៤៦៩]។

អារាមិកាទីហិ អការន្តេហិ ឥត្ថិយំ ឥនី ហោតិ។

អារាមិកិនី, អន្តរាយិកិនី, នាវិកិនី, ឱលុម្ពិកិនី, បំសុកូលិកិនី, បរិព្ពាជិកិនី, រាជិនី, ឯកាកិនី ឥច្ចាទិ។

សញ្ញាយំ –

មានុសិនី មានុសា វា, អញ្ញត្រ មានុសី សម្បត្តិ។

៧៦. យវណព្យាទយោ [ក. ២៤០; រូ. ១៩៣; នី. ៤៦៩]។

យវណឥច្ចាទយោ ឥត្ថិយំ នីបច្ចយន្តា សិជ្ឈន្តិ។

យវណី, វេត្រណី, បោក្ខរណី-ឯសុ នស្ស ណត្តំ។ អាចរិនីយលោបោ, អាចរិយា វា។

៧៧. មាតុលាទិត្វានី ភរិយាយំ [ក. ៩៨; រូ. ១៨៩; នី. ២៦១]។

មាតុលាទីហិ អការន្តេហិ ភរិយាយំ អានី ហោតិ។

មាតុភាតា មាតុលោ, តស្ស ភរិយា មាតុលានី, ឯវំ វរុណានី, គហបតានី, អាចរិយានី, ខត្តិយានី។

‘ពហុលា’ធិការា ខត្តិយី ខត្តិយា ច។

៧៨. យុវណ្ណេហិ នី។

ឥវណ្ណន្តេហិ ឧវណ្ណន្តេហិ ច ឥត្ថិយំ នី ហោតិ។

ឆត្តបាណិនី, ទណ្ឌបាណិនី, ទណ្ឌិនី, ឆត្តិនី, ហត្ថិនី, មាលិនី, មាយាវិនី, មេធាវិនី, បិយបសំសិនី, ព្រហ្មចារិនី, ភយទស្សាវិនី, អត្ថកាមិនី, ហិតចារិនី, ភិក្ខុនី, ខត្តិយពន្ធុនី, បដុនី, បរចិត្តវិទុនី, មត្តញ្ញុនី, អត្ថញ្ញុនី, ធម្មញ្ញុនី ឥច្ចាទិ។

៧៩. តិម្ហាញ្ញត្ថេ [ក្តិម្ហាញ្ញត្ថេ (ពហូសុ), មោគ្គល្លានេ ៣១ សុត្តង្កេ]។

អញ្ញបទត្ថសមាសេ តិបច្ចយន្តម្ហា ឥត្ថិយំ នី ហោតិ។

អហីសារតិនី, ធម្មរតិនី, វច្ឆគិទ្ធិនី, បុត្តគិទ្ធិនី, មុដ្ឋស្សតិនី, មិច្ឆាទិដ្ឋិនី, សម្មាទិដ្ឋិនី, អត្តគុត្តិនី ឥច្ចាទិ។

អញ្ញត្ថេតិ កឹ? ធម្មេ រតិ ធម្មរតិ។

៨០. យុវាតិ។

យុវតោ ឥត្ថិយន្តិ ហោតិ។

យុវតិ។

ឯត្ថ ច ‘តិ’ ឥតិ សុត្តវិភត្តេន វីស, តីសតោបិតិ ហោតិ វា។ វីសតិ, វីសំ, តីសតិ, តីសំ។

៨១. ឧបមា សំហិត សហិត សញ្ញត សហ សផ វាមលក្ខណាទិត្វូរុត្វូ [ចំ. ២.៣.៧៩; បា. ៤.១.៦៩, ៧០ ត្វូរុត្វ (ពហូសុ)]។

លក្ខណាទិតោ+ឩរុតោ+ឩតិ ឆេទោ។

អញ្ញបទត្ថសមាសេ ឧបមាទិបុព្ពា ឩរុសទ្ទម្ហា ឥត្ថិយំ ឩ ហោតិ។

នាគស្ស នាសា វិយ ឩរូ យស្សាតិ នាគនាសូរូ, សំហិតា សម្ពន្ធា ឩរូ យស្សាតិ សំហិតោរូ, សហិតា ឯកពទ្ធា ឩរូ យស្សាតិ សហិតោរូ, សញ្ញតា អលោលា ឩរូ យស្សាតិ សញ្ញតោរូ, ឩរុយា [ឩរុនា?] សហ វត្តតីតិ សហោរូ, សផោ វុច្ចតិ ឩរោ, សំសិលិដ្ឋតាយ សផភូតា ឩរូ យស្សាតិ សផោរូ, វាមា សុន្ទរា ឩរូ យស្សាតិ វាមោរូ, លក្ខណសម្បន្នា ឩរូ យស្សាតិ លក្ខណោរូ។

សុត្តវិភត្តេន ព្រហ្មពន្ធូតិ សិជ្ឈតិ។

“សចេ មំ នាគនាសូរូ, ឱលោកេយ្យ បភាវតី”តិ [ជា. ២.២០.១៤] ច “ឯកា ត្វំ តិដ្ឋសិ សហិតូរូ”តិ [ជា. ១.១៦.២៩៧] ច “សញ្ញតូរូ មហាមាយា, កុមារិ ចារុទស្សនា”តិ [ជា. ២.១៧.១០៩] ច “វាមោរូ សជ មំ ភទ្ទេ”តិ [ទី. និ. ២.៣៤៨] ច “ការណំ នប្បជានាមិ, សម្មត្តោ លក្ខណូរុយា”តិ [ទី. និ. ២.៣៤៨] ច “គារយ្ហស្សំ ព្រហ្មពន្ធុយា”តិ [ជា. ២.២២.២១០៩] ច បាឡិបទានិ ទិស្សន្តិ។

តត្ថ ‘សជា’តិ អាលិង្គាហិ, ‘គារយ្ហស្ស’ន្តិ អហំ គារយ្ហោ ភវេយ្យំ។

ឯត្ថ ច តាបច្ចយន្តា សភាវឥត្ថិលិង្គា ឯវ – លហុតា, មុទុតា, គាមតា, ជនតា, ទេវតា ឥច្ចាទិ។

តថា តិបច្ចយន្តា – គតិ, មតិ, រត្តិ, សតិ, តុដ្ឋិ, ទិដ្ឋិ, ភទ្ទិ, សិទ្ធិ ឥច្ចាទិ, តថា យាគុ, ធាតុ, ធេនុ, កណ្ឌុ, កច្ឆុ, មាតុ, ធីតុ , ទុហិតុ ឥច្ចាទិ, ជម្ពូ, វធូ, ចមូ, សុតនូ, សរពូ ឥច្ចាទិ ច។ សក្កតគន្ថេសុ បន សុតនូ, សរពូ ឥច្ចាទីសុបិ ឩបច្ចយំ វិទហន្តិ។

តត្ថ ឥត្ថិលិង្គភូតា សព្ពេ ‘ឥវណ្ណុវណ្ណា បិត្ថិយ’ន្តិ សុត្តេន និច្ចំ បសញ្ញា ហោន្តិ។ ‘អាការោ ច យា’តិ សុត្តេន និច្ចំ យសញ្ញោ។

ឥត្ថិបច្ចយរាសិ និដ្ឋិតោ។

អាការន្តិត្ថិលិង្គរាសិ

ឥត្ថិលិង្គំ ឆព្ពិធំ អាការន្តំ, ឥការន្តំ, ឦការន្តំ, ឧការន្តំ, ឩការន្តំ, ឱការន្តំ។ តត្ថ កញ្ញាសទ្ទម្ហា អត្ថមត្តេ បឋមា។

៨២. គសីនំ [ក. ២២០; រូ. ៧៤; នី. ៤៤៧]។

កេនចិ សុត្តេន អលទ្ធវិធីនំ គសីនំ លោបោ ហោតីតិ សិលោបោ។

កញ្ញា តិដ្ឋតិ។

៨៣. ជន្តុហេតុីឃបេហិ វា [ក. ១១៨; រូ. ១៤៦; នី. ២៩៣]។

ជន្តុ, ហេតូហិ ច បុន្នបុំសកេសុ ឦការន្តេហិ ច យតោ ច បសញ្ញេហិ ឥវណ្ណុវណ្ណេហិ ច យោនំ លោបោ ហោតិ វា។

កញ្ញា តិដ្ឋន្តិ, កញ្ញាយោ តិដ្ឋន្តិ។

អាមន្តនត្ថេ បឋមា, ‘គោស្យាលបនេ’តិ គសញ្ញា។

៨៤. យព្រហ្មាទិត្វេ [ក. ១១៤, ១៩៣; រូ. ១២២, ១៧៨; នី. ២៨៨; យព្រហ្មាទិតេ (ពហូសុ)]។

យតោ ច ព្រហ្មាទិតោ ច គស្ស ឯ ហោតិ វា។ អាទិសទ្ទេន ឥសិ, មុនិ, រេវតី, កត្តុ, ខត្តុឥច្ចាទិតោបិ។

ភោតិ កញ្ញេ, ភោតិ កញ្ញា, ភោតិយោ កញ្ញាយោ, ភោតី កញ្ញាយោ, “ឧដ្ឋេហិ បុត្តិក បព្ពជ្ជា ទុក្ករា បុត្តិក” ឥតិ ថេរីបាឡិ [ថេរីគា. ៤៦៥], តស្មា គេ បរេ មហាវុត្តិនា រស្សោបិ យុជ្ជតិ។ កុសជាតកេ “ន មេ អកាសិ វចនំ,

អត្ថកាមាយ បុត្តិកេ’’តិបិ [ជា. ២.២០.៨៧] អត្ថិ។

កម្មត្ថេ ទុតិយា, ‘សរោ លោបោ សរេ’តិ បុព្ពសរលោបោ។

កញ្ញំ បស្សតិ, កញ្ញា បស្សតិ, កញ្ញាយោ បស្សតិ។

កត្តរិ តតិយា។

៨៥. យបតេកស្មឹ នាទីនំ យយា [ក. ១១១, ១១២; រូ. ១៧៩, ១៨៣ នី. ២៨៣, ២៨៤]។

យតោ ច បសញ្ញេហិ ឥវណ្ណវណ្ណេហិ ច ឯកត្ថេ បវត្តានំ នាទីនំ បញ្ចន្នំ ឯកវចនានំ កមេន យ, យា ហោន្តិ។

កញ្ញាយ កតំ, កញ្ញាហិ កតំ។ ឯត្ថ ច យតោបិ យាអាទេសោ ទិស្សតិ។ ‘‘តេ ច តត្ថ និសីទិត្វា, តស្ស រុក្ខស្ស ឆាយយា’’ [ជា. ១.១៤.១៨២] តិ ច ‘‘សមន្តា បរិវារិសុ, តស្ស រុក្ខស្ស ឆាយយា’’ [ជា. ១.១៤.១៨៩] តិ ច បាឡិ, តថា ‘‘សក្ខរោបមយា វទេ’’ [សច្ចសង្ខេប ១៧៦ គាថា], ‘‘ពាលទារកលីលយា’’តិ [រសាវាហិនី ១៥៤] ច ទិស្សន្តិ។ មហាវុត្តិនា យស្ស រស្សោ។

៨៦. ស្មាហិស្មិន្នំ ម្ហាភិម្ហិ វា [ក. ៩៩; រូ. ៨១]។

តេសំ កមេន ម្ហា, ភិ, ម្ហិ ហោន្តិ វា។ ឯតេ អាទេសា គាថាសុ ពហុលំ ទិស្សន្តិ។

កញ្ញាហិ កតំ, កញ្ញាភិ កតំ។

សម្បទានេ ចតុត្ថី, កញ្ញាយ ទេតិ, កញ្ញានំ ទេតិ, កញ្ញាយ អាភតំ វត្ថុំ, កញ្ញានំ អាភតំ វត្ថុំ។

អបាទានេ បញ្ចមី, កញ្ញាយ អបេតិ, កញ្ញម្ហា អបេតិវស្សត្តំ, កញ្ញាហិ កញ្ញាភិ អបេតិ។

សម្ពន្ធេ ឆដ្ឋី, កញ្ញាយ សន្តកំ, កញ្ញានំ សន្តកំ។

ឱកាសេ សត្តមី, កញ្ញាយ តិដ្ឋតិ។

៨៧. យំ [ក. ១១៦; រូ. ១៨០; នី. ៤៤៣]។

យតោ ច បសញ្ញេហិ ឥវណ្ណវណ្ណេហិ ច ស្មឹនោ យំ ហោតិ វា។

កញ្ញាយំ តិដ្ឋតិ, កញ្ញាយ តិដ្ឋតិ, កញ្ញាសុ តិដ្ឋតិ។

សទ្ធា មេធា បញ្ញា វិជ្ជា, ចិន្តា មន្តា វីណា តណ្ហា។

ឥច្ឆា មុច្ឆា ឯជា មាយា, មេត្តា មត្តា សិក្ខា ភិក្ខា។

ជង្ឃា គីវា ជិវ្ហា វាចា, ឆាយា អាសា គង្គានាវា។

គាថា សេនា លេខា សាខា, មាលា វេលា បូជា ខិឌ្ឌា។

បិបាសា វេទនា សញ្ញា, ចេតនា តសិណាបជា។

ទេវតា វដ្ដកា គោធា, ពលាកា បរិសា សភា។

ឩកា សេផាលិកា លង្កា, សលាកា វាលិកា សិខា។

វិសាខា វិសិខា សាខា, គច្ឆា វញ្ឈា ជដា ឃដា។

ជេដ្ឋា សោណ្ឌា វិតណ្ឌា ច, វរុណា វនិតា លតា។

កថា និទ្ទា សុធា រាធា, វាសនា សីសបា បបា។

បភា សីមា ខមា ជាយា, ខត្តិយា សក្ខរា សុរា។

ទោលា តុលា សិលា លីលា, លាលេ’លា មេខលា កលា។

វឡវា’ លម្ពុសា មូសា, មញ្ជូសា សុលសា ទិសា។

នាសា ជុណ្ហា គុហា ឦហា, លសិកា វសុធាទយោ។

៨៨. នម្មាទីហិ [នម្មាទីហិ (ពហូសុ)]។

គសញ្ញោហិ អម្ព, អន្ន, អម្មឥច្ចេតេហិ គស្ស ឯ ន ហោតិ។

៨៩. រស្សោ វា។

អម្មាទីនំ រស្សោ ហោតិ វា គេ បរេ។

ភោតិ អម្ព, ភោតិ អម្ពា, ភោតិ អន្ន, ភោតិ អន្នា, ភោតិ អម្ម, ភោតិ អម្មា, សេសំ កញ្ញាសមំ។

ឯត្ថ វិសេសវិធានមុច្ចតេ។

៩០. តិ សភាបរិសាយ។

សភាបរិសាហិ ស្មិនោតិ ហោតិ។ ‘យោ ស្សំស្សាស្សាយ តីសូ’តិ សុត្តេន តិម្ហិ រស្សោ។

សភតិ, សភាយ, សភាយំ, សភាសុ, បរិសតិ, បរិសាយ, បរិសាយំ, បរិសាសុ, តមទ្ទស មហាព្រហ្មា, និសិន្នំ សម្ហិ បរិសតិ, ឥតិ ភគវា តស្មិំ បរិសតិ សុវណ្ណវណ្ណំ កាយំ វិវរិ [ម. និ. ១.៣៥៩]។

នន្ទមាតា, រាជធីតាឥច្ចាទីសុ ‘យព្រហ្មាទិត្វេ’តិ យស្ស ឯត្តំ។

អច្ឆរិយំ នន្ទមាតេ, អព្ភុតំ នន្ទមាតេ [អ. និ. ៧.៥៣], ភោតិ ទេវធីតេ, ភោតិ សក្យធីតរេ-មហាវុត្តិនា សមាសេ ស្យាទីសុ អារត្តំ រស្សត្តញ្ច។ ល្តបច្ចយន្តា បន យេភុយ្យេន តីសុ លិង្គេសុ សមានរូបា ហោន្តិ, “អត្ថធម្មំ បរិបុច្ឆិតា ច ឧគ្គហេតា ច ធម្មានំ សោតា ច បយិរុបាសិតា ចា”តិ ថេរីបាឡិ។ តថា ក្វចិ គច្ឆន្តាទិសទ្ទាបិ។ តមោខន្ធំ បទាលយំ, ឯវំ ទុព្ភាសិតំ ភណំ ឥច្ចាទិ-តត្ថ បទាលយន្តិ បទាលយន្តី, ភណន្តិ ភណន្តីតិ អត្ថោ។

វីសា, តីសា, ចត្តាលីសា, បញ្ញាសា ឥច្ចេតេ សង្ខ្យារាសិម្ហិ អាគមិស្សន្តិ។

អាការន្តិត្ថិលិង្គរាសិ និដ្ឋិតោ។

ឥការន្តិត្ថិលិង្គរាសិ

‘គសីន’ន្តិ សិលោបោ។ រត្តិ តិដ្ឋតិ, រត្តិយោ តិដ្ឋន្តិ។

‘ជន្តុហេត្វា’ទិសុត្តេន យោលោបេ –

៩១. យោលោបនីសុ ទីឃោ [ក. ៨៨; រូ. ១៤៧; នី. ២៤៥]។

តិលិង្គេ យោនំ លោបេ ច និអាទេសេ ច រស្សានំ ទីឃោ ហោតិ។

រត្តិ តិដ្ឋន្តិ។

៨២. យេ បស្សិវណ្ណស្ស។

វិភត្តិភូតេ វិភត្តាទេសភូតេ ច យការេ បរេ បសញ្ញស្ស ឥវណ្ណស្ស លោបោ ហោតិ។ គាថាសុយេវ ឥទំ វិធានំ ទដ្ឋព្ពំ។

រត្យោ តិដ្ឋន្តិ [រូ. ៨៤ បិដ្ឋេ] -សន្ធិវសេន អាទិតការលោបោ។

៦៣. អយុនំ វា ទីឃោ [ក. ៨៨; រូ. ១៤៧; នី. ២៤៥]។

គេ បរេ តិលិង្គេ អឥឧនំ ទីឃោ ហោតិ វា។

ហេ រត្តី, ហេ រត្តិ។ ពហុវចនេ ហេ រត្តី, ហេ រត្តិយោ, ហេ រត្យោ។

អំវចនេ ‘បរោ ក្វចី’តិ សុត្តេន បរសរេ លុត្តេ និគ្គហីតំ បុព្ពេ ឥវណ្ណវណ្ណេសុ តិដ្ឋតិ។

រត្តឹ, តថា ឥត្ថឹ, ធេនុំ, វធុំ, អគ្គឹ, ទណ្ឌឹ, ភិក្ខុំ, សយម្ភុំ ឥតិ។ រត្តិយំ, ‘ពុជ្ឈស្សុ ជិនពោធិយ’ន្តិ បាឡិ [ពុ. វំ. ២.១៨២], រត្តិនំ វា, ‘យាវន្តោ បុរិសស្សត្ថំ, គុយ្ហំ ជានន្តិ មន្តិន’ន្តិបាឡិ [ជា. ១.១៥.៣៣៥]។

រត្តី, រត្តិយោ, រត្យោ-‘ឃបតេកស្មឹ នាទីនំ យយា’តិ នាទីនំ យា ហោតិ, រត្តិយា, យការេ បរេ ឥវណ្ណលោបោ, រត្យា។

៨៤. សុនំហិសុ [ក. ៨៩; រូ. ៨៧; នី. ២៤៦]។

សុ, នំ, ហិសុ រស្សានំ ទីឃោ ហោតិ។

រត្តីហិ, រត្តីភិ, រត្តិយា, រត្យា, រត្តីនំ, រត្តិយា, រត្យា, រត្តីហិ, រត្តីភិ, រត្តិយា, រត្យា, រត្តីនំ, រត្តិយា, រត្យា, រត្តិយំ, រត្យំ, រត្តីសុ។

ឯត្ថ គរូ សុ, នំ, ហិសុ ទីឃត្តំ អនិច្ចំ ឥច្ឆន្តិ, តំ គាថាសុ យុជ្ជតិ។

បត្តិ យុត្តិ វុត្តិ កិត្តិ, មុត្តិ តិត្តិ ខន្តិ កន្តិ។

សន្តិ តន្តិ សិទ្ធិ សុទ្ធិ, ឥទ្ធិ វុទ្ធិ ពុទ្ធិ ពោធិ។

ភូមិ ជាតិ បីតិ សុតិ, នន្ទិ សន្ធិ សាណិ កោដិ។

ទិដ្ឋិ វុឌ្ឍិ តុដ្ឋិ យដ្ឋិ, បាឡិ អាឡិ នាឡិ កេឡិ។

សតិ មតិ គតិ មុតិ, ធីតិ យុវតិ វិកតិ។

រតិ រុចិ រស្មិ អសនិ វសនិ ឱសធិ អង្គុលិ ធូលិ ទុន្ទុភិ

ទោណិ អដវិ ឆវិអាទយោ រត្តាទិ។

ឯត្ថ វិសេសវិធានមុច្ចតេ។

៨៥. រត្តាទីហិ ដោ ស្មឹនោ [ក. ៦៩; រូ. ១៨៦; នី. ២១៨, ២១៩; រត្យាទីហិ ដោ ស្មិនោ (ពហូសុ) រត្យាទីហិ (កត្ថចិ)]។

រត្តិសទ្ទ, អាទិសទ្ទេហិ ស្មឹនោ ដោ ហោតិ វា។

ទិវា ច រត្តោ ច [ខុ. បា. ៦.២; ជា. ១.៩.៩២], អាទោ, អាទិម្ហិ, បាទាទោ, បាទាទិម្ហិ, គាថាទោ, គាថាទិម្ហិ- អាទិសទ្ទោ បន បុល្លិង្គោយេវ, រត្តិំ ភោជនំ ភុញ្ជតិ, អាទី តិដ្ឋតីតិ អាធារត្ថេ ទុតិយាវ, រត្យោ អមោឃា គច្ឆន្តិ [ជា. ២.២២.១០៥], តិណលតានិ ឱសធ្យោ [ជា. ២.២២.២១៧៤], តតោ រត្យា វិវសានេ [ជា. ២.២២.១៦៨៩], ន ជច្ចា វសលោ ហោតិ, ន ជច្ចា ហោតិ ព្រាហ្មណោ [សុ. និ. ១៤២] -ជច្ចាតិ ជាតិយា, ន និកត្យា សុខមេធតិ [ជា. ១.១.៣៨], ខន្ត្យា ភិយ្យោ ន វិជ្ជតិ [សំ. និ. ១.២៥០]។

នាញ្ញត្រ ពោជ្ឈា តបសា [សំ. និ. ១.៩៨], យថេវ ខលតី ភូម្យា, ភូម្យាយេវ បតិដ្ឋតិ [ជា. ២.២២.១៥២២], មហាវុត្តិនា មាតិ, បិតិសទ្ទា នាទីហិ សទ្ធឹ មត្យា, បេត្យាតិ សិជ្ឈន្តិ, មត្យា ច បេត្យា ច ឯតំ ជានាមិមាតិតោ បិតិតោតិ អត្ថោ, មត្យា ច បេត្យា ច កតំ សុសាធុ [ជា. ២.១៨.៦១] -កតន្តិ កតំ នាមំ, សុសាធូតិ អតិសុន្ទរំ។ ‘អនុញ្ញាតោ អហំ មត្យា, សញ្ចត្តោ បិតរា អហ’ន្តិ [ជា. ២.២២.២៩] បាឡិបទានិ។ ‘មាតីនំ ទោហឡោ នាម ជនិន្ទ វុច្ចតី’ [ជា. ២.២២.១៣៤៧] តិ ច បាឡិ, វីសតិ, តឹសតិ, សដ្ឋិ, សត្តតិ, អសីតិ, នវុតិ, កោដិ, បកោដិ ឥច្ចេតេ សង្ខ្យាសទ្ទា សិម្ហិ អាគមិស្សន្តិ។

ឥការន្តិត្ថិលិង្គរាសិ និដ្ឋិតោ។

ឦការន្តិត្ថិលិង្គរាសិ

៩៦. សិម្ហិ នានបុំសកស្ស [ក. ៨៥; រូ. ១៥០; នី. ២៣៩ មោគ-ទុ. ៦៦; សិស្មឹ (ពហូសុ)]។

សិម្ហិ បរេ អនបុំសកស្ស បុមិត្ថិនំ ទីឃស្ស រស្សោ ន ហោតិ។

ឥត្ថី តិដ្ឋតិ, ឥត្ថី តិដ្ឋន្តិ។

៩៧. ឯកវចនយោស្វឃោនំ [ក. ៨៤; រូ. ១៤៤; នី. ២៣៧, ២៣៨]។

ឃោ ច ឱ ច ឃោ, ន ឃោ អឃោ។ ឯកវចនេសុ ច យោសុ ច បរេសុ ឃ, ឱវជ្ជិតានំ សព្ពេសំ ទីឃានំ រស្សោ ហោតិ។

ឥត្ថិយោ តិដ្ឋន្តិ, ឥត្ថ្យោ តិដ្ឋន្តិ។

៩៨. គេ វា [ក. ២៤៥, ២៤៦; រូ. ១៥២, ៧៣; នី. ៤៧៦-៩]។

គេ បរេ ឃ, ឱវជ្ជិតានំ សព្ពេសំ ទីឃានំ រស្សោ ហោតិ វា។

ភោតិ ឥត្ថិ, ភោតិ ឥត្ថី, ភោតិយោ ឥត្ថី, ភោតិយោ ឥត្ថិយោ, ភោតិយោ ឥត្ថ្យោ, ឥត្ថឹ បស្សតិ។

៩៩. យំ បីតោ [ក. ២២៣; រូ. ១៨៨; នី. ៤៥០]។

យោ បសញ្ញោ ឦការោ, តតោ អំវចនស្ស យំ ហោតិ វា។

ឥត្ថិយំ បស្សតិ, ឯត្ថ ច យន្តិ សុត្តវិភត្តេន “ពុជ្ឈស្សុ ជិនពោធិយ”ន្តិ [ពុ. វំ. ២.១៨២] សិជ្ឈតិ។ ឥត្ថី បស្សតិ, ឥត្ថិយោ បស្សតិ, ឥត្ថ្យោ បស្សតិ, ឥត្ថិយា, ឥត្ថ្យា, ឥត្ថីហិ, ឥត្ថីភិ, ឥត្ថិយា, ឥត្ថ្យា, ឥត្ថីនំ, ឥត្ថិយា, ឥត្ថិម្ហា, ឥត្ថ្យា, ឥត្ថីហិ, ឥត្ថីភិ, ឥត្ថិយា, ឥត្ថ្យា, ឥត្ថីនំ, ឥត្ថិយា, ឥត្ថ្យា, ឥត្ថិយំ, ឥត្ថ្យំ, ឥត្ថិម្ហិ, ឥត្ថីសុ។

នទី សន្ទតិ, នទី សន្ទន្តិ, នទិយោ សន្ទន្តិ។

ឥវណ្ណលោបេ សន្ធិសុត្តេន យការេ បរេ ឥវគ្គស្ស ចវគ្គោ, យស្ស ច បុព្ពរូបំ [ក. ៩៨; រូ. ៨៧ បិដ្ឋេ; នី. ១០៤; ២៦២-៣-៤]។ នជ្ជោ សន្ទន្តិ [ក. ៩៨; រូ. ៨៧ បិដ្ឋេ; នី. ១០៤; ២៦២-៣-៤], នាទ្យេកវចនេសុ នជ្ជា កតំ, នជ្ជា ទេតិ, នជ្ជា អបេតិ, នជ្ជា សន្តកំ, នជ្ជា តិដ្ឋតិ, នជ្ជំ តិដ្ឋតិ, សេសរូបានិ ឥត្ថិសទិសានិ។

ឯវំ គច្ឆតី គច្ឆន្តី, សតី សន្តី, អសតី អសន្តី, មហតី មហន្តី, ព្រហ្មតី ព្រន្តី, ភោតី ភោន្តី, ភវិស្សតី ភវិស្សន្តី, គមិស្សតី គមិស្សន្តី, គុណវតី គុណវន្តី, សីលវតី សីលវន្តី, សតិមតី សតិមន្តី, សិរិមតី សិរិមន្តី, កតវតី កតវន្តី, ភុត្តាវតី ភុត្តាវន្តី, សព្ពាវតី សព្ពាវន្តី, យាវតី យាវន្តី, តាវតី តាវន្តី។ កម្ហិ អាគមេ រស្សោ, យាវតិកា, តាវតិកា។

គាវី, យក្ខី, យក្ខិនី, អារាមិកិនី, ទណ្ឌបាណិនី, ទណ្ឌិនី, ភិក្ខុនី, បរចិត្តវិទុនី, មុដ្ឋស្សតិនី, ឃរណី, បោក្ខរណី, អាចរិនី, មាតុលានី, គហបតានី ឥច្ចាទយោ។ នទាទិ។

វិសេសវិធានមុច្ចតេ។

១០០. នជ្ជា យោស្វាម [នី. ២៦២]។

យោសុ បរេសុ នទិយា អន្តេ អាមអាគមោ ហោតិ វា។

នជ្ជាយោ សន្ទន្តិ [សំ. និ. ៣.២២៤], នជ្ជាយោ សុបតិត្ថាយោ [ជា. ២.២២.១៤១៤] តិ បាឡិ, និមិជាតកេ បន នជ្ជោនុបរិយាយតិ, នានាបុប្ផទុមាយុតាតិ ច នជ្ជោ ចានុបរិយាតីតិ [ជា. ២.២២.៥៣៧] ច បាឡិ, តត្ថ មហាវុត្តិនា សិស្ស ឱត្តំ។

ឧដ្ឋេហិ រេវតេ សុបាបកម្មេ [វិ. វ. ៨៦៣], ទាសា ច ទាស្សោ ច, អនុជីវិនោ [ជា. ១.១០.១០១], ពារាណស្យំ មហារាជ, កាករាជា និវាសកោ [ជា. ១.៣.១២៤], ពារាណស្យំ អហុ រាជា [ជា. ១.១៦.១៧៨], រញ្ញោ មនោ ឧម្មាទន្ត្យា និវិដ្ឋោ, ឧម្មាទន្ត្យា រមិស្វាន, សិវិរាជា តតោ សិយំ [ជា. ២.១៨.៧០], ទាររកេវ អហំ នេស្សំ។ ព្រាហ្មណ្យា បរិចារកេ [ជា. ២.២២.២១១១]។ តថា យោសុ បោក្ខរញ្ញោ។ នាទីសុ បថព្យា, បុថព្យា, បោក្ខរញ្ញា។ ស្មឹម្ហិ បថព្យា, បថព្យំ, បុថព្យា, បុថព្យំ, បោក្ខរញ្ញា, បោក្ខរញ្ញំ, វេត្រញ្ញា, វេត្រញ្ញំ [វេ ត្តរញ្ញា, (និស្សយ)] ឥច្ចាទីនិ ទិស្សន្តិ។

ឦការន្តិត្ថិលិង្គរាសិ និដ្ឋិតោ។

ឧការន្តិត្ថិលិង្គរាសិ

សិលោបោ, ធេនុ គច្ឆតិ, ធេនុយោ គច្ឆន្តិ, យោលោបេ ទីឃោ, ធេនូ គច្ឆន្តិ, ភោតិ ធេនុ, ភោតិ ធេនូ, ភោតិយោ ធេនុយោ, ភោតិយោ ធេនូ, ធេនុំ បស្សតិ, ធេនុយោ បស្សតិ, ធេនូ បស្សតិ, ធេនុយា, ធេនូហិ, ធេនូភិ, ធេនុយា, ធេនូនំ, ធេនុយា, ធេនុម្ហា, ធេនូហិ, ធេនូភិ, ធេនុយា, ធេនូនំ, ធេនុយា, ធេនុយំ, ធេនុម្ហិ, ធេនូសុ។

ឯវំ យាគុ, កាសុ, ទទ្ទុ, កណ្ឌុ, កច្ឆុ, រជ្ជុ, ករេណុ, បិយង្គុ, សស្សុ ឥច្ចាទយោ។ ធេន្វាទិ។

ធាតុសទ្ទោ បន បាឡិនយេ ឥត្ថិលិង្គោ, សទ្ទសត្ថនយេ បុមិត្ថិលិង្គោ។

មាតុ, ធីតុ, ទុហិតុសទ្ទា ឥត្ថិ លិង្គា, តេសំ រូបំ បិតាទិគណេ អាគមិស្សតិ។

ឧការន្តិត្ថិលិង្គរាសិ និដ្ឋិតោ។

ឩការន្តិត្ថិលិង្គរាសិ

វធូ គច្ឆតិ, វធូ គច្ឆន្តិ, យោសុ រស្សោ, វធុយោ គច្ឆន្តិ, ភោតិ វធុ, ភោតិ វធូ, ភោតិយោ វធូ, វធុយោ, វធុំ, វធូ, វធុយោ, វធុយា, វធូហិ, វធូភិ, វធុយា, វធូនំ, វធុយា, វធុម្ហា, វធូហិ, វធូភិ, វធុយា, វធូនំ, វធុយា, វធុយំ, វធូសុ។ ឯវំ ជម្ពូ, សរភូ, សុតនូ, នាគនាសូរូ, សំហិតោរូ, វាមោរូ, លក្ខណូរូ, ព្រហ្មពន្ធូ, ភូ, ចមូ ឥច្ចាទយោ។ វធាទិ។

សាហំ គន្ត្វា មនុស្សត្តំ, វទញ្ញូ វីតមច្ឆរាតិ [វិ. វ. ៦៣៤] ច កោធនា អកតញ្ញូ ចាតិ [ជា. ១.១.៦៣] ច បាឡិយោ, តស្មា នីបច្ចយំ វិនាបិ ក្វចិ ឩការន្តកិតកសទ្ទា ឥត្ថិលិង្គា ភវន្តិ។

ឩការន្តិត្ថិលិង្គរាសិ និដ្ឋិតោ។

ឱការន្តរាសិ

គោសទ្ទោ ទ្វិលិង្គោ។ តស្ស រូបានិ កានិចិ ទ្វិយត្ថវសេន ឥត្ថិយម្បិ វត្តន្តិ បុមេបិ វត្តន្តិ មិស្សកេបិ វត្តន្តិ, កានិចិ ឥត្ថិយំ កានិចិ បុមេ។ ឥធ បន សព្ពានិ យានិ សមោធានេត្វា ទីបិយន្តេ។

សិលោឞោ, គោគច្ឆតិ-ឯត្ថ ច គោតិ អភិន្នសទ្ទលិង្គត្តា គោណោតិបិ យុជ្ជតិ, គាវីតិបិ យុជ្ជតិ។

១០១. គោស្សាគសិហិនំសុ គាវគវា [ក. ៧៣-៥; រូ. ១៦៩, ១៧០, ១៧៤; នី. ២២៤]។

គ, សិ, ហិ, នំវជ្ជិតាសុ វិភត្តីសុ គោសទ្ទស្ស គាវ, គវាទេសា ហោន្តិ។

១០២. ឧភគោហិ ដោ [ក. ២០៥; រូ. ១៦០; នី. ៤២១]។

ឧភ, គោហិ យោនំ ដោ ហោតិ។

គាវោ, គវោ, ហេ គោ, ហេ គាវោ, ហេ គវោ, គាវំ, គវំ។

១០៣. គាវុម្ហិ [ក. ៧៦; រូ ១៧១, ២២៦]។

អំម្ហិ គោស្ស គាវុ ហោតិ វា។

គាវុំ, គាវោ, គវោ, គាវេន, គវេន។

១០៤. នាស្សា។

គោស្ស គាវ, គវាទេសតោ នាវចនស្ស អា ហោតិ វា។

គាវា, គវា, គោហិ, គោភិ, គាវស្ស, គវស្ស។

១០៥. គវំ សេន។

សេន សហ គោស្ស គវំ ហោតិ វា។

គវំ, គោនំ។

១០៦. គុន្នញ្ច នំនា [ក. ៨១; រូ. ១៧២; នី. ២៣០]។

នំនា សហ គោស្ស គុន្នញ្ច ហោតិ គវញ្ច។

គុន្នំ, គវំ, គាវស្មា, គវស្មា, គាវម្ហា, គវម្ហា, គាវា, គវា, គោហិ, គោភិ, គាវស្ស, គវស្ស, គវំ, គោនំ, គុន្នំ, គវំ, គាវស្មិំ, គាវម្ហិ, គាវេ, គវស្មិំ, គវម្ហិ, គវេ, គោសុ, គាវេសុ, គវេសុ។

យោសុ គាវ, គវាទេសេ កតេ អតោ យោនំ ដា, ដេ ច ហោន្តិ, ឧសភា រុក្ខា គាវិយោ គវា ច [ជា. ១.១.៧៧]។ ពលគវា ទម្មគវា វា គង្គាយ បារំ អគមិំសុ។ អថាបរេ បតារេសិ ពលគាវេ ទម្មគាវេ [ម. និ. ១.៣៥២ (ថោកំ វិសទិសំ)] តិ បាឡិបទានិ។

ឯត្ថ ច គាវោ នោ បរមា មិត្តា, យាសុ ជាយន្តិ ឱសធា [សុ. និ. ២៩៨] តិ ច, គវា ខីរំ, ខីរម្ហា ទធិ, ទធិម្ហា នវនីតំ, នវនីតម្ហា សប្បិ, សប្បិម្ហា សប្បិមណ្ឌោតិ ច ឥត្ថិយំ វត្តន្តិ។ គាវិយោ គវាតិ ច ពលគវា ទម្មគវា ពលគវេ ទម្មគវេតិ [ម. និ. ១.៣៥១] ច គាវុំ វា តេ ទម្មិ គាវី វា តេ ទម្មីតិ ច គវំ សិង្គិនោ សិង្គន្តិ [ជា. ១.១២.៣៩] ច បុមេ ភវន្តិ។ អតិត្ថេនេវ គាវោ បតារេសិ, អថ ខោ តា គាវោ មជ្ឈេ គង្គាយ អនយព្យសនំ អាបជ្ជិំសូ [ម. និ. ១.៣៥០] តិ ច អន្នទា ពលទា ចេតា, វណ្ណទា សុខទា ច តា, ឯតមត្ថវសំ ញត្វា, នាស្សុ គាវោ ហនីំសុ តេតិ [សុ.

និ. ២៩៨] ច ភទ្ទវសេន ឥត្ថិយំ អត្ថវសេន មិស្សកេ វត្តន្តិ។ គុន្នំ ចេ គវមានានំ, គាវ ចេ គវមានានំ, ឧជុំ គច្ឆតិ បុង្គវោ, សព្ពា តា ឧជុំ គច្ឆន្តីតិ [ជា. ១.៤.១៣៥; ២.១៨.១០៤] ច មិស្សកេ ឯវ។ ពលគវ, ទម្មគវសទ្ទា ជរគ្គវ, បុង្គវ, សគវ, បរគវ, ទារគវសទ្ទា វិយ អការន្តា សមាសសទ្ទាតិបិ យុជ្ជតិ។

មិស្សកដ្ឋានេសុ បន ឥត្ថិពហុលត្តា តា គាវោ ឯតា គាវោតិអាទិនា ឥត្ថិលិង្គមេវ ទិស្សតិ។

ឥតិ ឱការន្តរាសិ។

ឥត្ថិលិង្គរាសិ និដ្ឋិតោ។

បុល្លិង្គរាសិ

អការន្ត បុល្លិង្គបុរិសាទិរាសិ

អថ បុល្លិង្គានិ ទីបិយន្តេ។

សត្តវិធំ បុល្លិង្គំ – អទន្តំ, អាទន្តំ, ឥទន្តំ, ឦទន្តំ, ឧទន្តំ, ឩទន្តំ, ឱទន្តំ។

១០៧. សិស្សោ [ក. ១០៤; រូ. ៦៦; នី. ២៧២]។

អតោ សិស្ស ឱ ហោតិ បុមេ។

បុរិសោ តិដ្ឋតិ។

១០៨. អតោ យោនំ ដាដេ [ក. ១០៧; រូ. ៦៩; នី. ២៧៥, ២៧៧]។

អតោ បឋមាយោនំ ទុតិយាយោនញ្ច កមេន ដា, ដេ ហោន្តិ បុំ, នបុំសកេសុ។ ដានុពន្ធោ សព្ពាទេសត្ថោ។

បុរិសា តិដ្ឋន្តិ។

‘គសីន’ន្តិ សិលោបោ, ភោ បុរិស, ‘អឃុនំ វា ទីឃោ’តិ ទីឃោ, ភោ បុរិសា, ភោន្តោ បុរិសា, បុរិសំ, បុរិសេ។

១០៩. អតេន [ក. ១០៣; រូ. ៧៩; នី. ២៧១]។

អតោ នាវចនស្ស ឯនាទេសោ ហោតិ បុំ, នបុំសកេសុ។

បុរិសេន។

១១០. សុហិស្វស្សេ [ក. ១០១; រូ. ៨០; នី. ៦៨]។

សុ, ហិសុ បរេសុ អស្ស ឯ ហោតិ បុំ, នបុំសកេសុ។

បុរិសេហិ, បុរិសេភិ។

១១១. សុឧ សស្ស [ក. ៦១; រូ. ៨៦; និ. ២០៨]។

សស្ស អាទិម្ហិ សាគមោ ហោតិ។ ឧការោ ឧច្ចារណត្ថោ, ញានុពន្ធោ អាទិម្ហីតិ ទីបនត្ថោ។

បុរិសស្ស, ‘សុនំហិស្វ’តិ ទីឃោ។ បុរិសានំ, បុរិសស្មា, បុរិសម្ហា។

១១២. ស្មាស្មិនំ [ក. ១០៨; រូ. ៩០; នី. ២៧៦]។

អតោ ស្មា, ស្មឹនំ កមេន ដា, ដេ ហោន្តិ បុំ, នបុំសកេសុ។

បុរិសា, បុរិសេហិ, បុរិសេភិ, បុរិសស្ស, បុរិសានំ, បុរិសស្មិំ, បុរិសម្ហិ, បុរិសេ, បុរិសេសុ។

ឯវំ ពុទ្ធោ, ធម្មោ, សង្ឃោ, សក្កោ, ទេវោ, សត្តោ, នរោ, គោណោ, បុង្គវោ, ជរគ្គវោ, សគវោ, បរគវោ, រាជគវោ, មាតុគាមោ, ឱរោជោ, ទារោឥច្ចាទិ។

វិសេសវិធានមុច្ចតេ។

១១៣. ក្វចេ វា [នី. ២៧៧]។

អតោ សិស្ស ក្វចិ ឯ ហោតិ វា បុំ, នបុំសកេសុ។

បុមេ តាវ –

វនប្បគុម្ពេ យថ ផុស្សិតគ្គេ [ខុ. បា. ៦.១៣; សុ. និ. ២៣៦], “កេ គន្ធព្ពេ រក្ខសេ ច នាគេ, កេ កិម្បុរិសេ ចាបិ មានុសេ។ កេ បណ្ឌិតេ សព្ពកាមទទេ។ ទីឃរត្តំ ភត្តា មេ ភវិស្សតិ” [ជា. ២.២២.១៣៥២]។ នត្ថិ អត្តការេ នត្ថិ បរការេ នត្ថិ បុរិសការេ [ទី. និ. ១.១៦៨], ឯកេ ឯកត្តេ, សមេ សមភាគេ, នហេវំ វត្តព្ពេ [កថា. ១], កេ ឆវេ សិង្គាលេ, កេ ឆវេ បាថិកបុត្តេ [ទី. និ. ៣.២៩-៣១] ឥច្ចាទិ។

នបុំសកេ បន –

ភោគវតី នាម មន្ទិរេ, នគរេ និម្មិតេ កញ្ចនមយេ [ជា. ២.២២.១៣៧០] ឥច្ចាទិ។

វាតិ កឹ? វនប្បគុម្ពោ។

ក្វចីតិ កឹ? បុរិសោ។

មហាវុត្តិនា បឋមាយោនញ្ច ក្វចិ ដេ ហោតិ។ ពាលេ ច បណ្ឌិតេ ច សន្ធាវិត្វា សំសរិត្វា ទុក្ខស្សន្តំ ករិស្សន្តិ [ទី. និ. ១.១៦៨], ក្វចិ យោនំ បកតិ ហោតិ, វនេ វាឡមិគា ចេវ, អច្ឆកោកតរច្ឆយោ, ពហូហិ បរិបន្ថយោ [ជា. ២.២២.២៥៥], ក្យស្ស ព្យបថយោ អស្សុ ឥច្ចាទិ។

១១៤. ទិវាទិតោ [ក. ២០៦; រូ. ១៦៥]។

ទិវាទីហិ ស្មិនោ ដិ ហោតិ។

ទិវិ-ទេវលោកេត្យត្ថោ។

អាទិសទ្ទេន អស ភុវិ, និច្ចំ វាគមោ។ អយ្យសទ្ទម្ហា មហាវុត្តិនា អាលបនេ គ, យោនំ ដោ ហោតិ វា។ ភោ អយ្យោ អយ្យ វា, ភោន្តោ អយ្យោ អយ្យា វា។ សេសំ បុរិសសមំ។

បុរិសាទិរាសិ និដ្ឋិតោ។

មនោគណរាសិ

មនោ, មនា, ភោ មន, ភោ មនា, ភោន្តោ មនា។

១១៥. មនាទីហិ ស្មិំសំនាស្មានំ សិសោឱសាសា [ក. ១៨១-២, ១៨៤; រូ. ៩៥-៩៧; នី. ៣៧៣-៤, ៣៧៦-៧]។

តេហិ ស្មិំ, ស, អំ, នា, ស្មានំ កមេន សិ, សោ, ឱ, សា, សា ហោន្តិ វា។

មនំ , មនោ, មនេ, មនេន, មនសា, មនេហិ, មនេភិ, មនស្ស, មនសោ, មនានំ, មនស្មា, មនម្ហា, មនសា, មនា, មនេហិ, មនេភិ, មនស្ស, មនសោ, មនានំ, មនស្មិ, មនម្ហិ, មនសិ, មនេ, មនេសុ។

តមោ, តបោ, តេជោ, សិរោ, ឧរោ, វចោ, រជោ, ឱជោ, អយោ, បយោ, វយោ, សរោ, យសោ, ចេតោ, ឆន្ទោ, វចតា, អហោ ឥច្ចាទិ **មនោគណោ**។

ឥទំ **មនោគណលក្ខណំ**។ ក្រិយាកម្មេ ឱទន្តោ, នាទីនំ សាទិតា, សមាសតទ្ធិតមជ្ឈេ ឱទន្តោ ចាតិ។

យោ វេ ទស្សន្តិ វត្វាន, អទានេ ករុតេ មនោ [ជា. ១.១៥.៦១], កស្សបស្ស វចោ សុត្វា, តបោ ឥធ បក្រុព្ពតិ [សំ. និ. ១.២០៤], ចេតោ បរិច្ច ជានាតិ [ទី. និ. ១.២៤២], សិរោ តេ ពាធយិស្សាមិ ឥច្ចាទិ។

មនសា ចេ បសន្នេន [ធ. ប. ២], វិប្បសន្នេន ចេតសា [ជា. ២.២២.៥៥១], វចសា មនសា ចេវ, វន្ទា មេ តេ តថាគតេ [បរិត្តបាឡិ អាដានាដិយសុត្ត]។ ឯកូនតឹសោ វយសា [ទី. និ. ២.២១៤], តេជសា យសសា ជលំ [វិ. វ. ៨៥៧], តបសា ឧត្តមោ សត្តោ, យតេន វា ភុញ្ជស្សុ បយសា វា, វន្ទាមិ សិរសា បាទេ [ជា. ២.២០.៦៨], យេ ឯតា ឧបសេវន្តិ, ឆន្ទសា វា ធនេន វា [ជា. ២.២១.៣៥០], ឧរសា បនុទិស្សាមិ [ជា. ២.២២.១៨៣៣], អយសា បដិកុជ្ជិតោ [អ. និ. ៣.៣៦] ឥច្ចាទិ។

ន មយ្ហំ មនសោ បិយោ [ជា. ១.១០.១១], ចេតសោ បរិវិតក្កោ ឧទបាទិ [បារា. ១៨], ចេតសោ សមន្នាហារោ, សាធុ ខលុ បយសោ បានំ, សារិត្តី ឆន្ទសោ មុខំ [ម. និ. ២.៤០០] ឥច្ចាទិ។

សាធុកំ មនសិ ករោថ [ទី. និ. ២.៣], ឯតមត្ថំ ចេតសិ សន្និធាយ, សិរសិ អញ្ជលី កត្វា [អប. ថេរ ១.៤១.៨២], ឧរសិលោមោ, បាបំ អកាសិ រហសិ ឥច្ចាទិ។

មនោធាតុ, មនោមយំ, តមោខន្ធំ បទាលយិ, តបោធនោ, តេជោធាតុ, សិរោរុហា កេសា, សរោរុហំ បទុមំ, រជោហរណំ វត្ថំ, ឱជោហរណា សាខា, អយោបត្តោ, វយោគុណា អនុបុព្ពំ ជហន្តិ, យសោធរា ទេវី, ចេតោយុត្តា ធម្មា, ឆន្ទោវិចិតិបករណំ, រហោគតោ ចិន្តេសិ, អហោរត្តានមច្ចយេ [សំ. និ. ១.១១២] ឥច្ចាទិ។

មហាវុត្តិនា អហម្ហា ស្មិំនោ និ ច ឧ ច ហោតិ, តទហនិ, តទហុ។ រហម្ហា ស្មិំនោ ឱ ហោតិ, មាតុគាមេន សទ្ធិំ ឯកោ ឯកាយ រហោ និសីទតិ [បារា. ៤៥២], រហោ តិដ្ឋតិ, រហោ មន្តេតិ។

មនោគណរាសិ និដ្ឋិតោ។

មនាទិគណរាសិ

១១៦. កោធាទីហិ។

ឯតេហិ នាវចនស្ស សា ហោតិ វា។

កោធសា, កោធេន, អត្ថសា, អត្ថេន។

១១៧. នាស្ស សា [ក. ១៨១; រូ. ៩៥; នី. ៣៧៣]។

បទាទីហិ នាវចនស្ស សា ហោតិ វា។

បទសា, បទេន, ពិលសា, ពិលេន។

១១៨. បទាទីហិ សិ។

បទាទីហិ ស្មិំនោ សិ ហោតិ វា។

បទសិ, បទេ, ពិលសិ, ពិលេ។

តត្ថ កោធាទិកោ បុល្លិង្គោ, បទាទិកោ នបុំសកោ។ តត្ថ កេចិ សទ្ទា សមាស, តទ្ធិតមជ្ឈេ ឱទន្តា ហោន្តិ [ក. ១៨៣; រូ. ៤៨; នី. ៣៧៥], អាបោធាតុ, អាបោមយំ, វាយោធាតុ, វាយោមយំ, ជីវ ត្វំ សរទោសតំ [ជា. ១.២.៩], អនុយន្តិ ទិសោទិសំ [ទី. និ. ៣.២៨១] ឥច្ចាទិ។

កេចិ នាស្ស សាទេសំ លភន្តិ, កោធសា ឧសុនា វិជ្ឈ [ជា. ២.២២.៣៥២], ទទ្ទល្លំ គណ្ហាហិ ថាមសា [ជា. ១.៧.៣០], បទសាវ អគមាសិ, មាកាសិ មុខសា បាបំ, សច្ចេន ទន្តោ ទមសា ឧបេតោ-ទមសាតិ ឥន្ទ្រិយទមនេន, សុចឹ បណីតំ រសសា ឧបេតំ [ជា. ១.៧.១៨], វេគសា គន្ធាន, អាយុសា ឯកបុត្តមនុរក្ខេ [ខុ. បា. ៩.៧] ឥច្ចាទិ។

កេចិ ស្មឹនោ ស្មាទេសំ លភន្តិ, បទសិ, ពិលសិ ឥច្ចាទិ។

កេហិចិ មហាវុត្តិនា នា, ស្មានំ សោ ហោតិ, អត្ថសោ, អក្ខរសោ, សុត្តសោ, ព្យញ្ជនសោ, ហេតុសោ, យោនិសោ, ឧបាយសោ, ឋានសោ, ទីឃសោ, ឱរសោ, ពហុសោ, បុថុសោ, មត្តសោ, ភាគសោ ឥច្ចាទិ។

“បទសោ ធម្មំ វាចេយ្យ [បាចិ. ៤៥], ពិលសោ វិភជិត្វា និសិន្នោ អស្ស” [ទី. និ. ២.៣៧៨] ឥច្ចាទីសុ បន វិច្ឆាយំ សោបច្ចយោ។

យទា បន សមាសន្តេ មហាវុត្តិនា ស្មាទីសុ វិភត្តីសុ សាគមោ ហោតិ, តទា បុរិសាទិគណោបិ ហោតិ, ព្យាសត្តមនសោ, អព្យគ្គមនសោ [អ. និ. ៣.២៩], បុត្តោ ជាតោ អចេតសោ [ជា. ២.២២.៤], សុមេធសោ [អ. និ. ៤.៦២], ភូរិមេធសោ [សុ. និ. ១១៣៧] ឥច្ចាទិ។

ឥតិ មនាទិគណរាសិ។

គុណវាទិគណរាសិ

១១៩. ន្តស្ស [ក. ១២៤; រូ. ៩៨; នី. ២៩៩]។

សិម្ហិ ន្តស្ស ដា ហោតិ។

គុណវា តិដ្ឋតិ។

១២០. យ្វាទោ ន្តស្ស [ក. ៩២; រូ. ១០០; នី. ២៤៩]។

យោអាទីសុ ន្តស្ស អត្តំ ហោតិ។

គុណវន្តា តិដ្ឋន្តិ។

១២១. ន្តន្តូនំ ន្តោ យោម្ហិ បឋមេ [ក. ៩២; រូ. ១០០; នី. ២៤៩]។

បឋមេ យោម្ហិ សវិភត្តីនំ ន្ត, ន្តូនំ ន្តោ ហោតិ។

គុណវន្តោ តិដ្ឋន្តិ។

១២២. ដដាអំ គេ [ក. ១២៦; រូ. ១០១; នី. ៣០១-២]។

គេ បរេ សវិភត្តីនំ ន្ត, ន្តូនំ ដ, ដា, អំ ហោន្តិ។

ភោ គុណវ, ភោ គុណវា, ភោ គុណវំ, ភោន្តោ គុណវន្តា, ភោន្តោ គុណវន្តោ, គុណវន្តំ, គុណវន្តេ, គុណវន្តេន។

១២៣. តោតាតិតា សស្មាស្មឹនាសុ [ក. ១២៧, ១៨៧; រូ. ១០២, ១០៨; នី. ៣០៣, ៣៨៦]។

ស, ស្មា, ស្មឹ, នាសុ សវិភត្តីនំ ន្ត, ន្តូនំ កមេន តោ, តា,តិ, តា ហោន្តិ វា។

គុណវតា, គុណវន្តេហិ, គុណវន្តេភិ, គុណវន្តស្ស, គុណវតោ។

១២៤. នំម្ហិ តំ វា [ក. ១២៨; រូ. ១០៤; នី. ៣០៤]។

នំម្ហិ សវិភត្តីនំ ន្ត, ន្តូនំ តំ ហោតិ វា។

គុណវន្តានំ, គុណវតំ, គុណវន្តស្មា, គុណវន្តម្ហា, គុណវន្តា, គុណវតា, គុណវន្តេហិ, គុណវន្តេភិ, គុណវន្តស្ស, គុណវតោ, គុណវន្តានំ, គុណវតំ, គុណវន្តស្មឹ, គុណវន្តម្ហិ, គុណវតិ, គុណវន្តេ, គុណវន្តេសុ។

ឯវំ ភគវា, សីលវា, បញ្ញវា, ពលវា, ធនវា, វណ្ណវា, ភោគវា, សុតវា ឥច្ចាទិ។ ឯត្ថ ច អាលបនេ ភគវាតិ និច្ចំ ទីឃោ។

សព្ពាវា, សព្ពាវន្តោ, សព្ពាវន្តំ, សព្ពាវន្តេ, សព្ពាវន្តេន, សព្ពាវតា, សព្ពាវន្តេហិ...បេ.... សព្ពាវន្តេសុ។

ឯវំ យាវា, យាវន្តោ, តាវា, តាវន្តោ, ឯត្តាវា, ឯត្តាវន្តោ, កីវា, កីវន្តោ, កិត្តាវា, កិត្តាវន្តោ ឥច្ចាទិ។ តថា ភោជនំ ភុត្តវា, ភុត្តវន្តោ, ធម្មំ ពុទ្ធវា, ពុទ្ធវន្តោ, កម្មំ កតវា, កតវន្តោ ឥច្ចាទិ ច។

សតិមា, សតិមន្តា, សតិមន្តោ, ភោ សតិម, ភោ សតិមា, ភោ សតិមំ, ភោន្តោ សតិមន្តា, ភោន្តោ សតិមន្តោ, សតិមន្តំ, សតិមន្តេ, សតិមន្តេន, សតិមតា, សតិមន្តេហិ, សតិមន្តេភិ, សតិមន្តស្ស, សតិមតោ, សតិមន្តានំ, សតិមតំ, សតិមន្តស្មា, សតិមន្តម្ហា, សតិមន្តា, សតិមតា, សតិមន្តេហិ, សតិមន្តេភិ, សតិមន្តស្ស, សតិមតោ, សតិមន្តានំ, សតិមតំ, សតិមន្តស្មឹ, សតិមន្តម្ហិ, សតិមតិ, សតិមន្តេ, សតិមន្តេសុ។

ឯវំ មតិមា, គតិមា, បាបិមា, ជាតិមា, ភាណុមា, អាយុមា, អាយស្មា, សិរិមា, ហិរិមា, ធិតិមា, កិត្តិមា, ឥទ្ធិមា, ជុតិមា , មុតិមា, ថុតិមា, ពុទ្ធិមា, ចក្ខុមា, ពន្ធុមា, គោមា ឥច្ចាទិ។

វិសេសវិធានមុច្ចតេ។

១២៥. ហិមវតោ វា ឱ [ក. ៩៤; រូ. ១០៥; នី. ២៥២]។

សិម្ហិ ហិមវន្តសទ្ទស្ស ឱ ហោតិ វា។ ‘គសីន’ន្តិ លោបោ។

ហិមវន្តោ បព្ពតោ [ធ. ប. ៣០៤], ហិមវា បព្ពតោ។

១២៦. ន្តស្ស ច ដ វំសេ [ក. ៩៣; រូ. ១០៦; នី. ២៥១]។

អំ, សេសុ ន្តស្ស ច ន្តុស្ស ច សព្ពស្ស ដ ហោតិ វា។

“អជ្ឈោគាហេត្វា ហិមវ”ន្តិ [អប. ថេរ ២.៤៧.៥៩] បាឡិ។ សតិមំ, ពន្ធុមំ, គុណវស្ស, សតិមស្ស, ពន្ធុមស្ស។

មហាវុត្តិនា ក្វចិ សិម្ហិ គេ ច បរេ ន្តស្ស អត្តំ ហោតិ, “អគុលោ នាម នាមេន, បញ្ញវន្តោ ជុតិន្ធរោ”តិ [ពុ. វំ. ២១.១០] ច “គតិមន្តោ សតិមន្តោ, ធិតិមន្តោ ច យោ ឥសី”តិ [ថេរគា. ១០៥២] ច “ចក្ខុមន្តោ មហាយសោ”តិ ច “តុយ្ហំ បិតា មហាវីរ, បញ្ញវន្ត ជុតិន្ធរា”តិ [អប. ថេរី ២.២.៣៨៩] ច បាឡិ។

បឋមាយោម្ហិ ក្វចិ ន្តស្ស ដ ហោតិ, វត្តមុទាតីរិយា បន ភិក្ខូ វណ្ណវា ហោន្តិ [បារា. ១៩៤], ឯថ តុម្ហេ អាវុសោ សីលវា ហោថ [អ. និ. ៥.១១៤], ចក្ខុមា អន្ធកា ហោន្តិ, យេ ឥត្ថីនំ វសំ គតា [ជា. អដ្ឋ. ២.៣.៣៦], សំសុទ្ធបញ្ញា កុសលា មុតិមា ភវន្តិ [សុ. និ. ៨៨៧ (សំសុទ្ធបញ្ញា កុសលា មុតីមា)]។

ឥតិ គុណវាទិគណរាសិ។

១២៧. ន្តស្សំ សិម្ហិ [ក. ១៨៦; រូ. ១០៧; នី. ៣៨២-៤; ‘តស្សំ’ (ពហូសុ)]។

សិម្ហិ ន្តស្ស អំ ហោតិ វា។ សិលោបោ។

គច្ឆំ, គច្ឆន្តោ, គច្ឆន្តា, គច្ឆន្តោ, ភោ គច្ឆ, ភោ គច្ឆា, ភោ គច្ឆំ, ភោន្តោ គច្ឆន្តា, ភោន្តោ គច្ឆន្តោ, គច្ឆន្តំ, គច្ឆន្តេ, គច្ឆន្តេន, គច្ឆតា, គច្ឆន្តេហិ, គច្ឆន្តេភិ, គច្ឆន្តស្ស, គច្ឆតោ, គច្ឆន្តានំ, គច្ឆតំ, គច្ឆន្តស្មា, គច្ឆន្តម្ហា, គច្ឆន្តា, គច្ឆតា, គច្ឆន្តេហិ, គច្ឆន្តេភិ, គច្ឆន្តស្ស, គច្ឆតោ, គច្ឆន្តានំ, គច្ឆតំ, គច្ឆន្តស្មឹ, គច្ឆន្តម្ហិ, គច្ឆតិ, គច្ឆន្តេ, គច្ឆន្តេសុ។

ឯវំ ករំ, កុព្ពំ, ចរំ, ចវំ, ជយំ, ជហំ, ជានំ, ជិរំ, ទទំ, ទហំ, ធុហំ, សុណំ, បចំ, សរំ, ភុញ្ជំ, មុញ្ចំ, សយំ, សរំ, ហរំ, តិដ្ឋំ, ភវិស្សំ, ករិស្សំ, គមិស្សំ ឥច្ចាទិ។

វិសេសវិធានមុច្ចតេ។

‘ន្តស្ស ច ដ វំសេ’តិ អំ, សេសុ ន្តស្ស ដត្តំ, យំ យញ្ហិ រាជ ភជតិ, សន្តំ វា យទិ វា អសំ។ សីលវន្តំ វិសីលំ វា, វសំ តស្សេវ គច្ឆតិ [ជា. ១.១៥.១៨១]។ កិច្ចានុក្រុព្ពស្ស ករេយ្យ កិច្ចំ [ជា. ១.២.១៤៥] – អនុក្រុព្ពស្សាតិ បុន ករោន្តស្ស។

មហាវុត្តិនា បឋមាយោម្ហិ ច សរិភត្តិស្ស ន្តស្ស អំ ហោតិ, អបិ នុ តុម្ហេ ឯកន្តសុខំ លោកំ ជានំ បស្សំ វិហរថ [ទី. និ. ១.៤២៥], គសំ ខេត្តំ ពីជំ វបំ, ធនំ វិន្ទន្តិ មាណវា [ថេរីគា. ១១២], ភរន្តិ មាតាបិតរោ, បុព្ពេ កត មនុស្សរំ [អ. និ. ៥.៣៩]។

១២៨. មហន្តារហន្តានំ ដា វា [នី. ៣៨៧, ៧១២]។

សិម្ហិ ឯតេសំ ន្តស្ស ដា ហោតិ វា។

មហា , មហំ, មហន្តោ, មហន្តា, មហន្តោ, ភោ មហ, ភោ មហា, ភោ មហំ, ភោន្តោ មហន្តា, ភោន្តោ មហន្តោ, មហន្តំ។

‘ន្តស្ស ច ដ វំសេ’តិ អំម្ហិ ន្តស្ស ដត្តំ, “សុមហំ បុរំ, បរិក្ខិបិស្ស”ន្តិ [ជា. ២.២២.៧៩២] បាឡិ-សុដ្ឋុ មហន្តំ ពារាណសិបុរន្តិ អត្ថោ។ សេសំ គច្ឆន្តសមំ។

អរហា តិដ្ឋតិ។ ‘ន្តស្សំ សិម្ហី’តិ សិម្ហិ ន្តស្ស អំ, អរហំ សុគតោ លោកេ [សំ. និ. ១.១៦១], អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ [បារា. ១], អរហន្តា, អរហន្តោ, អរហន្តំ, អរហន្តេ, អរហន្តេន, អរហតា, អរហន្តេហិ, អរហន្តេភិ, អរហន្តស្ស, អរហតោ, អរហន្តានំ, អរហតំ ឥច្ចាទិ។

មហាវុត្តិនា ព្រហន្តស្ស ច ន្តស្ស ដា ហោតិ សិម្ហិ, ព្រហា, ព្រហន្តោ, ព្រហន្តា, ព្រហន្តោ, ព្រហន្តំ, ព្រហន្តេ ឥច្ចាទិ។

“សា បរិសា មហា ហោតិ, សា សេនា ទិស្សតេ មហា”តិ [ជា. ២.២២.៧៧១] ច “មហា ភន្តេ ភូមិចាលោ”តិ [អ. និ. ៨.៧០] ច “មហា តេ ឧបាសក បរិច្ចាគោ”តិ [ជា. អដ្ឋ. ៤.១៣.អកិត្តិជាតកវណ្ណនា] ច “មហា មេ ភយមាគត”ន្តិ ច “ពារាណសិរជ្ជំ នាម មហា”តិ [ជា. អដ្ឋ. ១.១.មហាសីលវជាតកវណ្ណនា] ច “មហាស្ស ហោន្តិ បរិវារា ព្រាហ្មណគហបតិកា, មហាស្ស ហោន្តិ បរិវារា ភិក្ខូ ភិក្ខុនិយោ”តិ [ទី. និ. ៣.២០៤] ច “មហា វហន្តិ ទុទិដ្ឋី, សង្កប្បា រាគនិស្សិតា”តិ ច បាឡី។ អត្រ មហាសទ្ទោ និបាតបដិរូបកោបិ សិយា។

១២៩. ភូតោ។

ភូធាតុសិទ្ធតោ ន្តស្ស អំ ហោតិ សិម្ហិ។ សុទ្ធេ និច្ចំ, ឧបបទេ អនិច្ចំ។

ភវំ តិដ្ឋតិ, សម្បត្តិំ អនុភវំ, អនុភវន្តោ, តណ្ហំ អភិភវំ, អភិភវន្តោ, ទុក្ខំ បរិភវំ, បរិភវន្តោ តិដ្ឋតិ, ភវន្តា, ភវន្តោ, ហេ ភវន្ត, ហេ ភវន្តា, ហេ ភវន្តោ, ហេ ភវ, ហេ ភវា, ហេ ភវំ។ “កច្ចិ ភវំ អភិរមសិ អរញ្ញេ”តិ [ជា. ២.១៨.១៨] បាឡិ។

ហេ ភវន្តា, ហេ ភវន្តោ, ភវន្តំ, ភវន្តេ, ភវន្តេន, ភវតា, ភវន្តេហិ, ភវន្តេភិ, ភវន្តស្ស, ភវតោ, ភវន្តានំ, ភវតំ, ភវន្តស្មា, ភវន្តម្ហា, ភវន្តា, ភវតា, ភវន្តេហិ, ភវន្តេភិ, ភវន្តស្ស, ភវតោ, ភវន្តានំ, ភវតំ, ភវន្តស្មិំ, ភវន្តម្ហិ, ភវតិ, ភវន្តេ, ភវន្តេសុ។

១៣០. ភវតោ វា ភោន្តោ គយោនាសេ [ក. ២៤៣; រូ. ៨, ១១០; នី. ៤៨៤]។

គ, យោ, នា, សេសុ ភវន្តស្ស ភោន្តោ ហោតិ វា។ សុត្តវិភត្តេន អំ, ហិ, នំ, ស្មាទីសុ ច។

ភោន្តា, ភោន្តោ, ហេ ភោន្ត, ហេ ភោន្តា, ហេ ភោន្តោ, ភោន្តំ, ភោន្តេ, ភោន្តេន, ភោតា, ភោន្តេហិ, ភោន្តេភិ, ភោន្តស្ស, ភោតោ, ភោន្តានំ, ភោតំ, ភោន្តស្មា, ភោន្តម្ហា, ភោន្តា, ភោតា, ភោន្តេហិ, ភោន្តេភិ, ភោន្តស្ស, ភោតោ, ភោន្តានំ, ភោតំ, ភោន្តស្មិំ, ភោន្តម្ហិ, ភោតិ, ភោន្តេ, ភោន្តេសុ។

ភោ, ភន្តេតិ ទ្វេ វុទ្ធិអត្ថេ សិទ្ធា អាមន្តនត្ថេ និបាតា ឯវ, តេហិ បរំ គ, យោនំ លោបោ, ឥតោ ភោ សុគតឹ គច្ឆ [ឥតិវុ. ៨៣], ឧម្មុជ្ជភោ បុថុសិលេ, កុតោ នុ អាគច្ឆថ ភោ តយោ ជនា [ជា. ១.៩.៨៧], បស្សថ ភោ ឥមំ កុលបុត្តំ, ឯហិ ភន្តេ ខមាបេហិ, សោ តេ ភិក្ខុ ខមាបេសិ “ខមថ ភន្តេ”តិ។ តថា ភទ្ទន្តេ, ភទ្ទន្តាតិ ទ្វេ “តុយ្ហំ ភទ្ទំ ហោតុ , តុម្ហាកំ ភទ្ទំ ហោតូ”តិ អត្ថេ សិទ្ធា អាមន្តននិបាតាវ, “ភទ្ទន្តេ”តិ តេ ភិក្ខូ ភគវតោ បច្ចស្សោសុំ [សំ. និ. ១.២៤៩], តំ វោ វទាមិ ភទ្ទន្តេ, យាវន្តេត្ថ សមាគតា [ជា. ១.៧.១០៨]។ ភទ្ទន្ត, ភទន្តសទ្ទា បន បុរិសាទិគណិកា ឯវ។

សន្តសទ្ទោ បន សប្បុរិសេ វិជ្ជមានេ សមានេ ច បវត្តោ ឥធ លព្ភតិ។ សមេតិ អសតា អសំ [ជា. ១.២.១៦]។ សំ, សន្តោ, សន្តា, សន្តោ, ភោសន្ត, ភោសន្តា, ភោស, ភោ សា, ភោ សំ វា, ភោន្តោ សន្តា, ភោន្តោ សន្តោ។ យំ យញ្ញំ រាជ ភជតិ, សន្តំ វា យទិ វា អសំ [ជា. ១.១៥.១៨០]។ សន្តេ, សន្តេន, សតា។

១៣១. សតោ សព្ភ ភេ [ក. ១៨៥; រូ. ១១២; នី. ៣៧៨]។

ភេ បរេ សន្តស្ស សពអាទេសោ ហោតិ វា។

សន្តេហិ, សន្តេភិ, សព្ភិ, សន្តស្ស, សតោ, សន្តានំ, សតំ, សន្តស្មា, សន្តម្ហា, សន្តា, សតា, សន្តេហិ, សន្តេភិ, សព្ភិ, សន្តស្ស, សតោ, សន្តានំ, សតំ, សន្តស្មិំ, សន្តម្ហិ, សតិ, សន្តេ, សន្តេសុ។ សន្តោ សប្បុរិសា លោកេ, ទូរេសន្តោ បកាសេន្តិ [ធ. ប. ៣០៤], ចត្តារោ បុគ្គលា សន្តោ សំវិជ្ជមានា លោកស្មិំ [អ. និ. ៤.៨៥], បហុសន្តោ ន ភរតិ [សុ. និ. ៩១]។

ខេទេ និរោធេ ច បវត្តោ សន្តោ បុរិសាទិគណាទិកោ, ទីឃំ សន្តស្ស យោជនំ [ធ. ប. ៦១], សន្តា ហោន្តិ សមិតា និរុទ្ធា ឥច្ចាទិ។

ឥតិ គច្ឆន្តាទិគណរាសិ។

រាជាទិយុវាទិគណរាសិ

១៣២. រាជាទិយុវាទីហា [ក. ១៨៩; រូ. ១១៣; នី. ៣៩០-១]។

រាជាទីហិ យុវាទីហិ ច សិស្ស អា ហោតិ។

រាជា គច្ឆតិ។

១៣៣. យោនមានោ [ក. ១៩០; រូ. ១១៤; នី. ៣៩២]។

រាជាទីហិ យុវាទីហិ ច យោនំ អានោ ហោតិ វា។

រាជានោ។

វាតិ កឹ? ចតុរោ ច មហារាជា។

ភោ រាជ, ភោ រាជា, ភោន្តោ រាជានោ។

១៣៤. វំម្ហានង [ក. ១៨៨; រូ. ១១៥; នី. ៣៩៣]។

រាជាទីនំ យុវាទីនញ្ច អានង ហោតិ វា អំម្ហិ។

រាជានំ, រាជំ, រាជានោ, ចតុរោ ច មហារាជេ [បេ. វ. ១១]។

១៣៥. នាស្មាសុ រញ្ញា [ក. ១៣៧, ២៧០; រូ. ១១៦, ១២០; នី. ៣១៦, ៥៤២]។

នា, ស្មាសុ រាជស្ស រញ្ញា ហោតិ វា។

រញ្ញា, រាជេន។

១៣៦. រាជស្សិ នាម្ហិ [នី. ៣១៦]។

នាម្ហិ រាជស្ស ឥ ហោតិ។

រាជិនា។

១៣៧. សុនំហិស្វុ [ក. ១៦៩; រូ. ១១៧; នី. ៣៥៧]។

សុ , នំ, ហិសុ រាជស្ស ឧហោតិ វា។

រាជូហិ, រាជូភិ, រាជេហិ, រាជេភិ។

១៣៨. រញ្ញោរញ្ញស្សរាជិនោ សេ [ក. ១៣៩; រូ. ១១៨; នី. ៣១៤]។

សេបរេ សវិភត្តិស្ស រាជស្ស រញ្ញោ, រញ្ញស្ស, រាជិនោ ហោន្តិ វា។

រញ្ញោ, រញ្ញស្ស, រាជិនោ។

វាតិ កឹ? រាជស្ស។

រាជូនំ, រាជានំ។

១៣៩. រាជស្ស រញ្ញំ [ក. ១៣៦; រូ. ១១៩; នី. ៣១៥]។

នំម្ហិ រាជស្ស រញ្ញំ ហោតិ វា។

រញ្ញំ, រាជស្មា, រាជម្ហា, រញ្ញា, រាជូហិ, រាជូភិ, រាជេហិ, រាជេភិ, រញ្ញោ, រញ្ញស្ស, រាជិនោ, រាជស្ស វា, រាជូនំ, រាជានំ, រញ្ញំ។

១៤០. ស្មឹម្ហិ រញ្ញេរាជិនិ [ក. ១៣៨; រូ. ១២១; នី. ៣១៧]។

ស្មឹម្ហិ សវិភត្តិស្ស រាជស្ស រញ្ញេ, រាជិនិ ហោន្តិ វា។

រញ្ញោ, រាជិនិ, រាជស្មឹ, រាជម្ហិ, រាជូសុ, រាជេសុ។

១៩១. សមាសេ វា។

សមាសង្ខាតេ សព្ពេ តេ អាទេសា វិកប្បេន ហោន្តិ។

ចត្តារោ មហារាជា [ទី. និ. ២.៣៣៦], ចត្តារោ មហារាជានោ [អ. និ. ៣.៣៧], ទេវរាជានំ, ទេវរាជំ, ទេវរាជានោ, ទេវរាជេ, ចត្តារោ ច មហារាជេ , មណិម្ហិ បស្ស និម្មិតំ [ជា. ២.២២.១៣៩៤], កាសិរញ្ញា, កាសិរាជេន, ទេវរាជូហិ, ទេវរាជេហិ, កាសិរញ្ញោ, កាសិរាជស្ស, ទេវរាជូនំ, ទេវរាជានំ...បេ.... កាសិរញ្ញេ, កាសិរាជេ, ទេវរាជូសុ, ទេវរាជេសុ។

មហាវុត្តិនា រាជតោ យោនំ ឥនោ ហោតិ, ''សមន្តបាសាទិកា នាម, សោឡសាសីសុ រាជិនោ, ឯកូនតឹសេ កប្បម្ហិ, ឥតោ សោឡសរាជិនោ [អប. ថេរ ១.១២.៥៤-៥៥ (ឯកូនតឹសកប្បម្ហិ, ឥតោ សោឡសរាជានោ)], កុសរាជំ មហព្ពលំ [ជា. ២.២០.៦៧], សាលរាជំវ បុប្ផិតំ [អប. ថេរ ១.៤២.៨៦], ឧឡុរាជំវ សោភិតំ, ចតុរោ ច មហារាជេ [បេ. វ. ១១], យុធញ្ចយោ អនុញ្ញាតោ, សព្ពទត្តេន រាជិនា [ជា. ១.១១.៨១], ឥទា អទាសិ មំ តាតោ, ពិម្ពិសារស្ស រាជិនោ [អប. ថេរី. ២.២.៣២៦], និក្ខមន្តេ មហារាជេ, បថវី សម្បកម្បថ'' ឥច្ចាទីនិ បាឡិបទានិ។

ព្រហ្មា, ព្រហ្មានោ, ភោ ព្រហ្ម, ភោ ព្រហ្មា។ 'យព្រហ្មាទិត្វេ'តិ គស្ស ឯត្តំ, ភោ ព្រហ្មេ, ភោន្តោ ព្រហ្មានោ, ព្រហ្មានំ, ព្រហ្មំ, ព្រហ្មានោ។

១៩២. នាម្ហិ [ក. ១៩៨; រូ. ១២៣; នី. ៤១០]។

នាម្ហិ ព្រហ្មស្ស ឧហោតិ វា។

ព្រហ្មុនា, ព្រហ្មេន, ព្រហ្មេហិ, ព្រហ្មេភិ។

១៩៣. ព្រហ្មស្សុ វា [ក. ១៩៨; រូ. ១២៣; នី. ៤១០]។

ស, នំសុ ព្រហ្មស្ស ឧ ហោតិ វា។

១៩៤. ឈលា សស្ស នោ [ក. ១១៧; រូ. ១២៤; នី. ២៩២]។

ឈ, លតោ សស្ស នោ ហោតិ។

ព្រហ្មុនោ, ព្រហ្មស្ស, ព្រហ្មូនំ, ព្រហ្មានំ។

១៩៥. ស្មា នាវ ព្រហ្មា ច [ក. ២៧០; រូ. ១២០; នី. ៥៤២]។

អត្តា'តុមេហិ ច ព្រហ្មតោ ច ស្មាស្ស នា វិយ រូបំ ហោតិ។

ព្រហ្មុនា, ព្រហ្មស្មា, ព្រហ្មម្ហា, ព្រហ្មុនោ, ព្រហ្មស្ស, ព្រហ្មូនំ, ព្រហ្មានំ។ 'កម្មាទិតោ'តិ សុត្តេន ស្មឹនោ និ ហោតិ, ព្រហ្មស្មឹ, ព្រហ្មម្ហិ, ព្រហ្មនិ, ព្រហ្មេ, ព្រហ្មេសុ។

អត្តា, អត្តានោ, ភោ អត្ត, ភោ អត្តា, ភោន្តោ អត្តានោ, អត្តានំ, អត្តំ, អត្តានោ។ 'នាស្សេនោ'តិ វិកប្បេន នាស្ស ឯនត្តំ, អត្តនា, អត្តេន។

១៩៦. សុហិស្វនក [ក. ២១១; រូ. ១២៦; នី. ៤៣៩;។ សុហិសុនក (ពហូសុ)]។

សុ, ហិសុ អត្តា'តុមានំ អន្តោ អនក ហោតិ។

អត្តនេហិ, អត្តនេភិ, អត្តេហិ, អត្តេភិ។

១៤៧. នោត្តាតុមា [ក. ២១៣; រូ. ១២៧; នី. ៤៤០]។

អត្តា’តុមតោ សស្ស នោ ហោតិ។

អត្តនោ, អត្តស្ស, អត្តានំ, អត្តស្មា, អត្តម្ហា, អត្តា, អត្តនា, អត្តនេហិ, អត្តនេភិ, អត្តេហិ, អត្តេភិ, អត្តនោ, អត្តស្ស, អត្តានំ, អត្តស្មិំ, អត្តម្ហិ, អត្តនិ, អត្តេ, អត្តេសុ, អត្តនេសុ។

សមាសេ បន បុរិសាទិរូបំ ហោតិ, បហិតោ អត្តា ឯតេនាតិ បហិតត្តោ, បហិតត្តា, បហិតត្តំ, បហិតត្តេ, បហិតត្តេន, បហិតត្តេហិ, បហិតត្តេភិ, បហិតត្តស្ស, បហិតត្តានំ, បហិតត្តស្មា, បហិតត្តម្ហា, បហិតត្តា, បហិតត្តេហិ, បហិតត្តេភិ, បហិតត្តស្ស, បហិតត្តានំ, បហិតត្តស្មិំ, បហិតត្តម្ហិ, បហិតត្តេ, បហិតត្តេសុ។

អាតុមា , អាតុមានោ, អាតុមានំ, អាតុមំ, អាតុមានោ, អាតុមនា, អាតុមេន, អាតុមនេហិ, អាតុមនេភិ, អាតុមនោ, អាតុមស្ស, អាតុមានំ ឥច្ចាទិ។

សខា តិដ្ឋតិ។

១៤៨. អាយោ នោ ច សខា [ក. ១៩១; រូ. ១៣០; នី. ៣៩៤]។

សខតោ យោនំ អាយោ ច នោ ច ហោន្តិ វា អានោ ច។

សខានោ, សខាយោ។

១៤៩. នោនាសេស្វិ [ក. ១៩៤; រូ. ១៣១; នី. ៤០៧]។

នោ, នា, សេសុ សខន្តស្ស ឥ ហោតិ វា។

សខិនោ។

សុត្តវិភត្តេន គ្គបច្ចយម្ហិ ឥត្តំ, “សខិត្តំ ករេយ្យ, សខិត្តំ ន ករេយ្យា”តិ [ថេរគា. ១០១៧ (សខិតំ)] បាឡី។

១៥០. យោស្វំហិស្មានំស្វារង [ក. ១៩៥-៦; រូ. ១៣៣-៤; នី. ៤០៨-៩; យោស្វំហិសុចារង (ពហូសុ)]។

យោសុ អំ, ហិ, ស្មា, នំសុ សខន្តស្ស អារង ហោតិ។ ‘ដោដេ វា’តិ សុត្តេន អារាទេសតោ យោនំ កមេន ដោ, ដេ ហោន្តិ។

សខារោ តិដ្ឋន្តិ។ ‘ឃព្រហ្មាទិត្វេ’តិ គស្ស វិកប្បេន ឯត្តំ, ភោ សខ, ភោ សខា, ភោ សខេ, ហរេ សខា កិស្ស មំ ជហាសិ [ជា. ១.៦.៩៤]។

“សខិ, សខីតិ ទ្វយំ ឥត្ថិយំ សិទ្ធ”ន្តិ វុត្តិយំ វុត្តំ។

ភោន្តោ សខានោ, ភោន្តោ សខាយោ, ភោន្តោ សខិនោ, ភោន្តោ សខារោ, សខានំ, សខារំ, សខំ, សខានោ, សខាយោ, សខិនោ, សខារេ, សខារោ, សខិនា, សខារេន, សខេន, សខារេហិ, សខារេភិ, សខេហិ, សខេភិ, សខិស្ស, សខិនោ, សខារានំ, សខានំ។

១៥១. ស្មានំសុ វា [ក. ១៩៤, ១៧០; រូ. ១២០, ១៣១; នី. ៤០៧, ៥៤២]។

ស្មា, នំសុ សខន្តស្ស ឥ ហោតិ វា។

សខីនំ, សខិស្មា, សខិម្ហា, សខា, សខិនា, សខារស្មា, សខារម្ហា, សខារា, សខារេហិ, សខារេភិ, សខេហិ, សខេភិ, សខិស្ស, សខិនោ, សខារានំ, សខានំ, សខីនំ។

១៥២. ដេ ស្មិនោ [ក. ១៩២; រូ. ១៣៥]។

សខតោ ស្មិនោ ដេ ហោតិ។ និច្ចត្ថមិទំ សុត្តំ។

សខេ, សខារេសុ, សខេសុ។ “នេតាទិសា សខា ហោន្តិ, លព្ភា មេ ជីវតោ សខា”តិ [ជា. ១.៧.៩] បាឡិ។ បុរិសាទិនយេន យោនំ វិធិ។

សមាសេ បន សព្ពំ បុរិសាទិរូបំ លព្ភតិ, “សព្ពមិត្តោ សព្ពសខោ, បាបមិត្តោ បាបសខោ”តិ [ទី. និ. ៣.២៥៣] ច បាឡិ។ បាបសខោ, បាបសខា, បាបសខំ, បាបសខេ, បាបសខេន, បាបសខេហិ, បាបសខេភិ...បេ.... បាបសខស្មិំ, បាបសខម្ហិ, បាបសខេ, បាបសខេសុ។

យុវា គច្ឆតិ។

១៥៣. យោនំ នោនេ វា [ក. ១៥៥, ១៥៧; រូ. ១៣៧, ១៤០; នី. ៣៣៥, ៣៤៣]។

យុវ, បុមាទីហិ បឋមា, ទុតិយាយោនំ កមេន នោ, នេ ហោន្តិ វា។

១៥៤. នោនានេស្វា [ក. ១៥៧; រូ. ១៤០; នី. ៣៤៣]។

នោ, នា, នេសុ យុវាទីនំ អន្តោ អា ហោតិ វា។

យុវានោ, យុវានា, យុវា, ហេ យុវ, ហេ យុវា, ហេ យុវានោ, ហេ យុវា វា, យុវានំ, យុវំ, យុវានេ, យុវេ, យុវេន, យុវានា។

១៥៥. យុវាទីនំ សុហិស្វានង [ក. ១៥៧; រូ. ១៤០; នី. ៣៣៧-៩, ៣៤៣]។

យុវ, បុមាទីនំ អន្តោ អានង ហោតិ វា សុ, ហិសុ។

យុវានេហិ, យុវេហិ, យុវានេភិ, យុវេភិ, យុវស្ស។

១៥៦. យុវា សស្សិនោ។

យុវតោ សស្ស ឥនោ ហោតិ វា។

យុវិនោ, យុវានំ, យុវស្មា, យុវម្ហា។

១៥៧. ស្មាស្មិន្នំ នានេ [ក. ១៥៦-៧-៨; រូ. ១៤០-២-៣]។

យុវ, បុមាទីហិ ស្មា, ស្មិន្នំ នា, នេ ហោន្តិ វា។ ‘នោនានេស្វា’តិ នាម្ហិ អាត្តំ។

យុវានា, យុវានេហិ, យុវានេភិ, យុវេហិ, យុវេភិ, យុវស្ស, យុវិនោ, យុវានំ, យុវស្មិំ, យុវម្ហិ, យុវេ, យុវានេ, យុវានេសុ, យុវេសុ។

រូបសិទ្ធិយំ បន “មឃវ, យុវាទីនមន្តស្ស អានាទេសោ ហោតិ វា សព្ពាសុ វិភត្តីសូ”តិ [រូ. ១៤០; នី. ៣៤៣] វុត្តំ។

បុមា , បុមានោ, ហេ បុម, ហេ បុមា។

១៥៨. គស្សំ [ក. ១៥៣; រូ. ១៣៨; នី. ៣៣៣]។

បុមតោ គស្ស អំ ហោតិ វា។

ហេ បុមំ, ហេ បុមានោ, បុមានំ, បុមំ, បុមានេ, បុមេ។

១៥៩. នាម្ហិ [ក. ១៥៩; រូ. ១៣៩; នី. ៣៤០]។

នាម្ហិ បុមន្តស្ស អា ហោតិ វា។

បុមានា, បុមេន។

១៦០. បុមកម្មថាមទ្ធានំ វា សស្មាសុ ច [ក. ១៥៧, ១៥៩; រូ. ១៣៩, ១៤០; នី. ៣៣៨, ១៤០]។

នាម្ហិ ច ស, ស្មាសុ ច បុម, កម្ម, ថាមទ្ធានំ អន្តោ ឧ ហោតិ វា។

បុមុនា, បុមានេហិ, បុមានេភិ, បុមេហិ, បុមេភិ, បុមស្ស, បុមុនោ, បុមានំ, បុមស្មា, បុមម្ហា, បុមានា, បុមុនា, បុមានេហិ, បុមានេភិ, បុមេហិ, បុមេភិ, បុមុនោ, បុមស្ស, បុមានំ, បុមស្មិំ, បុមម្ហិ, បុមេ។

១៦១. បុមា [ក. ១៥៦; រូ. ១៤២; នី. ៣៣៦]។

បុមតោ ស្មិនោ នេ ហោតិ វា។ 'នោនានេស្វា'តិ បុមន្តស្ស អាត្តំ។

បុមានេ។

១៦២. សុម្ហា ច [ក. ១៥៨; រូ. ១៤៣; នី. ៣៣៩]។

សុម្ហិ បុមន្តស្ស អា ច ហោតិ អានេ ច។

បុមានេសុ, បុមាសុ, បុមេសុ។

សិ , យោនំ បុរិសាទិវិធិ ច ហោតិ, "យថា ពលាកយោនិម្ហិ, ន វិជ្ជតិ បុមោ សទា [អប. ថេរ ១.១.៥១១], សោឡសិត្ថិសហស្សានំ, ន វិជ្ជតិ បុមោ តទា [ចរិយា ៣.៤៩], តត្ថិ ហុត្វា ស្វជ្ជ បុមោម្ហិ ទេវោ [ទី. និ. ២.៣៥៤], ថិយោ តស្ស បជាយន្តិ, ន បុមា ជាយរេ កុលេ"តិ [ជា. ១.៨.៥៤] បាឡី។

មឃវសទ្ទោ យុវសទ្ទសទិសោតិ រូបសិទ្ធិយំ [រូ. ៦៦] វុត្តំ, គុណវាទិគណិកោតិ សទ្ទនីតិយំ [នី. បទ. ២២០] តច្ឆិតោ។ អយន្តិ ទុក្ខំ បាបញ្ច វុច្ចតិ, ន អឃំ មឃំ, សុខំ បុញ្ញញ្ច, មឃោ ឥតិ បុរាណំ នាមំ អស្ស អត្ថីតិ មឃវាតិ [សំ. និ. ១.២៥៩] អត្ថោ បាឡិយំ ទិស្សតិ។

ថាមសទ្ទោ បុរិសាទិគណោ, ថាមេន, ថាមុនា, ថាមស្ស, ថាមុនោ, ថាមស្មា, ថាមម្ហា, ថាមា, ថាមុនា, ថាមស្ស, ថាមុនោ។ សេសំ បុរិសសមំ។

អទ្ធា វុច្ចតិ កាលោ។ នាទ្យេកវចនេសុ-ទីឃេន អទ្ធុនា, អទ្ធនា, អទ្ធេន, ទីឃស្ស អទ្ធុនោ, អទ្ធុស្ស, អទ្ធស្ស, អទ្ធុនា, អទ្ធុម្ហា, អទ្ធុស្មា, អទ្ធា, អទ្ធម្ហា, អទ្ធស្មា, អទ្ធុនោ, អទ្ធុស្ស, អទ្ធស្ស, អទ្ធនិ, អទ្ធេ, អទ្ធម្ហិ, អទ្ធស្មិន្តិ ចូឡមោគ្គល្លានេ អាគតំ។ សេសំ យុវសទិសំ។

ឧបទ្ទវាចកោ អទ្ធសទ្ទោ ឥធ ន លព្ភតិ, ឯកំសត្ថវាចកោ ច និបាតោ ឯវ។ "អទ្ធាន មគ្គប្បដិបន្នោ"តិអាទីសុ អទ្ធានសទ្ទោ បន វិសុំ សិទ្ធោ នបុំសកលិង្គោវ។

មុទ្ធសទ្ទេ "មុទ្ធា តេ ផលតុ សត្តធា, មុទ្ធា មេ ផលតុ សត្តធា" ឥច្ចាទីសុ [ជា. ១.១៦.២៩៥; ធ. ប. អដ្ឋ. ១.តិស្សត្ថេរវត្ថុ] សិរោ វុច្ចតិ, "បព្ពតមុទ្ធនិដ្ឋិតោ" ឥច្ចាទីសុ [ទី. និ. ២.៧០] មត្ថកំ វុច្ចតិ, តទុភយំ ឥធ លព្ភតិ, ស្មឹវចនេ មុទ្ធនីតិ សិទ្ធំ, សេសំ យុវសមំ។ ពាលវាចកោ បន បុរិសនយោ។ ហត្ថមុដ្ឋិវាចកោ ឥត្ថិលិង្គោ។

អស្មា វុច្ចតិ បាសាណោ, ឧស្មា វុច្ចតិ កាយគ្គិ, ភិស្មា វុច្ចតិ ភយានកោ មហាកាយោ។

តត្ថ អស្មសទ្ទេ “តំ តេ បញ្ញាយ ភិន្ទាមិ, អាមំ បក្កំវ អស្មនា [សុ. និ. ៤៤៥], មា ត្វំ ចន្ទេ ខលិ អស្មនី”តិ បាឡី។ សេសំ យុវសមំ។ ឧស្មា, ភិស្មាសទ្ទាបិ យុវសទិសាតិ វទន្តិ។

ចូឡមោគ្គល្លានេ មុទ្ធ, គាណ្ឌីវធន្វ, អណិម, លឃិមាទយោ ច អស្មសទិសាតិ វុត្តំ។

យត្ថ សុត្តវិធានំ ន ទិស្សតិ, តត្ថ មហាវុត្តិនា វា សុត្តវិភត្តេន វា រូបំ វិធិយតិ។

ឥតិ រាជាទិយុវាទិគណរាសិ។

អការន្តបុល្លិង្គំ និដ្ឋិតំ។

អាការន្តបុល្លិង្គរាសិ

‘គសីន’ន្តិ សិលោបោ, សា តិដ្ឋតិ។

‘ឯកវចនយោស្វឃោន’ន្តិ យោសុ ច ឯកវចនេសុ ច រស្សោ, ‘អតោ យោន’មិច្ចាទិនា វិធានំ, សា តិដ្ឋន្តិ។

១៦៣. សាស្សំសេ ចានង។

អំ, សេសុ គេ ច សាសទ្ទស្ស អានង ហោតិ។

ភោ សាន, ភោន្តោ សា, សំ, សានំ, សេ, សេន, សាហិ, សាភិ, សស្ស, សានស្ស, សានំ, សស្មា, សម្ហា, សា, សាហិ, សាភិ, សស្ស, សានស្ស, សានំ, សស្មិំ, សម្ហិ, សេ, សាសុ។

អថ វា ‘សាស្សំសេ ចានង’ឥតិ សុត្តេ ចសទ្ទោ អវុត្តសមុច្ចយត្ថោបិ ហោតីតិកត្វា សិតោ សេសាសុ វិភត្តីសុបិ អានង ហោតិ វា, មហាវុត្តិនា ច អានាទេសតោ យោនំ ឱ។

សា គច្ឆតិ, សានោ គច្ឆន្តិ, សា វា, ហេ ស, ហេ សា, ហេ សាន, ហេ សា, ហេ សានោ, សំ, សានំ, សេ, សានេ ឥច្ចាទិ។

សទ្ទនីតិរូបំ វុច្ចតេ –

សា តិដ្ឋតិ, សា តិដ្ឋន្តិ, សានោ តិដ្ឋន្តិ, ភោ សា, ភោន្តោ សា, សានោ, សានំ, សានេ, សានា, សានេហិ, សានេភិ, សាស្ស, សានំ, សានា, សានេហិ, សានេភិ, សាស្ស, សានំ, សានេ, សានេសូតិ [នីតិ. បទ. ២១១]។

វត្តហា វុច្ចតិ សក្កោ [សក្កោ (អមរកោស, ១-១៤៥ គាថាយំ)]។

១៦៤. វត្តហា សនំនំ នោនានំ។

វត្តហតោ សស្ស នោ ហោតិ, នំវចនស្ស នានំ ហោតិ។

វត្តហានោ ទេតិ, វត្តហានានំ ទេតិ។ សេសំ យុវសទ្ទសមំ។

សទ្ទនីតិយំ បន នា, សេសុ វត្តហិនា, វត្តហិនោតិ [នីតិ. បទ. ២១៩; (តត្ថ នាម្ហិ វត្តហានាតិ ទិស្សតិ)] វុត្តំ។

ទទ្ទល្ហមា, ទទ្ទល្ហមា, ទទ្ទល្ហមានោ។ “សិក្ខិតា ទទ្ទល្ហម្មិនោ”តិបិ [សំ. និ. ១.២០៩] បាឡិ។ ភោ ទទ្ទល្ហមា, ភោន្តោ ទទ្ទល្ហមា, ទទ្ទល្ហមានោ, ទទ្ទល្ហម្មិនោ, ទទ្ទល្ហមានំ, ទទ្ទល្ហមានេ, ទទ្ទល្ហម្មិនា, ទទ្ទល្ហមេហិ។ សេសំ បុរិសសមំ។ ឯវំ បច្ចក្ខធម្មាតិ។ វិវដច្ឆទសទ្ទេ បន នាម្ហិ ឥត្តំ នត្ថិ, សេសំ ទទ្ទល្ហមសមំ។ បាឡិយំ បន “ទទ្ទល្ហមោតិ វិស្សុតោ”តិ [ជា. ២.២២.៣០០] ច “លោកេ វិវដច្ឆទោ”តិ [ទី. និ. ១.២៥៨] ច ទិដ្ឋត្តា ឯតេ សទ្ទា បុរិសរូបា អការន្តាបិ យុជ្ជន្តិ។

វុត្តសិរា វុច្ចតិ នវវោរោបិតកេសោ, វុត្តសិរា ព្រាហ្មណោ, វុត្តសិរា, វុត្តសិរានោ, វុត្តសិរានំ, វុត្តសិរានេ, វុត្តសិរានា, វុត្តសិរានេហិ។ សេសំ បុរិសសមំ។ បាឡិយំ បន “កាបដិកោ មាណវោ វុត្តសិរោ”តិបិ [ម. និ. ២.៤២៦] ទិស្សតិ។

រហា វុច្ចតិ បាបធម្មោ។ រហា, រហា, រហិនោ, រហានំ, រហិនេ, រហិនា, រហិនេហិ, រហិនេភិ, រហស្ស, រហិនោ, រហានំ...បេ.... រហានេ, រហានេសូតិ [នីតិ. បទ. ២១៧] សព្ពំ សទ្ទនីតិយំ វុត្តំ, ឥធ បន មហាវុត្តិនា សិទ្ធំ។

ឥតិ អាការន្តបុល្លិង្គរាសិ។

ឥការន្តបុល្លិង្គរាសិ

‘គសីន’ន្តិ លោបោ, មុនិ គច្ឆតិ។

១៦៥. លោបោ [ក. ១១៨; រូ. ១៤៦; នី. ២៩៣]។

ឈ, លតោ យោនំ លោបោ ហោតិ។ ‘យោលោបនីសុ ទីឃោ’តិ ទីឃោ។

មុនី គច្ឆន្តិ។

១៦៦. យោសុ ឈិស្ស បុមេ [ក. ៩៦; រូ. ១៤៨; នី. ២៥៩]។

បុល្លិង្គេ យោសុ ឈសញ្ញស្ស ឥ-ការស្ស ដ ហោតិ វា។

មុនយោ គច្ឆន្តិ។

ឈិស្សាតិ កឹ? រត្តិយោ, ទណ្ឌិនោ។

បុមេតិ កឹ? អដ្ឋីនិ។

ភោ មុនិ, ‘អឃុនំ វា ទីឃោ’តិ ទីឃោ, ភោ មុនី, ភោន្តោ មុនី, ភោន្តោ មុនយោ, មុនឹ, មុនី, មុនយោ, មុនិនា, មុនីហិ, មុនីភិ, មុនិស្ស, មុនិនោ, មុនីនំ, មុនិស្មា, មុនិម្ហា។

១៦៧. នា ស្មាស្ស [ក. ២១៥; រូ. ៤១; នី. ៤៤២]។

ឈ, លតោ ស្មាស្ស នា ហោតិ វា។

មុនិនា, មុនីហិ, មុនីភិ, មុនិស្ស, មុនិនោ, មុនីនំ, មុនិស្មឹ, មុនិម្ហិ, មុនីសុ។

ឥសិ គច្ឆតិ, ឥសី, ឥសយោ, ភោ ឥសិ, ភោ ឥសី, ភោន្តោ ឥសី, ភោន្តោ ឥសយោ ឥច្ចាទិ។

អគ្គិ ជលតិ, អគ្គី, អគ្គយោ, ភោ អគ្គិ, ភោ អគ្គី, ភោន្តោ អគ្គី, ភោន្តោ អគ្គយោ ឥច្ចាទិ។

ឯវំ កុច្ឆិ, មុដ្ឋិ, គណ្ឋិ, មណិ, បតិ, អធិបតិ, គហបតិ, សេនាបតិ, នរបតិ, យតិ, ញាតិ, សាតិ, វត្ថិ, អតិថិ, សារថិ, ពោន្ទិ, អាទិ, ឧបាទិ, និធិ, វិធិ, ឱធិ, ព្យាធិ, សមាធិ, ឧទធិ, ឧបធិ, និរុបធិ, ធនិ, សេនានិ, កបិ, ទីបិ, តិមិ, តិមិ, អរិ, ហរិ, គិរិ, កលិ, ពលិ, សាលិ, អញ្ជលិ, ករិ, វរិ, អសិ, មសិ, កេសិ, បេសិ, រាសិ, អហិ, វីហិឥច្ចាទយោ។

វិសេសវិធានមុច្ចតេ។

មហាវុត្តិនា អកតរស្សេហិបិ គេហិចិ ឈសញ្ញេហិ យោនំ នោ ហោតិ, “ឆ មុនិនោ អគារមុនិនោ, អនគារមុនិនោ, សេខមុនិនោ, អសេខមុនិនោ, បច្ចេកមុនិនោ, មុនិមុនិនោ”តិ [មហានិ. ១៤] ច “ញាណុបបន្នា

មុនិនោ វទន្តី”តិ ច “ឯកមេកាយ ឥត្ថិយា, អដ្ឋដ្ឋ បតិនោ សិយុ”ន្តិ ច [ជា. ២.២១.៣៨៤] “បតិនោ កិរម្ហាកំ វិសិដ្ឋនារីនំ” [វិ. វ. ៣២៣] ន្តិ ច “ហំសាធិបតិនោ ឥមេ”តិ [ជា. ២.២១.៣៨] ច សុត្តបទានិ ទិស្សន្តិ។

គាថាសុ ‘យព្រហ្មាទិត្វេ’តិ មុនិតោ គស្ស ឯត្តញ្ច ហោតិ, ឞោរោហិច្ចោ គវំ មុនេ [អប. ថេរ ១.១.៥៤០], ធម្មទស្សោ គវំ មុនេ [អប. ថេរ ១.១.៥៤០], ចិរំ ជីវ មហាវីរ, កប្បំ តិដ្ឋ មហាមុនេ [អប. ថេរ ១.២.១៦៨], បដិគ្គណ្ហ មហាមុនេ [អប. ថេរ ១.៤១.៨៣]។ តុយ្ហត្ថាយ មហាមុនេតិ [អប. ថេរ ១.៣.៣៨៥]។

តេហិយេវ អំវចនស្ស នញ្ច ហោតិ, តមាហុ ឯកំ មុនិនំ ចរន្តំ [សុ. និ. ២១០], មុនិនំ មោនបថេសុ សិក្ខមានំ [ជា. ១.៨.៤៤], បិតរំ បុត្តគិទ្ធិនំ [ជា. ២.២២.២៣៧៧], សព្ពកាមសមិទ្ធិនំ [ជា. ១.១៣.១០៣]។

ឥសិសទ្ទេ បន –

១៦៨. ដេ សិស្សិសិស្មា [ដេ សិស្សស្មា (មូលបាឋេ)]។

ឥសិម្ហា សិស្ស ដេ ហោតិ វា។

យោ នោ’ជ្ជ វិនយេ កង្ខំ, អត្ថធម្មវិទូ ឥសេ [ជា. ២.២២.១១៦៤]។ ‘យព្រហ្មាទិត្វេ’តិ គស្ស ឯត្តញ្ច ហោតិ, និសីទាហិ មហាឥសេ [ជា. ២.២០.១១៤], ត្វំ នោ’សិ សរណំ ឥសេ [ជា. ២.២២.១៣២៦], បុត្តោ ឧប្បជ្ជតំ ឥសេ [ជា. ១.១៤.១០៤]។

១៦៩. ទុតិយស្ស យោស្ស។

ឥសិម្ហា ទុតិយស្ស យោស្ស ដេ ហោតិ វា។

សមណេ ព្រាហ្មណេ វន្ទេ, សម្បន្នចរណេ ឥសេ [ជា. ១.១៦.៣១៤]។

សមាសេ បន មហេសិ គច្ឆតិ, មហេសី គច្ឆន្តិ, មហេសយោ, មហេសិនោ។ អំវចនេ មហេសិនន្តិ សិជ្ឈតិ។ “សង្គាយីសុ មហេសយោ [វិ. វ. គន្ថារម្ភកថា បេ. វ. គន្ថារម្ភកថា], វានមុត្តា មហេសយោ”តិ [អភិធម្មត្ថសង្គហេ ១១៣ បិដ្ឋេ] ច “ន តំ សម្មគ្គតា យញ្ញំ, ឧបយន្តិ មហេសិនោ, ឯតំ សម្មគ្គតា យញ្ញំ, ឧបយន្តិ មហេសិនោ [សំ. និ. ១.១២០], បហន្តា មហេសិនោ កាមេ, យេន តិណ្ណា មហេសិនោ”តិ ច “មហេសី វិជិតាវិនោ”ន្តិ [ម. និ. ២.៤៥៩] ច “សង្ឃញ្ចាបិ មហេសិនំ, កុញ្ជរំវ មហេសិនំ, ឧបគន្ត្វា មហេសិនំ [ពុ. វំ. ៩.១], ខិប្បំ បស្ស មហេសិនំ [ជា. ២.១៩.៧០], កតកិច្ចំ មហេសិន”ន្តិ [ជា. ២.១៩.១០២] ច សុត្តបទានិ ទិស្សន្តិ។

អគ្គិសទ្ទេ –

១៧០. សិស្សគ្គិតោ និ [ក. ៩៥; រូ. ១៤៥; នី. ២៥៤; ‘សិស្សាគ្គិតោ និ’ (ពហូសុ)]។

អគ្គិតោ សិស្ស និ ហោតិ វា។

អគ្គិ ជលតិ, អគ្គិនិ ជលតិ, អគ្គី ជលន្តិ, អគ្គយោ ឥច្ចាទិ។

បាឡិយំ បន “អគ្គិ, គិនិ, អគ្គិនី”តិ តយោ អគ្គិបរិយាយា ទិស្សន្តិ – “រាគគ្គិ, ទោសគ្គិ, មោហគ្គី”តិ [អ. និ. ៧.៤៦] ច “ឆន្នា កុដិ អាហិតោ គិនិ, វិវដា កុដិ និព្ពុតោ គិនិ [សុ. និ. ១៩], មហាគិនិ សម្បជ្ជលិតោ [ថេរគា. ៧០២ (ថោកំ វិសទិសំ)], យស្មា សោ ជាយតេ គិនី”តិ [ជា. ១.១០.៥៨] ច “អគ្គិនី សម្បជ្ជលិតំ បវិសន្តី”តិ [សុ. និ. ៦៧៥] ច។ តេសំ វិសុំ វិសុំ រូបមាលា លព្ភតិ។

សេដ្ឋិ, បតិ, អធិបតិ, សេនាបតិ, អតិថិ, សារថិសទ្ទេហិ ច យោនំ នោ ហោតិ, អំវចនស្ស នំ ហោតិ វា, សេដ្ឋិនោ, សេដ្ឋិនំ, បតិនោ, បតិនំ, អធិបតិនោ, អធិបតិនំ, សេនាបតិនោ, សេនាបតិនំ, អតិថិនោ, អតិថិនំ, សារថិនោ, សារថិនន្តិ។ គហបតយោ, ជានិបតយោ ឥច្ចាទីនិ និច្ចរូបានិ ទិស្សន្តិ។

អាទិសទ្ទេ –

‘រត្យាទីហិ ដោ ស្មឹនោ’តិ ស្មឹនោ ដោ ហោតិ, អាទិស្មឹ, អាទិម្ហិ, អាទោ, គាថាទោ, បាទាទោ។ “អាទី, គាថាទី, បាទាទី” ឥច្ចាទីសុ បន អាធារត្ថេ ទុតិយា ឯវ “ឥមំ រត្តឹ, ឥមំ ទិវសំ, បុរិមំ ទិសំ, បច្ឆិមំ ទិសំ, តំ ខណំ, តំ លយំ, តំ មុហុត្តំ” ឥច្ចាទីសុ វិយ។

ឥទានិ សមាសេ ឈិស្ស ដាទេសាភាវោ វុច្ចតិ។

១៧១. ឥតោញ្ញត្ថេ បុមេ។

បុមេ អញ្ញបទត្ថសមាសេ ឥ-ការម្ហា បឋមា, ទុតិយាយោនំ កមេន នោ, នេ ហោន្តិ វា។ សុត្តវិភត្តេន ឧត្តរបទត្ថសមាសេបិ ក្វចិ យោនំ នោ, នេ ហោន្តិ។

បឋមាយោម្ហិ –

មិច្ឆាទិដ្ឋិនោ, សម្មាទិដ្ឋិនោ, មុដ្ឋស្សតិនោ, ឧបដ្ឋិតស្សតិនោ, អសារេ សារមតិនោ [ធ. ប. ១១], និម្មានរតិនោ ទេវា, យេ ទេវា វសវត្តិនោ [សំ. និ. ១.១៦៨], អង្គេតេ ចក្កវត្តិនោ, ធម្មេ ធម្មានុវត្តិនោ [សំ. និ. ៥.៣៤], សគ្គំ សុគតិនោ យន្តិ [ធ. ប. ១២៦], តោមរង្កុសបាណិនោ [ជា. ២.២២.២២៣], ទណ្ឌមុគ្គរបាណិនោ, អរិយវុត្តិនោ, និបកា សន្តវុត្តិនោ ឥច្ចាទិ។

ទុតិយាយោម្ហិ –

មុដ្ឋស្សតិនេ, ឧបដ្ឋិតស្សតិនេ, អរិយវុត្តិនេ, តោមរង្កុសបាណិនេ [ជា. ២.២២.១៩០] ឥច្ចាទិ។

វាត្វេវ? មិច្ឆាទិដ្ឋី ជនា គច្ឆន្តិ, មិច្ឆាទិដ្ឋី ជនេ បស្សតិ។

គរូ បន “តោមរង្កុសបាណយោ, អត្ថេ វិសារទមតយោ”តិ [ក. ២៥៣] រូបានិ ឥធ ឥច្ឆន្តិ។

អញ្ញត្ថេតិ កឹ? មិច្ឆាទិដ្ឋិយោ ធម្មា, មិច្ឆាទិដ្ឋិយោ ធម្មេ។

បុមេតិ កឹ? មិច្ឆាទិដ្ឋិនិយោ ឥត្ថិយោ, មិច្ឆាទិដ្ឋីនិ កុលានិ។

១៧២. នេ ស្មឹនោ ក្វចិ [នី. ៤៥៣]។

បុមេ អញ្ញត្ថេ ឥតោ ស្មឹនោ ក្វចិ នេ ហោតិ។

កតញ្ញុម្ហិ ច បោសម្ហិ, សីលវន្តេ អរិយវុត្តិនេ [ជា. ១.១០.៧៨]។ សព្ពកាមសមិទ្ធិនេ កុលេ, ឆត្តបាណិនេ, ទណ្ឌបាណិនេ, តោមរង្កុសបាណិនេ [ជា. ២.២២.១៩០] ឥច្ចាទិ។

សុត្តវិភត្តេន ឦតោបិ ស្មឹនោ ក្វចិ នេ ហោតិ, មាតង្គស្មឹ យសស្សិនេ [ជា. ២.១៩.៩៦], ទេវវណ្ណិនេ, ព្រហ្មវណ្ណិនេ, អរហន្តម្ហិ តាទិនេ [ថេរគា. ១១៨២] ឥច្ចាទិ។

ឥការន្តបុល្លិង្គរាសិ និដ្ឋិតោ។

ឦការន្តបុល្លិង្គរាសិ

ឦការន្តេ ‘សិម្ហិ នា’នបុំសកស្សា’តិ សុត្តេន សិម្ហិ រស្សត្តំ នត្ថិ, ‘គេ វា’តិ គេ បរេ វិកប្បេន រស្សោ, យោសុ ច អំ, នា, ស, ស្មា, ស្មឹ សុ ច ‘ឯករចនយោស្វឃោន’ន្តិ និច្ចំ រស្សោ, ទណ្ឌី គច្ឆតិ។ ‘ជន្តុ ហេតុ’ ឥច្ចាទិសុត្តេន វិកប្បេន យោនំ លោបោ, ទណ្ឌី គច្ឆន្តិ។

បក្ខេ –

១៧៣. យោនំ នោនេ បុមេ [ក. ២២៥; រូ. ១៥១; នី. ៤៥២, ៤៥៣]។

បុមេ ឈសញ្ញម្ហា ឰ្ល-ការតោ បឋមា, ទុតិយាយោនំ កមេន នោ, នេ ហោន្តិ វា។

ទណ្ឌិនោ គច្ឆន្តិ, ភោទណ្ឌិ, ភោ ទណ្ឌី, ភោន្តោ ទណ្ឌិនោ, ទណ្ឌី។

១៧៤. នំ ឈិតោ [ក. ២២៤; រូ. ១៩៣; នី. ៤៩១]។

បុមេ ឈសញ្ញម្ហា ឰ្ល-ការតោ អំវចនស្ស នំ ហោតិ វា។

ទណ្ឌិនំ។

១៧៥. នោ វា ['នោ' (ពហូសុ)]។

បុមេ ឈិតោ ទុតិយាយោស្ស នោ ហោតិ វា។

ទណ្ឌី , ទណ្ឌិនោ, ទណ្ឌិនេ, ទណ្ឌិនា, ទណ្ឌីហិ, ទណ្ឌីភិ, ទណ្ឌិស្ស, ទណ្ឌិនោ, ទណ្ឌីនំ, ទណ្ឌិស្មា, ទណ្ឌិម្ហា, ទណ្ឌិនា, ទណ្ឌីហិ, ទណ្ឌីភិ, ទណ្ឌិស្ស, ទណ្ឌិនោ, ទណ្ឌីនំ, ទណ្ឌិស្មិំ, ទណ្ឌិម្හි។

១៧៦. ស្មិនោ និ [ក. ២២៦; រូ. ១៥៤; នី. ៤១៦]។

ឈិតោ ស្មិនោ និ ហោតិ វា។

ទណ្ឌិនិ។

'នេ ស្មិនោ ក្វចី'តិ វិភត្តសុត្តេន ស្មិនោ នេ ច ហោតិ, ទណ្ឌិនេ, ទណ្ឌីសុ។

ឯវំ ចក្កី, បក្ខី, សុខី, សិខី, ចាគី, ភាគី, ភោគី, យោគី, សង្ឃី, វាចី, ធជី, ភជី, កុដ្ឋី, រដ្ឋី, ទាឋី, ញាណី, បាណី, គណី, គុណី, ចម្មី, ធម្មី, សីឃយាយី, បាបការី, ព្រហ្មចារី, មាយាវី, មេធាវី, ភុត្តាវី, ភយទស្សាវី, យសស្សី, តេជស្សី, ឆត្តី, បត្តី, ទន្តី, មន្តី, សត្តឃាតី, សីហនាទី, សាមី, បិយប្បសំសី។ អត្ថទស្សី, ធម្មទស្សី ឥច្ចាទយោ។ គាមណី, សេនានី, សុធី ឥច្ចាទីសុ បន ស្មិនោ និត្តំ នត្ថិ។

វិសេសវិធានមុច្ចតេ។

មហាវុត្តិនា យោសុ ឈី-ការស្សបិ ក្វចិ ឥត្តំ ហោតិ,

> "ហំសា កោញ្ចា មយូរា ច, ហត្ថយោ បសទា មិគា;
> សព្ពេ សីហស្ស ភាយន្តិ, នត្ថិ កាយស្មិំ តុល្យតា [ជា. ១.២.១០៣]។

បុរិសាលូ ច ហត្ថយោ, សញ្ញតា ព្រហ្មចារយោ [អ. និ. ៦.៣៧], អបចេ ព្រហ្មចារយោ"តិ ទិស្សន្តិ។ តត្ថ 'ហត្ថយោ'តិ ហត្ថិនោ, 'បុរិសាលូ'តិ បុរិសលោលា ពលវាមុខយក្ខិនិយោ, 'ព្រហ្មចារយោ'តិ ព្រហ្មចារិនោ, 'អបចេ'តិ បូជេយ្យ។

សុស្សបិ ក្វចិ នេសុ ហោតិ, សុសុខំ វត ជីវាម, វេរិនេសុ អវេរិនោ [ធ. ប. ១៩៧], វេរិនេសុ មនុស្សេសុ, វិហរាម អវេរិនោ។ តត្ថ 'វេរិនេសូ'តិ វេរីចិត្តវន្តេសុ។

សមាសេបិ បឋមាយោស្ស នោត្តំ, ទុតិយាយោស្ស នោត្តំ នេត្តញ្ច ហោតិ។ តត្ថ ទ្វេ នោត្តានិ បាកដានិ។ នេត្តំ បន វុច្ចតេ, "អស្សមណេ សមណមានិនេ [អ. និ. ៨.១០], នរេ បាណាតិបាតិនេ [ឥតិវុ. ៩៣], មញ្ញកេ បិយភាណិនេ [ជា. ២.២២.១៧២១], មាលធារិនេ [ជា. ២.២២.១៧២៧], កាសិកុត្តមធារិនេ [ជា. ២.២២.១៩៥], វណ្ណវន្តេ យសស្សិនេ [ទី. និ. ២.២៨២], ចាបហត្ថេ កលាបិនេ, ឧភោ ភស្សរវណ្ណិនេ [ជា. ២.២១.១១១], ព្រាហ្មណេ ទេវវណ្ណិនេ, សមុទ្ទរតិ បាណិនេ [អប. ថេរី ២.៣.១៣៧], ឯវំ ជរា ច មច្ចុ ច, អធិវត្តន្តិ បាណិនេ"តិ [សំ. និ. ១.១៣៦] ទិស្សន្តិ។ តត្ថ 'ភស្សរវណ្ណិនេ'តិ បភស្សរវណ្ណវន្តេ។ ស្មិនោ នេត្តេ បន "មាតង្គស្មិំ យសស្សិនេ" ឥច្ចាទីនិ [ជា. ២.១៩.៩៦] បុព្ពេ វុត្តានេវ។

ឧការន្តបុល្លិង្គរាសិ

ភិក្ខ្វាទិគណរាសិ

‘គសីន’ន្តិ សិលោបោ, ភិក្ខុ។ យោនំ លោបេ ទីឃោ, ភិក្ខូ។

បក្ខេ –

១៧៧. លា យោនំ វោ បុមេ [ក. ១១៩; រូ. ១៥៥; នី. ២៩៤]។

បុមេ លសញ្ញេហិ ឧវណ្ណេហិ យោនំ វោ ហោតិ វាតិ យោនំ វោ។

១៧៨. វេវោសុ លុស្ស [ក. ៩៧; រូ. ១៥៦; នី. ២៦០]។

បុមេ វេ, វោសុ បរេសុ លសញ្ញស្ស ឧ-ការស្ស ដ ហោតិ។

ភិក្ខវោ។

លុស្សាតិ កឹ? សយម្ភុវោ។

ភោ ភិក្ខុ, ភោ ភិក្ខូ, ភោន្តោ ភិក្ខូ។

១៧៩. បុមាលបនេ វេវោ [ក. ១១៦; រូ. ១៥៧; នី. ២៩១]។

បុមេ អាលបនេ លសញ្ញម្ហា ឧ-ការតោ យោស្ស វេ, វោ ហោន្តិ វា។

ភោន្តោ ភិក្ខវេ, អថ ខោ ភគវា ភិក្ខូ អាមន្តេសិ “ភិក្ខវោ”តិ [ម. និ. ១.១], ទេវកាយា អភិក្កន្តា, តេ វិជានាថ ភិក្ខវោ [ទី. និ. ២.៣៣៤], ភិក្ខុំ, ភិក្ខូ, ភិក្ខវោ, ភិក្ខុនា។ ‘សុនំហិស្វូ’តិ ទីឃោ, ភិក្ខូហិ, ភិក្ខូភិ, ភិក្ខុស្ស, ភិក្ខុនោ, ភិក្ខូនំ, ភិក្ខុស្មា, ភិក្ខុម្ហា, ភិក្ខុនា, ភិក្ខូហិ, ភិក្ខូភិ, ភិក្ខុស្ស, ភិក្ខុនោ, ភិក្ខូនំ, ភិក្ខុស្មិំ, ភិក្ខុម្ហិ, ភិក្ខូសុ។

ឯវំ មង្គុ, មច្ចុ, ឧច្ឆុ, បង្គុ, ភាណុ, សេតុ, កេតុ, សត្តុ, សិន្ធុ, ពន្ធុ, ការុ, នេរុ, មេរុ, រុរុ, វេឡុ ឥច្ចាទយោ។

វិសេសវិធានមុច្ចតេ។

ហេតុ, ជន្តុ, កុរុសទ្ទេសុ ‘ជន្តុហេតុ’ ឥច្ចាទិសុត្តេន វិកប្បេន យោនំ លោបោ, ហេតុ ធម្មោ, ហេតូ ធម្មា, អតីតេ ហេតវោ បញ្ច។

១៨០. យោម្ហិ វា ក្វចិ [ក. ៩៧; រូ. ១៥៦; នី. ២៦០]។

យោសុ លសញ្ញិនោ ឧ-ការស្ស ក្វចិ ដ ហោតិ វា។

អតីតេ ហេតយោ បញ្ច។

វាតិ កឹ? ហេតុយោ។

ក្វចីតិ កឹ? ភិក្ខវោ។

ភោ ហេតុ, ភោ ហេតូ, ភោន្តោ ហេតូ, ហេតវោ, ហេតយោ, ហេតុយោ វា, ហេតុំ, ហេតូ, ហេតវោ, ហេតយោ, ហេតុយោ វា។ សេសំ ភិក្ខុសមំ។

ជន្តុ គច្ឆតិ, ជន្តូ, ជន្តយោ, ជន្តុយោ វា។

១៨១. ជន្ត្វាទិតោ នោ ច [ក. ១១៩; រូ. ១៥៥; នី. ២៩៤; ‘ជន្វាទិតោ’ (ពហូសុ)]។

បុមេ ជន្ត្វាទិតោ យោនំ នោ ច ហោតិ វោ ច។

ជន្តុនោ, ជន្តវោ, ភោជន្តុ, ភោជន្តូ, ភោន្តោ ជន្តូ, ជន្តយោ, ជន្តុយោ, ជន្តុនោ, ជន្តវោ, ជន្តុំ, ជន្តូ, ជន្តយោ, ជន្តុយោ, ជន្តុនោ, ជន្តវោ។ សេសំ ភិក្ខុសមំ។

កុរុ, កុរូ, កុរយោ, កុរុយោ, កុរុនោ, កុរវោតិ សព្ពំ ជន្តុសមំ។

“អជ្ជេវ តំ កុរយោ បាបយាតុ [ជា. ២.២២.១៦៣២], នន្ទន្តិ តំ កុរយោ ទស្សនេន [ជា. ២.២២.១៦៤១], អជ្ជេវ តំ កុរយោ បាបយាមី”តិ [ជា. ២.២២.១៦៣៤] ទិស្សន្តិ។

មហាវុត្តិនា លតោបិ អំវចនស្ស ក្វចិ នំ ហោតិ, “កិមត្ថិនំ ភិក្ខុនំ អាហុ, ភិក្ខុនមាហុ មគ្គទេសិំ, ភិក្ខុនមាហុ មគ្គជីវិំ, ពុទ្ធំ អាទិច្ចពន្ធុន”ន្តិ ទិស្សន្តិ, តថា “រោគនិទ្ធំ បភង្គុនំ, ភោគានញ្ច បភង្គុនំ [ធ. ប. ១៣៩], វិញ្ញាណញ្ច វិភគុន”ន្តិ ច។ តត្ថ ‘កិមត្ថិន’ន្តិ កឹសភាវំ, ‘មគ្គទេសិ’ន្តិ មគ្គំ ទេសេន្តំ, ‘មគ្គជីវិ’ន្តិ មគ្គេ ជីវន្តំ, ‘រោគនិទ្ធ’ន្តិ រោគានំ កុលាវកភូតំ, ‘បភង្គុន’ន្តិ បភិជ្ជនសីលំ, ‘វិភគុន’ន្តិ វិភជ្ជនសីលំ។ កត្ថចិ បឋមន្តម្បិ ទិស្សតិ, តត្ថ នាគមោ។

ឥតិ ភិក្ខាទិគណរាសិ។

សត្ថាទិគណរាសិ

សត្ថាទិរាសិ

១៨២. ល្តុបិតាទីនមា សិម្ហិ [ក. ២៩៩; រូ. ១៥៨; នី. ៤១១]។

សិម្ហិ បរេ ល្តុបច្ចយន្តានំ សត្ថុ, កត្តុឥច្ចាទីនំ បិតាទីនញ្ច ឧ-ការោ អា ហោតិ។ ‘គសីន’ន្តិ លោបោ។

សត្ថា។

១៨៣. ល្តុបិតាទីនមសេ [ក. ២០០; រូ. ១៥៩; នី. ៤១២]។

សម្ហា អញ្ញស្មិំ វិភត្តិគណេ បរេ ល្តុ, បិតាទីនំ ឧ-ការោ អារង ហោតិ។

១៨៤. អារង្ស្មា [ក. ២០៥; រូ. ១៦០; នី. ៤២១]។

អារង្តោ យោនំ ដោ ហោតិ។

សត្ថារោ។

១៨៥. គេ អ ច [ក. ២៤៦; រូ. ៧៣; នី. ៤៧៦, ៤៧៨-៩]។

គេ បរេ ល្តុ, បិតាទីនំ ឧ-ការោ ហោតិ អ ច អា ច។ ភោសត្ថ, ភោ សត្ថា, ភោន្តោ សត្ថារោ, សត្ថារំ។

១៨៦. ដោដេ វា [ក. ២០៥; រូ. ២៦០; នី. ៤២១]។

អារង្តោ យោនំ កមេន ដោ, ដេ ហោន្តិ វា។ ឯត្ថ ច វាសទ្ទោ សខសទ្ទេ វិកប្បនត្ថោ តត្ថ វិធេយ្យន្តរសព្ភាវា។ បុន ដោគ្គហណំ លហុភាវត្ថំ។

សត្ថារោ, សត្ថារេ។

១៨៧. ងា នាស្មានំ [ក. ២០៧, ២៧០; រូ. ១៦១, ១២០; នី. ៤២, ៥៤២]។

អារង្គោ នា, ស្មានំ ងា ហោតិ។

សត្ថារា, សត្ថារេហិ, សត្ថារេភិ។

១៨៨. លោបោ [ក. ២០៣; រូ. ១៦២; នី. ៤១៨]។

ល្តុ, បិតាទីហិ សលោបោ ហោតិ វា។

សត្ថុ, សត្ថុស្ស, សត្ថុនោ។

១៨៩. នំម្ហិ វា [ក. ២០១; រូ. ១៦៣; នី. ៤១៦]។

នំម្ហិ បរេ ល្តុ, បិតាទីនំ ឧ-ការោ អារង ហោតិ វា។ ឥមេសំ មហានាម តិណ្ណំ សត្ថារានំ ឯកា និដ្ឋា ឧទាហុ បុថុ និដ្ឋាតិ [អ. និ. ៣.១២៧]។ សត្ថូនំ។

១៩០. អា [ក. ២០២; រូ. ១៦៤; នី. ៤១៧]។

នំម្ហិ បរេ ល្តុ, បិតាទីនំ ឧ-ការោ អា ហោតិ វា។

សត្ថានំ, សត្ថារា, សត្ថារេហិ, សត្ថារេភិ, សត្ថុ, សត្ថុស្ស, សត្ថុនោ, សត្ថូនំ, សត្ថារានំ, សត្ថានំ។

១៩១. ដិ ស្មឹនោ [ក. ២០៦; រូ. ១៦៥; នី. ៤២២]។

អារង្គោ ស្មឹនោ ដិ ហោតិ។

១៩២. រស្សារង [ក. ២០៨; រូ. ១៦៦; នី. ៤២៤]។

ស្មឹម្ហិ បរេ អារង្គោ រស្សោ ហោតិ។

សត្ថរិ, សត្ថារេសុ។

ពហុលាធិការា នា, ស្មាសុ សត្ថុនាតិ ច សុម្ហិ សត្ថូសូតិ ច សិទ្ធំ។ “ធម្មរាជេន សត្ថុនា, បូជំ លព្ភតិ ភត្តុស្ូ”តិ [ជា. ២.២២.១៥១៧] បាឡិ។ ‘ភត្តុស្ូ’តិ សាមីសុ, ‘ភត្តាសូ’តិបិ បាឋោ។

‘ល្តុបិតាទីនមសេ’តិ អសេក្ខហណេន តោម្ហិ អារង ហោតិ [នី. ៤១៤], “សត្ថារតោ សត្ថារំ គច្ឆន្តិ, សត្ថារតោ សត្ថារំ ឃដេន្តី”តិ [មហានិ. ២៧] បាឡិ។

ឯវំ កត្តា, ភត្តា, គន្តា, ជេតា, ជនេតា, ឆេត្តា, ឆេទិតា, វិញ្ញាតា, វិញ្ញាបេតា, ឧដ្ឋាតា, ឧដ្ឋាបេតា, តរិតា, តារេតា, ទាតា, ទាបេតា, សន្ធាតា, សន្ធាបេតា, នេតា, នេត្តា, បោសេតា, ភេត្តា, យាតា, វត្តា, សេតា, ហន្តា, សកមន្ធាតា, មហាមន្ធាតា ឥច្ចាទយោ។

វិសេសវិធានមុច្ចតេ។

មហាវុត្តិនា យោនំ អា ហោតិ, អវិតក្កិតា គព្ភមុបវជន្តិ [ជា. ១.១៣.១៣៨ (វិសទិសំ)], តេ ភិក្ខូ ព្រូហេតា សុញ្ញាគារានំ។

អមច្ចវាចីហិ កត្តុ, ឧត្តុសទ្ទេហិ គស្ស ឯត្តំ, ឧម្ហេហិ កត្តេ តរមានោ [ជា. ២.២២.១៦៩០], នត្ថិ ភោ ឧត្តេ បរោលោកោ [ទី. និ. ២.៤០៨]។

គេ បរេ អារង ច ហោតិ, បុច្ឆាម កត្តារ អនោមបញ្ញ, “កត្តារំ អនោមបញ្ញ”ន្តិបិ [ជា. ១.១០.២៨] យុជ្ជតិ។

អំម្ហិ បរេ បុព្ពស្សរលោបោ ច ហោតិ, អនុកម្បកំ បាណសមម្បិ ភត្តុំ ជហន្តិ ឥត្ថិយោ។ “សោ បតីតោ បមុត្តេន, ភត្តុនា ភត្តុការរោ”តិ [ជា. ២.២១.៤៨] ទិដ្ឋត្តា កត្តុនា, គន្តុនា ឥច្ចាទីនិបិ យុជ្ជន្តិ។

នេត្តម្ហា ស្មីនោ ឯត្តំ [នី. ៤៣០], នេត្តេ ឧជុំ គតេ សតិ [ជា. ១.៤.១៣៣], ឯតេ សទ្ទា តីសុ លិង្គេសុ សមានរូបា ហោន្តិ, កត្តា ឥត្ថី, កត្តា បុរិសោ, កត្តា កុលំ ឥច្ចាទិ។

ឥតិ សត្ថាទិរាសិ។

បិតាទិរាសិ

បិតា គច្ឆតិ។

១៩៣. បិតាទីនមនត្តាទីនំ [ក. ២០៩; រូ. ១៦៨; នី. ៤២៥; ‘បិតាទីនមនត្វាទីនំ’ (ពហូសុ)]។

នត្ថាទិវជ្ជិតានំ បិតាទីនំ អារងកតោ រស្សោ ហោតិ។

បិតរោ, ភោ បិត, ភោ បិតា, ភោន្តោ បិតរោ។ បិតរំ, បិតុំ វា។ “មាតុំ បិតុញ្ច វន្ទិត្វា”តិ [ជា. ២.២២.១៨៥៩] ទិស្សតិ។

បិតរោ, បិតរេ, បិតរា, បិតុនា, បិតរេហិ, បិតរេភិ, បិតូហិ, បិតូភិ, បិតុ, បិតុស្ស, បិតុនោ, បិតូនំ, បិតរានំ, បិតរា, បិតុនា, បិតរេហិ, បិតរេភិ, បិតូហិ, បិតូភិ, បិតុ, បិតុស្ស, បិតុនោ, បិតូនំ, បិតរានំ, បិតានំ, បិតុស្មិ, បិតុម្ហិ, បិតរិ, បិតរេសុ, បិតូសុ។

អនណោ ញាតិនំ ហោតិ, ទេវានំ បិតុនញ្ច សោ [ជា. ២.២២.១២៦], មាតាបិតូនំ អច្ចយេន, ធម្មំ ចរ មហារាជ, មាតាបិតូសុ ខត្តិយ [ជា. ២.១៧.៣៩]។

ឯវំ ភាតា, ភាតរោ, ជាមាតា, ជាមាតរោឥច្ចាទិ។

អនត្តាទីនន្តិ កឹ? នត្តា, នត្តារោ, នត្តារំ, នត្តារោ, នត្តារេ ឥច្ចាទិ។ តថា បនត្តុសទ្ទោបិ។

មាតុ , ធីតុ, ទុហិតុសទ្ទា បន ឥត្ថិលិង្គា ឯវ, មាតា, មាតរោ, ភោតិ មាត, ភោតិ មាតា, ភោតិ មាតេ វា, “អច្ឆរិយំ នន្ទមាតេ, អព្ភុតំ នន្ទមាតេ”តិ [អ. និ. ៧.៥៣] ទិស្សតិ។ ‘ឃព្រហ្មាទិត្វេ’តិ គស្ស ឯត្តំ។ ភោតិយោ មាតរោ, មាតរំ, មាតុំ, មាតរោ, មាតរេ, មាតុយា, មាតរា, មាតរេហិ, មាតរេភិ, មាតូហិ, មាតូភិ, មាតុ, មាតុស្ស, មាតុយា។ “មាតុស្ស សរតិ, បិតុស្ស សរតី”តិ [រូ. ១៦៩; នី. ១៦០ បិដ្ឋេ] សត្ថេ ទិស្សតិ។ “ពុទ្ធមាតុស្ស សក្ការំ, ករោតុ សុគតោរសោ”តិ [អប. ថេរី. ២.២.២៥៩] ច ទិស្សតិ។ មាតូនំ, មាតានំ, មាតរានំ។ បញ្ចមីរូបំ តតិយាសមំ។ ឆដ្ឋីរូបំ ចតុត្ថីសមំ។ មាតុស្មិ, មាតុម្ហិ, មាតរិ, មាតុយា, មាតុយំ, មាតរេសុ, មាតូសុ។ ឯវំ ធីតុ, ទុហិតុសទ្ទា។

វិសេសវិធិម្ហិ គាថាសុ មហាវុត្តិនា មាតុ, បិតុសទ្ទេហិ នាទីនំ បញ្ចន្នំ ឯកវចនានំ យា ហោតិ, ស្មឹនោ បន យញ្ច ហោតិ, អន្តលោបោ ច។ មត្យា កតំ, មត្យា ទេតិ, មត្យា អបេតិ, មត្យា ធនំ, មត្យា បិតំ។ មត្យំ បិតំ។ ឯវំ បេត្យា កតំឥច្ចាទិ, ឥធ វុទ្ធិ។

អនុញ្ញាតោ អហំ មត្យា, សញ្ចត្តោ បិតរា អហំ [ជា. ២.២២.២៩]។ មត្យា ច បេត្យា ច កតំ សុសាធុ [ជា. ២.១៨.៦១], អហញ្ហិ ជានាមិ ជនិន្ទ ឯតំ, មត្យា ច បេត្យា ច [ជា. ២.១៨.៥៩], សព្ពំ បុព្ពេបិ វុត្តមេវ។

សត្ថុ, បិតាទីនំ សមាសេ វិធានំ សមាសកណ្ឌេ អាគមិស្សតិ។

ឥតិ បិតាទិរាសិ។

ឥតិ សត្ថាទិគណរាសិ។

ឧការន្តបុល្លិង្គរាសិ និដ្ឋិតោ។

ឩការន្តបុល្លិង្គរាសិ

‘គសីន’ន្តិ លោបោ, សយម្ភូ គច្ឆតិ។ ‘លោបោ’តិ យោនំ លោបោ, សយម្ភូ គច្ឆន្តិ។

បក្ខេ –

‘ជន្តាទិតោ នោ ចា’តិ យោនំ វោ, នោ, សយម្ភុវោ, សយម្ភុនោ។

‘គេ វា’តិ គេ បរេ វិកប្បេន រស្សោ, ភោ សយម្ភុ, ភោ សយម្ភូ, ភោន្តោ សយម្ភូ, សយម្ភុវោ, សយម្ភុនោ។

‘ឯកវចនយោស្វឃោន’ន្តិ អមាទីសុ ឯកវចនេសុ និច្ចំ រស្សោ, សយម្ភុំ, គាថាយំ ‘សយម្ភុន’ន្តិបិ យុជ្ជតិ។

សយម្ភូ, សយម្ភុវោ, សយម្ភុនោ។ សយម្ភុនា, សយម្ភូហិ, សយម្ភូភិ, សយម្ភុស្ស, សយម្ភុនោ, សយម្ភូនំ។ សយម្ភុស្មា, សយម្ភុម្ហា, សយម្ភុនា, សយម្ភូហិ, សយម្ភូភិ, សយម្ភុស្ស, សយម្ភុនោ, សយម្ភូនំ។ សយម្ភុស្មិំ, សយម្ភុម្ហិ, សយម្ភូសុ។

ឯវំ អភិភូ, បរាភិភូ, វេស្សភូ, គោត្រភូ, វុត្រភូ ឥច្ចាទិ។ សេសេសុ បន យោនំ នោ ឯវ លព្ភតិ, ចិត្តសហភុនោ ធម្មា [ធ. ស. ទុកមាតិកា ៦១]។

១៩៤. កូតោ [ក. ១១៩; រូ. ១៥៥; នី. ២៩៤]។

បុមេ កូបច្ចយន្តេហិ យោនំ នោ ហោតិ វា។

សព្ពញ្ញូ, សព្ពញ្ញុនោ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យំ។

វិញ្ញូ , វទញ្ញូ, អត្ថញ្ញូ, ធម្មញ្ញូ, មត្តញ្ញូ, វិទូ។ ឥធ កូសទ្ទេន រូបច្ចយន្តាបិ គយ្ហន្តិ, វេទគូ, បារគូ។ តថា ភិរូ, បភង្គុ, វិរាគូឥច្ចាទិ ច។

ឩការន្តបុល្លិង្គរាសិ និដ្ឋិតោ។

ឱការន្តោ បន គោសទ្ទោ ឯវ, សោ បុព្ពេ វុត្តោយេវ។

បុល្លិង្គរាសិ និដ្ឋិតោ។

នបុំសកលិង្គរាសិ

អការន្តនបុំសក ចិត្តាទិរាសិ

អថ នបុំសកលិង្គំ ទីបិយតេ។ តំ បន បញ្ចវិធំ អទន្តំ, ឥទន្តំ ឦទន្តំ, ឧទន្តំ, ឩទន្តន្តិ។

១៩៥. អំ នបុំសកេ [ក. ១២៥; រូ. ១៩៨; នី. ៣០០]។

នបុំសកេ អតោ សិស្ស អំ ហោតិ។

ចិត្តំ។

១៩៦. យោនំ និ [ក. ២១៨; រូ. ១៩៦; នី. ៤៤៥]។

នបុំសកេ អតោ យោនំ និ ហោតិ។ ‘យោលោបនីសូ’តិ និម្ហិ ទីឃោ។

ចិត្តានិ។

១៨៧. នីនំ វា [ក. ១០៧; រូ. ៦៩; នី. ២៧៥; ‘នីន វា’ (ពហូសុ)]។

អតោ នីនំ ដា, ដេ ហោន្តិ វា។

ចិត្តា, ហេ ចិត្ត, ហេ ចិត្តា, ហេ ចិត្តានិ, ហេ ចិត្តា វា, ចិត្តំ, ចិត្តានិ, ចិត្តេ, ចិត្តេន។ សេសំ បុរិសសមំ។

ឯវំ ទកំ, ឧទកំ, សុខំ, ទុក្ខំ, មុខំ, អង្គំ, លិង្គំ, សិង្គំ, អឃំ, សច្ចំ, នច្ចំ, វជ្ជំ, បជ្ជំ, អម្ពុជំ, ធញ្ញំ, ថញ្ញំ, អរញ្ញំ, បុញ្ញំ, កិលិជ្ជំ, បិជ្ជំ, ភណ្ឌំ, តុណ្ឌំ, ញាណំ, តាណំ, លេណំ, ករណំ, ចរណំ, ឆត្តំ, ខេត្តំ, នេត្តំ, អមតំ, សោតំ, បីឋំ, វត្ថំ, បទំ, គទំ, អាវុធំ, កាននំ, ឃានំ, ឈានំ, ទានំ, ធនំ, វនំ, បាបំ, ទុមំ, ហទយំ, ចីរំ, ចីវរំ, កុលំ, មូលំ, ពលំ, មង្គលំ, ភិសំ, សីសំ, លោហំតច្ឆាទយោ។

ឥតិ ចិត្តាទិរាសិ។

កម្មាទិរាសិ

កម្មសទ្ទេ –

១៨៨. នាស្សេនោ [ក. ១០៣; រូ. ៧៩; នី. ២៧១]។

កម្មាទីហិ នាស្ស ឯនោ ហោតិ វា។

កម្មេន, កម្មនា។

‘បុមកម្មថាមទ្ធាន’ន្តិ សុត្តេន នា, ស្មាសុ ឧត្តំ, កម្មុនា, កម្មុស្ស, កម្មុនោ, កម្មស្មា, កម្មម្ហា, កម្មនា, កម្មុនា, កម្មុស្ស, កម្មុនោ។

១៨៩. កម្មាទិតោ [ក. ១៩៧; រូ. ១២៥; នី. ៤០៤]។

កម្មាទីហិ ស្មិនោ និ ហោតិ វា។

កម្មស្មិំ, កម្មម្ហិ, កម្មនិ, កម្មេ។ សេសំ ចិត្តសមំ។

កម្ម ចម្ម យម្ម អស្ម វេស្ម អទ្ធ មុទ្ធ អហ ព្រហ្ម អត្តអាតុមា កម្មាទិ។ កម្មនិ, ចម្មនិ។ “កឹ ឆន្ទោ កិមធិប្បាយោ, ឯកោ សម្មសិ យម្មនី”តិ [ជា. ១.១៦.១] ច “កឹ បត្ថយំ មហាព្រហ្មេ, ឯកោ សម្មសិ យម្មនី”តិ [ជា. ១.១៣.៨៣] ច “មា ត្វំ ចន្ទេ ខលិ អស្មនី”តិ ច “តមទ្ទស មហាព្រហ្មា, និសិន្នំ សម្ហិ វេស្មនី”តិ ច ទិស្សន្តិ។ អទ្ធនិ, មុទ្ធនិ, អហនិ, ព្រហ្មនិ, អត្តនិ, អាតុមនិ, សព្ពមេតំ បុព្ពេបិ វុត្តមេវ ច។ តត្ថ ‘សម្មសី’តិ អច្ឆសិ, ‘យម្មនី’តិ គិម្ហកាលេ អាតបេ វា, ‘អស្មនី’តិ បាសាណេ, ‘វេស្មនី’តិ ឃរេ។

ឥតិ កម្មាទិរាសិ។

២០០. អំ នបុំសកេ [ក. ១២៥; រូ. ១៩៨; នី. ៣០០; ‘អំងំ នបុំសកេ’ (ពហូសុ)?]។

នបុំសកេ សិម្ហិ ន្តស្ស អំ ហោតិ វា។ សិលោបោ។

គុណវំ កុលំ។

បក្ខេ –

សិម្ហិ មហាវុត្តិនា ន្តស្ស អន្តោ អ ហោតិ, តតោ សិស្ស អំ ហោតិ, គុណវន្តំ កុលំ។

‘ឃ្វាទោ ន្តស្សា’តិ ឃ្វាទីសុ ន្តស្សន្តស្ស អត្តំ, គុណវន្តានិ, គុណវន្តា, ហេ គុណវ, ហេ គុណវា, ហេ គុណវន្តានិ, ហេ គុណវន្តា, គុណវំ, គុណវន្តំ, គុណវន្តានិ, គុណវន្តេ, គុណវន្តេន, គុណវតា កុលេន។ សព្ពំ បុល្លិង្គសមំ។

សតិមំ កុលំ, សតិមន្តំ កុលំ ឥច្ចាទិ។

គច្ឆំ កុលំ, គច្ឆន្តំ កុលំ, គច្ឆន្តានិ កុលានិ ឥច្ចាទិ។

ឥតិ អការន្តនបុំសករាសិ។

ឥការន្តនបុំសករាសិ

អដ្ឋិ តិដ្ឋតិ, អដ្ឋី តិដ្ឋន្តិ។

២០១. ឈលា វា [ក. ២១៧; រូ. ១៩៩; នី. ៤៤៤]។

នបុំសកេ ឈ, លតោ យោនំ និ ហោតិ វា។ ‘យោលោបនីសូ’តិ ទីឃោ។

អដ្ឋីនិ , ហេ អដ្ឋិ, ហេ អដ្ឋី, ហេ អដ្ឋីនិ, ហេ អដ្ឋី វា, អដ្ឋឹ, អដ្ឋិនំ, អដ្ឋីនិ, អដ្ឋី, អដ្ឋិនា, អដ្ឋីហិ, អដ្ឋីភិ។ សេសំ មុនិសមំ។

សមាសេបិ សម្មាទិដ្ឋិ កុលំ, សម្មាទិដ្ឋីនិ កុលានិ ឥច្ចាទិ, យោនំ នោ, នេ នត្ថិ។

ស្មឹម្ហិ សម្មាទិដ្ឋិស្មឹ, សម្មាទិដ្ឋិម្ហិ, សម្មាទិដ្ឋិនិ, សម្មាទិដ្ឋិនេ កុលេ, អរិយវុត្តិនេ កុលេ ឥតិ វត្តព្ពំ។

ឯវំ អក្ខិ, អច្ឆិ, សត្ថិ, ទធិ, វារិ ឥច្ចាទយោ។

ឥតិ ឥការន្តនបុំសករាសិ។

ឦការន្តនបុំសករាសិ

ឦការន្តេ ‘ឯកវចនយោស្វឃោន’ន្តិ សុត្តេន សិម្ហិ រស្សោ, ទណ្ឌិ កុលំ, ទណ្ឌីនិ កុលានិ, យោនំ លោបេ ទណ្ឌី។

‘គេ វា’តិ រស្សោ, ហេ ទណ្ឌិ, ហេ ទណ្ឌី វា, ហេ ទណ្ឌីនិ, ហេ ទណ្ឌី, ទណ្ឌឹ, ទណ្ឌិនំ, ទណ្ឌីនិ, ទណ្ឌី, ទណ្ឌិនា, ទណ្ឌីហិ, ទណ្ឌីភិ។ បុល្លិង្គសមំ។

សមាសេបិ សីឃយាយិ ចិត្តំ, សីឃយាយីនិ, សីឃយាយី, ហេ សីឃយាយិ, ហេ សីឃយាយី វា, ហេ សីឃយាយីនិ, ហេ សីឃយាយី, សីឃយាយឹ, សីឃយាយិនំ, សីឃយាយីនិ ឥច្ចាទិ។

ឯវំ សុខការិ ទានំ, ចក្កី, បក្ខី, សុខី, សិខី ឥច្ចាទយោ កុលសម្ពន្ធិនោ ច វេទិតព្ពា។

ឥតិ ឦការន្តនបុំសករាសិ។

ឧការន្តនបុំសករាសិ

អាយុ តិដ្ឋតិ, ‘ឈលា វា’តិ យោនំ និត្តេ លោបេ ច ទីឃោ, អាយូនិ, អាយូ, ហេ អាយុ, ហេ អាយូ, ហេ អាយូនិ, ហេ អាយូ, អាយុំ, អាយុនំ, អាយូនិ, អាយូ។ សេសំ ភិក្ខុសមំ។

អាយុសទ្ទោ បុល្លិង្គេបិ វត្តតិ, “បុនរាយុ ច មេ លទ្ធោ [ទី. និ. ២.៣៦៩], អាយុញ្ច វោ កីវតកោ នុ សម្ម [ជា. ១.១៥.២០៥], អាយុ នុ ខីណោ មរណញ្ច សន្តិកេ, ន ចាយុ ខីណោ មរណញ្ច ទូរេ”តិ បាឡិបទានិ។

ឯវំ ចក្ខុ, ហិង្គុ, សិត្ថុ, ជតុ, វត្ថុ, មត្ថុ, មធុ, ធនុ, តិបុ, ទារុ, វសុ, អស្សុ ឥច្ចាទយោ។

២០២. អម្ពាទីហិ [ក. ២១៧; រូ. ១៩៩; នី. ៤៤៥; ‘អម្ពាទីហិ’ (ពហូសុ)]។

អម្ពុ, បំសុឥច្ចាទីហិ ស្មឹនោ និ ហោតិ វា។

ផលំ បតតិ អម្ពុនិ, បុប្ផំ យថា បំសុនិ អាតបេ គតំ។ សេសំ អាយុសមំ។ ចិត្រគុ, វហគុ, ទិគុ ឥច្ចាទយោបិ ឧការន្តបកតិកា ឯវាតិ។

ឥតិ ឧការន្តនបុំសករាសិ។

ឩការន្តនបុំសករាសិ

សិម្ហិ រស្សោ, គោត្រភុ ញាណំ, គោត្រភូនិ, គោត្រភូ, ហេ គោត្រភុ, ហេ គោត្រភូ, ហេ គោត្រភូនិ, ហេ គោត្រភូ, គោត្រភុំ, គោត្រភុនំ, គោត្រភូនិ, គោត្រភូ។ សេសំ បុល្លិង្គសមំ។ ឯវំ សយម្ភុ ញាណំ, អភិភុ ឈានំ ឥច្ចាទិ។

ឥតិ ឩការន្តនបុំសករាសិ។

នបុំសកលិង្គរាសិ និដ្ឋិតោ។

សព្ពាទិរាសិ

អថ សព្ពនាមានិ ទីបិយន្តេ។

សព្ព, កតរ, កតម, ឧភយ, ឥតរ, អញ្ញ, អញ្ញតរ, អញ្ញតម, បុព្ព, បរ, អបរ, ទក្ខិណ, ឧត្តរ, អធរ, យ, ត, ត្យ, ឯត, ឥម, អមុ, កឹ, ឯក, ឧភ, ទ្វិ,តិ, ចតុ, តុម្ហ, អម្ហ ឥមានិ អដ្ឋវីសតិ សព្ពនាមានិ នាម។ សព្ពេសំ លិង្គត្តានំ សាធារណានិ នាមានិ សព្ពនាមានិ។

តត្ថ **សព្ព**សទ្ទោ សកលត្ថោ។

កតរ, កតមសទ្ទា បុច្ឆនត្ថា។

ឧភយសទ្ទោ ទ្វិន្នំ អវយវានំ សមុទាយត្ថោ។

ឥតរសទ្ទោ ឯកតោ វុត្តស្ស បដិយោគីវចនោ។

អញ្ញសទ្ទោ យថាធិគតម្ហា អបរវចនោ។

អញ្ញតរ, អញ្ញតមសទ្ទា អនិយមត្ថា។

បុព្ពាទយោ សទ្ទា ទិសា, កាលាទិវត្ថានវចនា។

យសទ្ទោ អនិយមត្ថវចនោ។

ត, ត្យសទ្ទា បរម្មុខេ ទូរវចនា។

ឯតសទ្ទោ បរម្មុខេ សមីបវចនោ, សម្មុខេ ទូរវចនោ។ អដ្ឋកថាយំ បន “ឯតេតិ ចក្ខុបថំ អតិក្កមិត្វា ទូរគតេ សន្ធាយាហា”តិ [ជា. អដ្ឋ ៤.១៥.១០៤] វុត្តំ, តស្មា តសទ្ទត្ថេបិ វត្តតិ។

ឥមសទ្ទោ សម្មុខេ សមីបវចនោ។

អមុសទ្ទោ ទូរវចនោ។ សមីប, ទូរតា ច បរិកប្បពុទ្ធិវសេនាបិ ហោតិ។

៥សទ្ទោ បុច្ឆនត្ថោ។

៦៦សទ្ទោ សង្ខ្យត្ថោ អញ្ញត្ថោ ច។

៦៧សទ្ទោ ទ្វិសទ្ទបរិយាយោ។

តត្ថ ត្យសទ្ទោបិ ពហុលំ ទិស្សតិ។ ខិឌ្ឌា បណិហិតា ត្យាសុ, រតិ ត្យាសុ បតិដ្ឋិតា, ពីជានិ ត្យាសុ រុហន្តិ [ជា. ២.២១.១២០], កថំ នុ វិស្សសេ ត្យម្ហិ [ជា. ១.១៦.២៨៨], អថ វិស្សសតេ ត្យម្ហិតច្ចាទិ [ជា. ២.២២.១៤៧៤]។

'តត្តិយមគ្គា'តិ អាបច្ចយោ, យសញ្ញោ, សិលោបោ, សព្ពា តត្តិ, សព្ពា, សព្ពាយោ, ហេ សព្ពេ, ហេ សព្ពា, ហេ សព្ពាយោ, សព្ពំ, សព្ពា, សព្ពាយោ, សព្ពាយ, សព្ពាហិ, សព្ពាភិ, សព្ពាយ។

២០៣. យបាសស្ស ស្សា វា [ក. ១៧៩, ៦២; រូ. ២០៤, ២០៦; នី. ៣៦៥, ២០៩]។

យ, បសញ្ញេហិ សព្ពនាមេហិ សស្ស ស្សា ហោតិ វា។

២០៤. យោស្សំស្សាស្សាយំតីសុ [ក. ៦៦; រូ. ២០៥; នី. ២១៣]។

ស្សមាទីសុ យោ រស្សោ ហោតិ។

សព្ពស្សា។

២០៥. សំសានំ [ក. ១៦៨; រូ. ២០៣; នី. ៣៥៣, ៣៦៨]។

សព្ពាទីហិ នំវចនស្ស សំ, សានំ ហោន្តិ។

សព្ពាសំ, សព្ពាសានំ, សព្ពាយ, សព្ពាហិ, សព្ពាភិ, សព្ពាយ, សព្ពស្សា, សព្ពាសំ, សព្ពាសានំ, សព្ពាយ, សព្ពាយំ។

២០៦. ស្មិនោ ស្សំ [ក. ១៧៩, ៦២; រូ. ២០៤, ២០៦; នី. ៣៦៥, ២០៩]។

សព្ពាទីហិ ស្មិនោ ស្សំ ហោតិ វា។

សព្ពស្សំ, សព្ពាសុ។

សទ្ទនីតិយំ នា, ស្មា, ស្មិនម្បិ ស្សាទេសោ វុត្តោ [នី. ៣៦៦]។ "តស្សា កុមារិកាយ សទ្ធឹ [បារា. ៤៤៣], កស្សាហំ កេន ហាយាមី"តិ [បារា. ២៩០] បាឡិ។ តជ បន សុត្តវិភត្តេន សាធិយតិ។ សព្ពស្សា កតំ, សព្ពស្សា អបេតិ, សព្ពស្សា ឋិតំ។

សព្ពោ បុរិសោ។

២០៧. យោនមេដ [ក. ១៦៤; រូ. ២០០; នី. ៣៤៧]។

អការន្តេហិ សព្ពាទីហិ យោនំ ឯដ ហោតិ។

សព្ពេ បុរិសា។

អតោត្វេវ? សព្ពា ឥត្ថិយោ, អមូ បុរិសា។

ហេ សព្ព, ហេ សព្ពា, ហេ សព្ពេ, សព្ពំ, សព្ពេ, សព្ពេន។

២០៨. សព្ពាទីនំ នំម្ហិ ច [ក. ១០២; រូ. ២០២; នី. ២៧០]។

នំម្ហិ ច សុ, ហិសុ ច សព្ពាទីនំ អស្ស ឯ ហោតិ។

សព្ពេហិ, សព្ពេភិ, សព្ពស្ស, សព្ពេសំ, សព្ពេសានំ, សព្ពស្មា, សព្ពម្ហា, សព្ពេហិ, សព្ពេភិ, សព្ពស្ស, សព្ពេសំ, សព្ពេសានំ, សព្ពស្មិំ, សព្ពម្ហិ, សព្ពេសុ។

ចូឡនិរុត្តិយំ បន ស្មា, ស្មិំនំ អា, ឯត្តំ វុត្តំ, សព្ពា អបេតិ, សព្ពេ បតិដ្ឋិតន្តិ។ “សព្ពា ច សវតិ, សព្ពថា សវតី”តិ ច “ត្យាហំ មន្តេ បរត្ថទ្ធោ”តិ [ជា. ២.២២.៨៣៥] ច បាឡិ។ តត្ថ ‘ត្យាហ’ន្តិ តេ+អហំ, តស្មិំ មន្តេតិ អត្ថោ។

សព្ពនាមេហិ ចតុត្ថិយា អាយាទេសោបិ ទិស្សតិ, “យាយ នោ អនុកម្បាយ, អម្ហេ បព្ពាជយី មុនិ។ សោ នោ អត្ថោ អនុប្បត្តោ”តិ [ថេរគា. ១៧៦] ច “យាយេវ ខោ បនត្ថាយ អាគច្ឆេយ្យាថ, តមេវ អត្ថំ សាធុកំ មនសិ ករេយ្យាថា”តិ ច [ទី. និ. ១.២៦៣] “នេវ មយ្ហំ អយំ នាគោ, អលំ ទុក្ខាយ កាយចី”តិ [ជា. ២.២២.៨៧០] ច បាឡិ។

សព្ពំ ចិត្តំ។

២០៩. សព្ពាទីហិ។

សព្ពាទីហិ និស្ស ដា ន ហោតិ។

សព្ពានិ, សព្ពំ, សព្ពានិ។ សេសំ បុល្លិង្គសមំ។

ពហុលាធិការា ក្វចិ និស្ស ដា, ដេបិ ហោន្តិ។ បាឡិយំ បន និស្ស ដា, ដេបិ ទិស្សន្តិ- “យា បុព្ពេ ពោធិសត្តានំ, បល្លង្កវរមាភុជេ។ និមិត្តានិ បទិស្សន្តិ, តានិ អជ្ជ បទិស្សរេ [ពុ. វំ. ២.៨២]។ កី មាណវស្ស រតនានិ អត្ថិ, យេ តំ ជិនន្តោ ហរេ អក្ខធុត្តោ”តិ [ជា. ២.២២.១៣៩០]។ ឯវំ កតរ, កតមសទ្ទាបិ ញេយ្យា។

ឧភយសទ្ទេ ឥត្ថិ, បុមេសុ ឧភយា, ឧភយោតិ បឋមេករូបំ អប្បសិទ្ធំ។ មហាវុត្តិនា យោនំ ដោ វា ហោតិ, ឧភយោ ឥត្ថិយោ, ឧភយំ ឥត្ថី, ឧភយោ ឥត្ថិយោ, ឧភយាយ, ឧភយាហិ, ឧភយាភិ។ សេសំ សព្ពសមំ។

ឧភយោ បុរិសា, ឧភយេ បុរិសា, ឧភយំ, ឧភយោ, ឧភយេ, ឧភយេន, ឧភយេហិ, ឧភយេភិ, ឧភយស្ស, ឧភយេសំ, ឧភយេសានំ។ សព្ពសមំ។

ឧភយំ កុលំ តិដ្ឋតិ, ឧភយានិ, ឧភយំ, ឧភយានិ។ សព្ពសមំ។ “ឯករត្តេន ឧភយោ, តុវញ្ច ធនុសេខ ច [ជា. ១.១៦.២៣៩], គោទេយ្យ, កប្បា ឧភយោ, ឥជេករត្តិ ឧភយោ វសេម, ឧភយេ ទេវមនុស្សា, ឧភយេ វសាមសេ”តិ បាឡិ។

២១០. ស្សំស្សាស្សាយេស្វិតរេកញ្ញេតិមានមិ [ក. ៦៣; រូ. ២១៧; នី. ២១០; ‘ស្សំស្សាស្សាយេស្វិតរេកញ្ញេភិមានមិ’ (ពហូសុ)]។

ស្សមាទីសុ ឥតរា, ឯកា, អញ្ញា, ឯតា, ឥមាសទ្ទានំ ឥ ហោតិ។

ឥតរិស្សា កតំ, ឥតរិស្សា ទេតិ, ឥតរិស្សា អបេតិ, ឥតរិស្សា ធនំ, ឥតរិស្សា, ឥតរិស្សំ ឋិតំ។ សេសំ សព្ពសមំ។

អញ្ញា, អញ្ញា, អញ្ញាយោ, អញ្ញំ, អញ្ញា, អញ្ញាយោ, អញ្ញាយ, អញ្ញិស្សា, អញ្ញាហិ, អញ្ញាភិ, អញ្ញាយ, អញ្ញិស្សា, អញ្ញាសំ, អញ្ញាសានំ, អញ្ញិស្សា, អញ្ញាហិ, អញ្ញាភិ, អញ្ញាយ, អញ្ញិស្សា, អញ្ញាសំ, អញ្ញាសានំ, អញ្ញាយ, អញ្ញិស្សា, អញ្ញាយំ, អញ្ញិស្សំ, អញ្ញាសុ។ សេសលិង្គេសុ សព្ពសមំ។

“អញ្ញតរិស្សា ឥត្ថិយា បដិពទ្ធចិត្តោ ហោតី”តិ [បារា. ៧៣] បាឡិ, ឥធ សុត្តវិភត្តេន សិជ្ឈតិ។ សេសំ អញ្ញតរ, អញ្ញតមេសុ សព្ពសមំ។

ឥតិ សព្ពាទិអដ្ឋករាសិ។

បុព្ពា ឥត្ថី, បុព្ពា, បុព្ពាយោ, បុព្ពំ, បុព្ពា, បុព្ពាយោ, បុព្ពាយ, បុព្ពស្សា, បុព្ពាហិ, បុព្ពាភិ, បុព្ពាយ, បុព្ពស្សា, បុព្ពាសំ, បុព្ពាសានំ, សត្តមិយំ បុព្ពាយ, បុព្ពស្សា, បុព្ពាយំ, បុព្ពស្សំ, បុព្ពាសុ។

២១១. បុព្ពាទីហិ ឆហិ [ក. ១៦៤; រូ. ២០០; នី. ៣៤៧; ចំ. ២.១.១៥; បា. ១.១.៣៤]។

តេហិ ឆហិ យោនំ ឯដ ហោតិ វា។

បុព្ពេ, បុព្ពា, បរេ, បរា, អបរេ, អបរា, ទក្ខិណេ, ទក្ខិណា, ឧត្តរេ, ឧត្តរា, អធរេ, អធរា។ តត្ថ ‘បុព្ពេ បុព្ពា’តិ បុរត្ថិមទិសាភាគា, តត្រដ្ឋកា វា អត្ថា, បុរាតនា វា សត្តា សង្ខារា ច។ “បុព្ពពុទ្ធា, បុព្ពទេវា, បុព្ពាចរិយា”តិអាទីសុ “បុព្ពេ ពុទ្ធា បុព្ពពុទ្ធា, បុព្ពា ពុទ្ធា វា បុព្ពពុទ្ធា”តិអាទិនា អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ឯវំ សេសេសុ។

បុព្ពេសំ, បុព្ពេសានំ, បរេសំ, បរេសានំ, អបរេសំ, អបរេសានំ, ទក្ខិណេសំ, ទក្ខិណេសានំ, ឧត្តរេសំ, ឧត្តរេសានំ, អធរេសំ, អធរេសានំ។ សេសំ ញេយ្យំ។

បុព្ពាទីហីតិ កឹ? សព្ពេ។

ឆហីតិ កឹ? យេ, តេ។

២១២. នាញ្ញញ្ច នាមប្បធានា [ចំ. ២.១.១០; បា. ១.១.២៧-២៩]។

សុទ្ធនាមភូតា ច សមាសេ អប្បធានភូតា ច សព្ពាទិតោ បុព្ពេ វុត្តំ សព្ពាទិការិយំ អញ្ញញ្ច ឧបរិ វុច្ចមានំ សព្ពាទិការិយំ ន ហោតិ។ តត្ថ សុទ្ធនាមភូតំ សព្ពាទិនាម ន ជានាតីតិ អត្ថេន ពាលវាចកោ អញ្ញសទ្ទោ, អាជានាតីតិ អត្ថេន មជ្ឈេមគ្គផលញ្ញាណវាចកោ អញ្ញសទ្ទោ, អរហត្តផលញ្ញាណវាចកោ អញ្ញសទ្ទោ, ‘បុព្ពោ លោហិត’ន្តិអាទីសុ បុព្ពសទ្ទោ, អតិរេកបរមាទិវាចកោ បរសទ្ទោ, ទិសាកាលាទិតោ អញ្ញេសុ អត្ថេសុ បវត្តា ទក្ខិណុ’ត្តរសទ្ទា ច សង្ខ្យត្ថវាចិតោ អញ្ញោ ឯកសទ្ទោ ចាតិ សព្ពមេតំ សុទ្ធនាមំ នាម, តតោ សព្ពាទិការិយំ នត្ថិ។

អប្បធានេ ទិដ្ឋបុព្ព, គតបុព្ព, បិយបុព្ព ឥច្ចាទិ។ តត្ថ បុព្ពេ ទិដ្ឋោ ទិដ្ឋបុព្ពោ ពុទ្ធោ បុរិសេន។ បុព្ពេ ទិដ្ឋោ យេនាតិ វា ទិដ្ឋបុព្ពោ បុរិសោ ពុទ្ធំ។ ឯវំ គតបុព្ពោ មគ្គោ បុរិសេន, គតបុព្ពោ វា បុរិសោ មគ្គំ។ បិយា វុច្ចតិ ភរិយា, បិយា បុព្ពា បុរាណា ឯតស្សាតិ បិយបុព្ពោ, បិយោ វុច្ចតិ បតិ, បិយោ បុព្ពោ យស្សាតិ បិយបុព្ពា។ ឯតេហិ ច សព្ពាទិការិយំ នត្ថិ។

២១៣. តតិយត្ថយោគេ [នី. ៣៥០; ចំ. ២.១.១១; បា. ១.១.៣០]។

តតិយត្ថេន បទេន យោគេ សព្ពាទិការិយំ នត្ថិ។

មាសេន បុព្ពានំ មាសបុព្ពានំ។

២១៤. ចត្ថសមាសេ [ក. ១៦៦; រូ. ២០៩; នី. ៣៤៩; ចំ. ២.១.១១; បា. ១.១.៣១]។

ចត្ថសមាសោ វុច្ចតិ ទ្វន្ទសមាសោ, តស្មឹ សព្ពាទិការិយំ នត្ថិ។

ទក្ខិណា ច ឧត្តរា ច បុព្ពា ច ទក្ខិណុត្តរបុព្ពា, ទក្ខិណុត្តរបុព្ពានំ។

ចត្ថេតិ កឹ? ទក្ខិណស្សា ច បុព្ពស្សា ច យា អន្តរទិសាតិ ទក្ខិណបុព្ពា, ទក្ខិណា ច សា បុព្ពា ចាតិ ទក្ខិណបុព្ពា, ទក្ខិណបុព្ពស្សា, ទក្ខិណបុព្ពស្សំ។

២១៥. វេដ [ក. ១៦៥; រូ. ២០៨; នី. ៣៤៨; ចំ. ២.១.១៣; បា. ១.១.៣២]។

ចត្តសមាសេ យោនំ ឯដ ហោតិ វា។

កតរកតមេ, កតរកតមា, ឥតរិតរេ, ឥតរិតរា, អញ្ញមញ្ញេ, អញ្ញមញ្ញា, បុព្ពបរេ, បុព្ពបរា, បុព្ពាបរេ, បុព្ពាបរា ឥច្ចាទិ។

ឥមេសុ បុព្ពាទីសុ ស្មា, ស្មឹនំ អា, ឯត្តំ ហោតិ, បុព្ពា, បុព្ពេ, បរា, បរេ, អបរា, អបរេ, ទក្ខិណា, ទក្ខិណេ, ឧត្តរា, ឧត្តរេ, អធរា, អធរេ។

ឥតិ បុព្ពាទិឆក្ករាសិ។

យា ឥត្ថី, យា, យាយោ, យំ, យា, យាយោ, យាយ, យស្សា, យាហិ, យាភិ, យាយ, យស្សា, យាសំ, យាសានំ, យាយ , យស្សា, យាហិ, យាភិ, យាយ, យស្សា, យាសំ, យាសានំ, យាយ, យស្សា, យាយំ, យស្សំ, យាសុ។

យោ បុរិសោ, យេ, យំ, យេ, យេន, យេហិ, យេភិ, យស្ស, យេសំ, យេសានំ, យស្មា, យម្ហា, យេហិ, យេភិ, យស្ស, យេសំ, យេសានំ, យស្មឹ, យម្ហិ, យេសុ។

យំ ចិត្តំ, យានិ ចិត្តានិ, យំ, យានិ។ សេសំ បុល្លិង្គសមំ។

២១៦. ត្យតេតានំ តស្ស សោ [ក. ១៧៤; រូ. ២១១; នី. ៣៦០]។

អនបុំសកានំត្យ, ត, ឯតសទ្ទានំ តព្យញ្ជនស្ស សោ ហោតិ សិម្ហិ។ សិលោបោ។

សា ឥត្ថី, តា, តាយោ, ឥត្ថិយោ, តំ, តា, តាយោ, តាយ។

២១៧. ស្សា វា តេតិមាមូហិ [ក. ១៧៩, ៦២; រូ. ២០៤, ២០៦; នី. ៣៦៥-៦, ២០៩]។

យ, បសញ្ញេហិ តា, ឯតា, ឥមា, អមុសទ្ទេហិ នាទីនំ បញ្ចន្នំ ឯកវចនានំ ស្សា ហោតិ វា។ រស្សោ។

តស្សា កតំ, តាហិ, តាភិ, តាយ, តស្សា។

២១៨. តាស្សិ វា [ក. ៦៤; រូ. ២១៦; នី. ២១១]។

ស្សំ, ស្សា, ស្សាយេសុ យសញ្ញស្ស តាសទ្ទស្ស ឥ ហោតិ វា។

តិស្សា។

២១៩. តេតិមាតោ សស្ស ស្សាយ [ក. ៦៥; រូ. ២១៥; នី. ២១២]។

តា, ឯតា, ឥមាហិ សស្ស ស្សាយាទេសោ ហោតិ វា។

តស្សាយ, តិស្សាយ, តាសំ, តាសានំ, តាយ, តស្សា, តស្សាយ, តិស្សាយ, តាសំ, តាសានំ, តាយ, តាយំ, តស្សា, តស្សំ, តិស្សា, តិស្សំ, តាសុ។

សោ បុរិសោ, តេ បុរិសា, តំ, តេ, តេន, តេហិ, តេភិ, តស្ស, តេសំ, តេសានំ, តស្មឹ, តម្ហិ, តេសុ។

តំ ចិត្តំ, តានិ ចិត្តានិ, តំ, តានិ។ សេសំ បុល្លិង្គសមំ។

២២០. តស្ស នោ សព្ពាសុ [ក. ១៧៥; រូ. ២១២; នី. ៣៦១]។

យ្វាទីសុ សព្ពាសុ វិភត្តីសុ តស្ស នោ ហោតិ។

នេ បុរិសា, នំ, នេ, នេហិ, នេភិ, នេសំ, នេសានំ, នេហិ, នេភិ, នេសំ, នេសានំ, នម្ហិ, នេសុ។

ឯត្ថ ច ‘សព្ពាសូ’តិ វុត្តេបិ យា យា វិភត្តិ លព្ភតិ, តំ តំ ញត្វា យោជេតព្ពា។

នំ ចិត្តំ, នេហិ, នេភិ។ បុល្លិង្គសមំ។

២២១. ដ សស្មាស្មឹស្សាយស្សំស្សាសំម្ហាម្ហិស្វិមស្ស ច [ក. ១៧៦; រូ. ២១៣; នី. ៣៦២]។

សាទីសុ តស្ស ច ឥមស្ស ច ដ ហោតិ វា។

អស្សា ឥត្ថិយា កតំ, អស្សា, អស្សាយ ទេតិ។ សំម្හិ ទីឃោ [នី. ៣៦៨] – អាសំ ឥត្ថីនំ, នាសំ កុជ្ឈន្តិ បណ្ឌិតា [ជា. ១.១.៦៥], អស្សា អបេតិ, អស្សា, អស្សាយ ធនំ, អាសំ ធនំ, “អភិក្កមោ សានំ បញ្ញាយតិ, នោ បដិក្កមោ”តិ [សំ. និ. ៥.១៩៦] ឯត្ថ ‘សាន’ន្តិ វេទនានំ, មហាវុត្តិនា តស្ស សត្តំ។ អស្សា, អស្សំ ឋិតំ។

អស្ស បុរិសស្ស, អាសំ បុរិសានំ។ នេវាសំ កេសា ទិស្សន្តិ, ហត្ថបាទា ច ជាលិនោ [ជា. ២.២២.២២២១]។ អស្មា, អម្ហា, អស្ស, អាសំ, អស្មឹ, អម្හិ។

អស្ស ចិត្តស្ស។ បុល្លិង្គសមំ។

ឯសា ឥត្ថី, ឯតា, ឯតាយោ, ឯតំ, ឯតា, ឯតាយោ, ឯតាយ, ឯតស្សា, ឯតិស្សា កតំ។

ឯសោ បុរិសោ, ឯតេ, ឯតំ, ឯតេ, ឯតេន។

ឯតំ ចិត្តំ, ឯតានិ, ឯតំ, ឯតានិ, ឯតេន។ សព្ពំ តសទ្ទសមំ ឋបេត្វា នត្តំ, ដត្តញ្ច។

២២២. សិម្ហានបុំសកស្សាយំ [ក. ១៧២; រូ. ២១៨; នី. ៣០៦-៧; ‘សិម្ហ…’ (ពហូសុ)]។

សិម្ហិ នបុំសកតោ អញ្ញស្ស ឥមស្ស អយំ ហោតិ។ សិលោបោ។

អយំ ឥត្ថី, ឥមា, ឥមាយោ, ឥមំ, ឥមា, ឥមាយោ, ឥមាយ, ឥមស្សា, ឥមិស្សា, ឥមាហិ, ឥមាភិ, ឥមាយ, ឥមស្សា, ឥមស្សាយ, ឥមិស្សា, ឥមិស្សាយ, ឥមិស្សំ, អស្សា, អស្សាយ, ឥមាសំ, ឥមាសានំ, អាសំ។ បញ្ចមីរូបំ តតិយាសមំ, ឆដ្ឋីរូបំ ចតុត្ថីសមំ។ ឥមាយ, ឥមាយំ, ឥមស្សា, ឥមស្សាយ, ឥមស្សំ, ឥមិស្សា, ឥមិស្សាយ, ឥមិស្សំ, អស្សា, អស្សំ, ឥមាសុ។

អយំ បុរិសោ, ឥមេ, ឥមំ, ឥមេ។

២២៣. នាម្හិនិមិ [ក. ១៧១; រូ. ២១៩; នី. ៣៥៧; ‘នាម្ហនិម្හិ’ (ពហូសុ)]។

នាម្හិ អនិត្ថិលិង្គេ ឥមស្ស អន, ឥមិអាទេសា ហោន្តិ។

ឥមិនា, អនេន, ឥមេហិ, ឥមេភិ។

២២៤. ឥមស្សានិត្ថិយំ ដេ [ក. ១៧០; រូ. ២២០; នី. ៣៥៦]។

អនិត្ថិលិង្គេ ឥមស្ស ដេ ហោតិ វា សុ, នំ, ហិសុ។

ឯហិ, ឯភិ, ឥមស្ស, អស្ស, ឥមេសំ, ឥមេសានំ, ឯសំ, ឯសានំ, ឥមស្មា, ឥមម្ហា, អស្មា, អម្ហា, ឥមេហិ, ឥមេភិ, ឯហិ, ឯភិ, ឥមស្ស, អស្ស, ឥមេសំ, ឥមេសានំ, ឯសំ, ឯសានំ, ឥមស្មឹ, ឥមម្හិ, អស្មឹ, អម្හិ, ឥមេសុ, ឯសុ។

“អនម្ហិ ភទ្ទេ សុសោណេ, កិន្នុ ជគ្ឃសិ សោភនេ”តិ [ជា. ១.៥.១៣០ (អនម្ហិ កាលេ សុសោណិ)] បាឡិ-‘អនម្ហី’តិ ឥមស្មឹ ឋានេ, មហាវុត្តិនា ស្មឹម្හិ អនាទេសោ។

ឥមំ ចិត្តំ។

២២៥. ឥមស្សិទំ វា [ក. ១២៩; រូ. ២២២; នី. ៣០៥]។

នបុំសកេ អំ, សិសុ ឥមស្ស តេហិ អំ, សីហិ សហ ឥទំ ហោតិ វា។

ឥទំ ចិត្តំ, ឥមានិ ចិត្តានិ, ឥមំ, ឥទំ, ឥមានិ, ឥមិនា, អនេន។ សព្ពំ បុល្លិង្គសមំ។

ឥធ មិស្សករូបំ វុច្ចតិ –

យា, សា ឥត្ថី, យា, តា ឥត្ថិយោ, យំ, តំ ឥត្ថឹ, យា, ឯសា ឥត្ថី, យា, ឯតា ឥត្ថិយោ, យំ, ឯតំ ឥត្ថឹ, យា, អយំ ឥត្ថី, យា, ឥមា ឥត្ថិយោ, យំ, ឥមំ ឥត្ថឹ, យោ, សោ បុរិសោ, យេ, តេ បុរិសាឥច្ចាទយោ។

“ស ខោ សោ កុមារោ វុទ្ធិមន្វាយា”តិ ឯត្ថ សោ សោ កុមារោតិ, ‘ឯសេ សេ ឯកេ ឯកត្ថេ’តិ ឯត្ថ ឯសោ សោ ឯកោ ឯកត្ថោតិ វុត្តំ។ តត្ថ បុព្ពំ បុព្ពំ អត្ថបទំ, បរំ បរំ ព្យញ្ជនមត្តំ។ “អយំ សោ សារថិ ឯតី”តិ [ជា. ២.២២.៥១] ឯត្ថ បន ទ្វេបិ វិសុំ វិសុំ អត្ថបទានិ ឯវាតិ។ យំ, តំ, ឥទន្តិ ឥមេ សទ្ទា និបាតរូបាបិ ហុត្វា បាឡិវាក្យេសុ សញ្ចរន្តិ សព្ពលិង្គវិភត្តីសុ អភិន្នរូបាតិ។

២២៦. ឥមេតានមេនាន្វាទេសេ ទុតិយាយំ [នី. ៣៧៥-៦ បិដ្ឋេ; បា. ២.៤.៣៤]។

អន្វាទេសោ វុច្ចតិ អនុកថនំ, បុនកថនំ, អន្វាទេសឋានេ ឥម, ឯតានំ ឯនាទេសោ ហោតិ ទុតិយាវិភត្តីសុ។

ឥមំ ភិក្ខុំ វិនយំ អជ្ឈាបេហិ, អថោ ឯនំ ភិក្ខុំ ធម្មំ អជ្ឈាបេហិ, ឥមេ ភិក្ខូ វិនយំ អជ្ឈាបេហិ, អថោ ឯនេ ភិក្ខូ ធម្មំ អជ្ឈាបេហិ, ឯតំ ភិក្ខុំ វិនយំ អជ្ឈាបេហិឥច្ចាទិនា វុត្តំ។ តមេនំ ភិក្ខវេ និរយបាលា [អ. និ. ៣.៣៦], យត្វាធិករណមេនំ ភិក្ខុំ ឥច្ចាទីសុបិ [ទី. និ. ១.២១៣] អនុកថនមេវ។

២២៧. មស្សាមុស្ស [ក. ១៧៣; រូ. ២២៣; នី. ៣៥៩]។

សិម្ហិ អនបុំសកស្ស អមុស្ស មស្ស សោ ហោតិ។

អសុ ឥត្ថី, អមុ វា, អមូ, អមុយោ, អមុំ, អមូ, អមុយោ, អមុយា, អមុស្សា, អមូហិ, អមូភិ, អមុយា, អមុស្សា, អមូសំ, អមូសានំ, អមុយា, អមុស្សា, អមូហិ, អមូភិ, អមុយា, អមុស្សា, អមូសំ, អមូសានំ, អមុយា, អមុយំ, អមុស្សា, អមុស្សំ, អមូសុ។

អសុ បុរិសោ, អមុ វា។

២២៨. លោបោមុស្មា [ក. ១១៨; រូ. ១៤៦; នី. ២៩៣]។

អមុតោ យោនំ លោបោ ហោតិ។ វោ, នោបវាទោយំ [ក. ១១៩; រូ. ១៥៥; នី. ២៩៤]។

អមូ , អមុំ, អមូ, អមុនា, អមូហិ, អមូភិ។

២២៩. ន នោ សស្ស។

អមុតោ សស្ស នោ ន ហោតិ។

អមុស្ស។

មហាវុត្តិនា សម្ហិ មុស្ស ទុត្តំ, អទុស្ស។ បាឡិយំ “ទុស្ស មេ ខេត្តបាលស្ស, រត្តឹ ភត្តំ អបាភត”ន្តិ [ជា. ១.៤.៦២] ឯត្ថ គាថាវសេន អ-ការលោបោ។ អមូសំ, អមូសានំ, អមុស្មា, អមុម្හា, អមូហិ, អមូភិ, អមុស្ស, អទុស្ស, អមូសំ, អមូសានំ, អមុស្មឹ, អមុម្හិ, អមូសុ។

២៣០. អមុស្សាទុំ [ក. ១៣០; រូ. ២២៥; នី. ៣០៨]។

នបុំសកេ អំ, សិសុ អមុស្ស តេហិ សហ អទុំ ហោតិ វា។

អមុំ ចិត្តំ, អទុំ ចិត្តំ, អមូនិ, អមុំ, អទុំ, អមូនិ។ សេសំ បុល្លិង្គសមំ។ ‘សកត្ថេ’តិ សុត្តេន កបច្ចយេ កតេ សព្ពាទិរូបំ នត្ថិ។ អមុកា កញ្ញា, អមុកា, អមុកាយោ។ អមុកោ បុរិសោ, អមុកា បុរិសា។ អមុកំ ចិត្តំ, អមុកានិ ចិត្តានិ ឥច្ចាទិ។

២៣១. កេ វា។

កេ បរេ អមុស្ស មស្ស សោ ហោតិ វា។

អសុកា ឥត្ថី, អសុកា, អសុកាយោ។ អសុកោ បុរិសោ, អសុកា បុរិសា។ អសុកំ កុលំ, អសុកានិ កុលានិ។ សព្ពំ កញ្ញា, បុរិស, ចិត្តសមំ។

‘ឥត្ថិយមត្វា’តិ ឯត្ថ ‘ឥត្ថិយំ អា’តិ វិភត្តសុត្តេន កឹសទ្ទតោ ឥត្ថិយំ អាបច្ចយោ។

២៣២. កឹស្ស កោ [ក. ២២៧-៩; រូ. ២៧០, ២២៦; នី. ៤៥៦-៧-៨? ‘កិស្ស កោ សព្ពាសុ’ (ពហូសុ)]។

សព្ពេសុ វិភត្តិបច្ចយេសុ កឹស្ស កោ ហោតិ។

កា ឥត្ថី, កា, កាយោ, កំ, កា, កាយោ, កាយ, កស្សា ឥច្ចាទិ សព្ពសមំ។ កោ បុរិសោ, កេ បុរិសា, កំ, កេ, កេន, កេហិ, កេភិ, កស្ស។

២៣៣. កិ សស្មឹសុ វានិត្ថិយំ។

អនិត្ថិលិង្គេ ស, ស្មឹសុ កឹសទ្ទស្ស កិ ហោតិ វា។

កិស្ស, កេសំ, កេសានំ, កស្មា, កម្ហា, កេហិ, កេភិ, កស្ស, កិស្ស, កេសំ, កេសានំ, កស្មឹ, កម្ហិ, កិស្មឹ, កិម្ហិ, កេសុ។

២៣៤. កិមំសិសុ នបុំសកេ [‘កិមំសិសុ សហ នបុំសកេ’ (ពហូសុ)]។

នបុំសកេ អំ, សិសុ កឹសទ្ទស្ស តេហិ អំសីហិ សហ កឹ ហោតិ។

កឹ ចិត្តំ, កានិ, កឹ, កំ វា, កានិ។ សេសំ បុល្លិង្គសមំ។ ឥទំ បុច្ឆនត្ថស្ស សុទ្ធកឹសទ្ទស្ស រូបំ។

‘ចិ’ឥតិនិបាតេន យុត្តេ បន ឯកច្ចត្ថំ វា អប្បត្ថំ វា វទតិ។ កាចិ ឥត្ថី, កាចិ ឥត្ថិយោ, កិញ្ចិ ឥត្ថឹ, កាចិ, កាយចិ, កាហិចិ, កាយចិ, កស្សាចិ, កាសញ្ចិ, កុតោចិ, កាហិចិ។ សត្តមិយំ - កាយចិ, កត្ថចិ, កាសុចិ។

កោចិ បុរិសោ, កេចិ, កិញ្ចិ, កេចិ, កេនចិ, កេហិចិ, កស្សចិ, កេសញ្ចិ, កិស្មិញ្ចិ, កិម្ហិចិ, កត្ថចិ, កេសុចិ។

កិញ្ចិ កុលំ, កានិចិ កុលានិ, កិញ្ចិ, កានិចិ។ សេសំ បុល្លិង្គសមំ។

បុន យសទ្ទេន យុត្តេ សកលត្ថំ វទតិ។ យា កាចិ ឥត្ថី, យាកាចិ ឥត្ថិយោ។

យោ កោចិ បុរិសោ, យេ កេចិ, យំ កិញ្ចិ, យេ កេចិ យេន កេនចិ, យេហិ កេហិចិ, យស្ស កស្សចិ, យេសំ កេសញ្ចិ យតោ កុតោចិ, យេហិ កេហិចិ, យស្ស កស្សចិ, យេសំកេសញ្ចិ, យស្មឹ កិស្មិញ្ចិ, យម្ហិ កិម្ហិចិ, យត្ថ កត្ថចិ, យេសុ កេសុចិ។

យំ កិញ្ចិចិត្តំ, យានិ កានិចិ, យំ កិញ្ចិ, យានិ កានិចិ។ សេសំ បុល្លិង្គសមំ។

ឯកសទ្ទោ សង្ខ្យត្ថេ ឯកវចនន្តោវ, អញ្ញត្ថេ បវត្តោ ឯកពហុវចនន្តោ។

តត្ថ សង្ខ្យត្ថេ – ឯកា ឥត្ថី, ឯកំ, ឯកាយ, ឯកិស្សា ឥច្ចាទិ។ បុន្នបុំសកេសុ ឯកវចនេសុ បុរិស, ចិត្តរូបមេវ។

អញ្ញត្ថេ – ឯកា ឥត្ថី, ឯកា ឥត្ថិយោ, ឯកំ, ឯកា, ឯកាយ, ឯកិស្សា, ឯកាហិ, ឯកាភិ ឥច្ចាទិ។

ឯកោ បុរិសោ, ឯកេ, ឯកំ, ឯកេ, ឯកេន, ឯកេហិ, ឯកេភិ, ឯកស្ស, ឯកេសំ, ឯកេសានំ។ បុល្លិង្គសព្ពសមំ។

ឯកំ កុលំ, ឯកានិ កុលានិ, ឯកំ កុលំ, ឯកានិ កុលានិ។ សេសំ បុល្លិង្គសមំ។

កបច្ចយេ បរេ សព្ពាទិរូបំ នត្ថិ។

“ឯកិកា សយនេ សេតុ, យា តេ អម្មេ អវាហរិ [ជា. ១.៤.១៧៥]។ ឯកាកិនី គហដ្ឋាហំ, មាតុយា បរិចោទិតា”តិ [អប. ថេរី ២.៣.១៨៨] បាឡិ, ឯកកោ បុរិសោ, ឯកកំ, ឯកកេន។ ឯកកំ កុលំ ឥច្ចាទិ ឯកវចនន្តមេវ, ឯកកានំ ពហុត្តេ វត្តព្ពេ ទ្វេ ឯកកា, ទ្វេ ឯកកេ , ទ្វីហិ ឯកកេហីតិ លព្ភតិ។ “បញ្ហាលោ ច វិទេហោ ច, ឧភោ ឯកា ភវន្តុ តេ”តិ បាឡិ។ ឥមិនា នយេន ពហុវចនម្បិ លព្ភតិ។ ‘ឯកា’តិ មិស្សកា។

បដិសេធយុត្តេ បន អនេកា ឥត្ថិយោ, អនេកាសំ ឥត្ថីនំ។ អនេកេ បុរិសា, អនេកេសំ បុរិសានំ។ អនេកានិ កុលានិ, អនេកេសំ កុលានំ។ បាឡិយំ បន “នេកានិ ជញ្ញគណានិ, នេកានិ ខេត្តគណានិ, នេកានំ ជញ្ញគណានំ, នេកានំ ខេត្តគណាន”ន្តិបិ អត្ថិ។

ឯកច្ច, ឯកច្ចិយ, កតិ, ពហុសទ្ទាបិ ឥធ វត្តព្ពា។ ឯកច្ចា ឥត្ថី, ឯកច្ចា, ឯកច្ចាយោតិ សព្ពំ កញ្ញាសមំ។

ឯកច្ចោ បុរិសោ។

១៣៥. ឯកច្ចាទីហ្យតោ [‘ឯកច្ចាទីហតោ’ (ពហូសុ)]។

អការន្តេហិ ឯកច្ចាទីហិ យោនំ ដេ ហោតិ។

ឯកច្ចេ បុរិសា, ឯកច្ចេ បុរិសេ។ សេសំ បុរិសសមំ។ អាទិសទ្ទេន អប្បេកច្ច, ឯកតិយ, ឧភាទយោ សង្គយ្ហន្តិ។ អប្បេកច្ចេ បុរិសា, ឯកតិយេ បុរិសា, ឧភេ បុរិសា។

ឯកច្ចំ ចិត្តំ។

២៣៦. ន និស្ស ដា។

ឯកច្ចាទីហិ និស្ស ដា ន ហោតិ។

ឯកច្ចានិ ចិត្តានិ។ សេសំ ចិត្តសមំ។

ឯកច្ចិយ, ឯកច្ចេយ្យ, ឯកតិយសទ្ទា កញ្ញា, បុរិស, ចិត្តនយា។ “ឥត្ថីបិ ហិ ឯកច្ចិយា, សេយ្យា បោសជនាធិប [សំ. និ. ១.១២៧]។ សច្ចំ កិរេវមាហំសុ, នរា ឯកច្ចិយា ឥធ។ កដ្ឋំ និប្លវិតំ សេយ្យោ, ន ត្វេវេកច្ចិយោ នរោ”តិ [ជា. ១.១.៧៣] ច “បរិវារិតា មុញ្ចរេ ឯកច្ចេយ្យា”តិ ច “ន វិស្សសេ ឯកតិយេសូ”តិ ច បាឡី – តត្ថ ‘និប្លវិត’ន្តិ ឧទកតោ ឧទ្ធតំ។

កតិសទ្ទោ ពហុវចនន្តោវ។

២៣៧. ឌិកតិម្හា [រូ. ១២០ បិដ្ឋេ]។

កតិម្හា យោនំ ឌិ ហោតិ។

កតិ ឥត្ថិយោ, កតិ បុរិសា, កតិ បុរិសេ, កតិ ចិត្តានិ។ កតិហិ ឥត្ថីហិ, កតិហិ បុរិសេហិ, កតិហិ ចិត្តេហិ។

២៣៨. ពហុកតីនំ [‘ពហុ កតិន្នំ’ (ពហូសុ)]។

នំម្හិ ពហុ, កតីនំ អន្តេ នុក ហោតិ។

កតិន្នំ ឥត្ថីនំ, កតិន្នំ បុរិសានំ, កតិន្នំ ចិត្តានំ, អយំ នាគមោ ពហុលំ ន ហោតិ, ‘កតីនំ តិថីនំ បូរណី កតិមី’តិ ច ទិស្សតិ។ “ពហូនំ វស្សសតានំ, ពហូនំ វស្សសហស្សាន”ន្តិ ច “ពហូនំ កុសលធម្មានំ, ពហូនំ អកុសលធម្មាន”ន្តិ ច “ពហូនំ វត អត្ថាយ, ឧប្បជ្ជិំសុ តថាគតា”តិ [វិ. វ. ៨០៧] ច បាឡិ។

កតិសុ ឥត្ថីសុ, កតិសុ បុរិសេសុ, កតិសុ ចិត្តេសុ។

ពហុសទ្ទេ ទ្វីសុ នំវចនេសុ ពហុន្នំ, ពហុន្នន្តិ វត្តព្ពំ។ សេសំ ធេនុ, ភិក្ខុ, អាយុសទិសំ។

កបច្ចយេ កញ្ញា, បុរិស, ចិត្តសទិសំ, ពហូ ឥត្ថិយោ, ពហុកា ឥត្ថិយោ។ ពហូ បុរិសា, ពហវោ បុរិសា, ពហុកា បុរិសា។ ពហូនិ ចិត្តានិ, ពហុកានិ ចិត្តានិ ឥច្ចាទិនា វត្តព្ពំ។ ពហូនំ សមុទាយាបេក្ខនេ សតិ ឯកវចនម្បិ លព្ភតិ, “ពហុជនស្ស អត្ថាយ ពហុជនស្ស ហិតាយ, ពហុនោ ជនស្ស អត្ថាយ ហិតាយា”តិ [អ. និ. ១.១៤១] បាឡិ។

ឧភសទ្ទោ ពហុវចនន្តោវ, ‘ឧភគោហិ ដោ’តិ យោនំ ដោ, ឧភោ ឥត្ថិយោ, បុរិសា, កុលានិ គច្ឆន្តិ, ឧភោ ឥត្ថិយោ, បុរិសា, កុលានិ បស្សតិ។

២៣៩. សុហិសុភស្សោ [នី. ៣១៣ (រូ. ១០៩ បិដ្ឋេ)]។

សុ, ហិសុ ឧភស្ស អន្តោ ឱ ហោតិ។

ឧភោហិ, ឧភោសុ។

២៤០. ឧភិន្នំ [ក. ៨៦; នីរូ. ២២៧; នី. ៣៤១]។

ឧភម្හា នំវចនស្ស ឥន្នំ ហោតិ។

ឧភិន្នំ។ សព្ពត្ថ ឥត្ថិ, បុរិស, កុលេហិ យោជេតព្ពំ។

២៤១. យោម្හិ ទ្វិន្នំ ទុវេទ្វេ [ក. ១៣២; រូ. ២២៨; និ. ៣១០]។

យោសុ សវិភត្តិស្ស ទ្វិស្ស ទុវេ, ទ្វេ ហោន្តិ។ ‘ទ្វិន្ន’ន្តិ វចនំ ទ្វិស្ស ពហុវចនន្តនិយមត្ថំ។

ទ្វេ ឥត្ថិយោ, ទ្វេ បុរិសា, ទ្វេ បុរិសេ, ទ្វេ ចិត្តានិ, ទុវេ ឥត្ថិយោ, ទុវេ បុរិសា, ទុវេ បុរិសេ, ទុវេ ចិត្តានិ, ទ្វីហិ, ទ្វីភិ។

២៤២. នំម្හិ នុក ទ្វាទីនំ សត្តរសន្នំ [ក. ៦៧; នី. ២២៩; នី. ២១៤]។

នំម្හិ បរេ ទ្វាទីនំ អដ្ឋារសន្តានំ សត្តរសន្នំ សង្ខ្យានំ អន្តេ នុក ហោតិ។ ឧ-ការោ ឧច្ចារណត្ថោ។ កានុពន្ធំ ទិស្វា អន្តេតិ ញាយតិ។

ទ្វិន្នំ។

២៤៣. ទុវិន្នំ នំម្ហិ [ក. ១៣២; រូ. ២២៨; នី. ២៤៤]។

នំម្ហិ សវិភត្តិស្ស ទ្វិស្ស ទុវិន្នំ ហោតិ វា។

ទុវិន្នំ, ទ្វីហិ, ទ្វីភិ, ទ្វិន្នំ, ទុវិន្នំ, ទ្វីសុ។ មហាវុត្តិនា សុម្ហិ ទុវេ ហោតិ, នាគស្ស ទុវេសុ ទន្តេសុ និម្មិតា [វិ. វ. ៧០៦], ចក្កានិ បាទេសុ ទុវេសុ វិន្ទតិ [ទី. និ. ៣.២០៥]។ ឯវញ្ច សតិ ទុវេហិ, ទុវេភីតិបិ សិទ្ធមេវ ហោតិ, អយំ ទ្វិសទ្ទោ ឧភសទ្ទោ វិយ អលិង្គោ។

២៤៤. តិស្សោ ចតស្សោ យោម្ហិ សវិភត្តីនំ [ក. ១៣៣; រូ. ២៣០; នី. ៣១១]។

ឥត្ថិយំ យោសុ សវិភត្តីនន្តិ, ចតុន្នំ តិស្សោ, ចតស្សោ ហោន្តិ។

តិស្សោ ឥត្ថិយោ, ចតស្សោ ឥត្ថិយោ។

មហាវុត្តិនា ហិសុ ច តិស្ស, ចតស្សា ហោន្តិ, "តិស្សេហិ ចតស្សេហិ បរិសាហិ, ចតស្សេហិ សហិតោ លោកនាយកោ"តិ បាឡី។ តីហិ, តីភិ ឥត្ថីហិ, ចតូហិ, ចតូភិ, ចតុព្ភិ ឥត្ថីហិ។

២៤៥. នំម្ហិ តិចតុន្នមិត្ថិយំ តិស្សចតស្សា [ទី. និ. ៣.២០៥]។

ឥត្ថិយំ នំម្ហិតិ, ចតុន្នំ តិស្ស, ចតស្សា ហោន្តិ។

តិស្សន្នំ ឥត្ថីនំ, ចតស្សន្នំ ឥត្ថីនំ, តិណ្ណំ ឥត្ថីនំ, ចតុន្នំ ឥត្ថីនំ, សមណោ គោតមោ ចតុន្នំ បរិសានំ សក្កតោ ហោតិ, ចតុន្នំ បរិសានំ បិយោ ហោតិ មនាបោតិ [ទី. និ. ១.៣០៤], តិស្សេហិ, ចតស្សេហិ, តីហិ, តីភិ, ចតូហិ, ចតូភិ, ចតុព្ភិ, តិស្សន្នំ, ចតស្សន្នំ, តិណ្ណំ, ចតុន្នំ, តីសុ, ចតូសុ។

បាឡិយំ "ចតស្សេហី"តិ ទិដ្ឋត្តា តិស្សេសុ, ចតស្សេសូតិបិ ទិដ្ឋមេវ ហោតិ។

២៤៦. បុមេ តយោ ចត្តារោ [ក. ១៣៣; រូ. ២៣០; នី. ៣១១]។

បុល្លិង្គេ យោសុ សវិភត្តីនន្តិ, ចតុន្នំ តយោ, ចត្តារោ ហោន្តិ។

តយោ បុរិសា, តយោ បុរិសេ, ចត្តារោ បុរិសា, ចត្តារោ បុរិសេ។

២៤៧. ចតុរោ ចតុស្ស [ក. ៧៨, ២០៥, ៣១; រូ. ១៦០; នី. ២៣៤; 'ចតុរោ វា ចតុស្ស' (ពហូសុ)]។

បុមេ សវិភត្តិស្ស ចតុសទ្ទស្ស ចតុរោ ហោតិ។

ចតុរោ បុរិសា, ចតុរោ បុរិសេ។ កថំ ចតុរោ និមិត្តេ នាទស្សិំ, ចតុរោ ផលមុត្តមេតិ? "លិង្គវិបល្លាសា"តិ វុត្តិយំ វុត្តំ, តីហិ, តីភិ, ចតូហិ, ចតូភិ, ចតុព្ភិ។

២៤៨. ឥណ្ណំឥណ្ណន្នំ តិតោ ឈា [ក. ៨៧; រូ. ២៣១; នី. ២៤៣; 'ណ្ណំណ្ណន្នំតិកោ ឈា' (ពហូសុ)]។

ឈសញ្ញម្ហា តិម្ហា នំវចនស្ស ឥណ្ណំ, ឥណ្ណន្នំ ហោន្តិ។

តិណ្ណំ, តិណ្ណន្នំ, ចតុន្នំ, តីហិ, តីភិ, ចតូហិ, ចតូភិ, ចតុព្ភិ, តិណ្ណំ, តិណ្ណន្នំ, ចតុន្នំ, តីសុ, ចតូសុ។

២៤៩. តីណិចត្តារិ នបុំសកេ [ក. ១៣៣; រូ. ២៣០; នី. ៣១១]។

នបុំសកេ យោសុ សវិភត្តីនន្តិ, ចតុន្នំ តីណិ, ចត្តារិ ហោន្តិ។

តីណិ ចិត្តានិ, ចត្តារិ ចិត្តានិ។ សេសំ បុល្លិង្គសមំ។

វចនសិលិង្គត្តេ បន សតិ វិសទិសលិង្គវចនានម្បិ បទានំ អញ្ញមញ្ញសំយោគោ ហោតិ, ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា [ទី. និ. ៣.១៤៥], ចត្តារោ សម្មប្បធានា [ទី. និ. ៣.១៤៥], តយោមហាភូតា, តយោ មហាភូតេ [បដ្ឋា. ១.១.៥៨], សព្ពេ មាលា ឧបេន្តិ មំ [ធុ. ៣.៦], សព្ពេ កញ្ញា ឧបេន្តិ មំ [ធុ. ៣.៦], សព្ពេ វតនា ឧបេន្តិ មំ [ធុ. ៣.៦], សព្ពេ យានា ឧបេន្តិ មំ [ធុ. ៣.៦], អវិជ្ជាយ សតិ សង្ខារា ហោន្តិ, សង្ខារេសុ សតិ វិញ្ញាណំ ហោតិ [សំ. និ. ២.៥០] ឥច្ចាទិ។

គាថាសុ វិបល្លាសាបិ ពហុលំ ទិស្សន្តិ, អញ្ញេ ធម្មានិ ទេសេន្តិ, ឯវំ ធម្មានិ សុត្វាន, សតញ្ច ធម្មានិ សុកិត្តិតានិ សុត្វា, អត្ថានិ ចិន្តយិត្វាន, ឧត្តមត្ថានិ តយិ លភិម្ហា, កឹ ត្វំ អត្ថានិ ជានាសិ, ឥច្ចេយ្យាមិ ភន្តេ សត្តបុត្តានិ, សិវិបុត្តានិ អវ្ហយ [ជា. ២.២២.២២៣៥], បុត្តទារានិ បោសេន្តិ, ពលីពទ្ទានិ សោឡស ឥច្ចាទិ។

ឥធ សេសសង្ខ្យានាមានិ ទីបិយន្តេ។

២៥០. ដ បញ្ចាទីហិ ចុទ្ទសហិ [ក. ១៣៤; រូ. ២៥១; នី. ២៤៧]។

បញ្ចាទីហិ អដ្ឋារសន្តេហិ សង្ខ្យាសទ្ទេហិ យោនំ ដ ហោតិ។

បញ្ច ឥត្ថិយោ, បញ្ច បុរិសា, បុរិសេ, បញ្ច ចិត្តានិ, ឆ ឥត្ថិយោ។

ឡាគមេ បន “ឥត្ថិភាវា ន មុច្ចិស្សំ, ឆឡានិ គតិយោ ឥមា”តិ បាឡិ។

ឆ បុរិសា, ឆ បុរិសេ, ឆ ចិត្តានិ។ ឯវំ សត្ត, អដ្ឋ, នវ, ទស, ឯកាទស...បេ.... អដ្ឋារស។

២៥១. បញ្ចាទីនំ ចុទ្ទសន្នម [ក. ៩០; រូ. ២៥២; នី. ២៤៧]។

សុ, នំ, ហិសុ បញ្ចាទីនំ ចុទ្ទសន្នំ អស្ស អត្តមេវ ហោតិ, ន ឯត្តំ វា ទីឃត្តំ វា ហោតិ។

បញ្ចហិ, បញ្ចន្នំ, បញ្ចសុ, ឆហិ, ឆន្នំ, ឆសុ, សត្តហិ, សត្តន្នំ, សត្តសុ, អដ្ឋហិ, អដ្ឋន្នំ, អដ្ឋសុ, នវហិ, នវន្នំ, នវសុ, ទសហិ, ទសន្នំ, ទសសុ, ឯកាទសហិ, ឯកាទសន្នំ, ឯកាទសសុ...បេ.... អដ្ឋារសហិ, អដ្ឋារសន្នំ, អដ្ឋារសសុ។

ឯតេ សព្ពេ អលិង្គា ពហុវចនន្តា ឯវ។

‘ឥត្ថិយមត្វា’តិ វីស, តឹស, ចត្តាលីស, បញ្ញាសេហិ អាបច្ចយោ, មហាវុត្តិនា សិម្ហិ រស្សោ សិលោបោ ច, ‘និគ្គហីត’ន្តិ វិកប្បេន និគ្គហីតាគមោ, វិកប្បេន អំលោបោ, នាទីនំ ឯកវចនានំ យាទេសោ, វីស ឥត្ថិយោ, វីសំ ឥត្ថិយោ, វីស បុរិសា, វីសំ បុរិសា, វីស បុរិសេ, វីសំ បុរិសេ, វីស ចិត្តានិ, វីសំ ចិត្តានិ, វីសាយ ឥត្ថីហិ កម្មំ កតំ, វីសាយ បុរិសេហិ កម្មំ កតំ, វីសាយ កុលេហិ កម្មំ កតំ, វីសាយ ឥត្ថីនំ, បុរិសានំ, កុលានំ, សត្តមិយំ វីសាយ ឥត្ថីសុ, បុរិសេសុ, កុលេសុ។

តិបច្ចយេ វីសតិ, តឹសតិសទ្ទាបិ សន្តិ, សត្តតិ, អសីតិ, នវុតិសទ្ទា វិយ និច្ចំ ឥត្ថិ លិង្គេកវចនន្តា ឯវ, សិ, អំលោបោ, វីសតិ ឥត្ថិយោ, វីសតិ បុរិសា, បុរិសេ, វីសតិ កុលានិ, វីសតិយា ឥត្ថីហិ, ឥត្ថីនំ, បុរិសេហិ, បុរិសានំ, កុលេហិ, កុលានំ , វីសតិយា, វីសតិយំ ឥត្ថិ, បុរិស, កុលេសុ, ឯវំ យាវនវុតិយា វេទិតព្ពា។ វគ្គភេទេ បន សតិ ពហុវចនម្បិ វិកប្បេន ទិស្សតិ, ទ្វេ វីសតិយោ ឥច្ចាទិ។

សតំ, សហស្សំ, ទសសហស្សំ, សតសហស្សំ, ទសសតសហស្សន្តិ ឥមេ នបុំសកលិង្គាយេវ។ សង្ខ្យេយ្យបធានេ បន ឥត្ថិលិង្គេ វត្តព្ពេ សហស្សី, ទសសហស្សី, សតសហស្សីតិ ឥត្ថិលិង្គំ ភវតិ។ វគ្គភេទេ បន ទ្វេ សតានិ, តីណិ សតានិ, ទ្វេ សហស្សានិ, តីណិ សហស្សានិ ឥច្ចាទីនិ ភវន្តិ។ កោដិ, បកោដិ, កោដិបកោដិ, អក្ខោភិណីសទ្ទា ឥត្ថិលិង្គា ឯវ។ សេសំ សព្ពំ យាវអសង្ខ្យេយ្យា នបុំសកមេវ។

សហស្សំ **កាសិ** នាម, ទសសហស្សំ **នហុតំ** នាម, សតសហស្សំ **លក្ខំ** នាម។

ទុវិធំ បធានំ សង្ខ្យាបធានំ, សង្ខេយ្យបធានញ្ច។ បុរិសានំ វីសតិ ហោតិ, បុរិសានំ នវុតិ ហោតិ, បុរិសានំ សតំ ហោតិ, សហស្សំ ហោតិ ឥច្ចាទិ **សង្ខ្យាបធានំ** នាម, វីសតិ បុរិសា, នវុតិ បុរិសា, សតំ បុរិសា, សហស្សំ បុរិសា ឥច្ចាទិ **សង្ខេយ្យបធានំ** នាម។

ឯត្ថបិ វីសតិសទ្ទោ ឥត្ថិលិង្គេកវចនោ ឯវ។ សត, សហស្សសទ្ទា នបុំសកេកវចនា ឯវ។ សង្ខ្យាសទ្ទានំ បទបទវិធានញ្ច គុណវិធានញ្ច សមាសកណ្ឌេ អាគមិស្សតិ។

សង្ខ្យារាសិ និដ្ឋិតោ។

២៥២. សិម្ហាហំ [ក. ១៤៩; រូ. ២៣២; នី. ៣១៩; ‘សិម្ហហំ’ (ពហូសុ)]។

សិម្ហិ សវិភត្តិស្ស អម្ហស្ស អហំ ហោតិ។

អហំ គច្ឆាមិ។

២៥៣. មយមស្មាម្ហស្ស [ក. ១២១; រូ. ២៣៣; នី. ២៩៦]។

យោសុ សវិភត្តិស្ស អម្ហស្ស កមេន មយំ, អស្មា ហោន្តិ វា។

មយំ គច្ឆាម, អស្មេ បស្សាមិ។

បក្ខេ –

‘យោនមេដ’ ឥតិ វិធិ, អម្ហេ គច្ឆាម។

២៥៤. តុម្ហស្ស តុវំត្វំម្ហិ ច [ក. ១៤៦; រូ. ២៣៦; នី. ៣២៤; ‘តុម្ហស្ស តុវំត្វមម្ហិច’ (ពហូសុ)]។

សិម្ហិ ច អំម្ហិ ច សវិភត្តិស្ស តុម្ហស្ស តុវំ, ត្វំ ហោន្តិ។

តុវំ ពុទ្ធោ តុវំ សត្ថា, តុវំ មារាភិភូ មុនិ [ថេរគា. ៨៣៩], ត្វំ នោ សត្ថា អនុត្តរោ, តុម្ហេ គច្ឆថ, តុវំ បស្សតិ, ត្វំ បស្សតិ។

២៥៥. អំម្ហិ តំ មំ តវំ មមំ [ក. ១៤៣-៤; រូ. ២៣៤-៥; នី. ៣២២]។

អំម្ហិ សវិភត្តីនំ តុម្ហា’ម្ហានំ តំ, មំ, តវំ, មមំ ហោន្តិ។

មំ បស្សតិ, មមំ បស្សតិ, តំ បស្សតិ, តវំ បស្សតិ, អម្ហេ បស្សតិ, តុម្ហេ បស្សតិ។

២៥៦. ទុតិយាយោម្ហិ វា [ក. ១៦២; រូ. ២៣៧; នី. ៣៤៥; ‘ទុតិយេ យោម្ហិ វា’ (ពហូសុ)]។

ទុតិយាយោម្ហិ សវិភត្តីនំ តុម្ហា’ម្ហានំ ដានុពន្ធា អំ, អាកំអាទេសា ហោន្តិ វា។

អម្ហំ, អម្ហាកំ បស្សតិ, តុម្ហំ, តុម្ហាកំ បស្សតិ។

២៥៧. នាស្មាសុ តយាមយា [ក. ១៤៥, ២៧០; រូ. ២៣៨, ១២០; នី. ៣២៣, ៥៤២]។

នា , ស្មាសុ សវិភត្តីនំ តុម្ហា’ម្ហានំ តយា, មយា ហោន្តិ។

មយា កតំ, តយា កតំ, មយា អបេតិ, តយា អបេតិ។

២៥៨. តយាតយីនំ ត្វ វា តស្ស [ក. ២១០; រូ. ២៣៩; នី. ៤៣៥]។

តយា, តយិនំ តស្ស ត្វ ហោតិ វា។

ត្វយា កតំ, ត្វយា អបេតិ, អម្ហេហិ កតំ, តុម្ហេហិ កតំ។

២៥៩. តវមមតុយ្ហំមយ្ហំ សេ [ក. ១៥១-២; រូ. ២៥១-២; នី. ៣២១]។

សម្ហិ សវិភត្តីនំ តុម្ហា’ម្ហានំ តវាទយោ ហោន្តិ។

មម ទីយតេ, មយ្ហំ ទីយតេ, តវ ទីយតេ, តុយ្ហំ ទីយតេ។

២៦០. នំសេស្វស្មាកំមមំ [នី. ៤៣៨]។

នំ, សេសុ សវិភត្តិស្ស អម្ហស្ស កមេន អស្មាកំ, មមំ ហោន្តិ។

មមំ ទីយតេ, អស្មាកំ ទីយតេ។

២៦១. ងំងាកំ នំម្ហិ [ក. ១៦១; រូ. ២៥៤; នី. ៣៥៤]។

នំម្ហិ សវិភត្តីនំ តុម្ហា’ម្ហានំ ងានុពន្ធា អំ, អាកំអាទេសា ហោន្តិ វា។

អម្ហំ ទីយតេ, អម្ហាកំ ទីយតេ, តុម្ហំ ទីយតេ, តុម្ហាកំ ទីយតេ។ បញ្ចមិយំ មយា, តយា, ត្វយា, បុព្ពេ វុត្តាវ។

២៦២. ស្មាម្ហិ ត្វម្ហា។

ស្មាម្ហិ សវិភត្តិស្ស តុម្ហស្ស ត្វម្ហា ហោតិ។

ត្វម្ហា អបេតិ, អម្ហេហិ, តុម្ហេហិ, មម, មមំ, មយ្ហំ, តវ, តុយ្ហំ, អម្ហំ, អម្ហាកំ, អស្មាកំ, តុម្ហំ, តុម្ហាកំ។

២៦៣. ស្មឹម្ហិ តុម្ហម្ហានំ តយិមយិ [ក. ១៣៩; រូ. ២៤៥; នី. ៣១៨]។

ស្មឹម្ហិ សវិភត្តីនំ តុម្ហា’ម្ហានំ តយិ, មយិ ហោន្តិ។

តយិ, មយិ, ត្វត្តេ ត្វយិ, អម្ហេសុ, តុម្ហេសុ។

២៦៤. សុម្හាម្හស្សាស្មា [នី. ៤៣៨]។

សុម្හិ អម្හស្ស អស្មា ហោតិ។

អស្មាសុ។

មហាវុត្តិនា យោ, ហិសុ អម្ហស្ស អស្មាទេសោ, យោនំ ឯត្តញ្ច, អស្មា គច្ឆាម, អស្មេ បស្សតិ, អស្មាហិ កតំ, អស្មាកំ ទីយតេ, អស្មាហិ អបេតិ, អស្មាកំ ធនំ, អស្មាសុ ឋិតំ។ “អស្មាភិជប្បន្តិ ជនា អនេកា”តិ [ជា. ១.៧.៦៨] បាឡិ-អស្មេ អភិជប្បន្តិ បត្ថេន្តីតិ អត្ថោ។ “អស្មាភិ បរិចិណ្ណោសិ, មេត្តចិត្តា ហិ នាយកា”តិ [អប. ថេរី ២.២.២៣០] ថេរីបាឡិ – ‘បរិចិណ្ណោ’តិ បរិចារិតោ។

ចតុត្ថិយំ អស្មាកំ អធិបន្នានំ, ខមស្សុ រាជកុញ្ជរ [ជា. ២.២១.១៨១] – ‘អធិបន្នាន’ន្តិ ទុក្ខាភិភូតានំ។

ឆដ្ឋិយំ ឯសស្មាកំ កុលេ ធម្មោ [ជា. ១.៤.១៤៧], ឯសា អស្មាកំ ធម្មតា។

សត្តមិយំ យំ កិច្ចំ បរមេ មិត្តេ, កតមស្មាសុ តំ តយា។ បត្តា និស្សំសយំ ត្វម្ហា, ភត្តិរស្មាសុ យា តវ [ជា. ២.២១.៨១] – តត្ថ ‘យំ កិច្ច’ន្តិ យំ កម្មំ កត្តព្ពំ, តវ អស្មាសុ យា ភត្តិ, តាយ មយំ ត្វម្ហា និស្សំសយតំ បត្តាតិ អត្ថោ។

២៦៥. អបាទាទោ បទតេកវាក្យេ [ចំ. ៦.៣.១៥; បា. ៨.១.១៧, ១៨]។

អបាទាទិម្ហិ បវត្តានំ បទតោ បរេសំ ឯកវាក្យេ ឋិតានំ តុម្ហា'ម្ហានំ វិធិ ហោតិ។ អធិការសុត្តមិទំ។

២៦៦. យោនំហិស្វបញ្ចម្យា វោនោ [ក. ១៤៧, ១៥១; រូ. ២៤៦, ២៥០; នី. ៣២៥, ៣២៩, ៣៣០]។

បញ្ចមីវជ្ជិតេសុ យោ, នំ, ហិសុ បរេសុ អបាទាទោបវត្តានំ បទតោ បរេសំ ឯកវាក្យេ ឋិតានំ សវិភត្តីនំ តុម្ហា'ម្ហសទ្ទានំ វោ, នោ ហោន្តិ វា។

គច្ឆថ វោ, គច្ឆថ តុម្ហេ, គច្ឆាម នោ, គច្ឆាម អម្ហេ, បស្សេយ្យ វោ, បស្សេយ្យ តុម្ហេ, បស្សេយ្យ នោ, បស្សេយ្យ អម្ហេ, ទីយតេ វោ, ទីយតេ តុម្ហាកំ, ទីយតេ នោ, ទីយតេ អម្ហាកំ, ធនំ វោ, ធនំ តុម្ហាកំ, ធនំ នោ, ធនំ អម្ហាកំ, កតំ វោ បុញ្ញំ, កតំ តុម្ហេហិ បុញ្ញំ, កតំ នោ បុញ្ញំ, កតំ អម្ហេហិ បុញ្ញំ។

អបញ្ចម្យាតិ កឹ? និស្សដំ តុម្ហេហិ, និស្សដំ អម្ហេហិ។

អបាទាទោត្វេវ? ពលញ្ច ភិក្ខូនមនុប្បទិន្នំ, តុម្ហេហិ បុញ្ញំ បសុតំ អនប្បកំ [ខុ. បា. ៧.១២]។

បទតោត្វេវ? តុម្ហេ គច្ឆថ, អម្ហេ គច្ឆាម។

ឯកវាក្យេត្វេវ? ទេវទត្តោ តិដ្ឋតិ គាមេ, តុម្ហេ តិដ្ឋថ នគរេ។

សវិភត្តីនន្ត្វេវ? អរហតិ ធម្មោ តុម្ហាទិសានំ។

២៦៧. តេមេ នាសេ [ក. ១៤៨, ១៥០; រូ. ២៤៧, ២៤៩; នី. ៣២៦, ៣២៨; ចំ. ៦.៣.១៧; បា. ៨.១.២១]។

នា , សេសុ តាទិសានំ សវិភត្តីនំ តុម្ហ, អម្ហសទ្ទានំ តេ, មេ ហោន្តិ វា។

កតំ តេ បុញ្ញំ, កតំ តយា បុញ្ញំ, កតំ មេ បុញ្ញំ, កតំ មយា បុញ្ញំ, ទិន្នំ តេ វត្ថំ, ទិន្នំ តុយ្ហំ វត្ថំ, ទិន្នំ មេ វត្ថំ, ទិន្នំ មយ្ហំ វត្ថំ, ឥទំ តេ រដ្ឋំ, ឥទំ តវ រដ្ឋំ, ឥទំ មេ រដ្ឋំ, ឥទំ មម រដ្ឋំ។

២៦៨. អន្វាទេសេ [ចំ. ៦.៣.២០; បា. ៨.១.២៣]។

អន្វាទេសដ្ឋានេ តុម្ហា'ម្ហសទ្ទានំ វោ, នោ, តេ, មេអាទេសា និច្ចំ ភវន្តិ បុនព្ពិធានា។

គាមោ តុម្ហាកំ បរិគ្គហោ, អថោ នគរម្បិ វោ បរិគ្គហោ។ ឯវំ សេសេសុ។

២៦៩. សបុព្ពា បឋមន្តា វា [‘សំបុព្ពា បឋមន្តា វា’ (មូលបាឋេ) ចំ. ៦.១.២១; បា. ៨.១.២៦]។

សំវិជ្ជតិ បុព្ពបទំ អស្សាតិ សបុព្ពំ, សបុព្ពា បឋមន្តបទម្ហា បរេសំ សវិភត្តីនំ តុម្ហា'ម្ហសទ្ទានំ វោ, នោ, តេ, មេអាទេសា វិកប្បេន ហោន្តិ អន្វាទេសដ្ឋានេបិ។

គាមេ បដោ តុម្ហាកំ, អថោ នគរេ កម្ពលំ វោ, អថោ នគរេ កម្ពលំ តុម្ហាកំ វា។ ឯវំ សេសេសុ។

២៧០. ន ចវាហាហេវយោគេ [ចំ. ៦.៣.២២; បា. ៨.១.២៤]។

ច, វា, ហ, អហ, ឯវសទ្ទេហិ យោគេ តុម្ហា'ម្ហានំ វោ, នោ, តេ, មេអាទេសា ន ហោន្តិ។

គាមោ តវ ច មម ច បរិគ្គហោ, គាមោ តវ វា មម វា បរិគ្គហោ ឥច្ចាទិ។

ចាទិយោគេតិ កឹ? គាមោ ច តេ បរិគ្គហោ, នគរញ្ច មេ បរិគ្គហោ។

២៧១. ទស្សនត្ថេនាលោចនេ [ចំ. ៦.៣.២៣; បា. ៨.១.២៥]។

អាលោចនំ ឱលោកនំ, អាលោចនតោ អញ្ញស្មិំ ទស្សនត្ថេ បយុជ្ជមានេ តុម្ហា’ម្ហានំ វោ, នោ, តេ, មេ អាទេសា ន ហោន្តិ។

គាមោ តុម្ហេ ឧទ្ទិស្ស អាគតោ, គាមោ អម្ហេ ឧទ្ទិស្ស អាគតោ – ‘គាមោ’តិ គាមវាសី មហាជនោ។

អនាលោចនេតិ កឹ? គាមោ វោ បស្សតិ, គាមោ នោ បស្សតិ។

២៧២. អាមន្តនបុព្ពំ អសន្តំវ ['អាមន្តណំ បុព្ពមសន្តំវ' (ពហូសុ) ចំ. ៦.៣.២៤; បា. ៨.១.៧២]។

អាមន្តនភូតំ បុព្ពបទំ អសន្តំ វិយ ហោតិ, បទតោតិ សង្ខ្យំ ន គច្ឆតិ។

ទេវទត្ត! តវ បរិក្ខាហោ។

២៧៣. ន សាមញ្ញវចនមេកត្ថេ [ចំ. ៦.៣.២៥; បា. ៨.១.៧៣]។

តុល្យាធិករណភូតេ បទេ សតិ បុព្ពំ សាមញ្ញវចនភូតំ អាមន្តនបទំ អសន្តំ វិយ ន ហោតិ, បទតោតិ សង្ខ្យំ គច្ឆតិ។

មាណវក ជដិល! តេ បរិក្ខាហោ។

សាមញ្ញវចនន្តិ កឹ? មាណវក ទេវទត្ត! តុយ្ហំ បរិក្ខាហោ។

ឯកត្ថេតិ កឹ? ទេវទត្ត! យញ្ញទត្ត! តុម្ហាកំ បរិក្ខាហោ។

២៧៤. ពហូសុ វា [ចំ. ៦.៣.២៦; បា. ៨.១.៧៤]។

ពហូសុ ជនេសុ បវត្តមានំ សាមញ្ញវចនភូតម្បិ អាមន្តនបទំ ឯកត្ថេ បទេ សតិ អសន្តំ វិយ ន ហោតិ វា។

ព្រាហ្មណា គុណវន្តោ វោ បរិក្ខាហោ, ព្រាហ្មណា គុណវន្តោ តុម្ហាកំ បរិក្ខាហោ។

សព្ពាទិរាសិ និដ្ឋិតោ។

វិភត្តិបច្ចយន្តរាសិ

អថ វិភត្តិបច្ចយា ទីបិយន្តេ។

វិភត្យត្ថានំ ជោតកត្តា វិភត្តិដ្ឋានេ ឋិតា បច្ចយា វិភត្តិបច្ចយា។

២៧៥. តោ បញ្ចម្យា [ក. ២៤៨; រូ. ២៦០; នី. ៤៩៣; ចំ. ៤.៣.៦; បា. ៥.៤.៤៥]។

បញ្ចមិយា វិភត្តិយា អត្ថេ តោបច្ចយោ ហោតិ។

តោម្ហិ ទីឃានំ រស្សោ, កញ្ញតោ, រត្តិតោ, ឥត្ថិតោ, ជេនុតោ។ មហាវុត្តិនា តោម្ហិ មាតាបិតូនំ ឥត្តំ, មាតិតោ, បិតិតោ, វធុតោ, បុរិសតោ, មុនិតោ, ទណ្ឌិតោ , ភិក្ខុតោ, សត្ថារតោ, កត្តុតោ, គោត្រភុតោ, សព្ពតោ, យតោ, តតោ។

ឥម, ឯត, កឹសទ្ទេហិ តោ។

២៧៦. ឥតោតេត្តោកុតោ ['ឥតោ តេត្តោ កុតោ' (ពហូសុ) ចំ. ៤.៣.៨; បា. ៧.២.១០៤]។

ឥតោ, អតោ, ឯត្តោ, កុតោតិ ឯតេ សទ្ទា តោបច្ចយន្តា និបច្ចន្តេ។

តមម្ហា តមេហីតិ វា តតោ, ឯតស្មា ឯតេហីតិ វា អតោ, ឯត្តោ, កស្មា កេហីតិ វា កុតោ។ ឯត្ថ ច តមម្ហា, តមេហីតិអាទិកំ អត្ថវាក្យំ ទិស្វា បកតិលិង្គំ វេទិតព្ពំ។ តមិនា សុត្តេន តមស្ស តត្តំ, ឯតស្ស អត្តំ ឯត្តញ្ច, ‘សរម្ហា ទ្វេ’តិ ឯសរម្ហា ទ្វិត្តំ, កីសទ្ទស្ស កុត្តំ។ ឯស នយោ សេសេសុ និបាតនេសុ។

២៧៧. អភ្យាទីហិ [បា. ៥.៣.៩]។

អភិអាទីហិ តោ ហោតិ, បុនព្ពិធានា’បញ្ចម្យត្ថេបីតិបិ សិទ្ធំ។

អភិតោ គាមំ គាមស្ស អភិមុខេតិ អត្ថោ។

បរិតោ គាមំ គាមស្ស សមន្តតោតិ អត្ថោ។

ឧភតោ គាមំ គាមស្ស ឧភោសុ បស្សេសូតិ អត្ថោ។

បច្ឆតោ, ហេដ្ឋតោ, ឧបរិតោ។

២៧៨. អាទ្យាទីហិ [ចំ. ៤.៣.៩; បា. ៥.៤.៤៤]។

អាទិបភុតីហិ អបញ្ចម្យត្ថេបិ តោ ហោតិ។

អាទិតោ , មជ្ឈតោ, បុរតោ, បស្សតោ, បិដ្ឋិតោ, ឱរតោ, បរតោ, បច្ឆតោ, បុរត្ថិមតោ, ទក្ខិណតោឥច្ចាទីសុ ពហុលំ សត្តម្យត្ថេ ទិស្សតិ។

តថា តតិយត្ថេបិ រូបំ អត្តតោ សមនុបស្សតិ [សំ. និ. ៣.៤៤], បញ្ចក្ខន្ធេ អនិច្ចតោ វិបស្សតិ ឥច្ចាទិ។

យតោនិទានំ [សុ. និ. ២៧៥], យត្វាធិករណំ, យតោទកំ តទាទិត្តមិច្ចាទីសុ [ជា. ១.៩.៥៨] បឋមត្ថេ តច្ចន្តិ។

ឥតោ ឯហិ, ឥតោ ពលាកេ អាគច្ឆ, ចណ្ឌោ មេ វាយសោ សខា ឥច្ចាទីសុ ទុតិយត្ថេ។

បរតោឃោសោ, នាទិដ្ឋា បរតោ ទោសំ ឥច្ចាទីសុ ឆដ្ឋ្យត្ថេ។

២៧៩. សព្ពាទិតោ សត្តម្យា ត្រត្ថា [ក. ២៤៩; រូ. ២៦៦; នី. ៤៩៤; ចំ. ៤.១.១០; បា. ៥.៣.១០]។

សព្ពាទិនាមកេហិ សព្ពនាមេហិ សត្តមិយា អត្ថេ ត្រ, ត្ថា ហោន្តិ។

សព្ពស្មិំ សព្ពេសូតិ វា សព្ពត្រ, សព្ពត្ថ, សព្ពស្សំ សព្ពាសុ វាតិបិ។ ឯវំ កតរត្រ, កតរត្ថ, អញ្ញត្រ, អញ្ញត្ថ ឥច្ចាទិ។

យត្រ, យត្ថ, តត្រ, តត្ថ។

២៨០. កត្ថេត្ថកុត្រាត្រក្វេហិធ [ក. ២៥១; រូ. ២៦៩; នី. ៤៩៩; ចំ. ៤.១.១១; បា. ៥.៣.១១, ១២]។

កត្ថ, ឯត្ថ, កុត្រ, អត្រ, ក្វ, ឥហ, ឥធាតិ ឯតេ សទ្ទាត្ថ, ត្រ,វ ហ, ធាបច្ចយន្តា សត្តម្យត្ថេ សិជ្ឈន្តិ។

កស្មិំ កេសូតិ វា កត្ថ, កុត្រ, ក្វ។ ‘កុវ’ន្តិបិ សិជ្ឈតិ, “កុវំ សត្តស្ស ការកោ, កុវំ សត្តោ សមុប្បន្នោ [សំ. និ. ១.១៧១], កុវំ អសិស្សំ, កុវំ ខាទិស្ស”ន្តិ បាឡិ។

ឯតស្មិំ ឯតេសូតិ វា ឯត្ថ, អត្រ, ឥមស្មិំ ឥមេសូតិ វា ឥហ, ឥធ។

២៨១. ធិ សព្ពា វា [ក. ២៥០; រូ. ២៦៨; នី. ៥០២]។

សព្ពសទ្ទម្ហា សត្តម្យត្ថេ ធិ ហោតិ វា។

នមោ តេ ពុទ្ធ វីរ’ត្ថុ, វិប្បមុត្តោសិ សព្ពធិ [សំ. និ. ១.៩០]។

២៨២. យា ហឹ [ក. ២៥៥; រូ. ២៧៥; នី. ៥០៤]។

យម្ហា សត្តម្យត្ថេ ហឹ ហោតិ។

យហឹ។

២៨៣. តា ហញ្ច [ក. ២៥៣; រូ. ២៧៣; នី. ៥០១]។

តម្ហា សត្តម្យត្ថេ ហឹ ហោតិ ហញ្ច។

តហឹ, តហំ។ ទុតិយត្ថេបិ ទិស្សតិ “តហំ តហំ ឱលោកេន្តោ គច្ឆតី”តិ។

២៨៤. កឹស្ម ហិញ្ច ហំ ហិញ្ចនំ [ក. ២៥១, ២២៧-៨-៩; រូ. ២២៦, ២៧០-១-២; នី. ៥០០, ៤៥៦-៧, ៤៦០]។

កឹម្ហា សត្តម្យត្ថេ ហឹ, តំ ហោតិ។ កឹស្ស កុត្តំ កត្តញ្ច ហោតិ។

កុហឹ គច្ឆតិ, កុហំ គច្ឆតិ។ កហំ ឯកបុត្តក កហំ ឯកបុត្តក [សំ. និ. ២.៦៣]។ កុហិញ្ចិ, កុហិញ្ចនន្តិ ទ្វេ ចិ, ចន-និបាតន្តា សិជ្ឈន្តិ។

ឥតិ សាមញ្ញសត្តម្យន្តរាសិ។

កាលសត្តម្យន្តំ វុច្ចតេ។

២៨៥. សព្ពេកញ្ញយតេហិ កាលេ ទា [ក. ២៥៧; រូ. ២៧៦; នី. ៥០៥]។

សព្ព, ឯក, អញ្ញ, យ, តសទ្ទេហិ កាលេ ទា ហោតិ។

សព្ពស្មឹ កាលេ សព្ពទា, ឯកស្មឹ កាលេ ឯកទា, អញ្ញស្មឹ កាលេ អញ្ញទា, យស្មឹ កាលេ យទា, តស្មឹ កាលេ តទា។

២៨៦. កទាកុទាសទាអធុនេទានិ [ក. ២៥៧-៨-៩; រូ. ២៧៦-៨-៩; នី. ៥០៥-៦-៧]។

ឯតេបិ សត្តម្យត្ថេ កាលេ ទា, ធុនា, ទានិបច្ចយន្តា សិជ្ឈន្តិ។

កឹស្មឹ កាលេ កទា, កុទា, សព្ពស្មឹ កាលេ សទា, ឥមស្មឹ កាលេ អធុនា, ឥទានិ។

២៨៧. អជ្ជសជ្ជុបរជ្ជេតរហិករហា [ក. ២៥៩; រូ. ២៧៩, ៤២៣; នី. ៥០៧]។

ឯតេបិ កាលេ ជ្ជ, ជ្ជុ, រហិ, រហ បច្ចយន្តា សិជ្ឈន្តិ។

ឥមស្មឹ កាលេ អជ្ជ, ឥមស្មឹ ទិវសេត្យត្ថោ។

សមានេ កាលេ សជ្ជុ-‘សមានេ’តិ វិជ្ជមានេ។ ន ហិ បាបំ កតំ កម្មំ, សជ្ជុ ខីរំវ មុច្ចតិ [ធ. ប. ៧១], សជ្ជុកំ បាហេសិ – តត្ថ ‘សជ្ជូ’តិ តស្មឹ ទិវសេ។

អបរស្មឹ កាលេ អបរជ្ជុ, បុនទិវសេតិ អត្ថោ។

ឥមស្មឹ កាលេ ឯតរហិ, កឹស្មឹ កាលេ ករហ។ កុតោចិ, ក្វចិ, កត្ថចិ, កុហិញ្ចិ, កទាចិ, ករហចិសទ្ទា បន ចិ-និបាតន្តា ហោន្តិ, តថា យតោ កុតោចិ, យត្ថ កត្ថចិ, យទា កទាចីតិ។ កិញ្ចនំ, កុហិញ្ចនំ, កុទាចនន្តិ ចន-

និបាតន្តាតិ។

វិភត្តិបច្ចយន្តរាសិ និដ្ឋិតោ។

អព្យយបទានិ

ឧបសគ្គបទរាសិ

អថ អព្យយបទានិ ទីបិយន្តេ។

ឆព្ពិធានិ អព្យយបទានិ ឧបសគ្គបទំ, និបាតបទំ, វិភត្តិបច្ចយន្តបទំ, អព្យយីភាវសមាសបទំ, អព្យយតទ្ធិតបទំ, ត្វាទិបច្ចយន្តបទន្តិ។ ព្យយោ វុច្ចតិ វិការោ, នានាលិង្គវិភត្តិវចនេហិ នត្ថិ រូបព្យយោ ឯតេសន្តិ អព្យយា, អសង្ខ្យាតិ ច វុច្ចន្តិ។

តត្ថ វិភត្តិបច្ចយន្តបទតោ បុន វិភត្តុប្បត្តិ នាម នត្ថិ។ អព្យយីភាវសមាសម្ហិ វិភត្តីនំ វិធិ សមាសកណ្ឌេ វក្ខតិ, តស្មា តានិ ទ្វេ ឋបេត្វា សេសានិ ចត្តារិ ឥធ វុច្ចន្តេ។

២៨៨. អសង្ខ្យេហិ សព្ពាសំ [ចំ. ២.១.៣៨; បា. ២.៤.៨២]។

អសង្ខ្យេហិ បទេហិ យថារហំ សព្ពាសំ វិភត្តីនំ លោបោ ហោតិ, កេហិចិ បទេហិ បឋមាយ លោបោ, កេហិចិ បទេហិ ទុតិយាយ លោបោ…បេ…. កេហិចិ សត្តមិយា, កេហិចិ ទ្វិន្នំ, កេហិចិ តិស្សន្នំ…បេ…. កេហិចិ សត្តន្នន្តិ វុត្តំ ហោតិ។

តត្ថ អាវុសោ, ភោ, ភន្តេឥច្ចាទីហិ អាមន្តននិបាតេហិ អត្ថិ, នត្ថិ, សក្កា, លព្ភា, សិយា, សិយុំ, សាធុ, តុណ្ហីឥច្ចាទីហិ ច បឋមាយ លោបោ។

ចិរំ, ចិរស្សំ, និច្ចំ, សតតំ, អភិណ្ហំ, អភិក្ខណំ, មុហុត្តំ ឥច្ចាទីហិ អច្ចន្តសំយោគលក្ខណេ ទុតិយាយ។

យថា, តថា, សព្ពថា, សព្ពសោ, មុសា, មិច្ឆាឥច្ចាទីហិ តតិយាយ។

កាតុំ, កាតវេ ឥច្ចាទីហិ ចតុត្ថិយា។

សមន្តា , សមន្តតោ, ទីឃសោ, ឱរសោឥច្ចាទីហិ បញ្ចមិយា។

បុរេ, បុរា, បច្ឆា, ឧទ្ធំ, ឧបរិ, អធោ, ហេដ្ឋា, អន្តរា, អន្តោ, រហោ, អាវិ, ហិយ្យោ, សុវេឥច្ចាទីហិ សត្តមិយា លោបោ។

នមោសទ្ទម្ហា “នមោ តេ ពុទ្ធ វីរ’ត្ថុ”តិ ឯត្ថ បឋមាយ។ “នមោ ករោហិ នាគស្សា”តិ ឯត្ថ ទុតិយាយ។

សយំសទ្ទម្ហា “កុសលោ សយមេវ ភិជ្ជតេ”តិ ឯត្ថ បឋមាយ។ “សយំ កតំ សុខទុក្ខ”ន្តិ [ទី. និ. ៣.១៩១, ១៩៣] ឯត្ថ តតិយាយ, ឥច្ចាទិនា យថារហវិភាគោ វេទិតព្ពោ។

ឥតិ, ឯវសទ្ទេហិ បយោគានុរូបំ សត្តន្នំ វិភត្តីនំ លោបំ ឥច្ឆន្តិ។

ឧបសគ្គេហិបិ អត្ថានុរូបំ តំតំវិភត្តិលោបោ។

រូបសិទ្ធិយំ បន “តេហិ បឋមេកវចនមេវ ភវតី”តិ [រូ. ១៣១ (បិដ្ឋេ)] វុត្តំ។

តត្ថ “អភិក្កមតិ, អភិធម្មោ” ឥច្ចាទីសុ ធាតុលិង្គានិ ឧបេច្ច តេសំ អត្ថំ នានាប្បការំ ករោន្តា សជ្ជន្តិ សង្ខរោន្តីតិ ឧបសគ្គា។ តេ ហិ ក្វចិ តទត្ថំ វិសិដ្ឋំ ករោន្តិ “ជានាតិ, បជានាតិ, សញ្ជានាតិ, អវជានាតិ, អភិជានាតិ, បរិជានាតិ, សុសីលោ, ទុស្សីលោ, សុវណ្ណោ, ទុព្ពណ្ណោ, សុរាជា, ទុរាជា” ឥច្ចាទីសុ។

ក្វចិ តទត្ថំ នានាប្បការំ កត្វា វិភជន្តិ “គច្ឆតិ, អាគច្ឆតិ, ឧគ្គច្ឆតិ, ឱគច្ឆតិ”ឥច្ចាទីសុ។

ក្វចិ តទត្ថំ ពាធេត្វា តប្បដិវិរុទ្ធេ វា តទញ្ញស្មឹ វា អត្ថេ តានិ យោជេន្តិ។

តត្ថ តប្បដិវិរុទ្ធេ –

ជេតិ, បរាជេតិ, ឱមុញ្ចតិ, បដិមុញ្ចតិ, គិលតិ, ឧគ្គិលតិ, និម្មុជ្ជតិ, ឧម្មុជ្ជតិ, ធម្មោ, ឧទ្ធម្មោឥច្ចាទិ។

តទញ្ញស្មឹ –

ទទាតិ, អាទទាតិ, ទធាតិ, វិធេតិ, បិធេតិ, និធេតិ, សន្ទិយតិ, សទ្ទហតិ, អភិធាតិឥច្ចាទិ។

ក្វចិ បន បទសោភណំ កត្វា តទត្ថំ អនុវត្តន្តិ, “វិជ្ជតិ, សំវិជ្ជតិ, លភតិ, បដិលភតិ” ឥច្ចាទិ។

តេ វីសតិ ហោន្តិ-ប, អា, ឧ, ឱ, ទុ, និ, វិ, សុ, សំ, អតិ, អធិ, អនុ, អប, អបិ, អភិ, អវ, ឧប, បតិ, បរា, បរិ។

កច្ចាយនេ បន ឱសទ្ទោ អវការិយមត្តន្តិ តំ អគ្គហេត្វា នីសទ្ទំ គណ្ហាតិ, ឥធ បន នីសទ្ទោ និស្ស ទីឃមត្តន្តិ តំ អគ្គហេត្វា ឱសទ្ទំ គណ្ហាតិ។

តត្ថ ប –

បការត្ថេ-បញ្ញា។ អាទិកម្មេ-វិប្បកតំ។ បធានេ-បណីតំ។ ឥស្សរិយេ-បភូ។ អន្តោភាវេ-បក្ខិត្តំ, បស្សាសោ។ វិយោគេ-បវាសោ។ តប្បរេ-បាចរិយោ។ តទនុពន្ធេ-បុត្តោ, បបុត្តោ, នត្តា, បនត្តា។ ភុសត្ថេ-បវឌ្ឍោ។ សម្ភវេ-បភវតិ។ តិត្តិយំ-បហុតំ អន្នំ។ អនាវិលេ-បសន្នោ។ បត្ថនាយំ-បណិធានំ។

អា –

អភិមុខេ-អាគច្ឆតិ។ ឧទ្ធំកម្មេ-អារោហតិ។ មរិយាទាយំ-អាបព្ពតា ខេត្តំ។ អភិវិធិម្ហិ-អាព្រហ្មលោកា កិត្តិសទ្ទោ។ បត្តិយំ-អាបន្នោ។ ឥច្ឆាយំ-អាកង្ខា។ បរិស្សជនេ-អាលិង្គតិ។ អាទិកម្មេ-អារម្ភោ។ គហណេ-អាទីយតិ។ និវាសេ-អាវសថោ។ សមីបេ-អាសន្នំ។ អវ្ហានេ-អាមន្តនំ។

ឧ –

ឧគ្គតេ-ឧគ្គច្ឆតិ ។ ឧទ្ធំកម្មេ-ឧដ្ឋាតិ។ បធានេ-ឧត្តរោ។ វិយោគេ-ឧបវាសោ។ សម្ភវេ-ឧព្ភូតោ។ អត្ថលាភេ-រូបស្ស ឧប្បាទោ។ សត្តិយំ-ឧស្សហតិ គន្តុំ។ សរូបខ្យានេ-ឧទ្ទេសោ។

ឱ –

អន្តោភាវេ-ឱចរកោ, ឱរោធោ។ អធោកម្មេ-ឱក្ខិត្តោ។ និគ្គហេ-ឱវាទោ។ អន្តរ, ទេសេ ច-ឱកាសោ។ បាតុភាវេ-ឱបបាតិកោ។ យេសុ អត្ថេសុ អវសទ្ទោ វត្តតិ, តេសុបិ ឱសទ្ទោ វត្តតិ។

ទុ –

អសោភណេ-ទុគ្គន្ធោ។ អភាវេ-ទុព្ភិក្ខំ, ទុស្សីលោ, ទុប្បញ្ញោ។ កុច្ឆិតេ-ទុក្កដំ។ អសមិទ្ធិយំ-ទុសស្សំ។ កិច្ឆេ-ទុក្ករំ។ វិរូបេ-ទុព្ពណ្ណោ, ទុម្មុខោ។

និ –

និស្សេសេ-និរុត្តិ។ និគ្គតេ-និយ្យានំ។ នីហរណេ-និទ្ធារណំ។ អន្តោបវេសនេ-និខាតោ។ អភាវេ-និម្មក្ខិកំ។ និសេធេ-និវារេតិ។ និក្ខន្តេ-និព្ពានំ។ បាតុភាវេ-និម្មិតំ។ អវធារណេ-វិនិច្ឆយោ។ វិភជនេ-និទ្ទេសោ។ ឧបមាយំ-និ

ទស្សនំ។ ឧបធារណេ-និសាមេតិ។ អវសានេ-និដ្ឋិតំ។ ឆេកេ-និបុណោ។

វិ –

វិសេសេ-វិបស្សតិ។ វិវិធេ-វិចិត្តំ។ វិរុទ្ធេ-វិវាទោ។ វិគតេ-វិមលោ។ វិយោគេ-វិប្បយុត្តោ។ វិរូបេ-វិប្បដិសារោ។

សុ –

សោភណេ-សុគ្គតិ ។ សុន្ទរេ-សុមនោ។ សម្មាសទ្ទត្ថេ-សុគតោ។ សមិទ្ធិយំ-សុភិក្ខំ។ សុខត្ថេ-សុករោ។

សំ –

សមោធានេ-សន្ធិ។ សម្មា, សមត្ថេសុ-សមាធិ, សម្បយុត្តោ។ សមន្តភាវេ-សំកិណ្ណោ។ សង្គតេ-សមាគមោ, សង្ខេបេ-សមាសោ។ ភុសត្ថេ-សារត្តោ។ សហត្ថេ-សំវាសោ, សម្ភោគោ។ អប្បត្ថេ-សមគ្ឃោ។ បភវេ-សម្ភវោ។ អភិមុខេ-សម្មុខំ។ សង្គហេ-សង្គយ្ហតិ។ បិទហនេ-សំវុតោ។ បុនប្បុនកម្មេ-សន្ធាវតិ, សំសរតិ។ សមិទ្ធិយំ-សម្បន្នោ។

អតិ –

អតិក្កមេ-អតិរោចតិ, អច្ចយោ, អតីតោ។ អតិក្កន្តេ-អច្ចន្តំ។ អតិស្សយេ-អតិកុសលោ។ ភុសត្ថេ-អតិកោធោ។ អន្តោកម្មេ-មញ្ចំ វា បីឋំ វា អតិហរិត្វា ឋបេតិ។

អធិ –

អធិកេ-អធិសីលំ។ ឥស្សរេ-អធិបតិ, អធិព្រហ្មទត្តេ បញ្ចាលា។ ឧបរិភាវេ-អធិសេតិ។ បរិភវនេ-អធិភូតោ។ អជ្ឈាយនេ-អជ្ឈេតិ, ព្យាករណមធីតេ។ អធិដ្ឋានេ-នវកម្មំ អធិដ្ឋាតិ, ចីវរំ អធិដ្ឋាតិ, ឥទ្ធិវិកុព្ពនំ អធិដ្ឋាតិ។ និច្ឆយេ-អធិមុច្ចតិ។ បាបុណនេ-ភោគក្ខន្ធំ អធិគច្ឆតិ, អមតំ អធិគច្ឆតិ។

អនុ –

អនុគតេ-អន្វេតិ។ អនុប្បច្ឆិន្នេ-អនុសយោ។ បច្ឆាសទ្ទត្ថេ-អនុរថំ។ បុនប្បុនភាវេ-អន្វឌ្ឍមាសំ, អនុសំវច្ឆរំ។ យោគ្យភាវេ-អនុរូបំ ។កនិដ្ឋភាវេ-អនុពុទ្ធោ, អនុថេរោ។ សេសំ ការកកណ្ឌេ វក្ខតិ។

អប –

អបគតេ-អបេតិ, អបាយោ។ គរហេ-អបគព្ភោ, អបសទ្ទោ។ វជ្ជនេ-អបសាលាយ អាយន្តិ។ បូជាយំ-វុឌ្ឍមបចាយន្តិ។ បទុស្សនេ-អបរជ្ឈតិ។

អបិ –

សម្ភាវនេ-អបិបព្ពតំ ភិន្ទេយ្យ, មេរុម្បិ វិនិវិជ្ឈេយ្យ។ អបេក្ខាយំ-អយម្បិ ធម្មោ អនិយតោ។ សមុច្ចយេ-ឥតិបិ អរហំ, ឆវិម្បិ ទហតិ, ចម្មម្បិ ទហតិ, មំសម្បិ ទហតិ។ គរហាយំ-អបិ អម្ហាកំ បណ្ឌិតក។ បុច្ឆាយំ-អបិ ភន្តេ ភិក្ខំ លភិត្ថ, អបិ នុ តុម្ហេ សោតុកាមាត្ថ។

អភិ –

អភិមុខេ-អភិក្កន្តោ។ វិសិដ្ឋេ-អភិញ្ញា។ អធិកេ-អភិធម្មោ។ ឧទ្ធំកម្មេ-អភិរូហតិ។ កុលេ-អភិជាតោ។ សារុប្បេ-អភិរូបោ។ វន្ទនេ-អភិវាទេតិ។ សេសំ ការកកណ្ឌេ វក្ខតិ។

អវ –

អធោភាគេ-អវក្ខិត្តោ។ វិយោគេ-អវកោកិលំ វនំ។ បរិភវេ-អវជានាតិ។ ជាននេ-អវគច្ឆតិ។ សុទ្ធិយំ-វោទាយតិ, វោទានំ។ និច្ឆយេ-អវធារណំ។ ទេសេ-អវកាសោ។ ថេយ្យេ-អវហារោ។

ឧប –

ឧបគមេ-ឧបនិសីទតិ។ សមីបេ-ឧបចារោ, ឧបនគរំ។ ឧបបត្តិយំ-សគ្គំ លោកំ ឧបបជ្ជតិ។ សទិសេ-ឧបមាណំ, ឧបមេយ្យំ។ អធិកេ-ឧបខារិយំ ទោណោ។ ឧបរិភាវេ – ឧបសម្បន្នោ , ឧបចយោ។ អនសនេ-ឧបវាសោ។ ទោសក្ខានេ-បរំ ឧបវទតិ។ សញ្ញាយំ-ឧបធា, ឧបសគ្គោ។ បុព្ពកម្មេ-ឧបក្កមោ, ឧបហារោ។ បូជាយំ-ពុទ្ធំ ឧបដ្ឋាតិ។ គយ្ហាការេ-បច្ចុបដ្ឋានំ។ ភុសត្ថេ-ឧបាទានំ, ឧបាយាសោ, ឧបនិស្សយោ។

បតិ –

បតិគតេ-បច្ចក្ខំ។ បដិលោមេ-បដិសោតំ។ បដិយោគិម្ហិ-បដិបុគ្គលោ។ និសេធេ-បដិសេធោ។ និវត្តេ-បដិក្កមតិ។ សទិសេ-បដិរូបកំ។ បដិកម្មេ-រោគស្ស បដិការោ។ អាទានេ-បដិគ្គណ្ហាតិ។ បដិពោធេ-បដិវេធោ។ បដិច្ចេ-បច្ចយោ។ សេសំ ការកកណ្ឌេ វក្ខតិ។

បរា –

បរិហានិយំ-បរាភវោ។ បរាជយេ-បរាជិតោ។ គតិយំ-បរាយនំ។ វិក្កមេ-បរក្កមោ។ អាមសនេ-បរាមសនំ។

បរិ –

សមន្តភាវេ-បរិវុតោ, បរិក្ខិត្តោ, បរិក្ខារោ។ បរិច្ឆេទេ-បរិញ្ញេយ្យំ, បរិជានាតិ។ វជ្ជនេ-បរិហរតិ។ បរិហារោ។ អាលិង្គនេ-បរិស្សជតិ។ និវាសនេ-វត្ថំ បរិទហតិ។ បូជាយំ-បារិចរិយា។ ភោជនេ-បរិវិសតិ។ អភិភវេ-បរិភវតិ។ ទោសក្ខានេ-បរិភាសតិ។ សេសំ ការកកណ្ឌេ វក្ខតិ។

នីសទ្ទោ បន នីហរណ, នីវរណាទីសុ វត្តតិ, នីហរណំ, នីវរណំឥច្ចាទិ។

ឥតិ ឧបសគ្គបទរាសិ។

និបាតបទរាសិ

និច្ចំ ឯករូបេន វាក្យបថេ បតន្តីតិ **និបាតា**។ បទានំ អាទិ, មជ្ឈា’វសានេសុ និបតន្តីតិ និបាតាតិបិ វទន្តិ។

អសត្វវាចកា ចាទិសទ្ទា និបាតា នាម។ តេ បន វិភត្តិយុត្តា, អយុត្តា ចាតិ ទុវិធា ហោន្តិ។ តត្ថ វិភត្តិយុត្តា បុព្ពេ ទស្សិតា ឯវ។ ចាទយោ អយុត្តា នាម។ តេ បន អនេកសតប្បភេទា ហោន្តិ។ និឃណ្ឌុសត្ថេសុ គហេតព្ពាតិ។

អព្យយតទ្ធិតបច្ចយបទរាសិ

អព្យយតទ្ធិតបច្ចយន្តា នាម យថា, តថា, ឯកធា, ឯកជ្ឈំ, សព្ពសោ, កថំ, ឥត្ថំ ឥច្ចាទយោ។ តេហិ តតិយាលោបោ។

ត្វាទិបច្ចយន្តបទរាសិ

ត្វាទិបច្ចយន្តា នាម កត្វា, កត្វាន, កាតុន, កាតុំ, កាតវេ, ទក្ខិតាយេ, ហេតុយេ, អាទាយ, ឧបាទាយ, វិចេយ្យ, វិនេយ្យ, សក្កច្ច, អាហច្ច, ឧបសម្បជ្ជ, សមេច្ច, អវេច្ច, បដិច្ច, អតិច្ច, អាគម្ម, អារព្ភឥច្ចាទយោ។ តេសុ ត្វា, ត្វានន្តេហិ បឋមាលោបោ។ តុំ, តវេ, តាយេ, តុយេបច្ចយន្តេហិ ចតុត្ថីលោបោតិ។

ធាតវោ បច្ចយា ចេវ, ឧបសគ្គនិបាតកា។

អនេកគ្គារ តេ បដិ-សម្ភិទា ញាណគោចរា។

ឥតិ និរុត្តិទីបនិយា នាម មោគ្គល្លានទីបនិយា

នាមកណ្ឌោ និដ្ឋិតោ។

៣. ការកកណ្ឌ

បឋមាវិភត្តិរាសិ

អថ នាមវិភត្តីនំ អត្ថភេទា វុច្ចន្តេ។

កស្មិំ អត្ថេ បឋមា?

២៨៩. បឋមត្ថមត្តេ [ចំ. ២.១.៩៣; បា. ២.៣.៤៦]។

នាមស្ស អភិធេយ្យមត្តេ បឋមាវិភត្តិ ហោតិ។

រុក្ខោ, មាលា, ធនំ។

ឯត្ថ ច មត្តសទ្ទេន កត្តុ, កម្មាទិកេ វិភត្យត្ថេ និវត្តេតិ។ តស្មា អត្ថមត្តន្តិ លិង្គត្ថោយេវ វុច្ចតិ។

តត្ថ អនុច្ចារិតេ សតិ សុណន្តស្ស អវិទិតោ អត្ថោ លីនត្ថោ នាម។ តំ លីនមត្ថំ គមេតិ ពោធេតីតិ **លិង្គំ,** ឧច្ចារិតបទំ។

តំ បន បកតិលិង្គំ, និប្ផន្នលិង្គន្តិ ទុវិធំ។ តត្ថ វិភត្តិរហិតំ បកតិលិង្គំ ឥធាធិប្បេតំ លិង្គំ, វិភត្តីនំ វិសុំ វិសុំ វិភាគដ្ឋានត្តា។

លីនំ អង្គន្តិ លិង្គំ។ តត្ថ ‘លីន’ន្តិ អបាកដំ។ ‘អង្គ’ន្តិ អវយវោ។ **លិង្គំ, នាមំ, បាដិបទិក**ន្តិ អត្ថតោ ឯកំ។

លិង្គស្ស អត្ថោ បរមត្ថោ, បញ្ញត្តិអត្ថោតិ ទុវិធោ។ តថា វិសេសនត្ថោ, វិសេស្សត្ថោតិ។

តត្ថ វិសេសនត្ថោ នាម សកត្ថោ, តស្ស តស្ស សទ្ទស្ស បដិនិយតោ បាដិបុគ្គលិកត្ថោតិ វុត្តំ ហោតិ។ សោយេវ តស្មិំ តស្មិំ អត្ថេ អាទិម្ហិ សទ្ទប្បវត្តិយា ចិរកាលញ្ច សទ្ទបវត្តិយា និពទ្ធការណត្តា និមិត្តត្ថោតិ ច វុច្ចតិ ។ សោ សុតិ, ជាតិ, គុណ, ទព្ព, ក្រិយា, នាម, សម្ពន្ធវសេន សត្តវិធោ ហោតិ។

វិសេស្សត្ថោ នាម សាមញ្ញត្ថោ, ពហុនិមិត្តានំ សាធារណត្ថោតិ វុត្តំ ហោតិ, សោយេវ តំតំនិមិត្តយោគា នេមិត្តកត្ថោតិ ច វុច្ចតិ, សោ ជាតិ, គុណ, ទព្ព, ក្រិយា, នាមវសេន បញ្ចវិធោ។ គោ, សុក្កោ, ទណ្ឌី, បាចកោ, តិស្សោតិ។

តត្ថ គោសទ្ទោ យទា ជាតិមត្តំ វទតិ គោ ជាតីតិ, តទា សុតិ វិសេសនំ។ យទា ទព្ពំ វទតិ គោ គច្ឆតីតិ, តទា សុតិ ច ជាតិ ច វិសេសនំ។

សុក្កសទ្ទោ យទា គុណមត្តំ វទតិ សុក្កោ គុណោតិ, តទា សុតិ វិសេសនំ។ យទា គុណវិសេសំ វទតិ គោស្ស សុក្កោតិ, តទា សុតិ ច គុណជាតិ ច វិសេសនំ។ យទា គុណវន្តំ ទព្ពំ វទតិ សុក្កោ គោតិ, តទា សុតិ ច គុណជាតិ ច គុណវិសេសោ ច សម្ពន្ធោ ច វិសេសនំ។

ទណ្ឌីសទ្ទោ យទា ជាតិមត្តំ វទតិ ទណ្ឌី ជាតីតិ, តទា សុតិ ច ទព្ពញ្ច វិសេសនំ។ យទា ទព្ពវន្តំ ទព្ពំ វទតិ ទណ្ឌី បុរិសោតិ, តទា សុតិ ច ទព្ពញ្ច ជាតិ ច សម្ពន្ធោ ច វិសេសនំ។

បាចកសទ្ទោ យទា ជាតិមត្តំ វទតិ បាចកោ ជាតីតិ, តទា សុតិ ច ក្រិយា ច វិសេសនំ។ យទា ក្រិយានិប្ផាទកំ ទព្ពំ វទតិ បាចកោ បុរិសោតិ, តទា សុតិ ច ក្រិយា ច ជាតិ ច ក្រិយាការកសម្ពន្ធោ ច វិសេសនំ។

តិស្សសទ្ទោ យទា នាមមត្តំ វទតិ តិស្សោ នាមន្តិ, តទា សុតិ វិសេសនំ។ យទា នាមវន្តំ ទព្ពំ វទតិ, តិស្សោ ភិក្ខូតិ, តទា សុតិ ច នាមជាតិ ច សម្ពន្ធោ ច វិសេសនំ។

សព្ពត្ថ យំ យំ វទតីតិ វុត្តំ, តំ តំ វិសេស្សន្តិ ច ទព្ពន្តិ ច វេទិតព្ពំ។ ឯត្ថ ច សុតិ នាម សទ្ទសភាវា ឯវ ហោតិ, សទ្ទបក្ខិកា ឯវ។ សព្ពោ សទ្ទោ បឋមំ សត្តាភិធាយកោតិ ច ញាសេ វុត្តំ។ តស្មា សព្ពត្ថ សុតិដ្ឋានេ សត្តា ឯវ យុត្តា វត្តន្តិ។ សត្តាតិ ច តស្ស តស្ស អត្ថស្ស វោហារមត្តេនបិ លោកេ វិជ្ជមានតា វុច្ចតិ, តំ តំ សទ្ទំ សុណន្តស្ស ច ញាណំ តំតទត្ថស្ស អត្ថិតាមត្តំ សព្ពបឋមំ ជានាតិ, តតោ បរំ ជាតិសទ្ទេ ជាតឹ ជានាតិ។ គុណសទ្ទេ គុណន្តិ ឯវមាទិ សព្ពំ វត្តព្ពំ។ លិង្គ, សង្ខ្យា, បរិមាណានិបិ វិសេសនត្ថេ សង្គយ្ហន្តិ។

តត្ថ លិង្គំ នាម យេ ឥត្ថិ, បុរិសានំ លិង្គ, និមិត្ត, កុត្តា’កប្បា នាម អភិធម្មេ វុត្តា, យេ ច នបុំសកានំ លិង្គ, និមិត្ត, កុត្តា’កប្បា នាម អវុត្តសិទ្ធា, យេ ច សទ្ទេសុ ចេវ អត្ថេសុ ច វិសទា’វិសទាការ, មជ្ឈិមាការា សន្ទិស្សន្តិ, សព្ពមេតំ លិង្គំ នាម។

ឯវំ វិសេសន, វិសេស្សវសេន ទុវិធោ អត្ថោ បុព្ពេ វុត្តស្ស សទ្ទលិង្គស្ស អត្ថោ នាម, សោ សលិង្គោ, សសង្ខ្យោ, សបរិមាណោ ចាតិ តិវិធោ ហោតិ។

តត្ថ សលិង្គោ យថា? សញ្ញា, ផស្សោ, ចិត្តំ។ កញ្ញា, បុរិសោ, កុលំ។ មាលា, រុក្ខោ, ធនន្តិ។

សសង្ខ្យោ យថា? ឯកោ, ទ្វេ, តយោ, ពហូ ឥច្ចាទិ។

សបរិមាណោ យថា? វិទត្ថិ, ហត្ថោ, ទោណោ, អាឡ្ហកំ ឥច្ចាទិ។

អបិ ច សុទ្ធោ, សំសដ្ឋោតិ ទុវិធោ លិង្គត្ថោ។ តត្ថ កម្មាទិសំសគ្គរហិតោ សុទ្ធោ នាម។ សោ សលិង្គោ, សសង្ខ្យោ, សបរិមាណោ, ឧបសគ្គត្ថោ, និបាតត្ថោ, បាដិ-បទិកត្ថោតិ ឆព្ពិធោ។ អត្ថិ, សក្កា, លព្ភាឥច្ចាទិ ឥធ បាដិបទិកំ នាម។ តុន, ត្វាន, ត្វា, តវេ, តុំ, ខត្តុំបច្ចយន្តាបិ និបាតេសុ គយ្ហន្តិ។

សំសដ្ឋោ វុត្តសំសដ្ឋោ, អវុត្តសំសដ្ឋោតិ ទុវិធោ។ តត្ថ វុត្តសំសដ្ឋោ ចតុព្ពិធោ សមាសេន វុត្តសំសដ្ឋោ, តទ្ធិតេន, អាខ្យាតេន, កិតេនាតិ។ តត្ថ សមាសេន វុត្តោ ឆការកសម្ពន្ធវសេន សត្តវិធោ, ភាវេន សទ្ធឹ អដ្ឋវិធោ វា, តថា តទ្ធិតេន វុត្តោ។ អាខ្យាតេន វុត្តោ កត្ត, កម្ម, ភាវវសេន តិវិធោ។ កិតេន វុត្តោ ឆការក, ភាវវសេន សត្តវិធោ។ សព្ពោ សុទ្ធោ ចេវ វុត្តសំសដ្ឋោ ច បឋមាយ វិសយោ។

អវុត្តសំសដ្ឋោបិ កត្តុសំសដ្ឋោ, កម្មសំសដ្ឋោតិអាទិនា អនេកវិធោ។ សោ ទុតិយាទីនំ ឯវ វិសយោតិ។ ឯត្ថ ច វិភត្តិយា វិនា កេវលោ សទ្ទោ បយោគំ នារហតីតិ កត្វា បយោគារហត្ថមេវ ឆព្ពិធេ សុទ្ធេ ចតុព្ពិធេ ច វុត្តសំសដ្ឋេ បឋមា បយុជ្ជតិ, ន អត្ថជោតនត្ថំ។

កេនចិ វាចកេន អវុត្តានិ បន កម្មាទីនិ វិភត្តីហិ វិនា វិទិតានិ ន ហោន្តីតិកត្វា អត្ថជោតនត្ថម្បិ កម្មាទីសុ ទុតិយាទយោ បយុជ្ជន្តិ។ តស្មា អត្ថមត្តេតិ ឥធ ទេសន្តរាវច្ឆេទកេ វិសយមត្តេ ភុម្មំ។ កម្មេ ទុតិយាឥច្ចាទីសុ បន និច្ឆាទេតព្ពេ បយោជនេ ភុម្មន្តិ ឯវំ ទ្វិន្នំ ភុម្មានំ នានត្តំ វេទិតព្ពន្តិ។

២៩០. អាមន្តនេ [ក. ២៨៥; រូ. ៧០; នី. ៥៧៨; ចំ. ២.១.៩៩; បា. ២.៣.៤៧; អាមន្តណេ (ពហូសុ)]។

បគេវ សិទ្ធស្ស វត្ថុនោ នាមេន វា និបាតេន វា អត្តនោ អភិមុខីករណំ អាមន្តនំ នាម។ អធិកាមន្តនេ អត្ថមត្តេ បឋមា ហោតិ។ ឯត្ថ ច អាមន្តនបទំ នាម ក្រិយាបេក្ខំ ន ហោតិ, តស្មា ការកសញ្ញំ ន លភតិ។

តំ បន ទុវិធំ សាទរា’នាទរវសេន។ ឯហិ សម្ម, ឯហិ ជេតិ។

តថា សជីវ, និជ្ជីវវសេន, ភោ បុរិស, វទេហិ ភោ សង្ខ, វទេហិ ភោ សង្ខ [ទី. និ. ២.៤២៦]។ ឧម្មុជ្ជ ភោ បុថុសិលេ, ឧម្មុជ្ជ ភោ បុថុសិលេតិ [សំ. និ. ៤.៣៥៨]។

តថា បច្ចក្ខា’បច្ចក្ខវសេន, ភោ បុរិស, កហំ ឯកបុត្តក, កហំ ឯកបុត្តកាតិ [សំ. និ. ២.៦៣; ធ. ប. អដ្ឋ. ១.២]។

តថា និយមា’និយមវសេន, ភោ បុរិស, អច្ឆរិយំ វត ភោ អព្ភុតំ វត ភោ [ទី. និ. ២.១៩២]។ យត្រ ហិ នាម សញ្ញី សមានោតិអាទិ [ទី. និ. ២.១៩២]។ ឥទំ អាមន្តនំ នាម បគេវ សិទ្ធេ ឯវ ហោតិ, ន វិធាតព្ពេ, ន ហិ បគេវ

រាជភាវំ វា ភិក្ខុភាវំ វា អប្បត្តំ ជនំ “ភោ រាជា”តិ វា “ភោ ភិក្ខូ”តិ វា អាមន្តេន្តីតិ។

បឋមាវិភត្តិរាសិ និដ្ឋិតោ។

ទុតិយាវិភត្តិរាសិ

កស្មិំ អត្ថេ ទុតិយា?

២៩១. កម្មេ ទុតិយា [ក. ២៩៧; រូ. ២៨៤; នី. ៥៨០; ចំ. ២.១.៤៣; បា. ១.៤.៤៩-៥១]។

កម្មត្ថេ ទុតិយា ហោតិ។ ករិយតេតិ កម្មំ, តំ និព្ពត្តិកម្មំ, វិកតិកម្មំ, បត្តិកម្មន្តិ តិវិធំ ហោតិ។

តត្ថ **និព្ពត្តិកម្មំ** យថា? ឥទ្ធិមា ហត្ថិវណ្ណំ មាបេតិ, រាជា នគរំ មាបេតិ, មាតា បុត្តំ វិជាយតិ, ពីជំ រុក្ខំ ជនេតិ, កម្មំ វិបាកំ ជនេតិ, អាហារោ ពលំ ជនេតិ, ជនោ បុញ្ញំ ករោតិ, បាបំ ករោតិ, ពុទ្ធោ ធម្មំ ទេសេសិ, វិនយំ បញ្ញបេសិ, ភិក្ខុ ឈានំ ឧប្បាទេតិ, មគ្គំ ឧប្បាទេតិ ឥច្ចាទិ។

វិកតិកម្មំ យថា? គេហំ ករោតិ, រថំ ករោតិ, យដំ ករោតិ, បដំ វាយតិ, ឱទនំ បចតិ, ភត្តំ បចតិ, កដ្ឋំ អង្គារំ ករោតិ, សុវណ្ណំ កដកំ ករោតិ, គេហំ ឈាបេតិ, រុក្ខំ ឆិន្ទតិ, បាការំ ភិន្ទតិ, វីហយោ លុនាតិ, បាណំ ហនតិ, ភត្តំ ភុញ្ជតិ ឥច្ចាទិ។

បត្តិកម្មំ យថា? គាមំ គច្ឆតិ, គេហំ បវិសតិ, រុក្ខំ អារោហតិ, នទី តរតិ, អាទិច្ចំ បស្សតិ, ធម្មំ សុណាតិ, ពុទ្ធំ វន្ទតិ បយិរុបាសតិ ឥច្ចាទិ។

បកតិកម្មំ, វិកតិកម្មន្តិ ទុវិធំ។ សុវណ្ណំ កដកំ ករោតិ, កដ្ឋំ អង្គារំ ករោតិ, បុរិសំ ឋិតំ បស្សតិ, បុរិសំ គច្ឆន្តំ បស្សតិ, ភិក្ខុំ បស្សតិ សតំ, សម្បជានំ, អភិក្កមន្តំ, បដិក្កមន្តំ, អាលោកេន្តំ, វិលោកេន្តំ, សមិញ្ជេន្តំ, បសារេន្តំ។

ឯត្ថ ‘បុរិសំ, ភិក្ខុ’ន្តិ **បកតិកម្មំ**, ‘ឋិតំ, សតំ’ឥច្ចាទីនិ ***វិកតិកម្មានិ***។

ធាតុកម្មំ, ការិតកម្មន្តិ ទុវិធំ។ គាមំ គច្ឆតិ, បុរិសំ គាមំ គមេតិ។

ធាតុកម្មញ្ច ទ្វិកម្មិកធាតូនំ ទុវិធំ បធានកម្មំ, អប្បធានកម្មន្តិ។ អជបាលោ អជំ គាមំ នេតិ, បុរិសោ ភារំ គាមំ វហតិ, ហរតិ, គាមំ សាខំ កឌ្ឍតិ, គាវី ខីរំ ទោហតិ, ព្រាហ្មណំ កម្ពលំ យាចតិ, ព្រាហ្មណំ ភត្តំ ភិក្ខតិ, គាវិយោ វជំ អវរុន្ធតិ, ភគវន្តំ បញ្ហំ បុច្ឆតិ, រុក្ខំ ផលានិ ឱចិនាតិ, សិស្សំ ធម្មំ ព្រវីតិ, ភគវា ភិក្ខូ ឯតទវោច [ឧទា. ២៣ (ថោកំ វិសទិសំ)], សិស្សំ ធម្មំ អនុសាសតិ ឥច្ចាទិ។

ឯត្ថ ច ‘អជំ, ខីរំ’ ឥច្ចាទិ បធានកម្មំ នាម កត្តារា បរិគ្គហេតុំ ឥដ្ឋតរត្តា។ ‘គាមំ, គាវិ’ឥច្ចាទិ អប្បធានកម្មំ នាម តថា អនិដ្ឋតរត្តា។

តត្ថ បធានកម្មំ កថិនកម្មំ នាម, កម្មភាវេ ថិរកម្មន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ អប្បធានកម្មំ អកថិនកម្មំ នាម, អថិរកម្មន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ តញ្ហិ កទាចិ សម្បទានំ ហោតិ, កទាចិ អបាទានំ, កទាចិ សាមិ, កទាចិ ឱកាសោ។ យថា – សោ មំ ទកាយ នេតិ, គាវិតោ ខីរំ ទោហតិ, គាវិយា ខីរំ ទោហហិ, គាវិយំ ខីរំ ទោហតិ ឥច្ចាទិ។

កម្មេ ទុតិយាតិ វត្តតេ។

២៩២. គតិពោធាហារសទ្ទត្ថា កម្មក ភជ្ជាទីនំ បយោជ្ជេ [ក. ៣០០; រូ. ២៨៦; នី. ៥៨៧; ចំ. ២.១.៤៤; បា. ១.៤.៥២]។

និច្ចវិធិសុត្តមិទំ។ គមនត្ថានំ ពោធនត្ថានំ អាហារត្ថានំ សទ្ទត្ថានំ អកម្មកានំ ភជ្ជាទីនញ្ច ធាតូនំ បយោជ្ជេ កម្មនិ ទុតិយា ហោតិ។ ឯត្ថ ច បយោជ្ជកម្មំ នាម ការិតកម្មំ វុច្ចតិ។

បុរិសោ បុរិសំ គាមំ គមយតិ, សាមិកោ អជបាលំ អជំ គាមំ នយាបេតិ, អាចរិយោ សិស្សំ ធម្មំ ពោធេតិ, បុរិសោ បុរិសំ ភត្តំ ភោជេតិ, អាចរិយោ សិស្សំ ធម្មំ បាឋេតិ, បុរិសោ បុរិសំ សយាបេតិ, អច្ឆាបេតិ, ឧដ្ឋាបេតិ, បុរិសោ បុរិសំ ធញ្ញំ ភជ្ជាបេតិ, កោដ្ដាបេតិ, ឧទ្ទាបេតិ។

ឯតេសមីតិ កឹ? បុរិសោ បុរិសេន ឱទនំ បាចេតិ។

ឯត្ថ ច គមនត្ថាទីនំ បយោជ្ជេ គតិយាបិ រូបសិទ្ធិយំ [១៤១ បិដ្ឋេ] សទ្ទនីតិយញ្ច [សុត្ត-១៤៨ បិដ្ឋេ] វុត្តា។ សទ្ទនីតិយំ គតិយាបយោគេបិ កម្មត្ថមេវ ឥច្ឆតិ។ ញាសាទីសុ កត្វត្ថំ ឥច្ឆន្តិ។

យទា បន បឋមំ បយោជកំ អញ្ញោ ទុតិយោ បយោជេតិ, តទា បឋមោ បយោជ្ជោ នាម។ តស្មឹ គតិយាឯវាតិ វុត្តិយំ វុត្តំ។ អត្តនា វិប្បកតំ កុដឹ បរេហិ បរិយោសាបេតិ [បារា. ៣៦៣]។

២៨៣. ហរាទីនំ វា [ក. ៣០០; រូ. ២៨៦; នី. ៥៨៧; ចំ. ២.១.៤៥; បា. ១.៤.៥៣]។

ហរាទីនំ បយោជ្ជេ កម្មនិ វិកប្បេន ទុតិយា ហោតិ។

សាមិកោ បុរិសំ ភារំ ហារេតិ បុរិសេន វា, បុរិសំ អាហារំ អជ្ឈោហារេតិ បុរិសេន វា, បុរិសំ កម្មំ ការេតិ បុរិសេន វា, រាជា បុរិសំ អត្តានំ ទស្សេតិ បុរិសេន វា, បុរិសំ ពុទ្ធំ វន្ទាបេតិ បុរិសេន វា។

១៨៤. ន ខាទាទីនំ [ក. ៣០០; រូ. ២៨៦; នី. ៥៨៧; ចំ. ២.១.៤៧; បា. ១.៤.៥៧]។

ខាទាទីនំ បយោជ្ជេ កម្មនិ ន ទុតិយា ហោតិ។

សាមិកោ បុរិសេន ខជ្ជំ ខាទាបេតិ, អទ-ភក្ខនេ, ភត្តំ អាទេតិ, សាមិកោ ទាសេន បុរិសំ អវ្ហាបេតិ, សទ្ទាយាបេតិ, កន្ទយតិ, នាទយតិ។ ឯត្ថ ច ‘សទ្ទាយាបេតី’តិ សទ្ទំ ការាបេតិ, នាមធាតុ ចេសា។ កន្ទ, នទាបិ សទ្ទត្ថាយេវ។

២៨៥. វហិស្សានិយន្តុកេ [ក. ៣០០; រូ. ២៨៦; នី. ៥៨៧; ចំ. ២.១.៤៨; បា. ១.៤.៥២]។

វហិស្សាតិ ធាតុនិទ្ទេសោ ឥ-ការោ, និយាមេតិ បយោជេតីតិ និយន្តា, នត្ថិ និយន្តា ឯតស្សាតិ អនិយន្តុកោ។ យស្ស អញ្ញេន បយោជកេន កិច្ចំ នត្ថិ, សយមេវ ញត្វា វហតិ, សោ អនិយន្តុកោ នាម, វហធាតុស្ស តាទិសេ អនិយន្តុកេ បយោជ្ជេ កម្មនិ ទុតិយា ន ហោតិ។

សាមិកោ ទាសេន ភារំ វាហេតិ។

អនិយន្តុកេតិ កឹ? ពលីពទ្ទេ ភារំ វាហេតិ។

២៨៦. ភក្ខិស្សាហឹសាយំ [ក. ៣០០; រូ. ២៨៦; នី. ៥៨៧; ចំ. ២.១.៤៩; បា. ១.៤.៥]។

ភក្ខិតុំ ឥច្ឆន្តស្ស ភក្ខាបនំ ហឹសា នាម ន ហោតិ, អនិច្ឆន្តស្ស ភក្ខាបនំ ហឹសា នាម, ភក្ខធាតុស្ស បយោជ្ជេ កម្មនិ អហឹសាវិសយេ ទុតិយា ន ហោតិ។

សាមិកោ បុរិសេន មោទកេ ភក្ខាបេតិ។

អហឹសាយន្តិ កឹ? ពលីពទ្ទេ សស្សំ ភក្ខាបេតិ។ ឯត្ថ ‘សស្ស’ន្តិ ថូលតរំ សស្សន្តិ វទន្តិ។

បាឡិយំ “សព្ពេសំ វិញ្ញាបេត្វាន [អប. ថេរ ១.១.៤៣៨], តោសេន្តិ សព្ពបាណិនំ [អប. ថេរ ១.១.៣០០]។ ថេរស្ស បត្តោ ទុតិយស្ស គាហេតព្ពោ” ឥច្ចាទិនា [បារា. ៦១៥] បយោជ្ជេ ឆដ្ឋីបិ ទិស្សតិ។

២៨៧. ឈាទីហិ យុត្តា [ក. ២៩៩; រូ. ២៨៨; នី. ៥៨២, ៥៨៦; ចំ. ២.១.៥០; បា. ២.៣.២]។

ធីតច្ចាទីហិ និបាតោបសគ្គេហិ យុត្តា លិង្គម្ហា ទុតិយា ហោតិ។

ធី ព្រាហ្មណស្ស ហន្តារំ [ធ. ប. ៣៨៩], ធីរត្ថុ’មំ បូតិកាយំ [ជា. ១.៣.១២៩], ធីរត្ថុ តំ ធនលាភំ [ជា. ១.៤.៣៦], ធីរត្ថុ ពហុកេ កាមេ។ តតិយាបិ ទិស្សតិ, ធីរត្ថុ ជីវិតេន មេ [ជា. ២.១៧.១៣៥]។ អន្តរា ច រាជគហំ អន្តរា ច នាឡន្ទំ [ទី. និ. ១.១], អភិតោ គាមំ វសតិ, បរិតោគាមំ វសតិ, នទី នេរញ្ជរំ បតិ [សុ. និ. ៤២៧], ឯតេសុ ឆដ្ឋ្យត្ថេ ទុតិយា។

តថា បដិភាតិ មំ ភគវា [ឧទា. ៤៥; សំ. និ. ១.២១៧], អបិស្សុ មំ តិស្សោ ឧបមាយោ បដិភំសុ [ម. និ. ១.៣៧៤], បដិភាតុ តំ ភិក្ខុ ធម្មោ ភាសិតុំ [មហាវ. ២៥៨]។ បដិភន្តុ តំ ចុន្ទ ពោជ្ឈង្គា [សំ. និ. ៣.៧៩] – ‘ម’ន្តិ មម, ‘ត’ន្តិ តវ, សម្បទានត្ថេ ទុតិយា។ ‘ម’ន្តិ មមញាណេ, ‘ត’ន្តិ តវញាណេតិបិ វណ្ណេសុំ។ ន ឧបាយមន្តរេន អត្ថស្ស សិទ្ធិ, នត្ថិ សមាទានមន្តរេន សិក្ខាបដិលាភោ, នេវិធ ន ហុរំ ន ឧភយមន្តរេន, ឯសេវន្តោ ទុក្ខស្ស [ម. និ. ៣.៣៩៣; ឧទា. ៧៤]។ តត្ថ ‘អន្តរេនា’តិ និបាតបទមេតំ, វជ្ជេត្វាត្យត្ថោ។ បុព្ពេន គាមំ, ទក្ខិណេន គាមំ, ឧត្តរេន គាមំ, គាមស្ស បុព្ពេតិ អត្ថោ។

ឧបសគ្គបុព្ពានំ អកម្មកធាតូនំ បយោគេ អាធារេ ទុតិយា, បថវឹ អធិសេស្សតិ, គាមំ អធិតិដ្ឋតិ, រុក្ខំ អជ្ឈាវសតិ, មញ្ចំ វា បីឋំ វា អភិនិសីទេយ្យ វា អភិនិបជ្ជេយ្យ វា [បាចិ. ១៣០], គាមំ ឧបវសតិ, គាមំ អនុវសតិ, បព្ពតំ អធិវសតិ, ឃរំ អាវសតិ, អគារំ អជ្ឈាវសតិ [ទី. និ. ១.២៥៨; បារា. ៥១៩], ឧបោសថំ ឧបវសតិ, កាមាវចរំ ឧបបជ្ជតិ, រូបាវចរំ ឧបបជ្ជតិ, អរូបាវចរំ ឧបបជ្ជតិ, សក្កស្ស សហព្យតំ ឧបបជ្ជតិ, និបន្នំ វា ឧបនិបជ្ជេយ្យ [ទី. និ. ៣.២៨២], និសិន្នំ វា ឧបនិសីទេយ្យ [ទី. និ. ៣.២៨២], ឋិតំ វា ឧបតិដ្ឋេយ្យ [ទី. និ. ៣.២៨២] ឥច្ចាទិ។

តប្បាន, ចារេបិ ទុតិយា, នទី បិវតិ, សមុទ្ទំ បិវតិ, គាមំ ចរតិ, អរញ្ញំ ចរតិ, នទិយំ, គាមេតិ អត្ថោ។

កាល, ទិសាសុបិ អាធារេ ឯវ ទុតិយា, តំ ខណំ, តំ មុហុត្តំ, តំ កាលំ, ឯកមន្តំ [ខុ. បា. ៥.១], ឯកំ សមយំ [ខុ. បា. ៥.១; ទី. និ. ១.១], បុព្ពណ្ហសមយំ [បារា. ១៦], សាយន្ហសមយំ, តំ ទិវសំ, ឥមំ រត្តឹ [ទី. និ. ៣.២៨៥], ទុតិយម្បិ, តតិយម្បិ, ចតុត្ថំ វា បញ្ចមំ វា អប្បេតិ, តតោ បុព្ពំ, តតោ បរំ, បុរិមំ ទិសំ [ទី. និ. ២.៣៣៦], ទក្ខិណំ ទិសំ [ទី. និ. ២.៣៣៦], បច្ឆិមំ ទិសំ [ទី. និ. ២.៣៣៦], ឧត្តរំ ទិសំ [ទី. និ. ២.៣៣៦], ឥមា ទស ទិសាយោ, កតមំ ទិសំ តិដ្ឋតិ នាគរាជា [ជា. ១.១៦.១០៤], ឥមាសុ ទិសាសុ កតមាយ ទិសាយ តិដ្ឋតិ ឆទ្ទន្តនាគរាជាតិ អត្ថោឥច្ចាទិ។

២៩៨. លក្ខណិត្ថម្ភូតវិច្ឆាស្វភិនា [ក. ២៩៩; រូ. ២៨៨; នី. ៥៨២, ៥៨៦; ចំ. ២.១.៥៤; បា. ១.៤.៩០, ៩១; ២.៣.៨]។

លក្ខណាទីសុ អត្ថេសុ បវត្តេន អភិនា យុត្តា លិង្គម្ហា ទុតិយា ហោតិ។

លក្ខីយតិ លក្ខិតព្ពំ អនេនាតិ **លក្ខណំ**។ អយំ បការោ ឥត្ថំ, ព្លទិសោ វិសេសោតិ អត្ថោ។ ឥត្ថំ ភូតោ បត្តោតិ **ឥត្ថម្ភូតោ**។ ភិន្នេ អត្ថេ ព្យាបិតុំ ឥច្ឆា **វិច្ឆា**។

តត្ថ លក្ខណេ –

រុក្ខមភិ វិជ្ជោតតេ វិជ្ជុ, រុក្ខំ អភិ ព្យាបេត្វា វិជ្ជោតតេតិ អត្ថោ, វិជ្ជោភាសេន ព្យាបិតោ រុក្ខោ វិជ្ជុប្បាទស្ស លក្ខណំ សញ្ញាណំ ហោតិ។

ឥត្ថម្ភូតេ –

សាធុ ទេវទត្តោ មាតរមភិ, មាតរំ អភិ វិសិដ្ឋំ កត្វា សាធូតិ អត្ថោ, ទេវទត្តោ សក្កច្ចំ មាតុបដ្ឋានេ អត្តបុរិសោតិ វុត្តំ ហោតិ។ តំ ខោ បន ភវន្តំ គោតមំ ឯវំ កល្យាណោ កិត្តិសទ្ទោ អព្ភុគ្គតោ [បារា. ១]។ ឯត្ថ ច ‘អព្ភុគ្គតោ’តិ អភិ វិសិដ្ឋំ កត្វា ឧគ្គតោតិ អត្ថោ, អយំ កិត្តិសទ្ទោ ភោតោ គោតមស្ស សកលលោកគ្គភាវំ បកាសេត្វា ឧគ្គតោតិ វុត្តំ ហោតិ, កិត្តិសទ្ទសម្ពន្ធេ បន តស្ស ខោ បន ភោតោ គោតមស្សាតិ អត្ថោ។

វិច្ឆាយំ –

រុក្ខំ រុក្ខំ អភិ វិជ្ជោតតេ ចន្ទោ, ព្យាបេត្វា វិជ្ជោតតេត្យត្ថោ។

ឯត្ថ ច លក្ខណាទិអត្ថា អភិសទ្ទេន ជោតនីយា បិណ្ឌត្ថា ឯវ, ន វចនីយត្ថា, ព្យាបនាទិអត្ថា ឯវ វចនីយត្ថាតិ។

២៩៩. បតិបរីហិ ភាគេ ច [ក. ២៩៩; រូ. ២៨៨; នី. ៥៨២, ៥៨៦; ចំ. ២.១.៥៥; បា. ១.៤.៩០]។

លក្ខណិ’ត្ថម្ភូត, វិច្ឆាសុ ច ភាគេ ច បវត្តេហិ បតិ, បរីហិ យុត្តា លិង្គម្ហា ទុតិយា ហោតិ។

លក្ខណេ –

រុក្ខំ បតិ វិជ្ជោតតេ វិជ្ជុ, រុក្ខំ បរិ វិជ្ជោតតេ វិជ្ជុ។ តត្ថ ‘បតី’តិ បដិច្ច, ‘បរី’តិ ផរិត្វា។

ឥត្ថម្ភូតេ –

សាធុ ទេវទត្តោ មាតរំ បតិ, សាធុ ទេវទត្តោ មាតរំ បរិ។

វិច្ឆាយំ –

រុក្ខំ រុក្ខំ បតិ វិជ្ជោតតេ ចន្ទោ, រុក្ខំ រុក្ខំ បរិ វិជ្ជោតតេ ចន្ទោ។

ភាគេ –

តំ ទីយតុ, យទេត្ថ មំ បតិ សិយា, តំ ទីយតុ, យទេត្ថ មំ បរិ សិយា។ តត្ថ ‘បតី’តិ បដិច្ច, ‘បរី’តិ បរិច្ច, ឧទ្ទិស្សាតិ អត្ថោ, ‘បបិត’ន្តិ បាបសេសោ។ ឯត្ថ មំ ឧទ្ទិស្ស យំ វត្ថុ បបិតំ សិយា, តំ មេ ទីយតូត្យត្ថោ, ឯតេសុ ពហូសុ ភាគេសុ យោ មម ភាគោ, សោ មយ្ហំ ទីយតូតិ វុត្តំ ហោតីតិ។

៣០០. អនុនា [ក. ២៩៩; រូ. ២៨៨; នី. ៥៨២, ៥៨៦; ចំ. ២.១.៥៦; បា. ១.៤.៨៤, ៩០]។

លក្ខណិ’ត្ថម្ភូត, វិច្ឆាសុ ច ភាគេ ច បវត្តេន អនុនា យុត្តា លិង្គម្ហា ទុតិយា ហោតិ។

លក្ខណេ –

រុក្ខំ អនុ វិជ្ជោតតេ វិជ្ជុ, រុក្ខំ អនុ ផរិត្វាតិ អត្ថោ។ ចតុរាសីតិសហស្សានិ, សម្ពុទ្ធមនុបព្ពជុំ [ពុ. វំ. ២១.៥], ‘សម្ពុទ្ធ’ន្តិ ពោធិសត្តំ, អនុ គន្ត្វា បព្ពជីសូតិ អត្ថោ, វិបស្សិពោធិសត្តេ បព្ពជិតេ សតិ តានិបិ ចតុរាសីតិកុលបុត្តសហស្សានិ បព្ពជីសូតិ វុត្តំ ហោតិ។ សច្ចក្រិយមនុ វុដ្ឋិ បាវស្សិ, ‘អន្វូ’តិ អន្វាយ, បដិច្ចាតិ អត្ថោ, សច្ចក្រិយាយ សតិ សច្ចក្រិយហេតុ ទេវោ បាវស្សីតិ វុត្តំ ហោតិ។ “ហេតុ ច លក្ខណំ ភវតី”តិ វុត្តិយំ វុត្តំ។ សច្ចក្រិយាយ សហោវាតិបិ យុជ្ជតិ។ “សហ សច្ចេ កតេ មយ្ហ”ន្តិ [ចរិយា. ៣.៨២] ហិ វុត្តំ។

ឥត្ថម្ភូតេ –

សាធុ ទេវទត្តោ មាតរមនុ។ តត្ថ ‘អន្វូ’តិ អន្វាយ បដិច្ច។

វិច្ឆាយំ –

រុក្ខំ រុក្ខំ អនុ វិជ្ជោតតេ ចន្ទោ។ តត្ថ ‘អន្វូ’តិ អនុ ផរិត្វា។

ភាគេ –

យទេត្ថ មំ អនុ សិយា, តំ ទីយតុ។ តត្ថ ‘អន្វូ’តិ អន្វាយ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

៣០១. សហត្ថេ [ក. ២៩៩; រូ. ២៨៨; នី. ៥៨២, ៥៨៦; ចំ. ២.១.៥៧; បា. ១.៤.៨៥]។

សហត្ថេ អនុនា យុត្តា លិង្គម្ហា ទុតិយា ហោតិ។

បព្ពតំ អនុ តិដ្ឋតិ [បព្ពតមនុសេនា តិដ្ឋតិ (មោគ្គល្លានវុត្តិយំ)]។ នទី អន្វាវសិតា ពារាណសី។ ‘អន្វ’តិ អនុគន្ត្វា, នទិយា សហ អាពទ្ធា តិដ្ឋតីតិ វុត្តំ ហោតិ។

៣០២. ហីនេ [ក. ២៩៩; រូ. ២៨៨; នី. ៥៨២, ៥៨៦; ចំ. ២.១.៥៨; បា. ១.៤.៨៦]។

ហីនេ បវត្តេន អនុនា យុត្តា លិង្គម្ហា ទុតិយា ហោតិ។

អនុ សារិបុត្តំ បញ្ញវន្តោ, អនុគតា បច្ឆតោ គតាតិ អត្ថោ, សព្ពេ បញ្ញវន្តោ សារិបុត្តតោ ហីនាតិ វុត្តំ ហោតិ។

៣០៣. ឧបេន [ក. ២៩៩; រូ. ២៨៨; នី. ៥៨២, ៥៨៦; ចំ. ២.១.៥៩; បា. ១.៤.៨៧]។

ហីនេ ឧបេន យុត្តា លិង្គម្ហា ទុតិយា ហោតិ។

ឧប សារិបុត្តំ បញ្ញវន្តោ, ឧបេច្ច គតា សមីបេ គតាតិ អត្ថោ, ហីនាត្វេវ វុត្តំ ហោតិ។

ឯត្ថ ច អភិឥច្ចាទយោ កម្មប្បវចនីយាតិ សទ្ទសត្ថេសុ វុត្តា។ តត្ថ បការេន វុច្ចតីតិ **បវចនីយំ**, បការោ ច លក្ខណិ’ត្ថម្ភូត, វិច្ឆាទិកោ បិណ្ឌត្ថោ វុច្ចតិ, **កម្មន្តិ** ព្យាបនាទិក្រិយា, កម្មំ បវចនីយំ យេហិ តេ **កម្មប្បវចនីយា**។

តត្ថ ព្យាបនាទិក្រិយាវិសេសវាចីហិ ឧបសគ្គេហិ សម្ពន្ធេសតិ កម្មត្ថេ ទុតិយា ហោតិ, អសម្ពន្ធេ បន អាធារ, សាម្យាទិអត្ថេសុ ហោតិ, លក្ខណាទយោ បន សាមត្ថិយសិទ្ធា បិណ្ឌត្ថា ឯវាតិ។

៣០៤. កាលទ្ធានមច្ចន្តសំយោគេ [ក. ២៩៨; រូ. ២៨៧; នី. ៥៨១; បា. ២.៣.៥]

កាលស្ស វា អទ្ធុនោ វា ទព្ព, គុណ, ក្រិយាហិ អច្ចន្តំ និរន្តរំ សំយោគេ កាល’ទ្ធានវាចីហិ លិង្គេហិ បរំ ទុតិយា ហោតិ។

កាលេ –

សត្តាហំ គវបានំ, មាសំ មំសោទនំ, សរទំ រមណីយា នទី, សព្ពកាលំ រមណីយំ នន្ទនំ, មាសំ សជ្ឈាយតិ, វស្សសតំ ជីវតិ, តយោ មាសេ អភិធម្មំ ទេសេតិ។

អទ្ធានេ –

យោជនំ វនរាជិ, យោជនំ ទីឃោ បព្ពតោ, កោសំ សជ្ឈាយតិ។

អច្ចន្តសំយោគេតិ កឹ? មាសេ មាសេ ភុញ្ជតិ, យោជនេ យោជនេ វិហារោ។

ឯត្ថ ច ក្រិយាវិសេសនម្បិ កត្តារ សាធេតព្ពត្តា កម្មគតិកំ ហោតិ, តស្មា តម្បិ ‘កម្មេ ទុតិយា’តិ ឯត្ថ កម្មសទ្ទេន គយ្ហតិ។

សុខំ សេតិ, ទុក្ខំ សេតិ, សីឃំ គច្ឆតិ, ខិប្បំ គច្ឆតិ, ទន្ធំ គច្ឆតិ, មុទុំ បចតិ, គរុំ ឯស្សតិ, លហុំ ឯស្សតិ, សន្និធិការកំ ភុញ្ជតិ, សម្បរិវត្តកំ ឱភាបេតិ, កាយប្បចាលកំ គច្ឆតិ [បាចិ. ៥៩០], ហត្ថប្បចាលកំ គច្ឆតិ, សីសប្បចាលកំ គច្ឆតិ [បាចិ. ៥៩៤-៥៩៥], សុរុសុរុការកំ ភុញ្ជតិ [បាចិ. ៦២៧], អវគណ្ឌការកំ ភុញ្ជតិ [បាចិ. ៦២២], បិណ្ឌុក្ខេបកំ ភុញ្ជតិ [បាចិ. ៦២០], ហត្ថនិទ្ធុនកំ ភុញ្ជតិ [បាចិ. ៦២៣], ហត្ថនិល្លេហកំ ភុញ្ជតិ [បាចិ. ៦២៨], ចន្ទិមសូរិយា សមំ បរិយាយន្តិ, វិសមំ បរិយាយន្តិ ឥច្ចាទិ។

ទុតិយាវិភត្តិរាសិ និដ្ឋិតោ។

តតិយាវិភត្តិរាសិ

កស្មិំ អត្ថេ តតិយា?

៣០៥. កត្តុករណេសុ តតិយា [ក. ២៨៦, ២៨៨; រូ. ២៩១, ២៩៣; នី. ៥៩១, ៥៩៤; ចំ. ២.១.៦២-៣; បា. ២.៣.១៨]។

កត្តរិ ករណេ ច តតិយា ហោតិ។ កត្តាតិ ច ការកោតិ ច អត្ថតោ ឯកំ "ករោតីតិ **កត្តា,** ករោតីតិ **ការកោ**"តិ, តស្មា "កត្តុការកោ"តិ វុត្តេ ទ្វិន្នំ បរិយាយសទ្ទានំ វសេន អយមេវ ក្រិយំ ឯកន្តំ ករោតិ, សាមី ហុត្វា ករោតិ, អត្តប្បធានោ ហុត្វា ករោតីតិ វិញ្ញាយតិ, តតោ ក្រិយា នាម កត្តុនោ ឯវ ព្យាបារោ, ន អញ្ញេសន្តិ ច, អញ្ញេ បន ក្រិយាសាធនេ កត្តុនោ ឧបការកត្តា ការកា នាមាតិ ច, តថា អនុបការកត្តា អការកា នាមាតិ ច វិញ្ញាយន្តីតិ។

តត្ថ កត្តា តិវិធោ សយំកត្តា, បយោជកកត្តា, កម្មកត្តាតិ។

តត្ថ ធាត្វត្ថំ សយំ ករោន្តោ **សយំកត្តា** នាម, បុរិសោ កម្មំ ករោតិ។

បរំ និយោជេន្តោ **បយោជកកត្តា** នាម, បុរិសោ ទាសំ កម្មំ ការេតិ។

កម្មកត្តា នាម បយោជ្ជកកត្តាបិ វុច្ចតិ, បុរិសោ ទាសេន កម្មំ ការេតិ ទាសស្ស វា, យោ ច អញ្ញេន កតំ បយោគំ បដិច្ច កម្មភូតោបិ សុករត្តា វា កម្មភាវេន អវត្តុកាមតាយ វា អជាននតាយ វា វញ្ចេតុកាមតាយ វា កត្តុភាវេន វោហរិយតិ, សោ **កម្មកត្តា** នាម, កុសូលោ សយមេវ ភិជ្ជតិ, ឃដោ សយមេវ ភិជ្ជតិ។ អបិច សុករោ វា ហោតុ ទុក្ករោ វា, យោ កម្មរូបក្រិយាបទេ បឋមន្តោ កត្តា, សោ កម្មកត្តាតិ វុច្ចតិ។ សទ្ទរូបេន កម្មញ្ច តំ អត្ថរូបេន កត្តា ចាតិ កម្មកត្តា, កុសូលោ ភិជ្ជតិ, ឃដោ ភិជ្ជតិ, បច្ចតិ មុនិនោ ភត្តំ, ថោកំ ថោកំ ឃរេ ឃរេ ឥច្ចាទិ។

ឯត្ថ ច សទ្ទត្ថោ ទុវិធោ បរមត្ថោ, បញ្ញត្តត្ថោតិ។ តត្ថ **បរមត្ថោ** ឯកន្តេន វិជ្ជមានោយេវ។ **បញ្ញត្តត្ថោ** បន កោចិ វិជ្ជមានោតិ សម្មតោ។ យថា? រាជបុត្តោ, គោវិសាណំ, ចម្បកបុប្ផន្តិ។ កោចិ អវិជ្ជមានោតិ សម្មតោ។ យថា? វញ្ឈាបុត្តោ, សសវិសាណំ, ឧទុម្ពរបុប្ផន្តិ។ សទ្ទោ ច នាម វត្តិច្ឆាបដិពទ្ធវុត្តី ហោតិ, វត្តមានោ ច សទ្ទោ អត្ថំ ន ទីបេតីតិ នត្ថិ, សង្កេតេ សតិ សុណន្តស្ស អត្ថវិសយំ ពុទ្ធី ន ជនេតីតិ នត្ថីតិ អធិប្បាយោ។ ឥតិ អវិជ្ជមានសម្មតោបិ អត្ថោ សទ្ទពុទ្ធីនំ វិសយភាវេន វិជ្ជមានោ ឯវ ហោតិ។ ឥតរថា 'វញ្ឈាបុត្តោ'តិ បទំ សុណន្តស្ស តទត្ថវិសយំ ចិត្តំ នាម ន បវត្តេយ្យាតិ, សទ្ទពុទ្ធីនញ្ច វិសយភាវេន វិជ្ជមានោ នាម អត្ថោ សទ្ទនានាត្តេ ពុទ្ធិនានាត្តេ ច សតិ នានា ហោតិ, វិសុំ វិសុំ វិជ្ជមានោ នាម ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ ឯវំ សទ្ទពុទ្ធិវិសយភាវេន វិជ្ជមានញ្ច នានាភូតញ្ច អត្ថំ បដិច្ច ការកនានាត្តំ ក្រិយាការកនានាត្តញ្ច ហោតិ , ន បន សភាវតោ វិជ្ជមានមេវ នានាភូតមេវ ច អត្ថន្តិ និដ្ឋមេត្ថ គន្តព្ពំ។ តស្មា "សំយោគោ ជាយតេ" ឥច្ចាទីសុ សទ្ទពុទ្ធីនំ នានាត្តសិទ្ធេន អត្ថនានាត្តេន ទ្វិន្នំ សទ្ទានំ ទ្វិន្នំ អត្ថានញ្ច ក្រិយាការកតាសិទ្ធិ វេទិតព្ពាតិ។

កយិរតេ អនេនាតិ **ករណំ,** ក្រិយាសាធនេ កត្តុនោ សហការីការណន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ តំ ទុវិធំ អជ្ឈត្តិកករណំ, ពាហិរករណន្តិ។

តត្ថ កត្តុនោ អង្គភូតំ ករណំ **អជ្ឈត្តិកំ** នាម, បុរិសោ ចក្ខុនា រូបំ បស្សតិ, មនសា ធម្មំ វិជានាតិ, ហត្ថេន កម្មំ ករោតិ, បាទេន មគ្គំ គច្ឆតិ, រុក្ខោ ផលភារេន ឱណមតិ។

កត្តុនោ ពហិភូតំ **ពាហិរំ** នាម, បុរិសោ យានេន គច្ឆតិ, ផរសុនា [បរសុនា (សក្កតគន្ថេសុ)] ឆិន្ទតិ, រុក្ខោ វាតេន ឱណមតិ។

៣០៦. សហត្ថេន [ក. ២៨៧; រូ. ២៩៦; នី. ៥៩២; ចំ. ២.១.៦៥; បា. ២.៣.១៩]។

សហសទ្ទស្ស អត្ថោ យស្ស សោតិ សហត្ថោ, សហត្ថេន សទ្ទេន យុត្តា លិង្គម្ហា តតិយា ហោតិ។ សហសទ្ទស្ស អត្ថោ នាម សមវាយត្ថោ។

សោ តិវិធោ **ទព្ពសមវាយោ, គុណសមវាយោ, ក្រិយាសមវាយោ**តិ។ បុត្តេន សហ ធនវា បិតា, បុត្តេន សហ ថូលោ បិតា, បុត្តេន សហ អាគតោ បិតា។ សហ, សទ្ធឹ, សមំ, នានា, វិនាឥច្ចាទិកោ សហត្ថសទ្ទោ នាម។

និសីទិ ភគវា សទ្ធឹ ភិក្ខុសង្ឃេន [មហាវ. ៥៩], សហស្សេន សមំ មិតា [សំ. និ. ១.៣២], បិយេហិ នានាភាវោ វិនាភាវោ [ទី. និ. ២.១៨៣, ២០៧], សង្ឃេា សហ វា គត្តេន វិនា វា គត្តេន ឧបោសថំ ករេយ្យ [មហាវ. ១៦៧]។

៣០៧. លក្ខណេ [រូ. ១៤៧ បិដ្ឋេ; នី. ៥៩៨; ចំ. ២.១.៦៦; បា. ២.៣.២១]។

លក្ខណំ វុច្ចតិ ឥត្ថម្ភូតលក្ខណំ, តស្មឹ តតិយា ហោតិ។

អស្សុបុណ្ណេហិ នេត្តេហិ, បិតរំ សោ ឧទិក្ខតិ [ជា. ២.២២.២១២៣]។ ព្រហ្មភូតេន អត្តនា វិហរតិ [អ. និ. ៣.៦៧], អសម្ភិន្នេន វិលេបនេន រាជានមទក្ខិ, ភិទណ្ឌកេន បរិព្ពាជកមទក្ខិ, ឱនបព្ពពន្ធនេន បត្តេន អញ្ញំ បត្តំ ចេតាបេតិ [បារា. ៦១២ (ថៅកំ វិសទិសំ)], ភិក្ខុ បាសាទិកេន អភិក្កន្តេន បដិក្កន្តេន អាលោកិតេន វិលោកិតេន សមិញ្ជិតេន បសារិតេន គាមំ បិណ្ឌាយ បាវិសិ, សា កាឡី ទាសី ភិន្នេន សីសេន លោហិតេន គលន្តេន បតិវិស្សកានំ ឧជ្ឈាបេសិ [ម. និ. ១.២២៦], ឧក្ខិត្តកាយ អន្តរឃរេ គច្ឆន្តិ [បាចិ. ៥៨៤], បល្លត្ថិកាយ អន្តរឃរេ និសីទន្តិ [បាចិ. ៥៩៩]។

អង្គវិការោបិ ឥធ សង្គយ្ហតិ [ក. ២៩១; រូ. ២៩៩; នី. ៦០៣], អក្ខិនា កាណំ បស្សតិ, ‘អក្ខី’តិ ឥទំ ‘កាណ’ន្តិ បទេ វិសេសនំ, វិកលេន ចក្ខុអង្គេន សោ កាណោ នាម ហោតិ។ ហត្ថេន កុណឹ បស្សតិ, បាទេន ខញ្ជំ បស្សតិ។

៣០៨. ហេតុម្ហិ [ក. ២៨៩; រូ. ២៩៧; នី. ៦០១]។

ហិនោតិ បវត្តតិ ផលំ ឯតេនាតិ ហេតុ, តស្មឹ តតិយា ហោតិ។

អន្នេន វសតិ, វិជ្ជាយ សាធុ, កម្មុនា វត្តតិ លោកោ, កម្មុនា វត្តតិ បជា [ម. និ. ២.៤៦០; សុ. និ. ៦៥៩ (វត្តតី បជា)]។ កម្មុនា វសលោ ហោតិ, កម្មុនា ហោតិ ព្រាហ្មណោ [សុ. និ. ១៣៦]។ កេនដ្ឋេន [ធ. ស. អដ្ឋ. និទានកថា], កេន និមិត្តេន, កេន វណ្ណេន [សំ. និ. ១.២៣៤] កេន បច្ចយេន, កេន ហេតុនា [ជា. ២.២២.២០៩៧], កេន ការណេន [ជា. អដ្ឋ. ៤.១៥ មាតង្គជាតកវណ្ណនា] ឥច្ចាទិ។

ឯត្ថ ច ករណំ តិវិធំ ក្រិយាសាធកករណំ, វិសេសនករណំ, នានាត្តករណន្តិ។

តត្ថ **ក្រិយាសាធកំ** បុព្ពេ វុត្តមេវ។

វិសេសនករណំ យថា? អាទិច្ចោ នាម គោត្តេន, សាកិយោ នាម ជាតិយា [សុ. និ. ៤២៥]។ គោត្តេន គោតមោ នាថោ [អប. ថេរ ១.១.២៥៣ (វិសទិសំ)], សារិបុត្តោតិ នាមេន [អប. ថេរ ១.១.២៥១], វិស្សុតោ បញ្ញវា ច សោ, ជាតិយា ខត្តិយោ ពុទ្ធោ [ទី. និ. ២.៩២], ជាតិយា សត្តវស្សិកោ [មិ. ប. ៦.៤.៨], សិប្បេន នឡការោ សោ, ឯកូនតីសោ វយសា [ទី. និ. ២.២១៤], វិជ្ជាយ សាធុ, តបសា ឧត្តមោ, សុវណ្ណេន អភិរូបោ, បកតិយា អភិរូបោ, បកតិយា ភទ្ទកោ, យេភុយ្យេន មត្តិកា [បាចិ. ៨៦], ធម្មេន សមេន រជ្ជំ ការេតិ, សមេន ធាវតិ, វិសមេន ធាវតិ, សុខេន សុខិតោ ហោមិ, បាមោជ្ជេន បមុទិតោ [ពុ. វំ. ២.៧៨]។ ទ្វិទោណេន ធញ្ញំ កិណាតិ, សហស្សេន អស្សេ វិក្កិណាតិ, អត្តនាវ អត្តានំ សម្មន្នតិ [បារា. អដ្ឋ. ១.បឋមមហាសង្គីតិកថា (សម្មន្និ)] ឥច្ចាទិ។

នានាត្តករណំ យថា? កឹ មេ ឯកេន តិណ្ណេន, បុរិសេន ថាមទស្សិនា [ពុ. វំ. ២.៥៦]។ កឹ តេ ជដាហិ ទុម្មេធ, កឹ តេ អជិនសាដិយា [ធ. ប. ៣៩៤]។ អលំ តេ ឥធ វាសេន [បារា. ៤៣៦], អលំ មេ ពុទ្ធេន [បារា. ៥២], កិន្នុមេពុទ្ធេន [បារា. ៥២], ន មមត្ថោ ពុទ្ធេន [បារា. ៥២], មណិនា មេ អត្ថោ [បារា. ៣៨៤], វទេយ្យាថ ភន្តេ យេនត្ថោ, បានីយេន [បាណិយេន (មូ.)] អត្ថោ, មូលេហិ ភេសជ្ជេហិ អត្ថោ [មហាវ. ២៦៣], សេយ្យេន អត្តិកោ, មហគ្ឃេន អត្ថិកោ, មាសេន បុព្ពោ, បិតរា សទិសោ, មាតរា សមោ, កហាបណេន ឩនោ, ធនេន វិកលោ, អសិនា កលហោ, វាចាយ កលហោ, អាចារេន និបុណោ, វាចាយ និបុណោ, គុឡេន មិស្សកោ, តិលេន មិស្សកោ, វាចាយ សខិលោ ឥច្ចាទិ។

តថា កម្មា’វធិ, អាធារ’ច្ចន្តសំយោគ, ក្រិយាបវគ្គាបិ នានាត្តករណេ សង្គយ្ហន្តិ។

កម្មេ តាវ –

តិលេហិ ខេត្តេ វប្បតិ, តន្តវាយេហិ ចីវរំ វាយាបេតិ, សុនខេហិ ខាទាបេន្តិ ឥច្ចាទិ។

អវធិម្ហិ –

សុមុត្តា មយំ តេន មហាសមណេន [ចូឡវ. ៤៣៧], មុត្តោម្ហិ កាសិរាជេន, ចក្កា សុញ្ញំ អត្តេន វា អត្តនិយេន វា [សំ. និ. ៤.៨៥], ឱត្តប្បតិ កាយទុច្ចរិតេន [អ. និ. ៥.២], ហិរីយតិ កាយទុច្ចរិតេន [អ. និ. ៥.២], ជិគុច្ឆតិ សកេន កាយេន, បថព្យា ឯករជ្ជេន, សគ្គស្ស គមនេន វា។ សព្ពលោកាធិបច្ចេន, សោតាបត្តិផលំ វរំ [ធ. ប. ១៧៨] ឥច្ចាទិ។

អាធារេ –

តេន ខណេន តេន លយេន តេន មុហុត្តេន [មហាវ. ១៧], តេន សមយេន [បារា. ១], កាលេន ធម្មស្សវនំ [ខុ. បា. ៥.៩]។ សោ វោ មមច្ចយេន សត្ថា [ទី. និ. ២.២១៦], តិណ្ណំ មាសានំ អច្ចយេន [ទី. និ. ២.១៦៨; ឧទា. ៥១], បុព្ពេន គាមំ, ទក្ខិណេន គាមំ, បុរត្ថិមេន ធតរដ្ឋោ, ទក្ខិណេន វិរូឡ្ហកោ បច្ឆិមេន វិរូបក្ខោ [ទី. និ. ២.៣៣៦], យេន ភគវា តេនុបសង្កមិ [ខុ. បា. ៥.១] ឥច្ចាទិ។

អច្ចន្តសំយោគេ –

មាសេន ភុញ្ជតិ, យោជនេន ធាវតិ ឥច្ចាទិ។

ក្រិយាបវគ្គោ នាម ក្រិយាយ សីឃតរំ និដ្ឋាបនំ, តស្មិំ ជោតេតព្ពេ តតិយា, ឯកាហេនេវ ពារាណសី បាបុណិ, តីហិ មាសេហិ អភិធម្មំ ទេសេសិ, នវហិ មាសេហិ វិហារំ និដ្ឋាបេសិ, គមនមត្តេន លភតិ, ឱដ្ឋបហដមត្តេន បគុណំ អកាសិ។

តតិយាវិភត្តិរាសិ និដ្ឋិតោ។

ចតុត្ថីវិភត្តិរាសិ

កស្មិំ អត្ថេ ចតុត្ថី?

៣០៩. សម្បទានេ ចតុត្ថី [ក. ២៩៣; រូ. ៣០១; នី. ៦០៥; ចតុត្ថី សម្បទានេ (ពហូសុ), ចំ. ២.១.៧៣; បា. ២.៣.១៣]។

សម្បទានេ ចតុត្ថី ហោតិ។ សម្មា បទីយតេ អស្សាតិ សម្បទានំ, សម្បដិច្ឆកន្តិ វុត្តំ ហោតិ។

តំ **វត្ថុសម្បដិច្ឆកំ, ក្រិយាសម្បដិច្ឆក**ន្តិ ទុវិធំ។ ភិក្ខុស្ស ចីវរំ ទេតិ, ពុទ្ធស្ស សិលាយតេ។

បុន អនិរាករណំ, អនុមតិ, អារាធនន្តិ តិវិធំ ហោតិ។ តត្ថ ន និរាករោតិ ន និវារេតីតិ **អនិរាករណំ,** ទិយ្យមានំ ន បដិក្ខិបតីតិ អត្ថោ។ អសតិ ហិ បដិក្ខិបនេ សម្បដិច្ឆនំ នាម ហោតីតិ។ កាយចិត្តេហិ សម្បដិច្ឆនាការំ ទស្សេត្វា បដិគ្គណ្ហន្តំ សម្បទានំ **អនុមតិ** នាម។ វិវិធេហិ អាយាចនវចនេហិ បរស្ស ចិត្តំ អារាធេត្វា សម្បដិច្ឆន្តំ **អារាធនំ** នាម។ ពោធិរុក្ខស្ស ជលំ ទេតិ, ភិក្ខុស្ស អន្នំ ទេតិ, យាចកស្ស អន្នំ ទេតិ។

ក្រិយាសម្បដិច្ឆកំ នានាក្រិយាវសេន ពហុវិធំ។

តត្ថ រោចនក្រិយាយោគេ –

តញ្ច អម្ហាកំ រុច្ចតិ ចេវ ខមតិ ច [ម. និ. ១.១៧៩; ម. និ. ២.៤៣៥], បព្ពជ្ជា មម រុច្ចតិ [ជា. ២.២២.៤៣], កស្ស សាទុំ ន រុច្ចតិ, ន មេ រុច្ចតិ ភទ្ទន្តេ, ឧលូកស្សាភិសេចនំ [ជា. ១.៣.៦០]។ គមនំ មយ្ហំ រុច្ចតិ, មាយស្មន្តានម្បិ សង្ឃភេទោ រុច្ចិត្ថ [បារា. ៤១៨], យស្សាយស្មតោ ន ខមតិ, ខមតិ សង្ឃស្ស [បារា. ៤៣៨], ភត្តំ

មយ្ហំ ឆាទេតិ, ភត្តមស្ស នច្ឆាទេតិ [ចូឡវ. ២៨២], តេសំ ភិក្ខូនំ លូខានិ ភោជនានិ នច្ឆាទេន្តិ [មហាវ. ២៦១ (ថោកំ វិសទិសំ)]។ តត្ថ 'ឆាទេតី'តិ ឥច្ឆំ ឧប្បាទេតីតិ អត្ថោ។

ធារណប្បយោគេ –

ឆត្តគ្គាហោ រញ្ញោ ឆត្តំ ធារេតិ, សម្បតិជាតស្ស ពោធិសត្តស្ស ទេវា ឆត្តំ ធារយឹសុ។

ពុទ្ធស្ស សិលាយតេ, ថោមេតីតិ អត្ថោ, តុយ្ហំ ហនុតេ, តុណ្ហិភាវេន វញ្ចេតីតិ អត្ថោ, ភិក្ខុនី ភិក្ខុស្ស ភុញ្ជមានស្ស បានីយេន វា វិធូបនេន វា ឧបដ្ឋាតិ [បាចិ. ៨១៦ (វិសទិសំ)]។ ទុតិយាបិ ហោតិ, រញ្ញោ ឧបដ្ឋាតិ, រាជានំ ឧបដ្ឋាតិ, អហំ ភោតី ឧបដ្ឋិស្សំ [ជា. ២.២២.១៩៣៤], អហំ តំ ឧបដ្ឋិស្សាមិ, មាតាបិតុឧបដ្ឋានំ [ខុ. បា. ៥.៦], តុយ្ហំ សបតេ, សបស្ស មេ វេបចិត្តិ [សំ. និ. ១.២៥៣], សបថម្បិ តេ សម្ម អហំ ករោមិ [ជា. ២.២១.៤០៧], តវ មយិ សទ្ទហនត្ថំ សបថំ ករោមីតិ អត្ថោ, រញ្ញោ សតំ ធារេតិ, ឥជ កុលបុត្តោ ន កស្សចិ កិញ្ចិ ធារេតិ [អ. និ. ៤.៦២], តស្ស រញ្ញោ មយំ នាគំ ធារយាម។ តត្ថ 'រញ្ញោ សតំ ធារេតី'តិ សតំ ពលិធនំ វា ទណ្ឌធនំ វា និទេតីតិ [និធេតីតិ, និធេម (កេចិ)] អត្ថោ, "ឥណំ កត្វា គណ្ហាតី"តិ ច វទន្តិ។ 'ធារយាមា'តិ បុន និទេម [និធេតីតិ, និធេម (កេចិ)], តុយ្ហំ សទ្ទហតិ, មយ្ហំ សទ្ទហតិ, សទ្ទហាសិ សិង្គាលស្ស, សុរាបីតស្ស ព្រាហ្មណ [ជា. ១.១.១១៣]។

ទេវាបិ តេ បិហយន្តិ តាទិនោ [ធ. ប. ៩៤ (តស្ស បិហយន្តិ)], ទេវាបិ តេសំ បិហយន្តិ, សម្ពុទ្ធានំ សតីមតំ [ធ. ប. ១៨១], 'បិហយន្តី'តិ បុនប្បុនំ ទដ្ឋុំ បត្ថេន្តីតិ អត្ថោ។ ទុតិយាបិ ហោតិ, សចេ មំ បិហយសិ, ធនំ បិហេតិ, ហិរញ្ញំ បិហេតិ, សុវណ្ណំ បិហេតិ។ តតិយាបិ ទិស្សតិ, រូបេន បិហេតិ, សទ្ទេន បិហេតិ ឥច្ចាទិ។

តស្ស កុជ្ឈ មហាវីរ [ជា. ១.៤.៤៩], មា មេ កុជ្ឈ រថេសភ [ជា. ២.២២.១៦៩៦ (កុជ្ឈិ)], យទិហំ តស្ស កុប្បេយ្យំ, មាតុ កុប្បតិ, បិតុ កុប្បតិ, យោ អប្បទុដ្ឋស្ស នរស្ស ទុស្សតិ [ធ. ប. ១២៥; សុ. និ. ៦៦៧; ជា. ១.៥.៩៤], ទុហយតិ ទិសានំ មេឃោ, បូរេតិ វិនាសេតិ វាតិ អត្ថោ, អកាលេ វស្សន្តោ ហិ វិនាសេតិ នាម, យោ មិត្តានំ ន ទុព្ភតិ [ជា. ២.២២.១៩], អទុដ្ឋស្ស តុវំ ទុព្ភិ [ជា. ១.១៦.២៩៥], មិត្តានំ ន ទុព្ភេយ្យ, តិត្ថិយា ឥស្សន្តិ សមណានំ, ឧស្សូយន្តិ ទុជ្ជនា គុណវន្តានំ, បតិវិស្សកានំ ឧជ្ឈាបេសិ [ម. និ. ១.២២៦ (ឧជ្ឈាបេសិ)], មា តុម្ហេ តស្ស ឧជ្ឈាយិត្ថ [ឧទា. ២៦ (វិសទិសំ)], មហារាជានំ ឧជ្ឈាបេតព្ពំ វិរិវិតព្ពំ វិក្កន្ទិតព្ពំ, ក្យាហំ អយ្យានំ អបរជ្ឈាមិ [បារា. ៣៨៣] អយ្យេ វា, រញ្ញោ អបរជ្ឈតិ រាជានំ វា, អារាធោ មេ រាជា ហោតិ។

បតិ, អាបុព្ពស្ស សុ-ធាតុស្ស អនុ, បតិបុព្ពស្ស ច គី-ធាតុស្ស យោគេ សម្បទានេ ចតុត្ថី។ តត្រ ខោ ភគវា ភិក្ខូ អាមន្តេសិ "ភិក្ខវោ"តិ, "ភទ្ទន្តេ"តិ តេ ភិក្ខូ ភគវតោ បច្ចស្សោសុំ [អ. និ. ១.១]។ ឯត្ថ ច បុព្ពវាក្យេ អាមន្តនក្រិយាយ កត្តា ភគវា, សោ បរវាក្យេ បច្ចាសុយោគេ សម្បទានំ ហោតិ, 'បច្ចស្សោសុ'ន្តិ ភទ្ទន្តេតិ បដិវចនំ អទំសូតិ អត្ថោ។ ភិក្ខូ ពុទ្ធស្ស អាសុណន្តិ, រាជា ពិម្ពិសារោ បិលិន្ទវច្ឆត្ថេរស្ស អារាមិកំ បដិស្សុត្វា [មហាវ. ២៧០], អមច្ចោ រញ្ញោ ពិម្ពិសារស្ស បដិស្សុត្វា [មហាវ. ២៧០], សម្បដិច្ឆិត្វាតិ អត្ថោ, ភិក្ខុ ជនំ ធម្មំ សាវេតិ , ជនោ តស្ស ភិក្ខុនោ អនុគិណាតិ បដិគិណាតិ, សាធុការំ ទេតីតិ អត្ថោ។

អារោចនត្ថយោគេ –

អារោចយាមិ វោ ភិក្ខវេ [ម. និ. ១.៤១៦], បដិវេទយាមិ វោ ភិក្ខវេ [ម. និ. ១.៤១៦], អាមន្តយាមិ វោ ភិក្ខវេ [ទី. និ. ២.២១៨ (វិសទិសំ)], ធម្មំ វោ ទេសេស្សាមិ [ម. និ. ៣.១០៥], ភិក្ខូនំ ធម្មំ ទេសេតិ, យថា នោ ភគវា ព្យាករេយ្យ, និរុត្តិំ តេ បវក្ខាមិ, អហំ តេ អាចិក្ខិស្សាមិ, អហំ តេ កិត្តយិស្សាមិ, ភិក្ខូនំ ឯតទវោច។

៣១០. តទត្ថេ [ក. ២៧៧; រូ. ៣០៣; នី. ៥៥៤]។

តស្សា តស្សា ក្រិយាយ អត្ថោតិ តទត្ថោ, តទត្ថេ សម្បទានេ ចតុត្ថី ហោតិ។

៣១១. សស្សាយ ចតុត្ថិយា [ក. ១០៩; រូ. ៣០៤; នី. ២៧៩-៨០]។

អការន្តតោ ចតុត្ថីភូតស្ស សស្ស អាយោ ហោតិ វា។

វិនយោ សំវរត្ថាយ, សំវរោ អវិប្បដិសារត្ថាយ, អវិប្បដិសារោ បាមុជ្ជត្ថាយ, បាមុជ្ជំ បីតត្ថាយ, បីតិ បស្សទ្ធត្ថាយ, បស្សទ្ធិ សុខត្ថាយ, សុខំ សមាធត្ថាយ, សមាធិ យថាភូតញាណទស្សនត្ថាយ, យថាភូតញាណ

ទស្សនំ និព្ពិទត្ថាយ, និព្ពិទា វិរាគត្ថាយ, វិរាគោ វិមុត្តត្ថាយ, វិមុត្តិ វិមុត្តិញាណទស្សនត្ថាយ, វិមុត្តិញាណទស្សនំ អនុបាទាបរិនិព្ពានត្ថាយ [បរិ. ៣៦៦], អត្ថាយ ហិតាយ សុខាយ ទេវមនុស្សានំ [ម. និ. ១.៥០], អលំ កុក្កុច្ចាយ [បារា. ៣៨], អលំ សម្មោហាយ, បាកាយ វជតិ, យុទ្ធាយ គច្ឆតិ, គាមំ បិណ្ឌាយ ចារិសី [បាចិ. ៩០២]។

តុមត្ថោបិ តទត្ថេ សង្គយ្ហតិ, អលំ មិត្តេ សុខាបេតុំ, អមិត្តានំ ទុខាយ ច [ជា. ២.១៧.១៣]។ លោកានុកម្បាយ ពុទ្ធោ លោកេ ឧប្បជ្ជតិ, អលំ ផាសុវិហារាយ, អភិញ្ញាយ សម្ពោធាយ និព្ពានាយ សំវត្តតិ [មហាវ. ១៣]។

អលមត្ថយោគេ –

អលំ មល្លោ មល្លស្ស, អរហតិ មល្លោ មល្លស្ស, អលំ តេ ឥធ វាសេន [បារា. ៤៣៦], អលំ តេ ហិរញ្ញសុវណ្ណេន, កឹ មេ ឯកេន តិណ្ណេន [ពុ. វំ. ២.៥៦], កឹ តេ ជដាហិ ទុម្មេធ, កឹ តេ អជិនសាដិយា [ធ. ប. ៣៩៤]។

មញ្ញនាបយោគេ អនាទរេ អប្បាណិស្មិមេវ ចតុត្ថី, កដ្ឋស្ស តុវំ មញ្ញេ, កលិង្គរស្ស [កឡិង្គរស្ស, កឡង្គរស្ស (ក.)] តុវំ មញ្ញេ, ជីវិតំ តិណាយបិ ន មញ្ញតិ។

អនាទរេតិ កឹ? សុវណ្ណំ តំ មញ្ញេ។

អប្បាណិស្មិន្តិ កឹ? គទ្រភំ តុវំ មញ្ញេ។

គត្យត្ថានំ នយនត្ថានញ្ច ធាតូនំ កម្មនិ ចតុត្ថី, អប្បោ សគ្គាយ គច្ឆតិ [ធ. ប. ១៧៤], យោ មំ ទកាយ នេតិ [ជា. ១.៦.៩៧], និរយាយុបកឌ្ឍតិ [ធ. ប. ៣១១], មូលាយ បដិកស្សេយ្យ [ចូឡវ. ១១១]។

អាសិសនក្រិយាយោគេ –

អាយុ ភវតោ ហោតុ, ភទ្ទំ តេ ហោតុ, ភទ្ទមត្ថុ តេ [ជា. ១.៨.១៥; ជា. ២.១៧.១], កុសលំ តេ ហោតុ, អនាមយំ តេ ហោតុ, សុខំ តេ ហោតុ, អត្ថំ តេ ហោតុ, ហិតំ តេ ហោតុ, កល្យាណំ តេ ហោតុ, ស្វាគតំ តេ ហោតុ, សោត្ថិ តេ ហោតុ សោត្ថិ គព្ភស្ស [ម. និ. ២.៣៥១], មង្គលំ តេ ហោតុ។

សម្មុតិយោគេ កម្មត្ថេ [ឆដ្ឋី], ឥត្ថន្នាមស្ស ភិក្ខុនោ រូបិយឆឌ្ឌកស្ស សម្មុតិ [បារា. ៥៩០], បត្តគាហាបកស្ស សម្មុតិឥច្ចាទិ [បារា. ៦១៤]។

អាវិករណាទិយោគេ –

តុយ្ហញ្ចស្ស អាវិ ករោមិ, តស្ស មេ សក្កោ បាតុរហោសិ, តស្ស បហិណេយ្យ, ភិក្ខូនំ ទូតំ បាហេសិ, កប្បតិ ភិក្ខូនំ អាយោគោ, វដ្ដតិ ភិក្ខូនំ អាយោគោ, បត្តោទនោ ទ្វិន្នំ តិណ្ណំ នប្បហោតិ, ឯកស្ស បហោតិ, ឯកស្ស បរិយត្តោ, ឧបមំ តេ ករិស្សាមិ [ម. និ. ១.២៥៨; ជា. ២.១៩.២៤], អញ្ជលី តេ បគ្គណ្ហាមិ [ជា. ២.២២.៣២៧], តថាគតស្ស ផាសុ ហោតិ, អាវិកតា ហិស្ស ផាសុ [មហាវ. ១៣៤], លោកស្ស អត្ថោ, លោកស្ស ហិតំ, មណិនា មេ អត្ថោ [បារា. ៣៨៤], ន មមត្ថោ ពុទ្ធេន [បារា. ៥២], នមត្ថុ ពុទ្ធានំ នមត្ថុ ពោធិយា [ជា. ១.២.១៧], វិបស្សិស្ស ច នមត្ថុ [ទី. និ. ៣.២៧៧], នមោ ករោហិ នាគស្ស [ម. និ. ១.២៤៩], នមោ តេ បុរិសាជញ្ញ, នមោ តេ បុរិសុត្តម [អប. ថេរ ១.២.១២៩]។ សោត្ថិ បជានំ [ទី. និ. ១.២៧៤], សុវត្ថិ បជានំ ឥច្ចាទិ។

ចតុត្ថីវិភត្តិរាសិ និដ្ឋិតោ។

បញ្ចមីវិភត្តិរាសិ

កស្មឹ អត្ថេ បញ្ចមី?

៣១២. បញ្ចម្យាវធិស្មឹ [ក. ២៩៥; រូ. ៣០៧; នី. ៦០៧; ចំ. ២.១.៨១; បា. ២.៣.២៨; ១.៤.២៤]។

អវធិយតិ វវត្ថិយតិ បទត្ថោ ឯតស្មាតិ អវធិ, តស្មឹ បញ្ចមី ហោតិ, អវធីតិ ច អបាទានំ វុច្ចតិ។

អបនេត្វា តតោ អញ្ញំ អាទទាតិ គណ្ហាតីតិ **អបាទានំ**។ តំ តិវិធំ និទ្ទិដ្ឋវិសយំ, ឧបាត្តវិសយំ, អនុមេយ្យវិសយន្តិ។

តត្ថ យស្មិំ អបាទានវិសយភូតោ ក្រិយាវិសេសោ សរូបតោ និទ្ទិដ្ឋោ ហោតិ, តំ **និទ្ទិដ្ឋវិសយំ**។ យថា? គាមា អបេន្តិ មុនយោ, នគរា និគ្គតោ រាជា។

យស្មិំ បន សោ ធាតុសេសំ កត្វា អជ្ឈាហរិតព្ពោ ហោតិ, តំ **ឧបាត្តវិសយំ**។ យថា? វលាហកា វិជ្ជោតតេ វិជ្ជុ, អគារស្មា អនគារិយំ បព្ពជិតោតិ [មហាវ. ៣០]។ ឯត្ថ ហិ ‘និក្ខមិត្វា’តិ បទំ អជ្ឈាហរិតព្ពំ។

យស្មិំ បន សោ និទ្ទិដ្ឋោ ច ន ហោតិ, អជ្ឈាហរិតុញ្ច ន សក្កា, អថ ខោ អត្ថតោ អនុមានវសេន សោ វិញ្ញេយ្យោ ហោតិ, តំ **អនុមេយ្យវិសយំ**។ យថា? មាថុរា បាដលិបុត្តកេហិ អភិរូបតរា, សីលមេវ សុតា សេយ្យោ [ជា. ១.៥.៦៥], មយា ភិយ្យោ ន វិជ្ជតិ, អគ្គោហមស្មិ លោកស្ស, ជេដ្ឋោហមស្មិ លោកស្ស, សេដ្ឋោហមស្មិ លោកស្ស ឥច្ចាទិ [ម. និ. ៣.២០៧]។ ក្រិយំ វិនា ការកំ នាម ន សិជ្ឈតីតិកត្វា ឧក្កំសនក្រិយា ឯត្ថ អនុមេតព្ពា ហោតិ។ ឯវំ ក្រិយាបទរហិតេសុ ទូរយោគាទីសុបិ អវិនាភាវិក្រិយានុមានំ វេទិតព្ពំ។

បុន ចលា’ចលវសេន ទុវិធំ។

ចលំ យថា? បុរិសោ ធាវតា អស្សា បតតិ, ទ្វេ មេណ្ឌា យុជ្ឈិត្វា អញ្ញមញ្ញតោ អបសក្កន្តិ។ ឯត្ថ ច យទិ ចលំ សិយា, កថំ អវធិ នាម ភវេយ្យ។ អច្ចុតិលក្ខណោ ហិ អវធីតិ? វុច្ចតេ-ទ្វេ មេណ្ឌា សកសកក្រិយាយ ចលន្តិ, ឥតរីតរក្រិយាយ អវធី ហោន្តីតិ នត្ថិ ឯត្ថ អវធិលក្ខណវិរោធោតិ។

អចលំ យថា? គាមា អបេន្តិ មុនយោ, នគរា និគ្គតោ រាជា។

បុន **កាយសំសគ្គបុព្ពកំ, ចិត្តសំសគ្គបុព្ពក**ន្តិ ទុវិធំ ហោតិ, គាមា អបេន្តិ មុនយោ, ចោរា ភយំ ជាយតេ។ ឯត្ថ ច “កីវ ទូរោ ឥតោ គាមោ, ឥតោ សា ទក្ខិណា ទិសា [ទី. និ. ៣.២៧៩]។ ឥតោ ឯកនវុតិកប្បេ”តិ [ទី. និ. ២.៤] អាទីសុ វទន្តស្ស ចិត្តសំសគ្គបុព្ពកម្បិ វេទិតព្ពំ។ “ន មាតា បុត្តតោ ភាយតិ, ន ច បុត្តោ មាតិតោ ភាយតិ, ភយា ភីតោ ន ភាសសី”តិ [ជា. ២.២១.១៣៨] បាឡិ។ អត្ថិ តេ ឥតោ ភយំ [ម. និ. ២.៣៥០], នត្ថិ តេ ឥតោ ភយំ, យតោ ខេមំ តតោ ភយំ [ជា. ១.៩.៥៨], ចោរា ភាយតិ, ចោរា ភីតោ។ ឆដ្ឋី ច, ចោរស្ស ភាយតិ, ចោរស្ស ភីតោ។ ទុតិយា ច, “កថំ បរលោកំ ន ភាយេយ្យ, ឯវំ បរលោកំ ន ភាយេយ្យ, ភាយសិ មំ សមណ [សុ. និ. សូចិលោមសុត្ត], នាហំ តំ ភាយាមិ [សុ. និ. សូចិលោមសុត្ត], ភាយិតព្ពំ ន ភាយតិ, នាហំ ភាយាមិ ភោគិនំ [ជា. ២.២២.៨៣៥], ន មំ មិគា ឧត្តសន្តី”តិ [ជា. ២.២២.៣០៧] បាឡិបទានិ ទិស្សន្តិ។ តត្ថ “ភោគិន’ន្តិ នាគំ, ចោរា តសតិ ឧត្តសតិ ចោរស្ស វា, សព្ពេ តសន្តិ ទណ្ឌស្ស [ធ. ប. ១២៩], បាបតោ ឱត្តប្បតិ ជិគុច្ឆតិ ហរាយតិ បាបេន វា។

យតោ កិញ្ចិ សិប្បំ វា វិជ្ជំ វា ធម្មំ វា គណ្ហាតិ, តស្មិំ អក្ខាតរិ បញ្ចមី, ឧបជ្ឈាយា អធីតេ, ឧបជ្ឈាយា សិប្បំ គណ្ហាតិ, ទ្វាសីតិ ពុទ្ធតោ គណ្ហិំ, ទ្វេ សហស្សានិ ភិក្ខុតោ។ ចតុរាសីតិសហស្សានិ, យេមេ ធម្មា បវត្តិនោ [ថេរគា. ១០២៧]។

យតោ សុណាតិ, តស្មិំ បញ្ចមី, ឆដ្ឋី ច, ឥតោ សុត្វា, ឥមស្ស សុត្វា វា, យម្ហា ធម្មំ វិជានេយ្យ, សម្មាសម្ពុទ្ធទេសិតំ [ធ. ប. ៣៩២]។

យតោ លភតិ, តស្មិំ បញ្ចមី, សង្ឃតោ លភតិ, គណតោ លភតិ។

យតោ បរាជយតិ, យតោ បភវតិ, យតោ ជាយតិ, តស្មិំ បញ្ចមី, ពុទ្ធស្មា បរាជយន្តិ អញ្ញតិត្ថិយា, បាឡិយំ បន បរាជិយោគេ អបាទានំ ធាតុសេសវសេន លព្ភតិ, តស្មិំ ខោ បន សង្គាមេ ទេវា ជិនិំសុ, អសុរា បរាជិនិំសុ។ ឯត្ថ ទេវេហិ បរាជិនិំសូតិ ធាតុសេសោ។ “មយំ ជិតាម្ហា អម្ពកាយ។ ហិមវន្តា បភវន្តិ បញ្ច មហានទិយោ [អ. និ. អដ្ឋ. ៣.៨.១៩], អយំ ភាគីរថី គង្គា, ហិមវន្តា បភាវិតា”តិ បាឡិ [អប. ថេរ ១.១.២៥៥], ចោរា ភយំ ជាយតេ, កាមតោ ជាយតេ ភយំ [ធ. ប. ២១៥], ជាតំ សរណតោ ភយំ [ជា. ១.១.៣៦; ១.២.១៣; ១.៩.៥៦, ៥៧, ៥៩], យំកិញ្ចិ ភយំ វា វេរំ វា ឧបទ្ទវោ វា ឧបសគ្គោ វា ជាយតិ, សព្ពំ តំ ពាលតោ ជាយតិ, នោ បណ្ឌិតតោ, កាមតោ

ជាយតិ សោកោ [ធ. ប. ២១៤], ឧភតោ សុជាតោ បុត្តោ [ទី. និ. ១.៣១១], ឧរស្មា ជាតោ, ឧរេ ជាតោ វា, ចិររំ ឧប្បជ្ជេយ្យ សង្ឃតោ វា គណតោ វា ញាតិមិត្តតោ វា [បារា. ៥០០ (ថោកំ វិសទិសំ)]។

អញ្ញត្ថានំ យោគេ បញ្ចមី, ឥតោ អញ្ញំ, ឥតោ បរំ [មហាវ. ៣៨៦], ឥតោ អបរេន សមយេន [បារា. ១៩៥]។

ឧបសគ្គានំ យោគេ បន –

៣១៣. អបបរីហិ វជ្ជនេ [ក. ២៧២; រូ. ៣០៩; នី. ៥៥៨, ៥៦៨; ចំ. ២.១.៨២; បា. ១.៤.៨៨; ២.៣.១០]។

វជ្ជនេ បវត្តេហិ អប, បរីហិ យោគេ បញ្ចមី ហោតិ។

អបបព្ពតា វស្សតិ ទេវោ, បរិបព្ពតា វស្សតិ ទេវោ, អបសាលាយ អាយន្តិ វាណិជា, បរិសាលាយ អាយន្តិ វាណិជា, បព្ពតំ សាលំ វជ្ជេត្វាតិ អត្ថោ។ កច្ចាយនេ បន "ឧបរិបព្ពតា ទេវោ វស្សតី"តិ បាឋោ [បោរាណបាឋោ], បរិបព្ពតាតិ យុត្តោ។ ឧបរិយោគេ បន សត្តមីយេវ ទិស្សតិ – "តស្មិំ ឧបរិបព្ពតេ [ម. និ. ៣.២១៦; ជា. ១.៨.១៦], ឧបរិបាសាទេ [ទី. និ. ២.៤០៨], ឧបរិវេហាសេ, ឧបរិវេហាសកុដិយា"តិ, [បាចិ. ១៣០] តត្ថ បព្ពតស្ស ឧបរិ ឧបរិបព្ពតន្តិ អត្ថោ។

៣១៤. បដិនិធិបដិទានេសុ បតិនា [ក. ២៧២; រូ. ៣០៩; នី. ៥៥៨, ៥៦៨; ចំ. ២.១.៨៣; បា. ២.៣.១១; ១.៤.៩.២]។

បដិនិធិ នាម បដិពិម្ពដ្ឋបនំ, បដិទានំ នាម បដិភណ្ឌទានំ តេសុ បវត្តេន បតិនា យោគេ បញ្ចមី ហោតិ។

ពុទ្ធស្មា បតិ សារិបុត្តោ ធម្មំ ទេសេតិ, តេលស្មា បតិ ឃតំ ទេតិ។

៣១៥. រិតេ ទុតិយា ច [ក. ២៧២; រូ. ៣០៩; នី. ៥៥៨, ៥៦៨; ចំ. ២.១.៨៤; បា. ២.៣.២៩]។

រិតេសទ្ទេន យោគេ បញ្ចមី ហោតិ ទុតិយា ច។

រិតេ សទ្ធម្មា, រិតេ សទ្ធម្មំ។

៣១៦. វិនាញ្ញត្រេហិ តតិយា ច [ក. ២៧២; រូ. ៣០៩; នី. ៥៥៨, ៥៦៨; ចំ. ២.១.៨៥; បា. ២.៣.៣២; 'វិនាញ្ញត្រ តតិយាច' (ពហូសុ)]។

វជ្ជនេ បវត្តេហិ វិនា, អញ្ញត្រសទ្ទេហិ យោគេ បញ្ចមី, ទុតិយា, តតិយា ច ហោន្តិ។

វិនា សទ្ធម្មា, វិនា សទ្ធម្មំ, វិនា សទ្ធម្មេន, អញ្ញត្រ សទ្ធម្មា, អញ្ញត្រ សទ្ធម្មំ, អញ្ញត្រ សទ្ធម្មេន។

៣១៧. បុថុនានាហិ ច [ក. ២៧២; រូ. ៣០៩; នី. ៥៥៨, ៥៦៨; ចំ. ២.១.៨៦; បា. ២.៣.៣២; 'បុថនានាហិ ច' (ពហូសុ)]។

វជ្ជនេ បវត្តេហិ បុថុ, នានាសទ្ទេហិ ច យោគេ បញ្ចមី, តតិយា ច ហោន្តិ។

បុថគេវ ជនស្មា, បុថគេវ ជនេន, នានា សទ្ធម្មា, នានា សទ្ធម្មេន, បិយេហិ មនាបេហិ នានាភាវោ វិនាភាវោ [ទី. និ. ២.១៨៣; ចូឡវ. ៤៣៧]។ "តេ ភិក្ខូ នានាកុលា បព្ពជិតា"តិ ឯត្ថ បន នានាប្បការត្ថោ នានាសទ្ទោ, ន វជ្ជនត្ថោ, ឯត្ថ ច វជ្ជនត្ថោ នាម វិយោគត្ថោ អសម្មិស្សត្ថោ។

មរិយាទា'ភិវិធីសុ បវត្តេហិ អាសទ្ទ, យាវសទ្ទេហិ យោគេបិ បញ្ចមី, ទុតិយា ច។

តត្ថ យស្ស អវធិនោ សម្ពន្ធិនី ក្រិយា, តំ ពហិកត្វា បវត្តតិ, សោ **មរិយាទោ**។ យថា? អាបព្ពតា ខេត្តំ តិដ្ឋតិ អាបព្ពតំ វា, យាវបព្ពតា ខេត្តំ តិដ្ឋតិ យាវបព្ពតំ វា។

យស្ស សម្ពន្ធិនី ក្រិយា, តំ អន្តោកត្វា ព្យាបេត្វា បវត្តតិ, សោ **អភិវិធិ**។ យថា? អាភវគ្គា ភគវតោ កិត្តិសទ្ទោ អព្ភុគ្គតោ អាភវគ្គំ វា, ភវតោ អាភវគ្គំ ធម្មតោ អាគោត្រភុំ សវន្តីតិ អាសវា, យាវភវគ្គា យាវភវគ្គំ វា, តាវទេវ យាវព្រហ្មលោកា សទ្ទោ អព្ភុគ្គតោ។

អារព្ភេ, សហត្ថេ ច បញ្ចមី, យតោហំ ភគិនិ អរិយាយ ជាតិយា ជាតោ [ម. និ. ២.៣៥១], យតោ បដ្ឋាយាតិ អត្ថោ។ យតោ សរាមិ អត្តានំ, យតោ បត្តោស្មិ វិញ្ញុតំ [ជា. ២.២២.៣០៧]។ យតោ បដ្ឋាយ, យតោ បភុតិ។

សហត្ថេ –

សហ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណប្បដិលាភា, សហ បរិនិព្ពានា [ទី. និ. ២.២២០], សហ ទស្សនុប្បាទា។

“ឧប្បាទា វា តថាគតានំ អនុប្បាទា វា តថាគតាន”ន្តិ [សំ. និ. ២.២០], ឯត្ថ ភាវលក្ខណេ បញ្ចមី។

“សហត្ថា ទានំ ទេតិ, សហត្ថា បដិគ្គណ្ហាតី”តិ ឯត្ថ ករណេ។

“អជ្ជតគ្គេ បាណុបេតំ [ទី. និ. ១.២៥០], តទគ្គេ ខោ វាសេដ្ឋ”ឥច្ចាទីសុ [ទី. និ. ៣.១៣០], អារព្ភេ សត្តមី។

“យត្វាធិករណំ [ទី. និ. ១.២១៣], យតោនិទានំ [សុ. និ. ២៧៥], តតោនិទានំ” ឥច្ចាទីសុ [ម. និ. ១.២៣៨] វាក្យេ ឥច្ឆិតេ សតិ ហេត្វត្ថេ បញ្ចមី, សមាសេ ឥច្ឆិតេ សតិ អត្ថមត្តេ បញ្ចមី។

ទ្វិន្នំ ការកានំ ក្រិយានញ្ច មជ្ឈេ បវត្តកាលទ្ធានវាចីហិ បញ្ចមី, លុទ្ទកោ បក្ខស្មា មិគំ វិជ្ឈតិ, កោសា កុញ្ជរំ វិជ្ឈតិ។ ឯត្ថ ច លុទ្ទកោ សកឹ មិគំ វិជ្ឈិត្វា បក្ខព្ភន្តរម្ហិ ន វិជ្ឈិ, បក្ខេ បរិបុណ្ណេ បុន វិជ្ឈតិ, បក្ខសទ្ទោ ទ្វិន្នំ វិជ្ឈនវារានំ មជ្ឈេ កាលវាចី ហោតិ, ទ្វេបិ វិជ្ឈនក្រិយា ការកេហិ សហេវ សិជ្ឈន្តីតិ ការកានញ្ច មជ្ឈេតិ វុច្ចតិ។ វុត្តិយំ បន “អជ្ជ ភុត្វា ទេវទត្តោ ទ្វិហេ ភុញ្ជិស្សតិ, ទ្វិហា ភុញ្ជិស្សតិ, អត្រដ្ឋោ’យមិស្សាសោ កោសេ លក្ខំ វិជ្ឈតិ, កោសា លក្ខំ វិជ្ឈតី”តិ [មោគ. ៧៩] ឯវំ សត្តមីវសេន បរិបុណ្ណវាក្យម្បិ វុត្តំ។ បាឡិយំ “អនាបត្តិ ឆព្ពស្សា ករោតិ [បារា. ៥៦៤], អតិរេកឆព្ពស្សា ករោតី”តិ [បារា. ៥៦៤], “ឆព្ពស្សានី”តិបិ បាឋោ។

រក្ខនត្ថានំ យោគេ –

យញ្ច វត្ថុំ គុត្តុំ ឥច្ឆិយតេ, យតោ ច គុត្តុំ ឥច្ឆិយតេ, តត្ថ បញ្ចមី, យវេហិ គាវោ រក្ខតិ វារេតិ, តណ្ឌុលា កាកេ រក្ខតិ វារេតិ, តំ មំ បុញ្ញា និវារេសិ, បាបា ចិត្តំ និវារយេ [ធ. ប. ១១៦], ន នំ ជាតិ និវារេតិ, ទុគ្គត្យា គរហាយ វា [សុ. និ. ១៤១ (ន នេ)]។ រាជតោ វា ចោរតោ វា អារក្ខំ គណ្ហន្តុ។

អន្តរធានត្ថយោគេ –

យស្ស អទស្សនំ ឥច្ឆិយតិ, តស្មិំ បញ្ចមី, ឧបជ្ឈាយា អន្តរធាយតិ សិស្សោ, និលីយតីតិ អត្ថោ។ បាឡិយំ បន យស្ស អទស្សនំ ឥច្ឆិយតិ, តស្មិំ ឆដ្ឋី ឯវ- “អន្តរធាយិស្សាមិ សមណស្ស គោតមស្ស, អន្តរធាយិស្សាមិ សមណស្ស គោតមស្សា”តិ។ “ន សក្ខិ មេ អន្តរធាយិតុ”ន្តិ បាឡិ, ‘អន្តរធាយិស្សាមី’តិ អន្តរិតេ អចក្ខុវិសយេ ឋានេ អត្តានំ បបេស្សាមីត្យត្ថោ, និលីយិស្សាមីតិ វុត្តំ ហោតិ។

យស្មិំ ឋានេ អន្តរធាយតិ, តស្មិំ សត្តមី ឯវ ទិស្សតិ, អតិខិប្បំ លោកេ ចក្ខុ អន្តរធាយិស្សតិ [ទី. និ. ២.២២៤ (វិសទិសំ)], ជេតវនេ អន្តរធាយិត្វា, ព្រហ្មលោកេ អន្តរធាយិត្វា, មទ្ទកុច្ឆិស្មិំ អន្តរធាយិត្វា, តត្ថេវន្តរធាយី [សំ. និ. ១.១] ឥច្ចាទិ។ “ភគវតោ បុរតោ អន្តរធាយិត្វា”តិ ឯត្ថបិ តោសទ្ទោ សត្តម្យត្ថេ ឯវ។ “សក្កោ និមិស្ស រញ្ញោ សម្មុខេ អន្តរហិតោ”តិ បាឡិ។ ‘ជេតវនេ អន្តរធាយិត្វា’តិ ជេតវនេ អញ្ញេសំ អទស្សនំ កត្វា, អញ្ញេសំ អចក្ខុវិសយំ កត្វាតិ អត្ថោ។ “អន្ធការោ អន្តរធាយតិ, អាលោកោ អន្តរធាយតិ, សទ្ធម្មោ អន្តរធាយតិ, សាសនំ អន្តរធាយតិ” ឥច្ចាទីសុ បន ឆដ្ឋី, សត្តមិយោ យថាសម្ភវំ វេទិតព្ពា។

ទូរត្ថយោគេ –

កីវ ទូរោ ឥតោ គាមោ, កច្ចិ អារា បមាទម្ហា [សុ. និ. ១៥៦], អថោ អារា បមាទម្ហា [សុ. និ. ១៥៧], គាមតោ អវិទូរេ, អារកា តេ មោឃបុរិសា ឥមស្មា ធម្មវិនយា, អារកា តេហិ ភគវា, កិលេសេហិ អារកាតិ អរហំ,

អារា សោ អាសវក្ខយា [ធ. ប. ២៥៣]។ ទុតិយា ច តតិយា ច ឆដ្ឋី ច, អារកា តម៌ ធម្មវិនយំ តមិនា ធម្មវិនយេន វា, អារកា មន្ទពុទ្ធីនំ [វិសុទ្ធិ ដី. ១.១៣០]។

ទូរត្ថេ –

ទូរតោវ នមស្សន្តិ, អទ្ទសា ខោ ភគវន្តំ ទូរតោវ អាគច្ឆន្តំ [ទី. និ. ១.៤០៩], កិន្នុ តិដ្ឋថ អារកា, តស្មា តិដ្ឋាម អារកា។ ទុតិយា ច តតិយា ច, ទូរំ គាមំ អាគតោ, ទូរេន គាមេន អាគតោ , ទូរា គាមា អាគតោ តច្ចេវត្ថោ, ទូរំ គាមេន វា។

អន្តិកត្ថយោគេ –

អន្តិកំ គាមា, អាសន្នំ គាមា, សមីបំ គាមា។ ទុតិយា ច តតិយា ច ឆដ្ឋី ច, អន្តិកំ គាមំ, អន្តិកំ គាមេន, អន្តិកំ គាមស្ស។

កាលទ្ធានំ បរិមាណវចនេ –

ឥតោ មថុរាយ ចតូសុ យោជនេសុ សង្កស្សំ, រាជគហតោ បញ្ចចត្តាលីសយោជនេ សាវត្ថិ, ឥតោ ឯកនវុតិកប្បេ [ទី. និ. ២.៤], ឥតោ ឯកតឹសេ កប្បេ [ទី. និ. ២.៤], ឥតោ សត្តមេ ទិវសេ, ឥតោ តិណ្ណំ មាសានំ អច្ចយេន បរិនិព្ពាយិស្សាមិ [ទី. និ. ២.១៦៨; ឧទា. ៥១] ឥច្ចាទិ។

បមាណត្ថេ –

អាយាមតោ ច វិត្ថារតោ ច យោជនំ, បរិក្ខេបតោ នវយោជនសតបរិមាណោ មជ្ឈិមទេសោ បរិក្ខេបេន វា, ទីឃសោ នវវិទត្ថិយោ [បាចិ. ៥៤៨], យោជនំ អាយាមេន យោជនំ វិត្ថារេន យោជនំ ឧព្ពេធេន សាសបរាសិ [សំ. និ. ២.១២៩] ឥច្ចាទិ។

ត្វាលោបេបិ បញ្ចមី។ ឯត្ថ ច ត្វាលោបោ នាម បរិបុណ្ណវាក្យេ លទ្ធព្ពស្ស ត្វាន្តបទស្ស អបរិបុណ្ណវាក្យេ នត្ថិភាវោ, យញ្ច បទំ ត្វាន្តបទេ សតិ កម្មំ វា ហោតិ អធិករណំ វា។ តំ ត្វាន្តបទេ អសតិ បទន្តរេ អវធិ ហោតិ, តស្មិំ បញ្ចមី, បាសាទា វា បាសាទំ សង្កមេយ្យ [សំ. និ. ១.១៣២], ហត្ថិក្ខន្ធា វា ហត្ថិក្ខន្ធំ សង្កមេយ្យ [សំ. និ. ១.១៣២] ឥច្ចាទិ។ ឯត្ថ ច បឋមំ ឯកំ បាសាទំ អភិរូហិត្វា បុន អញ្ញំ បាសាទំ សង្កមេយ្យាតិ វា បឋមំ ឯកស្មិំ បាសាទេ និសីទិត្វា បុន អញ្ញំ បាសាទំ សង្កមេយ្យាតិ វា ឯវំ បរិបុណ្ណវាក្យំ វេទិតព្ពំ។ “អន្ធការា វា អន្ធការំ គច្ឆេយ្យ, តមា វា តមំ គច្ឆេយ្យា”តិ [សំ. និ. ១.១៣២] បាឡិ។ តថា រដ្ឋា រដ្ឋំ វិចរតិ, គាមា គាមំ វិចរតិ, វនា វនំ វិចរតិ, វិហារតោ វិហារំ គច្ឆតិ, បរិវេណតោ បរិវេណំ គច្ឆតិ, ភវតោ ភវំ គច្ឆតិ, កុលតោ កុលំ គច្ឆតិ ឥច្ចាទិ។ តថា វិនយា វិនយំ បុច្ឆតិ, អភិធម្មា អភិធម្មំ បុច្ឆតិ, វិនយា វិនយំ កថេតិ, អភិធម្មា អភិធម្មំ កថេតិ។ ឯត្ថបិ បឋមំ ឯកំ វិនយវចនំ បុច្ឆិត្វា វា ឯកស្មិំ វិនយវចនេ ឋត្វា វា បុន អញ្ញំ វិនយវចនំ បុច្ឆតីតិ បរិបុណ្ណវាក្យំ វេទិតព្ពំ។ វុត្តិយំ បន “បាសាទំ អារុយ្ហ បេក្ខតិ, បាសាទា បេក្ខតិ, អាសនេ បវិសិត្វា បេក្ខតិ, អាសនា បេក្ខតី”តិ វុត្តំ។

ទិសត្ថយោគេ ទិសត្ថេ ច បញ្ចមី, ឥតោ សា បុរិមា ទិសា [ទី. និ. ៣.២៧៨], ឥតោ សា ទក្ខិណា ទិសា [ទី. និ. ៣.២៧៨], អវីចិតោ ឧបរិ, ឧទ្ធំ បាទតលា, អធោ កេសមត្ថកា [ទី. និ. ២.៣៧៧; ម. និ. ១.១១០]។

ទិសត្ថេ –

បុរិមតោ គាមស្ស, ទក្ខិណតោ គាមស្ស, ឧបរិតោ បព្ពតស្ស, ហេដ្ឋតោ បាសាទស្ស, បុរត្ថិមតោ, ទក្ខិណតោ, យតោ ខេមំ, តតោ ភយំ [ជា. ១.៩.៥៨], យតោ យតោ សម្មសតិ, ខន្ធានំ ឧទយព្ពយំ [ធ. ប. ៣៧៤] ឥច្ចាទិ។

បុព្ពាទិយោគេបិ បញ្ចមី, បុព្ពេវ មេ សម្ពោធា [អ. និ. ៣.១០៤], ឥតោ បុព្ពេ, តតោ បុព្ពេ, ឥតោ បរា បច្ចន្តិមា ជនបទា [មហាវ. ២៥៩], តតោ បុរេ, តតោ បច្ឆា, តតោ ឧត្តរិ [បារា. ៤៩៩] ឥច្ចាទិ។

វិភត្តត្ថេ ច បញ្ចមី ឆដ្ឋី ច។ វិភត្តិ នាម បគេវ វិសុំភូតស្ស អត្ថស្ស កេនចិ អធិកេន វា ហីនេន វា ភាគេន តទញ្ញតោ បុថក្ករណំ, មាថុរា បាដលិបុត្តកេហិ អភិរូបតរា, យតោ បណីតតរោ វា វិសិដ្ឋតរោ វា នត្ថិ, អត្តទន្តោ

តតោ វរំ [ធ. ប. ៣២២], ឆន្ទវុតីនំ បាសណ្ឌានំ បវរំ យទិទំ សុគតវិនយោ , សទេវកស្ស លោកស្ស, សត្ថា លោកេ អនុត្តរោ, អគ្គោហមស្មិ លោកស្ស [ម. និ. ៣.២០៧], ជេដ្ឋោហមស្មិ លោកស្ស [ម. និ. ៣.២០៧], សេដ្ឋោហមស្មិ លោកស្ស [ម. និ. ៣.២០៧], បញ្ញវន្តា នាម សារិបុត្តតោ ហីនា សារិបុត្តស្ស វា, តតោ អធិកំ វា ឩនំ វា ន វដ្ដតិ ឥច្ចាទិ។

វិរមណត្ថយោគេ –

អារតី វិរតី បាបា [ខុ. បា. ៥.៨], បាណាតិបាតា វេរមណិ [ខុ. បា. ២.១] ឥច្ចាទិ។

សុទ្ធត្ថយោគេ –

លោភនីយេហិ ធម្មេហិ សុទ្ធោ ឥច្ចាទិ។

មោចនត្ថយោគេ បញ្ចមី តតិយា ច, សោ បរិមុច្ចតិ ជាតិយា ជរាយ មរណេន សោកេហិ បរិទេវេហិ ទុក្ខេហិ ទោមនស្សេហិ ឧបាយាសេហិ, បរិមុត្តោ សោ ទុក្ខស្មាតិ វទាមិ [សំ. និ. ៣.២៩], មោក្ខន្តិ មារពន្ធនា [ធ. ប. ៣៧], ន តេ មុច្ចន្តិ មច្ចុនា ឥច្ចាទិ, សព្ពត្ថ អវធិអត្ថោ វេទិតព្ពោ។

ហេត្វត្ថេ –

កស្មា ហេតុនា, កេន ហេតុនា, កស្មា នុ តុម្ហំ កុលេ ទហរា ន មិយ្យរេ [ជា. ១.១០.៩២ (មីយរេ)], តស្មាតិហ ភិក្ខវេ [សំ. និ. ២.១៥៧]។ ទុតិយា តតិយា ឆដ្ឋី ច, កីការណំ [ជា. អដ្ឋ. ៦.២២.ឧមង្គជាតកវណ្ណនា], យ ត្វាធិករណំ [ទី. និ. ១.២១៣], យតោនិទានំ [សុ. និ. ២៧៥], តតោនិទានំ [ម. និ. ១.២៣៨], កេន ការណេន [ជា. អដ្ឋ. ៤.២០.មាតង្គជាតកវណ្ណនា], តំ កិស្សហេតុ [ម. និ. ១.២], កិស្ស តុម្ហេ កិលមថ ឥច្ចាទិ។

វិវេចនត្ថយោគេ –

វិវិច្ចេវ កាមេហិ វិវិច្ច អកុសលេហិ ធម្មេហិ [ទី. និ. ១.២២៦], វិវិត្តោ បាបកា ធម្មា។

ពន្ធនត្ថយោគេ –

៣១៨. បញ្ចមីណេ វា [ក. ២៩៦; រូ. ៣១៤; នី. ៦០៨; ចំ. ២.១.៦៩; បា. ២.៣.២៤]។

ឥណភូតេ ហេតុម្ហិ បញ្ចមី ហោតិ វា។

សតស្មា ពន្ធោ នរោ សតេន វា។

៣១៩. គុណេ [ចំ. ២.១.៧០; បា. ២.៣.២៥]។

អជ្ឈត្តភូតោ ហេតុ គុណោ នាម, អគុណោបិ ឥធ គុណោត្វេវ វុច្ចតិ, តស្មិំ បញ្ចមី ហោតិ វា។

ជឡត្តា ពន្ធោ នរោ ជឡត្តេន វា, អត្តនោ ពាលត្តាយេវ ពន្ធោតិ អត្ថោ, បញ្ញាយ ពន្ធនា មុត្តោ, វាចាយ មរតិ, វាចាយ មុច្ចតិ, វាចាយ បិយោ ហោតិ, វាចាយ ទេស្សោ, ឥស្សរិយា ជនំ រក្ខតិ រាជា ឥស្សរិយេន វា, សីលតោ នំ បសំសន្តិ [អ. និ. ៤.៦] សីលេន វា, ហុត្វា អភាវតោ អនិច្ចា, ឧទយព្ពយបីឡនតោ ទុក្ខា, អវិជ្ជា និរោធា សង្ខារនិរោធោ [ឧទា. ២], សង្ខារនិរោធា វិញ្ញាណនិរោធោ [ឧទា. ២], ចតុន្នំ អរិយសច្ចានំ អនញ្ញា អប្បដិវេធា ទីឃមទ្ធានំ សំសរន្តិ [ទី. និ. ២.១៨៦ (វិសទិសំ)] ឥច្ចាទិ។

បញ្ហា, កថនេសុបិ បញ្ចមី, កុតោ ភវំ, អហំ បាដលិបុត្តតោ ឥច្ចាទិ។

ថោកត្ថេបិ អសត្វវចនេ បញ្ចមី, សត្វំ វុច្ចតិ ទព្ពំ, ថោកា មុច្ចតិ ថោកេន វា, មុច្ចនមត្តំ ហោតីតិ វុត្តំ ហោតិ "នទី តរន្តោ មនំ វុឡ្ហោ"តិ [មហាវ. ១៤៨] ឯត្ថ វិយ។ អប្បមត្តកា មុច្ចតិ អប្បមត្តកេន វា, កិច្ឆា មុច្ចតិ

កិច្ឆេន វា, កិច្ឆា លទ្ធោ បិយោ បុត្តោ [ជា. ២.២២.៣៥៣], កិច្ឆា មុត្តា’ម្ហ ទុក្ខស្មា, យាម ទានិ មហោសធ [ជា. ២.២២.៧០០]។

អសក្ខរចនេតិ កឹ? បច្ចតិ មុនិនោ ភត្តំ, ថោកំ ថោកំ ឃរេ ឃរេតិ [ថេរគា. ២៤៨ (កុលេ កុលេ)]។

“អនុបុព្ពេន មេធាវី, ថោកំ ថោកំ ខណេ ខណេ [ធ. ប. ២៣៩]” ឥច្ចាទីសុ ក្រិយាវិសេសនេ ទុតិយា។

អកត្តរិបិ បញ្ចមី, តស្ស កម្មស្ស កតត្តា ឧបចិតត្តា ឧស្សន្នត្តា វិបុលត្តា តថាគតោ សុប្បតិដ្ឋិតបាទោ ហោតិ [ទី. និ. ៣.២០១]។ ឯត្ថ ច ‘អកត្តរី’តិ អការកេ ញាបកហេតុម្ហីតិ វទន្តិ។ ញាសេ បន “អកត្តរីតិ ហេត្វត្ថេ សង្គណ្ហាតិ។ យត្ថ ហិ កត្តុពុទ្ធិ សញ្ជាយតេ, សោវ កត្តា ន ហោតីតិ វត្តុំ សក្កា”តិ វុត្តំ។ ឯតេន កត្តុសទិសោ ជនកហេតុ អកត្តា នាមាតិ ទីបេតិ, កម្មស្ស កតត្តាឥច្ចាទិ ច ជនកហេតុ ឯវាតិ។

ភិយ្យត្ថយោគេ –

យោធ សីតញ្ច ឧណ្ហញ្ច, តិណា ភិយ្យោ ន មញ្ញតិ [ទី. និ. ៣.២៥៣], សុខា ភិយ្យោ សោមនស្សំ [ទី. និ. ២.២៨៧], ខន្ធា ភិយ្យោ ន វិជ្ជតិ [សំ. និ. ១.២៥០], មយា ភិយ្យោ ន វិជ្ជតិ, សោតុកាមាត្ថ តុម្ហេ ភិក្ខវេ ភិយ្យោសោមត្តាយ បុព្ពេនិវាសកថំ, អត្តមនោ ត្វំ ហោហិ បរំ វិយ មត្តាយ, អហម្បិ អត្តមនោ ហោមិ បរំ វិយ មត្តាយ។

បញ្ចមីវិភត្តិរាសិ និដ្ឋិតោ។

ឆដ្ឋីវិភត្តិរាសិ

កស្មិំ អត្ថេ ឆដ្ឋី?

៣២០. ឆដ្ឋី សម្ពន្ធេ [ក. ៣០១; រូ. ៣១៥; នី. ៦០៩; ចំ. ២.១.៩៥; បា. ២.៣.៥០]។

ទ្វិន្នំ សម្ពន្ធីនំ កេនចិ បការេន អាយត្តភាវោ សម្ពន្ធោ នាម, សម្ពន្ធេ ជោតេតព្ពេ វិសេសនសម្ពន្ធិម្ហិ ឆដ្ឋី ហោតិ។

តត្ថ ក្រិយាការកសញ្ជាតោ អស្សេទម្ភាវហេតុកោ សម្ពន្ធោ នាមាតិ វុត្តំ។ តត្ថ ទ្វេ សម្ពន្ធិនោ អញ្ញមញ្ញំ តំតំក្រិយំ ករោន្តិ, តំ ទិស្វា “ឥមេ អញ្ញមញ្ញសម្ពន្ធិនោ”តិ ជានន្តស្ស ទ្វិន្នំ ការកានំ ទ្វិន្នំ ក្រិយានញ្ច សំយោគំ និស្សាយ សម្ពន្ធោបិ វិទិតោ ហោតិ, ឯវំ សម្ពន្ធោ ក្រិយាការកសញ្ជាតោ, ‘ឥមស្ស អយ’ន្តិ ឯវំ បវត្តពុទ្ធិយា ហេតុភូតត្តា អស្សេទម្ភាវហេតុកោ ច។

តត្ថ សម្ពន្ធោ តិវិធោ សាមិសម្ពន្ធោ, នានាត្ថសម្ពន្ធោ, ក្រិយាការកសម្ពន្ធោតិ។

តត្ថ ‘សាមី’តិ យស្ស កស្សចិ វិសេសនសម្ពន្ធិនោ នាមំ, តស្មា វិសេស្យបទត្ថស្ស តំតំវិសេសនភាវេន សម្ពន្ធោ **សាមិសម្ពន្ធោ** នាម។

សោ វិសេស្យបទត្ថភេទេន អនេកវិធោ។

តត្ថ តស្ស មាតា, តស្ស បិតាឥច្ចាទិ **ជនកសម្ពន្ធោ** នាម។

តស្សា បុត្តោ, តស្សា ធីតា ឥច្ចាទិ **ជញ្ញសម្ពន្ធោ** នាម។

តស្ស ភាតា, តស្ស ភគិនី ឥច្ចាទិ **កុលសម្ពន្ធោ** នាម។

សក្កោ ទេវានមិន្ទោ [សំ. និ. ១.២៤៨] ឥច្ចាទិ **សាមិសម្ពន្ធោ** នាម។

បហូតំ មេ ធនំ សក្ក [ជា. ១.១៥.៧២], ភិក្ខុស្ស បត្តចីវរំ ឥច្ចាទិ **សំសម្ពន្ធោ** នាម។

អម្ពវនស្ស អវិទូរេ, និព្ពានស្សេវ សន្តិកេ [ធ. ប. ៣២] ឥច្ចាទិ **សមីបសម្ពន្ធោ** នាម។

សុវណ្ណស្ស រាសិ, ភិក្ខូនំ សមូហោ ឥច្ចាទិ **សមូហសម្ពន្ធោ** នាម។

មនុស្សស្សេវ តេ សីសំ [ជា. ១.៤.៨១], រុក្ខស្ស សាខា ឥច្ចាទិ **អវយវសម្ពន្ធោ** នាម។

សុវណ្ណស្ស ភាជនំ, អលាពុស្ស កដាហំ, ភដ្ឋធញ្ញានំ សត្តុ ឥច្ចាទិ **វិការសម្ពន្ធោ** នាម។

យវស្ស អង្កុរោ, មេឃស្ស សទ្ទោ, បុប្ផានំ គន្ធោ, ផលានំ រសោ, អគ្គិស្ស ធូមោ ឥច្ចាទិ **ការិយសម្ពន្ធោ** នាម។

ខន្ធានំ ជាតិ, ខន្ធានំ ជរា, ខន្ធានំ ភេទោ [សំ. និ. ២.១] ឥច្ចាទិ **អវត្ថាសម្ពន្ធោ** នាម។

សុវណ្ណស្ស វណ្ណោ, វណ្ណោ ន ខីយេថ តថាគតស្ស [ទី. និ. អដ្ឋ. ១.៣០៤], ពុទ្ធស្ស កិត្តិសទ្ទោ, សិប្បិកានំ សតំ នត្ថិ [ជា. ១.១.១១៣], តិលានំ មុដ្ឋិ ឥច្ចាទិ **គុណសម្ពន្ធោ** នាម។

បាទស្ស ឧក្ខិបនំ, ហត្ថស្ស សមិញ្ជនំ, ធាតូនំ គមនំ ឋានំ ឥច្ចាទិ **ក្រិយាសម្ពន្ធោ** នាម។

ចាតុមហារាជិកានំ ឋានំ ឥច្ចាទិ **ឋានសម្ពន្ធោ** នាម។ ឯវមាទិនា នយេន សាមិសម្ពន្ធោ អនេកសហស្សប្បភេទោ, សោ ច ក្រិយាសម្ពន្ធាភាវា ការកោ នាម ន ហោតិ។ យទិ ឯវំ “បាទស្ស ឧក្ខិបនំ” ឥច្ចាទិ ក្រិយាសម្ពន្ធោ នាមាតិ ឥទំ ន យុជ្ជតីតិ? វុច្ចតេ – ក្រិយាសម្ពន្ធាភាវាតិ ឥទំ សាធកភាវេន សម្ពន្ធាភាវំ សន្ធាយ វុត្តំ, សិទ្ធាយ បន ក្រិយាយ សម្ពន្ធំ សន្ធាយ ក្រិយាសម្ពន្ធោ នាម វុត្តោតិ។

នានាត្ថសម្ពន្ធេ បន នានាអត្ថេសុ ឆដ្ឋី ហោតិ។ តត្ថ ណី, អាវីបច្ចយានំ កម្មេ និច្ចំ ឆដ្ឋី, ឃានស្ស លាភី, ចីវរស្ស លាភី, ធនស្ស លាភី, អាទីនវស្ស ទស្សាវី, អត្ថិ រូបានំ ទស្សាវី, អត្ថិ សមវិសមស្ស ទស្សាវី, អត្ថិ តារករូបានំ ទស្សាវី, អត្ថិ ចន្ទិមសូរិយានំ ទស្សាវី។

ត, អក, អន, ណបច្ចយានំ យោគេ ក្វចិ កម្មត្ថេ ឆដ្ឋី។

តបច្ចយេ តាវ –

តស្ស ភវន្តិ វត្តារោ [ម. និ. ២.១៧៣], សហសា កម្មស្ស កត្តារោ, អមតស្ស ទាតា [ម. និ. ១.២០៣], ភិន្នានំ សន្ធាតា [ទី. និ. ១.៩, ១៦៤], សហិតានំ វា អនុប្បទាតា [ទី. និ. ១.៩, ១៦៤] ឥច្ចាទិ។

ក្វចីតិ កឹ? គម្ភីរញ្ច កថំ កត្តា [អ. និ. ៧.៣៧], គាថំ កត្តា នោវសិតា [អ. និ. ៤.១០៧], កាលេន ធម្មីកថំ ភាសិតា, សរសិ ត្វំ ឯវរូបំ វាចំ ភាសិតា, បរេសំ បុញ្ញំ អនុមោទេតា, ពុជ្ឈិតា សច្ចានិ [មហានិ. ១៩២] ឥច្ចាទិ។

អកបច្ចយេ –

កម្មស្ស ការកោ នត្ថិ, វិបាកស្ស ច វេទកោ [វិសុទ្ធិ ២.៦៨៩], អវិសំវាទកោ លោកស្ស [ទី. និ. ១.៩] ឥច្ចាទិ។

ក្វចីតិ កឹ? មហតឹ មហឹ អនុសាសកោ, ជនំ អហេឋកោ, កដំ ការកោ, បសវោ ឃាតកោ ឥច្ចាទិ។

អនបច្ចយេ –

បាបស្ស អករណំ សុខំ [ធ. ប. ៦១], ភារស្ស ឧក្ខិបនំ, ហត្ថស្ស គហណំ, ហត្ថស្ស បរាមសនំ, អញ្ញតរស្ស អង្គស្ស បរាមសនំ [បារា. ២៧០] ឥច្ចាទិ។

ក្វចីតិ កឹ? ភគវន្តំ ទស្សនាយ [ឧទា. ២៣] ឥច្ចាទិ។

ណបច្ចយេ –

អច្ឆរិយោ អរជកេន វត្ថានំ រាគោ, អគោបាលកេន គាវីនំ ទោហោ, អប្បបុញ្ញេន លាភានំ លាភោ, ហត្ថស្ស គាហោ, បត្តស្ស បដិគ្គាហោ ឥច្ចាទិ។

ត្វាបច្ចយេបិ ក្វចិ កម្មនិ ឆដ្ឋី, អលជ្ជីនំ និស្សាយ, អាយស្មតោ និស្សាយ វច្ឆាមិ, ចតុន្នំ មហាភូតានំ ឧបាទាយ បសាទោ [ធ. ស. ៥៩៦-៥៩៩ (ឧបាទាយ)] ឥច្ចាទិ។

កត្តរិ ត, តវន្តុ, តាវី, មាន'ន្តានំ យោគេ បន កម្មនិ ទុតិយា ឯវ, សុខកាមោ វិហារំ កតោ, គាមំ គតោ, ឱទនំ ភុត្តវា ភុត្តាវី, កម្មំ កុរុមានោ, កម្មំ ករោន្តោ ឥច្ចាទិ។

ក្វចិ ឆដ្ឋីបិ ទិស្សតិ, ធម្មស្ស គុត្តោ មេធាវី [ធ. ប. ២៥៧] ឥច្ចាទិ។

សរ, ឥសុ, ចិន្ត, ឥស, ទយធាតូនំ កម្មនិ ឆដ្ឋី វា, មាតុស្ស សរតិ, មាតរំ សរតិ, បិតុស្ស សរតិ, បិតរំ សរតិ, ន រជ្ជស្ស សរិស្សសិ [ជា. ២.២២.១៧២១], ន តេសំ កោចិ សរតិ, សត្តានំ កម្មបច្ចយា [ខុ. បា. ៧.២], អាបត្តិបរិយន្តំ នស្សរតិ, រត្តិបរិយន្តំ នស្សរតិ [ចូឡវ. ១៥៧], បុត្តស្ស ឥច្ឆតិ បុត្តំ វា, មាតុស្ស ចិន្តេតិ មាតរំ វា, ថេរស្ស អជ្ឈេសតិ ថេរំ វា, តេលស្ស ទយតិ តេលំ វា, រក្ខតីតិ អត្ថោ។

ករធាតុស្ស អភិសង្ខរណត្ថវាចិនោ កម្មេ ឆដ្ឋី, ឧទកស្ស បដិកុរុតេ ឧទកំ វា, កណ្ឌស្ស បដិកុរុតេ កណ្ឌំ វា ឥច្ចាទិ។

តបច្ចយេ បូជនត្ថាទិធាតូនំ កត្តរិ ឆដ្ឋី វា, រញ្ញោ សម្មតោ រញ្ញា វា, គាមស្ស បូជិតោ គាមេន វា, រញ្ញោ សក្កតោ រញ្ញា វា, រញ្ញោ អបចិតោ រញ្ញា វា, រញ្ញោ មានិតោ [ទី. និ. ១.៣០៣] រញ្ញា វា, តថា សុប្បដិវិទ្ធា ពុទ្ធានំ ធម្មធាតុ, អមតំ តេសំ បរិភុត្តំ, យេសំ កាយគតាសតិ បរិភុត្តា [អ. និ. ១.៦០៣], អមតំ តេសំ វិរទ្ធំ, យេសំ កាយគតាសតិ វិរទ្ធា [អ. និ. ១.៦០៣]។

តិបច្ចយេបិ ក្វចិ កត្តរិ ឆដ្ឋី វា, សោភណា កច្ចាយនស្ស បកតិ កច្ចាយនេន វា, សោភណា ពុទ្ធឃោសស្ស បកតិ ពុទ្ធឃោសេន វា ឥច្ចាទិ។

បូជនត្ថានំ បូរណត្ថានញ្ច ករណេ ឆដ្ឋី, បុប្ផស្ស ពុទ្ធំ បូជេតិ បុប្ផេន វា, ឃតស្ស អគ្គិំ ជុហោតិ ឃតេន វា, បត្តំ ឧទកស្ស បូរេត្វា, បូរំ នានាប្បការស្ស អសុចិនោ [ទី. និ. ២.៣៧៧], ពាលោ បូរតិ បាបស្ស [ធ. ប. ១២១], ធីរោ បូរតិ បុញ្ញស្ស [ធ. ប. ១២១] បូរតិ ធញ្ញានំ វា មុគ្គានំ វា មាសានំ វា ឥច្ចាទិ។ តតិយា វា, ខេមា នាម បោក្ខរណី, បុណ្ណា ហំសេហិ តិដ្ឋតិ។

តព្ព, រុជាទិយោគេ បន សម្បទានេ ចតុត្ថី ឯវ, យក្ខសេនាបតីនំ ឧជ្ឈាបេតព្ពំ វិក្កន្ទិតព្ពំ វិរវិតព្ពំ [ទី. និ. ៣.២៨៣ (វិសទិសំ)], ទេវទត្តស្ស រុច្ចតិ, រជកស្ស វត្ថំ ទទាតិ ឥច្ចាទិ។

ភយត្ថាទីនំ អបាទានេ ពហុលំ ឆដ្ឋី, កឹ នុ ខោ អហំ តស្ស សុខស្ស ភាយាមិ, សព្ពេ តសន្តិ ទណ្ឌស្ស, សព្ពេ ភាយន្តិ មច្ចុនោ [ធ. ប. ១២៩], ភីតោ ចតុន្នំ អាសីវិសានំ [សំ. និ. ៤.២៣៨], មា ភិក្ខវេ បុញ្ញានំ ភាយិត្ថ [ខុទា. ២២], សង្ឃាតុំ នោបិ សក្កោមិ, មុសាវាទស្ស ឱត្តបំ [សំ. និ. ១.១៨៤] ឥច្ចាទិ។ តត្ថ 'ឱត្តប'ន្តិ ឱត្តប្បន្តោ។ តថា អគ្គោហមស្មិ លោកស្ស, ជេដ្ឋោហមស្មិ លោកស្ស [ម. និ. ៣.២០៧] ឥច្ចាទិ ច។

កុសល, កោវិទ, បសាទត្ថានំ អាធារេ ឆដ្ឋី, កុសលា នច្ចគីតស្ស [ជា. ២.២២.៩៤], កុសលោ ត្វំ រថស្ស អង្គបច្ចង្គានំ [ម. និ. ២.៨៧], អមច្ចេ តាត ជានាហិ, ធីរេ អត្ថស្ស កោវិទេ [ជា. ១.១៧.១៣], នរា ធម្មស្ស កោវិទា [ជា. ១.១.៣៧], មគ្គាមគ្គស្ស កោវិទា, "កេចិ ឥទ្ធីសុ កោវិទា"តិបិ អត្ថិ, សន្តិ យក្ខា ពុទ្ធស្ស បសន្នា [ទី. និ. ៣.២៧៦ (វិសទិសំ)], ធម្មស្ស បសន្នា, សង្ឃស្ស បសន្នា, ពុទ្ធេ បសន្នា, ធម្មេ បសន្នា, សង្ឃេ បសន្នា វា។ តថា ចេតោបរិយញាណស្ស, វសី ហោមិ មហាមុនិ។ ឈានស្ស វសិម្ហិ ឥច្ចាទិ។

៣២១. ឆដ្ឋី ហេត្វត្ថេហិ [រូ. ១៦៣ បិដ្ឋេ; នី. ៦៥០; ចំ. ២.១.៧១; បា. ២.៣.២៦]។

ហេត្វត្ថេហិ យោគេ ហេតុម្ហិ ឆដ្ឋី ហោតិ។

តំ កិស្ស ហេតុ [ម. និ. ១.២; ចំ. ២.១.៩៦; បា. ២.៣.៧២], អង្គុវស្ស ហេតុ, ឧទរស្ស ហេតុ, ឧទរស្ស ការណា [បារា. ២២៨] ឥច្ចាទិ។

៣២២. តុល្យត្ថេន វា តតិយា [នី. ៦៣៨]។

តុល្យត្ថេន យោគេ ឆដ្ឋី ហោតិ តតិយា វា។

តុល្យោ បិតុ បិតរា វា, សទិសោ បិតុ បិតរា វា។ ឥតិ នានាត្ថសម្ពន្ធោ។

ក្រិយាការកសម្ពន្ធោ នាម ការកានំ ក្រិយាយ សហ សាធក, សាធ្យភាវេន អញ្ញមញ្ញាបេក្ខតា អវិនាភាវិតា វុច្ចតិ, ន ហិ ក្រិយំ វិនា ការកំ នាម សិជ្ឈតិ, ន ច ការកំ វិនា ក្រិយា នាម សិជ្ឈតីតិ, សា បន ឆដ្ឋីវិសយោ ន ហោតីតិ។

ឆដ្ឋីវិភត្តិរាសិ និដ្ឋិតោ។

សត្តមីវិភត្តិរាសិ

កស្មិំ អត្ថេ សត្តមី?

៣២៣. សត្តម្យាធារេ [ក. ៣០២; រូ. ៣១៣; នី. ៦៣០; ចំ. ២.១.៨៨; បា. ១.៣.៤៥]។

អាធារោ, ឱកាសោ, អធិករណន្តិ អត្ថតោ ឯកំ, អាធារត្ថេ សត្តមី ហោតិ។ កត្តុកម្មដ្ឋំ ក្រិយំ ភុសោ ធារេតីតិ **អាធារោ**។

កដេ និសីទតិ បុរិសោ, ថាលិយំ ឱទនំ បចតិ។ តត្ថ កដោ កត្តុភូតេ បុរិសេ ឋិតំ និសីទនក្រិយំ ធារេតិ, ថាលិ កម្មភូតេ តណ្ឌុលេ ឋិតំ បចនក្រិយំ ធារេតិ។

សោ ចតុព្ពិធោ ព្យាបិកាធារោ, ឱបសិលេសិកាធារោ, សាមីបិកាធារោ, វេសយិកាធារោតិ។

តត្ថ យស្មិំ អាធេយ្យវត្ថុ សកលេ វា ឯកទេសេ វា ព្យាបេត្វា តិដ្ឋតិ, សោ **ព្យាបិកោ**។ យថា? តិលេសុ តេលំ តិដ្ឋតិ, ឧច្ឆូសុ រសោ តិដ្ឋតិ, ជលេសុ ខីរំ តិដ្ឋតិ, ទធិម្ហិ សប្បិ តិដ្ឋតីតិ។

យស្មិំ អាធេយ្យវត្ថុ អល្លីយិត្វា វា តិដ្ឋតិ, អធិដ្ឋិតមត្តំ ហុត្វា វា តិដ្ឋតិ, សោ **ឱបសិលេសិកោ**។ យថា? ឧក្ខលិយំ អាចាមោ តិដ្ឋតិ, ឃដេសុ ឧទកំ តិដ្ឋតិ, អាសនេ និសីទតិ ភិក្ខុ, បរិយង្កេ រាជា សេតិ។

យោ បន អត្ថោ អាធេយ្យស្ស អវត្ថុភូតោបិ តទាយត្តវុត្តិទីបនត្ថំ អាធារភាវេន វោហរិយតិ, សោ **សាមីបិកោ** នាម។ យថា? គង្គាយំ ឃោសោ តិដ្ឋតិ, សាវត្ថិយំ វិហរតិ ភគវាតិ [អ. និ. ១.១]។

យោ ច អត្ថោ អត្តនា វិនា អាធេយ្យស្ស អញ្ញត្ថត្តំ ក្រិយំ សម្បាទេតុំ អសក្កុណេយ្យត្តា អាធារភាវេន វោហរិយតិ, យោ ច អាធេយ្យស្ស អនញ្ញាភិមុខភាវទីបនត្ថំ អាធារភាវេន វោហរិយតិ, សោ **វេសយិកោ** នាម។ យថា? អាកាសេ សកុណា បក្ខន្តិ, ភូមីសុ មនុស្សា ចរន្តិ , ឧទកេ មច្ឆា ចរន្តិ, ភគវន្តំ បាទេសុ វន្ទតិ, បាទេសុ បតិត្វា រោទតិ, បាបស្មិំ រមតី មនោ [ធ. ប. ១១៦], បសន្នោ ពុទ្ធសាសនេតិ [ធ. ប. ៣៦៨]។

៣២៤. និមិត្តេ [ក. ៣១០; រូ. ៣២៤; នី. ៦៤១; ចំ. ២.១.៨៩; បា. ២.៣.៣៦]។

និមិនន្តិ សញ្ជានន្តិ ឯតេនាតិ **និមិត្តំ**, នេមិត្តកសហភាវិនោ សញ្ញាណការណស្សេតំ នាមំ, តស្មិំ និមិត្តេ សត្តមី ហោតិ។

ទីបិ ចម្មេសុ ហញ្ញតេ, កុញ្ជរោ ទន្តេសុ ហញ្ញតេ, មុសាវាទេ បាចិត្តិយំ [បាចិ. ២], ឱមសវាទេ បាចិត្តិយំ [បាចិ. ១៤] ឥច្ចាទិ។

៣២៥. យម្ភាវោ ភាវលក្ខណំ [ក. ៣១៣; រូ. ៣២៧; នី. ៦៤៤; ចំ. ២.១.៩០; បា. ២.៣.៣៧; ‘យព្ភា វោ’ (ពហូសុ)]។

យាទិសោ ភាវោ យម្ភាវោ, លក្ខិយតិ ឯតេនាតិ លក្ខណំ, ភាវន្តរស្ស លក្ខណំ **ភាវលក្ខណំ**, យម្ភាវោ ភាវន្តរស្ស លក្ខណំ ហោតិ, តស្មឹ ភាវេ គម្យមានេ សត្តមី ហោតិ, ឆដ្ឋីបិ ទិស្សតិ។

អចិរបក្កន្តស្ស សារិបុត្តស្ស ព្រាហ្មណោ កាលមកាសិ [ម. និ. ២.៤៥២ (វិសទិសំ)], អប្បមត្តស្ស តេ វិហរតោ ឥត្ថាគារោបិ តេ អប្បមត្តោ វិហរិស្សតិ [សំ. និ. ១.១២៩ (វិសទិសំ)] ឥច្ចាទិ។

ឥមស្មឹ សតិ ឥទំ ហោតិ, ឥមស្មឹ អសតិ ឥទំ ន ហោតិ [សំ. និ. ២.២១], អចិរបក្កន្តេ ភគវតិ ព្រាហ្មណោ កាលមកាសិ, សព្ពេ មគ្គា វិវជ្ជន្តិ, គច្ឆន្តេ លោកនាយកេ [ម. និ. អដ្ឋ. ២.២២]។ គាវីសុ ទុយ្ហមានាសុ គតោ, គាវីសុ ទុទ្ធាសុ អាគតោ ឥច្ចាទិ។

ក្វចិ បឋមាបិ ពហុលំ ទិស្សតិ, គច្ឆន្តោ សោ ភារទ្វាជោ, អទ្ទសា អច្ចុតំ ឥសឹ [ជា. ២.២២.២០០៧ (អទ្ទស្ស)]។ យាយមានោ មហារាជា, អទ្ទា សីទន្តរេ នគេ [ជា. ២.២២.៥៦៦] ឥច្ចាទិ។

បុព្ពណ្ហសមយេ គតោ, សាយន្ហសមយេ អាគតោ ឥច្ចាទិ វេសយិកាធារោ ឯវ។

តថា អកាលេ វស្សតី តស្ស, កាលេ តស្ស ន វស្សតិ [ជា. ១.២.៨៨; ១.៨.៤៨]។ ឥតោ សតសហស្សម្ហិ, កប្បេ ឧប្បជ្ជិ នាយកោ [អប. ថេរ ២.៥៤.២៨] ឥច្ចាទិ។

៣២៦. ឆដ្ឋី ចានាទរេ [ក. ៣០៥; រូ. ៣២៣; នី. ៦៣៣; ចំ. ២.១.៩១; បា. ២.៣.៣៨]។

‘អនាទរេ’តិ ទ្វិន្នំ លក្ខណ, លក្ខិតព្ពក្រិយានំ ឯកប្បហារេន បវត្តិយា អធិវចនំ, អនាទរភូតេ ភាវលក្ខណេ គម្យមានេ សត្តមី ឆដ្ឋី ច ហោតិ។

មច្ចុ គច្ឆតិ អាទាយ, បេក្ខមានេ មហាជនេ។ អាកោដយន្តោ សោ នេតិ, សិវិរាជស្ស បេក្ខតោ [ជា. ២.២២.២១២២ (តេនេតិ)]។ អកាមកានំ មាតាបិតូនំ រុទន្តានំ បព្ពជិ, អនគារិយុបេតស្ស, វិប្បមុត្តស្ស តេ សតោ។ សមណស្ស ន តំ សាធុ, យទញ្ញមនុសោចតិ [ជា. ១.៧.១០៧ (យំ បេតមនុសោចសិ)]។

៣២៧. យតោ និទ្ធារណំ [ក. ៣០៤; រូ. ៣២២; នី. ៦៣២; ចំ. ២.១.៩២; បា. ២.៣.៤១]។

ជាតិ, គុណ, ក្រិយា, នាមេហិ សមុទាយតោ ឯកទេសស្ស បុថក្ករណំ **និទ្ធារណំ**, យតោ តំ និទ្ធារណំ ជាយតិ, តស្មឹ សមុទាយេ ឆដ្ឋី, សត្តមិយោ ហោន្តិ។

ជាតិយំ តាវ –

មនុស្សានំ ខត្តិយោ សូរតមោ, មនុស្សេសុ ខត្តិយោ សូរតមោ។

គុណេ –

កណ្ហា គាវីនំ សម្បន្នខីរតមា, កណ្ហាគាវីសុ សម្បន្នខីរតមា។

ក្រិយាយំ –

អទ្ធិកានំ ធាវន្តោ សីឃតមោ, អទ្ធិកេសុ ធាវន្តោ សីឃតមោ។

នាមេ –

អាយស្មា អានន្ទោ អរហតំ អញ្ញតរោ, អរហន្តេសុ អញ្ញតរោ ឥច្ចាទិ។

ឥធ នានាត្ថសត្តមី វុច្ចតេ។

កម្មត្ថេ សត្តមី, ភិក្ខូសុ អភិវាទេន្តិ [បារា. ៥១៧], បុត្តំ មុទ្ធនិ ចុម្ពិត្វា, បុរិសំ នានាពាហាសុ គហេត្វា [សំ. និ. ២.៦៣] ឥច្ចាទិ។

អថ វា ‘មុទ្ធនិ, ពាហាសូ’តិ អាធារេ ឯវ ភុម្មំ។ យថា? រុក្ខំ មូលេ ឆិន្ទតិ, រុក្ខំ ខន្ធេ ឆិន្ទតិ, បុរិសំ សីសេ បហរតិ, ភគវន្តំ បាទេសុ វន្ទតិ។

ករណេ ច សត្តមី, ហត្ថេសុ បិណ្ឌាយ ចរន្តិ [មហាវ. ១១៩], បត្តេសុ បិណ្ឌាយ ចរន្តិ, បថេសុ គច្ឆន្តិ, សោបិ មំ អនុសាសេយ្យ, សម្បជិច្ឆាមិ មត្ថកេ [មិ. ប. ៦.៤.៨]។

សម្បទានេ ច សត្តមី, សង្ឃេ ទិន្នេ មហប្ផលំ, សង្ឃេ គោតមី ទទេយ្យាសិ, សង្ឃេ ទិន្នេ អហញ្ចេវ បូជិតោ ភវិស្សាមិ [ម. និ. ៣.៣៧៦], វិចេយ្យ ទានំ ទាតព្ពំ, យត្ថ ទិន្នំ មហប្ផលំ [បេ. វ. ៣២៩]។ ឯតេសុ បន វិសយសត្តមីបិ យុជ្ជតិ។

អបាទានេ ច សត្តមី, កទលីសុ គជេ រក្ខន្តិឥច្ចាទិ។

សាមិស្សរាទិយោគេ បន ឆដ្ឋី សត្តមី ច ហោតិ, គុន្នំ សាមិ, គោសុ សាមិ, គុន្នំ ឥស្សរោ, គោសុ ឥស្សរោ, គុន្នំ អធិបតិ, គោសុ អធិបតិ, គុន្នំ ទាយាទោ, គោសុ ទាយាទោ, គុន្នំ សក្ខិ, គោសុ សក្ខិ, គុន្នំ បតិភូ, គោសុ បតិភូ, គុន្នំ បសុតោ, គោសុ បសុតោ, អាយុត្តោ កដករណស្ស, អាយុត្តោ កដករណេតិ, ឯតេសុ បន សម្ពន្ធេ ឆដ្ឋី, វិសយាធារេ សត្តមី។ ញាណស្មិំ បសន្នោ, ញាណស្មិំ ឧស្សុក្កោតិ វិសយាធារេ សត្តមី។ ញាណេន បសន្នោ, ញាណេន ឧស្សុក្កោតិ ករណេ តតិយា។

៣២៨. សត្តម្យាធិក្យេ [ក. ៣១៤; រូ. ៣២៨; នី. ៦៤៥; ចំ. ២.១.៦០; បា. ២.៣.៩; ១.៤.៨៧]។

អធិកភាវត្ថេ ឧបេន យុត្តា លិង្គម្ហា សត្តមី ហោតិ។

ឧប ខារិយំ ទោណោ, ឧប និក្ខេ កហាបណំ, អតិរេកទោណា ខារី, អតិរេកកហាបណំ និក្ខន្តិ វុត្តំ ហោតិ។

៣២៩. សាមិត្តេធិនា [ចំ. ២.១.៦១; បា. ២.៣.៩; ១.៤.៩៧]។

សាមិភាវត្ថេ អធិនា យុត្តា លិង្គម្ហា សត្តមី ហោតិ។

អធិ ព្រហ្មទត្តេ បញ្ចាលា, អធិ បញ្ចាលេសុ ព្រហ្មទត្តោ, អធិ ទេវេសុ ពុទ្ធោ។ តត្ថ ‘អធិ ព្រហ្មទត្តេ បញ្ចាលា’តិ ព្រហ្មទត្តិស្សរា បញ្ចាលរដ្ឋវាសិនោតិ វទន្តិ, ‘បញ្ចាលា’តិ វា ជនបទនាមត្តា ពហុវចនំ, កទាចិ បញ្ចាលរាជា ព្រហ្មទត្តេ កាសិរញ្ញេ ឥស្សរោ, កទាចិ ព្រហ្មទត្តោ បញ្ចាលរញ្ញេ ឥស្សរោតិ អត្ថោ។

៣៣០. សព្ពាទិតោ សព្ពា [ចំ. ២.១.៧២; បា. ២.៣.២៧]។

ហេត្វត្ថេហិ យោគេ សព្ពាទីហិ សព្ពនាមេហិ ហេត្វត្ថេ សព្ពា វិភត្តិយោ ហោន្តិ។

កឹ ការណំ, កេន ការណេន [ជា. អដ្ឋ. ៤.១៥ មាតង្គជាតកវណ្ណនា], កឹ និមិត្តំ, កេន និមិត្តេន, កឹ បយោជនំ, កេន បយោជនេន, កេនដ្ឋេន [ធ. ស. អដ្ឋ. និទានកថា], កេន វណ្ណេន [សំ. និ. ១.២៣៤], កិមត្ថំ, កុតោ និទានំ [បារា. ៤២], កិស្ស ហេតុ [បារា. ៣៩], កស្មិំ និទានេ, ឯតស្មិំ និទានេ [បារា. ៤២], ឯតស្មិំ បករណេ [បារា. ៤២] ឥច្ចាទិ។

សត្តមីវិភត្តិរាសិ និដ្ឋិតោ។

ឥតិ និរុត្តិទីបនិយា នាម មោគ្គល្លានទីបនិយា

ការកកណ្ឌោ និដ្ឋិតោ។

៤. សមាសកណ្ឌ

អថ យុត្តត្ថានំ ស្យាទ្យន្តបទានំ ឯកត្ថីភាវោ វុច្ចតេ។ ឯកត្ថីភាវោតិ ច ឥធ សមាសោ វុច្ចតិ។ សោ ច សមាសោ ឆព្ពិធោ អព្យយីភាវោ, តប្បុរិសោ, កម្មធារយោ, ទិគុ, ពហុព្ពីហិ, ទ្វន្ទោតិ។

អព្យយីភាវសមាស

តត្ថ អព្យយីភាវោ បឋមំ វុច្ចតេ។ ព្យយោ វុច្ចតិ វិការោ, នត្ថិ ព្យយោ ឯតស្សាតិ អព្យយោ, អព្យយោ ហុត្វា ភវតីតិ **អព្យយីភាវោ**, នានាលិង្គ, វិភត្តិ, វចនេសុ រូបវិការរហិតោ ហុត្វា ភវតីតិ អត្ថោ, សព្ពលិង្គ,-វិភត្តិ, វចនេសុបិ យេភុយ្យេន ឯករូបេន បវត្តតីតិ វុត្តំ ហោតិ។

អព្យយន្តិ វា ឧបសគ្គនិបាតានំ ឯវ នាមំ, អយំ បន បកតិ អព្យយំ ន ហោតិ, អសង្ខ្យេហិ សហ ឯកត្ថតាវសេន អព្យយំ ហោតិ, ឥតិ អនព្យយម្បិ អព្យយំ ភវតីតិ អព្យយីភាវោ។

៣៣១. ស្យាទិស្យាទិនេកត្ថំ [ក. ៣១៦; រូ. ៣៣១; នី. ៦៧៥; ចំ. ២.២.១; បា. ២.១.៤]។

អធិការសុត្តមិទំ។ ស្យាទិ វុច្ចតិ ស្យាទ្យន្តបទំ, ‘ស្យាទិនា’តិ ស្យាទ្យន្តបទេន, ឯកោ អត្ថោ យស្ស តំ ឯកត្ថំ, ស្យាទិបទំ ស្យាទិបទេន សហ ឯកត្ថំ ហោតីតិ អត្ថោ។

ឯត្ថ ច ‘ស្យាទី’តិ វចនេន ឧបសគ្គ, និបាតេហិ សទ្ធឹ សព្ពានិ នាមិកបទានិ នាមបដិរូបកានិ ច សង្គណ្ហាតិ, ត្យាទ្យន្តបទានិ និវត្តេតិ។

តត្ថ នាមបដិរូបកានិ នាម ‘យេវាវនកជម្មា’ ឥច្ចាទីនិ។ តថា សញ្ញាសទ្ទភាវំ បត្តានិ “អត្ថិបច្ចយោ, នត្ថិបច្ចយោ, អត្ថិខីរា ព្រាហ្មណី, អញ្ញាសិកោណ្ឌញ្ញោ, មក្ខលិគោសាលោ” ឥច្ចាទីសុ ‘អត្ថិ’ ឥច្ចាទីនិ។

‘ឯកត្ថ’ន្តិ ឯតេន ទ្វន្ទសមាសេបិ បទានំ ឯកកត្ត, ឯកកម្មាទិភាវេន ឯកត្ថីភាវោ វុត្តោ ហោតីតិ។

៣៣២. អសង្ខ្យំ វិភត្តិសម្បត្តិសមីបសាកល្យាភាវយថាបច្ឆាយុគបទត្ថេ [ក. ៣១៩; រូ. ៣៣០; នី. ៦៩៦; ចំ. ២.២.២; បា. ២.១.៦]។

‘អសង្ខ្យ’ន្តិ ឧបសគ្គបទំ និបាតបទញ្ច វុច្ចតិ។ តំ ទ្វយម្បិ ហិ ឯកត្ត, ពហុត្តសង្ខ្យំ បដិច្ច រូបវិការរហិតត្តា ‘អសង្ខ្យ’ន្តិ វុច្ចតិ។ វិភត្យត្ថេ, សម្បត្យត្ថេ, សមីបត្ថេ, សាកល្យត្ថេ, អភាវត្ថេ, យថាត្ថេ, បច្ឆាត្ថេ, យុគបទត្ថេ ប វត្តំ អសង្ខ្យំ នាម ស្យាទិបទំ អញ្ញេន ស្យាទិបទេន សហ ឯកត្ថំ ហោតិ។ អយញ្ច សមាសោ អន្វត្ថវសេន ‘អសង្ខ្យោ’តិ ច ‘អព្យយីភាវោ’តិ ច វុច្ចតិ។

វិភត្យត្ថេ តាវ –

អធិត្ថិ។ ឯត្ថ ច អធិតោ សិ, តស្ស ‘អសង្ខ្យេហិ សព្ពាស’ន្តិ សុត្តេន លោបោ, ឥត្ថិតោ សុ, ‘អធិ ឥត្ថីសូ’តិ វាក្យំ, តស្ស ច អត្ថំ កថេន្តេន និច្ចសមាសត្តា អញ្ញបទេន វិគ្គហោ កាតព្ពោ “ឥត្ថីសុ បវត្តា កថា”តិ វា “ឥត្ថីសុ បវត្តោ វចនបថោ”តិ វា “ឥត្ថីសុ បវត្តំ វចន”ន្តិ វា, តតោ បុរិមសុត្តេន ឯកត្ថសញ្ញា, ឥមិនា សុត្តេន អសង្ខ្យេកត្ថសញ្ញា ច ករិយតេ, ឯកត្ថសញ្ញាយ បន កតាយ វាក្យត្ថាយ បយុត្តានំ វិភត្តីនំ អត្ថោ ឯកត្ថបទេន វុត្តោ ហោតិ, តទា វិភត្តិយោ វុត្តត្ថា នាម។

ឥទានិ វុត្តត្ថានំ អប្បយោគារហត្តា លោបវិធានមាហ។

៣៣៣. ឯកត្ថតាយំ [ក. ៣១៦; រូ. ៣៣១; នី. ៦៧៥; ចំ. ២.១.៣៩; បា. ២.៤.៧១; ១.២.៤៥, ៤៦]។

ឯកោ អត្ថោ យេសំ តានិ ឯកត្ថានិ, ‘អត្ថោ’តិ ចេត្ថ បទន្តរេ កត្ត, កម្មាទិភាវេន វិធេយ្យោ បធានត្ថោ ឯវ វេទិតព្ពោ។ តថា ហិ ‘រាជបុត្តោ’តិ ឯត្ថ បុត្តសទ្ទត្ថោ ឯវ តថាវិធេយ្យោ ហោតិ, ន រាជសទ្ទត្ថោ, សព្ពញ្ច វចនវាក្យំ នាម វិធេយ្យត្ថេហិ ឯវ សិជ្ឈតិ, នោ អញ្ញថា, យស្មា ច ‘រាជបុត្តោ’តិ ឯតំ បុត្តសទ្ទត្ថស្សេវ នាមំ ហោតិ, ន រាជ

សទ្ទត្ថស្ស, តស្មា ឯកោ បធានភូតោ បុត្តសទ្ទត្ថោ ឯវ តេសំ ទ្វិន្នំ សទ្ទានំ អត្ថោ នាម ហោតិ, ន រាជសទ្ទត្ថោតិ, ឯកត្ថានំ ភាវោ ឯកត្ថតា, ឯកត្ថីភាវោតិ វុត្តំ ហោតិ។ សោ តិវិធោ សមាសោ, តទ្ធិតោ, ធាតុបច្ចយន្តោ ចាតិ។ តិស្សំ តិវិធាយំ ឯកត្ថតាយំ សព្ពាសំ វុត្តត្ថានំ ស្យាទិវិភត្តីនំ លោបោ ហោតីតិ ឥមិនា សុស្ស លោបោ។ ពហុលាធិការត្តា បន អលុត្តសមាសោបិ ទិស្សតិ។

៣៣៤. តំ នបុំសកំ [ក. ៣២០; រូ. ៣៣៥; នី. ៦៩៨; ចំ. ២.២.១៥; បា. ២.៤.១៨]។

តំ អសង្ខ្យំ នាម ឯកត្តំ នបុំសកំ ហោតីតិ ឥមិនា អធិត្ថិសទ្ទស្ស នបុំសកភាវំ កត្វា តតោ ស្យាទុប្បត្តិ។

៣៣៥. ស្យាទីសុ រស្សោ [ក. ៣៤២; រូ. ៣៣៧; នី. ៧៣៤; ចំ. ២.២.៨៤; បា. ១.២.៤៧]។

នបុំសកស្ស ឯកត្តស្ស រស្សោ ហោតិ ស្យាទីសុ វិភត្តីសូតិ ឥមិនា ឦការស្ស រស្សោ។

៣៣៦. បុព្ពស្មាមាទិតោ [ក. ៣៤៣; រូ. ៣៣៨; នី. ៣៧៥; ចំ. ២.១.៤០; បា. ១.១.៤១]។

បុព្ពអមាទិ នាម បុព្ពបទត្ថបធានភូតោ អសង្ខ្យសមាសោ វុច្ចតិ, តតោ បរាសំ សព្ពាសំ វិភត្តីនំ លោបោ ហោតិ, អាទិសទ្ទេន ចេត្ថ បឋមាវិភត្តិបិ គយ្ហតិ។ អថ វា អមាទិ វុច្ចតិ តប្បុរិសោ, តតោ បុព្ពំ នាម អសង្ខ្យសមាសោ, ឥតិ អមាទិតោ បុព្ពភូតា អសង្ខ្យេកត្ថា បរាសំ សព្ពាសំ វិភត្តីនំ លោបោ ហោតីតិ ឥមិនា អធិត្ថិសទ្ទតោ សព្ពវិភត្តីនំ លោបោ។

អធិត្ថិ តិដ្ឋតិ, ឥត្ថីសុ បវត្តា កថា តិដ្ឋតីតិ អត្ថោ។ អធិត្ថិ តិដ្ឋន្តិ, ឥត្ថីសុ បវត្តា កថាយោ តិដ្ឋន្តីតិ អត្ថោ។ ឯស នយោ សេសវិភត្តីសុ សេសវចនេសុ សេសលិង្គេសុ ច។ ឯវំ សព្ពលិង្គេសុ សព្ពវិភត្តីសុ សព្ពវចនេសុ ច ឯកេនេវ រូបេន តិដ្ឋតិ, តស្មា អយំ សមាសោ រូបវិការរហិតត្តា 'អព្យយីភាវោ'តិ វុច្ចតិ។

ឯត្ថ ច វិភត្យត្ថោ នាម "អធិត្ថិ, ពហិគាមំ, ឧបរិគង្គ" មិច្ចាទីសុ សម្បត្យាទីហិ វិសេសត្ថេហិ រហិតោ កេវលោ វិភត្តីនំ អត្ថោ វុច្ចតិ។ វិគ្គហេ បន "កថា, បវត្តា" ឥច្ចាទីនិ សមាសសាមត្ថិយេន វិទិតានិ អត្ថបទានិ នាម, អធិសទ្ទស្ស អត្ថបទានីតិបិ វទន្តិ។ ឯវំ អធិកុមារិ, អធិវធុ, អធិជម្ពុឥច្ចាទិ។

អត្តនិ បវត្តោ ធម្មោ, បវត្តា វាធម្មាតិ អត្ថេ វិភត្តីនំ លោបេ កតេ អធិអត្តសទ្ទស្ស នបុំសកភាវំ កត្វា តតោ ស្យាទុប្បត្តិ, 'បុព្ពស្មាមាទិតោ'តិ ស្យាទីនំ លោបេ សម្បត្តេ –

៣៣៧. នាតោមបញ្ចមិយា [ក. ៣៤១; រូ. ៣៣៦; នី. ៧៣៣; ចំ. ២.១.៤១; បា. ២.៤.៨៣; មុ. ៤.៣.៣៧៤]។

អការន្តម្ហា អសង្ខ្យេកត្ថា បរំ សព្ពាសំ វិភត្តីនំ លោបោ ន ហោតិ, បញ្ចមិវជ្ជិតានំ វិភត្តីនំ អំ ហោតិ។

អជ្ឈត្តំ ធម្មោ ជាយតិ, អជ្ឈត្តំ ធម្មា ជាយន្តិ, អជ្ឈត្តំ ធម្មំ បស្សតិ, អជ្ឈត្តំ ធម្មេ បស្សន្តិ។

អបញ្ចមិយាតិ កឹ? អជ្ឈត្តា អបេតិ, អជ្ឈត្តេហិ អបេតិ។

៣៣៨. វា តតិយាសត្តមីនំ [ក. ៣៤១; រូ. ៣៣៦; នី. ៧៣៣; ចំ. ២.១.៤២; បា. ២.៤.៨៤; មុ. ៤.៣.៣៧៥]។

អការន្តម្ហា អសង្ខ្យេកត្ថា បរំ តតិយា, សត្តមីនំ វិកប្បេន អំ ហោតិ។

អជ្ឈត្តំ ធម្មេន វត្តតិ អជ្ឈត្តេន វា, អជ្ឈត្តំ ធម្មេហិ វត្តតិ អជ្ឈត្តេហិ វា, អជ្ឈត្តំ ធម្មស្ស ទេតិ, អជ្ឈត្តំ ធម្មានំ ទេតិ, អជ្ឈត្តា ធម្មា អបេតិ, អជ្ឈត្តេហិ ធម្មេហិ អបេតិ, អជ្ឈត្តំ ធម្មស្ស សន្តកំ, អជ្ឈត្តំ ធម្មានំ សន្តកំ, អជ្ឈត្តំ ធម្មេ តិដ្ឋតិ អជ្ឈត្តេ វា, អជ្ឈត្តំ ធម្មេសុ តិដ្ឋតិ អជ្ឈត្តេសុ វា។ ឯត្ថ ច 'អជ្ឈត្តំ ធម្មោ'តិ អជ្ឈត្តភូតោ ធម្មោ, 'អជ្ឈត្តំ ធម្មា'តិ អជ្ឈត្តភូតា ធម្មា ឥច្ចាទិនា អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ អត្តានំ អធិកិច្ច បវត្តោ បវត្តាតិ វា វុត្តេបិ អត្ថស្ស អាធារភាវោ សិជ្ឈតិយេវ។ ឯវំ អធិចិត្តំ, អត្តនិ វិសុំ វិសុំ បវត្តំ បវត្តានិ វា បច្ចត្តំ។ ឯត្ថ ច "អជ្ឈត្តំ អភិនិវិសិត្វា អជ្ឈត្តំ វុដ្ឋាតិ, ពហិទ្ធា អភិនិវិសិត្វា អជ្ឈត្តំ វុដ្ឋាតី"តិ [ធ. ស. អដ្ឋ. ៣៥០; សំ. និ. អដ្ឋ.

២.២.៣២] បាហេ អត្ថិ, តស្មា បញ្ចមិយា អំភាវវជ្ជនំ អប្បកត្ថាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ “អជ្ឈត្តា ធម្មា, ពហិទ្ធា ធម្មា”តិ [ធ. ស. តិកមាតិកា ២០] បាហេ អត្ថិ, តស្មា បឋមាទីនម្បិ វិកប្បោ លព្ភតីតិ។

សម្បត្តិអត្ថេ –

សម្បន្នំ ព្រហ្មំ សព្រហ្មំ, ‘ព្រហ្ម’ន្តិ វេទោ វុច្ចតិ។ ឯត្ថ ច ‘អកាលេ សកត្ថស្សា’តិ សុត្តេន សហសទ្ទស្ស សាទេសោ, ភិក្ខានំ សមិទ្ធិ សុភិក្ខំ, ‘ស្យាទីសុ រស្សោ’តិ សុត្តេន កតនបុំសកស្ស រស្សត្តំ។

សមីបេ –

នគរស្ស សមីបំ ឧបនគរំ, កុម្ភស្ស សមីបំ ឧបកុម្ភំ, មណិកាយ សមីបំ ឧបមណិកំ, វធុយា សមីបំ ឧបវធុ, គុន្នំ សមីបំ ឧបគុ, ‘គោស្សូ’តិ សុត្តេន ឱស្ស ឧត្តំ។

សាកល្យេ –

តិណេន សហ សកលំ សតិណំ, តិណេន សទ្ធឹ សកលំ វត្ថុំ អជ្ឈោហរតីតិ អត្ថោ។ សហសទ្ទស្ស សាទេសោ។

អភាវេ –

មក្ខិកានំ អភាវោ និម្មក្ខិកំ, ទរថានំ អភាវោ និទ្ទរថំ, ភិក្ខានំ អភាវោ ទុព្ភិក្ខំ, អភាវត្ថោបិ ទុសទ្ទោ អត្ថិ។ យថា? ទុស្សីលោ ទុប្បញ្ញោតិ។ ឯត្ថ ច ‘សម្បន្នំ ព្រហ្ម’ន្តិអាទិនា សទ្ទព្យាករណេសុ អត្ថវចនំ សទ្ទត្ថវិភាវនមត្តំ។ សុត្តន្តេសុ បន ឥមេសំ បទានំ យុត្តំ អភិធេយ្យត្ថំ ញត្វា តទនុរូបំ អត្ថវចនម្បិ វេទិតព្ពំ។

យថាសទ្ទត្ថេ –

រូបស្ស សភាវស្ស យោគ្យំ អនុរូបំ, អត្តានំ អត្តានំ បដិច្ច បវត្តំ បច្ចត្តំ, អឌ្ឍមាសំ អឌ្ឍមាសំ អនុគតំ អន្វឌ្ឍមាសំ, ឃរំ ឃរំ អនុគតំ អនុឃរំ, វស្សំ វស្សំ អនុគតំ អនុវស្សំ, ជេដ្ឋានំ អនុបុព្ពំ អនុជេដ្ឋំ, សត្តិយា អនុរូបំ យថាសត្តិ, ពលស្ស អនុរូបំ យថាពលំ, កមស្ស អនុរូបំ យថាក្កមំ។ ឯវំ យថាសង្ខ្យំ, យថាលាភំ។ សោតស្ស បដិលោមំ បដិសោតំ, បដិវាតំ, បដិសទ្ទំ។

បច្ឆាបទត្ថេ –

រថស្ស បច្ឆា អនុរថំ។

យុគភូតោ បទត្ថោ យុគបទត្ថោ, សហភាវីអត្ថទ្វយស្សេតំ នាមំ។ តត្ថ អសនិផលេន សហ បវត្តំ ចក្កំ សចក្កំ, គទាវុធេន យុគឡបវត្តំ វាសុទេវស្ស ចក្កាវុធន្តិបិ វទន្តិ [យុគបទត្ថេ សចក្កំ និធេហិ, (មោគ្គល្លានវុត្តិយំ)។ ចក្កេន យុគបត ធេហិ សចក្កំ, (មុគ្ធពោធវុត្តិយំ)។ ហេ ពិសណុ! ចក្កេន សហ យុគបទេកកាលេ គទំ ធារយ។ (មុគ្ធពោធដីកាយំ ២២៦ បិដ្ឋេ)], សហស្ស សត្តំ។

៣៣៩. យថា នតុល្យេ [ក. ៣១៩; រូ. ៣៣០; នី. ៦៩៦; ចំ. ២.២.៣; បា. ២.១.៧]។

តុល្យតោ អញ្ញស្មឹ អត្ថេ បវត្តោ យថាសទ្ទោ ស្យាទិនា សហ ឯកត្ថោ ហោតិ [មោគ្គល្លានេ អញ្ញថាវុត្តិ ទស្សិតា]។

យថាសត្តិ, យថាពលំ, យថាក្កមំ, យេ យេ វុឌ្ឍា យថាវុឌ្ឍំ, វុឌ្ឍានំ បដិបាដិ វា យថាវុឌ្ឍំ។

នតុល្យេតិ កឹ? យថា ទេវទត្តោ, តថា យញ្ញទត្តោ។

៣៤០. យាវាវធារណេ [ក. ៣១៩; រូ. ៣៣០; នី. ៦៩៦; ចំ. ២.២.៤; បា. ២.១.៨]។

អវធារណំ វុច្ចតិ បរិច្ឆិន្ទនំ, អវធារណេ បវត្តោ យាវសទ្ទោ ស្យាទិនា សហ ឯកត្ថោ ភវតិ។

យត្តកំ អត្ថោ វត្តតីតិ យាវទត្ថំ, ទាគមោ។ យត្តកំ ជីវោ វត្តតីតិ យាវជីវំ, យត្តកំ អាយុ វត្តតីតិ យាវតាយុកំ, តការ, កការា អាគមា។

៣៤១. បរាបាពហិតិរោបុរេបច្ឆា វា បញ្ចម្យា [ក. ៣១៩; រូ. ៣៣០; នី. ៦៩៦; ចំ. ២.២.៧; បា. ២.១.១២, ១៣; ‘បយ្យបា...’ (ពហូសុ)]។

បរិ, អប, អាឥច្ចាទយោ សទ្ទា បញ្ចម្យន្តេន ស្យាទិនា សហ ឯកត្ថា ភវន្តិ វា។

បព្ពតតោ បរិ សមន្តា វស្សីតិ ទេវោ បរិបព្ពតំ បរិបព្ពតា វា, បព្ពតំ វជ្ជេត្វា វស្សីតិ អត្ថោ។ បព្ពតតោ ពហិទ្ធា អបបព្ពតំ អបបព្ពតា វា, បាដលិបុត្តតោ ពហិទ្ធា វស្សីតិ ទេវោ អាបាដលិបុត្តំ អាបាដលិបុត្តា វា, អាកុមារេហិ កច្ចាយនស្ស យសោ វត្តតីតិ អាកុមារំ អាកុមារា វា, អាភវគ្គា ភគវតោ យសោ វត្តតីតិ អាភវគ្គំ អាភវគ្គា វា, អាបាណកោដិយា សរណគមនំ វត្តតីតិ អាបាណកោដិកំ, កាគមោ។ គាមតោ ពហិ ពហិគាមំ ពហិគាមា វា, ឯវំ ពហិនគរំ, ពហិលេណំ, បព្ពតតោ តិរោ តិរោបព្ពតំ តិរោបព្ពតា វា, ឯវំ តិរោបាការំ, តិរោកុដ្ដំ។ ឯត្ថ ច ‘តិរោ’តិ បរភាគោ វុច្ចតិ។ ភត្តម្ហា បុរេ បុរេភត្តំ បុរេភត្តា វា, អរុណម្ហា បុរេ បុរារុណំ បុរារុណា វា, ភត្តស្ស បច្ឆា បច្ឆាភត្តំ បច្ឆាភត្តា វា។

៣៤២. សមីបាយាមេស្វនុ [ក. ៣១៩; រូ. ៣៣០; នី. ៦៩៦; ចំ. ២.២.៩; បា. ២.១.១៥, ១៦]។

សមីបេ អាយាមេ ច បវត្តោ អនុសទ្ទោ ស្យាទិនា សហ ឯកត្ថោ ភវតិ វា។

វនស្ស សមីបំ អនុវនំ, អសនិ អនុវនំ គតា, គង្គំ អនុយាតា អនុគង្គំ, ពារាណសី។

៣៤៣. ឱរេ បរិ បដិ បារេ មជ្ឈេ ហេដ្ឋុទ្ធាធោន្តោ វា ឆដ្ឋិយា [ក. ៣១៩; រូ. ៣៣០; នី. ៦៩៦; ចំ. ២.២.១១; បា. ២.១.១៨; ‘ឱរេបរិ...’ (ពហូសុ)]។

ឱរាទយោ សទ្ទា ឆដ្ឋីយន្តេន ស្យាទិនា សហ ឯកត្ថា ភវន្តិ វា។

ឯត្ថ ច ឱរេ, បារេ, មជ្ឈេសទ្ទេសុ ‘គទមិនាទីនី’តិ សុត្តេន ឯការោ, គង្គាយ ឱរំ ឱរេគង្គំ, សិខរស្ស ឧបរិ ឧបរិសិខរំ។ ឯវំ ឧបរិបាសាទំ, ឧបរិមញ្ចំ, ឧបរិបព្ពតំ, សោតស្ស បដិលោមំ បដិសោតំ។ ឯវំ បដិវាតំ, យមុនាយ បារំ បារេយមុនំ, គង្គាយ មជ្ឈំ មជ្ឈេគង្គំ, បាសាទស្ស ហេដ្ឋា ហេដ្ឋាបាសាទំ, ហេដ្ឋាមញ្ចំ, គង្គាយ ឧទ្ធំ ឧទ្ធំគង្គំ, គង្គាយ អធោ អធោគង្គំ, បាសាទស្ស អន្តោ អន្តោបាសាទំ។ ឯវំ អន្តោគាមំ, អន្តោនគរំ, អន្តោវស្សំ។

វាតិ កឹ? គង្គាឱរំ, មជ្ឈេសមុទ្ទស្មឹ ឥច្ចាទិ។

៣៤៤. តិដ្ឋគ្វាទីនិ [ក. ៣១៩; រូ. ៣៣០; នី. ៦៩៧; ចំ. ២.២.១០; បា. ២.១.១៧]។

តិដ្ឋគុឥច្ចាទីនិ អសង្ខ្យេកត្ថេ សិជ្ឈន្តិ។

តិដ្ឋន្តិ គាវោ យស្មឹ កាលេ តិដ្ឋគុ, វហន្តិ គាវោយស្មឹ កាលេ វហគុ, ‘គោស្សូ’តិ សុត្តេន ឱស្ស ឧត្តំ។ អាយតី យវោ យស្មឹ កាលេតិ អាយតិយវោ, ខលេ យវោ យស្មឹ កាលេតិ ខលេយវំ។ បុព្ពបទេ វិភត្តិអលោបោ។ លុនា យវា យស្មឹ កាលេតិ លុនយវំ, ឯត្ថ ‘លុនា’តិ លាវិតា, លុយមានា យវា យស្មិន្តិ លុយមានយវំ ឥច្ចាទិ។

តថា បាតោ នហានំ យស្មឹ កាលេតិ បាតនហានំ។ ឯវំ សាយនហានំ, បាតោ កម្មករណកាលោ យស្មិន្តិ បាតកាលំ។ ឯវំ សាយកាលំ, បាតោ វស្សតិ មេឃោ យស្មិន្តិ បាតមេឃំ។ ឯវំ សាយមេឃំ, បាតោ គន្តព្ពោ មគ្គោ យស្មិន្តិ បាតមគ្គំ។ ឯវំ សាយមគ្គំ ឥច្ចាទិ។ មហាវុត្តិនា បាតោសទ្ទស្ស បាតត្តំ។ ឯត្ថ ច ‘តិដ្ឋគុ’ ឥច្ចាទីនិ វិគ្គហត្ថវសេន អញ្ញបទត្ថេ សិទ្ធានិ វិយ ទិស្សន្តិ, អញ្ញបទស្ស បន លិង្គាទីនំ វសេន តេសំ រូបវិការោ នាម នត្ថិ, តស្មា អព្យយរូបត្តា ឥធ គហិតានិ, សព្ពញ្ចេតំ អសង្ខ្យសមាសបទំ នាម នបុំសកំ ឯវ ហោតិ, រស្សន្តមេវ ហោតិ។ សព្ពវិភត្តីនញ្ច អការន្តម្ហា ពហុលំ អំ ហោតិ, ឥការុការន្តេហិ លោបោ ហោតិ។

អព្យយីភាវសមាសោ និដ្ឋិតោ។

តប្បុរិសសមាស

ទុតិយាតប្បុរិស

អថ អមាទិសមាសោ វុច្ចតេ, សោ តប្បុរិសោតិ ច វុច្ចតិ។ តស្ស បុរិសោ តប្បុរិសោ, តប្បុរិសសទ្ទេន សទិសត្តា អយំ សមាសោ **តប្បុរិសោ**តិ វុច្ចតិ។ យថា ហិ តប្បុរិសសទ្ទោ វិសេសនបទត្ថំ ជហិត្វា វិសេស្សបទត្ថេ តិដ្ឋតិ, ឯវំ អយំ សមាសោបីតិ។

៣៤៥. អមាទិ [ក. ៣២៧; រូ. ៣៥១; នី. ៧០៤; ចំ. ២.២.១៦]។

អមាទិវិភត្តិយុត្តំ ស្យាទ្យន្តបទំ បឋមន្តេន ស្យាទ្យន្តបទេន សហ ឯកត្ថំ ភវតិ, អយញ្ច សមាសោ អន្វត្ថវសេន "អមាទិសមាសោ"តិ ច "តប្បុរិសសមាសោ"តិ ច វុច្ចតិ។ ឥមិនា អមាទិសហិតស្ស វាក្យស្ស អមាទេកត្ថសញ្ញំ កត្វា វុត្តត្ថានំ វិភត្តីនំ លោបោ, តតោ ឯកត្ថបទន្តេ ស្យាទ្យុប្បត្តិ ហោតិ។

សោ បន សមាសោ ទុតិយាតប្បុរិសោ, តតិយាតប្បុរិសោ, ចតុត្ថីតប្បុរិសោ, បញ្ចមីតប្បុរិសោ, ឆដ្ឋីតប្បុរិសោ, សត្តមីតប្បុរិសោតិ ឆព្ពិធោ។ ឯកមេកស្មិញ្ចេត្ថ "និច្ចសមាសោ, អនិច្ចសមាសោ"តិ ច "លុត្តសមាសោ, អលុត្តសមាសោ"តិ ច ទុវិធោ។

តត្ថ ទុតិយាតប្បុរិសោ កត្តុវាចកេសុ គត, និស្សិត,-អតីត, អតិក្កន្ត, បត្ត, អាបន្នឥច្ចាទីសុ បរេសុ ហោតិ។

គាមំ គតោតិ គាមគតោ គាមំ គតោ វា។ ឯវំ អរញ្ញគតោ, ភូមិគតោ, រាជានំ និស្សិតោតិ រាជនិស្សិតោ។ ឯវំ អត្ថនិស្សិតោ, ធម្មនិស្សិតោ។ ភវំ អតីតោ ភវាតីតោ។ ឯវំ ភយាតីតោ, កាលាតីតោ, ខណាតីតោ, បមាណំ អតិក្កន្តោតិ បមាណាតិក្កន្តោ, សុខំ បត្តោតិ សុខប្បត្តោ។ ឯវំ ទុក្ខប្បត្តោ, សោតំ អាបន្នោតិ សោតាបន្នោ។ ឯវំ និរោធសមាបន្នោ, អទ្ធានមគ្គំ បដិបន្នោតិ អទ្ធានមគ្គប្បដិបន្នោ, រុក្ខំ អារូឡ្ហោតិ រុក្ខារូឡ្ហោ, រថារូឡ្ហោ, ឱឃំ តិណ្ណោតិ ឱឃតិណ្ណោ ឱឃំ តិណ្ណោ វា ឥច្ចាទិ។

កម្មបបទវិហិតេហិ កិតន្តបទេហិ បន និច្ចសមាសោយេវ, កុម្ភំ ករោតីតិ កុម្ភការោ, រថការោ, បត្តំ គណ្ហាតីតិ បត្តគ្គាហោ, អត្ថំ កាមេតីតិ អត្ថកាមោ, ធម្មកាមោ, វិនយំ ធារេតីតិ វិនយធរោ, ធម្មធរោ, ព្រហ្មំ ចរតិ សីលេនាតិ ព្រហ្មចារី, ភវបារំ គច្ឆតិ សីលេនាតិ ភវបារគូ, សព្ពំ ជានាតីតិ សព្ពញ្ញូ, អត្ថញ្ញូ, ធម្មញ្ញូឥច្ចាទិ។

ពហុលាធិការត្តា ត, តវន្តុ, តាវី, អន្ត, មាន, តុន, ត្វាន, ត្វា, តុំ, តវេបច្ចយន្តេសុ បរេសុ សមាសោ ន ហោតិ, វស្សំ វុត្ថោ, ឱទនំ ភុត្តោ, ឱទនំ ភុត្តវា, ឱទនំ ភុត្តាវី, ធម្មំ សុណន្តោ, ធម្មំ សុណមានោ ធម្មំ សោតុន, ធម្មំ សុត្វាន, ធម្មំ សុត្វា, ធម្មំ សោតុំ, ធម្មំ សោតវេ។

ឥតិ ទុតិយាតប្បុរិសោ។

តតិយាតប្បុរិស

តតិយាតប្បុរិសោ កម្មវាចកេសុ កិតន្តេសុ ច សម្បន្ន, សហគតាទីសុ ច បុព្ព, សទិស, សម, ឩនត្ថ, កលហ, និបុណ,-មិស្សក, សខិលាទីសុ ច បរេសុ ហោតិ។

ពុទ្ធេន ភាសិតោ ពុទ្ធភាសិតោ។ ឯវំ ពុទ្ធទេសិតោ, ពុទ្ធបញ្ញត្តោ, ពុទ្ធរក្ខិតោ, សត្ថារា វណ្ណិតោ សត្ថុវណ្ណិតោ, វិញ្ញូហិ គរហិតោ វិញ្ញុគរហិតោ, វិញ្ញុបសត្ថោ, ឥស្សរេន កតំ ឥស្សរកតំ, អត្តនា កតំ សយំកតំ, បរេហិ កតំ បរំកតំ, ពិន្ទាគមោ។ សុកេហិ អាហដំ សុកាហដំ, រញ្ញា ហតោ រាជហតោ, រោគេន បីឡិតោ រោគបីឡិតោ, អគ្គិនា ទឌ្ឍោ អគ្គិទឌ្ឍោ, សប្បេន ទដ្ឋោ សប្បទដ្ឋោ, សល្លេន វិទ្ធោ សល្លវិទ្ធោ, ឥច្ឆាយ អបកតោ អភិភូតោ ឥច្ឆាបកតោ។

សីលេន សម្បន្នោ សីលសម្បន្នោ។ ឯវំ សុខសហគតំ, ញាណសម្បយុត្តំ, មិត្តសំសគ្គោ, បិយសម្បយោគោ, បិយវិប្បយោគោ, ជាតិយា អន្ធោ ជច្ចន្ធោ, គុណហីនោ, គុណវុឌ្ឍោ, ចតុវគ្គេន សង្ឃេន ករណីយំ កម្មំ ចតុវគ្គករណីយំ។ ឯវំ បញ្ចវគ្គករណីយំ, កាកេហិ បេយ្យា កាកបេយ្យា, នទី។

ឯកក្ខរេសុ បរបទេសុ និច្ចសមាសោ, ឧរេន គច្ឆតីតិ ឧរគោ, បាទេន បិវតីតិ បាទបោ ឥច្ចាទិ។

ក្វចិ មជ្ឈេបទលោបោ, គុឡេន សំសដ្ឋោ ឱទនោ គុឡោទនោ។ ឯវំ ខីរោទនោ, អស្សេន យុត្តោ រថោ អស្សរថោ។ ឯវំ អាជញ្ញរថោ, មគ្គេន សម្បយុត្តំ ចិត្តំ មគ្គចិត្តំ , ជម្ពុយា បញ្ញាតោ ទីបោ ជម្ពុទីបោ, ឯកេន អធិកា ទស ឯកាទស ឥច្ចាទិ។

បុព្ពាទិសុ – មាសេន បុព្ពោ មាសបុព្ពោ, មាតរា សទិសោ មាតុសទិសោ។ ឯវំ មាតុសមោ, បិតុសមោ, ឯកេន ឩនា វីសតិ ឯកូនវីសតិ, សីលេន វិកលោ សីលវិកលោ, អសិនា កលហោ អសិកលហោ, វាចាយ និបុណោ វាចានិបុណោ។ ឯវំ យាវកាលិកសម្មិស្សំ, វាចាសខិលោ, សត្ថារា សទិសោ សត្ថុកប្បោ, បុញ្ញេន អត្ថោ បុញ្ញត្ថោ, បុញ្ញេន អត្ថិកោ បុញ្ញត្ថិកោ។ ឯវំ សេយ្យត្ថិកោ, មហគ្ឃត្ថិកោ, គុណេន អធិកោ គុណាធិកោ ឥច្ចាទិ។

ពហុលាធិការា ក្វចិ សមាសោ ន ហោតិ, ផរសុនា ឆិន្នំ, កាកេហិ បាតព្ពា, ទស្សនេន បហាតព្ពា ធម្មា, ភាវនាយ បហាតព្ពា ធម្មា ឥច្ចាទិ។

ឥតិ តតិយាតប្បុរិសោ។

ចតុត្ថីតប្បុរិស

ចតុត្ថីតប្បុរិសោ តទត្ថេ វា អត្ថ, ហិត, ទេយ្យាទីសុ វា បរេសុ ហោតិ។

កឋិនស្ស ទុស្សំ កឋិនទុស្សំ, កឋិនត្ថាយ អាភតំ ទុស្សន្តិ អត្ថោ។ ឯវំ កឋិនចីវរំ, កឋិនាយ ទុស្សំ, កឋិនាយ ចីវរន្តិបិ យុជ្ជតិ, កឋិនត្ថារាយាតិ អត្ថោ។ ចីវរាយ ទុស្សំ ចីវរទុស្សំ។ ឯវំ ចីវរមូលំ [ចីវរមូល្យំ (រូ. នី.)], សង្ឃស្ស អាភតំ ភត្តំ សង្ឃភត្តំ, សង្ឃត្ថាយ វា បដិយត្តំ ភត្តំ សង្ឃភត្តំ។ ឯវំ អាគន្តុកភត្តំ, គមិកភត្តំ, គិលានភត្តំ។

សង្ឃស្ស អត្ថោ សង្ឃត្ថោ, លោកស្ស ហិតោ លោកហិតោ, ពុទ្ធស្ស ទេយ្យំ ពុទ្ធទេយ្យំ, ពុទ្ធស្ស បណាមោ ពុទ្ធប្បណាមោ។ ឯវំ ពុទ្ធថោមនា, ពុទ្ធុបដ្ឋានំ, សុត្តស្ស អនុលោមំ សុត្តានុលោមំ។ ឯវំ សុត្តានុរូបំ, សុត្តានុកូលំ, សុត្តានុគុណំ, ឋានស្ស អរហំ ឋានារហំ, រញ្ញោ អរហំ រាជារហំ។ ឯវំ រាជគ្ឃំ, រាជទេយ្យំ, កត្តុំ កាមេតីតិ កត្តុកាមោ។ ឯវំ គន្តុកាមោ, កថេតុកាមោ, ទដ្ឋុកាមោ, សោតុកាមោ។ ឯត្ថ ច តុមន្តស្ស អសង្ខ្យត្តា ‘អសង្ខ្យេហិ សព្ពាស’ន្តិ តតោ និច្ចំ ចតុត្ថីលោបោ ហោតិ, សមាសេ កតេ និច្ចំ និគ្គហីតលោបោ ច។ “សង្ឃស្ស ទាតព្ពំ, សង្ឃស្ស ទាតុំ” ឥច្ចាទីសុ សមាសោ ន ហោតិ។

ឥតិ ចតុត្ថីតប្បុរិសោ។

បញ្ចមីតប្បុរិស

បញ្ចមីតប្បុរិសោ អបគមន, ភយ, វិរតិ, មោចនាទិអត្ថេសុ បរេសុ ហោតិ។

មេថុនា អបេតោតិ មេថុនាបេតោ, បលាសតោ អបគតោតិ បលាសាបគតោ, នគរម្ហា និគ្គតោតិ នគរនិគ្គតោ, បិណ្ឌបាតតោ បដិក្កន្តោតិ បិណ្ឌបាតប្បដិក្កន្តោ។ ឯវំ គាមនិក្ខន្តោ, រុក្ខបតិតោ, សាសនម្ហា ចុតោតិ សាសនចុតោ, អាបត្តិយា វុដ្ឋានំ អាបត្តិវុដ្ឋានំ, ឧទកតោ ឧគ្គតោ ឧទកុគ្គតោ, ភវតោ និស្សដោ ភវនិស្សដោ, ខន្ធសង្គហតោ និស្សដន្តិ ខន្ធសង្គហនិស្សដំ, ចោរម្ហា ភីតោតិ ចោរភីតោ, បាបតោ ភាយតិ សីលេនាតិ បាបភីរុកោ, បាបតោ ជិគុច្ឆតិ សីលេនាតិ បាបជិគុច្ឆី, វដ្ដតោ និព្ពិន្ទតីតិ វដ្ដនិព្ពិន្ទោ, កាយទុច្ចរិតតោ វិរតិ កាយទុច្ចរិតវិរតិ។ ឯវំ វចីទុច្ចរិតវិរតិ, ពន្ធនា មុត្តោ ពន្ធនមុត្តោ។ ឯវំ ពន្ធនមោក្ខោ, កម្មតោ សមុដ្ឋិតំ កម្មសមុដ្ឋិតំ ។ ឯវំ កម្មជាតំ, កម្មសម្ភូតំ, កម្មនិព្ពត្តំ, លោកតោ អគ្គោ លោកគ្គោ។ ឯវំ លោកជេដ្ឋោ, លោកុត្តមោ, សព្ពេហិ ជេដ្ឋោ សព្ពជេដ្ឋោ, សព្ពេហិ កនិដ្ឋោ សព្ពកនិដ្ឋោ។ ឯវំ សព្ពហីនោ, សព្ពបច្ឆិមោ, ឧក្កដ្ឋតោ ឧក្កដ្ឋោតិ ឧក្កដ្ឋុក្កដ្ឋោ, ឱមកតោ ឱមកោតិ ឱមកោមកោ។

ក្វចិ និច្ចសមាសោ ហោតិ, មាតិតោ ជាតោ មាតុជោ។ ឯវំ បិតុជោ, កម្មជំ, ចិត្តជំ, ឧតុជំ ឥច្ចាទិ។

ឥតិ បញ្ចមីតប្បុរិសោ។

ឆដ្ឋីតប្បុរិស

រញ្ញោ បុត្តោ រាជបុត្តោ។ ឯវំ រាជបុរិសោ, ពុទ្ធសាវកោ, សមុទ្ទឃោសោ, ធញ្ញានំ រាសិ ធញ្ញរាសិ, មត្តិកាយ បត្តោតិ មត្តិកាបត្តោ, វិការសម្ពន្ធេ ឆដ្ឋី, មត្តិកាមយបត្តោតិ អត្ថោ។ ឯវំ សុវណ្ណកដាហំ, សុវណ្ណភាជនំ, បានីយស្ស ថាលកំ បានីយថាលកំ។

សមាសមជ្ឈេ ឦ, ឩនំ ពហុលំ រស្សត្តំ, ទណ្ឌិនោ កុលំ ទណ្ឌិកុលំ, ហត្ថិបទំ, ឥត្ថិរូបំ, នទិកូលំ, នទិតីរំ, ភិក្ខុនីនំ សង្ឃោ ភិក្ខុនិសង្ឃោ, ជម្ពុយា សាខា ជម្ពុសាខា ឥច្ចាទិ។

អន្ត, មាន, និទ្ធារណិយ, បូរណ, ភាវ, សុហិតត្ថេហិ សមាសោ ន ហោតិ, មមំ អនុកុព្ពន្តោ, មមំ អនុកុរុមានោ, គុន្នំ កណ្ហា សម្បន្នខីរតមា។ វិភត្តាវធិឆដ្ឋិយា បន ហោតិយេវ, នរានំ ឧត្តមោ នរុត្តមោ, នរសេដ្ឋោ, នរវរោ, គណានំ ឧត្តមោ គណុត្តមោ, ទ្វិបទានំ ឧត្តមោ ទ្វិបទុត្តមោ ឥច្ចាទិ។ សិស្សានំ បញ្ចមោ សិស្សោ, កប្បស្ស តតិយោ ភាគោ, បក្ខស្ស អដ្ឋមី, បដស្ស សុក្កតា, រូបស្ស លហុតា, រូបស្ស មុទុតា, រូបស្ស កម្មញ្ញតា។ ក្វចិ ហោតិ, កាយលហុតា, ចិត្តលហុតា, ពុទ្ធសុពុទ្ធតា។ ធម្មសុធម្មតា, ផលានំ សុហិតោ, ផលានំ តិត្តោ, ផលានំ អសិតោ, ករណត្ថេ ឆដ្ឋី។

“ភដោ រញ្ញោ បុត្តោ ទេវទត្តស្សា”តិ ឯត្ថ ‘រាជបុត្តោ’តិ ន ហោតិ អញ្ញមញ្ញានបេក្ខត្តា។ “ទេវទត្តស្ស កណ្ហា ទន្តា”តិ ឯត្ថ ‘ទេវទត្តកណ្ហទន្តា’តិ ន ហោតិ អញ្ញសាបេក្ខត្តា [នី. ៦៩០]។ អញ្ញសាបេក្ខត្តេបិ និច្ចំ សម្ពន្ធីបេក្ខសទ្ទានំ សមាសោ ហោតិ វាក្យេ វិយ សមាសេបិ សម្ពន្ធស្ស វិទិតត្តា។ វុត្តញ្ច “សតិបិ សាបេក្ខត្តេ គមកត្តា សមាសោ ហោតី”តិ [ក. ៣២៨; រូ. ៣៥២; នី. ៦៩១], ទេវទត្តគុរុកុលំ, រាជទាសីបុត្តោ, ទេវទាសិបុត្តោ ឥច្ចាទិ។ តត្ថ ទេវទត្តស្ស គុរុ ទេវទត្តគុរុ, តស្ស កុលំ ទេវទត្តគុរុកុលន្តិ វិគ្គហោ។ គុរុនោ កុលំ គុរុកុលំ, ទេវទត្តស្ស គុរុកុលំ ទេវទត្តគុរុកុលន្តិបិ វទន្តិ។ “រញ្ញោ មាគធស្ស ពិម្ពិសារស្ស បុត្តោ”តិ ឯត្ថបិ អញ្ញសាបេក្ខត្តា ‘ពិម្ពិសារបុត្តោ’តិ ន ហោតិ, រញ្ញោ គោ ច អស្សោ ច បុរិសោ ចាតិ អត្ថេ ‘រាជគវស្សបុរិសា’តិ ហោតិ ទ្វន្ទតោ បុព្ពបទស្ស ទ្វន្ទបទេហិបិ បច្ចេកំ សម្ពន្ធស្ស វិទិតត្តា។ តថា ទ្វន្ទតោ បរបទស្សបិ, នរានញ្ច ទេវានញ្ច សារថិ នរទេវសារថិ។

ឥតិ ឆដ្ឋីតប្បុរិសោ។

សត្តមីតប្បុរិស

សត្តមីតប្បុរិសេ រូបេ សញ្ញា រូបសញ្ញា។ ឯត្ថ ច ការកានំ ក្រិយាសាធនលក្ខណត្តា ក្រិយាបទេហេវ សម្ពន្ធោ ហោតិ, តស្មា អក្រិយវាចកេន បរបទេន សទ្ធិំ សមាសេ ជាតេ មជ្ឈេ អនុរូបំ ក្រិយាបទំ វិញ្ញាយតិ, យថា ‘អស្សេន យុត្តោ រថោ អស្សរថោ’ ឥតិ ‘រូបេ សញ្ញា’តិ រូបេ ឧប្បន្នា សញ្ញាតិ អត្ថោ។ ចក្ខុស្មិំ វិញ្ញាណំ ចក្ខុវិញ្ញាណំ, ធម្មេ រតោ ធម្មរតោ។ ឯវំ ធម្មរុចិ, ធម្មគារវោ, ទានេ អជ្ឈាសយោ ទានជ្ឈាសយោ។ ឯវំ ទានាធិមុត្តិ, វដ្ដេ ភយំ វដ្ដភយំ, វដ្ដទុក្ខំ, គាមេ សូករោ គាមសូករោ, វនមហិសោ, សមុទ្ទមច្ឆោ, ឥត្ថីសុ ធុត្តោ ឥត្ថិធុត្តោ, ឥត្ថិសោណ្ឌោ។

ឧបបទកិតន្តេសុ និច្ចសមាសោ [នី. ៦៨២], វនេ ចរតីតិ វនចរោ, កាមាវចរោ, កុច្ឆិម្ហិ សយតីតិ កុច្ឆិស្សយោ, គព្ភេ សេតីតិ គព្ភសេយ្យោ, ថលេ តិដ្ឋតីតិ ថលដ្ឋោ, ជលដ្ឋោ, បព្ពតដ្ឋោ, បង្កេ ជាតំ បង្កជំ។ ឯវំ អត្រជោ, ខេត្រជោ ឥច្ចាទិ។ ឥធ ន ហោតិ [នី. ៦៨១], ភោជនេ មត្តញ្ញុតា, ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារោ, អាសនេ និសិន្នោ, អាសនេ និសីទិតព្ពំ។

ឥតិ សត្តមីតប្បុរិសោ។

លុត្តតប្បុរិស

តប្បុរិសបទានំ មហាវុត្តិសុត្តេន ក្វចិ វិបល្លាសោ។

ឧបរិគង្គា, ហេដ្ឋានទី, អន្តោវិហារោ, អន្តោសមាបត្តិ, ហំសានំ រាជា រាជហំសោ ហំសរាជា វា, មាសស្ស អឌ្ឍំ អឌ្ឍមាសំ, កហាបណស្ស អឌ្ឍំ អឌ្ឍកហាបណំ, អឌ្ឍមាសំ, រត្តិយា អឌ្ឍំ អឌ្ឍរត្តំ។ ឯវំ បុព្ពរត្តំ, បររត្តំ, ឥស្សអត្តំ។ កាយស្ស បុព្ពភាគោ បុព្ពកាយោ, បរកាយោ, អហស្ស បុព្ពោ បុព្ពណ្ហោ, មជ្ឈណ្ហោ, សាយន្នោ, បុព្ពេទិដ្ឋោ ទិដ្ឋបុព្ពោ, តថាគតំ ទិដ្ឋបុព្ពោ ថេរោ, តថាគតោ ទិដ្ឋបុព្ពោ ថេរេន ឥច្ចាទិ។

ឥតិ លុត្តតប្បុរិសោ។

អលុត្តតប្បុរិស

ឥទានិ អលុត្តតប្បុរិសា វុច្ចន្តេ។

ទីបង្ករោ, បភង្ករោ, អមតន្ទទោ, បុរិន្ទទោ, វេស្សន្តរោ, អត្តន្តបោ, បរន្តបោ, រណញ្ជហោ, ជុតិន្ធរោ, វិជ្ជន្ធរោ, ទស្សនេនបហាតព្ពធម្មោ, កុតោជោ, តតោជោ, ឥតោជោ, ភយតោ ឧបដ្ឋានំ ភយតុបដ្ឋានំ, កដត្តា កម្មំ, កដត្តារូបំ, បរស្សបទំ, អត្តនោបទំ, ទេវានមិន្ទោ, ទេវានំបិយតិស្សោ, គវម្បតិត្ថេរោ, បុព្ពេនិវាសោ, មជ្ជេកល្យាណំ, ទូរេរូបំ, សន្តិកេរូបំ, ទូរេនិទានំ, សន្តិកេនិទានំ, អន្តេវាសិកោ, ជនេសុតោ, កាមេសុមិច្ឆាចារោ ឥច្ចាទិ [ក. ៣២៧; រូ. ៣៥១; នី. ៦៨៦]។

ឥតិ អលុត្តតប្បុរិសោ។

សព្ពោ ចាយំ អមាទិតប្បុរិសោ អភិធេយ្យវចនោ បរបទលិង្គោ ច។

អមាទិតប្បុរិសោ និដ្ឋិតោ។

កម្មធារយសមាស

អថ កម្មធារយសញ្ញិតោ បឋមាតប្បុរិសោ វុច្ចតេ។

កម្មមិវ ទ្វយំ ធារេតីតិ **កម្មធារយោ**។ យថា កម្មំ ក្រិយញ្ច បយោជនញ្ច ទ្វយំ ធារេតិ កម្មេ សតិ តស្ស ទ្វយស្ស សម្ភវតោ, តថា អយំ សមាសោ ឯកស្ស អត្ថស្ស ទ្វេ នាមានិ ធារេតិ ឥមស្មិំ សមាសេ សតិ ឯកត្ថជោតកស្ស នាមទ្វយស្ស សម្ភវតោតិ [ក. ៣២៤; រូ. ៣៣៩; នី. ៧០២]។

អបិ ច កត្តព្ពន្តិ កម្មំ, ធារេតព្ពន្តិ ធារិយំ, កម្មញ្ច តំ ធារិយញ្ចាតិ កម្មធារិយំ, យំកិញ្ចិ ហិតកម្មំ, កម្មធារិយសទ្ទសទិសត្តា សព្ពោ ចាយំ សមាសោ **កម្មធារយោ**តិ វុច្ចតិ ឥស្ស អត្ថំ កត្វា។ យថា ហិ កម្មធារិយសទ្ទោ ឯកស្ស អត្ថស្ស ទ្វេ នាមានិ ធារេតិ, តថា អយំ សមាសោបីតិ។ សោ ឯវ ឧត្តរបទត្ថបធានតាសង្ខាតេន តប្បុរិសលក្ខណេន យុត្តត្តា 'តប្បុរិសោ'តិ ច វុច្ចតិ។ ភិន្នបវត្តិនិមិត្តានំ ទ្វិន្នំ បទានំ វិសេសនវិសេសិតព្ពភាវេន ឯកស្មិំ អត្ថេ បវត្តិ តុល្យាធិករណតា នាម, តេន តុល្យាធិករណលក្ខណេន យុត្តត្តា 'តុល្យាធិករណសមាសោ'តិ ច វុច្ចតិ។ សោ ឯវ ច វិសេសនបទវសេន គុណវិសេសទីបនត្តា 'វិសេសនសមាសោ'តិ ច វុច្ចតិ។ តស្មិំ វិសេសនសមាសេ –

៣៤៦. វិសេសនមេកត្ថេន [ក. ៣២៤; រូ. ៣៣៩; នី. ៧០២; ចំ. ២.២.១៨; បា. ២.១.៥៧]។

វិសេសនភូតំ ស្យាទ្យន្តបទំ ឯកត្ថេន វិសេស្យភូតេន ស្យាទ្យន្តបទេន សទ្ធិំ ឯកត្ថំ ហោតិ។

ឯត្ថ ច វិសេសីយតិ ទព្ពំ វិសិដ្ឋំ ករីយតិ ឯតេនាតិ វិសេសនំ។ ឯកោ អត្ថោ យស្សាតិ ឯកត្ថំ, 'ឯកោ'តិ សមានោ, 'អត្ថោ'តិ អភិធេយ្យត្ថោ, នេមិត្តកត្ថោ, សោយេវ ទ្វិន្នំ បវត្តិនិមិត្តានំ អធិដ្ឋានដ្ឋេន 'អធិករណ'ន្តិ ច វុច្ចតិ។ បវត្តិនិមិត្តានញ្ច អធិដ្ឋានត្តេ សតិ បទានម្បិ អធិដ្ឋានតា សិទ្ធា ហោតិ។ ឥតិ ឯកត្ថន្តិ តុល្យាធិករណំ, សមានាធិករណន្តិ វុត្តំ ហោតិ, តេន ឯកត្ថេន។ 'ឯកត្ថំ ហោតី'តិ ឯកត្ថីភូតំ ហោតីតិ អត្ថោ។

សោ ច សមាសោ នវវិធោ វិសេសនបុព្ពបទោ, វិសេសនុត្តរបទោ, វិសេសនោភយបទោ, ឧបមានុត្តរបទោ, សម្ភាវនាបុព្ពបទោ, អវធារណបុព្ពបទោ, ននិបាតបុព្ពបទោ, កុនិបាតបុព្ពបទោ, បាទិបុព្ពបទោ ចាតិ។

តត្ថ **វិសេសនបុព្ពបទោ** យថា? មហាបុរិសោ, មហានទី, មហព្ភយំ។ ឯត្ថ ច "សា សេនា ទិស្សតេ មហា [ជា. ២.២២.៧៧១], ពារាណសិរជ្ជំ នាម មហា"តិ [ជា. អដ្ឋ. ១.១.មហាសីលវជាតកវណ្ណនា] បាឡិ ទិស្សតិ។ តស្មា សមាសេបិ តិលិង្គេ និបាតរូបោ មហាសទ្ទោ យុជ្ជតិ។ មហា ច សោ បុរិសោ ចាតិ មហាបុរិសោ, មហា ច សា នទី ចាតិ មហានទី, មហា ច តំ ភយញ្ចាតិ មហព្ភយំ, ទ្វិត្តំ សំយោគេ ច រស្សត្តំ។ មហាសទ្ទវេវចនេន មហន្តសទ្ទេនបិ

វាក្យំ ទស្សេតុំ យុជ្ជតិ, មហន្តោ បុរិសោ មហាបុរិសោ, មហន្តី នទី មហានទី, មហន្តំ ភយំ មហព្ភយន្តិ។ ច, ត សទ្ទេហិ ច សទ្ធឹ បរិបុណ្ណំ កត្វា ទស្សេតុំ យុជ្ជតិ, មហន្តោ ច សោ បុរិសោ ចាតិ មហាបុរិសោ, មហន្តី ច សា នទី ចាតិ មហានទី, មហន្តញ្ច តំ ភយញ្ចាតិ មហព្ភយន្តិ។ មហន្តសទ្ទោ វា មហា ហោតិ, ‘ដ ន្តត្តូន’ន្តិ សុត្តេន ឧត្តរប ទេ បរេ ន្តស្ស សព្ពស្ស អត្តំ, មហាវុត្តិនា ទីឃោ ច។

ឯត្ថ ច ទ្វីហិ ចសទ្ទេហិ ទ្វិន្នំ បទានំ សកត្ថនានាត្តំ ទីបេតិ។ តំសទ្ទេន សកត្ថនានាត្តេបិ សកត្ថានំ អធិករណភូតស្ស ទព្ពត្ថស្ស ឯកត្តំ ទីបេតិ។ ឥមស្មឹ ព្យាករណេ វិសុំ រូបវិធានកិច្ចំ នាម នត្ថិ, តំតំសុត្តវិធានញ្ច តទនុរូបំ ទស្សិតវិគ្គហវាក្យញ្ច ទិស្វា តស្ស តស្ស សិទ្ធបទស្ស អត្ថព្យញ្ជនវិនិច្ឆយេ ញាតេ រូបវិធានកិច្ចំ សិទ្ធំ ហោតិ, សន្តោ ច សោ បុរិសោ ចាតិ សប្បុរិសោ, សេតហត្ថី, នីលុប្បលំ, លោហិតចន្ទនំ។

វិសទិសលិង្គ, វចនាបិ សទ្ទា ឯកត្ថា ហោន្តិ, វិនយោ ច សោ បរិយត្តិ ចាតិ វិនយបរិយត្តិ, វិនយោ ច សោ បិដកញ្ចាតិ វិនយបិដកំ, អវិជ្ជា ច សា បច្ចយោ ចាតិ អវិជ្ជាបច្ចយោ, អវិជ្ជា ច សា នីវរណញ្ចាតិ អវិជ្ជានីវរណំ។ ឯវំ ឥត្ថិរតនំ, សីលញ្ច តំ គុណោ ចាតិ សីលគុណោ, សីលញ្ច តំ បតិដ្ឋា ចាតិ សីលបតិដ្ឋា ឥច្ចាទិ។

តថា វីសតិ ច សា បុរិសា ចាតិ វីសតិបុរិសា, សតញ្ច តំ បុរិសា ចាតិ សតបុរិសា, សង្ខារា ច តេ បច្ចយោ ចាតិ សង្ខារបច្ចយោ, អង្គា ច តេ ជនបទញ្ចាតិ អង្គជនបទំ, មគធា ច តេ រដ្ឋញ្ចាតិ មគធរដ្ឋំ។ ឯវំ កាសិរដ្ឋំ ឥច្ចាទិ។

ឥធ ន ហោតិ [រូ. ៣៤១; នី. ៦៨១], បុណ្ណោ មន្តានីបុត្តោ, ចិត្តោ គហបតិ, សក្កោ ទេវរាជា, ព្រហ្មា សហម្បតិ ឥច្ចាទិ។

ក្វចិ និច្ចសមាសោ, កណ្ហសប្បោ, លោហិតមាលំ ឥច្ចាទិ។

វិសេសនុត្តរបទោ យថា? សារិបុត្តត្ថេរោ, ពុទ្ធឃោសាចរិយោ, អាចរិយគុត្តិលោ វា, មហោសធបណ្ឌិតោ, បុរិសុត្តមោ, បុរិសវរោ, បុរិសវិសេសោ ឥច្ចាទិ។

វិសេសនោភយបទោ យថា? ឆិន្នញ្ច តំ បរូឡ្ហញ្ចាតិ ឆិន្នបរូឡ្ហំ, សីតញ្ច តំ ឧណ្ហញ្ចាតិ សីតុណ្ហំ, ខញ្ជោ ច សោ ខុជ្ជោ ចាតិ ខញ្ជខុជ្ជោ។ ឯវំ អន្ធពធិរោ, កតញ្ច តំ អកតញ្ចាតិ កតាកតំ, ឆិទ្ទាវឆិទ្ទំ, ឆិន្នភិន្នំ, សិត្តញ្ច តំ សម្មដ្ឋញ្ចាតិ សិត្តសម្មដ្ឋំ, សន្តស្ស ភាវោ សច្ចំ, អខេមដ្ឋេន ទុក្ខញ្ច តំ អវិបរីតដ្ឋេន សច្ចញ្ចាតិ ទុក្ខសច្ចំ ឥច្ចាទិ។

ឧបមានុត្តរបទោ យថា? សីហោ វិយាតិ សីហោ, មុនិ ច សោ សីហោ ចាតិ មុនិសីហោ។ ឯវំ មុនិបុង្គវោ, ពុទ្ធនាគោ, ពុទ្ធាទិច្ចោ, រំសិ វិយាតិ រំសិ, សទ្ធម្មោ ច សោ រំសិ ចាតិ សទ្ធម្មរំសិ។ ឯវំ វិនយសាគរោ, សមណ បទុមោ, សមណបុណ្ឌរីកោ ឥច្ចាទិ។

សម្ភាវនាបុព្ពបទោ យថា? ហេតុ ហុត្វា បច្ចយោ ហេតុបច្ចយោ។ ឯវំ អារម្មណបច្ចយោ, មនុស្សភូតោ, ទេវភូតោ, ធម្មោ ឥតិ សង្ខាតោ ធម្មសង្ខាតោ, ធម្មសម្មតោ, ធម្មសញ្ញិតោ , ធម្មលក្ខិតោ, ឯវំ ឥតិ សង្ខាតោ សទ្ទោ ឯវំសទ្ទោ។ ឯវំ ចសទ្ទោ, វាសទ្ទោ, អរិយភូតោ សង្ឃោ អរិយសង្ឃោ។ ឯវំ ពុទ្ធមុនិ, បច្ចេកមុនិ ឥច្ចាទិ។ ឯត្ថ ច សម្ភាវនា នាម សាមញ្ញភូតស្ស ឧត្តរបទត្ថស្ស ទឡ្ហំ កត្វា ថោមនា សរូបវិសេសទីបនា, ន គុណ មត្តទីបនាតិ អធិប្បាយោ។ គរូ បន “ធម្មោ ឥតិ ពុទ្ធិ ធម្មពុទ្ធិ។ ឯវំ ធម្មសញ្ញា, អនិច្ចសញ្ញា, ធាតុសញ្ញា, មាតុ សញ្ញា, បាណសញ្ញិតា, អត្តទិដ្ឋិ” ឥច្ចាទីនិបិ ឯត្ថ អាហរន្តិ, ឥមានិ បន “សរណំ ឥតិ គតោ ឧបគតោ សរណង្គតោ”តិ បទំ វិយ ឥតិលុត្តានិ បឋមាតប្បុរិសបទានិ នាម យុជ្ជន្តីតិ [រូ. ៣៤៣; នី. ៧០២]។

អវធារណបុព្ពបទោ យថា? គុណោ ឯវ ធនំ ន មណិសុវណ្ណាទីតិ គុណធនំ។ ឯវំ សទ្ធាធនំ, សីលធនំ, ចក្ខុ ឯវ ទ្វារំ ន គាមទ្វារាទីតិ ចក្ខុទ្វារំ។ ឯវំ ចក្ខុវត្ថុ, ចក្ខុន្ទ្រិយំ, ចក្ខាយតនំ, ចក្ខុធាតុ, ខន្ធា ឯវ ភារា ខន្ធភារា។ ឯត្ថ ច យទិ ភរិតព្ពដ្ឋេន ភារា នាម សិយុំ, បញ្ចក្ខន្ធា ឯវ ភារា នាម សិយុំ, ន សីសភារ, អំសភារាទយោ។ ខន្ធា ហិ និច្ចភារា ហោន្តិ, ឥតរេ តាវកាលិកា, ខន្ធមូលិកា ចាតិ។ ឯវំ អតិសយត្ថសម្ភាវនត្ថំ ខន្ធា ឯវ ភារាតិ អវធារណវាក្យំ បយុជ្ជតិ, ន សីសភារាទីនំ សព្ពសោ ភារភាវបដិក្ខិបនត្ថន្តិ។ ឯវំ សព្ពត្ថ, អវិជ្ជា ឯវ មលំ ន កំសមលាទិកន្តិ អវិជ្ជាមលំ, អវិជ្ជា ឯវ អាសវោ ន មធ្វាសវាទិកោតិ អវិជ្ជាសវោ។ ឯវំ តណ្ហាសល្លំ, បញ្ញាសត្ថំ, បញ្ញាលោកោ, បញ្ញាបជ្ជោតោ, រាគគ្គិ, ទោសគ្គិ, មោហគ្គិ ឥច្ចាទិ។ គរូ បន “ធនំ វិយាតិ ធនំ, សទ្ធា ឯវ

អរិយានំ ធនំ សទ្ធាធនំ, សត្ថំ វិយាតិ សត្ថំ, បញ្ញា ឯវ សត្ថំ បញ្ញាសត្ថ”ន្តិ យោជេន្តិ, ឯវំ សតិ អតិសយសម្ភាវនត្ថោ ន សិជ្ឈតិ [រូ. ៣៤៣; នី. ៧០២]។

៣៤៧. ននិបាតបុព្ពបទេ នខ [ក. ៣២៦; រូ. ៣៤១; នី. ៧០៧]។

ញានុពន្ធោ បដិសេធម្ហា អញ្ញនការ និវត្តនត្ថោ, នខឥច្ចេតំ ស្យាទ្យន្តំ អញ្ញេន ស្យាទ្យន្តេន សហ ឯកត្ថំ ហោតិ។ ឥមិនា នញ្ញេ កត្តុសញ្ញំ កត្វា –

៣៤៨. ដ នខស្ស [ក. ៣៣៣; រូ. ៣៤៤; នី. ៧១៧; ចំ. ២.២.២០; បា. ២.២.៦; “នខ” (ពហូសុ)]។

ឧត្តរបទេ បរេ នខឥច្ចេតស្ស ដានុពន្ធោ អ ហោតីតិ នស្ស អត្ថំ។

ន ព្រាហ្មណោ អព្រាហ្មណោ។ ឯត្ថ សិយា – កឹ វិជ្ជមានស្ស វាយំ និសេធោ, ឧទាហុ អវិជ្ជមានស្ស វាតិ, កិញ្ចេត្ថ – យទិ វិជ្ជមានស្ស និសេធោ, ឯវំ សតិ លោកេ វិជ្ជមានា សព្ពេ ព្រាហ្មណា អព្រាហ្មណា នាម ភវេយ្យុំ។ តស្មា “តថ ជនោ ន ព្រាហ្មណោ, តត្ថ ជនោ ន ព្រាហ្មណោ”តិអាទិនា ទេសាទិនិយមំ វិនា លោកេ វិជ្ជមានស្ស ព្រាហ្មណស្ស និសេធោ ន យុជ្ជតិ, អថ លោកេ អវិជ្ជមានស្ស និសេធោ, ឯវញ្ច សតិ កឹ អវិជ្ជមានស្ស និសេធេន និសេធនីយស្សេវ អវិជ្ជមានត្តាតិ? វុច្ចតេ – តំសទិសាទិអត្ថេសុ តព្ពោហារស្សេវាយំ និសេធោ។ តថា ហិ ព្រាហ្មណសទិសេ អព្រាហ្មណេ កេសញ្ចិ ព្រាហ្មណសញ្ញា សណ្ឋាតិ, សញ្ញានុរូបញ្ច ព្រាហ្មណវោហារោ តស្មឹ បវត្តតិ, ឯវំ បវត្តស្ស អព្រាហ្មណេ ព្រាហ្មណវោហារស្ស អយំ បដិសេធោ ហោតិ។ យថា តំ? លោកស្មឹ ពាលជនានំ មិច្ឆាសញ្ញាវសេន មិច្ឆាវោហារោ បវត្តតិយេវ “រូបំ អត្តា, វេទនា អត្តា” ឥច្ចាទិ, តេសំ តស្ស មិច្ឆាភាវខ្យាបនត្ថំ បដិសេធោ យោជិយតិ “រូបំ អនត្តា, វេទនា អនត្តា” [មហាវ. ២០] ឥច្ចាទិ។ ឯត្តាវតា សុទ្ធព្រាហ្មណសទ្ទស្សបិ មិច្ឆាវសេន តំសទិសេ អត្ថេ បវត្តិសម្ភវោ សិទ្ធោ ហោតិ, នការស្ស ច តទត្ថជោតកមត្តតា សិទ្ធា ហោតិ, ឯវញ្ច សតិ ឧត្តរបទត្ថបធានតាសង្ខាតំ តប្បុរិសលក្ខណម្បិ ឥធ ន វិរុជ្ឈតិ, តស្មា អព្រាហ្មណោតិ ព្រាហ្មណសទិសោតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯស នយោ តទញ្ញ, តព្ពិរុទ្ធ, តទភាវត្ថាទីសុ។

តត្ថ តទញ្ញត្ថេ –

សង្ខតា ធម្មា អសង្ខតា ធម្មា [ធ. ស. ទុកមាតិកា ៨]។ ឯត្ថ ច ន សង្ខតា អសង្ខតា, សង្ខតធម្មេហិ អញ្ញេ ធម្មាតិ អត្ថោ។

តព្ពិរុទ្ធេ –

អកុសលោ, កុសលបដិបក្ខោ ធម្មោតិ អត្ថោ។

តទភាវេ –

ន កត្វា អកត្វា, ករណេន សព្ពសោ វិនាតិ អត្ថោ។

ទុវិធោ បដិសេធោ បសជ្ជបដិសេធោ, បយិរុទាសបដិសេធោ ចាតិ។

តត្ថ អត្តនា យុត្តបទត្ថំ បសជ្ជ លគ្គេត្វា បដិសេធេតីតិ **បសជ្ជបដិសេធោ,** តទភាវមត្តជោតកោ នការោ, ក្រិយាមត្តនិសេធោតិ វុត្តំ ហោតិ។ អកត្វា, អកាតុំ, អករោន្តោ, ន ករោតិ, ន កាតព្ពំ ឥច្ចាទិ។

បសជ្ជមត្តេ អដ្ឋត្វា តំសទិសាទិកេ បរិតោភាគេ ឧក្កុជ្ជ និសេធេតព្ពំ អត្ថំ អសតិ ខិបតិ ឆឌ្ឌេតីតិ **បយិរុទាសោ,** តំសទិសាទិជោតកោ, ទព្ពនិសេធោតិ វុត្តំ ហោតិ។ អព្រាហ្មណោ ឥច្ចាទិ។ ឯវំ អសមណោ, អសក្យបុត្តិយោ, អមិត្តោ, មិត្តធម្មវិធុរោតិ អត្ថោ។

៣៤៩. អន សរេ [ក. ៣៣៤; រូ. ៣៤៥; នី. ៧១៨; ចំ. ៥.២.១១៩; បា. ៦.៣.១០៥]។

សរេ បរេ នខឥច្ចេតស្ស អន ហោតិ។

ន អរិយោ អនរិយោ, អរិយធម្មវិមុខោតិ អត្ថោ។ ន អាវាសោ អនាវាសោ, ន ឥស្សរោ អនិស្សរោ។ ន ឰតិ អនីតិ, ‘ឰតី’តិ ឧបទ្ទវោ, ន យុត្តោ ឧបាយោ អនុបាយោ, ន ឩមិ អនូមិ, ន យុត្តា ឯសនា អនេសនា, ន យុត្តោ ឱកាសោ អនោកាសោ, ន អតិក្កម្ម អនតិក្កម្ម, អនាទាយ, អនោលោកេត្វា ឥច្ចាទិ។

ពហុលាធិការា អយុត្តត្ថានម្បិ សមាសោ ហោតិ [ក. ៣៣៦; រូ. ៣៤៧; នី. ៦៨៩], បុន ន គាយិតព្ពាតិ អបុនគេយ្យា, គាថា, ចន្ទំ ន ឧល្លោកេន្តីតិ អចន្ទមុល្លោកិកានិ, មុខានិ, សូរិយំ ន បស្សន្តីតិ អសូរិយបស្សា, រាជកញ្ញា, សទ្ធំ ន ភុញ្ជតិ សីលេនាតិ អសទ្ធភោជី។ ឯវំ អលវណភោជី, អត្ថំ ន កាមេន្តីតិ អនត្ថកាមា។ ឯវំ អហិតកាមា, ឱកាសំ ន ការេសីតិ អនោកាសំការេត្វា។ ឯវំ អនិមិត្តំកត្វា, មូលមូលំ ន គច្ឆតីតិ អមូលមូលំគន្ត្វា ឥច្ចាទិ។

“បុន គាយិតព្ពាតិ បុនគេយ្យា, ន បុនគេយ្យា អបុនគេយ្យា។ អត្ថំ កាមេន្តីតិ អត្ថកាមា, ន អត្ថកាមា អនត្ថកាមា។ អថ វា ន អត្ថោ អនត្ថោ, អនត្ថំ កាមេន្តីតិ អនត្ថកាមា” ឥច្ចាទិនា វាក្យេ យោជិតេ បន យុត្តសមាសា ហោន្តិ។ គរូ បន “អត្ថំ ន កាមេន្តិ អនត្ថមេវ កាមេន្តីតិ អនត្ថកាមា, ហិតំ ន កាមេន្តិ អហិតមេវ កាមេន្តីតិ អហិតកាមា, ផាសុំ ន កាមេន្តិ អផាសុមេវ កាមេន្តីតិ អផាសុកាមា”តិ យោជេសុំ, ទ្វាធិប្បាយបទំ នាមេតំ។

កុនិបាតបុព្ពបទេ និច្ចសមាសត្តា អញ្ញបទេន វិគ្គហោ, ឧទ្ទកា នទី កុន្នទី, ឧទ្ទកោ សោម្ភោ កុសោម្ភោ, ឧទ្ទកំ វនំ កុព្ពនំ។

៣៥០. សរេ កទ កុស្សុត្តរត្ថេ [ក. ៣៣៥; រូ. ៣៤៦; នី. ៧១៩]។

សរាទិកេ ឧត្តរបទេ បរេ ឧត្តរបទត្ថេ វត្តមានស្ស កុនិបាតស្ស កទិ ហោតិ។

កុច្ឆិតំ អន្នំ កទន្នំ, កុច្ឆិតំ អសនំ កទសនំ, កុច្ឆិតោ អរិយោ កទរិយោ, មច្ឆរី។

សរេតិ កិំ? កុបុត្តា, កុទារា, កុទាសា។

ឧត្តរត្ថេតិ កិំ? កុច្ឆិតោ ឱដ្ឋោ យស្សាតិ កុឱដ្ឋោ។

៣៥១. កាប្បត្ថេ [ក. ៣៣៦; រូ. ៣៤៧; នី. ៧២០]។

ឧត្តរបទេ បរេ ឧត្តរបទត្ថេ ឋិតស្ស អប្បត្ថេ វត្តមានស្ស កុនិបាតស្ស កា ហោតិ វា។

អប្បកំ លវណំ កាលវណំ។ ឯវំ កាបុប្ផំ។

បាទិបុព្ពបទោ ច និច្ចសមាសោវ, បកដ្ឋំ វចនំ បាវចនំ, ទីឃត្តំ, បកដ្ឋំ ហុត្វា នីតំ បណីតំ, បមុខំ ហុត្វា ធានំ បធានំ។ ឯវំ បដ្ឋានំ, វិវិធា មតិ វិមតិ, អធិកោ ទេវោ អធិទេវោ, អតិរេកោ វិសេសោ វា ធម្មោ អភិធម្មោ, សុន្ទរោ គន្ធោ សុគន្ធោ, កុច្ឆិតោ គន្ធោ ទុគ្គន្ធោ។ សោភណំ កតំ សុកតំ, កុច្ឆិតំ កតំ ទុក្កដំ, វិបរីតោ បថោ ឧប្បថោ។ ឯវំ ឧម្មគ្គោ, ឧទ្ធម្មោ, ឧព្ពិនយោឥច្ចាទិ។

អយម្បិ កម្មធារយសមាសោ អភិធេយ្យវចនោ បរបទលិង្គោ ច។

កម្មធារយសមាសោ និដ្ឋិតោ។

ទិគុសមាស

អថ ទិគុសង្ខាតោ បឋមាតប្បុរិសោ វុច្ចតេ។

ទ្វេ គាវោ ទិគុ, សង្ខ្យាបុព្វត្តេន នបុំសកេកត្តេន ច ទិគុសទ្ទសទិសត្តា សព្ពោ ចាយំ សមាសោ **ទិគូ**តិ វុច្ចតិ។

៣៥២. សង្ខ្យាទិ [ក. ៣២១; រូ. ៣៤៩; នី. ៦៩៩]។

សមាហារេកត្ថេ សង្ខ្យាបុព្ពកំ ឯកត្តំ នបុំសកំ ហោតិ, សមាហារវចនេនេវ ឯកត្តញ្ច សិទ្ធំ។

ទ្វេ គាវោ ទិគុ, ‘គោស្សូ’តិ សុត្តេន ឱស្ស ឧត្តំ, តយោ លោកា តិលោកំ, តយោ លោកា ញាណស្មិំ សមាហដា សម្បិណ្ឌិតាតិ តិលោកំ, តិណ្ណំ លោកានំ សមាហារោតិ តិលោកំ, តយោ ច តេ លោកា ចាតិ តិលោកំ។ ឯវំ តិភវំ, តិបុរិសំ, តីណិ មលានិ តិមលំ, តិរតនំ, តិស្សោ សញ្ញាយោតិសញ្ញំ, ‘ស្យាទីសុ រស្សោ’តិ រស្សត្តំ។ ចត្តារោ បថា ចតុប្បថំ, ចត្តារិ សច្ចានិ ចតុសច្ចំ, ចតស្សោ ទិសា ចតុទ្ទិសំ។ ឯវំ បញ្ចសិក្ខាបទំ, សឡាយតនំ, សត្តាហំ, អដ្ឋបទំ, នវលោកុត្តរំ, ទសសិក្ខាបទំ, សតយោជនំ, សហស្សយោជនំ ឥច្ចាទិ។

ឥមស្មិំ **សមាហារទិគុ**ម្ហិ សព្ពំ នបុំសកមេវ រស្សន្តមេវ ឯកវចនន្តមេវ ចាតិ។

អសមាហារទិគុ [រូ. ៣៥០ នី. ៧០៣] យថា? ឯកោ បុគ្គលោ ឯកបុគ្គលោ, តយោ ភវា តិភវា, ចតស្សោ ទិសា ចតុទ្ទិសា ឥច្ចាទិ។

សង្ខ្យាឋានេ បន [ក. ៣៩២; រូ. ៤១៨; នី. ៨៣១] ទ្វេ សតានិ ទ្វិសតំ។ ឯវំ តិសតំ, ចតុសតំ, បញ្ចសតំ, ឆសតំ, សត្តសតំ, អដ្ឋសតំ, នវសតំ, ទសសតំ, ទ្វិសហស្សំ, តិសហស្សំ, ចតុសហស្សំ, បញ្ចសហស្សំ, ទសសហស្សំ។

ទ្វេ សតសហស្សានិ ទ្វិសតសហស្សំ។ ឯវំ “តិសតសហស្សំ, ចតុសតសហស្សំ, បញ្ចសតសហស្ស”ន្តិ វា “ទ្វិសតានិ, ទ្វេ សតានិ, តិសតានិ, តីណិ សតានិ, ចតុសតានិ, ចត្តារិ សតានិ, ទ្វិសហស្សានិ, ទ្វេ សហស្សានិ, តិសហស្សានិ, តីណិ សហស្សានិ, ទ្វិសតសហស្សានិ, ទ្វេ សតសហស្សានី”តិ វា ឯវំ វចនទ្វយញ្ច វាក្យញ្ច វេទិតព្ពំ។ ឯវំ សតសហស្សេបីតិ។

ឯត្ថ សិយា – ទិគុ នាម សង្ខ្យាបុព្ពមេវ សិយា, ឥមេសុ ច សព្ពំ សង្ខ្យាបទមេវ ហោតីតិ? ទិគុម្ហិ បុព្ពំ សង្ខ្យាបទមេវ សិយា, បរបទំ បន សង្ខ្យាបទម្បិ អញ្ញម្បិ យុជ្ជតីតិ។

ទិគុសមាសោ និដ្ឋិតោ។

ពហុព្ពីហិសមាស

អថ ពហុព្ពីហិសមាសោ វុច្ចតេ។

ពហវោ វីហយោ យស្មិំ ទេសេ សោយំ ពហុព្ពីហិ, តាទិសោ គាមោ វា ទេសោ វា ជនបទោ វា, ពហុព្ពីហិសទ្ទសទិសត្តា សព្ពោ ចាយំ សមាសោ **ពហុព្ពីហី**តិ វុច្ចតិ។ យថា ហិ ពហុព្ពីហិសទ្ទោ សមាសបទត្ថេ អតិក្កម្ម គាម, ទេស, ជនបទឥច្ចាទីនំ អញ្ញេសំ បទានំ អត្ថេសុ តិដ្ឋតិ, តថា អយំ សមាសោបិ។ អញ្ញបទត្ថបធានោ ហិ ពហុព្ពីហិសមាសោ។

សោ សង្ខេបេន ទុវិធោ តគ្គុណសំវិញ្ញាណោ, អតគ្គុណសំវិញ្ញាណោ ចាតិ។

តត្ថ ‘គុណោ’តិ អប្បធានភូតោ សមាសបទានំ អត្ថោ, សោ អញ្ញបទត្ថស្ស វិសេសនភូតត្តា តស្ស អញ្ញបទត្ថស្ស គុណោតិ អត្ថេន តគ្គុណោតិ វុច្ចតិ, វិញ្ញាតព្ពោតិ វិញ្ញាណោ, អញ្ញបទត្ថោ, តគ្គុណំ អមុញ្ចិត្វា តគ្គុណេន សហេវ វិញ្ញាណោ អញ្ញបទត្ថោ យស្មិន្តិ តគ្គុណសំវិញ្ញាណោ, ន តគ្គុណសំវិញ្ញាណោ អតគ្គុណសំវិញ្ញាណោ, យត្ថ សមាសបទត្ថោ អវយវភាវេន វា សហវិធេយ្យភាវេន វា អញ្ញបទត្ថេ អន្តោគធោ ហោតិ, សោ **តគ្គុណសំវិញ្ញាណោ**។ យថា? ឆិន្នហត្ថោ បុរិសោ, ពុទ្ធប្បមុខស្ស ភិក្ខុសង្ឃស្ស ភត្តំ ទេតិ, សបុត្តទារោ អាគតោ, បាទយោ ឧបសគ្គា នាមាតិ។

ឯត្ថ ច ‘ពុទ្ធប្បមុខស្ស ភិក្ខុសង្ឃស្ស ភត្តំ ទេតី’តិ ភិក្ខុសង្ឃស្ស ច ភត្តំ ទេតិ, បមុខភូតស្ស ពុទ្ធស្ស ច ភត្តំ ទេតីតិ អត្ថោ។ ‘សបុត្តទារោ អាគតោ’តិ បុត្តទារា ច អាគតា, បុរិសោ ច អាគតោតិ អត្ថោ។ ‘បាទយោ ឧបសគ្គា នាមា’តិ ប-ការោ ច ឧបសគ្គោ នាម, បរាទយោ ច ឧបសគ្គា នាមាតិ អត្ថោ។ ឯវំ យោជនារហតា អញ្ញបទត្ថេន សហ សមាសបទត្ថស្ស វិធេយ្យតា នាមាតិ។

អតគ្គុណសំវិញ្ញាណោ យថា? ទិន្នសុង្កោ រាជា ទានំ ទេតិ, បព្វតាទីនិ ខេត្តានិ កស្សតិ ឥច្ចាទិ។ ឥមេសុ បន សមាសបទត្ថោ អវិធេយ្យោ, អញ្ញបទត្ថោ ឯវ វិធេយ្យោ។

បឋមាពហុព្វីហិ

បឋមាពហុព្វីហិ, ទុតិយាពហុព្វីហិ, តតិយាពហុព្វីហិ, ចតុត្ថីពហុព្វីហិ, បញ្ចមីពហុព្វីហិ, ឆដ្ឋីពហុព្វីហិ, សត្តមីពហុព្វីហិ ចាតិ សត្តវិធោ។

តត្ថ **បឋមាពហុព្វីហិ** សហបុព្វបទ, ឧបមានបុព្វបទ, សង្ខ្យោភយបទ, ទិសន្តរាឡត្ថ, ព្យតិហារលក្ខណវសេន បញ្ចវិធោ។

តត្ថ –

៣៥៣. វានេកមញ្ញត្ថេ [ក. ៣២៨; រូ. ៣៥២; នី. ៧០៨]។

អនេកំ ស្យាទ្យន្តបទំ អញ្ញបទស្ស អត្ថេ វិកប្បេន ឯកត្ថំ ហោតិ។

សហ វិតក្កេនាតិ សវិតក្កោ, វិតក្កេន សហ យោ វត្តតីតិ វា សវិតក្កោ, សមាធិ។

ឯត្ថ ច ‘សហ វិតក្កេនា’តិ ឯត្ថ បឋមាវិភត្តិយា អត្ថភូតោ អញ្ញបទត្ថោ វាក្យសាមត្ថិយេន សិជ្ឈតិ។ ន ហិ ក្រិយាការករហិតំ វាក្យំ នាម សម្ភវតិ, ឥមិនា សុត្តេន សហបទ, វិតក្កបទានំ សមាធិសង្ខាតេន អញ្ញបទត្ថេន ឯកត្ថីភាវោ ហោតិ, ឯកត្ថីភាវេ ច ហោន្តេ វាក្យេ ឋិតានំ អញ្ញបទានំ វិភត្តីនញ្ច សព្វេ អត្ថា ឯកត្ថភូតេន សមាសេន វុត្តា នាម ហោន្តិ, អញ្ញបទានិ ច វិភត្តិយោ ច វុត្តត្ថា នាម, វុត្តត្ថានញ្ច អត្ថរហិតត្តា បយោគកិច្ចំ នត្ថិ, តស្មា ‘ឯកត្ថតាយ’ន្តិ សុត្តេន វិភត្តីនំ លោបោ, ឯវំ សព្វសមាសេសុ វាក្យេទិស្សមានានំ យ, ត, ឯត, ឥម, ឥតិ, ឯវ, ឥវ, វិយ, ច, វាឥច្ចាទីនំ អញ្ញបទានំ មហាវុត្តិសុត្តេន លោបោ, វិភត្តីនញ្ច លោបេ សតិ សរន្តានំ ព្យញ្ជនន្តានញ្ច សមាសបទានំ សយមេវ បកតិភាវោ, ឥធ បន ‘សហស្ស សោញ្ញត្ថេ’តិ សុត្តេន សហសទ្ទស្ស សត្តំ, តតោ ស្យាទ្យុប្បត្តិ, សវិតក្កោ សមាធិ, សវិតក្កា សមាធយោ, សវិតក្កា បញ្ញា, សវិតក្កា បញ្ញាយោ, សវិតក្កំ ឈានំ, សវិតក្កានិ ឈានានិ ឥច្ចាទិនា សព្វលិង្គ, វិភត្តិ, វចនេហិ យោជេត្វា បយោគសិទ្ធិ វេទិតព្ពា។

ឧបមានបុព្វបទោ យថា? កាយព្យាមានំ សមបមាណត្តា និគ្រោធោ ឥវ បរិមណ្ឌលោ និគ្រោធបរិមណ្ឌលោ, និគ្រោធោ ឥវ វា បរិមណ្ឌលោ យោ ហោតីតិ សោ និគ្រោធបរិមណ្ឌលោ, រាជកុមារោ, សង្ខោ ឥវ បណ្ឌរោ សង្ខបណ្ឌរោ, កាកោ ឥវ សូរោ កាកសូរោ, សត្តានំ បញ្ញាចក្ខុបដិលាភករណេន តេសំ ចក្ខុ វិយ ភូតោតិ ចក្ខុភូតោ, លោកុត្តរធម្មបដិលាភករណេន តេសំ ធម្មោ វិយ ភូតោតិ ធម្មភូតោ, និច្ចសោម្មហទយតាយ ព្រហ្មា វិយ ភូតោតិ ព្រហ្មភូតោ, អន្ធោ វិយ ភូតោ អយន្តិ អន្ធភូតោ ឥច្ចាទិ។

សង្ខ្យោភយបទោ យថា? ទ្វេ វា តយោ វា បត្តា ទ្វិត្តិប្បត្តា, ឥធ វាសទ្ទាយេវ អញ្ញបទានិ នាម, អនិយមភូតោ តេសំ អត្ថោ អញ្ញបទត្ថោ នាម។ ទ្វីហំ វា តីហំ វា ទ្វីហតីហំ, ឆ វា បញ្ច វា វាចា ឆប្បញ្ចវាចា។ ឯវំ សត្តដ្ឋមាសា, ឯកយោជនទ្វិយោជនានិ ឥច្ចាទិ។

ទិសន្តរាឡត្ថោ យថា? ទក្ខិណស្សា ច បុព្វស្សា ច យទន្តរាឡំ ហោតិ សា ទក្ខិណបុព្វា។ ឯវំ បុព្វុត្តរា, បច្ឆិមុត្តរា, អបរទក្ខិណា, មហាវុត្តិនា បុព្វបទេ រស្សត្តំ។ ទក្ខិណា ច សា បុព្វា ចាតិ ទក្ខិណបុព្វា ឥច្ចាទិនា កម្មធារយោបិ យុជ្ជតិ។

ព្យតិហារលក្ខណោ [ក. ៣២៨; រូ. ៣៥២; នី. ៧០៨] –

៣៥៤. តត្ថ គហេត្វា តេន បហរិត្វា យុទ្ធេ សរូបំ។

សត្តម្យន្តំ តតិយន្តញ្ច សមានរូបំ ស្យាទ្យន្តបទំ តត្ថ គហេត្វា តេន បហរិត្វា យុទ្ធេ អញ្ញបទត្ថេ ឯកត្ថំ ហោតិ វា។

៣៥៥. ឌិ វីតិហារេ [ក. ៤០៤; រូ. ៣៧០]។

អញ្ញបទត្ថវិសយេ ក្រិយាព្យតិហារេ គម្យមានេ បទន្តេ ងានុពន្ធោ ឥបច្ចយោ ហោតិ, ឯត្ថ ឥការោ រស្សោ ឯវ។

៣៥៦. ងិ ស្មឹច [ក. ៤០៣; រូ. ៣៥៨]។

វិបច្ចយន្តេ ឧត្តរបទេ បរេ បុព្ពបទន្តស្ស អាត្តំ ហោតិ។

កេសេសុ ច កេសេសុ ច គហេត្វា ឥទំ យុទ្ធំ បវត្តតីតិ កេសាកេសិ, ទណ្ឌេហិ ច ទណ្ឌេហិ ច បហរិត្វា ឥទំ យុទ្ធំ បវត្តតីតិ ទណ្ឌាទណ្ឌិ។ ឯវំ មុដ្ឋាមុដ្ឋិ, មុសលាមុសលិ។

ឥតិ បឋមាពហុព្ពីហិ។

ទុតិយាពហុព្ពីហិ

អាគតា សមណា ឥមំ សង្ឃារាមំ សោយំ អាគតសមណោ, សង្ឃារាមោ។ ឯត្ថ ច សមាសបទស្ស អត្ថោ ទុវិធោ វាច្ចត្ថោ, អភិធេយ្យត្ថោ ចាតិ។

តត្ថ សង្ឃារាមស្ស សមណេហិ បត្តព្ពភាវសង្ខាតា កម្មសត្តិ វាច្ចត្ថោ នាម, សត្តិមន្តភូតោ សង្ឃារាមោ អភិធេយ្យត្ថោ នាម។

តត្ថ អាគតសមណសទ្ទោ វាច្ចត្ថមេវ ឧជុំ វទតិ, ន អភិធេយ្យត្ថំ, អាគតសមណោតិ សុត្វា សមណេហិ បត្តព្ពភាវមត្តំ ជានាតិ, សង្ឃារាមទព្ពំ ន ជានាតីតិ វុត្តំ ហោតិ, តស្មា តស្សំ អភិធេយ្យត្ថោ អញ្ញេន សង្ឃារាមសទ្ទេន អាចិក្ខីយតិ, វាច្ចត្ថស្ស បន តេន ឧជុំ វុត្តត្តា បុន វត្តព្ពាភាវតោ ទុតិយាវិភត្តិយា អាចិក្ខនកិច្ចំ នត្ថិ, តស្មា សង្ឃារាមបទេ ទុតិយាវិភត្តិសម្ភវោ នត្ថិ, លិង្គត្ថមត្តវិសយា បឋមាវិភត្តិ ឯវ បវត្តតិ, បុន បទន្តរសម្ពន្ធេ សតិ “សង្ឃារាមំ បស្សតិ អាគតសមណំ, សង្ឃារាមេន គាមោ សោភតិ អាគតសមណេន, សង្ឃារាមស្ស បូជេតិ អាគតសមណស្សា”តិអាទិនា តតោ សព្ពា វិភត្តិយោ បវត្តន្តិ។ ឯស នយោ សព្ពេសុ វាចកបទេសុ នេតព្ពោតិ។

អាគតសមណា សាវត្ថិ, អាគតសមណំ ជេតវនំ, អាគច្ឆន្តិ សមណា ឥមន្តិ វា អាគតសមណោ, វិហារោ។ អារូឡ្ហា វានរា ឥមំ រុក្ខន្តិ អារូឡ្ហវានរោ, រុក្ខោ។ សម្បត្តា គាមិកា យំ គាមន្តិ សម្បត្តគាមិកោ។ ឯវំ បវិដ្ឋគាមិកោ ឥច្ចាទិ។

ឥតិ ទុតិយាពហុព្ពីហិ។

តតិយាពហុព្ពីហិ

ជិតានិ ឥន្ទ្រិយានិ យេនាតិ ជិតិន្ទ្រិយោ, សមណោ។ ទិដ្ឋោ ចតុសច្ចធម្មោ យេនាតិ ទិដ្ឋធម្មោ។ ឯវំ បត្តធម្មោ, វិទិតធម្មោ, បរិយោគាឡ្ហធម្មោ, កតានិ ចតុមគ្គកិច្ចានិ យេនាតិ កតកិច្ចោ, ពហុវចនេ សតិ កតានិ កិច្ចានិ យេហិ តេ កតកិច្ចា, អរហន្តោ។ ធម្មេន អធិគតា ភោគា យេនាតិ ធម្មាធិគតភោគោ, បុរិសោ។ ឯវំ អធម្មាធិគតភោគោ។ ឯវំ កត្តរិ។ ករណេ បន ឆិន្នោ រុក្ខោ យេនាតិ ឆិន្នរុក្ខោ, ផរសុ ឥច្ចាទិ។

ឥតិ តតិយាពហុព្ពីហិ។

ចតុត្ថីពហុព្ពីហិ

ទិន្នោ សុង្កោ យស្ស រញ្ញោ សោយំ ទិន្នសុង្កោ, ឧបនីតំ ភោជនំ យស្សាតិ ឧបនីតភោជនោ, នត្ថិ តុលោ ឯតស្សាតិ អតុលោ, ‘ដ នញ្ញា’តិ ន-ការស្ស ដត្តំ, នត្ថិ បដិបុគ្គលោ យស្សាតិ អប្បដិបុគ្គលោ, នត្ថិ សីលំ អស្សាតិ ទុស្សីលោ, នត្ថិ បដិសន្ធិបញ្ញា អស្សាតិ ទុប្បញ្ញោ, ‘យបស្សន្តស្សាប្បធានស្សា’តិ សុត្តេន យសញ្ញស្ស អាស្ស រស្សត្តំ។ នត្ថិ សីលំ អស្សាតិ និស្សីលោ, និប្បញ្ញោ, អបញ្ញោ, វិរូបំ មុខំ អស្សាតិ ទុម្មុខោ។ ឯវំ ទុម្មនោ, ទុព្ពណ្ណោ, នត្ថិ អត្តនោ ឧត្តរោ អធិកោ យស្សាតិ អនុត្តរោ, ‘អន សរេ’តិ សុត្តេន នស្ស អន។

តថ ពាហិរត្ថពហុព្ពីហិ នាម វុច្ចតិ, សត្តាហំ បរិនិព្ពុតស្ស អស្សាតិ សត្តាហបរិនិព្ពុតោ, អចិរំ បរិនិព្ពុតស្ស អស្សាតិ អចិរបរិនិព្ពុតោ, មាសោ ជាតស្ស អស្សាតិ មាសជាតោ, ទ្វេមាសជាតោ, ឯកោ មាសោ អភិសិត្តស្ស អស្ស វណ្ណោតិ ឯកមាសាភិសិត្តោ, ឯកាហំ មតស្ស អស្សាតិ ឯកាហមតំ។ ឯវំ ទ្វីហមតំ, តីហមតំ, ឯកាហំ បដិច្ឆន្នាយ អស្សាតិ ឯកាហប្បដិច្ឆន្នា។ ឯវំ ទ្វីហប្បដិច្ឆន្នា, អាបត្តិ។ យោជនំ គតស្ស អស្សាតិ យោជនគតោ, ទ្វិយោជនគតោ តច្ចាទិ។

តតិ ចតុត្ថីពហុព្ពីហិ។

បញ្ចមីពហុព្ពីហិ

និគ្គតា ជនា អស្មា គាមាតិ និគ្គតជនោ, អបគតំ កាឡកំ តតោតិ អបគតកាឡកោ, បដោ។ អបគតកាឡកំ, វត្ថំ។ អបេតំ វិញ្ញាណំ យម្ហាតិ អបេតវិញ្ញាណំ, មតសរីរំ តច្ចាទិ។

តតិ បញ្ចមីពហុព្ពីហិ។

ឆដ្ឋីពហុព្ពីហិ

ឆិន្នោ ហត្ថោ យស្ស សោតិ ឆិន្នហត្ថោ, ហត្ថច្ឆិន្នោ, ជាតោ ឆន្ទោ យស្សាតិ ជាតឆន្ទោ, ឆន្ទជាតោ, សញ្ជាតំ បីតិសោមនស្សំ យស្សាតិ សញ្ជាតបីតិសោមនស្សោ, បីតិសោមនស្សសញ្ជាតោ, វិសុទ្ធំ សីលំ យស្សាតិ វិសុទ្ធសីលោ , សីលវិសុទ្ធោ, មហន្តោ កាយោ យស្សាតិ មហាកាយោ។

តថ ឧបមានបុព្ពបទោ នាម វុច្ចតិ, សុវណ្ណស្ស វិយ វណ្ណោ យស្សាតិ សុវណ្ណវណ្ណោ, ព្រហ្មុនោ វិយ សរោ យស្សាតិ ព្រហ្មស្សរោ, នាគស្ស វិយ គតិ អស្សាតិ នាគគតិ។ ឯវំ សីហគតិ, នាគវិក្កមោ, សីហវិក្កមោ, សីហស្ស វិយ ហនុ អស្សាតិ សីហហនុ, ឯណិស្ស វិយ ជង្ឃា យស្សាតិ ឯណិជង្ឃោ, ឧសភស្ស វិយ អស្ស ខន្ធោតិ ឧសភក្ខន្ធោ តច្ចាទិ។

រូបំ វុច្ចតិ សភាវោ, យាទិសំ រូបំ អស្សាតិ យថារូបំ។ ឯវំ តថារូបំ, ឯវំ រូបំ អស្សាតិ ឯវរូបំ, ពិន្ទុលោបោ។ ឯវំ អាទិ អស្សាតិ ឯវមាទិ។ តថា តច្ចាទិ, តច្ចេវមាទិ, ត្វំទិសំ នាមំ យស្សាតិ តត្ថន្នាមោ, ឯវំនាមោ, កីទិសំ នាមំ យស្សាតិ កិន្នាមោ, ‘កោនាមោ’តិ ឯត្ថ មហាវុត្តិនា កីសទ្ទស្ស កោត្តំ។

កោ សមុទយោ យស្ស ធម្មស្សាតិ កីសមុទយោ, កា ជាតិ យស្សាតិ កីជាតិកោ, កីនិទានំ យស្សាតិ កីនិទានោ, កតិ វស្សានិ យស្សាតិ កតិវស្សោ, កោ អត្ថោ អស្សាតិ កិមត្ថំ, វចនំ។ ‘ក្វត្ថោ’តិ មហាវុត្តិនា កីសទ្ទស្ស កោត្តំ, យាទិសោ អត្ថោ អស្សាតិ យទត្ថោ, តាទិសោ អត្ថោ អស្សាតិ តទត្ថោ, ឯទិសោ អត្ថោ យស្ស វិនយស្សាតិ ឯតទត្ថោ, វិនយោ។ ឯតទត្ថា, វិនយកថា។ ឯតទត្ថំ, សោតាវធានំ តច្ចាទិ។

តតិ ឆដ្ឋីពហុព្ពីហិ។

សត្តមីពហុព្ពីហិ

សម្បន្នានិ សស្សានិ យស្មឹ ជនបទេ សោយំ សម្បន្នសស្សោ, សុលភា ភិក្ខា យស្មឹ ជនបទេ សោយំ សុភិក្ខោ , ទុល្លភា ភិក្ខា យស្មិន្តិ ទុព្ភិក្ខោ, ពហវោ គាមា អស្មឹ ជនបទេតិ ពហុគាមោ។ ឯវំ ពហុជនោ, គាមោ។ នត្ថិ គាមខេត្តំ យស្មឹ អរញ្ញេ តយិទំ អគាមកំ, សមាសន្តេ កោ។ សំវិជ្ជន្តិ មនុស្សា យស្មឹ គាមេ សមនុស្សោ, ន វិជ្ជន្តិ មនុស្សា យស្មឹ គាមេ អមនុស្សោ តច្ចាទិ។

តតិ សត្តមីពហុព្ពីហិ។

ភិន្នាធិករណពហុព្ពីហិ

ភិន្នាធិករណពហុព្ពីហិ នាម វុច្ចតិ, ឯករត្តី វាសោ អស្សាតិ ឯករត្តិវាសោ, សមានេន ជនេន សទ្ធឹ វាសោ អស្សាតិ សមានវាសោ, ឧភតោ កម្មតោ ឧប្បន្នំ ព្យញ្ជនទ្វយំ អស្សាតិ ឧភតោព្យញ្ជនោ, អលុត្តសមាសោ។ ឯវំ កណ្ឌស្មឹ កាឡោ អស្សាតិ កណ្ឌេកាឡោ, ឧរស្មឹ លោមានិ អស្សាតិ ឧរសិលោមោ, យស្ស ហត្ថេ បត្តោ អត្ថីតិ បត្ត

ហត្ថោ។ ឯវំ អសិហត្ថោ, ទណ្ឌហត្ថោ, ឆត្តំ បាណិម្ហិ អស្សាតិ ឆត្តបាណិ។ ឯវំ សត្ថបាណិ, ទណ្ឌបាណិ, វជិរបាណិ, ទានេ អជ្ឈាសយោ អស្សាតិ ទានជ្ឈាសយោ, ទានាធិមុត្តិកោ, ពុទ្ធេសុ ភត្តិ អស្សាតិ ពុទ្ធភត្តិកោ, ពុទ្ធេ គារវោ អស្សាតិ ពុទ្ធគារវោ, ធម្មគារវោ ឥច្ចាទិ។

តិបទពហុព្ពីហិ

តិបទពហុព្ពីហិ នាម វុច្ចតិ, បរក្កមេន អធិគតា សម្បទា យេហិ តេ បរក្កមាធិគតសម្បទា, ធម្មេន អធិគតា ភោគា យេហិ តេ ធម្មាធិគតភោគា, ឱណីតោ បត្តម្ហា បាណិ យេន សោ ឱណីតបត្តបាណិ, សីហស្ស បុព្ពទ្ធំ វិយ កាយោ អស្សាតិ សីហបុព្ពទ្ធកាយោ, មត្តា ពហវោ មាតង្គា យស្មឹ វនេតិ មត្តពហុមាតង្គំ ឥច្ចាទិ។

ពហុព្ពីហិសមាសោ និដ្ឋិតោ។

ទ្វន្ទសមាស

អថ ទ្វន្ទសមាសោ ទីបិយតេ។

ទ្វេ ច ទ្វេ ច បទានិ ទ្វន្ទា, ទ្វេ ច ទ្វេ ច អត្ថា វា ទ្វន្ទា, មហាវុត្តិនា ទ្វិន្នំ ទ្វិសទ្ទានំ ទ្វន្ទាទេសោ។ ទ្វន្ទសទ្ទសទិសត្តា សព្ពោ ចាយំ សមាសោ **ទ្វន្ទោ**តិ វុច្ចតិ។

អថ វា ទ្វេ អវយវា អន្ទិយន្តិ ពន្ធិយន្តិ ឯត្ថាតិ ទ្វន្ទោ, យុគឡស្សេតំ នាមំ “បាទទ្វន្ទំ មុនិន្ទស្ស, វន្ទាមិ សិរសាមហ”ន្តិ ឯត្ថ វិយ, ឥធ បន បទយុគឡំ អត្ថយុគឡញ្ច គយ្ហតិ។ ឧភយបទត្ថបធានោ ហិ ទ្វន្ទោ។

ឯត្ថ សិយា – យទិ ឧភយបទត្ថប្បធានោ ទ្វន្ទោ, ឯវញ្ច សតិ ទ្វន្ទេ កថំ ឯកត្ថីភាវលក្ខណំ សិយាតិ? វុច្ចតេ – អភិន្នវិធេយ្យត្តត្តា។ វចនបថញ្ហិ បត្វា កត្តុភាវកម្មភាវាទិកោ វិធេយ្យត្ថោ ឯវ បទានំ អច្ចន្តប្បធានត្ថោ ហោតិ វចនវាក្យសម្បត្តិយា បធានង្គត្តា, សោ ច វិធេយ្យត្ថោ ទ្វន្ទេបិ អភិន្នោ ឯវ ហោតិ។ តថា ហិ “សារិបុត្តមោគ្គល្លានា គច្ឆន្តិ, សារិបុត្តមោគ្គល្លានេ បស្សតិ” ឥច្ចាទីសុ ទ្វេ អត្ថា ឯកវិភត្តិយា វិសយា ហុត្វា ឯកកត្តុ, ឯកកម្មាទិភាវេន ឯកត្តំ គច្ឆន្តិ, ឯវំ ទ្វន្ទេបិ ទ្វិន្នំ តិណ្ណំ ពហុន្នំ វា បទានំ ឯកត្ថីភាវលក្ខណំ លព្ភតិយេវាតិ។

៣៥៧. ចត្ថេ [ក. ៣២៩; រូ. ៣៥៧; នី. ៧០៩]។

អនេកំ ស្យាទ្យន្តបទំ ចសទ្ទស្ស អត្ថេ ឯកត្ថំ ហោតិ វា។

ឯត្ថ ច សមុច្ចយោ, អន្វាចយោ, ឥតរីតរយោគោ, សមាហារោតិ ចត្តារោ ចសទ្ទត្ថា ហោន្តិ។

តត្ថ **សមុច្ចយោ** យថា? ចីវរញ្ច បិណ្ឌបាតញ្ច សេនាសនញ្ច ទេតីតិ។ **អន្វាចយោ** យថា? ទានញ្ច ទេតិ, សីលញ្ច រក្ខតីតិ។ ឥមេ ទ្វេ ចសទ្ទត្ថា វាក្យទ្វន្ទេ ឯវ លព្ភន្តិ, ន សមាសទ្វន្ទេ បទានំ អញ្ញមញ្ញំ និរបេក្ខត្តាតិ វទន្តិ។ តំ អន្វាចយេ យុជ្ជតិ នានាក្រិយាបេក្ខត្តា, សមុច្ចយេ បន “ចីវរញ្ច បិណ្ឌបាតញ្ច សេនាសនញ្ច ទេតី”តិ វា “ចីវរបិណ្ឌបាតសេនាសនានិ ទេតី”តិ វា ឯវំ ទ្វិធាបិ យោជេតុំ យុជ្ជតិយេវ “លាភី ហោតិ ចីវរបិណ្ឌបាតសេនាសនគិលានបច្ចយភេសជ្ជបរិក្ខារាន”ន្តិ [ម. និ. ១.៦៥] បាឡិទស្សនតោ។ អន្វាចយោបិ វា សមាសទ្វន្ទេ នោ ន លព្ភតិ “មាលាគន្ធវិលេបនធារណមណ្ឌនវិភូសនដ្ឋានា”តិ [ទី. និ. ១.១០] បាឡិទស្សនតោ។ ឯវំ បន យុជ្ជេយ្យ – ចសទ្ទត្ថោ ឯកក្រិយ, នានាក្រិយាបេក្ខនភេទេន ទុវិធោ ហោតិ សមុច្ចយោ, អន្វាចយោ ចាតិ, តេសុ ច ឯកេកោ អវយវប្បធាន, សមុទាយប្បធានភេទេន ទុវិធោ ហោតិ ឥតរីតរយោគោ, សមាហារោ ចាតិ។ តត្ថ ឥតរីតរយោគេ អវយវប្បធានត្តា សព្ពវិភត្តីសុ ពហុវចនមេវ យុជ្ជតិ។

ទ្វន្ទេ បណីតតរំ បុព្ពេ និបតតិ។ សារិបុត្តោ ច មោគ្គល្លានោ ច សារិបុត្តមោគ្គល្លានា, សារិបុត្តមោគ្គល្លានេ, សារិបុត្តមោគ្គល្លានេហិ ឥច្ចាទិ។ ឯវំ សមណព្រាហ្មណា, ព្រាហ្មណគហបតិកា, ខត្តិយព្រាហ្មណា, ទេវមនុស្សា, ចន្ទិមសូរិយា។

អប្បក្ខរ, ពហ្វក្ខរេសុ អប្បក្ខរំ ក្វចិ បុព្ពំ ហោតិ, គាមនិគមា, គាមជនបទា ឥច្ចាទិ។

ក្វចិ ឥវណ្ណុ’វណ្ណន្តា បុព្ពេ ហោន្តិ, អគ្គិ ច ធូមោ ច អគ្គិធូមា, រត្តិទិវា, ធាតុលិង្គានិ។

អវណ្ណន្តេសុ សរាទិបទំ បុព្ពំ ហោតិ, អត្ថោ ច ធម្មោ ច អត្ថធម្មា, ធម្មត្ថា វា ឥច្ចាទិ។

អយញ្ច និយមោ ទ្វិបទទ្វន្ទេសុ យេភុយ្យេន លព្ភតិ, ពហុបទទ្វន្ទេសុ ន លព្ភតិ។

សមាហារទ្វន្ទេ –

៣៥៨. សមាហារេ នបុំសកំ [ក. ៣២២; រូ. ៣៥៩; នី. ៧០០]។

ចត្ថេ សមាហារេ ឯកត្ថបទំ នបុំសកំ ហោតិ, ឯកវចនន្តត្តំ បន សមាហារវចនេនេវ សិទ្ធំ, អយញ្ច សមាហារោ បាណ្យង្គាទីនំ ទ្វន្ទេសុ និច្ចំ លព្ភតិ, រុក្ខតិណាទីនំ ទ្វន្ទេសុ វិកប្បេន លព្ភតិ។

តត្ថ និច្ចលទ្ធេសុ តាវ បាណ្យង្គទ្វន្ទេ –

ចក្ខុ ច សោតញ្ច ចក្ខុសោតំ, មុខញ្ច នាសិកា ច មុខនាសិកំ, ‘ស្យាទិសុ រស្សោ’តិ រស្សត្តំ។ ហនុ ច គីវា ច ហនុគីវំ។ ឯវំ កណ្ណនាសំ, ឆវិ ច មំសញ្ច លោហិតញ្ច ឆវិមំសលោហិតំ, នាមញ្ច រូបញ្ច នាមរូបំ, ជរា ច មរណញ្ច ជរាមរណំ។ ពហុលាធិការា ក្វចិ វិកប្បរូបម្បិ ទិស្សតិ, ហត្ថា ច បាទា ច ហត្ថបាទំ, ហត្ថបាទា វា ឥច្ចាទិ។

តូរិយង្គទ្វន្ទេ –

នច្ចញ្ច គីតញ្ច វាទិតញ្ច នច្ចគីតវាទិតំ។ ឯវំ សម្មតាឡំ, ‘សម្ម’ន្តិ កំសតាឡំ, ‘តាឡ’ន្តិ ហត្ថតាឡំ, សង្ខោ ច បណវោ ច ឌិណ្ឌិមោ ច សង្ខបណវឌិណ្ឌិមំ ឥច្ចាទិ។

យោគ្គង្គទ្វន្ទេ –

ផាលោ ច បាចនញ្ច ផាលបាចនំ, យុគញ្ច នង្គលញ្ច យុគនង្គលំ ឥច្ចាទិ។

សេនង្គទ្វន្ទេ –

ហត្ថិនោ ច អស្សា ច ហត្ថិអស្សំ។ ឯវំ រថបត្តិកំ, អសិ ច ចម្មញ្ច អសិចម្មំ។ ‘ចម្ម’ន្តិ សរបរិត្តាណផលកំ, ធនុ ច កលាបោ ច ធនុកលាបំ ឥច្ចាទិ។

ខុទ្ទកបាណទ្វន្ទេ –

ឌំសា ច មកសា ច ឌំសមកសំ។ ឯវំ កុន្ថកិបិល្លិកំ [សុ. និ. ៦០៧], កីដបដង្គំ ឥច្ចាទិ។

និច្ចវេរិទ្វន្ទេ –

អហិ ច នកុលោ ច អហិនកុលំ, ពិឡារោ ច មូសិកា ច ពិឡារមូសិកំ, រស្សត្តំ។ កាកោលូកំ, សប្បមណ្ឌូកំ, នាគសុបណ្ណំ ឥច្ចាទិ។

សភាគទ្វន្ទេ –

សីលញ្ច បញ្ញាណញ្ច សីលបញ្ញាណំ, សមថោ ច វិបស្សនា ច សមថវិបស្សនំ, វិជ្ជា ច ចរណញ្ច វិជ្ជាចរណំ។ ឯវំ សតិសម្បជញ្ញំ, ហិរិឱត្តប្បំ, ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចំ, ថិនមិទ្ធំ ឥច្ចាទិ។

វិវិធវិរុទ្ធទ្វន្ទេ –

កុសលាកុសលំ, សាវជ្ជានវជ្ជំ, កណ្ហសុក្កំ, ហីនបណីតំ, ឆេកពាលំ ឥច្ចាទិ។

ឯកសង្គីតិទ្វន្ទេ –

ទីឃោ ច មជ្ឈិមោ ច ទីឃមជ្ឈិមំ, អង្គុត្តរសំយុត្តកំ, ខន្ធកវិភង្គំ ឥច្ចាទិ។

សង្ខ្យាបរិមាណទ្វន្ទេ –

ឯកកទុកំ, ទុកតិកំ, តិកចតុក្កំ, ចតុក្កបញ្ចកំ ឥច្ចាទិ។

បចនចណ្ឌាលទ្វន្ទេ –

ឱរព្ភិកា ច សូករិកា ច ឱរព្ភិកសូករិកំ។ ឯវំ សាកុណិកមាគវិកំ, សបាកចណ្ឌាលំ, វេនរថការំ, បុក្កុសឆវឌាហកំ ឥច្ចាទិ។

លិង្គវិសភាគទ្វន្ទេ –

ឥត្ថិបុមំ, ទាសិទាសំ ឥច្ចាទិ។

ទិសាទ្វន្ទេ –

បុព្ពា ច អបរា ច បុព្ពាបរំ។ ឯវំ ទក្ខិណុត្តរំ, បុព្ពទក្ខិណំ, បុព្ពុត្តរំ, អបរទក្ខិណំ, អបរុត្តរំ។

នទីទ្វន្ទេ –

គង្គាយមុនំ, មហិសរភុ, សព្ពត្ថ នបុំសកត្តា អន្តេ ទីឃានំ រស្សត្តំ សត្តសុ វិភត្តីសុ ឯកវចនន្តញ្ច។

ឥតិ និច្ចសមាហាររាសិ។

វិកប្បលទ្វេសុ [ក. ៣២៣; រូ. ៣៦០; នី. ៧០១] តិណវិសេសទ្វន្ទេ –

ឧសីរានិ ច ពីរណានិ ច ឧសីរពីរណំ, ឧសីរពីរណា។ ឯវំ មុញ្ជបព្ពជំ, មុញ្ជបព្ពជា, កាសកុសំ, កាសកុសា។

រុក្ខវិសេសទ្វន្ទេ –

ខទិរោ ច បលាសោ ច ខទិរបលាសំ, ខទិរបលាសា, ធវោ ច អស្សកណ្ណោ ច ធវស្សកណ្ណំ, ធវស្សកណ្ណា, បិលក្ខនិគ្រោធំ, បិលក្ខនិគ្រោធា, អស្សត្ថកបីតនំ [កបិត្ថនំ (កត្ថចិ)], អស្សត្ថកបីតនា, សាកសាលំ, សាកសាលា។

បសុវិសេសទ្វន្ទេ –

គជា ច គវជា ច គជគវជំ, គជគវជា, គោមហិសំ, គោមហិសា, ឯណេយ្យវរាហំ, ឯណេយ្យវរាហា, អជេឡកំ, អជេឡកា, កុក្កុដសូករំ, កុក្កុដសូករា, ហត្ថិគវស្សវឡវំ, ហត្ថិគវស្សវឡវា។

សកុណវិសេសទ្វន្ទេ –

ហំសពិលវំ, ហំសពិលវា, ការណ្ឌវចក្កវាកំ, ការណ្ឌវចក្កវាកា, ពកពលាកំ, ពកពលាកា។

ធនទ្វន្ទេ –

ហិរញ្ញសុវណ្ណំ, ហិរញ្ញសុវណ្ណា, មណិ ច សង្ខោ ច មុត្តា ច វេឡុរិយញ្ច មណិសង្ខមុត្តវេឡុរិយំ, មណិសង្ខមុត្តវេឡុរិយា, ជាតរូបរជតំ, ជាតរូបរជតា។

ធញ្ញទ្វន្ទេ –

សាលិយវំ, សាលិយវា, តិលមុគ្គមាសំ, តិលមុគ្គមាសា, និប្ផាវកុលត្ថំ, និប្ផាវកុលត្ថា។

ព្យញ្ជនានំ ទ្វន្ទេ –

មច្ឆមំសំ, មច្ឆមំសា, សាកសូបំ, សាកសូបា, គព្យមាហិសំ, គព្យមាហិសា, ឯណេយ្យវារាហំ, ឯណេយ្យវារាហា, មិគមាយូរំ, មិគមាយូរា។

ជនបទទ្វន្ទេ –

កាសិកោសលំ, កាសិកោសលា, វជ្ជិមល្លំ, វជ្ជិមល្លា, ចេតវំសំ, ចេតវំសា, មជ្ឈញ្ច សូរសេនញ្ច មជ្ឈសូរសេនំ, មជ្ឈសូរសេនា, កុរុបញ្ចាលំ, កុរុបញ្ចាលា។

ឥតិ វិកប្បសមាហាររាសិ។

ទ្វន្ទសមាសោ និដ្ឋិតោ។

វិសេសវិធាន

ឥទានិ បុព្ពេ វុត្តានិ អវុត្តានិ ច ឆសុ សមាសេសុ វិសេសវិធានានិ វុច្ចន្តេ។

នបុំសកេកត្តំ, សមាសន្តរស្សោ, បុម្ភាវាតិទេសោ, សមាសន្តេ ក, សមាសន្តេ អ, នានាទេសោ, អព្យយោ, សង្ខ្យា។

នបុំសកេកត្តរាសិ

តត្ថ សព្ពោ អព្យយីភាវោ នបុំសកលិង្គោ ឯវ, សមាហារភូតា ទិគុ, ទ្វន្ទា នបុំសកា ច ឯកត្តសង្ខ្យា ច។

៣៥៩. ក្វចេកត្តញ្ច ឆដ្ឋិយា [ក. ៣២៧; រូ. ៣៥១; នី. ៧០៤; ចំ. ២.២.៦៩-៧៣; បា. ២.៤.២២-២៥]។

ឆដ្ឋីសមាសេ ក្វចិ នបុំសកត្តំ ឯកត្តញ្ច ហោតិ។

ឆាយា, សភាស្វេវាយំ វិធិ, សលភានំ ឆាយា សលភច្ឆាយំ [...សភច្ឆាយំ (មូលបាឋេ)]។ ឯវំ សកដច្ឆាយំ, ឃរច្ឆាយំ។ ឥធ ន ហោតិ, រុក្ខច្ឆាយា, បព្ពតច្ឆាយា។ សភាសទ្ទេ អមនុស្សសភាស្វេវាយំ វិធិ, ព្រហ្មូនំ សភា ព្រហ្មសភំ។ ឯវំ ទេវសភំ, ឥន្ទសភំ, យក្ខសភំ, រក្ខសសភំ។ មនុស្សសភាសុ នត្ថិ, ខត្តិយសភា, រាជសភា ឥច្ចាទិ។

ក្វចីតិ កឹ? រាជបរិសា។

ឥតិ នបុំសកេកត្តរាសិ។

សមាសន្តរស្សរាសិ

‘ស្យាទីសុ រស្សោ’តិ សុត្តេន អព្យយីភាវ, សមាហារទិគុ, ទ្វន្ទានំ កស្សចិ តប្បុរិសស្ស ច ស្យាទីសុ រស្សោ។

អព្យយីភាវេ –

ឧបមណិកំ អធិត្ថិ, ឧបវធុ។

សមាហារទិគុម្ហិ –

ចតុទ្ទិសំ, ទសិត្ថិ, ទសវធុ។

សមាហារទ្វន្ទេ –

មុខនាសិកំ, ហនុគីវំ។

តប្បុរិសេ –

សលភច្ឆាយំ, ព្រហ្មសភំ។

៣៦០. យបស្សន្តស្សាប្បធានស្ស [ក. ៤០៣; រូ. ៣៥៤; នី. ៨៥៨; ចំ. ២.២.៨៦; បា. ១.២.៤៨]។

ស្យាទីសុ អន្តភូតស្ស អប្បធានភូតស្ស ច យបស្ស រស្សោ ហោតិ។

ពហុព្ពីហិម្ហិ –

ពហុកញ្ញោ, បោសោ, ពហុឥត្ថិ, កុលំ, ពហុវធុ, កុលំ។

អព្យយីភាវេ –

ឧបមណិកំ, អធិត្ថិ, ឧបវធុ។

អន្តស្សាតិ កឹ? សទ្ធាធនោ, បុរិសោ។

អប្បធានស្សាតិ កឹ? រាជកញ្ញា, រាជកុមារី, ព្រហ្មពន្ធូ។

៣៦១. គោស្សុ [ក. ៣៤២; រូ. ៣៣៧; នី. ៧២២; ចំ. ២.២.៨៥; បា. ១.២.៤៨]។

ស្យាទីសុ អន្តភូតស្ស អប្បធានភូតស្ស ច គោស្ស ឧ ហោតិ។

តិដ្ឋគុ ចិត្តគុ។

អប្បធានស្សាតិ កឹ? រាជគវោ។

អន្តស្សាតិ កឹ? គោកុលំ។

ឥតិ សមាសន្តរស្សរាសិ។

បុម្ភាវាតិទេសរាសិ

៣៦២. ឥត្ថិយំ ភាសិតបុមិត្ថី បុមាវេកត្ថេ [ក. ៣៣១; រូ. ៣៥៣; នី. ៧១៤; ចំ. ៥.២.២៩; បា. ៦.៣.៣៤]។

'ឯកត្ថេ'តិ តុល្យាធិករណេ, ឥត្ថិយំ វត្តមានេ ឯកត្ថេ ឧត្តរបទេ បរេ កទាចិ ភាសិតបុមោ ឥត្ថិលិង្គសទ្ទោ បុមា ឥវ ហោតិ។ ចតុរង្គមិទំ វិធានំ, បុព្ពបទំ ឥត្ថិលិង្គញ្ច ភាសិតបុមញ្ច សិយា, បរបទំ និយតិត្ថិលិង្គញ្ច បុព្ពបទេន ឯកត្ថញ្ច សិយាតិ។

ទីឃា ជង្ឃា យស្ស សោ ទីឃជង្ឃោ, បុរិសោ, ទីឃជង្ឃា, ឥត្ថី, ទីឃជង្ឃំ, កុលំ។

ឯត្ថ ច យេ សទ្ទា កត្ថចិ បុល្លិង្គរូបា ហោន្តិ, កត្ថចិ ឥត្ថិបច្ចយយុត្តា ឥត្ថិលិង្គរូបា, តេ **ភាសិតបុមា** នាម។ ទីឃោ មគ្គោ, ទីឃា រត្តិ, គតោ បុរិសោ, គតា ឥត្ថី, កុមារោ, កុមារី, ព្រាហ្មណោ, ព្រាហ្មណី ឥច្ចាទិ។

យេ បន ឥត្ថិបច្ចយយុត្តា និច្ចំ ឥត្ថិលិង្គរូបា ហោន្តិ, តេ ភាសិតបុមា នាម ន ហោន្តិ, កញ្ញា, បញ្ញា, សទ្ធា, នទី, ឥត្ថី, បឋវី ឥច្ចាទិ។ តថា សភាវឥត្ថិលិង្គាបិ និយតបុន្នបុំសកលិង្គាបិ ភាសិតបុមា ន ហោន្តិ, ទេវតា, រត្តិ, ធេនុ, វធូ, សក្កោ, ទេវោ, ព្រហ្មា, រតនំ, សរណំ ឥច្ចាទិ។

ឥធ បន ទីឃសទ្ទោ "ទីឃោ ពាលាន សំសារោ"តិ [ធ. ប. ៦០] អាទីសុ ភាសិតបុមោ, សោ វិសេស្សលិង្គានុគតវសេន ឥធ ឥត្ថិបច្ចយយុត្តោ ឥត្ថិលិង្គសទ្ទោ នាម។ ឥមិនា សុត្តេន បុម្ភាវាតិទេសេ កតេ ឥត្ថអាបច្ចយោ អន្តរធាយតិ, 'យបស្សន្តស្សាប្បធានស្សា'តិ សុត្តេន សមាសន្តស្ស អាការស្ស រស្សត្តំ, កុមារី ភរិយា

យស្ស សោ កុមារភរិយោ, ឦបច្ចយនិវត្តិ។ យុវតិ ជាយា យស្ស សោ យុវជាយោ, តិបច្ចយនិវត្តិ។ ព្រហ្មពន្ធូ ភរិយា យស្ស សោ ព្រហ្មពន្ធុភរិយោ, ឩបច្ចយនិវត្តិ។

ឥត្ថិយន្តិ កឹ? កុមារី រតនំ យស្ស សោ កុមារីរតនោ, បុរិសោ, ឥធ បរបទំ ឥត្ថិលិង្គំ ន ហោតិ, តស្មា បុម្ភាវាតិទេសោ ន កាតព្ពោ, យទិ ករេយ្យ, កុមារោ រតនំ យស្ស កុមាររតនោតិ ឯវំ អនិដ្ឋត្ថោ ភវេយ្យ។

ឯកត្ថេតិ កឹ? កុមារីសុ ភត្តិ យស្ស សោ កុមារីភត្តិកោ។ ឯវំ សមណីភត្តិកោ, ព្រាហ្មណីភត្តិកោ, សមាសន្តេ កោ, ឥធ បរបទំ បុព្ពបទេន ឯកត្ថំ ន ហោតិ, តស្មា បុម្ភាវាតិទេសោ ន កាតព្ពោ, យទិ ករេយ្យ, កុមារេសុ ភត្តិ យស្ស សោ កុមារភត្តិកោតិ ឯវំ អនិដ្ឋត្ថោ ភវេយ្យ។

ឥត្ថីតិ កឹ? ទដ្ឋព្ពដ្ឋេន ទិដ្ឋិ, គាមណិកុលំ ទិដ្ឋិ យេន សោ គាមណិទិដ្ឋិ, ឥធ គាមណិសទ្ទោ ភាសិតបុមោ ហោតិ, ឥធ បន កុលវាចកត្តា នបុំសកលិង្គេ តិដ្ឋតិ, ឥត្ថិបច្ចយោ នត្ថិ, តស្មា បុម្ភាវាតិទេសកិច្ចំ នត្ថិ។

ភាសិតបុមោតិ កឹ? សទ្ធា បកតិ យស្ស សោ សទ្ធាបកតិកោ។ ឯវំ បញ្ញាបកតិកោ, ឥធ បុព្ពបទំ និយតិត្ថិលិង្គត្តា ភាសិតបុមំ ន ហោតីតិ។ សទ្ធាធនោ, បញ្ញាធនោ, សទ្ធាធុរោ បញ្ញាធុរោ ឥច្ចត្រ ទុវង្គវេកល្លំ ហោតិ។

កម្មធារយម្ហិ [ក. ៣៣២; រូ. ៣៤៣; នី. ៧១៦] បន ‘ឯកត្ថេ’តិ បទំ វិសុំ ឯកំ អង្គំ ន ហោតិ អនេកត្ថស្ស ឥធ អសម្ភវតោ។ ទីឃា ច សា ជង្ឃា ចាតិ ទីឃជង្ឃា, កុមារី ច សា ភរិយា ចាតិ កុមារភរិយា។ ឯវំ ខត្តិយកញ្ញា, ព្រាហ្មណកញ្ញា, យុវតិ ច សា ភរិយា ចាតិ យុវភរិយា, ព្រហ្មពន្ធូ ច សា ភរិយា ចាតិ ព្រហ្មពន្ធុភរិយា។

ឥត្ថិយន្តិ កឹ? កុមារី ច សា រតនញ្ចាតិ កុមារីរតនំ។ ឯវំ សមណីបទុមំ។

ឥត្ថីតិ កឹ? គាមណិកុលញ្ច តំ ទិដ្ឋិ ចាតិ គាមណិទិដ្ឋិ។

ភាសិតបុមោតិ កឹ? សទ្ធាបកតិ, គង្គានទី, តណ្ហានទី, បថវីធាតុ។

សញ្ញាសទ្ទេសុ បន ចតុរង្គយុត្តេបិ វិធានំ ន ហោតិ, នន្ទាទេវី, នន្ទាបោក្ខរណី, កាយគតាសតិ, បឋមាវិភត្តិ, ទុតិយាវិភត្តិ, បញ្ចមីវិភត្តិ, ឆដ្ឋីវិភត្តិ ឥច្ចាទិ។

៣៦៣. ក្វចិ បច្ចយេ [ក. ៣៣២; រូ. ៣៤៣; នី. ៧១៦; ចំ. ៥.២.៣១; បា. ៦.៣.៣៥]។

បច្ចយេ បរេ កទាចិ ភាសិតបុមោ ឥត្ថិលិង្គសទ្ទោ ក្វចិ បុមាវ ហោតិ។

ព្យត្តតរា, ព្យត្តតមា, ឯត្ថ ច ព្យត្តានំ ឥត្ថីនំ អតិសយេន ព្យត្តាតិ ព្យត្តតរា, ព្យត្តតមាតិ អត្ថោ។ ឯវំ បណ្ឌិតតរា, បណ្ឌិតតមា ឥច្ចាទិ។

៣៦៤. សព្ពាទយោ វុត្តិមត្តេ [ក. ៣៣១; រូ. ៣៥៣; នី. ៧១៤; ចំ. ៥.២.៤១; បា. ៦.៣.៣៥]។

វុត្តិមត្តេ ឋានេ សព្ពាទិនាមកា សព្ពនាមសទ្ទា បុមាវ ហោន្តិ។

សា បមុខា យស្ស សោ តប្បមុខោ។ ឯវំ តប្បធានោ, តាយ តាហិ វា សម្បយុត្តោ តំសម្បយុត្តោ។ សា ឯវ បមុខា តប្បមុខា។ ឯវំ តប្បធានា, តស្សា មុខំ តម្មុខំ, តស្សំ គាថាយំ តាសុ គាថាសុ វា តត្រ, តាយ គាថតោ តាហិ វា គាថាហិ តតោ, តស្សំ វេលាយំ តទា ឥច្ចាទិ។

ឯត្ថ ច វុត្តិ នាម សមាស, តទ្ធិតា’ ឃាទិធាតុបច្ចយន្ត, វិភត្តិបច្ចយន្តានំ នាមំ។

ឥតិ បុម្ភាវាតិទេសរាសិ។

សមាសន្តកបច្ចយរាសិ

៣៦៥. ល្តិត្ថិយូហិ កោ [ក. ៣៣៨; រូ. ៣៥៦; នី. ៧២៥; ចំ. ៤.៤.១៤០; បា. ៥.៤.១៥២]។

អញ្ញបទត្ថវិសយេ កត្តុឥច្ចាទីហិ ល្តុបច្ចយន្តេហិ ឥត្ថិយំ ឦ, ឩការន្តេហិ ច ពហុលំ កបច្ចយោ ហោតិ។

ពហវោ កត្តារោ យស្មិំ ទេសេ សោ ពហុកត្តុកោ។ ឯវំ ពហុវត្តុកោ, ពហុកា នទិយោ យស្មិំ ទេសេ សោ ពហុនទិកោ។ ឯវំ ពហុឥត្ថិកោ, គាមោ, ពហុឥត្ថិកា, សភា, ពហុឥត្ថិកំ, កុលំ។ ឯវំ ពហុកុមារិកំ, ពហុព្រហ្ម ពន្ធុកោ។

ឯត្ថ ច 'ព្រហ្មពន្ធូ'តិ រស្សបទំ ព្រាហ្មណំ វទតិ, ទីឃបទំ ព្រាហ្មណី វទតិ, កបច្ចយេ បរេ ទីឃានំ មហាវុត្តិនា រស្សត្តំ ឥច្ឆន្តិ។

ពហុលន្តិ កឹ? ពហុកត្តា, គាមោ។

៣៦៦. វាញ្ញតោ [ក. ៣៣៨; រូ. ៣៥៦; នី. ៧២៥; ចំ. ៦.២.៧២; បា. ៥.៤.១៥២]។

អញ្ញបទត្ថវិសយេ ល្តិត្ថិយូហិ អញ្ញតោ អវណ្ណិវណ្ណុវណ្ណន្តេហិ ពហុលំ កបច្ចយោ ហោតិ វា។

អវណ្ណន្តម្ហា តាវ –

អគាមកំ, អរញ្ញំ, ពហុគាមកោ, ជនបទោ, សសោតកោ, អសោតកោ, សលោមកោ, សបក្ខកោ, ពហុមាលកោ, ពហុមាលោ, ពហុមាយកោ, ពហុមាយោ។

ឥវណ្ណន្តម្ហា –

សុន្ទរា ទិដ្ឋិ យស្ស សោ សម្មាទិដ្ឋិកោ, សម្មាទិដ្ឋិ, មិច្ឆាទិដ្ឋិកោ, មិច្ឆាទិដ្ឋិ, មតបតិកា, ឥត្ថី, សទ្ធា បកតិកោ, បញ្ញាបកតិកោ, ពហុហត្ថិកោ, ពហុទណ្ឌិកោ។

ឧវណ្ណន្តម្ហា –

សហេតុកោ, អហេតុកោ, សចក្ខុកោ, អចក្ខុកោ, សភិក្ខុកោ, អភិក្ខុកោ, ទីឃាយុកោ, អប្បាយុកោ, ពហុធេនុកោ, វជោ, ពហុវត្ថញ្ញុកោ, ភិក្ខុសង្ឃោ។

ឥត្ថិលិង្គេ កម្ហិ បរេ អការស្ស មហាវុត្តិនា វា 'អធាតុស្ស កេ…'តិ សុត្តេន វា ពហុលំ ឥការត្តំ ហោតិ, ពហុ បុត្តិកា, ឥត្ថី, ពហុបុត្តកា វា, ឯកបុត្តិកា, ឯកបុត្តកា ឥច្ចាទិ។

ឥតិ សមាសន្តកបច្ចយរាសិ។

សមាសន្តអបច្ចយរាសិ

៣៦៧. សមាសន្ត [ក. ៣៣៧; រូ. ៣៥០; នី. ៧២២; ចំ. ៤.៤.៥២; បា. ៥.៤.៦៨; 'ត្វ' (ពហូសុ)]។

'សមាសន្តោ+អ' ឥតិ ទ្វិបទមិទំ, សមាសន្តោ ហុត្វា អបច្ចយោ ហោតីតិ អត្ថោ។ អធិការសុត្តមិទំ។

៣៦៨. បាបាទីហិ ភូមិយា [ក. ៣៣៧; រូ. ៣៥០; នី. ៧២២; ចំ. ៤.៤.៧២; …បេ…. ៥.៤.៧៥; 'គោទាវរីនំ' (ពហូសុ)]។

បាបាទីហិ បរាយ ភូមិយា សមាសន្តោ អហោតិ, 'ភូមិសទ្ទស្សា'តិ វត្តព្ពេ និយតិត្ថិលិង្គទស្សនត្ថំ 'ភូមិយា'តិ វុត្តំ។ ឯវំ អញ្ញត្ថបិ។

បាបានំ ភូមិ បាបភូមំ, បាបានំ ឧប្បត្តិភូមិត្យត្ថោ, ជាតិយា ភូមិ ជាតិភូមំ, សត្ថុជាតរដ្ឋំ។ ឯវំ បច្ឆាភូមំ, មជ្ឈិមទេសេ បច្ឆាភាគរដ្ឋំ។

៣៦៩. សង្ខ្យាហិ [ក. ៣៣៧; រូ. ៣៥០; នី. ៧២២; ចំ. ៤.៤.៧៣; បា. ៥.៤.៧៥]។

សង្ខ្យាហិ បរាយ ភូមិយា សមាសន្តោ អ ហោតិ។

ទ្វេ ភូមិយោ ឯត្ថាតិ ទ្វិភូមោ, ទ្វិភូមកោ, បាសាទោ, ទ្វិភូមិកោ វា, តិស្សោ ភូមិយោ ឯតេសន្តិ វា តីសុ ភូមិសុ បរិយាបន្នាតិ វា តេភូមកា, ធម្មា, ចតុភូមកា, ធម្មា, តេភូមិកា, ចតុភូមិកា វា។ ទិគុម្ហិ-ទ្វេ ភូមិយោ ទ្វិភូមំ, តិស្សោ ភូមិយោ តិភូមំ, ចតស្សោ ភូមិយោ ចតុភូមំ ឥច្ចាទិ។

៣៧០. នទីគោធាវរីនំ [ក. ៣៣៧; រូ. ៣៥០; នី. ៧២២; ចំ. ៤.៤.៧៣; បា. ៥.៤.៧៥]។

សង្ខ្យាហិ បរាសំ នទី, គោធាវរីនំ សមាសន្តោ អ ហោតិ។

បញ្ច នទិយោ បញ្ចនទំ, បញ្ច វា នទិយោ យស្មឹ បទេសេ សោ បញ្ចនទោ, សត្ត គោធាវរិយោ សត្តគោធាវរំ។

៣៧១. អសង្ខ្យេហិ ចង្គុល្យានញ្ញាសង្ខ្យត្ថេសុ [ក. ៣៣៧; រូ. ៣៥០; នី. ៧២២; ចំ. ៤.៤.៧៤; បា. ៥.៤.៨៦]។

អញ្ញត្ថោ ច អសង្ខ្យត្ថោ ច អញ្ញាសង្ខ្យត្ថា។ តត្ថ ‘អញ្ញត្ថោ’តិ អញ្ញបទត្ថោ ពហុព្ពីហិសមាសោ, ‘អសង្ខ្យត្ថោ’តិ អសង្ខ្យត្ថសមាសោ អព្យយីភាវសមាសោតិ វុត្តំ ហោតិ, ន អញ្ញាសង្ខ្យត្ថា អនញ្ញាសង្ខ្យត្ថា, អញ្ញាសង្ខ្យត្ថវជ្ជិតេសុ សមាសេសុ អសង្ខ្យេហិ ឧបសគ្គេហិ ច សង្ខ្យាហិ ច បរាយ អង្គុលិយា សមាសន្តោ អ ហោតិ។ ចសទ្ទេន “សុគតង្គុលេន, បមាណង្គុលេន” ឥច្ចាទីនិ សិជ្ឈន្តិ។

អង្គុលីហិ និគ្គតំ និរង្គុលំ, អង្គុលិយោ អតិក្កន្តំ អច្ចង្គុលំ, ឥមេ ទ្វេ អមាទិសមាសា, ទ្វេ អង្គុលិយោ សមាហដាតិ ទ្វង្គុលំ។

អនញ្ញាសង្ខ្យត្ថេសូតិ កឹ? បញ្ច អង្គុលិយោ អស្មិន្តិ បញ្ចង្គុលិ, ហត្ថោ។ អង្គុលិយា សមីបំ ឧបង្គុលិ។ “ចតុរង្គុលំ កណ្ឌំ ឱសារេត្វា [មហាវ. ៦៦], អឌ្ឍង្គុលំ ទន្តកដ្ឋំ, ទ្វង្គុលបរមំ, ចតុរង្គុលបរមំ, អដ្ឋង្គុលបរម”ន្តិអាទីសុ ‘អង្គុល’ន្តិ អការន្តំ បមាណវាចីសទ្ទន្តរំ។

៣៧២. ទារុម្ហង្គុល្យា [ក. ៣៣៧; រូ. ៣៥០; នី. ៧២២; ចំ. ៤.៤.៩៧; បា. ៥.៤.១១៤; ‘ទារុម្យង្គុល្យា’ (ពហូសុ)]។

ទារុសង្ខាតេ អញ្ញបទត្ថេ បវត្តាយ អង្គុលិយា សមាសន្តោ អហោតិ។

បញ្ច អង្គុលិយោ អស្សាតិ បញ្ចង្គុលំ, ទារុ។ ឯត្ថ ច អង្គុលិបមាណាវយវោ ធញ្ញាទីនំ មានវិសេសោ ‘ទារូ’តិ វុច្ចតិ។

៣៧៣. ទីឃាហោវស្សេកទេសេហិ ច រត្យា [ក. ៣៣៧; រូ. ៣៥០; នី. ៧២២; ចំ. ៤.៤.៧៥; បា. ៥.៤.៨៧]។

ទីឃោ ច អហោ ច វស្សោ ច ឯកទេសោ ចាតិ ទ្វន្ទោ, ឯកទេសោ នាម បុព្ព, បរាទិ, អនញ្ញាសង្ខ្យត្ថេសុ ទីឃាទីហិ ច អសង្ខ្យេហិ ច សង្ខ្យាហិ ច បរាយ រត្តិយា សមាសន្តោ អ ហោតិ។ ចសទ្ទេន “ចិររត្ត”ន្តិ សិជ្ឈតិ។

ទីឃា រត្តិយោ ទីឃរត្តំ, ទីឃា រត្តិទិវបរំបរាត្យត្ថោ។ អហោ ច រត្តិ ច អហោរត្តំ, វស្សេន តេមិតា រត្តិ វស្សរត្តំ, រត្តិយា បុព្ពំ បុព្ពរត្តំ, រត្តិយា បរំ បររត្តំ, រត្តិយា អឌ្ឍំ អឌ្ឍរត្តំ, រត្តី អតិក្កន្តោ អតិរត្តោ, ទ្វេ រត្តិយោ ទ្វិរត្តំ។ ឯវំ តិរត្តំ, ចតុរត្តំ, បញ្ចរត្តំ, ឆារត្តំ, វាធិការត្តា “ឯករត្តំ, ឯករត្តី”តិ សិជ្ឈតិ។

អនញ្ញាសង្ខ្យត្ថេសូតិ កឹ? ទីឃា រត្តិ ឯត្ថាតិ ទីឃរត្តិ, ហេមន្តោ។ រត្តិយា សមីបំ ឧបរត្តិ។

៣៧៤. គោ ត្វចត្ថេ ចាលោបេ [ក. ៣៣៧; រូ. ៣៥០; នី. ៧២២; ចំ. ៤.៤.៧៧; បា. ៥.៤.៩២]។

អចត្ថេ ច អនញ្ញា’សង្ខ្យត្ថេសុ ច បវត្តា គោសទ្ទម្ហា អលោបដ្ឋានេ សមាសន្តោ អ ហោតិ។

រញ្ញោ គោ រាជគវោ, អត្តនោ គោ សគវោ, បរេសំ គោ បរគវោ, បញ្ចគវោ, បញ្ចគវំ។ ឯវំ ទសគវំ។

អលោបេតិ កឹ? បញ្ចហិ គោហិ កីតោ បញ្ចគុ។ ឯត្ថ ច តេន កីតោតិ ឯតស្មិំ អត្ថេ តទ្ធិតបច្ចយស្ស លោបោ, តេន អយំ អបច្ចយោ ន ហោតិ, ‘គោស្សូ’តិ ឱស្សត្តំ។

អចត្ថេតិ កឹ? គវជា ច គាវោ ច គវជគវោ, យោម្ហិ គោស្ស គវត្តំ។

អនញ្ញាសង្ខ្យត្ថេសូតិ កឹ? ចិត្តគុ, ឧបគុ។

៣៧៥. រត្តិទិវ ទារគវ ចតុរស្សា [ក. ៣៣៧; រូ. ៣៥០; នី. ៧២២; ចំ. ៤.៤.៦២; បា. ៥.៤.៧៧]។

ឯតេ គយោ សទ្ទា អអន្តា និបច្ចន្តេ។

រត្តិ ច ទិវា ច រត្តិទិវំ, ទារា ច គាវោ ច ទារគវំ, ចតស្សោ អស្សិយោ យស្ស សោ ចតុរស្សោ, អបច្ចយោ, អស្សិស្ស ឥស្ស អត្តំ។

៣៧៦. អាយាមេនុគវំ [ក. ៣៣៧; រូ. ៣៥០; នី. ៧២២; ចំ. ៤.៤.៦៩; បា. ៥.៤.៨៣]។

អាយាមេ គម្យមានេ អនុគវន្តិ និបច្ចតេ។

គោហិ អនុដ្ឋិតំ សកដំ អនុគវំ។

អាយាមេតិ កឹ? គុន្នំ បច្ឆា អនុគុ។

៣៧៧. អក្ខិស្មាញត្ថេ [ក. ៣៣៧; រូ. ៣៥០; នី. ៧២២; ចំ. ៤.៤.៩៦; បា. ៥.៤.១១៣]។

អញ្ញបទត្ថេ បវត្តា អក្ខិម្ហា សមាសន្តោ អ ហោតិ។

វិសាលានិ អក្ខីនិ យស្ស សោ វិសាលក្ខោ, វិរូបានិ អក្ខីនិ យស្ស សោ វិរូបក្ខោ, អនេកសហស្សានិ អក្ខីនិ យស្ស សោ សហស្សក្ខោ, លោហិតានិ អក្ខីនិ យស្ស សោ លោហិតក្ខោ។ ឯវំ នីលក្ខោ, នីលក្ខិ វា។ ពហុលាធិការា អនញ្ញត្ថេបិ, អក្ខីនំ បដិមុខំ បច្ចក្ខំ, អក្ខីនំ បរភាគោ បរោក្ខំ, អក្ខីនំ តិរោភាគោ តិរោក្ខំ។ អក្ខិសទ្ទេន ចេត្ថ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ គយ្ហន្តិ។

មហាវុត្តិនា ក្វចិ សមាសន្តោ អ, អា, ឥបច្ចយា ហោន្តិ។

តត្ថ អបច្ចយេ –

វាយុនោ សខា វាយុសខោ, វាយុសង្ខាតោ សខា អស្សាតិ វា វាយុសខោ, អគ្គិ, សព្ពេសំ បិយា’បិយមជ្ឈត្តានំ សខាតិ សព្ពសខោ, សព្ពេ វា សខាយោ អស្សាតិ សព្ពសខោ, មេត្តាវិហារី។ “សព្ពមិត្តោ សព្ពសខោ”តិ [ថេរគា. ៦៤៨] បាឡិ។ បាបានំ សខាតិ បាបសខោ, បាបា សខារោ យស្សាតិ វា បាបសខោ។ “បាបមិត្តោ បាបសខោ”តិ [ទី. និ. ៣.២៥៣] បាឡិ។ បហិតោ បេសិតោ អត្តា យេនាតិ បហិតត្តោ, មជ្ឈិមោ អត្តា សភាវោ យស្សាតិ មជ្ឈត្តោ, ឆាតំ អជ្ឈត្តសន្តានំ [សណ្ឋានំ (មូលបាឋេ)] យស្សាតិ ឆាតជ្ឈត្តោ, សុហិតោ អត្តា យស្សាតិ សុហិតត្តោ , យតោ សំយតោ អត្តា យស្សាតិ យតត្តោ, ឋិតោ អត្តា អស្សាតិ ឋិតត្តោឥច្ចាទិ។

អាបច្ចយេ –

បច្ចក្ខោ ធម្មោ យស្សាតិ បច្ចក្ខធម្មា, ឆាទេតីតិ ឆទោ, មោហោ, វិវដោ ឆទោ យស្មិន្តិ វិវដច្ឆទា, សម្មាសម្ពុទ្ធោ។

ឥបច្ចយេ –

សុន្ទរោ គន្ធោ យស្សាតិ សុគន្ធិ, កុច្ឆិតោ គន្ធោ យស្សាតិ ទុគ្គន្ធិ, បូតិនោ គន្ធោ យស្សាតិ បូតិគន្ធិ, សុរភិនោ គន្ធោ សុរភិគន្ធិ។ “សរីរស្ស សុគន្ធិនោ, គុណគន្ធិយុត្តោ អហ”ន្តិ បាឡិ។

ឥតិ សមាសន្តអបច្ចយរាសិ។

នានាទេសរាសិ

៣៧៨. ឧត្តរបទេ [ក. ៣៣៣-៣៣៤; រូ. ៣៤៤-៣៤៥; នី. ៧១៧-៧១៨]។

ឧត្តរបទេ បរេ បុព្ពបទេ វិធិ ហោតីតិ អត្ថោ។ អធិការសុត្តមិទំ។

“អព្រាហ្មណោ, អនរិយោ, អភិក្ខុកោ, អនន្តោ”ឥច្ចាទីសុ សមាសេ ឧត្តរបទេ បរេ ន-ការស្ស អ, អន ហោន្តិ។

៣៧៩. នខាទយោ [ក. ៣២៨; រូ. ៣៥២; នី. ៧០៨; ចំ. ៥.២.៩៥; បា. ៦.៣.៧៥]។

នខាទយោ សទ្ទា នបកតិកា សិជ្ឈន្តិ។

នា’ស្ស ខមត្ថីតិ នខោ, ‘ខ’ន្តិ សុខំ, ទុក្ខញ្ច, នា’ស្ស កុលមត្ថីតិ នកុលោ, ឯវំនាមកោ ព្រាហ្មណោ, បុមស្ស សកំ បុំសកំ នត្ថិ បុំសកំ ឯតស្មិន្តិ នបុំសកោ, ខញ្ជនំ វេកល្លគមនំ ខត្តំ, នត្ថិ ខត្តំ ឯតស្សាតិ នក្ខត្តំ, កំ វុច្ចតិ សុខំ, តព្ពិរុទ្ធត្តា អកំ វុច្ចតិ ទុក្ខំ, នត្ថិ អកំ ឯតស្មិន្តិ នាកោ, សគ្គោ, ន មុញ្ចតីតិ នមុចិ, មារោ។ ន គលតិ ន ចវតីតិ នគរំ, គេហេ វត្តព្ពេ ‘អគារ’ន្តិ សិជ្ឈតិ។

៣៨០. នគោ វា បាណិនិ [ក. ៣៣៣-៣៣៤; រូ. ៣៤៤-៣៤៥; នី. ៧១៧-៧១៨; ចំ. ៥.២.៩៦; បា. ៦.៣.៧៧; ‘នគោ វាប្បាណិនិ’ (ពហូសុ)]។

អបាណិម្ហិ នគោតិ សិជ្ឈតិ វា។

ន គច្ឆន្តីតិ នគា, រុក្ខា។ នគា, បព្ពតា។ អគា, រុក្ខា, អគា, បព្ពតា។

អបាណិនីតិ កឹ? អគោ វសលោ កឹ តេន។ ឯត្ថ ‘អគោ’តិ ទុគ្គតជនោ, ‘វសលោ’តិ លាមកោ, ‘កឹ តេនា’តិ និន្ទាវចនំ, “សីតេនា”តិបិ បាឋោ។ ឯវំ នេកេ, អនេកេ, នេកានិ, អនេកានិ ឥច្ចាទិ។

ឥតិ ន-រាសិ។

៣៨១. សហស្ស សោញ្ញត្ថេ [ក. ៤០៤; រូ. ៣៧០; នី. ៨៥៩; ចំ. ៥.២.៩៧; បា. ៦.៣.៨២]។

អញ្ញបទត្ថេ សមាសេ ឧត្តរបទេ បរេ សហស្ស សោ ហោតិ វា។

បុត្តេន សហ យោ វត្តតីតិ សបុត្តោ, សហបុត្តោ។

អញ្ញត្ថេតិ កឹ? សហ កត្វា, សហ យុជ្ឈិត្វា។

៣៨២. សញ្ញាយំ [ក. ៤០៤; រូ. ៣៧០; នី. ៨៥៩; ចំ. ៥.២.៩៨; បា. ៦.៣.៧៨]។

សញ្ញាយំ ឧត្តរបទេ បរេ សហស្ស សោ ហោតិ។

សហ អាយត្តំ សាយត្តំ, សហ បលាសំ សបលាសំ, អគរុការស្សេតំ នាមំ។

៣៨៣. អបច្ចក្ខេ [ក. ៤០៤; រូ. ៣០៧; នី. ៨៥៩; ចំ. ៥.២.៩៩; បា. ៦.៣.៨០]។

អបច្ចក្ខេ គម្យមានេ ឧត្តរបទេ បរេ សហស្ស សោ ហោតិ។

ឱឌ្ឍិយតិ ឯកាយាតិ ឱឌ្ឍិ, បាសោ។ ឱឌ្ឍិយា សហ យោ វត្តតីតិ សោឌ្ឍិ, កបោតោ។ ឥធ ‘ឱឌ្ឍិ’ អបច្ចក្ខា។ “សាគ្គិ កបោតោ”តិបិ បាឋោ, បិចុនា សហ វត្តតីតិ សបិចុកា, វាតមណ្ឌលិកា, សា ច អបច្ចក្ខា, ឧគ្គន្ធា

អាកាសេ បរិព្ភមន្តំ បិចុសង្ឃាដំ ទិស្វា ញាតព្ពំ។ “សបិសាចា វាតមណ្ឌលិកា”តិបិ បាឋោ។ ឯវំ សរជា, វាតា, សរក្ខសី, រត្តិ។

៣៨៤. អកាលេ សកត្ថស្ស [ក. ៤០៤; រូ. ៣៧០; នី. ៨៥៩; ចំ. ៥.២.១១០; បា. ៦.៣.៨១]។

សកត្ថប្បធានស្ស សហសទ្ទស្ស សោ ហោតិ អកាលេ ឧត្តរបទេ បរេ។

សព្រហ្មំ, សចក្កំ។

អកាលេតិ កឹ? សហ បុព្ពណ្ហំ, សហ បរណ្ហំ, សុនក្ខត្តេន សហ បវត្តំ បុព្ពណ្ហំ, បរណ្ហន្តិ អត្ថោ។

៣៨៥. គន្ថន្តាធិក្យេ [ក. ៤០៤; រូ. ៣៧០; នី. ៨៥៩; ចំ. ៥.២.១០១; បា. ៦.៣.៧៩]។

គន្ថស្ស អន្តោ គន្ថន្តោ។ យថា តំ កច្ចាយនគន្ថស្ស អន្តោ ឧណាទិកប្បោ, អធិកភាវោ អាធិក្យំ, គន្ថន្តេ ច អាធិក្យេ ច វត្តមានស្ស សហសទ្ទស្ស សោ ហោតិ ឧត្តរបទេ បរេ។

សហ ឧណាទិនា’ យំ អធិយតេតិ តំ សោណាទិ, សកលំ កច្ចាយនំ អធីតេត្យត្ថោ។ សហ មុហុត្តេន សកលំ ជោតិ អធីតេ សមុហុត្តំ, ជោតីតិ នក្ខត្តសត្ថំ។

អាធិក្យេ – សទោណា, ខារី, សកហាបណំ, និក្ខំ, សមាសកំ, កហាបណំ។ និច្ចត្ថមិទំ សុត្តំ។

៣៨៦. សមានស្ស បក្ខាទីសុ វា [ក. ៤០៤; រូ. ៣៧០; នី. ៨៥៩; ចំ. ៥.២.១០៣-៤; បា. ៦.៣.៨៤-៨៦]។

បក្ខាទីសុ ឧត្តរបទេសុ សមានស្ស សោ ហោតិ វា។

សមានោ បក្ខោ សហាយោ សបក្ខោ, សមានោ បក្ខោ យស្សាតិ វា សបក្ខោ, សមានបក្ខោ វា។ ឯវំ សជាតិ, សមានជាតិ, សជនបទោ, សរត្តិ។

សមានោ បតិ យស្សា សា សបតិ។ ឯវំ សនាភិ, សពន្ធុ, សព្រហ្មចារី, សនាមោ។ អវ្ហយំ វុច្ចតិ នាមំ, ចន្ទេន សមានំ អវ្ហយំ យស្ស សោ ចន្ទសវ្ហយោ, សគោត្តោ, គន្ទេន សមានំ គោត្តំ យស្ស សោ គន្ទសគោត្តោ, សរូបំ, សដ្ឋានំ។ ហរិ វុច្ចតិ សុវណ្ណំ, ហរិនា សមានោ វណ្ណោ យស្ស សោ ហរិស្សវណ្ណោ, សស្ស ទ្វិត្តំ។ ឯវំ សិង្គីនិក្ខសវណ្ណោ, សវយោ, សធនោ, សធម្មោ, សជាតិយោ។

បក្ខាទីសូតិ កឹ? សមានសីលោ។

៣៨៧. ឧទរេ ឥយេ [ក. ៤០៤; រូ. ៣៧០; នី. ៨៥៩; ចំ. ៥.២.១០៥; បា. ៦.៣.៨៨]។

ឥយយុត្តេ ឧទរេ បរេ សមានស្ស សោ ហោតិ វា។

សមានេ ឧទរេ ជាតោ សោទរិយោ, សមានោទរិយោ។

ឥយេតិ កឹ? សមានោទរតា។

អញ្ញេសុបិ សមានស្ស សោ ហោតិ, ចន្ទេន សមានា សិរី យស្ស តំ ចន្ទស្សសិរីកំ, មុខំ។ ឯវំ បទុមស្សសិរីកំ, វទនំ។

មហាវុត្តិនា សន្តាទីនញ្ច សោ ហោតិ, សំវិជ្ជតិ លោមំ អស្សាតិ សលោមកោ។ ឯវំ សបក្ខកោ, សំវិជ្ជន្តិ អាសវា ឯតេសន្តិ សាសវា, សំវិជ្ជន្តិ បច្ចយា ឯតេសន្តិ សប្បច្ចយា, សំវិជ្ជន្តិ អត្តនោ ឧត្តរិតរា ធម្មា ឯតេសន្តិ សឧត្តរា, សន្តោ បុរិសោ សប្បុរិសោ។ តថា សជ្ជនោ, សទ្ធម្មោ, សន្តស្ស ភាវោ សព្ភាវោ ឥច្ចាទិ។

ឥតិ ស-រាសិ។

៣៨៨. ឥមស្សិទំ [ក. ១២៩; រូ. ២២២; នី. ៣០៥]។

ឧត្តរបទេ បរេ ឥមស្ស ឥទំ ហោតិ។

អយំ អត្ថោ ឯតស្សាតិ ឥទមត្ថី, សមាសន្តេ ឦ, ឥទមត្ថិនោ ភាវោ ឥទមត្ថិតា។ អយំ បច្ចយោ ឯតេសន្តិ ឥទប្បច្ចយា, ឥទប្បច្ចយានំ ភាវោ ឥទប្បច្ចយតា។ “ឥមេសំ បច្ចយា ឥទប្បច្ចយា, ឥទប្បច្ចយា ឯវ ឥទប្បច្ចយតា”តិបិ យោជេន្តិ។ ‘ឥទ’ន្តិ និបាតបទម្បិ អត្ថិ, “រូបញ្ច ហិទំ ភិក្ខវេ អត្តា អភវិស្សា, វេទនា ច ហិទំ។ សញ្ញា ច ហិទំ។ សង្ខារា ច ហិទំ ភិក្ខវេ អត្តា អភវិស្សំសុ” ឥច្ចាទិ [មហាវ. ២០]។

៣៨៩. បុំ បុមស្ស វា [ក. ៨២; រូ. ១៤៩]។

ឧត្តរបទេ បរេ បុមស្ស បុំ ហោតិ វា។

បុមស្ស លិង្គំ បុល្លិង្គំ, បុមស្ស ភាវោ បុម្ភាវោ, បុមា ច សោ កោកិលោ ចាតិ បុង្កោកិលោ, បុមា ច សោ គោ ចាតិ បុង្គវោ, ‘គោ គ្វចត្ថេ…’តិ អបច្ចយោ, នបុំសកោ។

វាតិ កឹ? បុមិត្ថី។

៣៩០. ដ ន្តន្តូនំ [ក. ១២៦; រូ. ១០១; នី. ៣០១]។

ឧត្តរបទេ បរេ ន្ត, ន្តូនំ ដ ហោតិ វា ក្វចិ។

ភវំ បតិដ្ឋោ យេសំ តេ ភវំបតិដ្ឋា, ពិន្ទាគមោ។ ភគវា មូលំ យេសំ តេ ភគវំមូលកា, ធម្មា។ ឯវំ ភគវំបដិសរណា, ធម្មា។

ពហុលាធិការា តរាទីសុ ច បរេសុ, មហន្តីនំ អតិសយេន មហាតិ មហត្តរី, រត្តញ្ញូនំ មហន្តស្ស ភាវោ រត្តញ្ញុមហត្តំ។ ឯវំ ជាតិមហត្តំ, គុណមហត្តំ, បុញ្ញមហត្តំ, អរហន្តស្ស ភាវោ អរហត្តំ។

៣៩១. អ [ក. ៦៤២; រូ. ៥៨៩; នី. ១២៦៩; ចំ. ៥.២.១០៦; បា. ៦.៣.៨៩]។

ឧត្តរបទេ បរេ ន្ត, ន្តូនំ អ ហោតិ។

ភវន្តបតិដ្ឋា, មយំ, គុណវន្តបតិដ្ឋា, មយំ។

៣៩២. រីរិក្ខកេសុ [ក. ៦៤២; រូ. ៥៨៩; នី. ១២៦៩; ចំ. ៥.២.១០៧; បា. ៦.៣.៨៩-៩០]។

រី, រិក្ខ, កបច្ចយន្តេសុ បរេសុ សមានស្ស សោ ហោតិ។

និច្ចសមាសត្តា អញ្ញបទេន វិគ្គហោ, សំវិជ្ជតីតិ សមានោ, បច្ចក្ខេ វិយ ចិត្តេ ឧបលព្ភតីតិ អត្ថោ។ សមានោ វិយ សោ ទិស្សតីតិ សទី, សទិក្ខោ, សទិសោ, សមានា វិយ តេ ទិស្សន្តីតិ សទិសា។

៣៩៣. ន្តកិមិមានំ ដាកីដី [ក. ១២៦; រូ. ១០១; នី. ៣០១]។

តេសុ បរេសុ ន្តបច្ចយន្តស្ស ច កឹ, ឥមសទ្ទានញ្ច កមេន ដា, កី, ដី ហោន្តិ។

ភវំ វិយ សោ ទិស្សតីតិ ភវាទី, ភវាទិក្ខោ, ភវាទិសោ, កោ វិយ សោ ទិស្សតីតិ កីទី, កីទិក្ខោ, កីទិសោ, អយំ វិយ សោ ទិស្សតីតិ ឦទី, ឦទិក្ខោ, ឦទិសោ។

៣៩៤. សព្ពាទីនមា [ក. ៦៤២; រូ. ៥៨៩; នី. ១២៦៩; ចំ. ៥.២.១០៨; បា. ៦.៣.៩១]។

តេសុ បរេសុ សព្ពាទិនាមកានំ យ, ត, ឯត, អញ្ញ, អម្ហ, តុម្ហសទ្ទានំ អន្តោ អា ហោតិ។

យាទី, យាទិក្ខោ, យាទិសោ, តាទី, តាទិក្ខោ, តាទិសោ, ឯតាទី, ឯតាទិក្ខោ, ឯតាទិសោ។

៣៩៥. វេតស្សេដ [ក. ៦៤២; រូ. ៥៨៩; នី. ១២៦៩]។

តេសុ បរេសុ ឯតស្ស ឯដ ហោតិ វា។

ឯទី, ឯទិក្ខោ, ឯទិសោ, អញ្ញាទី, អញ្ញាទិក្ខោ, អញ្ញាទិសោ, អម្ហាទី, អម្ហាទិក្ខោ, អម្ហាទិសោ, តុម្ហាទី, តុម្ហាទិក្ខោ, តុម្ហាទិសោ។

៣៩៦. តុម្ហម្ហានំ តាមេកស្មឹ [ក. ៦៤២; រូ. ៥៨៩; នី. ១២៦៩]។

តេសុ បរេសុ ឯកវចនេ បវត្តានំ តុម្ហ’ ម្ហសទ្ទានំ តា, មា ហោន្តិ វា។

អហំ វិយ សោ ទិស្សតីតិ មាទី, មាទិក្ខោ, មាទិសោ, ត្វំ វិយ សោ ទិស្សតីតិ តាទី, តាទិក្ខោ, តាទិសោ។

ឯកស្មិន្តិ កឹ? អម្ហេ វិយ តេ ទិស្សន្តីតិ អម្ហាទិនោ, អម្ហាទិក្ខា, អម្ហាទិសា, តុម្ហេ វិយ តេ ទិស្សន្តីតិ តុម្ហាទិនោ, តុម្ហាទិក្ខា, តុម្ហាទិសា។ ឯត្ថ ច ឧបមានត្ថស្សេវ ឯកត្តំ ឥច្ឆីយតិ, តស្មា អហំ វិយ តេ ទិស្សន្តីតិ មាទិសា ត្វំ វិយ តេ ទិស្សន្តីតិ តាទិនោ, តាទិសាតិបិ យុជ្ជន្តិ។ “មាទិសា វេ ជិនា ហោន្តិ, យេ បត្តា អាសវក្ខយ”ន្តិ [មហាវ. ១១] បាឡិ, ឥមានិ បទានិ ឧបរិ កិតកណ្ឌេបិ អាគមិស្សន្តិ។

៣៩៧. តំមមញ្ញត្រ [ក. ១៨៣; រូ. ២៣៥; នី. ៣២២]។

វី, រិក្ខ, កបច្ចយេហិ អញ្ញស្មឹ ឧត្តរបទេ បរេ តុម្ហ’ម្ហានំ តំ, មំអាទេសា ហោន្តិ ក្វចិ។

ត្វំ លេណំ យេសំ តេ តំលេណា, អហំ លេណំ យេសំ តេ មំលេណា [សំ. និ. ៤.៣៥៩]។ ឯវំ តំទីបា, មំទីបា [សំ. និ. ៤.៣៥៩], តំបដិសរណា, មំបដិសរណា។

៣៩៨. មនាទ្យាបាទីនមោ មយេ ច [ក. ១៨៣; រូ. ៣៨៦; នី. ៣៧៥]។

ឧត្តរបទេ មយបច្ចយេ ច បរេ មនាទីនំ អាបាទីនញ្ច ឱ ហោតិ។

មនោសេដ្ឋា, មនោមយា, រជោជល្លំ, រជោមយំ, សព្ពោ មនោគណោ ឥធ វត្តព្ពោ, អាបោធាតុ, អាបោមយំ។ អនុយន្តិ ទិសោទិសំ [ទី. និ. ៣.២៨១], ជីវ ត្វំ សរទោសតំ [ជា. ១.២.៩]។

៣៩៩. បរស្ស សង្ខ្យាសុ [ក. ៣៦; រូ. ៤៧; នី. ១៣០]។

សង្ខ្យាសុ បរាសុ បរស្ស ឱ ហោតិ។

បរោសតំ, បរោសហស្សំ, បរោបណ្ណាស ធម្មា, ឥធ បរសទ្ទោ “ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្ត”ន្តិ ឯត្ថ វិយ អធិកត្ថវាចិសទ្ទន្តរំ, ន សព្ពនាមំ។

៤០០. ជនេ បុថស្សុ [ក. ៤៩; រូ. ៤៤; នី. ១២៩]។

ជនេ បរេ បុថស្ស ឧ ហោតិ។

អរិយេហិ បុថគេវាយំ ជនោតិ បុថុជ្ជនោ។ អបិ ច បាឡិនយេ បុថុសទ្ទោយេវ ពហុលំ ទិស្សតិ, បុថុ កិលេសេ ជនេន្តីតិ បុថុជ្ជនា, បុថុ នានាសត្ថារានំ មុខំ ឧល្លោកេន្តីតិ បុថុជ្ជនា, បុថុ នានាឱឃេហិ វុយ្ហន្តីតិ បុថុជ្ជនា [មហានិ. ៥១, ៩៤], សញ្ញានានាត្តបុថុត្តបភេទំ បដិច្ច តណ្ហានានាត្តបុថុត្តបភេទោ ហោតិ [ជ. ស. អដ្ឋ. ១], តង្ឃ អញ្ញេបិ បុច្ឆស្សុ, បុថូ សមណព្រាហ្មណេ [សំ. និ. ១.២៤៦]។ គាមា គាមំ វិចរិស្សំ, សាវកេ វិនយំ បុថូ, អាយតានិ បុថូនិ ច, បុថុនា វិជ្ជវណ្ណិនា [ជា. ២.២២.៩៦៨], បុថុកាយា បុថុភូតា ឥច្ចាទិ។ តស្មា “បុថគេវ, បុថក្ករណេ” ឥច្ចាទីសុ ថុស្ស ឧការស្ស អការោ [អការោតិ?] យុជ្ជតិ។

៤០១. សោ ឆស្សាហាយតនេសុ វា [ក. ៣៧៤; រូ. ៤០៨; នី. ៨០៤]។

អហេ ច អាយតនេ ច បរេ ឆស្ស សោ ហោតិ វា។

ឆ អហានិ សាហំ។ អត្ថិ សាហស្ស ជីវិតំ [ជា. ២.២២.៣១៤], ‘សាហស្សា’តិ សាហំ+អស្សាតិ ឆេទោ។ សឡាយតនំ។

វាតិ កឹ? ឆាហប្បដិច្ឆន្នា អាបត្តិ [ចូឡវ. ១៣៤], ឆ អាយតនានិ។

៤០២. ល្តបិតាទីនមារង្រង [ក. ២០០; រូ. ១៥៩; នី. ៤១៥; ចំ. ៥.២.២០; បា. ៦.៣.៣២]។

សមាសុត្តរបទេ បរេ ល្តុបច្ចយន្តានំ បិតាទីនញ្ច កមេន អារង, រង ហោន្តិ វា។

សត្ថុនោ ទស្សនំ សត្ថារទស្សនំ។ ឯវំ កត្តារនិទ្ទេសោ។ មាតា ច បិតា ច មាតរបិតរោ, មាតាបិតូសុ សំវឌ្ឍោ មាតាបិតរសំវឌ្ឍោ។

វាតិ កឹ? សត្ថុទស្សនំ, កត្តុ និទ្ទេសោ, មាតាបិតរោ។

៤០៣. វិជ្ជាយោនិសម្ពន្ធីនមា តត្រ ចត្ថេ [ក. ១៩៩; រូ. ១៥៨; នី. ៧៣៦; ចំ. ៥.២.២១; បា. ៦.៣.២៥]។

ចត្ថសមាសេ វិជ្ជាសម្ពន្ធីនំ យោនិសម្ពន្ធីនញ្ច ល្តុបិតាទីនំ អា ហោតិ តេស្វេវ បរេសុ។

មាតាបិតា, មាតាបិតរោ ឥច្ចាទិ។

តត្រាតិ កឹ? មាតុយា ភាតា មាតុភាតា។

ឯត្ថ ច វិជ្ជាសិប្បានិ សិក្ខាបេន្តា អាចរិយា សិស្សានំ វិជ្ជាសម្ពន្ធី មាតាបិតរោ នាម។

៤០៤. បុត្តេ [ក. ១៩៩; រូ. ១៥៨; នី. ៧៣៦; ចំ. ៥.២.២២; បា. ៦.៣.២៥]។

ចត្ថេ បុត្តេ បរេ វិជ្ជាយោនិសម្ពន្ធីនំ ល្តុបិតាទីនំ អា ហោតិ។

មាតាបុត្តា គច្ឆន្តិ, បិតាបុត្តា គច្ឆន្តិ។ មហាវុត្តិនា តេសញ្ច ឥ ហោតិ, មាតិបក្ខោ, បិតិបក្ខោ។ មាតិយោ លភតេ ទុខំ [ជា. ២.១៩.១១៨], បិតិយោ លភតេ ទុខំ, មាត្តិកំ ធនំ, បេត្តិកំ ធនំ [បារា. ៣៤]។ ឯត្ថ ច មាតុយា សន្តកំ មាត្តិកំ, បិតុនោ សន្តកំ បេត្តិកំ, ទ្វិត្តំ វុទ្ធិ ច។ មាតិកោ, បិតិកោ, ភាតា ឯវ ភាតិកោ, ភាតិករាជា។

៤០៥. ជាយាយ ជាយំ បតិម្ហិ [ក. ៣៣៩; រូ. ៣៥៨; នី. ៧៣១; ‘...ជយំ បតិម្ហិ’ (ពហូសុ)]។

បតិម្ហិ បរេ ជាយាសទ្ទស្ស ជាយំ ហោតិ។

បុត្តំ ជនេតីតិ ជាយា, ជាយា ច បតិ ច ជាយម្បតី [ជយម្បតី (ពហូសុ)]។ អថ វា “ជាយម្បតី”តិ ឥទំ សន្ធិវិធិនាវ សិទ្ធំ, តស្មា “ជម្បតី”តិបាឋោ សិយា យថា “ទេវរាជា សុជម្បតី’ [សំ. និ. ១.២៦៤]’តិ, យថា ច សក្កតគន្ថេសុ “ទារោ ច បតិ ច ទម្បតី”តិ។ ឥធ បន មហាវុត្តិនា បតិម្ហិ សុជាតាយ សុជំ ហោតិ, ទារស្ស ច ទំ ហោតិ, តថា ជាយា ច បតិ ច ជម្បតីតិ និដ្ឋំ គន្តព្ពំ។

យញ្ច វុត្តិយំ “ជានិបតីតិ បកត្យន្តរេន សិទ្ធំ, តថា ទម្បតី”តិ វុត្តំ។ តត្ថ បុត្តំ ជនេតីតិ ជានី។ ជានី ច បតិ ច ជានីបតីតិ យុជ្ជតិ។ “តុទម្បតី”តិ បាឋោ។ កច្ចាយនេ ច ‘ជាយាយ តុ ទំជានិ បតិម្ហី’តិ។ តត្ថ តុសទ្ទោ បទបូរណមត្តេ យុជ្ជតិ។

៤០៦. សញ្ញាយមុទោទកស្ស [ក. ៤០៤; រូ. ៣៧០; នី. ២៥៧; ចំ. ៥.២.៦៥; បា. ៦.៣.៥៧]។

សញ្ញាយំ គម្យមានាយំ ឧត្តរបទេ បរេ ឧទកស្ស ឧទោ ហោតិ។

ឧទកំ ធារេតីតិ ឧទធិ, មហន្តំ ឧទកំ ធារេតីតិ មហោទធិ, ឧទកំ បិវន្តិ ឯត្ថាតិ ឧទបានំ, ឧទកំ បិវន្តិ ឯតាយាតិ ឧទបាតិ។

៤០៧. កុម្ភាទីសុ វា [ក. ៤០៤; រូ. ៣៧០; នី. ២៥៧; ចំ. ៥.២.៦៩; បា. ៦.៣.៥៩]។

កុម្ភាទីសុ បរេសុ ឧទកស្ស ឧទោ ហោតិ វា។

ឧទកស្ស កុម្ភោ ឧទកុម្ភោ, ឧទកកុម្ភោ។ ឯវំ ឧទបត្តោ, ឧទកបត្តោ, ឧទពិន្ទុ, ឧទកពិន្ទុ។ មហាវុត្តិនា ស្យាទីសុបិ, “នីលោទា បោក្ខរណី”តិ បាឡិ។

៤០៨. សោតាទីសុ លោបោ [ក. ៤០៤; រូ. ៣៧០; នី. ២៥៦]។

សោតាទីសុ បរេសុ ឧទកស្ស ឧស្ស លោបោ ហោតិ។

ឧទកស្ស សោតំ ទកសោតំ, ឧទកេ រក្ខសោ ទករក្ខសោ, ឧទកំ អាសយោ យេសំ តេ ទកាសយា, បាណា។ មហាវុត្តិនា ស្យាទីសុបិ, “ទកេ ទកាសយា សេន្តី”តិ [សំ. និ. ៣.៧៨ (ថោកំ វិសទិសំ)] បាឡិ។

៤០៩. បុព្ពាបរជ្ជសាយមជ្ឈេហាហស្ស ណ្ហោ [ក. ៤០៤; រូ. ៣៧០; ន្ហោ (សី.)]។

បុព្ពាទីហិ បរស្ស អហស្ស ណ្ហោ ហោតិ។

បុព្ពណ្ហោ, អបរណ្ហោ, អជ្ជណ្ហោ, សាយណ្ហោ [សាយន្ហោ], មជ្ឈណ្ហោ។

នានាទេសរាសិ និដ្ឋិតោ។

អព្យយរាសិ

៤១០. កុបាទយោ និច្ចមស្យាទិវិធិម្ហិ [ក. ៣២៤; រូ. ៣៣៩; ចំ. ២.២.២៤; បា. ២.២.១៨]។

ស្យាទិវិធិតោ អញ្ញត្ថ កុអាទយោ បាទយោ ច សទ្ទា ស្យាទ្យន្តេន សហ និច្ចំ ឯកត្ថា ហោន្តិ។

កុច្ឆិតោ ព្រាហ្មណោ កុព្រាហ្មណោ, ឦសកំ ឧណ្ហំ កទុណ្ហំ, បាកដោ ហុត្វា ភវតីតិ បាតុភូតោ, អាវិ [‘អាវិ’បិ ទិស្សតិ] ហុត្វា ភវតីតិ អាវិភូតោ, តុណ្ហី ភវតីតិ តុណ្ហីភូតោ, បមុខោ នាយកោ បនាយកោ, បការេន ករិត្វា បករិត្វា បការេន កតំ បកតំ, បឋមំ វា កតំ បកតំ, វិរូបោ បុរិសោ ទុប្បុរិសោ។ ឯវំ ទុក្កដំ, សោភណោ បុរិសោ សុបុរិសោ។ ឯវំ សុកតំ, អភិធម្មោ, អភិត្ថុតោ, ភុសំ កឡារោ អាកឡារោ, ភុសំ ពន្ធោ អាពន្ធោ ឥច្ចាទិ។

បាទយោ បកតាទ្យត្ថេ បឋមាយ ឯកត្ថា ហោន្តិ, បកតោ អាចរិយោ បាចរិយោ។ ឯវំ បយ្យកោ, បរោ អន្តេវាសី បន្តេវាសី, បរោ បុត្តោ បបុត្តោ, បរោ នត្តា បនត្តា។

អត្យាទយោ អតិក្កន្តាទ្យត្ថេ ទុតិយាយ, មញ្ចំ អតិក្កន្តោ អតិមញ្ចោ។ ឯវំ អតិពាលោ, អតិវេលា។

អវាទយោ កុដ្ឋាទ្យត្ថេ តតិយាយ, កោកិលាយ អវកុដ្ឋំ វនំ អវកោកិលំ, ‘អវកុដ្ឋ’ន្តិ ឆឌ្ឌិតន្តិ វទន្តិ។ ឯវំ អវមយូរំ។

បរិយាទយោ គិលានាទ្យត្ថេ ចតុត្ថិយា, អជ្ឈាយិតុំ គិលានោ បរិយជ្ឈេនោ។

ន្យាទយោ និក្ខន្តាទ្យត្ថេ បញ្ចមិយា, កោសម្ពិយា និក្ខន្តោ និក្កោសម្ពិ, វានតោ និក្ខន្តំ និព្ពានំ។

អស្យាទិវិធិម្ហីតិ កឹ? រុក្ខំ បតិ វិជ្ជោតតេ។

៤១១. ចិ ក្រិយត្ថេហិ [ចំ. ២.២.២៥; បា. ១.៤.៦០, ៦១]។

ចិបច្ចយន្តោ សទ្ទោ ក្រិយត្ថេហិ សទ្ទេហិ សហ ឯកត្ថោ ហោតិ។

ពលសា កិរិយ ពលីកិរិយ, បាកដីកិរិយ, បាកដីភុយ្យ, បាកដីភវិយ។

៤១២. ភូសនាទរានាទរាទីស្វេហិ សហ [ចំ. ២.២.២៧; បា. ១.៤.៦៣, ៦៤]។

អលមាទយោ សទ្ទា ភូសនាទីសុ អត្ថេសុ ឯតេហិ ក្រិយត្ថេហិ សហ ឯកត្ថា ហោន្តិ។

ភូសនំ អកាសីតិ អលំកិរិយ, សមំ អាទរំ អកាសីតិ សក្កច្ច, អសមំ អនាទរំ អកាសីតិ អសក្កច្ច, ពិន្ទុនោ បររូបត្តំ។

ភូសនាទីស្វេតិ កឹ? អលំ ភុត្វា គតោ, ‘អល’ន្តិ បរិយត្តំ, សក្កត្វា គតោ, សោភណំ កត្វាត្យត្ថោ។ “កច្ច, កិរិយ” ឥច្ចាទិនា សំខិត្តរូបេហិ ឧបបទេន សហ សិទ្ធេហិ ឯវ ឯកត្ថសញ្ញា, ន “កត្វា” ឥច្ចាទិនា អសំខិត្តរូបេហិ វិសុំ សិទ្ធេហីតិ អធិប្បាយោ។

៤១៣. អញ្ញេ ច [ក. ៣២៤, ៣២៧; រូ. ៣៣៩, ៣៥១; នី. ៦៨២-៦៨៨, ចំ. ២.២.៣០, ៣៣, ៣៤, ៣៧, ៤៤; បា ១.៤.៦៧, ៧១, ៧២, ៧៥, ៧៦; ៣.៤.៦៣]។

អញ្ញេ ច សទ្ទា ក្រិយត្ថេហិ ស្យាទ្យន្តេហិ សហ ពហុលំ ឯកត្ថា ហោន្តិ។

អតិរេកំ អភវីតិ បរោភុយ្យ។ ឯវំ តិរោភុយ្យ, បរោកិរិយ, តិរោកិរិយ, ឧរសិកិរិយ, មនសិកិរិយ, មជ្ឈេកិរិយ, តុណ្ហីភុយ្យ។

ត្យាទិសទ្ទាបិ សញ្ញាភាវំ បត្តា និបាតរូបា ហោន្តិ, ស្យាទិរូបា ច។ តស្មា តេបិ ឥមស្មឹ សុត្តេ សង្គយ្ហន្តិ។

អត្ថិខីរា គាវី, នសន្តិបុត្តា ឥត្ថី, អត្ថិ ហុត្វា បច្ចយោ អត្ថិបច្ចយោ។ ឯវំ នត្ថិបច្ចយោ, អហោសិ ឯវ កម្មំ អហោសិកម្មំ, ឯហិ ច បស្ស ច ឯហិបស្ស, ឯហិបស្ស ឥតិ វិធានំ អរហតីតិ ឯហិបស្សិកោ, អយំ តទ្ធិតន្ត សមាសោ នាម។ ឯវំ បរត្ថ។

ឯហិ ភទ្ទន្តេតិ វុត្តោបិ ន ឯតីតិ នឯហិភទ្ទន្តិកោ [ទី. និ. ១.៣៩៤], តិដ្ឋ ភទ្ទន្តេតិ វុត្តោបិ ន តិដ្ឋតីតិ នតិដ្ឋភទ្ទន្តិកោ, ឯហិ ស្វាគតំ តុយ្ហន្តិ វទនសីលោ ឯហិស្វាគតិកោ, ឯហិស្វាគតវាទី [បារា. ៤៣២] វា, ឯហិ ភិក្ខូតិ វចនេន សិទ្ធា ឧបសម្បទា ឯហិភិក្ខូបសម្បទា, ឯវំ បោរាណា អាហំសុ វា, ឯវំ បុរេ អាសីសុ វាតិ ឯវំ បវត្តំ វិធានំ ឯត្ថ អត្ថីតិ ឥតិហាសោ [ទី. និ. ១.២៥៦], បុរាណគន្ថោ, យំ បុព្ពេ អនញ្ញាតំ, តំ ឥទានិ ញស្សាមិ ឥតិ បវត្តស្ស ឥន្ទ្រិយំ អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិន្ទ្រិយំ, អសុកោ ឥតិ អាហ អសុកោ ឥតិ អាហ, អសុកស្មឹវា គន្ថេ ឥតិ អាហ អសុកស្មឹ គន្ថេ ឥតិ អាហាតិ ឯវំ បវត្តវចនំ ឥតិហិតិហំ, អញ្ញាសិ ឥតិ ព្យាកតោ កោណ្ឌញ្ញោ អញ្ញាសិកោណ្ឌញ្ញោ [មហាវ. ៨] ឥច្ចាទិ។

កេចិ បន “សច្ឆិករោតិ, មនសិករោតិ, បាកដីករោតិ, អាវីករោតិ, បាតុករោតិ, អលង្ករោតិ, សក្ករោតិ, បភវតិ, បរាភវតិ” ឥច្ចាទីនម្បិ ឯកត្ថីភាវំ វទន្តិ។ តុមន្តត្វន្តាទិកាបិ ឯត្ថ សង្គយ្ហន្តិ, គន្តុំ កាមេតីតិ គន្តុកាមោ, កត្តុកាមោ, ទដ្ឋុកាមោ, គន្តុំ មនោ ឯតស្សាតិ គន្តុមនោ, សំវិធាយ អវហារោ សំវិធាវហារោ, យលោបោ។ ឯវំ ឧបាទាយ ឧប្បន្នំ រូបំ ឧបាទារូបំ, អនុបាទាយ វិមុត្តោ អនុបាទាវិមុត្តោ, បដិច្ចសមុប្បាទោ, អាហច្ចភាសិតោ, ឧបហច្ចបរិនិព្ពាយី [បុ. ប. ៣៧], អវេច្ចប្បសាទោ, ឆក្ខត្តុបរមំ, សត្តក្ខត្តុបរមោ [បុ. ប. ៣១] ឥច្ចាទិ។

អព្យយរាសិ និដ្ឋិតោ។

សង្ខ្យារាសិ

ឥទានិ សង្ខ្យារាសិ វុច្ចតេ។

៤១៤. វិធាទីសុ ទ្វិស្ស ទុ [ក. ៣៨៦; រូ. ៤១០; នី. ៨១១]។

វិធាទីសុ បរេសុ ទ្វិស្ស ទុ ហោតិ។

ទ្វេ វិធា បការា យស្សាតិ ទុវិធោ, ទ្វេ បដ្ដានិ យស្សាតិ ទុបដ្ដំ, ចីវរំ, ទុវង្គិកំ, ឈានំ ឥច្ចាទិ។

៤១៥. ទិ គុណាទីសុ [ក. ៣៨៦; រូ. ៤១០; នី. ៨១១]។

គុណាទីសុ ទ្វិស្ស ទិ ហោតិ។

ទ្វេ គុណា បដលា យស្សាតិ ទិគុណា, សង្ឃាដិ, ទ្វេ គាវោ ទិគុ, ទ្វេ រត្តិយោ ទិរត្តំ, ទ្វិរត្តំ វា។

៤១៦. តីស្វ [ក. ៣៨៣; រូ. ២៥៣; នី. ៨១៥]។

តីសុ បរេសុ ទ្វិស្ស អ ហោតិ។

ទ្វេ វា តយោ វា វារា ទ្វត្តិក្ខត្តុំ, ទ្វេ វា តយោ វា បត្តា ទ្វត្តិបត្តា។

៤១៧. អា សង្ខ្យាយាសតាទោនញ្ញត្ថេ [ក. ៣៨៣; រូ. ២៥៣; នី. ៨១៥; ចំ. ៥.២.៥២; បា. ៦.៣.៤៧]។

អញ្ញបទត្ថវជ្ជិតេ សមាសេ សតាទិតោ អញ្ញស្មិំ សង្ខ្យាបទេ បរេ ទ្វិស្ស អា ហោតិ។

ទ្វេ ច ទស ច ទ្វាទស, ទ្វីហិ វា អធិកា ទស ទ្វាទស, ទ្វាវីសតិ, ទ្វត្តឹស, វស្សត្តំ។

អសតាទោតិ កឹ? ទ្វិសតំ, ទ្វិសហស្សំ។

អនញ្ញត្ថេតិ កឹ? ទ្វេ ទស យស្មិន្តិ ទ្វិទស។

៤១៨. តិស្សេ [ក. ៤០៤; រូ. ៣៧០; ចំ. ៥.២.៥៣; បា. ៦.៣.៤៨]។

អនញ្ញត្ថេ អសតាទោ សង្ខ្យាបទេ បរេ តិស្ស ឯ ហោតិ។

តយោ ច ទស ច តេរស, តីហិ វា អធិកា ទស តេរស។ ឯវំ តេវីសតិ, តេត្តឹស។

៤១៩. ចត្តាលីសាទោ វា [ក. ៤០៤; រូ. ៣៧០; ចំ. ៥.២.៥៤; បា. ៦.៣.៤៩]។

ចត្តាលីសាទីសុ បរេសុ តិស្ស ឯ ហោតិ វា។

តេចត្តាលីសំ, តិចត្តាលីសំ, តេបញ្ញាសំ, តិបញ្ញាសំ, តេសដ្ឋិ, តិសដ្ឋិ, តេសត្តតិ, តិសត្តតិ, តេអសីតិ, តិអសីតិ, តេនវុតិ, តិនវុតិ។

៤២០. ទ្វិស្សា ច [ក. ៤០៤; រូ. ៣៧០ ចំ. ៥.២.៥៤; បា. ៦.៣.៦៩]។

ចត្តាលីសាទោ ទ្វិស្ស ឯ ហោតិ វា អា ច។

ទ្វេចត្តាលីសំ, ទ្វាចត្តាលីសំ, ទ្វិចត្តាលីសំ, ទ្វេបញ្ញាសំ, ទ្វិបញ្ញាសំ, ទ្វាសដ្ឋិ, ទ្វេសដ្ឋិ, ទ្វាសត្តតិ, ទ្វេសត្តតិ, ទ្វាសីតិ, ទ្វានវុតិ, ទ្វេនវុតិ។ វាសទ្ទេន បញ្ញាសម្ហិ អាត្តំ, អសីតិម្ហិ ឯត្តញ្ច នត្ថិ។

៤២១. ពាចត្តាលីសាទោ វា [ក. ៣៨០; រូ. ២៥៥; នី. ៨១០]។

អចត្តាលីសាទោ បរេ ទ្វិស្ស ពា ហោតិ វា។

ពារស, ទ្វាទស, ពាវីសតិ, ទ្វាវីសតិ, ពាត្តឹស, ទ្វត្តឹស។

អចត្តាលីសាទោតិ កឹ? ទ្វាចត្តាលីសំ។

៤២២. ចតុស្ស ចុចោ ទសេ [ក. ៣៩០; រូ. ២៥៦; នី. ៨២៦]។

ទសេ បរេ ចតុស្ស ចុ, ចោ ហោន្តិ វា។

ចុទ្ទស, ចោទ្ទស, ចតុទ្ទស។

៤២៣. វីសតិទសេសុ បញ្ចស្ស បណ្ណបន្នា [ក. ៤០៤; រូ. ៣៧០; នី. ៨១៤]។

ឯសុ បញ្ចស្ស បណ្ណ, បន្នា ហោន្តិ វា យថាក្កមំ។

បណ្ណវីសតិ, បញ្ចវីសតិ, បន្នរស, បញ្ចទស។

៤២៤. ឆស្ស សោ [ក. ៣៧៤; រូ. ៤០៨; នី. ៨០៦]។

ទសេ បរេ ឆស្ស សោ ហោតិ។

សោឡស។

៤២៥. ឯកដ្ឋានមា [ក. ៣៨៣; រូ. ២៥៣; នី. ៨១៥]។

ទសេ បរេ ឯក, អដ្ឋានំ អា ហោតិ។

ឯកាទស, អដ្ឋារស។

៤២៦. រ សង្ខ្យាតោ វា [ក. ៣៨១; រូ. ២៥៤; នី. ៨១២]។

ឯកាទិសង្ខ្យម្ហា បរស្ស ទសស្ស រ ហោតិ វា។

ឯការស, ឯកាទស, ពារស, ទ្វាទស, បន្នរស, បញ្ចទស, សត្តរស, សត្តទស, អដ្ឋារស, អដ្ឋាទស, ពាទេសេ បន្នាទេសេ ច និច្ចំ។ ឥធ ន ហោតិ, ចតុទ្ទស។

៤២៧. ឆតីហិ ឡោ ច [ក. ៣៧៩; រូ. ២៥៨; នី. ៨០៩]។

ឆ, តីហិ បរស្ស ទស្ស ឡោ ហោតិ រោ ច។

សោឡស, តេរស, តេឡស។

៤២៨. ចតុត្ថតតិយានមឌ្ឍុឌ្ឍតិយា [ក. ៣៨៧; រូ. ៤១១; នី. ៨១៩]។

‘អឌ្ឍុឌ្ឍតិយា’តិ អឌ្ឍា+ឧឌ្ឍតិយាតិ ឆេទោ, អឌ្ឍម្ហា បរេសំ ចតុត្ថ, តតិយានំ ឧឌ្ឍ, តិយា ហោន្តិ យថាក្កមំ។

អឌ្ឍេន ចតុត្ថោ អឌ្ឍុឌ្ឍោ, អឌ្ឍេន តតិយោ អឌ្ឍតិយោ។

សកត្ថេ ណ្យម្ហិ អឌ្ឍតេយ្យោ។

៤២៩. ទុតិយស្ស សហ ទិយឌ្ឍទិវឌ្ឍា [ក. ៣៨៧; រូ. ៤១១; នី. ៨១៩]។

អឌ្ឍម្ហា បរស្ស ទុតិយស្ស សហ អឌ្ឍេន ទិយឌ្ឍ, ទិវឌ្ឍា ហោន្តិ។

អឌ្ឍេន ទុតិយោ ទិយឌ្ឍោ, ទិវឌ្ឍោ។

យថា ច ឯក, ទ្វិ,តិ, ចតុ, បញ្ច, ឆ, សត្ត, អដ្ឋ, នវ, ទសសទ្ទា បច្ចេកំ អត្ថេនោ អត្ថេសុ និបតន្តិ, តថា វីសតិ, តីសតិ, ចត្តាលីស, បញ្ញាស, សដ្ឋិ, សត្តតិ, អសីតិ, នវុតិសទ្ទា បច្ចេកំ អត្ថេនោ អត្ថេសុ និបតន្តិ, ទស សទ្ទស្ស ការិយា ន ហោន្តិ, ឯវំ សតសហស្សសទ្ទាបីតិ ទដ្ឋព្ពំ។

តតោ បរំ បន ទស សហស្សានិ ទសសហស្សំ, តទំ ‘នហុត’ន្តិ ច វុច្ចតិ, សតំ សហស្សានិ សតសហស្សំ, តទំ ‘លក្ខ’ន្តិ ច វុច្ចតិ, ទស សតសហស្សានិ ទសសតសហស្សន្តិ ឯវំ ទិគុសមាសវសេន ឯតានិ បទានិ សិជ្ឈន្តិ។

ទ្វេ សតានិ ទ្វិសតំ, តីណិ សតានិ តិសតំ, ទ្វេ សហស្សានិ ទ្វិសហស្សំ, តីណិ សហស្សានិ តិសហស្សំ តប្ចាទីនិ ទិគុម្ហិ វុត្តានេវ។

គណនបថេ បន ឯកដ្ឋានំ, ទសដ្ឋានំ, សតដ្ឋានំ, សហស្សដ្ឋានំ, ទសសហស្សដ្ឋានំ, សតសហស្សដ្ឋានំ, ទសសតសហស្សដ្ឋានន្តិ តមានិ សត្ត ឋានានិ កមេន ទសគុណិតានិ ហោន្តិ។ តត្ថ ឯកដ្ឋានំ នាម ឯកំ, ទ្វេ, តីណិ តប្ចាទិ។ ទសដ្ឋានំ នាម ទស, វីសំ, តីសំ តប្ចាទិ។ សតដ្ឋានំ នាម សតំ, ទ្វិសតំ, តិសតំ តប្ចាទិ។ សហស្ស ដ្ឋានំ នាម សហស្សំ, ទ្វិសហស្សំ, តិសហស្សំ តប្ចាទិ។ ឯវំ ឧបរិបិ។ ឯកមេកស្មិញ្ច ឋានេ នវ បទានិ ច នវ អន្តរន្តានិ ច ហោន្តិ។ អយំ មូលភូមិ នាម។

តទុត្តរិ កោដិភូមិ នាម។ តត្ថបិ ឯកដ្ឋានំ, ទសដ្ឋានំ, សតដ្ឋានំតប្ចាទីនិ សត្ត ឋានានិ ហោន្តិ។ តត្ថ មូលភូមិយា អន្តិមដ្ឋានំ គហេត្វា ទសគុណិតេ កតេ កោដិភូមិយំ ឯកដ្ឋានំ ហោតិ, តផបិ សត្ត ឋានានិ កមេន ទសគុណិតានិយេវ, តផ ទសកោដិសតសហស្សំ អន្តិមដ្ឋានំ ភវតិ។

តទុត្តរិ បកោដិភូមិ នាម។ ឯត្ថបិ សត្ត ឋានានិ ហោន្តិ។ តត្ថ កោដិភូមិយា អន្តិមដ្ឋានំ គហេត្វា ទសគុណិតេ កតេ បកោដិភូមិយំ ឯកដ្ឋានំ ហោតិ, តផបិ សត្ត ឋានានិ ទសគុណិតានិយេវ, ទសបកោដិសត សហស្សំ អន្តិមដ្ឋានំ, តមិនា នយេន សព្ពភូមីសុ ឧបរូបរិ ភូមិសង្ខន្តិ ច ឋានភេទោ ច វេទិតព្ពោ។

អយំ បនេត្ថ ភូមិក្កមោ-មូលភូមិ, កោដិភូមិ, បកោដិភូមិ, កោដិបកោដិភូមិ, នហុតភូមិ, និន្នហុតភូមិ, អក្ខោភិណីភូមិ [ភិនី, ភនីតិបិ ទិស្សន្តិ], ពិន្ទុភូមិ, អព្ពុទភូមិ, និរព្ពុទភូមិ, អហហភូមិ, អពពភូមិ, អដដភូមិ, សោគន្ធិកភូមិ, ឧប្បលភូមិ, កុមុទភូមិ, បុណ្ឌរីកភូមិ, បទុមភូមិ, កថានភូមិ, មហាកថានភូមិ, អសង្ខ្យេយ្យ ភូមីតិ ឯកវីសតិ ភូមិយោ សត្តចត្តាលីសសតំ ឋានានិ ច ហោន្តិ។

និរយភូមីនំ កមេន បន អព្ពុទភូមិ, និរព្ពុទភូមិ, អពពភូមិ, អដដភូមិ, អហហភូមិ, កុមុទភូមិ, សោគន្ធិកភូមិ, ឧប្បលភូមិ , បុណ្ឌរីកភូមិ, បទុមភូមីតិ វត្តព្ពោ។ ឯត្ថ ច យស្មា បាឡិភាសាយំ ទសសតសហស្សំ នាម សត្តមដ្ឋានំ នត្ថិ, ឆ ឋានានិ ឯវ អត្ថិ, តស្មា គរូ អដ្ឋកថាសុ [សំ. និ. ១.១៨១] អាគតនយេន សត្តមដ្ឋានំ ឧល្លង្ឃេត្វា ឆដ្ឋដ្ឋានតោ ឧបរិ ភូមិសង្ខន្តី កថេន្តា សតគុណិតំ កត្វា កថេន្តិ, សតសហស្សានំ សតំ កោដិ, កោដិសតសហស្សានំ សតំ បកោដិ តប្ចាទិ។

តត្ថ សតសហស្សានំ សតំ នាម ទសសតសហស្សានំ ទសកមេវ ហោតិ, តស្មា តថា កថេន្តាបិ ភូមីនំ សព្ព ដ្ឋានានញ្ច ទសគុណសិទ្ធិមេវ កថេន្តីតិ វេទិតព្ពំ។ យស្មា ច គណនភូមិសង្ខាតោ គណនបថោ នាម នានា ទេសវាសីនំ វសេន នានាវិធោ ហោតិ, តស្មា ទីបវំសេ អក្ខោភិណី, ពិន្ទុ, កថាន, មហាកថានានិ វជ្ជេត្វា បាឡិនយេន សត្តរស ភូមិយោវ វុត្តា។ កច្ចាយនេ [ក. ៣៩៤, ៣៩៥; រូ. ៤១៦, ៤១៧] បុព្ពេ ទស្សិតា ឯកវីសតិ ភូមិយោ, សក្កតគន្ថេសុ តតោ សាធិកភូមិយោ, កត្ថចិ បន មហាពលក្ខន្ធបរិយន្តា សដ្ឋិ ភូមិយោតិ អាគតា។

តត្ថ សកសកភូមិតោ អតិរេកវត្ថូនិ គណនបថវីតិវត្តានិ នាម ហោន្តិ, យេសំ បន មូលភូមិមត្តំ អត្ថិ, តេសំ កោដិមត្តានិបិ វត្ថូនិ គណនបថាតិក្កន្តានិ ឯវ។

អបិ ច ‘គណនបថវីតិវត្ត’ន្តិ ច ‘គណនបថាតិក្កន្ត’ន្តិ ច ‘អសង្ខ្យេយ្យ’ន្តិ ច អត្ថតោ ឯកំ។ តស្មា តផបិ វីសតិ ភូមិយោ ឯវ អនុក្កមេន ទសគុណិតា គណនបថា នាម ហោន្តិ។ អសង្ខ្យេយ្យន្តិ បន ទសគុណវិនិមុត្តា គណនបថាតិក្កន្តភូមិ ឯវ វុច្ចតិ។ មហាកថានភូមាតិក្កន្តតោ បដ្ឋាយ ហិ អនន្តមហាបថវិយា

សព្ពបំសុចុណ្ណានិបិ ឥធ អសង្ខ្យេយ្យភូមិយំ សង្គយ្ហន្តិ។ ឥតរថា អសង្ខ្យេយ្យន្តិ ច គណនបថភូមីតិ ច វិរុទ្ធមេតន្តិ។

ទីបវំសេ ច “តតោ ឧបរិ អភូមិ, អសង្ខ្យេយ្យន្តិ វុច្ចតី”តិ វុត្តំ។ តត្ថ ‘អភូមី’តិ វចនេន គណនបថភូមិ ឯវ បដិសិទ្ធា, ន តុ គណនបថាតិក្កន្តា វិសុំ អសង្ខ្យេយ្យភូមិ នាម។ ចរិយាបិដកសំវណ្ណនាយម្បិ [ចរិយា. អដ្ឋ. និទានកថា] អយមត្ថោ វុត្តោ។ អសង្ខ្យេយ្យភូមិយម្បិ អសង្ខ្យេយ្យានំ ចូឡ, មហាទិវសេន អនេកប្បភេទោ ទក្ខិណវិភង្គសុត្តេន [ម. និ. ៣.៣៧០] ទីបេតព្ពោ។

សទ្ទនីតិយំ [នី. ៨៣៣] បន បាឡិនយំ គហេត្វា “វីសតិ អព្ពុទានិ ឯកំ និរព្ពុទំ នាម។ វីសតិ និរព្ពុទានិ ឯកំ អពពំ នាម” ឥច្ចាទិនា និរព្ពុទាទីនំ សង្ខ្យានម្បិ វីសតិមត្តគុណំ នាម វុត្តំ។ តំ ន យុជ្ជតិ។ និរយេសុ ហិ វីសតិមត្តគុណេន អព្ពុទ, និរព្ពុទាទីនំ ទសន្នំ និរយានំ តានិ នាមានិ សិទ្ធានិ ភវន្តិ។ គរូ បន តានិ នាមានិ គហេត្វា ទសគុណសិទ្ធេសុ គណនបថេសុ បក្ខិបឹសុ, តស្មា នាមមត្តេន សទិសានិ ភវន្តិ, គុណវិធិ បន វិសទិសោឯវ។

ឯវញ្ចកត្វា បាឡិយម្បិ ពកព្រហ្មសុត្តេ [សំ. និ. ១.១៧៥] “សតំ សហស្សានំ និរព្ពុទានំ, អាយុំ បជានាមិ តវាហំ ព្រហ្មេ”តិ វុត្តំ។ ឯត្ថ ច យទិ គណនភូមិបថេបិ និរព្ពុទានំ វីសតិមត្តេន អពពភូមិ ភវេយ្យ, ឯវំ សតិ និរព្ពុទានំ សតសហស្សំ នាម ន វុច្ចេយ្យ។ ជាតកដ្ឋកថាយញ្ច [ជា. អដ្ឋ. ៣.៧.៦៩] “និរព្ពុទសតសហស្សានំ ឯកំ អហហំ នាម, ឯត្តកំ ពកស្ស ព្រហ្មុនោ តស្មឹភវេ អវសិដ្ឋំ អាយូ”តិ វុត្តំ។ តស្មា ឥមំ គណនភូមិបថំ បត្វា វីសតិគុណំ នាម នត្ថីតិ សិទ្ធំ ហោតិ។ អក្ខោភិណី, ពិន្ទុ, កថាន, មហាកថានានិបិ អញ្ញតោ គហេត្វា បក្ខិត្តានិ សិយុំ។ ឯវំ បក្ខិត្តានញ្ច ចុទ្ទសន្នំ សង្ខ្យានំ កច្ចាយនេ កមោក្កមតា បន បច្ឆាជាតា សិយាតិ។

ឥតិ និរុត្តិទីបនិយា នាម មោគ្គល្លានព្យាករណទីបនិយា

សមាសកណ្ឌោ ចតុត្ថោ។

៥. តទ្ធិត

អថ តទ្ធិតវិធានំ ទីបិយតេ។

តទ្ធិតវុត្តិ នាម វិចិត្រា ហោតិ, សាតិសយេន វិចិត្រញាណហិតំ វហតិ, តស្មា តេសំ តេសំ កុលបុត្តានំ ហិតន្តិ **តទ្ធិតំ**, តមស្មិ កណ្ឌេ សព្ពវិធានស្ស នាមំ។ តំ បន អដ្ឋវិធំ ហោតិ អបច្ចំ, អនេកត្ថំ, អស្សត្ថិ, ភាវកម្មំ, បរិមាណំ, សង្ខ្យា, ខុទ្ទកំ, នានាត្ថន្តិ។

អបច្ចរាសិ

៤៣០. ណោ វាបច្ចេ [ក. ៣៤៤; រូ. ៣៦១; នី. ៧៥២; ចំ. ២.៤.១៦; បា. ៤.១.៩២; ‘សរានមាទិស្សា...’ (ពហូសុ)]។

ឆដ្ឋ្យន្តា នាមម្ហា តស្ស អបច្ចន្តិ អត្ថេ វិកប្បេន ណបច្ចយោ ហោតិ។ វាសទ្ទោ វាក្យ, សមាសានំ វិកប្បនត្ថោ, តតោ បរំ អនុវត្តតេ, តេន សព្ពត្ថ វិកប្បវិធិ សិជ្ឈតិ។ ណានុពន្ធោ វុទ្ធត្ថោ, សោ បយោគអប្បយោគី។ វសិដ្ឋស្ស អបច្ចន្តិ អត្ថេ តមិនា សុត្តេន វសិដ្ឋម្ហា ណបច្ចយោ, សោ សាម្យត្ថញ្ច អបច្ចត្ថញ្ច ឧភយំ វទតិ, ឆដ្ឋី ច អបច្ចបទញ្ច តេន វុត្តត្ថា នាម ហោន្តិ, វសិដ្ឋបទំ បច្ចយេន សហ ឯកត្ថំ ហោតិ, ឧភយំ ឯកតោ ហុត្វា បុត្តស្ស នាមំ ហោតីតិ អត្ថោ។ តតោ ‘ឯកត្ថតាយ’ន្តិ ឆដ្ឋិយា លោបោ, អបច្ចបទំ បន វុត្តត្ថមត្តេន លុប្បតិ។ តញ្ហិ សុត្តេ បធានភាវេន និទ្ទិដ្ឋំ ហោតិ, ន ឆដ្ឋីតិ, មហាវុត្តិនា វា បទានំ លោបោ។ ឯវំ សព្ពត្ថ។

៤៣១. បទានមាទិស្សាយុវណ្ណស្សាឯឱ ណានុពន្ធេ [ក. ៤០៥; រូ. ៣៦៥; នី. ៨៦០]។

បទានំ អាទិភូតស្ស អការស្ស ច តវណ្ណ’វណ្ណស្ស ច អា, ឯ, ឱ វុទ្ធិយោ ហោន្តិ ណានុពន្ធេ បច្ចយេ បរេតិ បទាទិអ-ការស្ស អាវុទ្ធិ, ស្យាទ្យុប្បត្តិ។

វាសិដ្ឋោ, បុរិសោ, វាសិដ្ឋី, តត្ថី, វាសិដ្ឋំ, កុលំ, វសិដ្ឋស្ស បុត្តោ វាសិដ្ឋោ, វសិដ្ឋស្ស ធីតា វាសិដ្ឋី, វសិដ្ឋស្ស កុលំ វាសិដ្ឋន្តិ ឯវម្បិ យោជេតុំ យុជ្ជតិ។

តត្ថ ‘វសិដ្ឋស្សា’តិ ឯតេន គោត្តស្សេវ បិតុភូតំ អាទិបុរិសំ វទតិ។ កស្មា? គោត្តសទ្ទត្តា។ ឯវញ្ហិ សតិ តស្មិំ គោត្តេ បច្ឆាជាតា សព្ពេបិ ជនា តស្ស អបច្ចា នាម ហោន្តិ។

៤៣២. មជ្ឈេ [ក. ៤០៤; រូ. ៣៧០; នី. ៨៥៩]។

មជ្ឈេ បវត្តានំ អ, យុវណ្ណានំ អា, ឯ, ឱវុទ្ធិយោ ហោន្តិ វា ក្វចិ។

វាសេដ្ឋោ, វាសេដ្ឋី, វាសេដ្ឋំ។ វាសទ្ទេន “វសិដ្ឋស្ស បុត្តោ ធីតា កុល”ន្តិ វាក្យំ វា “វសិដ្ឋបុត្តោ វសិដ្ឋធីតា វសិដ្ឋកុល”ន្តិ សមាសំ វា វិកប្បេតិ។ ឯវំ សព្ពត្ថ។

ភរទ្វាជស្ស អបច្ចំ ភារទ្វាជោ, វិសាមិត្តស្ស [ភារទ្វាជស្ស... វេសាមិត្តស្ស... (រូ.)] អបច្ចំ វេសាមិត្តោ, គោតមស្ស អបច្ចំ គោតមោ, កស្សបស្ស អបច្ចំ កស្សបោ, វសុទេវស្ស អបច្ចំ វាសុទេវោ។ ឯវំ ពាលទេវោ។

ឧបគុស្ស អបច្ចន្តិ ឯត្ថ ‘ឧវណ្ណស្សាវង...’តិ ណានុពន្ធេ បច្ចយេ បរេ ឧវណ្ណស្ស អវង ហោតិ។ ឱបគវោ, ឱបគវី, ឱបគវំ, មនុនោ អបច្ចំ មានវោ, ភគ្គុនោ អបច្ចំ ភគ្គវោ, បណ្ឌុនោ អបច្ចំ បណ្ឌវោ, ឧបវិន្ទុស្ស អបច្ចំ ឱបវិន្ទវោ តច្ចាទិ។

៤៣៣. វច្ឆាទិតោ ណានណាយនា [ក. ៣៤៥; រូ. ៣៦៦; នី. ៧៥៤; បា. ៤.១.៩៣, ៩៤, ១៦២, ១៦៣]។

ឆដ្ឋន្តេហិ វច្ឆាទីហិ គោត្តសទ្ទគណេហិ តស្ស អបច្ចន្តិ អត្ថេ ណានុពន្ធា អាន, អាយនបច្ចយា ហោន្តិ វា។

វច្ឆស្ស អបច្ចំ វច្ឆានោ, វច្ឆាយនោ, វច្ឆានី, វច្ឆាយនី, វច្ឆានំ, វច្ឆាយនំ។ ឯវំ កច្ចានោ, កច្ចាយនោ, កាតិយានោ, កាតិយាយនោ, សាកដានោ, សាកដាយនោ, កណ្ហានោ, កណ្ហាយនោ, មោគ្គល្លានោ, មោគ្គល្លាយនោ, អគ្គិវេស្សានោ [អគ្គិវេស្សនោតិបិ ទិស្សតិ ទី. និ. ១.១៧៦; ម. និ. ១.៣៥៣ អាទយោ], អគ្គិវេស្សាយនោ, មុញ្ជានោ, មុញ្ជាយនោ, កុញ្ជានោ, កុញ្ជាយនោ ឥច្ចាទិ។

៤៣៤. កត្តិកាវិធវាទីហិ ណេយ្យណេរា [ក. ៣៤៦; រូ. ៣៦៧; នី. ៧៥៥; ចា. ៤.១.១២០, ១២៣, ១២៦, ១២៧, ១២៨, ១២៩, ១៣១]។

ឆដ្ឋ្យន្តេហិ កត្តិកាទីហិ វិធវាទីហិ ច តស្ស អបច្ចន្តិ អត្ថេ កមេន ណានុពន្ធា ឯយ្យ, ឯរបច្ចយា ហោន្តិ វា។

ណេយ្យេ – កត្តិកាយ នាម ទេវធីតាយ អបច្ចំ កត្តិកេយ្យោ, វិនតាយ នាម ទេវិយា អបច្ចំ វេនតេយ្យោ, រោហិណិយា នាម ទេវិយា អបច្ចំ រោហិណេយ្យោ, ភគិនិយា អបច្ចំ ភាគិនេយ្យោ, នទិយា នាម ឥត្ថិយា អបច្ចំ នាទេយ្យោ។ ឯវំ អន្តេយ្យោ, អាហេយ្យោ, កាមេយ្យោ, សុចិយា អបច្ចំ សោចេយ្យោ, ពាលាយ អបច្ចំ ពាលេយ្យោ ឥច្ចាទិ។

ណេរេ – វិធវាយ អបច្ចំ វេធវេរោ, វិធវា នាម មតបតិកា ឥត្ថី។ ពន្ធុកិយា អបច្ចំ ពន្ធុកេរោ, នាឡិកិយា នាម ឥត្ថិយា បុត្តោ នាឡិកេរោ, សមណស្ស ឧបជ្ឈាយស្ស បុត្តោ សាមណេរោ, សមណិយា បវត្តិនិយា ធីតា សាមណេរី ឥច្ចាទិ។

៤៣៥. ណ្យ ទិច្ចាទីហិ [ក. ៣៤៧; រូ. ៣៦៨; នី. ៧៥៦; ចំ. ២.៤.២; ចា. ៤.១.៨៥]។

ឆដ្ឋន្តេហិ ទិតិឥច្ចាទីហិ តស្ស អបច្ចន្តិ អត្ថេ ណានុពន្ធោ យបច្ចយោ ហោតិ វា។

៤៣៦. លោបោវណ្ណិវណ្ណានំ [ក. ២៦១; រូ. ៣៦៩; នី. ៥០៩]។

យេ បរេ អវណ្ណស្ស ឥវណ្ណស្ស ច លោបោ ហោតីតិ ណ្យម្ហិ បរេ អវណ្ណិ’វណ្ណានំ លោបោ។

ទិតិយា នាម ទេវធីតាយ អបច្ចំ ទេច្ចោ, អទិតិយា អបច្ចំ អាទិច្ចោ។

តត្ថ ឥវណ្ណលោបេ ‘តវគ្គវរណានំ យេ ចវគ្គពយញា’តិ យម្ហិ បរេ តវគ្គស្ស ចវគ្គត្តំ, បុន ‘វគ្គលសេហិ តេ’តិ យស្ស បុព្ពរូបត្តំ, កុណ្ឌនិយា អបច្ចំ កោណ្ឌញ្ញោ។

៤៣៧. ឧវណ្ណស្សាវង សរេ [ក. ៣៤៨; រូ. ៣៧១; នី. ៧៥៧]។

សរេ បរេ ឧវណ្ណស្ស អវង ហោតីតិ ឧវណ្ណស្ស អវត្តំ។ ‘តវគ្គវរណាន…’ន្តិ សុត្តេន វស្ស ពត្តំ, បុន ‘វគ្គលសេហិ តេ’តិ សុត្តេន យស្ស បុព្ពរូបត្តំ, ភាតុនោ អបច្ចំ ភាតព្យោ។

៤៣៨. អា ណិ [ក. ៣៤៧; រូ. ៣៦៨; នី. ៧៥៦; ចំ. ២.៤.១៩; ចា. ៤.១.៩៥]។

វស្សា’ការន្តតោ អបច្ចត្ថេ ណានុពន្ធោ វស្សិ’បច្ចយោ ហោតិ វា។

ទក្ខស្ស អបច្ចំ ទក្ខិ។ ឯវំ ទោណិ, វាសវិ, សក្យបុត្តិ, នាដបុត្តិ, ទាសបុត្តិ, ទារុនោ អបច្ចំ ទារវិ [វិចារេតព្ពមិទំ], វរុណស្ស អបច្ចំ វារុណិ ។ ឯវំ កណ្ឌិ, ពាលទេវិ, បាវកិ, ជិនទត្តស្ស អបច្ចំ ជេនទត្តិ, សុទ្ធោទនិ, អនុរុទ្ធិ ឥច្ចាទិ។

៤៣៩. រាជតោ ញោ ជាតិយំ [ក. ៣៤៧; រូ. ៣៦៨; នី. ៧៥៦; ចំ. ២.៤.៧០; ចា. ៤.១.១៣៧]។

ជាតិយំ គម្យមានាយំ រាជសទ្ទម្ហា អបច្ចត្ថេ ញបច្ចយោ ហោតិ វា។

រញ្ញោ អបច្ចំ រាជញ្ញោ, រាជកុលស្ស បុត្តោតិ អត្ថោ។

ជាតិយន្តិ កឹ? រាជបុត្តោ។

៤៤០. ខត្តា យិយា [ក. ៣៤៧; រូ. ៣៦៨; នី. ៧៥៦; ចំ. ២.៤.៦៩; បា. ៤.១.១៣៨]។

ជាតិយំ គម្យមានាយំ ខត្តសទ្ទម្ហា អបច្ចត្ថេ យ, ឥយបច្ចយា ហោន្តិ។

ខត្តកុលស្ស អបច្ចំ ខត្យោ, ខត្តិយោ។

ជាតិយន្ទ្វេវ? ខត្តិ។

៤៤១. មនុតោ ស្សសណ [ក. ៣៤៨; រូ. ៣៧១; នី. ៧៥៣; ចំ. ២.៤.៩៤, ៩៥; បា. ៤.១.១៦១]។

ជាតិយំ គម្យមានាយំ មនុសទ្ទម្ហា អបច្ចត្ថេ ស្ស, សណបច្ចយា ហោន្តិ។

មនុនោ អបច្ចំ មនុស្សោ, មានុសោ, មនុ នាម កប្បេ អាទិខត្តិយោ មហាសម្មតរាជា, ឥត្ថិយំ មនុស្សី, មានុសី,

ជាតិយន្ទ្វេវ? មាណវោ។

៤៤២. ជនបទនាមស្មា ជនខត្តិយា រញ្ញេ ច ណោ [ក. ៣៥២; រូ. ៣៧៦; នី. ៧៦៥; ចំ. ២.៤.៩៦; បា. ៤.១.១៦៨; "ជនបទនាមស្មា ខត្តិយា..." (ពហូសុ)]។

ជនវាចិនា ច ខត្តិយវាចិនា ច ជនបទនាមម្ហា រញ្ញេ ច អបច្ចេ ច ណោ ហោតិ។

បញ្ចាលានំ ជនានំ រាជា បញ្ចាលោ, បញ្ចាលស្ស ខត្តិយស្ស អបច្ចំ បញ្ចាលោ។ ឯវំ កោសលោ, មាគធោ, ឱក្កាកោ [ទី. និ. ១.២៦៧]។

ជនបទនាមស្មាតិ កឹ? ទសរថរញ្ញោ បុត្តោ ទាសរថិ [ទាសរថ្និ]។

ជនខត្តិយាតិ កឹ? បញ្ចាលស្ស ព្រាហ្មណស្ស អបច្ចំ បញ្ចាលិ។

៤៤៣. ណ្យ កុរុសិវីហិ [ក. ៣៤៦; រូ. ៣៦៧; នី. ៧៥៥; ចំ. ២.៤.១០១ ...បេ.... ៤.១.១៧២]។

កុរុ, សិវិសទ្ទេហិ អបច្ចេ រញ្ញេ ច ណ្យោ ហោតិ។

កុរុរញ្ញោ អបច្ចំ កោរព្យោ [ជា. ១.១៤.២២៨, ២៣២, ២៣៦], កុរុរដ្ឋវាសីនំ រាជា កោរព្យោ, កោរព្ពោ, បុព្ពរូបត្តំ, សិវិរញ្ញោ អបច្ចំ សេព្យោ, សិវិរដ្ឋវាសីនំ រាជា សេព្យោ។

អបច្ចរាសិ និដ្ឋិតោ។

អនេកត្ថរាសិ

៤៤៤. ណ រាគា តេន រត្តំ [ក. ៣៤៧; រូ. ៣៦៨; នី. ៧៥៦; ចំ. ៣.១.១ ...បេ.... ៤.២.១]។

រជ្ជន្តិ វត្ថំ ឯតេនាតិ រាគោ, រជនវត្ថុ, រាគវាចិម្ហា តេន រត្តន្តិ អត្ថេ ណោ ហោតិ។

កសាវេន រត្តំ វត្ថំ កាសាវំ [ធ. ប. ៩], កាសាយំ វា។ ឯវំ កោសុម្ភំ, ហលិទ្ទិយា រត្តំ ហាលិទ្ទំ, បាដង្គេន រត្តំ បាដង្គំ, មញ្ជិដ្ឋំ, កុង្កុមំ ឥច្ចាទិ។

"នីលំ វត្ថំ, បីតំ វត្ថ"ន្តិអាទីសុ បន នីល, បីតាទិសទ្ទា គុណសទ្ទត្តា បច្ចយេន វិនា គុណនិស្សយំ ទព្ពំ វទន្តិ។ ឯវំ សព្ពេសុ គុណសទ្ទ, ជាតិសទ្ទ, នាមសទ្ទេសុ។

៤៤៥. នក្ខត្តេនិន្ទុយុត្តេន កាលេ [ក. ៣៥២; រូ. ៣៧៦; នី. ៧៦៥; ចំ. ៣.១.៥; បា. ៤.២.៣]។

ឥន្ទុយុត្តេន នក្ខត្តេន លក្ខិតេ កាលេ ឥន្ទក្ខត្តវាចីហិ ណោ ហោតិ។

បុណ្ណចន្ទយុត្តេន ផុស្សនក្ខត្តេន លក្ខិតា ផុស្សា, រត្តិ, ផុស្សោ, អហោ។ ឯវំ មាឃោ ឥច្ចាទិ។

នក្ខត្តេនាតិ កឹ? គុរុគហេន លក្ខិតា រត្តិ។

ឥន្ទុយុត្តេនាតិ កឹ? ផុស្សេន លក្ខិតោ មុហុត្តោ។

កាលេតិ កឹ? ផុស្សេន លក្ខិតា អត្ថសិទ្ធិ។

៤៤៦. សាស្ស ទេវតា បុណ្ណមាសី [ក. ៣៥២; រូ. ៣៧៦; នី. ៧៦៥; ចំ. ៣.១.១៨, ១៩ ...បេ.... ៤.២.២១-២៤]។

សា អស្ស ទេវតា, សា អស្ស បុណ្ណមាសីតិ អត្ថេ បឋមន្តា ណោ ហោតិ។

ពុទ្ធោ អស្ស ទេវតាតិ ពុទ្ធោ, យោ ពុទ្ធំ អត្តនោ អារក្ខទេវតំ វិយ គរុំ កត្វា វិចរតិ, និរន្តរំ វា “ពុទ្ធោ ពុទ្ធោ”តិ វាចំ និច្ឆារេតិ, តស្សេតំ នាមំ។ សុគតោ អស្ស ទេវតាតិ សោគតោ, មហិន្ទទេវោ អស្ស ទេវតាតិ មាហិន្ទោ។ ឯវំ យាមោ, សោមោ, វារុណោ។

ផុស្សី អស្ស បុណ្ណមាសីតិ ផុស្សោ, មាសោ។ ឯវំ មាឃោ, ផគ្គុនោ, ចិត្តោ, វេសាខោ, ជេដ្ឋមូលោ, អាសឡ្ហោ, សាវណោ, បោដ្ឋបាទោ, អស្សយុជោ, កត្តិកោ, មាគសិរោ។

បុណ្ណមាសីតិ កឹ? ផុស្សី អស្ស បញ្ចមី តិថី។

៤៤៧. តមធីតេ តំ ជានាតិ កណិកា ច [ក. ៣៥១; រូ. ៣៧៤; នី. ៧៦៤; ចំ. ៣.១.៣៧ ...បេ.... ៤.២.៥៩]។

ឯតេសុ អត្ថេសុ ទុតិយន្តា ណោ ច កោ ច ណិកោ ចាតិ ឯតេ បច្ចយា ហោន្តិ។

ណម្ហិ – ព្យាករណំ អធីតេ ជានាតិ វា វេយ្យាករណោ [ទី. និ. ១.២៥៦]។ បក្ខេ “វេយ្យាករណិកោ, ព្យញ្ជនំ អធីតេ ជានាតិ វា វេយ្យញ្ជនិកោ”តិ ឥមានិ ណិកេន សិជ្ឈន្តិ។

កម្ហិ-ឆន្ទំ អធីតេ ជានាតិ វា ឆន្ទោ។ ឯវំ បទកោ [ទី. និ. ១.២៥៦], នាមកោ។

ណិកម្ហិ-វិនយំ អធីតេ ជានាតិ វា វេនយិកោ, សុត្តន្តិកោ, អាភិធម្មិកោ។

ឯត្ថ ច ‘វេយ្យាករណោ’តិ បទេ វិយ្យាករណំ អធីតេតិ វាក្យំ, ‘វេយញ្ជនិកោ’តិ បទេ វិយញ្ជនំ អធីតេតិ។ ឧបរិ ‘ទោវារិកោ, សោវគ្គិក’ន្តិ បទេសុបិ ‘ទុវារេ និយុត្តោ, សុវគ្គាយ សំវត្តតី’តិ វាក្យំ, អត្ថំ កថេន្តេន បន ទុវារ, សុវគ្គ សទ្ទានំ តទ្ធិតភាវេ ឯវំ សិទ្ធត្តា ទ្វារេតិ ច សគ្គាយាតិ ច កថេតព្ពោ។

៤៤៨. តស្ស វិសយេ ទេសេ [ក. ៣៥២; រូ. ៣៧៦; នី. ៣៦៥; ចំ. ៣.១.៦១; បា. ៤.២.៥២, ៥៣]។

តស្ស ទេសរូបេ វិសយេ ឆដ្ឋន្តា ណោ ហោតិ។

ថូយមិតា វសាតិនោ នាម, វសាតីនំ វិសយោ ទេសោ វាសាតោ។ ឥធ អទេសរូបត្តា ណោ ន ហោតិ, ចក្ខុស្ស វិសយោ រូបំ។

៤៤៩. និវាសេ តន្នាមេ [ក. ៣៥២; រូ. ៣៧៦; នី. ៣៦៥; ចំ. ៣.១.៦៤; បា. ៤.២.៦៩]។

តន្នាមភូតេ និវាសេ ឆដ្ឋន្តា ណោ ហោតិ។

សិរីនំ និវាសោ ទេសោ សេព្យោ។ វសំ អទេន្តិ ភក្ខន្តីតិ វសាទា, ព្យគ្ឃា សីហា វា, វសាទានំ និវាសោ ទេសោ វាសាទោ។

៤៥០. អនុភវេ [ក. ៣៥២; រូ. ៣៧៦; នី. ៧៦៥; ចំ. ៣.១.៦៥; បា. ៤.២.៧០]។

សមីបេ ភវំ អនុភវំ, "អទូរភវេ"តិបិ បាឋោ, តទ្ធាមេ អនុភវេ ទេសេ ឆដ្ឋ្យន្តា ណោ ហោតិ។

វិទិសាយ អនុភវំ វេទិសំ, នគរំ, ឧទុម្ពរស្ស អនុភវំ ឱទុម្ពរំ, វិមានំ។

៤៥១. តេន និព្ពត្តេ [ក. ៣៥២; រូ. ៣៧៦; នី. ៧៦៥; ចំ. ៣.១.៦៦; បា. ៤.២.៦៨]។

តទ្ធាមេ តេន និព្ពត្តេ ទេសេ តតិយន្តា ណោ ហោតិ។

កុសម្ពេន នាម ឥសិនា និព្ពត្តា កោសម្ពី, ឥត្ថិយំ ឦ, នគរី។ ឯវំ កាកន្ទី, មាកន្ទី, សហស្សេន ធនេន និព្ពត្តា សាហស្សី, បរិខា, អយញ្ច តតិយា ហេតុម្ហិ កត្តរិ ករណេ ច យថាយោគំ យុជ្ជតិ។

៤៥២. តមិធត្ថិ [ក. ៣៥២; រូ. ៣៧៦; នី. ៧៦៥; ចំ. ៣.១.៦៧; បា. ៤.២.៦៧]។

តំ ឥធ អត្ថីតិ អត្ថេ តទ្ធាមេ ទេសេ បឋមន្តា ណោ ហោតិ។

ឧទុម្ពរា អស្មឹ ទេសេ សន្តីតិ ឱទុម្ពរោ, ពទរា អស្មឹ ទេសេ សន្តីតិ ពាទរោ។ ឯវំ បព្ពជោ។

៤៥៣. តត្រ ភវេ [ក. ៣៥២; រូ. ៣៧៦; នី. ៧៦៥; ចំ. ៣.២.៤៨; បា. ៤.២.១៣៣]។

តត្រ ភវត្ថេ សត្តម្យន្តា ណោ ហោតិ។

ឧទកេ ភវោ ឱទកោ, មច្ឆោ, ឧរសិ ភវោ ឱរសោ, បុត្តោ, សាគមោ។ នគរេ ភវោ នាគរោ។ ឯវំ ជានបទោ, មាគធោ, កបិលវត្ថុម្ហិ ភវោ កាបិលវត្ថវោ, 'ឧវណ្ណស្សាវង...'តិ ឧស្ស អវត្តំ។ កោសម្ពិយំ ភវោ កោសម្ពោ, មិត្តេ ភវា មេត្តា, បុរេ ភវា បោរី [ទី. និ. ១.៩], វាចា, មនស្មឹ ភវោ មានសោ។ ឯត្ថ បន –

៤៥៤. មនាទីនំ សក [ក. ៤០៤; រូ. ៣៧០; នី. ៨៥៩]។

ណានុពន្ធេ បច្ចយេ បរេ មនាទីនំ អន្តេ សាគមោ ហោតីតិ សព្ពត្ថ មនោគណាទីនំ អន្តេ សាគមោ។

មានសោ, រាគោ, មានសា, តណ្ហា, មានសំ, សុខំ។ ឯវំ ចេតសោ, ចេតសា, ចេតសំ។ ក្វចិ មនោ ឯវ មានសំ, ចេតោ ឯវ ចេតសោតិបិ យុជ្ជតិ។

៤៥៥. អជ្ជាទីហិ តនោ [ក. ៣៥២; រូ. ៣៧៦; នី. ៧៦៥; ចំ. ៣.១៥; បា. ៤.២.១០៥]។

តត្រ ភវោតិ អត្ថេ អជ្ជាទីហិ តនោ ហោតិ។

អជ្ជ ភវោ អជ្ជតនោ, អត្ថោ, អជ្ជត្តនី, វិភត្តិ, ទ្វិត្តំ, អជ្ជតនំ, ហិតំ, ស្វេ ភវោ ស្វាតនោ, មហាវុត្តិនា ឯស្ស អាត្តំ។ ហិយ្យោ ភវោ ហិយ្យត្តនោ, ហិយ្យត្តនោ, ហិយ្យត្តនំ, ឱស្ស អត្តំ ទ្វិត្តញ្ច។

៤៥៦. បុរាតោ ណោ ច [ក. ៣៥២; រូ. ៣៧៦; នី. ៧៦៥]។

តត្រ ភវោតិ អត្ថេ បុរាសទ្ទម្ហា ណោ ច តនោ ច ហោន្តិ។

បុរេ ភវោ បុរាណោ, ឥធ ណោ អនុពន្ធោ ន ហោតិ, បោរាណោ វា, បុរាតនោ។

៤៥៧. អមាត្វច្ចោ [ក. ៣៥២; រូ. ៣៧៦; នី. ៧៦៥; ចំ. ៣.២.១៣; បា. ៤.២.១០៤]។

អមាសទ្ធម្ហា ភវត្ថេ អច្ចោ ហោតិ។ ‘អមា’តិ សហត្ថវាចី។

រាជកិច្ចេសុ រញ្ញា សហ ភវតីតិ អមច្ចោ [ទី. និ. ដី. ១.៣៣៩]។

៤៥៨. មជ្ឈាទីហិមោ [ក. ៣៥៣; រូ. ៣៧៨; នី. ៧៦៧; ចំ. ៣.២.៨២; បា. ៤.៣.៨, ២២; ‘មជ្ឈាទិត្តិមោ’ (ពហូសុ)]។

មជ្ឈាទីហិ ភវត្ថេ ឥមោ ហោតិ។

មជ្ឈេ ភវោ មជ្ឈិមោ។ ឯវំ អន្តិមោ, ហេដ្ឋិមោ, ឧបរិមោ, ឱរិមោ, បច្ឆិមោ, អព្ភន្តរិមោ, បច្ចន្តិមោ, បុរត្ថិមោ។

៤៥៩. កណ ណេយ្យ ណេយ្យក យិយា [ក. ៣៥២; រូ. ៣៧៦; នី. ៧៦៥; ចំ. ៣.២.៤, ៥, ៦ …បេ.… ៤.២.៩៤, ៩៥, ៩៧, ១១៩-១៣០]។

ភវត្ថេ សត្តម្យន្តា ឯតេ បញ្ច បច្ចយា ហោន្តិ។

កណ-កុសិនារាយំ ភវោ កោសិនារកោ, មគធេសុ ភវោ មាគធកោ, អារញ្ញកោ, វិហារោ។

ណេយ្យ-គង្គាយំ ភវោ គង្គេយ្យោ, បព្ពតេយ្យោ, វនេ ភវោ វានេយ្យោ។

ណេយ្យក-កោសលេយ្យកោ , ពារាណសេយ្យកោ, ចម្បេយ្យកោ, មិថិលេយ្យកោ, ឥជ ន វុទ្ធិ។

យ-គាមេ ភវោ គម្មោ, ទិវេ ភវោ ទិព្ពោ,

ឥយ-គាមិយោ, គាមិកោ, យស្ស កត្តំ, ឧទរេ ភវោ ឱទរិយោ, ឱទរិកោ, ទិវេ ភវោ ទិវិយោ, បញ្ចាលិយោ, ពោធិបក្ខិយោ, លោកិយោ។

៤៦០. ណិកោ [ក. ៣៥១; រូ. ៣៧៤; នី. ៧៦៤; ចំ. ៣.២.៤០, ៤១, ៤២; បា. ៤.២.១២៦, ១២៧, ១២៨]។

ភវត្ថេ សត្តម្យន្តា ណិកោ ហោតិ។

សារទិកោ, ទិវសោ, សារទិកា, រត្តិ, សារទិកំ, បុប្ផំ។ ភវសទ្ទេន ចេត្ថ អញ្ញេបិ អត្ថេ ឧបលក្ខេតិ, បព្ពតតោ បក្ខន្ទា នទី បព្ពតេយ្យា, កិមិនំ កោសេ ជាតំ កោសេយ្យំ, វត្ថំ។ ឯវំ សិវេយ្យំ, ពារាណសេយ្យំ។

៤៦១. តមស្ស សិប្បំ សីលំ បណ្យំ បហរណំ បយោជនំ [ក. ៣៥១; រូ. ៣៧៤; នី. ៧៦៤; ចំ. ៣.៤.៤៩-៦៦ …បេ.… ៤.៤.៤៧-៦៥]។

តមស្ស សិប្បំ, តមស្ស សីលំ, តមស្ស បណ្យំ, តមស្ស បហរណំ, តមស្ស បយោជនន្តិ អត្ថេសុ បឋមន្តា ណិកោ ហោតិ។

សិប្បេ – វីណាវាទនមស្ស សិប្បំ វេណិកោ។ ឯត្ថ ច វីណាសទ្ទេន វីណាវាទនំ វុច្ចតិ។ ឯកត្ថីភាវសាមត្ថិយញ្ចេតំ។ ឯវំ សព្ពត្ថ។ ឯវំ មោទិង្គិកោ, បាណវិកោ, វំសិកោ។

សីលេ-បំសុកូលធារណំ អស្ស សីលំ បំសុកូលិកោ, បំសុកូលំ ធារេតុំ សីលមស្សាតិ វា បំសុកូលិកោ។ សីលសទ្ទេន ចេត្ថ វត, ធម្ម, សាធុការាបិ គយ្ហន្តិ, បំសុកូលំ ធារេតិ សីលេនាតិ បំសុកូលិកោតិបិ យុជ្ជតិ។ ឯវំ តេចីវរិកោ , បិណ្ឌំ បិណ្ឌំ បតតីតិ បិណ្ឌបាតោ, បិណ្ឌាចារេន លទ្ធភោជនំ, បិណ្ឌបាតយាបនំ អស្ស សីលន្តិ បិណ្ឌបាតិកោ, បិណ្ឌបាតេន យាបេតុំ សីលញ្ច វតញ្ច ធម្មោ ច គរុការោ ច អស្សាតិ បិណ្ឌបាតិកោ។

‘បណ្យ’ន្តិ វិក្កេយ្យវត្ថុ វុច្ចតិ, គន្ធោ បណ្យំ អស្សាតិ គន្ធិកោ។ ឯវំ តេលិកោ, គោឡិកោ។

បហរន្តិ ឯតេនាតិ បហរណំ, អាវុធភណ្ឌំ, ចាបោ បហរណមស្សាតិ ចាបិកោ។ ឯវំ តោមរិកោ, មុគ្គរិកោ។

បយោជនំ វុច្ចតិ ផលំ, ឧបធិ បយោជនមស្សាតិ ឱបធិកំ [អ. និ. ៨.៥៩], បុញ្ញំ, សតំ បយោជនមស្សាតិ សាតិកំ។ ឯវំ សាហស្សិកំ [ជា. ២.២១.៤១៥]។

៤៦២. តំ ហន្តារហតិ គច្ឆតុញ្ឆតិ ចរតិ [ក. ៣៥១; រូ. ៣៧៤; នី. ៧៦៤; ចំ. ៣.៤.២៧-៤៣; បា. ៤.៤.២៨-៤៦]។

តំ ហន្តិ, តំ អរហតិ, តំ គច្ឆតិ, តំ ឧញ្ឆតិ, តំ ចរតីតិ អត្ថេសុ ទុតិយន្តា ណិកោ ហោតិ។

បក្ខីហិ បក្ខិនោ ហន្តីតិ បក្ខិកោ។ ឯវំ សាកុណិកោ [អ. និ. ២.២៦៣ (សាកុនិកោតិបិ ទិស្សតិ)], មាយូរិកោ, មច្ឆេហិ មច្ឆេ ហនតីតិ មច្ឆិកោ។ ឯវំ ជេនុកោ, មគេហិ មគេ ហនតីតិ មាគវិកោ, មជ្ឈេ វាគមោ។ ឯវំ ហារិណិកោ, ‘ហរិណោ’តិ មគោ ឯវ។ សូករិកោ, ឥធ ន វុទ្ធិ។

សតំ អរហតីតិ សាតិកំ។ ឯវំ សាហស្សិកំ។

បរទារំ គច្ឆតីតិ បារទារិកោ, បរទារិកោ វា។ ឯវំ បថិកោ, មគ្គិកោ។

ពទរេ ឧញ្ឆតិ គវេសតីតិ ពាទរិកោ។ ឯវំ អាមលកិកោ។

ធម្មំ ចរតីតិ ធម្មិកោ។ ឯវំ អធម្មិកោ។

៤៦៣. តេន កតំ កីតំ ពន្ធំ អភិសង្ខតំ សំសដ្ឋំ ហតំ ហន្តិ ជិតំ ជយតិ ទិព្ពតិ ខណតិ តរតិ ចរតិ វហតិ ជីវតិ [ក. ៣៥០; រូ. ៣៧៣; នី. ៣៦៤; ចំ. ៣.៤.១-២៦; បា. ៤.៤.១-២៧]។

តេន កតំ, តេន កីតំ...បេ.... តេន ជីវតិ ឥច្ចត្ថេសុ តតិយន្តា ណិកោ ហោតិ។

កាយេន កតំ កាយិកំ។ ឯវំ វាចសិកំ, មានសិកំ, វាតេន កតោ វាតិកោ, អាពាធោ។

សតេន មូលេន កីតំ ភណ្ឌំ សាតិកំ។ ឯវំ សាហស្សិកំ។

វរត្តាយ យោត្តាយ ពន្ធិតោ វារត្តិកោ, អយសា ពន្ធិតោ អាយសិកោ, សាគមោ។ ឯវំ បាសិកោ។

ឃតេន អភិសង្ខតំ សំសដ្ឋំ វា ឃាតិកំ។ ឯវំ គោឡិកំ, ទាធិកំ, មារិចិកំ។

ជាលេន ហតោ ជាលិកោ, មច្ឆោ។

ជាលេន ហន្តីតិ ជាលិកោ, ជាលកេវដ្ដោ។ ឯវំ ពាឡិសិកោ [សំ. និ. ២.១៥៨]។

អក្ខេហិ ជិតំ ធនំ អក្ខិកំ។ ឯវំ សាលាកិកំ។

អក្ខេហិ ជយតិ ទិព្ពតីតិ វា អក្ខិកោ។

ខណិត្តិយា ខណតីតិ ខាណិត្តិកោ។ ឯវំ កុទ្ទាលិកោ, ឥធ ន វុទ្ធិ។

ឧឡុម្បេន តរតីតិ ឱឡុម្បិកោ, ឧឡុម្បិកោ វា។ ឯវំ នាវិកោ [ជា. ២.២០.១៤៩], គោបុច្ឆិកោ។

សកដេន ចរតីតិ សាកដិកោ។ ឯវំ រថិកោ, យានិកោ, ទណ្ឌិកោ,

ខន្ធេន វហតីតិ ខន្ធិកោ។ ឯវំ អំសិកោ, សីសិកោ, ឥធ ន វុទ្ធិ។

វេតនេន ជីវតីតិ វេតនិកោ។ ឯវំ ភតិកោ, កសិកោ, កយិកោ, វិក្កយិកោ, ភតិកាទីសុ ន វុទ្ធិ។

៤៦៤. តស្ស សំវត្តតិ [ក. ៣៥១; រូ. ៣៧៤; នី. ៧៦៥; ចំ. ៣.៤.៦៧-៦៩; បា. ៤.៤.៦៦-៦៨]។

តស្ស សំវត្តតីតិ អត្ថេ ចតុត្ថ្យន្តា ណិកោ ហោតិ។

បុន ភវាយ សំវត្តតីតិ បោនោព្ភវិកោ, បុនស្ស ឱត្តំ, ភស្ស ទ្វិត្តំ, បោនោព្ភវិកា [មហាវ. ១៤], តណ្ហា, លោកាយ សំវត្តតីតិ លោកិកោ, សុដ្ឋុ អគ្គោតិ សគ្គោ, សគ្គាយ សំវត្តតីតិ សោវគ្គិកំ [ទី. និ. ១.១៦៣], បុញ្ញំ។ ឯវំ ទិដ្ឋធម្មិកំ, សម្បរាយិកំ។

៤៦៥. តតោ សម្ភូតមាគតំ [ក. ៣៥១; រូ. ៣៧៤; នី. ៧៦៥; ចំ. ៣.៣.៤៩-៥១; ...បេ.... ៤.៣.៧៧-៧៩]។

តតោ សម្ភូតំ, តតោ អាគតំ ឥច្ចត្ថេសុ បញ្ចម្យន្តា ណិកោ ហោតិ។

មាតិតោ សម្ភូតំ អាគតំ វា មត្តិកំ [បារា. ៣៤], ទ្វិត្តំ រស្សោ ច។ ឯវំ បេត្តិកំ។ ណ្យ, ណិយាបិ ទិស្សន្តិ, សុរភិតោ សម្ភូតំ សោរភ្យំ, ថនតោ សម្ភូតំ ថញ្ញំ, បិតិតោ សម្ភូតោ បេត្តិយោ។ ឯវំ មត្តិយោ។ ណ្យម្ហិ-មច្ចោ។

៤៦៦. តត្ថ វសតិ វិទិតោ ភត្តោ និយុត្តោ [ក. ៣៥១; រូ. ៣៧៤; នី. ៧៦៥; ចំ. ៣.៤.៧០-៧៥ ...បេ.... ៤.៤.៦៩-៧៤]។

ឯតេស្វត្ថេសុ សត្តម្យន្តា ណិកោ ហោតិ។

រុក្ខមូលេ វសតីតិ រុក្ខមូលិកោ។ ឯវំ អារញ្ញិកោ, សោសានិកោ។

ឯត្ថ ច វសតីតិ សាមញ្ញវចនេបិ តស្សីល, តព្ពត, តទ្ធម្ម, តស្សាធុការិតានំ វសេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ តទ្ធិតបច្ចយានំ បសិទ្ធត្ថទីបកត្តា។ ន ហិ រុក្ខមូលេ មុហុត្តមត្តំ វសន្តោ រុក្ខមូលិកោតិ វោហរិយតិ។

លោកេ វិទិតោ លោកិកោ។

ចតុមហារាជេសុ ភត្តា ចាតុមហារាជិកា [សំ. និ. ៥.១០៨១]។

ទ្វារេ និយុត្តោ ទោវារិកោ។ ឯវំ ភណ្ឌាគារិកោ, នវកម្មិកោ, ឥធ ន វុទ្ធិ។ “ជាតិកិយោ, អន្ធកិយោ” ឥច្ចាទីសុ មហាវុត្តិនា កិយោ។

៤៦៧. តស្សិទំ [ក. ៣៥១; រូ. ៣៧៤; នី. ៧៦៤; ចំ. ៣.៣.៨៥-១០២; បា. ៤.៣.១២០-១៣៣]។

តស្ស ឥទន្តិ អត្ថេ ឆដ្ឋ្យន្តា ណិកោ ហោតិ។

សង្ឃស្ស អយំ សង្ឃិកោ, វិហារោ, សង្ឃិកា, ភូមិ, សង្ឃស្ស ឥទំ សង្ឃិកំ, ភណ្ឌំ។ ឯវំ បុគ្គលិកំ, គណិកំ, មហាជនិកំ, សក្យបុត្តស្ស ឯសោតិ សក្យបុត្តិកោ។ ឯវំ នាដបុត្តិកោ, ទាសបុត្តិកោ។

៤៦៨. ណិកស្សិយោ វា [ក. ៤០៤; រូ. ៣៧០; នី. ៧៥៦]។

ណិកបច្ចយស្ស ឥយោ ហោតិ វា។

សក្យបុត្តិយោ, សក្យបុត្តិកោ ឥច្ចាទិ។

៤៦៩. ណោ [ក. ៣៥២; រូ. ៣៧៦; នី. ៧៦៥; ចំ. ៣.៣.៨៥; បា. ៤.៣.១២០]។

តស្សិទន្តិ អត្ថេ ឆដ្ឋ្យន្តា ណោ ហោតិ។

កច្ចាយនស្ស ឥទំ កច្ចាយនំ, ព្យាករណំ។ ឯវំ សោគតំ, សាសនំ, មាហឹសំ, មំសាទិ។

៤៧០. គវាទីហិ យោ [ក. ៣៥៣; រូ. ៣៧៨; នី. ៧៨១]។

តស្សិទន្តិ អត្ថេ តវាទីហិ យោ ហោតិ។

៤៧១. យម្ហិ គោស្ស ច [ក. ៧៨; រូ. ៣១; នី. ២២៩]។

យវន្តេ បច្ចយេ បរេ គោស្ស ច ឧវណ្ណានញ្ច អវង ហោតីតិ អវាទេសោ។ ‘តវគ្គវរណាន…’ន្តិ សុត្តេន វស្ស ពត្តំ, កុន្ទំ ឥទំ គព្យំ, មំសាទិ, ទុ វុច្ចតិ រុក្ខោ, តស្ស ឥទំ ទព្យំ, ទព្ពំ, មូលាទិ។

អនេកត្ថរាសិ និដ្ឋិតោ។

អស្សត្ថិរាសិ

៤៧២. តមេត្ថស្សត្ថីតិ មន្តុ [ក. ៣៦៩; រូ. ៤០៣; នី. ៧៩៣; ចំ. ៤.២.៩៨; បា. ៥.២.៩៤]។

តំ ឯត្ថ អត្ថិ, តំ អស្ស អត្ថីតិ អត្ថេសុ បឋមន្តា មន្តុបច្ចយោ ហោតិ, តវណ្ណ’វណ្ណោ’ការេហិ មន្តុ។ តត្ថ ត វណ្ណន្តេហិ និច្ចំ, ឧបដ្ឋិតា សតិ ឯតស្មឹ អត្ថិ, ឯតស្ស វា អត្ថីតិ សតិមា។ ឯវំ គតិមា, មតិមា, ធិតិមា [សំ. និ. ១.១៩៥២; ជា. ២.២២.១៤៥១], អត្ថទស្សិមា [ជា. ២.២២.១៤៥១], សិរិមា [ជា. អដ្ឋ. ១.អវិទូរេនិទានកថា] ឥច្ចាទិ។

ឧវណ្ណន្តេហិ បន –

៤៧៣. អាយុស្សាយស មន្តុម្ហិ [ក. ៣៧១; រូ. ៤០៤; នី. ៧៩៧]។

មន្តុម្ហិ បរេ អាយុស្ស អាយសាទេសោ ហោតិ។

ទីឃំ អាយុ អស្មឹ អត្ថិ, អស្ស វា អត្ថីតិ អាយស្មា [មហានិ. ៤៩]។ ឯវំ ចក្ខុមា, ពន្ធុមា, ភាណុមា ឥច្ចាទិ។

ពហូ គាវោ អស្មឹ សន្តិ, អស្ស វា សន្តីតិ គោមា។ ចន្ទិមា, បាបិមាបទេសុ ច មហាវុត្តិនា ឥមន្តុបច្ចយំ ឥច្ឆន្តិ។ តត្ថ ចន្ទសង្ខាតំ វិមានំ អស្ស អត្ថីតិ ចន្ទិមា [ធ. ប. ៣៨៧], ទេវបុត្តោ, ឧបចារេន បន វិមានម្បិ ចន្ទិមាតិ វុច្ចតិ, ទេវបុត្តោបិ ចន្ទោតិ វុច្ចតិ។ អតិ វិយ បាបោ អជ្ឈាសយោ អស្ស អត្ថីតិ បាបិមា [សំ. និ. ១.១៣៧], មារោ។ ន ហិ អប្បកេន បាបេន បាបិមាតិ វុច្ចតិ បហូតាទិវសេន បសិទ្ធេ ឯវ មន្តាទីនំ បវត្តនតោ។ វុត្តញ្ហិ វុត្តិយំ –

“បហូតេ ច បសំសាយំ, និន្ទាយញ្ចាតិសាយនេ។

និច្ចយោគេ ច សំសគ្គេ, ហោន្តិមេ មន្តុអាទយោ”តិ [មោគ. ៧៨]។

តត្ថ បហូតេ-គោមា [សំ. និ. ១.១២], ធនវាតិ។

បសំសាយំ-ជាតិមា, គុណវាតិ។

និន្ទាយំ-វលិមាតិ។

អតិសាយនេ – ពុទ្ធិមា, វណ្ណវាតិ។

និច្ចយោគេ-សតិមា, សីលវា, ទណ្ឌីតិ។

សំសគ្គេ – ហលិទ្ទិមាតិ។

តថា វិជ្ជមានេហិ ឯវ សតិអាទីហិ សតិមា ឥច្ចាទយោ វុច្ចន្តិ, ន អតីតេហិ អនាគតេហិ ច អវិជ្ជមានេហិ, កស្មា ? អត្ថិសទ្ទេន បច្ចុប្បន្នេន និទ្ទិដ្ឋត្តា។ ឯវំ បន សតិ កថំ បុព្ពេបិ ត្វំ សតិមា អាសិ, អនាគតេបិ សតិមា ភវិស្សសីតិ ឥទំ សិទ្ធន្តិ? តទបិ តទា វិជ្ជមានាយ ឯវ សតិយា សិទ្ធន្តិ។

គោ, អស្សោ, មនុស្សោ ឥច្ចាទីសុ ជាតិសទ្ទេសុ តេសំ ទព្ពាភិធានសមត្ថត្តា មន្តាទយោ ន ហោន្តិ, តថា នីលោ បដោ, សុក្កោ បដោឥច្ចាទីសុ គុណសទ្ទេសុ តិស្សោ, ផុស្សោឥច្ចាទីសុ នាមសទ្ទេសុ ច។ យេសំ បន ទព្ពាភិធានសាមត្ថិយំ នត្ថិ, តេស្វេវ ហោន្តិ, ពុទ្ធិមា, បញ្ញវា, រូបវា, វណ្ណវា ឥច្ចាទិ។

៣៧៤. ឥមិយា [ក. ៣៥៣; រូ. ៣៧៨; នី. ៧៦៨]។

បឋមន្តា មន្ត្វត្ថេ ឥម, ឥយា ហោន្តិ។

ពហវោ បុត្តា អស្ស អស្មិំ វា សន្តីតិ បុត្តិមោ, បត្តដា កិត្តិ អស្ស អស្មិំ វា អត្ថីតិ កិត្តិមោ។ ឯវំ ផលិមោ, ខន្ធិមោ, រុក្ខោ, បុត្តិយោ, កប្បិមោ, កប្បិយោ, ជដិមោ, ជដិយោ, ថិរំ គុណជាតំ អស្ស អស្មិំ វា អត្ថីតិ ថេរិយោ, ហានភាគោ អស្ស អត្ថិ, អស្មិំ វា វិជ្ជតីតិ ហានភាគិយោ។ ឯវំ ឋិតិភាគិយោ, វិសេសភាគិយោ, និព្ពេធភាគិយោ ឥច្ចាទិ។

ឯត្ថ ច បាឡិយំ ចន្ទិមា, បុត្តិមាសទ្ទានំ សិម្ពិ រាជាទិគណរូបំ ទិស្សតិ, រត្តិមាភាតិ ចន្ទិមា [ធ. ប. ៣៨៧], បុត្តេហិ នន្ទតិ បុត្តិមាតិ [សំ. និ. ១.១២]។ កិត្តិមាសទ្ទស្ស បន កិត្តិមស្ស កិត្តិមតោតិ រូបន្តិ។

៤៧៥. វន្ត្វាវណ្ណា [ក. ៣៦៨; រូ. ៤០២; នី. ៧៩២; ចំ. ៦.៣.៣៥ ...បេ.... ៨.២.៩]។

អវណ្ណភូតា បឋមន្តា មន្ត្វត្ថេ វន្តុ ហោតិ។

និច្ចសីលវសេន វិសុទ្ធំ សីលំ អស្ស អត្ថិ, អស្មិំ វា វិជ្ជតីតិ សីលវា, បសត្ថោ គុណោ អស្ស អត្ថិ, អស្មិំ វា វិជ្ជតីតិ គុណវា។

ឯវំ សព្ពត្ថ បទត្ថានុរូបំ មន្ត្វត្ថវិសេសោ វត្តព្ពោ, បដិសន្ធិសហគតា បញ្ញា អស្ស អត្ថីតិ បញ្ញវា, បច្ចយេ បរេ ទីឃានំ ក្វចិ រស្សត្តំ។ វិទតិ ឯតេនាតិ វិទោ, ញាណំ, វិទោ ឯតស្ស អត្ថិ, ឯតស្មិំ វា វិជ្ជតីតិ វិទ្វា, ព្យញ្ជនេ បុព្ពស្សរលោបោ។

អវណ្ណាតិ កឹ? សតិមា, ពន្ធុមា។

ពហុលាធិការា រស្មិវា, លក្ខិវា, យសស្សិវា, ភយទស្សិវា, មស្សុវា, គាណ្ឌីវធន្វាតិបិ សិជ្ឈន្តិ។ តត្ថ គាណ្ឌីវធនុ អស្ស អត្ថិ, អស្មិំ វា វិជ្ជតីតិ គាណ្ឌីវធន្វា, ព្យញ្ជនេ បុព្ពស្សរលោបោ។

៤៧៦. ទណ្ឌាទីហិកឥ វា [ក. ៣៦៦; រូ. ៤០០; នី. ៧៩០; ចំ. ៤.២.១១៨-១២១; បា. ៥.២.១១៥-៦]។

តេហិ មន្ត្វត្ថេ ឥក, ឦ ហោន្តិ វា។

និច្ចំ គហិតោ ទណ្ឌោ អស្ស អត្ថិ, អស្មិំ វា វិជ្ជតីតិ ទណ្ឌិកោ, ទណ្ឌី, ទណ្ឌវា។ ឯវំ គន្ធិកោ, គន្ធី, គន្ធវា, រូបិកោ, រូបី, រូបវា។ ឥណសាមិកេ វត្តព្ពេ ធនា ឥកោ, ធនិកោ, អញ្ញត្រ ធនី, ធនវា, អត្ថិកោ, អត្ថី, អត្ថវា។

ឯត្ថ ច អសន្និហិតេន អត្ថេន អត្ថោ អស្ស អត្ថីតិ អត្ថិកោ, មហគ្ឃេន អត្ថិកោ មហគ្ឃត្ថិកោ។ ឯវំ ធនត្ថិកោ, បុញ្ញត្ថិកោ, សេយ្យត្ថិកោ, អយំ អត្ថោ ឯតស្សាតិ ឥទមត្ថី, បាដវេន អត្ថោ អស្សាតិ បាដវត្ថី។ ឯវំ ឆេកត្ថី, កុសលត្ថីឥច្ចាទីនិ សិជ្ឈន្តិ។

វណ្ណសទ្ទន្តា បន ឦយេវ ហោតិ, ព្រហ្មុនោ វណ្ណោ សណ្ឋានំ អស្ស អត្ថីតិ ព្រហ្មវណ្ណី។ អថ វា ព្រហ្មុនោ វណ្ណោ ព្រហ្មវណ្ណោ , ព្រហ្មវណ្ណោ វិយ វណ្ណោ យស្ស សោ ព្រហ្មវណ្ណី។ ឯវំ ព្រហ្មវច្ឆសី, 'វច្ឆស'ន្តិ សីសំ, តទ្ធិតន្តសមាសបទំ នាមេតំ។ ឯវំ ទេវវណ្ណី។

ហត្ថ, ទន្តាទីហិ ជាតិយំ ឦ, ហត្ថី, ទន្តី, គជោ, ទាឋី, កេសរី, សីហោ, អញ្ញត្រ ហត្ថវា, ទន្តវា។ ព្រហ្មចារិម្ហិ វត្តព្ពេ វណ្ណតោ ឦយេវ, វណ្ណី, អញ្ញត្រ វណ្ណវា។ បោក្ខរាទីហិ ទេសេ ឦយេវ, បោក្ខរំ វុច្ចតិ កមលំ, បោក្ខរណី, បុន ឥត្ថិយំ នី, បុព្ពឦ-ការស្ស អត្តំ, ឧប្បលិនី, កុមុទិនី, ភិសិនី, មុឡាលិនី, សាលុកិនី, បទុមំ ឯត្ថ ទេសេ អត្ថីតិ

បទុមី, តតោ ឥត្ថិយំ នី, បទុមិនី, បុព្ពន្ត-ការស្ស រស្សត្តំ, សព្ពំ កមលាករស្ស វា កមលគច្ឆស្ស វា នាមំ, អញ្ញត្រ បោក្ខរវា ហត្ថី, ឥជ សោណ្ឌា បោក្ខរំ នាម។

សិខី, សិខាវា, មាលី, មាលាវា, សីលី, សីលវា, ពលី, ពលវា។ សមាសន្តេបិ ឦ, និទ្ទាសីលី, សភាសីលី, ពាហុពលី, ឩរុពលី។ សុខ, ទុក្ខេហិ ឦយេវ, សុខី, ទុក្ខី ឥច្ចាទិ។

៤៧៧. តបាទីហិ សី [ក. ៣៦៥; រូ. ៣៩៩; នី. ៧៨៩; ចំ. ៤.២.១០៦; បា. ៥.២.១០២; '... ស្សី' (ពហូសុ)]។

តបាទីហិ មន្ត្វត្ថេ សី ហោតិ វា។

តបោ អស្ស អត្ថិ វា វិជ្ជតីតិ តបស្សី, ទ្វិត្តំ។ ឯវំ យសស្សី, តេជស្សី, មនោ អស្ស អត្ថីតិ មនស្សី។

វាត្វេវ? យសវា។

៤៧៨. ណោ តបា [ក. ៣៧០; រូ. ៤០៥; នី. ៧៩៥; ចំ. ៤.២.១០៦; បា. ៥.២.១០៣]។

តបម្ហា មន្ត្វត្ថេ ណោ ហោតិ។

តបោ អស្ស អត្ថីតិ តាបសោ, ឥត្ថិយំ តាបសី។

៤៧៩. មុខាទិតោ រោ [ក. ៣៦៧; រូ. ៤០១; នី. ៧៩១; ចំ. ៤.២.១១០, ១១១; បា. ៥.២.១០៦, ១០៧]។

មុខាទីហិ មន្ត្វត្ថេ រោ ហោតិ។

អសំយតំ មុខំ អស្ស អត្ថីតិ មុខរោ, សុសិ អស្ស អត្ថីតិ សុសិរោ, រុក្ខោ, ឩសោ ខារោ យស្មិំ អត្ថីតិ ឩសរោ, ខារភូមិប្បទេសោ, មធុ រសោ អស្ស អត្ថីតិ មធុរោ, គុឡោ, នគា ឯត្ថ សន្តីតិ នគរោ, ពហុបព្ពតប្បទេសោ, "នគរ"ន្តិបិ បាឋោ, កុញ្ជោ វុច្ចតិ ហនុ, កុញ្ជរោ, ហត្ថី, ឧណ្ណតា ទន្តា អស្ស សន្តីតិ ទន្តុរោ, ហត្ថីយេវ, មហាវុត្តិនា អស្ស ឧត្តំ។

៤៨០. តុន្ទ្យាទីហិ ភោ [ក. ៣៦៤; រូ. ៣៩៨; នី. ៣៨៧; ចំ. ៤.២.១៤៨; បា. ៥.២.១៣៩]។

តុន្ទិឥច្ចាទីហិ មន្ត្វត្ថេ ភោ ហោតិ វា។

តុន្ទិ វុច្ចតិ វុទ្ធា នាភិ, តុន្ទិភោ, វលិយោ ឯតស្មិំ អត្ថីតិ វលិភោ។

វាត្វេវ? តុន្ទិមា។

៤៨១. សទ្ធាទិត្វ [ក. ៣៧០; រូ. ៤០៥; នី. ៧៩៥; ចំ. ៤.២.១០៥; បា. ៥.២.១០១ (សទ្ធាទិភ្យ?)]។

សទ្ធាទីហិ មន្ត្វត្ថេ អ ហោតិ។

សទ្ធា អស្ស អត្ថិ, អស្មិំ វា វិជ្ជតីតិ សទ្ធោ។ ឯវំ បញ្ញោ, សតោ។

វាត្វេវ? បញ្ញាវា, សតិមា។

៤៨២. អាលុ្វភិជ្ឈាទីហិ [ក. ៣៥៩; រូ. ៣៨៤; នី. ៧៧៩; ចំ. ៤.២.១៥៧; បា. ៣.២.១៥៨]។

អភិជ្ឈាទីហិ មន្ត្វត្ថេ អាលុ ហោតិ វា។

អភិជ្ឈា អធិកា អស្ស អត្ថីតិ អភិជ្ឈាលុ, សីតលទុក្ខំ អធិកំ អស្ស អត្ថីតិ សីតាលុ, ធជា ពហុលា អស្មិំ រថេ សន្តីតិ ធជាលុ, ទយា ពហុលា អស្សាតិ ទយាលុ, បុរិសចិត្តំ ពហុលំ អស្សាតិ បុរិសាលុ, បុរិសលោលា ឥត្ថី។

វាគ្មេវ? ទយាវា។

៤៨៣. បិច្ឆាទិត្ធិលោ [ក. ៣៦៤; រូ. ៣៩៨; នី. ៧៨៧; ចំ. ៤.២.១០២, ១០៣; បា. ៥.២.៩៩, ១០០]។

បិច្ឆាទិតោ មន្ធត្ថេ ឥលោ ហោតិ វា។

បិច្ឆំ តូលំ អស្ស អត្ថិ, តស្មិំ វា វិជ្ជតីតិ បិច្ឆិលោ, បិច្ឆវា, តូលរុក្ខោ, បិច្ឆិលា សិប្បលិ [សិប្បលី, សិម្ពលី, សេម្ពលីតិបិ ទិស្សតិ], ផេនិលោ [ផេណិលោតិបិ ទិស្សតិ], ផេនវា, អទ្ទារិដ្ឋកោ, ជដិលោ, ជដាវា, តាបសោ, តុណ្ឌិលោ, តុណ្ឌវា, អធិកា វាចា អស្ស អត្ថីតិ វាចាលោ, មហាវុត្តិនា ឥលោបោ។

៤៨៤. សីលាទិតោ វោ [ក. ៣៦៤; រូ. ៣៩៨; នី. ៧៨៧; ចំ. ៤.២.១១៣; បា. ៥.២.១០៩]។

សីលាទីហិ មន្ធត្ថេ វោ ហោតិ។

និច្ចរក្ខិតសីលំ អស្ស អត្ថិ, អស្មិំ វា វិជ្ជតីតិ សីលវោ, បុរិសោ, សីលវា, ឥត្ថី, កេសា អតិទីឃា អស្មិំ សន្តីតិ កេសវោ, កេសវា, អបរិមាណា អណ្ណា ឧទកា អស្មិំ សន្តីតិ អណ្ណវោ, មហន្តំ ពលំ អស្ស អត្ថីតិ ពលវោ, ពលវា, ពលវំ។ គាណ្ឌី វុច្ចតិ សន្ធិ, ពហវោ គាណ្ឌី អស្មិំ អត្ថីតិ គាណ្ឌីវំ, ធនុ [គណ្ឌស្ស គណ្ឌមិគសិង្គស្ស អយំ គាណ្ឌី, សោ អស្ស អត្ថីតិ គាណ្ឌីតិ គាណ្ឌីវោ។ (បញ្ចកាដីកា)។ គាណ្ឌីមេណ្ឌសិង្គមស្ស អត្ថីតិ គាណ្ឌីវំ, ធនុ។ (បយោគសិទ្ធិ)។ គាណ្ឌី គន្ថិ, សោ អត្ថិ អស្ស អស្មិំ វា គាណ្ឌីវោ អជ្ជុនធនុ, (មុគ្ធពោធដីកា)], ពហុកា រាជី អស្ស អត្ថីតិ រាជីវំ, បង្កជំ។

៤៨៥. មាយាមេធាហិ វី [ក. ៣៦៤; រូ. ៣៩៨; នី. ៧៨៧; ចំ. ៤.២.១៣៧; បា. ៥.២.១២១]។

ឯតេហិ មន្ធត្ថេ វី ហោតិ។

មាយាវី, មេធាវី។

៤៨៦. ឥស្សរេ អាម្យុវាមី [ក. ៣៦៤; រូ. ៣៩៨; នី. ៧៨៧; ចំ. ៤.២.១៤៣; បា. ៥.២.១២៦; “សិស្សរេ...” (ពហូសុ)]។

ឥស្សរភូតេ មន្ធត្ថេ អាមី, ឧវាមី ហោន្តិ។

ឥស្សរិយដ្ឋានភូតំ សំ អស្ស អត្ថីតិ សាមី, សុវាមី [សុ. និ. ៦៧១], ឥត្ថិយំ សាមិនី, សុវាមិនី, ពិន្ទុលោបោ, កាគមេ សាមិកោ។

៤៨៧. លក្ខ្យា ណោ អ ច [ក. ៣៦៤; រូ. ៣៩៨; នី. ៧៨៧; បា. ៥.២.១០០]។

លក្ខីម្ហា មន្ធត្ថេ ណោ ហោតិ, ឦការស្ស អត្តញ្ច ហោតិ។

លក្ខី សិរី ឯតស្ស អត្ថីតិ លក្ខណោ។

៤៨៨. អង្គា នោ កល្យាណេ [ក. ៣៦៤; រូ. ៣៩៨; នី. ៧៨៧; បា. ៥.២.១០០]។

កល្យាណេ វត្តព្ពេ អង្គម្ហា មន្ធត្ថេ នោ ហោតិ។

កល្យាណំ អង្គំ ឯតិស្សា ឥត្ថិយា អត្ថីតិ អង្គនា។

៤៨៩. សោ លោមា [ក. ៣៦៤; រូ. ៣៩៨; នី. ៧៨៧; ចំ. ៤.២.១០៤; បា. ៥.២.១០០]។

លោមម្ហា មន្ធត្ថេ សបច្ចយោ ហោតិ។

ពហូនិ លោមានិ អស្ស សន្តីតិ លោមសោ។ ឯត្ថ 'សោ'តិ សុត្តវិភាគេន "សុមេធសោ, ភូរិមេធសោ" ឥច្ចាទីនិបិ សិជ្ឈន្តិ។

អស្សត្ថិរាសិ និដ្ឋិតោ។

ភាវ, កម្មរាសិ

៤៩០. តស្ស ភាវកម្មេសុ ត្ត តា ត្តន ណ្យ ណេយ្យណិយ ណ ឥយា [ក. ៣៦០; រូ. ៣៨៧; នី. ៧៨០; ចំ. ៤.១.១៣៦-១៥៣; បា. ៥.១.១១៩-១៣៦]។

តស្ស ភាវោ, តស្ស កម្មន្តិ អត្ថេ ឆដ្ឋន្តា ឯតេ អដ្ឋ បច្ចយា ពហុលំ ភវន្តិ។

តត្ថ ភវន្តិ ពុទ្ធិ, សទ្ទា ឯតស្មាតិ ភាវោ, សទ្ទានំ អត្តនោ អត្ថេសុ អាទិម្ហិ ឧប្បត្តិការណំ, ចិរកាលំ បវត្តិការណញ្ច។ តត្ថ អាទិម្ហិ បវត្តិការណំ **ព្យុប្បត្តិនិមិត្តំ** នាម។ ចិរកាលំ បវត្តិការណំ **បវត្តិនិមិត្តំ** នាម។ តទុភយម្បិ ជាតិ, ទព្ព, គុណ, ក្រិយា, នាមវសេន បញ្ចវិធំ ហោតិ។

តត្ថ "គោស្ស ភាវោ គោត្ត"ន្តិ ឯត្ថ គោជាតិ ភាវោ នាម។

"ទណ្ឌិនោ ភាវោ ទណ្ឌិត្ត"ន្តិ ឯត្ថ ទណ្ឌទព្ពំ ភាវោ នាម។

"នីលស្ស បដស្ស ភាវោ នីលត្ត"ន្តិ ឯត្ថ នីលគុណោ ភាវោ នាម។

"បាចកស្ស ភាវោ បាចកត្ត"ន្តិ ឯត្ថ បចនក្រិយា ភាវោ នាម។

"តិស្សនាមស្ស ជនស្ស ភាវោ តិស្សត្ត"ន្តិ ឯត្ថ តិស្សនាមំ ភាវោ នាម។

តត្ថ គោស្ស ភាវោតិ គោសទ្ទំ សុត្វា គោទព្ពេ គោពុទ្ធិយា វា គោទព្ពំ ទិស្វា តស្មិំ ទព្ពេ គោវោហារស្ស វា បវត្តិការណន្តិ អត្ថោ។ ឯវំ សេសេសុបិ យថានុរូបំ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

ត្តម្ហិ-គោត្តំ, ទណ្ឌិត្តំ, បាចកត្តំ, តិស្សត្តំ ឥច្ចាទិ។

តាម្ហិ-សង្គណិការាមតា , និទ្ទារាមតា, ភស្សារាមតា ឥច្ចាទិ។

ត្តនម្ហិ-បុថុជ្ជនត្តនំ, វេទនត្តនំ, ជារត្តនំ, ជាយត្តនំ ឥច្ចាទិ។

ណ្យម្ហិ-អលសស្ស ភាវោ អាលស្យំ, សមណស្ស ភាវោ សាមញ្ញំ, ព្រាហ្មណស្ស ភាវោ ព្រាហ្មញ្ញំ, សីលសមាធិបញ្ញាគុណោ សាមញ្ញញ្ច ព្រាហ្មញ្ញញ្ច នាម។ តាបសស្ស ភាវោ តាបស្យំ, និបុណស្ស ភាវោ នេបុញ្ញំ, វិបុលស្ស ភាវោ វេបុល្លំ, រញ្ញោ ភាវោ រជ្ជំ, អាបព្ពតស្ស ខេត្តស្ស ភាវោ អាបព្ពត្យំ, ទាយាទស្ស ភាវោ ទាយជ្ជំ, វិសមស្ស ភាវោ វេសម្មំ, សខិនោ ភាវោ សខ្យំ, វាណិជានំ ភាវោ វាណិជ្ជំ ឥច្ចាទិ។

ណេយ្យម្ហិ – សុចិស្ស ភាវោ សោចេយ្យំ។ ឯវំ អាធិបតេយ្យំ ឥច្ចាទិ។

ណិយម្ហិ-អាលសិយំ, មទភាវោ មទិយំ។ ឯវំ ទក្ខិយំ, បុរោហិតភាវោ បោរោហិតិយំ, ព្យត្តស្ស ភាវោ វេយ្យត្តិយំ, ព្យាវដស្ស ភាវោ វេយ្យាវដិយំ, ឥមានិ ទ្វេ បុព្ពេ វេយ្យាករណបទំ វិយ សិទ្ធានិ។

ណម្ហិ-គរុនោ ភាវោ គារវោ, បដុភាវោ បាដវំ ឥច្ចាទិ។

ឥយម្ហិ-អធិបតិភាវោ អធិបតិយំ, បណ្ឌិតភាវោ បណ្ឌិតិយំ, ពហុស្សុតភាវោ ពហុស្សុតិយំ, នគ្គស្ស ភាវោ នគ្គិយំ, សូរភាវោ សូរិយំ, វីរភាវោ វីរិយំ ឥច្ចាទិ។

កម្មត្ថេ កម្មំ នាម ក្រិយា, អលសស្ស កម្មំ អលសត្តំ, អលសតា, អលសត្តនំ, អាលស្យំ, អាលសេយ្យំ, អាលសិយំ, អាលសំ, អលសិយំ ឥច្ចាទិ។

៤៨១. ព្យ វទ្ធទាសា វា [ក. ៣៦០; រូ. ៣៨៧; នី. ៧៨០]។

ភាវ , កម្មេសុ វទ្ធ, ទាសេហិ ព្យោ ហោតិ វា។

វទ្ធស្ស ភាវោ កម្មំ វា វទ្ធព្យំ, វទ្ធតា, ទាសព្យំ, ទាសតា, ‘វទ្ធវ’ន្តិ ឥជ ណេ បរេ វាគមោ។

៤៨២. នណ យុវា ពោ ច វយេ [ក. ៣៦១; រូ. ៣៨៨; នី. ៧៨១; ចំ. ៤.១.១៤៦; បា. ៥.១.១៣០; ‘...វស្ស’ (ពហុសុ)]។

វយេ គម្យមានេ ភាវ, កម្មេសុ យុវតោ នណ ហោតិ វា ពាគមោ ច។

យុវស្ស ភាវោ យោព្ពនំ។

វាត្វេវ? យុវត្តំ, យុវតា។

៤៨៣. អណ្វាទីហិមោ [ក. ៣៦០; រូ. ៣៨៧; នី. ៧៨០; ចំ. ៤.១.១៣៩; បា. ៥.១.១២២; ‘អណ្វាទិត្វិមោ’ (ពហុសុ)]។

តេហិ ភាវេ ឥមោ ហោតិ វា។

អណុនោ ភាវោ អណិមា, លឃុនោ ភាវោ លឃិមា។

៤៨៤. កស្សមហតមិមេ កសមហា [ក. ៤០៤; រូ. ៣៧០; និ. ៨៥៩; ‘កស្សក...’?]។

ឥមបច្ចយេ បរេ កស្ស, មហន្តសទ្ទានំ កមេន កស, មហា ហោន្តិ។

កស្សកស្ស កម្មំ កសិមា [(កិសមហតមិមេ កសមហា។ ឥមបច្ចយេ បរេ កិស, មហន្តសទ្ទានំ កមេន កស, មហា ហោន្តិ។ កិសស្ស ភាវោ កសិមា, មោគ. ៤-១៣៣)], មហន្តស្ស ភាវោ មហិមា។ សុមនស្ស ភាវោ សោមនស្សំ, ណ្យម្ហិ សាគមោ, ‘វគ្គលសេហិ តេ’តិ យស្ស បររូបត្តំ។ ឯវំ ទោមនស្សំ, សុន្ទរំ វចោ ឯតស្មិន្តិ សុវចោ, សុវចស្ស ភាវោ សោវចស្សំ។ ឯវំ ទោវចស្សំ។

“អារាមរាមណេយ្យកំ, ឧយ្យានរាមណេយ្យកំ, ភូមិរាមណេយ្យកំ” ឥច្ចាទីសុ រមិតព្ពន្តិ រមណំ, រមណំ ឯត្ថ អត្ថីតិ រាមណោ, អារាមោ, អារាមរាមណស្ស ភាវោ អារាមរាមណេយ្យកំ, ណេយ្យោ, សកត្ថេ ច កោ [កថំ រាមណិយកន្តិ? សកត្ថេ កន្តា ណេន សិទ្ធំ, (មោគ. ៤-៥៩)], អារាមសម្បត្តិ, អារាមសិរីតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯវំ សេសេសុ។

ភាវ, កម្មរាសិ និដ្ឋិតោ។

បរិមាណរាសិ

៤៨៥. តមស្ស បរិមាណំ ណិកោ ច [ក. ៣៥១; រូ. ៣៧៤; នី. ៧៦៤; ចំ. ៤.១.៦២; បា. ៥.១.៥៧, ៥៨]។

តំ អស្ស បរិមាណន្តិ អត្ថេ បឋមន្តា ណិកោ ហោតិ កោ ច។ បរិមីយតេ អនេនាតិ បរិមាណំ។

ទោណោ បរិមាណមស្សាតិ ទោណិកោ។ ឯវំ ខារិកោ, កុម្ភិកោ, អសីតិវស្សានិ បរិមាណមស្សាតិ អាសីតិកោ, វយោ។ ឯវំ នាវុតិកោ, ឧបឌ្ឍកាយោ បរិមាណមស្សាតិ ឧបឌ្ឍកាយិកំ, ពិម្ពោហនំ, ទ្វេ បរិមាណមស្សាតិ ទុកំ។ ឯវំ តិកំ, ចតុក្កំ, បញ្ចកំ, ឆក្កំ, ទ្វិត្តំ។ ទសកំ, សតកំ។

៤៩៦. យតេតេហិ ត្តកោ [ក. ៣៩១; រូ. ៤២៣; នី. ៨៣០; បា. ៥.១.២២, ២៣]

តមស្ស បរិមាណន្តិ អត្ថេ យ, ត, ឯតសទ្ទេហិ សទិសទ្ធិភូតោ ត្តកោ ហោតិ។

យំ បរិមាណមស្សាតិ យត្តកំ។ ឯវំ តត្តកំ។

៤៩៧. ឯតស្មេជ ត្តកេ [ក. ៤០៤; រូ. ៣៧០; នី. ៨៥៩]។

ត្តកេ បរេ ឯតសទ្ទស្ស ឯជ ហោតិ។

ឯតំ បរិមាណមស្សាតិ ឯត្តកំ, យាវ បរិមាណមស្សាតិ យាវត្តកំ។ ឯវំ តាវត្តកំ, ឯតាវត្តកំ។ ‘យតេតេហី’តិ វចនេន យាវ, តាវ, ឯតាវាបិ គយ្ហន្តិ។

៤៩៨. សព្ពា ច ដាវន្តុ [ក. ៣៩១; រូ. ៤២៣; នី. ៨៣០; ចំ. ៤.២.៤៣; បា. ៥.២.៣៩; ‘សព្ពា ចចវន្តុ’ (ពហូសុ)]។

តមស្ស បរិមាណន្តិ អត្ថេ យ, តេ’តេហិ ច សព្ពតោ ច ដាវន្តុ ហោតិ, ឯតស្ស ទ្វិត្តំ។

សព្ពំ បរិមាណំ អស្សាតិ សព្ពាវន្តំ, សព្ពាវា, អត្ថោ, សព្ពាវន្តោ, សព្ពាវន្តា, អត្ថា, សព្ពាវតិ, អត្ថេ, សព្ពាវន្តេសុ, អត្ថេសុ, ឥត្ថិយំ សព្ពាវតី, សព្ពាវន្តី, បរិសា។ ឯវំ យាវា, យាវន្តា, យាវន្តោ, តាវា, តាវន្តា, តាវន្តោ, ឯត្តាវា, ឯត្តាវន្តា, ឯត្តាវន្តោ ឥច្ចាទិ។

ក្វចិ មហាវុត្តិនា ឯកស្ស ត-ការស្ស លោបោ, យាវតកោ កាយោ, តាវតកោ ព្យាមោ [ទី. និ. ៣.២០០], យាវតិកា យានស្ស ភូមិ។

៤៩៩. កិម្ហា រតិ រីវ រីវតក រិត្តកា [ក. ៣៩១; រូ. ៤២៣; នី. ៨៣០; ចំ. ៤.២.៤៥; បា. ៥.២.៤១]។

តំ អស្ស បរិមាណន្តិ អត្ថេ កឹសទ្ទតោ ឯតេ ចត្តារោ បច្ចយា ភវន្តិ។

៥០០. វានុពន្ធេន្តសរាទិស្ស [ក. ៥៣៩; រូ. ៥៥៨; នី. ១១២៤]។

វានុពន្ធេ បច្ចយេ បរេ បទន្តសរាទិស្ស លោបោ ហោតិ។ អាទិសទ្ទេន បទន្តព្យញ្ជនំ គយ្ហតិ, សុត្តវិភត្តេន រីវន្តុ, រិត្តាវន្តុបច្ចយា ច ហោន្តិ។

កឹ បរិមាណមស្សាតិ កតិ។ បញ្ចក្ខន្ធា កតិ កុសលា, កតិ អកុសលា [វិភ. ១៥១], កតិវស្សោសិ ត្វំ ភិក្ខុ, ឯកវស្សោ អហំ ភគវា [មហាវ. ៧៨], កឹ បរិមាណំ អស្សាតិ កីវំ, កីវ ទូរោ ឥតោ គាមោ។ ឯវំ កីវតកំ, កិត្តកំ។

រីវន្តុម្ហិ – កីវន្តោ ហោន្តុ យាចកា [ជា. ២.២០.១០៣] តិ។

រិត្តាវន្តុម្ហិ – កិត្តាវតា ខន្ធានំ ខន្ធបញ្ញត្តិ [សំ. និ. ៣.៨២], កិត្តាវតា នុ ខោ ភន្តេ រូបន្តិ វុច្ចតិ, កិត្តាវតា នុ ខោ ភន្តេ មារោតិ វុច្ចតិ [សំ. និ. ៣.១៦១]។

បុព្ពសុត្តេន ដាវន្តុម្ហិ – ឯត្តាវតា ខន្ធានំ ខន្ធបញ្ញត្តិ, ឯត្តាវតា រូបន្តិ វុច្ចតិ, ឯត្តាវតា មារោតិ វុច្ចតិ។

៥០១. មានេ មត្តោ [ក. ៣២៨; រូ. ៣៥២; នី. ៧០៨; ចំ. ៤.២.៣៨; បា. ៥.២.៣៧]។

មីយតេ ឯតេនាតិ មានំ, តំ ឧម្មានំ, បរិមាណន្តិ ទុវិធំ, ឧទ្ធំ មានំ ឧម្មានំ, ឥទញ្ចំ មានំ បរិមាណំ, ឥមស្មឹ សុត្តេ បន សាមញ្ញវចនត្តា ទុវិធម្បិ លព្ភតិ, ទុវិធេ មានេ បវត្តា ហត្ថាទិសទ្ទម្ហា តមស្ស បរិមាណន្តិ អត្ថេ មត្តបច្ចយោ ហោតិ។

ហត្ថោ បរិមាណំ អស្សាតិ ហត្ថមត្តំ, ទ្វេ ហត្ថា បរិមាណំ អស្សាតិ ទ្វិហត្ថមត្តំ, ទ្វេ អង្គុលិយោ បរិមាណំ អស្សាតិ ទ្វង្គុលមត្តំ។ ឯវំ ចតុរង្គុលមត្តំ, វិទត្ថិមត្តំ, យោជនមត្តំ , តីណិ យោជនានិ បរិមាណំ អស្សាតិ តិយោជនមត្តំ, នាឡិមត្តំ, បត្ថមត្តំ, ទោណមត្តំ, បលំ វុច្ចតិ ឧម្មានសង្ខាតោ ជាតិវិសេសោ, បលំ បរិមាណំ អស្សាតិ បលមត្តំ, បញ្ចមត្តំ, បញ្ចមត្តេហិ ភិក្ខុសតេហិ សទ្ធឹ [បារា. ១], តីសមត្តំ, សដ្ឋិមត្តំ, សតមត្តំ, សហស្សមត្តំ, កោដិមត្តំ, កុម្ភមត្តំ, ចាដិមត្តំ, ហត្ថិមត្តំ, បព្ពតមត្តំ ឥច្ចាទិ។

‘មត្តា’តិ វា បរិមាណវាចិសទ្ទន្តរំ, ហត្ថោ មត្តា ឯតស្សាតិ ហត្ថមត្តំ។ ឯវំ ទ្វិហត្ថមត្តំ, ឥច្ចាទិនា សមាសោបិ យុជ្ជតិ។ អភេទូបចារេន បន ហត្ថបរិមាណំ ហត្ថោតិ កត្វា “ទ្វិហត្ថំ វត្ថំ, ទោណោ វីហិ, ទោណោ មាសោ”តិ សិជ្ឈតិ។

៥០២. តគ្ឃោ ចុទ្ធំ [ក. ៣២៨; រូ. ៣៥២; នី. ៧០៨; ចំ. ៤.២.៣៩; បា. ៥.២.៣៧]។

ឧទ្ធំមានេ បវត្តា សទ្ទា តមស្ស បរិមាណន្តិ អត្ថេ តគ្ឃបច្ចយោ ហោតិ មត្តោ ច។

ជណ្ណុ បរិមាណមស្សាតិ ជណ្ណុតគ្ឃំ, ជណ្ណុមត្តំ។

៥០៣. ណោ ច បុរិសា [ក. ៣៥២; រូ. ៣៧៦; នី. ៧៦៥; ចំ. ៤.២.៤០ ...បេ.... ៥.២.៣៨]។

ឧទ្ធំមានេ បវត្តា បុរិសម្ហា ណោ ច ហោតិ តគ្ឃោ ច មត្តោ ច។

ចតុហត្ថោ បុរិសោ បរិមាណមស្សាតិ បោរិសំ, តិបោរិសំ, សតបោរិសំ, គម្ភីរំ។ ឯវំ បុរិសតគ្ឃំ, បុរិសមត្តំ, ឧទ្ធំ បសារិតហត្ថេន សទ្ធឹ បញ្ចហត្ថំ បុរិសបមាណំ បោរិសន្តិ វទន្តិ, “ឯកូនតីសោ វយសា”តិ [ទី. និ. ២.២១៤ (ឯកូនតីសោ)] ឯត្ថ ឯកូនតីស វស្សានិ អាយុបរិមាណំ អស្សាតិ ឯកូនតីសោ។ ឯវំ វីសោ, តីសោ, ចត្តាលីសោ, បញ្ញាសោ, សហស្សោ ព្រហ្មា, ទ្វិសហស្សោ ព្រហ្មា, ទសសហស្សោ ព្រហ្មា។ ឯត្ថ ច “សហស្សបរិមាណំ ចក្កវាឡំ អស្សាតិ សហស្សោ”-ឥច្ចាទិនា ណបច្ចយេន សិជ្ឈតិ។

បរិមាណរាសិ និដ្ឋិតោ។

សង្ខ្យារាសិ

៥០៤. ឯកា កាក្យសហាយេ [ក. ៣៩១; រូ. ៤២៣; នី. ៨៣៥; ចំ. ៤.២.៦៧; បា. ៥.៣.៥២]។

អសហាយត្ថេ ឯកម្ហា ក, អាកី ហោន្តិ វា។

អសហាយោ ឯកោ, ឯកកោ, ឯកាកី, ឯកោ វា។

ឥត្ថិយំ ឯកិកា, ឯកាកិនី, ឯកា វា, ‘អជាតុស្ស កេ’តិ សុត្តេន ឥត្ថិយំ កម្ហិ បរេ អស្ស ឥត្តំ។

៥០៥. ទ្វិតិ ចតូហិ តីយត្ថា [ក. ៣៨៥; រូ. ៤០៩; នី. ៨១៧; តិសត្ថា?]។

តេហិ តស្ស បូរណន្តិ អត្ថេ តីយោ ច ត្ថោ ច ហោន្តិ។

៥០៦. ទ្វិតីនំ ទុតា តីយេ [ក. ៣៨៦, ៤១០; នី. ៨១៨; តិយេ?]។

តីយេ បរេ ទ្វិ, តិសទ្ទានំ ទុ, តាទេសា ហោន្តិ។

ទ្វិន្នំ បូរណោ ទុតីយោ [ឆដ្ឋសំគីតិ បាឋេសុ ទុតិយោត្យាទិនា ទិស្សន្តិ], ទ្វិន្នំ បូរណី ទុតីយា, ទ្វិន្នំ បូរណំ ទុតីយំ។ ឯវំ តតីយោ, តតីយា, តតីយំ។ ចតុន្នំ បូរណោ ចតុត្ថោ, ចតុត្ថី, ចតុត្ថំ។

៥០៧. ម បញ្ចាទិកតិហិ [ក. ៣៧៣; រូ. ៤០៦; នី. ៨០២; ចំ. ៤.២.៥៥; បា. ៥.២.៤៩]។

បញ្ចាទីហិ ច កតិម្ហា ច តស្ស បូរណត្ថេ អត្ថេ មោ ហោតិ។

បញ្ចមោ, បញ្ចមី, បញ្ចមំ។ ឯវំ សត្តម, អដ្ឋម, នវម, ទសម, ឯកាទសមាទិ។ កតិន្នំ បូរណោ កតិមោ, កតិមី, តិថី។

៥០៨. តស្ស បូរណេកាទសាទិតោ វា [ក. ៣៧៤; រូ. ៤១២; នី. ៨០៥; ចំ. ៤.២.៥១; បា. ៥.២.៤៨]។

បូរតេ អនេនាតិ បូរណំ, ឯកាទសាទិតោ តស្ស បូរណត្ថេ អត្ថេ ឌានុពន្ធោ អបច្ចយោ ហោតិ វា។

ឯកាទសន្នំ បូរណោ ឯកាទសោ, ឯកាទសី, ឯកាទសំ, ឯកាទសមោ វា។ ឯវំ ទ្វាទសោ, ទ្វាទសមោ, តេរសោ, តេរសមោ, ចុទ្ទសោ, ចុទ្ទសមោ, បញ្ចទសោ, បញ្ចទសមោ, បន្នរសោ, បន្នរសមោ, សោឡសោ, សោឡសមោ, សត្តរសោ, សត្តរសមោ, អដ្ឋារសោ, អដ្ឋារសមោ។

៥០៩. ដេ សតិស្ស តិស្ស [ក. ៣៨៩; រូ. ៤១៣; នី. ៨២៤]។

ដេ បរេ សតិស្ស តិ-ការស្ស លោបោ ហោតីតិ វីសតិ, តីសតីនំ តិស្ស លោបោ។

ឯកូនវីសោ, ឯកូនវីសតិមោ, វីសោ, វីសតិមោ, តីសោ, តីសតិមោ, ចត្តាលីសោ, ចត្តាលីសមោ, បញ្ញាសោ, បញ្ញាសមោ។ សង្ខ្យាទិតោ បុរិមសុត្តេន មោ, សដ្ឋិមោ, សត្តតិមោ, អសីតិមោ, នវុតិមោ។

៥១០. សតាទីនមិ ច [ក. ៣៧៣; រូ. ៤០៦; នី. ៨០២; ចំ. ៤.២.៥៣ ...បេ.... ៥.២.៥៧]។

សតាទិតោ តស្ស បូរណត្ថេ មោ ហោតិ, សតាទីនំ អន្តស្ស ឥត្តញ្ច ហោតិ។

សតស្ស បូរណោ សតិមោ, ទ្វិសតិមោ, តិសតិមោ, សហស្សិមោ។

៥១១. ឆា ដ្ឋដ្ឋមា [ក. ៣៨៤; រូ. ៤០៧; នី. ៨០៣]។

ឆម្ហា តស្ស បូរណត្ថេ អត្ថេ ដ្ឋ, ដ្ឋមា ហោន្តិ។

ឆដ្ឋោ, ឆដ្ឋី, ឆដ្ឋំ, ឆដ្ឋមោ, ឆដ្ឋមី, ឆដ្ឋមំ។

៥១២. សង្ខ្យាយ សច្ចុតីសាសទសន្តាយាធិកាស្មិំ សតសហស្សេ ដ [ក. ៣២៨; រូ. ៣៥២; នី. ៧០១; ចំ. ៤.២.៥០ ...បេ.... ៥.២.៤៥, ៤៦; '...ឌោ' (ពហូសុ)]។

សតិ, ឧតិ, ឦស, អាស, ទសន្តាហិ សង្ខ្យាហិ តេ អធិកា អស្មិំ សតសហស្សេតិ អត្ថេ ឌានុពន្ធោ អបច្ចយោ ហោតិ។

ឯត្ថ ច 'សតសហស្សេ'តិ សតេ វា សហស្សេ វាតិ អត្ថោ។

តត្ថ សហស្សសទ្ទេន សហស្សំ ទសសហស្សំ សតសហស្សំ ទសសតសហស្សញ្ច គយ្ហតិ។

ទសន្ត, សត្យន្ត, ឦសន្ត, អាសន្ត, ឧត្យន្តាតិ ឯវំ អនុក្កមោ វេទិតព្ពោ។

តត្ថ ទស, ឯកាទសតោ បដ្ឋាយ យាវ អដ្ឋារសា នវសង្ខ្យា **ទសន្តា** នាម។

វីសតិ, ឯកវីសតិតោ បដ្ឋាយ យាវ អដ្ឋវីសតិយា នវសង្ខ្យា ច តីសតិ, ឯកតីសតិតោ បដ្ឋាយ យាវ អដ្ឋតីសតិយា នវសង្ខ្យា ច **សត្យន្តា** នាម។

ចត្តាលីស, ឯកចត្តាលីសតោ បដ្ឋាយ យាវ អដ្ឋចត្តាលីសាយ នវសង្ខ្យា **ឦសន្តា** នាម។

បញ្ញាស , ឯកបញ្ញាសតោ បដ្ឋាយ យាវ អដ្ឋបញ្ញាសាយ នវសង្ខ្យា **អាសន្តា** នាម។

នវុតិ, ឯកនវុតិតោ បដ្ឋាយ យាវ អដ្ឋនវុតិយា នវ សង្ខ្យា **ឧត្យន្តា** នាម។

សេសា ដ្ឋន្តា, ត្យន្តាបិ តថ សង្គយ្ហន្តិ។ **ដ្ឋន្តា** នាម សដ្ឋិ,-ឯកសដ្ឋ្យាទិកា នវសង្ខ្យា។ **ត្យន្តា** នាម សត្តតិ, ឯកសត្តត្យាទិកា នវសង្ខ្យា ច អសីតិ, ឯកាសីត្យាទិកា នវសង្ខ្យា ច។

ទសន្តាសុ តាវ – ទស អធិកា យស្មិំ សតេ តយិទំ ទសសតំ។ ឯវំ ទសសហស្សំ, ទសសតសហស្សំ, ឯកាទស អធិកា យស្មិំ សតេ តយិទំ ឯកាទសសតំ។ ឯវំ ឯកាទសសហស្សំ, ឯកាទសសតសហស្សំ។ ឯវំ ទ្វាទសសតមិច្ចាទីនិ។

សត្យន្តាសុ – ដម្ហិ តិ-ការលោបោ, វីសតិ អធិកា យស្មិំ សតេ តយិទំ វីសសតំ។ ឯវំ ឯកវីសសតំ, ទ្វាវីសសតំ តច្ចាទិ, តីសតិ អធិកា យស្មិំ សតេ តយិទំ តីសសតំ។ ឯវំ ឯកតីសសតំ, ទ្វត្តិំសសតំ តច្ចាទិ។ ឯស នយោ សហស្សេបិ។

ឡ្លសន្តាសុ – ចត្តាលីសំ អធិកា យស្មិំ សតេ តយិទំ ចត្តាលីសសតំ។ ឯវំ ឯកចត្តាលីសសតំ, ទ្វេចត្តាលីសសតំ តច្ចាទិ។ ឯស នយោ សហស្សេបិ។

អាសន្តាសុ – បញ្ញាសំ អធិកា យស្មិំ សតេ តយិទំ បញ្ញាសសតំ។ ឯវំ ឯកបញ្ញាសសតំ, ទ្វេបញ្ញាសសតំ តច្ចាទិ។ ឯស នយោ សហស្សេបិ។

ដ្ឋន្តាសុ – សដ្ឋិ អធិកា យស្មិំ សតេ តយិទំ សដ្ឋិសតំ។ ឯវំ ឯកសដ្ឋិសតំ, ទ្វាសដ្ឋិសតំ តច្ចាទិ។ ឯស នយោ សហស្សេបិ។

ត្យន្តាសុ – សត្តតិ អធិកា, ឯកសត្តតិ អធិកា, អសីតិ អធិកា, ឯកាសីតិ អធិកា តច្ចាទិនា វត្តព្ពា។

ឧត្យន្តាសុ – នវុតិ អធិកា យស្មិំ សតេ តយិទំ នវុតិសតំ។ ឯវំ ឯកនវុតិសតំ, ទ្វេនវុតិសតំ តច្ចាទិ។ ឯស នយោ សហស្សេបិ។

អថ វា **ទសន្តា** នាម ឯកតោ បដ្ឋាយ ទសសង្ខ្យា។

សត្យន្តា នាម ឯកាទសតោ បដ្ឋាយ វីសសង្ខ្យា។

ឡ្លសន្តា នាម ឯកតីសតោ បដ្ឋាយ ទសសង្ខ្យា។

អាសន្តា នាម ឯកចត្តាលីសតោ បដ្ឋាយ ទសសង្ខ្យា។

ឯវំ **ដ្ឋន្ត, ត្យន្ត, ឧត្យន្តា**បិ វេទិតព្ពា។

ឯកោ អធិកោ យស្មិំ សតេ តយិទំ ឯកសតំ, “អថេត្ថេកសតំ ខត្យា, អនុយន្តា យសស្សិនោ”តិ [ជា. ២.២២.៥៩៤] បាឡិ។ “ទ្វេ អធិកា យស្មិំ សតេ តយិទំ ទ្វិសតំ” តច្ចាទិនា សព្ពំ វត្តព្ពំ, សុវិចិត្តមិទំ វិធានន្តិ។

យថា បន “ឯកោ ច ទស ច ឯកាទស, ឯកាធិកា វា ទស ឯកាទសា”តិ សិជ្ឈតិ, តថា តថបិ “ទស ច សតញ្ច ទសសតំ, ទសាធិកំ វា សតំ ទសសត”ន្តិអាទិនា វុត្តេ សព្ពំ តំ វិធានំ សមាសវសេន សិជ្ឈតិ។

តត្ថ បន “ទ្វេ សតានិ ទ្វិសតំ, តីណិ សតានិ តិសត”មិច្ចាទីនិ ច “ទ្វេ សហស្សានិ ទ្វិសហស្សំ, តីណិ សហស្សានិ តិសហស្ស”មិច្ចាទីនិ ច “ទ្វេ សតសហស្សានិ ទ្វិសតសហស្សំ, តីណិ សតសហស្សានិ តិសតសហស្ស”មិច្ចាទីនិ ច ទិគុសមាសេ សិជ្ឈន្តិ។

៥១៣. វារសង្ខ្យាយក្ខត្តុំ [ក. ៦៤៦; រូ. ៤១៩; នី. ១២៨២; ចំ. ៤.៤.៥; បា. ៥.៤.១៧]។

វារសម្ពន្ធិភូតា សង្ខ្យាសទ្ទា ក្ខត្តុំបច្ចយោ ហោតិ។

ទ្វេ វារា ទ្វិក្ខត្តុំ។ ឯវំ តិក្ខត្តុំ, ចតុក្ខត្តុំ, បញ្ចក្ខត្តុំ, ទសក្ខត្តុំ, សតក្ខត្តុំ, សហស្សក្ខត្តុំ។

៥១៤. កតិម្ហា [ក. ៦៤៦; រូ. ៤១៩; នី. ១២៨២; ចំ. ៤.៤.៦; បា. ៥.៤.២០]។

វារសម្ពន្ធិភូតា កតិសទ្ទា ក្ខត្តុំ ហោតិ។ កតិ វារា កតិក្ខត្តុំ។

៥១៥. ពហុម្ហា ធា ច បច្ចាសត្តិយា [ក. ៦៤៦; រូ. ៤១៩; នី. ១២៨២; 'បច្ចាសត្តិយំ' (ពហូសុ)]។

វារសម្ពន្ធិភូតា ពហុសទ្ទា បច្ចាសត្តិយា សតិ ធា ច ហោតិ ក្ខត្តុញ្ច។

ពហុវារា ពហុក្ខត្តុំ, ពហុសទ្ទេន អនេកវារំ ឧបលក្ខេតិ, អនេកវារា អនេកក្ខត្តុំ។ ឯវំ ពហុវារា ពហុធា, អនេកវារា អនេកធា។ បច្ចាសត្តិ នាម វារានំ អច្ចាសន្នតា វុច្ចតិ, ទិវសស្ស ពហុក្ខត្តុំ ភុញ្ជតិ, ពហុធា ភុញ្ជតិ, វារានំ ទូរភាវេ សតិ តេ បច្ចយា ន ហោន្តិ, មាសស្ស ពហុវារេ ភុញ្ជតិ។

៥១៦. សកឹ វា [ក. ៦៤៦; រូ. ៤១៩; នី. ១២៨២; ចំ. ៤.៤.៨; បា. ៥.៤.១៩]។

ឯកវារន្តិ អត្ថេ សកិន្តិ និបច្ចតេ វា។

សកឹ ភុញ្ជតិ, ឯកវារំ ភុញ្ជតិ។

សង្ខ្យារាសិ និដ្ឋិតោ។

ខុទ្ទករាសិ

បការរាសិ

៥១៧. ធា សង្ខ្យាហិ [ក. ៣៩៧; រូ. ៤២០; នី. ៨៣៦; ចំ. ៤.៣.២០; បា. ៥.៣.៤២]។

សង្ខ្យាវាចីហិ បការេ ធា ហោតិ។

ទ្វីហិ បការេហិ ទ្វិធា។ ឯវំ តិធា, ចតុធា, បញ្ចធា, ទសធា, សតធា, សហស្សធា, ពហុធា, ឯកធា, អនេកធា។

៥១៨. វេកា ជ្ឈំ [ក. ៣៩៧; រូ. ៤២០; នី. ៨៣៧; ចំ. ៤.៣.២៤; បា. ៥.៣.៤៦]។

ឯកម្ហា បការេ ជ្ឈំ ហោតិ វា។

ឯកេន បការេន ឯកជ្ឈំ, ឯកធា វា។

៥១៩. ទ្វិតីហេធា [ក. ៤០៤; រូ. ៤២០-៣៧០; នី. ៨៥៩; ចំ. ៤.៣.២៤; បា. ៥.៣.៤៦]។

ទ្វិតិសទ្ទេហិ បការេ ឯធា ហោតិ វា។

ទ្វេធា, តេធា, ទ្វិធា, តិធា វា។

៥២០. សព្ពាទីហិ បការេ ថា [ក. ៣៩៨; រូ. ៤២១; នី. ៨៤៤; ចំ. ៤.៣.២៦; បា. ៥.៣.៦៩]។

ពហុភេទោ វា សាមញ្ញស្ស ភេទកោ វិសេសោ វា បការោ, សព្ពាទីហិ បការេ ថា ហោតិ។

សព្ពេន បការេន សព្ពថា, សព្ពេហិ បការេហិ សព្ពថា, យាទិសេន បការេន យថា, យាទិសេហិ បការេហិ យថា។ ឯវំ តថា, អញ្ញថា, ឧភយថា, ឥតរថា។

៥២១. កថមិត្ថំ [ក. ៣៩៩; រូ. ៤២២; នី. ៨៤៥; ចា. ៥.៣.២៤, ២៥]។

ឯតេ សទ្ទា បការេ និបច្ចន្តិ។

កេន បការេន កថំ, ឥមិនា បការេន ឥត្ថំ។ ឥមិនា សុត្តេន កឹ, ឥមសទ្ទេហិ ថំ, ត្ថំបច្ចយេ កត្វា កឹស្ស កត្តំ, ឥមស្ស ឥត្តញ្ច ករិយតិ។

៥២២. តព្ពតិ ជាតិយោ [ក. ៣៩៨; រូ. ៤២១; នី. ៨៤៤; ចំ. ៤.៣.២៦; ចា. ៥.៣.៦៩]។

សោ បការោ អស្ស អត្ថីតិ តព្ពា, តស្មឹ តព្ពតិ, បការវន្តេ ទព្ពេតិ អត្ថោ។ តំសាមញ្ញវាចិម្ហា តព្ពតិ ជាតិយបច្ចយោ ហោតិ។

វិសេសេន បដុរូបោ បណ្ឌិតោ បដុជាតិយោ។ វិសេសេន មុទុរូបំ វត្ថុ មុទុជាតិយំ។

៥២៣. សោ វីច្ឆាប្បការេសុ [ក. ៣៩៧; រូ. ៤២០; នី. ៨៣៦; ចំ. ៤.៤.២ ...បេ.... ៥.៤.៤៣]។

វីច្ឆាយំ បការេ ច សោបច្ចយោ ហោតិ។

វីច្ឆាយំ –

បទំ បទំ វាចេតិ បទសោ វាចេតិ។ ខណ្ឌំ ខណ្ឌំ ករោតិ ខណ្ឌសោ ករោតិ, ពិលំ ពិលំ វិភជ្ជតិ ពិលសោ វិភជ្ជតិ ឥច្ចាទិ។ ឯត្ថ ច 'បទំ បទំ' ឥច្ចាទីសុ ក្រិយាវិសេសនេ ទុតិយា។

បការេ –

ពហូហិ បការេហិ បុថុសោ, សព្ពេហិ បការេហិ សព្ពសោ ឥច្ចាទិ។

"យោនិសោ ឧបាយសោ, ឋានសោ, ហេតុសោ, អត្ថសោ, ធម្មសោ, សុត្តសោ, អនុព្យញ្ជនសោ" ឥច្ចាទីសុ បន មហាវុត្តិនា តតិយេកវចនស្ស សោត្តំ។ តថា ទីឃសោ, ឱរសោ ឥច្ចាទិ។

ឥតិ បការរាសិ។

កុលរាសិ

៥២៤. បិតិតោ ភាតរិ រេយ្យណ [ក. ៣៥២; រូ. ៣៧៦; នី. ៧៦៥]។

បិតុសទ្ទម្ហា តស្ស ភាតាតិ អត្ថេ រេយ្យណ ហោតិ។

បិតុ ភាតា បេត្តេយ្យោ [អ. និ. ៦.៤៤]។ 'វានុពន្ធេន្តសរាទិស្សា'តិ ឧស្ស លោបោ, តស្ស ទ្វិត្តំ។

៥២៥. មាតិតោ ច ភគិនិយំ ឆោ [ក. ៣៥២; រូ. ៣៧៦; នី. ៧៦៥]។

មាតិតោ បិតិតោ ច ភគិនិយំ ឆោ ហោតិ។

មាតុ ភគិនី មាតុច្ឆា [ឧទា. ២២], បិតុ ភគិនី បិតុច្ឆា [សំ. និ. ២.២៤៣]។

៥២៦. មាតាបិតូស្វាមហោ [ក. ៣៥២; រូ. ៣៧៦; នី. ៧៦៥; ចំ. ៣.១.៦០; ចា. ៤.២.៣៦]។

មាតាបិតូហិ តេសំ មាតាបិតូសុ អាមហោ ហោតិ។

មាតុ មាតា មាតាមហី, មាតុ បិតា មាតាមហោ [ម. និ. ២.៤១១], បិតុ មាតា បិតាមហី, បិតុ បិតា បិតាមហោ។

ឥតិ កុលរាសិ។

ហិត, សាធុ, អរហរាសិ

៥២៧. ហិតេ វេយ្យណ [ក. ៣៥២; រូ. ៣៧៦; នី. ៧៦៥]។

មាតាបិតូហិ តេសំ ហិតេ រេយ្យណ ហោតិ។

មាតុ ហិតោ មេត្តេយ្យោ, បិតុ ហិតោ បេត្តេយ្យោ។ មាតាបិតូសុ សុប្បឌិបន្នោ។

៥២៨. ឥយោ ហិតេ [ក. ៣៥៦; រូ. ៣៨១; នី. ៧៧៣]។

តស្ស ហិតន្តិ អត្ថេ ឥយោ ហោតិ។

ឧបាទានានំ ហិតំ ឧបាទានិយំ។ ឯវំ ឱឃនិយំ, យោគនិយំ, គន្ថនិយំ, នីវរណិយំ, សុត្តវិភត្តិយា អញ្ញត្ថេសុបិ ឥយោ, សមានោទរេ សយិតោ សោទរិយោ។

៥២៩. ចក្ខាទិតោ ស្សោ [ក. ៣៥៣; រូ. ៣៧៨; នី. ៧៦៧]។

តស្ស ហិតន្តិ អត្ថេ ចក្ខាទីហិ ស្សោ ហោតិ។

ចក្ខុស្ស ហិតំ ចក្ខុស្សំ [អ. និ. ៥.២០៨], សុភរូបំ ចក្ខុភេសជ្ជញ្ច។ អាយុនោ ហិតំ អាយុស្សំ [អ. និ. ៥.២៣១], អាយុវឌ្ឍនវិធិ។

៥៣០. ណ្យោ តត្ថ សាធុ [ក. ៣៥៣; រូ. ៣៧៨; នី. ៧៦៧; ចំ. ៣.៤.១០០, ១០៣; បា. ៤.៤.៩៨, ១០៣, ១០៥]។

តស្មឹ សាធូតិ អត្ថេ ណ្យោ ហោតិ។

សភាយំ សាធុ សព្ភោ, ‘សាធូ’តិ កុសលោ យោគ្យោ ហិតោ វា។ មិត្តានំ ហិតំ មេត្តំ។ សុត្តវិភាគា អញ្ញត្របិ ណ្យោ, រថំ វហតីតិ រច្ឆា, រថវីថិ។

៥៣១. កម្មានិយញ្ញា [ក. ៣៥៣; រូ. ៣៧៨; នី. ៧៦៧]។

តស្មឹ សាធូតិ អត្ថេ កម្មម្ហា និយ, ញា ហោន្តិ។

កម្មេ សាធុ កម្មនិយំ, កម្មញ្ញំ។

៥៣២. កថាទិតិកោ [ក. ៣៥៣; រូ. ៣៧៨; នី. ៧៦៧; ចំ. ៣.៤.១០៤; បា. ៤.៤.១០២]។

តត្ថ សាធូតិ អត្ថេ កថាទីហិ ឥកោ ហោតិ។

កថាយំ សាធុ កថិកោ, ធម្មកថាយំ សាធុ ធម្មកថិកោ, សង្គាមេ សាធុ សង្គាមិកោ, គាមវាសេ សាធុ គាមវាសិកោ, ឧបវាសេ សាធុ ឧបវាសិកោ។

៥៣៣. បថាទីហិ ណេយ្យោ [ក. ៣៥២; រូ. ៣៧៦; នី. ៧៦៥; ចំ. ៣.៤.១០៥; បា. ៤.៤.១០៤]។

តត្ថ សាធូតិ អត្ថេ បថាទីហិ ណេយ្យោ ហោតិ។

បថេ សាធុ បាថេយ្យំ, សំ វុច្ចតិ ធនំ, តស្ស បតិ សបតិ, សបតិម្ហិ សាធុ សាបតេយ្យំ។

៥៣៤. ទក្ខិណាយារហេ [ក. ៣៥២; រូ. ៣៧៦; នី. ៧៦៥; ចំ. ៤.១.៨០; បា. ៥.១.៦៩]។

ទក្ខិណាសទ្ទម្ហា អរហត្ថេ ណេយ្យោ ហោតិ។

ទក្ខិណំ អរហតីតិ ទក្ខិណេយ្យោ។

៥៣៥. អាយោ តុមន្តា [ក. ៣៥២; រូ. ៣៧៦; នី. ៧៦៥; ‘វាយោ តុមន្តា’ (ពហូសុ)]។

តុមន្តម្ហា អរហត្ថេ អាយោ ហោតិ។

ឃាតេតុំ អរហតីតិ ឃាតេតាយោ, ជាបេតុំ អរហតីតិ ជាបេតាយោ, ‘ជាបេតុ’ន្តិ ហាបេតុំ, បព្វាជេតុំ អរហតីតិ បព្វាជេតាយោ, មហាវុត្តិនា អាយម្ហិ សពិន្ទុនោ ឧស្ស លោបោ។

ឥតិ ហិត, សាធុ, អរហរាសិ។

វិកតិរាសិ

៥៣៦. តស្ស វិការាវយវេសុ ណ ណិក ណេយ្យមយា [ក. ៣៥២, ៣៥១, ៣៧២; រូ. ៣៧៦, ៣៧៤, ៣៨៥; នី. ៧៦៥, ៧៦៤, ៧៩៨; ចំ. ៣.៣.១០៣; បា. ៤.៣.១៣៤]។

តស្ស វិការោ, តស្ស អវយវោតិ អត្ថេសុ ណាទយោ ហោន្តិ, បកតិយា ឧត្តរិ អវត្ថន្តរាបត្តិ វិការោ។

ឧទុម្ពរស្ស វិកតិ ឱទុម្ពរំ, ភស្មា, ឧទុម្ពរស្ស អវយវោ ឱទុម្ពរំ, បណ្ណាទិ។ កបោតាវយវោ កាបោតំ, មំស លោហិតបក្ខាទិ។

ណិកម្ហិ-កប្បាសស្ស វិកតិ កប្បាសិកំ, សុត្តំ វត្ថញ្ច។

ណេយ្យម្ហិ-ឯណិស្ស អវយវោ ឯណេយ្យំ, មំសំ។ កោសកិមីនំ វិកតិ កោសេយ្យំ, សុត្តំ វត្ថញ្ច។

មយម្ហិ-តិណានំ វិកតិ តិណមយំ។ ឯវំ ទារុមយំ, នឡមយំ, មត្តិកាមយំ, គុន្នំ វិកតិ គោមយំ, ករីសំ។

៥៣៧. ជតុតោ មយណ វា [ក. ៣៧២; រូ. ៣៨៥; នី. ៧៩៨; ចំ. ៣.៣.១០៨; បា. ៤.៣.១៣៨; ជតុតោ សណ វា (ពហូសុ)]។

តស្ស វិការាវយវេសុ ជតុតោ មយណ ហោតិ វា។

ជតុនោ វិការោ ជតុមយំ។

ឥតិ វិកតិរាសិ។

វិសេសរាសិ

៥៣៨. តរតមិស្សិកិយិដ្ឋាតិសយេ [ក. ៣៦៣; រូ. ៣៩០; នី. ៧៨៦; ចំ. ៤.៣.៤៥; បា. ៥.៣.៥៥, ៥៧]។

អតិសយត្ថេ ឯតេ បច្ចយា ភវន្តិ។

បាបានំ អតិសយេន បាបោតិ បាបតរោ, បាបតមោ, បាបិស្សិកោ, បាបិយោ, បាបិដ្ឋោ, ឥត្ថិយំ បាបតរា, អតិសយតោបិ អតិសយបច្ចយោ ហោតិ, អតិសយេន បាបិដ្ឋោ បាបិដ្ឋតរោ។

៥៣៩. វច្ឆាទីហិ តនុត្តេ តរោ [ក. ៣៦៣; រូ. ៣៩០; នី. ៧៨៦; ចំ. ៤.៣.៧៤; បា. ៥.៣.៩១]។

វច្ឆាទីហិ សព្ពតនុភាវេ តរោ ហោតិ។

អតិតរុណោ វច្ឆោ វច្ឆតរោ, ឥត្ថិយំ វច្ឆតរី។ យោព្ពនស្ស តនុត្តេ យោព្ពនបត្តានំ សុសុត្តស្ស តនុត្តេ អតិតរុណោ ឧសភោ ឧក្ខតរោ, អស្សភាវស្ស តនុត្តេ តរុណអស្សោ អស្សតរោ, ឥត្ថិយំ អស្សតរី។ សាមត្ថិយស្ស តនុត្តេ តរុណឧសភោ ឧសភតរោ។

៥៤០. កីម្ហា និទ្ធារណេ តរតមា [ក. ៣៦៣; រូ. ៣៩០; នី. ៧៨៦; ចំ. ៤.៣.៧៧; បា. ៥.៣.៩២, ៩៣; '...រតររតមា' (ពហូសុ)]។

កីសទ្ទា និទ្ធារណេ គម្យមានេ តរ, តមា ហោន្តិ។

កតរោ ភវតំ ទេវទត្តោ, កតរោ ភវតំ យញ្ញទត្តោ, កតមោ ភវតំ ទេវទត្តោ, កតមោ ភវតំ យញ្ញទត្តោ, 'កិស្ស កោ'តិ សុត្តេន តរ, តមេសុ កិស្ស កត្តំ។

ឥតិ វិសេសរាសិ។

សមូហរាសិ

៥៤១. សមូហេ កណណណិកា [ក. ៣៥៤; រូ. ៣៧៩; នី. ៧៧១; ចំ. ៣.១.៤៣-៤៧; បា. ៤.២.៣៧-៤២]។

តស្ស សមូហោតិ អត្ថេ កណ, ណ, ណិកា ហោន្តិ។

គោត្តបច្ចយន្តេហិ តាវ – រាជញ្ញានំ សមូហោ រាជញ្ញកំ, មានុស្សកំ។

ឧក្ខាទីហិ-ឧក្ខានំ ឧសភានំ សមូហោ ឱក្ខកំ, ឱដ្ឋានំ សមូហោ ឱដ្ឋកំ, ឧរព្ភានំ សមូហោ ឱរព្ភកំ។ ឯវំ រាជកំ, រាជបុត្តកំ, ហត្ថិកំ, ធេនុកំ, សសំ អទេន្តិ ភក្ខន្តីតិ សសាទកា, តេសំ សមូហោ សសាទកកំ។ ឥក្ខណិកំ។

ណម្ហិ-អមិត្តានំ សមូហោ អមិត្តំ។

ណិកម្ហិ-អបូបានំ សមូហោ អាបូបិកំ, សកុណានំ សមូហោ សាកុណិកោ [សំកុលានំ សមូហោ សំកុលិកំ?]។

៥៤២. ជនាទីហិ តា [ក. ៣៥៥; រូ. ៣៨០; នី. ៧៧១; ចំ. ៣.១.៦៩; បា. ៤.២.៤៣]។

តស្ស សមូហោតិ អត្ថេ តា ហោតិ។

ជនតា, រាជតា, ពន្ធុតា, គាមតា, សហាយតា, នគរវាសីនំ សមូហោ នាគរតា ឥច្ចាទិ។

៥៤៣. អយុភទ្វិតីហំសេ [ក. ៣៥៤; រូ. ៣៧៩; នី. ៧៧១; ចំ. ៤.២.៤៧, ៤៨; បា. ៥.២.៤៣, ៤៤]។

ឧភ, ទ្វិ, តីហិ តស្ស អំសត្ថេ អយោ ហោតិ។

ឧភោ អំសា ភាគា អស្សាតិ ឧភយំ, ទ្វេ អំសា អស្សាតិ ទ្វយំ, តយោ អំសា អស្សាតិ តយំ, វត្ថុត្តយំ, រតនត្តយំ, ទ្វេ វា តយោ វា អំសា អស្សាតិ ទ្វត្តយំ។

ឥតិ សមូហរាសិ។

ទត្ត, និព្ពត្តរាសិ

៥៤៤. តេន ទត្តេ លិយា [ក. ៣៥៨, ៣៥៦; រូ. ៣៨៣, ៣៨១; នី. ៧៧៨, ៧៧៣]។

តេន ទត្តោតិ អត្ថេ ល, ឥយា ហោន្តិ។ មហាវុត្តិនា ទិន្នសទ្ទស្ស ទត្តត្តំ។

ទេវេន ទត្តោតិ ទេវលោ [ជា. ១.៨.៦៥]។ 'ទេវិលោ'តិបិ [ទេវីលោ?] បាឡិ។ ទេវិយោ, ទេវទត្តោ វា។

ឯវំ ព្រហ្មលោ, ព្រាហ្មិយោ, ព្រហ្មទត្តោ, សិវេន ពិស្សនុទេវរាជេន ទត្តោ សីវលោ, សីវិយោ, ឥត្ថិយំ សីវលិ, សីវិយិ, សិស្ស ទីឃោ។

៥៤៥. តេន និព្ពត្តេ [ក. ៣៥៣; រូ. ៣៧៨; នី. ៧៦៧; 'តេន និព្ពត្តេ ឥមោ'?]។

តេន និព្ពត្តេ ឥមោ ហោតិ។

បាកេន និព្ពត្តំ បាកិមំ, ផេណេន និព្ពត្តំ ផេណិមំ, វេបនេន និព្ពត្តំ វេបិមំ។ ឯវំ វេធិមំ, គោប្ផនេន និព្ពត្តំ គោប្ផិមំ [បារា. អដ្ឋ. ២.៤៣១], បុប្ផទាមំ, ករណេន និព្ពត្តំ កិត្តិមំ, កុត្តិមំ វា, មហាវុត្តិនា ករណស្ស កិត្តំ កុត្តញ្ច។ សុត្តវិភត្តេន សំហារិមំ, អាហារិមំ ឥច្ចាទីនិ សិជ្ឈន្តិ។

ឥតិ ទត្ត, និព្ពត្តរាសិ។

ល, ឥត, ករាសិ

៥៤៦. តន្និស្សិតេ លោ [ក. ៣៥៨; រូ. ៣៨៣; នី. ៧៧៨; 'ល្លោ' (ពហូសុ)]។

តន្និស្សិតត្ថេ លោ ហោតិ។

វេទំ ញាណំ និស្សិតំ វេទល្លំ, លស្ស ទ្វិត្តំ, ទុដ្ឋុ និស្សិតំ ទុដ្ឋុល្លំ។ "មទនីយំ, ពន្ធនីយំ, មុច្ឆនីយំ, រជនីយំ, គមនីយំ, ទស្សនីយំ" ឥច្ចាទីនិ ករណេ វា អធិករណេ វា អនីយបច្ចយេន សិជ្ឈន្តិ។

'ធូមាយិតត្ត'ន្តិអាទីសុ ធូមោ វិយ អត្តានំ អាចរតីតិ ធូមាយិតំ, គគនំ, ធូមាយិតំ ឯវ ធូមាយិតត្តំ, សកត្ថេ ត្ត។ ឯវំ តិមិរាយិតត្តំ, នាមធាតុតោ [សំ. និ. ៣.៨៧] អាយបច្ចយេន សិទ្ធំ។

៥៤៧. សញ្ជាតា តារកាទិត្តិតោ [ក. ៥៥៥; រូ. ៦១២; នី. ១១៤២; ចំ. ៤.២.៣៧ ...បេ.... ៥.២.៣៦; 'សញ្ជាតំ...' (ពហូសុ)]។

តារកាទីហិ តេ អស្ស សញ្ជាតាតិ អត្ថេ ឥតោ ហោតិ។

តារកា សញ្ជាតា អស្សាតិ តារកិតំ, គគនំ។ បុប្ផានិ សញ្ជាតានិ អស្សាតិ បុប្ផិតោ។ ឯវំ ផលិតោ, រុក្ខោ។ បល្លវានិ សញ្ជាតានិ អស្សាតិ បល្លវិតា, លតា។ ទុក្ខំ សញ្ជាតំ អស្សាតិ ទុក្ខិតោ, សុខំ សញ្ជាតំ អស្សាតិ សុខិតោ។

បណ្ឌា វុច្ចតិ បញ្ញា, បណ្ឌា សញ្ជាតា អស្សាតិ បណ្ឌិតោ, ទណ្ឌោ សញ្ជាតោ អស្សាតិ ទណ្ឌិតោ។ មហាវុត្តិនា តស្ស នត្តេ មលំ សញ្ជាតំ អស្សាតិ មលិនំ។ តថា បិបាសា សញ្ជាតា អស្សាតិ បិបាសិតោ, ជិឃច្ឆា សញ្ជាតា អស្សាតិ ជិឃច្ឆិតោ, ពុភុក្ខា សញ្ជាតា អស្សាតិ ពុភុក្ខិតោ, មុច្ឆា សញ្ជាតា អស្សាតិ មុច្ឆិតោ, វិសញ្ញា សញ្ជាតា អស្សាតិ វិសញ្ញិតោ, និទ្ទា សញ្ជាតា អស្សាតិ និទ្ទិតោ។

ឯវំ គព្ភ-ថម្ភេ គព្ភិតោ។ ទព្ភ-បាដវេ ទព្ភិតោ។ អន្តរំ សញ្ជាតំ អស្សាតិ អន្តរិតោ, វច្ចំ សញ្ជាតំ អស្សាតិ វច្ចិតោ។

៥៤៨. និន្ទាញ្ញាតប្បបដិភាគរស្សទយាសញ្ញាសុ កោ [ក. ៣៩១; រូ. ៤២៣; នី. ៨៣៥; ចំ. ៤.៣.៦២, ៦៣, ៦៤; បា. ៥.៣.៧៣-៧៩, ៩៦, ៩៧]។

និន្ទាទីសុ ជោតនិយេសុ នាមស្មា កោ ហោតិ។

និន្ទាយំ – កុច្ឆិតោ សមណោ សមណកោ។ ឯវំ មុណ្ឌកោ, អស្សកោ, ឧទ្ទុមាតកំ, វិនីលកំ, វិបុព្ពកំ, អដ្ឋិកំ ឥច្ចាទិ។

អញ្ញាតេ – អញ្ញាតោ អស្សោ អស្សកោ, កស្ស អយំ អស្សោតិ វា អស្សកោ ឥច្ចាទិ។

អប្បត្ថេ – អប្បកំ តេលំ តេលកំ។ ឯវំ ឃតកំ, ខុទ្ទកំ ធនុ ធនុកំ, រថកំ, គាមកំ ឥច្ចាទិ។

បដិភាគត្ថេ – ហត្ថិរូបកំ ហត្ថិកំ។ ឯវំ អស្សកំ, ពលីពទ្ទកោ ឥច្ចាទិ។

រស្សេ-រស្សោ មនុស្សោ មនុស្សកោ។ ឯវំ រុក្ខកោ, បិលក្ខកោ ឥច្ចាទិ។

ទយាយំ-អនុកម្បិតោ បុត្តោ បុត្តកោ។ ឯវំ វច្ឆកោ, ឥត្ថិកា, អម្ពកា, កុមារិកា ឥច្ចាទិ។

សញ្ញាយំ-នាមមត្តេន មោរោ វិយ មោរកោ ឥច្ចាទិ។

ឥតិ ល, ឥត, ក រាសិ។

អភូតតព្ភាវរាសិ

៥៤៩. អភូតតព្ភាវេ ករាសភូយោគេ វិការាច្ចិ [ក. ៣៩១; រូ. ៤២៣; នី. ៨៣៥; ចំ. ៤.៤.៣៥; បា. ៥.៤.៥០]។

បុព្ពេ តស្ស អភូតស្ស វត្ថុនោ កទាចិ តថា ភវនំ អភូតតព្ភាវោ, តស្មិំ អភូតតព្ភាវេ ជោតនិយេ សតិ ករា’ស, ភូធាតូនំ យោគេ វិការវាចិម្ហា នាមស្មា ចានុពន្ធោ ឦបច្ចយោ ហោតិ។

អធវលំ ធវលំ ករោតិ ធវលីករោតិ, អធវលោ ធវលោ សិយា ធវលីសិយា, អធវលោ ធវលោ ភវតិ ធវលីភវតិ។ ឯវំ ធវលីការោ, ធវលីភូតោ។

អភូតតព្ភាវេតិ កឹ? ឃដំ ករោតិ, ឃដោ អត្ថិ, ឃដោ ភវតិ។

ករាសភូយោគេតិ កឹ? អធវលោ ធវលោ ជាយតេ។

វិការាតិ កឹ? បកតិយា មា ហោតុ, សុវណ្ណំ កុណ្ឌលំ ករោតិ, សុវណ្ណស្ស កុណ្ឌលករណំ នាម លោកេ បកតិរូបន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯវំ សុវណ្ណំ កុណ្ឌលំ សិយា, សុវណ្ណំ កុណ្ឌលំ ភវតីតិ។

ឥតិ អភូតតព្ភាវរាសិ។

សកត្ថរាសិ

៥៥០. សកត្ថេ [ក. ១៧៨, ៣៦០, ៣៧២; រូ. ២២៤, ៣៨៧, ៣៨៥, ៣៧៨; នី. ៣៦៤, ៧៨០, ៧៩៨, ៧៦៧]។

សកត្ថេបិ បច្ចយា ទិស្សន្តិ។ ‘សកត្ថោ’តិ សកបទត្ថោ, បកតិលិង្គបទត្ថោតិ វុត្តំ ហោតិ។

ហីនោ ឯវ ហីនកោ, បោតោ ឯវ បោតកោ, ទេវោ ឯវ ទេវតា, យថាភូតមេវ យថាភុច្ចំ, ករុណា ឯវ ការុញ្ញំ, បត្តកាលមេវ បត្តកល្លំ, អាកាសានន្តមេវ អាកាសានញ្ចំ, បាគុញ្ញមេវ បាគុញ្ញតា, កម្មញ្ញមេវ កម្មញ្ញតា, ទានំ ឯវ ទានមយំ, សីលំ ឯវ សីលមយំ។ ឯវំ ភាវនាមយំ ឥច្ចាទិ។

យថា ច អមច្ចបុត្តា ឯវ ‘អមច្ចបុត្តិយា’តិ វុច្ចន្តិ, ឯវំ “សក្យបុត្តោ ឯវ សក្យបុត្តិយោ, អសមណោ ហោតិ អសក្យបុត្តិយោ [បារា. ៥៥], ឯវំ នាដបុត្តិយោ, ទាសបុត្តិយោ”តិបិ យុជ្ជតិ។

‘ភយទស្សិវា, អត្ថទស្សិមា’តិ វន្តុ, មន្តុបច្ចយាសកត្ថេបិ យុជ្ជន្តិ។ ‘ព្រហ្មវណ្ណី, ទេវវណ្ណី’តិ ឯត្ថ ព្រហ្មនោ វណ្ណោ ព្រហ្មវណ្ណោ, ព្រហ្មវណ្ណោ វិយ វណ្ណោ អស្ស អត្ថីតិ អត្ថេ សតិ ឦបច្ចយោ បច្ចយត្ថោ ឯវ ហោតិ, ន សកត្ថោ។ ព្រហ្មវណ្ណោ វិយ វណ្ណោ យស្ស សោយំ ព្រហ្មវណ្ណីតិ អត្ថេ សតិ សកត្ថោយេវ។ អបិ ច ឯកស្មិំ អញ្ញបទត្ថេ ទ្វេ សមាស, តទ្ធិតា វត្តន្តីតិបិ យុជ្ជតិ, តថា ‘បគុណស្ស ភាវោ បាគុញ្ញតា’តិអាទីសុ ទ្វេ តទ្ធិតបច្ចយា ភាវត្ថេតិ។

ឥតិ សកត្ថរាសិ។

និទ្ទិដ្ឋបច្ចយរាសិ

៥៥១. អញ្ញស្មិំ [ក. ៣៥២; រូ. ៣៧៦; នី. ៧៦៥]។

បុព្ពេ និទ្ទិដ្ឋា ណាទយោ បច្ចយា និទ្ទិដ្ឋត្ថតោ អញ្ញេសុបិ អត្ថេសុ ទិស្សន្តិ។

មគធេសុ ជាតោ មាគធោ, មគធេសុ សំវឌ្ឍិតោ មាគធោ, មគធេសុ និវុត្ថោ មាគធោ, មគធានំ មគធេសុ វា ឥស្សរោ មាគធោ ឥច្ចាទិ, ណោ។

កាសី អគ្ឃតីតិ កាសិយោ [ចូឡវ. ៣៧៦], ‘កាសី’តិ សតំ វា សហស្សំ វា វុច្ចតិ, ឥយោ។

ឯវមញ្ញេបិ បច្ចយា យថានុរូបំ វេទិតព្ពា។

៥៥២. ទិស្សន្តញ្ញេបិ បច្ចយា [ក. ៣៥១, ៣៥២; រូ. ៣៧៤, ៣៧៦; នី. ៧៦៤, ៧៦៥]។

បុព្ពេ និទ្ទិដ្ឋបច្ចយេហិ អញ្ញេបិ បច្ចយា និទ្ទិដ្ឋេសុ អនិទ្ទិដ្ឋេសុ ច អត្ថេសុ ទិស្សន្តិ។

វិសទិសា [វិវិធា (មោគ.)] មាតរោ វិមាតរោ, តាសំ បុត្តា វេមាតិកា [នេត្តិ ៩៥], ឥកណ។

បថេ គច្ឆន្តីតិ បថាវិនោ [ម. និ. ២.៣៤៧], អយំ ទុក្ខំ បាបំ វា គច្ឆតីតិ អឃាវី, អាវី។

ឥស្សា អស្ស អត្ថីតិ ឥស្សុកី [ជា. ១.៦.៤៣], ឧកី។

ធុរំ វហន្តីតិ ធោរយ្ហា [អ. និ. ៣.៥៨], យ្ហណ។

លោភស្ស ហិតា លោភនេយ្យា។ ឯវំ ទោសនេយ្យា, មោហនេយ្យា, អនេយ្យោ។

ទស្សនំ អរហតីតិ ទស្សនេយ្យោ។ ឯវំ វន្ទនេយ្យោ, បូជនេយ្យោ, នមស្សនេយ្យោ, ឯយ្យោ។

ឱយានំ ហិតា ឱយនិយា, យោគនិយា, គន្ថនិយា, កម្មនិយំ, អត្ថនិយំ, ទស្សនិយំ, បូជនិយោ, នមស្សនិយោ ឥច្ចាទិ, អនិយោ។

យំ បរិមាណំ អស្សាតិ យាវំ, យាវន្តស្ស ភាវោ យាវត្វំ។ ឯវំ តាវត្វំ, ត្វ។

បរមានំ ឧត្តមបុរិសានំ ភាវោ កម្មំ វា បារមី, សមគ្គានំ ភាវោ កម្មំ វា សាមគ្គី, ណី។

“នាគវតា, សីហវតា, អាជញ្ញវតា” ឥច្ចាទីសុ ភាវេ វន្តុបច្ចយំ ឥច្ឆន្តិ។

មាតុ ភាតា មាតុលោ, ឧលោ។

ឥតិ និទ្ទិដ្ឋបច្ចយរាសិ។

វុទ្ធិរាសិ

‘បទានមាទិស្សាយុវណ្ណស្សាឯឱ ណានុពន្ធេ’តិ បទាទិភូតានំ អការ, ឥវណ្ណ’វណ្ណានំ អា, ឯ, ឱវុទ្ធិ។

អាទិច្ចោ, វាសិដ្ឋោ, វេនតេយ្យោ, មេនិកោ, បេត្តិកំ, ឱទុម្ពរំ, ឱឡុម្បិកោ, ឱទគ្យំ, ទោភគ្គំ, សោភគ្គំ ឥច្ចាទិ។

ណានុពន្ធេតិ កឹ? នាមកោ, បទកោ, បុរាតនោ។

‘មជ្ឈេ’តិ សុត្តេន បទមជ្ឈេបិ វុទ្ធិ, វាសេដ្ឋោ, អឌ្ឍតេយ្យោ ឥច្ចាទិ។

៥៥៣. សំយោគេបិ ក្វចិ [ក. ៤០៥; រូ. ៣៦៥; នី. ៨៦៤; 'បិ' (ពហូសុ នត្ថិ)]។

ណានុពន្ធេ បច្ចយេ បរេ សំយោគេបិ ក្វចិ វុទ្ធិ ហោតិ។

បេត្តេយ្យោ, បេត្តិកំ, ទេច្ចោ, បមុខេ សាធុ បាមោក្ខំ, បមុទិតស្ស ភាវោ បាមោជ្ជំ, វត្តព្ពន្តិ វាក្យំ, ភជិតព្ពន្តិ ភាគ្យំ, ភោគ្គំ, យោគ្គំ ឥច្ចាទិ។

ឥតិ វុទ្ធិរាសិ។

លោបរាសិ

'លោបោវណ្ណិវណ្ណាន'ន្តិ សុត្តេន ណ្យម្ហិ បរេ អវណ្ណិវណ្ណានំ លោបោ។

តត្ថ អវណ្ណេ-បណ្ឌិច្ចំ, តច្ឆំ, ទាយជ្ជំ, ទ្វិធា ភាវោ ទ្វេជ្ឈំ, ករុណាយេវ ការុញ្ញំ ឥច្ចាទិ។

ឥវណ្ណេ-អធិបតិស្ស ភាវោ អាធិបច្ចំ។ ឯវំ អាទិច្ចោ, កោណ្ឌញ្ញោ ឥច្ចាទិ។

'ឧវណ្ណស្សាវង សរេ'តិ សរេ បរេ ឧវណ្ណស្ស អវង ហោតិ។

ណម្ហិ-លហុនោ ភាវោ លាឃវំ, រាឃវំ, ជម្ពុរុក្ខេ ភវំ ជម្ពវំ។ តថា កបិលវត្ថុម្ហិ ភវំ កាបិលវត្ថវំ, វនំ។ ភាតុនោ អបច្ចំ ភាតព្យោ, គព្យំ, ទព្យំ។

'ដេ សតិស្សា...'តិ ដម្ហិ បច្ចយេ វីសតិ, តីសតីនំ តិលោបោ។

វីសតិយា បូរណោ វីសោ, ឯកូនវីសោ។ ឯវំ តីសោ, ឯកូនតីសោ។

'រានុពន្ធេន្តសរាទិស្សា'តិ រានុពន្ធេ បច្ចយេ បទន្តសរាទីនំ លោបោ។

មេត្តេយ្យោ, បេត្តេយ្យោ, កិរំ, កិត្តកំ, ឦទី, ឦទិក្ខោ, ឦទិសោ, អាហច្ច, ឧបហច្ច, សក្កច្ច, អធិកិច្ច, កិរិយា, វេទគូ, បារគូ ឥច្ចាទិ។

៥៥៤. បច្ចយានំ លោបោ [ក. ៣៩១; រូ. ៤២៣; នី. ៨៣០; មោគ្គល្លានេ 'លោបោ' ត្វេវ ទិស្សតិ]។

បច្ចយានំ ក្វចិ លោបោ ហោតិ។

ពុទ្ធេ រតនំ បណីតំ, ចក្ខុ សុញ្ញំ អត្តេន វា អត្តនិយេន វា [សំ. និ. ៤.៨៥]។ ឯត្ថ ច រតនស្ស ភាវោ រតនំ, អត្តនោ ភាវោ អត្តា, អត្តនោ សកស្ស ភាវោ អត្តនិយន្តិ ឯវំ ភាវបច្ចយលោបោ។

"ពុទ្ធានុស្សតិ ធម្មានុស្សតិ"អាទីសុ "ពុទ្ធស្ស ភាវោ ពុទ្ធោ, ពុទ្ធស្ស អយំ គុណោ ពុទ្ធោ"តិអាទិនា នយេន បច្ចយលោបោ វេទិតព្ពោ។

៥៥៥. លោបោ វីមន្តុវន្តូនំ [ក. ២៦៨; រូ. ៣៩៧; នី. ៥១៨]។

ឥយិ'ដ្ឋេសុ បរេសុ វី, មន្តុ, វន្តូនំ លោបោ ហោតិ។

មេធាវីនំ អតិសយេន មេធាវីតិ មេធិយោ, មេធិដ្ឋោ, សតិមន្តានំ អតិសយេន សតិមាតិ សតិយោ, សតិដ្ឋោ, គុណវន្តានំ អតិសយេន គុណវាតិ គុណិយោ, គុណិដ្ឋោ។

ឥតិ លោបរាសិ។

ឧទ្ទករាសិ និដ្ឋិតោ។

៥៥៦. ជោ វុទ្ធស្សិយិដ្ឋេសុ [ក. ២៦២; រូ. ៣៩១; នី. ៥១៣; ចំ. ៤.៣.៥០; បា. ៥.៣.៦១, ៦២]។

ឥយិ’ដ្ឋបច្ចយេសុ បរេសុ វុទ្ធសទ្ទស្ស ជោ ហោតិ។

វុទ្ធានំ អតិសយេន វុទ្ធោតិ ជេយ្យោ, ជេដ្ឋោ។

៥៥៧. ពាឡ្ហន្តិកបសត្ថានំ សាធនេទសជា [ក. ២៦៣, ២៦៤, ២៦៥; រូ. ៣៩២, ៣៩៣, ៣៩៤; នី. ៥១២, ៥១៤, ៥១៥; ចំ. ៤.៣.៤៩, ៥១; បា. ៥.៣.៦០, ៦៣; ‘... ទសា’ (ពហូសុ)]។

ឥយ, ឥដ្ឋបច្ចយេសុ បរេសុ ពាឡ្ហ, អន្តិក, បសត្ថសទ្ទានំ សាធ, នេទ, ស, ជាទេសា ហោន្តិ។

ពាឡ្ហានំ អតិសយេន ពាឡ្ហោតិ សាធិយោ, សាធិដ្ឋោ, អន្តិកានំ អតិសយេន អន្តិកោតិ នេទិយោ, នេទិដ្ឋោ, បសត្ថានំ អតិសយេន បសត្ថោតិ សេយ្យោ, សេដ្ឋោ, ជេយ្យោ, ជេដ្ឋោ។

៥៥៨. កណកន អប្បយុវានំ [ក. ២៦៦, ២៦៧; រូ. ៣៩៥, ៣៩៦; នី. ៥១៦, ៥១៧; ចំ. ៤.៣.៥៣; បា. ៥.៣.៦៤]។

ឥយ , ឥដ្ឋបច្ចយេសុ បរេសុ អប្ប, យុវសទ្ទានំ កណ, កនអាទេសា ហោន្តិ។

អប្បានំ នវានំ អតិសយេន អប្បោ នវោតិ កណិយោ, កណិដ្ឋោ, យុវានំ តរុណានំ អតិសយេន យុវា តរុណោតិ កនិយោ, កនិដ្ឋោ, កនិយេ វយេ ភវា កញ្ញា។

៥៥៩. កោសជ្ឈាជ្ជវ បារិសជ្ជ សុហជ្ជ មទ្ទវារិស្សាស ភាជញ្ញថេយ្យពាហុសច្ចា [ក. ៣៦០, ៣៦១; រូ. ៣៨៧, ៣៨៨; នី. ៧៨០, ៧៨១; ‘...រិស្សា...” (ពហូសុ)]។

ភាវ, កម្មេសុ ណានុពន្ធេ បច្ចយេ បរេ ឯតេ សទ្ទា និបច្ចន្តេ។ តត្ថ អជ្ជវ, មទ្ទវា’សភសទ្ទា ណម្ហិ សិជ្ឈន្តិ, សេសា ណ្យម្ហិ។

តត្ថ ឧជុនោ ភាវោ អជ្ជវំ, ឥមិនា សុត្តេន ណម្ហិ ឧស្ស អត្តំ, ‘ឧវណ្ណស្សាវង...’ ឥតិ ឧស្ស អវត្តំ។ ឯវំ មុទុនោ ភាវោ មទ្ទវំ, ឧសភស្ស ភាវោ អាសភំ, ឧស្ស អាត្តំ។ កុសិតស្ស [កុសីតស្ស?] ភាវោ កោសជ្ជំ, ឥមិនា ឥលោបោ, ត្យស្ស ជ្ជត្តំ, បរិសាសុ ឧប្បន្នោ បារិសជ្ជោ [ទី. និ. ២.២១៥], ទាគមោ, សុហទយោវ សុហទោ, យលោបោ, សុហទស្ស ភាវោ សោហជ្ជំ [ជា. ១.៥.២៣], ឥសិនោ ឥទំ អារិស្សំ, ឥស្ស អារិត្តំ, អាជានិយស្ស [អាជានីយស្សាតិបិ ទិស្សតិ] ភាវោ អាជញ្ញំ, យលោបោ, បុន ‘លោបោវណ្ណិវណ្ណាន’ន្តិ ឥលោបោ, តតោ បរំ សន្ធិរូបំ, អាជានិយោ ឯវ វា អាជញ្ញោ [ជា. ១.១.២៤], សកត្ថេ ណ្យោ, ថេនស្ស ភាវោ, កម្មំ វា ថេយ្យំ, នស្ស យត្តំ, ពហុសុតស្ស ភាវោ ពាហុសច្ចំ, ឧស្ស អត្តំ, បុន សន្ធិរូបំ។

៥៦០. អធាតុស្ស កេ [បាណិនិយេ, ចន្ទេ ច ‘កាក’ឥតិ បញ្ចម្យន្តំ ទិស្សតេ] **ស្យាទិតោ យេស្សិ** [ក. ៤០៤; រូ. ៣៧០; នី. ៨៥៩]។

‘យេស្សី’តិ យេ+អស្ស+ឥ, ឆបទមិទំ សុត្តំ។

អធាតុស្ស អវយវភូតេ កការេ បរេ បុព្ពស្ស អការស្ស ពហុលំ ឥ ហោតិ កនិស្សិតេ យេ អស្យាទិតោ បរេ សតិ។

ពាលិកា, ឯកិកា, ហត្ថិបោតិកា, មហល្លិកា, កុម្ភការិកា, កម្មការិកា, អន្នទាយិកា, ឧបាសិកា, សារិកា, ធម្មវាចិកា។

អធាតុស្សាតិ កឹ? កុលុបកា- ភិក្ខុនី, ធេនុបកា, ខីរុបកា-វច្ឆី, ឥធ ធាត្វាទេសោបិ កការោ ធាតុសញ្ញំ លភតិយេវ។

កេតិ កឹ? វេទនា, ចេតនា។

អស្សាទិតោតិ កឹ? ពហុបរិព្ពាជកា-រាជធានី។

អស្សាតិ កឹ? ពហុកត្តុកា-សាលា។

ឯត្ថ ច ពហវោ បរិព្ពាជកា យស្សា សា ពហុបរិព្ពាជកាតិ វិគ្គហោ។ បរិព្ពាជកសទ្ទោ បកតិស្សាទិសទ្ទោ ហោតិ, តស្មា កនិស្សិតស្ស យសញ្ញស្ស អាការស្ស ស្សាទិតោ បរត្តា បុព្ពស្ស អស្ស ឥត្តំ ន ភវតិ។ យទិ ភវេយ្យ, ពហុកា បរិព្ពាជិកាយោ យស្សន្តិ អត្ថប្បសង្គោ សិយាតិ។

ឥតិ នានាត្ថរាសិ និដ្ឋិតោ។

ឥតិ និរុត្តិទីបនិយា នាម មោគ្គល្លានព្យាករណ-

ទីបនិយា តទ្ធិតកណ្ឌោ បញ្ចមោ។

៦. អាខ្យាតកណ្ឌ

សុទ្ធកត្តុរូប

អថ ធាតុបច្ចយសំសិទ្ធំ កាល, ការក, បុរិស, សង្ខ្យាភេទទីបកំ លិង្គភេទរហិតំ ក្រិយាបធានវាចកំ ត្យាទ្យន្តនាមកំ អាខ្យាតបទំ ទីបិយតេ។

តត្ថ ក្រិយំ ធារេតីតិ **ធាតុ**។ សា បកតិធាតុ, វិកតិធាតុ, នាមធាតុវសេន តិវិធា។

តត្ថ ភូ, ហូ, គមុ, បច ឥច្ចាទិ **បកតិធាតុ** នាម សភាវេន សិទ្ធត្តា។

តិតិក្ខ, តិកិច្ឆ, ពុភុក្ខ, ជិឃច្ឆឥច្ចាទិ ***វិកតិធាតុ*** នាម សង្ខតវសេន សិទ្ធត្តា។

បុត្តីយ, បព្ពតាយ ឥច្ចាទិ **នាមធាតុ** នាម នាមភូតស្ស សតោ ក្រិយវាចីបច្ចយយោគេន ធាតុដ្ឋានេ ឋិតត្តា។

បកតិធាតុ ច សកម្មិកា’កម្មិកវសេន ទុវិធា។

តត្ថយា ធាតុ កម្មាបេក្ខំ ក្រិយំ វទតិ, សា **សកម្មិកា** នាម។ គាមំ គច្ឆតិ, ឱទនំ បចតិ ឥច្ចាទិ។

យា កម្មនិរបេក្ខំ ក្រិយំ វទតិ, សា **អកម្មិកា** នាម។ ភវតិ, ហោតិ, តិដ្ឋតិ, សេតិ ឥច្ចាទិ។

សកម្មិកា ច ឯកកម្មិក, ទ្វិកម្មិកវសេន ទុវិធា។

តត្ថ យា ឯកកម្មាបេក្ខំ ក្រិយំ វទតិ, សា ឯកកម្មិកា នាម។ គាមំ គច្ឆតិ, ឱទនំ បចតិ ឥច្ចាទិ។

យា បធានា’បធានវសេន កម្មទ្វយាបេក្ខំ ក្រិយំ វទតិ, សា ទ្វិកម្មិកា នាម។

សា ច ន្យាទិ, ទុហាទិវសេន ទុវិធា។

តត្ថ យា ធាតុ បាបនត្ថា ហោតិ, សា ន្យាទិ នាម។ អជំ គាមំ នេតិ, ភារំ គាមំ វហតិ, សាខំ គាមំ អាកឌ្ឍតិ។

សេសា ទ្វិកម្មិកា ទុហាទិ នាម។ គាវឹ ខីរំ ទុហតិ, ព្រាហ្មណំ កម្ពលំ យាចតិ, ទាយកំ ភិក្ខំ ភិក្ខតិ, គោណំ វជំ រុន្ធតិ, ភគវន្តំ បញ្ហំ បុច្ឆតិ, សិស្សំ ធម្មំ អនុសាសតិ, ភគវា ភិក្ខូ ឯតំ [វចនំ] អវោច, រាជា អមច្ចំ វចនំ ព្រវីតិ ឥច្ចាទិ។

តត្ថ យទា កម្មស្មឹ រូបំ សិជ្ឈតិ, តទា វិភត្តិ, បច្ចយា ន្យាទិម្ហិ បធានកម្មំ វទន្តិ, ទុហាទិម្ហិ អបធានកម្មំ, សព្ពធាតូសុ ការិតយោគេ ការិតកម្មន្តិ, សព្ពញ្ចេតំ ធាតូនំ បកតិអត្ថវសេន វុត្តំ, អនេកត្ថត្តា បន ធាតូនំ អត្ថន្តរវចនេ វា នានុបសគ្គយោគេ វា អកម្មិកាបិ សកម្មិកា ហោន្តិ, សកម្មិកាបិ អកម្មិកា ហោន្តិ។

អត្ថន្តរវចនេ តាវ –

វិទ – សត្តាយំ, ធម្មោ វិជ្ជតិ, សំវិជ្ជតិ។

វិទ – ញាណេ, ធម្មំ វិទតិ។

វិទ – លាភេ, ធនំ វិន្ទតិ។

វិទ – អនុភវនេ, សុខំ វេទេតិ, វិបាកំ បដិសំវេទេតិ [ម. និ. ៣.៣០៣]។

វិទ – អារោចនេ, វេទយាមហំ ភន្តេ វេទយតីតិ មំ ធារេតុ [ចូឡវ. អដ្ឋ. ១០២], ការណំ និវេទេតិ, ធម្មំ បដិវេទេតិ ឥច្ចាទិ។

នានុបសគ្គយោគេ –

បទ-គតិយំ, មគ្គំ បជ្ជតិ, បដិបជ្ជតិ, មគ្គោ ឧប្បជ្ជតិ, និបជ្ជតិ, សម្បជ្ជតិ, ភោគោ ភវតិ, សម្ភវតិ, ភោគំ អនុភវតិ, តណ្ហំ អភិភវតិ, បរិភវតិ, អធិភវតិ, អរញ្ញំ អភិសម្ភវតិ, អជ្ឈោគាហតីតិ អត្ថោ។ គច្ឆន្តំ មគ្គេ អភិសម្ភវតិ, សម្បាបុណាតីតិ អត្ថោ ឥច្ចាទិ។

បទានំ ព្យញ្ជនសម្បត្តិយា វា អត្ថសម្បត្តិយា វា ឧបការកា វិភត្តិ, បច្ចយា បច្ចយា នាម។

តត្ថ វិភត្តិយោ ត្យាទិ, ត្វាទិឥច្ចាទិនា អដ្ឋវិធា ភវន្តិ, សរូបតោ ឆន្នវុតិវិធា។

តត្ថ បុព្ពឆក្កភូតានិ អដ្ឋចត្តាលីសរូបានិ **បរស្សបទានិ** នាម។ បរឆក្កភូតានិ អដ្ឋចត្តាលីសរូបានិ **អត្តនោបទានិ** នាម។

តត្ថ បរហិតបដិសំយុត្តេសុ ឋានេសុ បវត្តិពហុលានិ បទានិ បរស្សបទានិ នាម។ អត្តហិតបដិសំយុត្តេសុ បវត្តិពហុលានិ អត្តនោបទានិ នាមាតិ **ឯកេ**។

បរោ វុច្ចតិ កត្តា សព្ពក្រិយាសាធារណត្តា, អត្តា វុច្ចតិ កម្មំ សកសកក្រិយាសាធារណត្តា, បរស្ស អភិធាយកានិ បទានិ បរស្សបទានិ, អត្តនោ អភិធាយកានិ បទានិ អត្តនោបទានីតិ **អញ្ញេ**។

អត្តា វុច្ចតិ បទត្ថានំ សរីរភូតា ក្រិយា, កត្តុនា បន សាធ្យង្គេន ក្រិយរូបានិ ភាវ, កម្មានិបិ អត្តាតិ វុច្ចន្តិ។ សាធកង្គេន តេហិ បរភូតោ កត្តា បរោ នាមាតិ **អបរេ**។

អត្តា វុច្ចតិ អម្ហត្ថោ, បរោ វុច្ចតិ តុម្ហ, នាមត្ថោ, បុព្ពឆក្កានិ បរពហុលត្តា បរស្សបទានិ នាម, បរឆក្កានិ បន រូឡ្ហីវសេន អត្តនោបទានិ នាមាតិបិ វទន្តិ។ ឥទំ ន យុជ្ជតិ បរឆក្កេសុ តព្ពហុលមត្តស្សាបិ អសិទ្ធត្តា។ បាឡិភាសំ បន បត្វា ទ្វិន្នំ ឆក្កានំ អត្តហិត, បរហិតេសុ វា តីសុ ការកេសុ វា បវត្តិនានាត្តំ ន ទិស្សតិយេវ, តស្មា ឥមស្មឹ គន្ថេ តំ នាមទ្វយំ ន គហិតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។

បច្ចយា បន ចតុព្ពិធា វិករណ, កិច្ច, ការិត, ធាតុបច្ចយវសេន។

តត្ថ យេ ធាតុសិទ្ធានិ ត្យាទិបទានិ តព្ពាទិបទានិ ច គណវិភាគវសេន អញ្ញមញ្ញំ វិសទិសរូបានិ ករោន្តិ, តេ **វិករណបច្ចយា** នាម, ល, យ, ណោឥច្ចាទយោ។

ភាវ, កម្មវិសយោ ក្យោ **កិច្ចបច្ចយោ** នាម។

បរេសំ អាណាបនសង្ខាតេ បយោជកព្យាបារេ បវត្តា ណិ, ណាបិបច្ចយា **ការិតបច្ចយា** នាម។

វិសុំ តំតំក្រិយវាចីភាវេន ធាតុរូបា ខ, ឆ, សឥច្ចាទិកា បច្ចយា **ធាតុបច្ចយា** នាម។

“កាល, ការក, បុរិស, សង្ខ្យាភេទទីបក”ន្តិ ឯត្ថ អតីត, បច្ចុប្បន្នា’នាគត, កាលវិមុត្តវសេន កាលភេទោ ចតុព្ពិធោ។

តត្ថ ហិយ្យត្តនី, អជ្ជត្តនី [អជ្ជតនី (ពហូសុ)], បរោក្ខាតិ ឥមា តិស្សោ វិភត្តិយោ អតីតេ កាលេ វត្តន្តិ។

វត្តមានា, បញ្ចមីតិ ទ្វេ បច្ចុប្បន្នេ។

ឯកា ភវិស្សន្តី អនាគតេ។

សត្តមី, កាលាតិបត្តីតិ ទ្វេ កាលវិមុត្តេ វត្តន្តិ, អយំ កិរ បោរាណិកោ វិភត្តីនំ កមោ, សោ ច បាឡិយា សមេតិយេវ។

“សព្ពេ សទ្ធម្មគរុនោ, វិហំសុ វិហរន្តិ ច។

អថោបិ វិហរិស្សន្តិ, ឯសា ពុទ្ធាន ធម្មតា”តិ [អ. និ. ៤.២១] ច –

“អព្ភតីតា ច យេ ពុទ្ធា, វត្តមានា អនាគតា”តិ ច [អប. ថេរ ១.១.៥៨៨] បាឡី។ ឥមស្មឹ កមេ បញ្ចមី, សត្តមីតិ នាមទ្វយម្បិ អន្វត្ថវសេន សិទ្ធំ ភវតិ។ បច្ឆា បន គរុនោ វុត្តិច្ឆាវសេន វិភត្តីនំ នានាកមំ ករោន្តិ។

កត្តុ, កម្ម, ភាវា បន ការកភេទោ នាម។ តត្ថ ភាវោ ទុវិធោ សាធ្យ, សាធនវសេន វិសេសន, វិសេស្សវសេន ច។ តត្ថ ធាត្វត្ថក្រិយា **សាធ្យភាវោ** នាម។ បច្ចយត្ថក្រិយា **សាធនភាវោ** នាម។

តេសុ សាធ្យភាវោ នានាធាតូនំ វសេន នានាវិធោ ហោតិ។ សាធនភាវោ នានាធាត្វត្ថានំ បវត្តាការសង្ខាតេន ឯកង្គេន ឯកោវ ហោតិ។ សោ បន យថា ជាតិ នាម អនុប្បន្នបក្ខេ ឋិតេ សង្ខតធម្មេ ឧប្បាទេន្តី វិយ ខាយតិ, តថា វោហារវិសយមត្តេ ឋិតេ សព្ពធាត្វត្ថេ បាតុភោន្តេ ករោន្តោ វិយ ខាយតិ, តស្មា សោ សាធនន្តិ ច ការកន្តិ ច វុច្ចតិ។ យថា ច ជាតិវសេន ឧប្បន្នា សង្ខតធម្មា “ចិន្តនំ ជាតំ, ផុសនំ ជាតំ” មិច្ចាទិនា ឯកន្តមេវ ជាតឹ វិសេសេន្តិ, តថា បច្ចយត្ថវសេន បាតុភោន្តា នានាធាត្វត្ថាបិ “ភុយ្យតេ, គម្យតេ, បច្ចតេ, ភវនំ, គមនំ, បចន” មិច្ចាទិនា ឯកន្តមេវ បច្ចយត្ថំ វិសេសេន្តិ។ វុត្តិច្ឆាវសេន បន ភាវសាធនបទេសុ ធាត្វត្ថ, បច្ចយត្ថានំ អភេទោបិ វត្តុំ យុជ្ជតិយេវ។ ឥធ បន ទ្វីសុ ភាវេសុ សាធនភាវោ អធិប្បេតោតិ។

បឋម, មជ្ឈិមុ’ត្តមបុរិសា បុរិសភេទោ។ ‘បុរិសោ’តិ ច “យំកិញ្ចាយំ បុរិសបុគ្គលោ បដិសំវេទេតិ សុខំ វា ទុក្ខំ វា អទុក្ខមសុខំ វា”តិ [ម. និ. ៣.១] ឯត្ថ អត្តា ឯវ វុច្ចតិ, សោ ច អត្តា “សោ ករោតិ, សោ បដិសំវេទេតី”តិ [អ. និ. ៦.៤៣; វិសុទ្ធិ. ២.៥៨០] ឯត្ថ ការកោតិ វុច្ចតិ។ ឥតិ ‘បុរិសោ’តិ ការកោ ឯវ។

សោ ច តិវិធោ នាមត្តោ, តុម្ហត្តោ, អម្ហត្តោ ចាតិ។ តត្ថ អត្តនោ អជ្ឈត្តសន្តានភូតត្តា អម្ហត្តោ ឧត្តមបុរិសោ នាម, សេសា បន កមេន បឋមបុរិសោ, មជ្ឈិមបុរិសោតិ វុច្ចន្តិ។ វិភត្តិយោ បន តទ្ទីបកត្តា បឋមបុរិសាទិនាមំ លភន្តិ។ ឥទញ្ច នាមំ ការកភេទេ អន្តោគធមេវាតិ កត្វា ឥមស្មឹ គន្ថេ ន គហិតន្តិ។

សង្ខ្យាភេទោ ទុវិធោ ឯកត្ត, ពហុត្តវសេន។

‘លិង្គភេទរហិត’ន្តិ “បុរិសោ គច្ឆតិ, ឥត្ថី គច្ឆតិ, កុលំ គច្ឆតិ” ឥច្ចាទីសុ ‘បុរិសោ’ឥច្ចាទីនំ អភិធេយ្យបទានំ លិង្គានុគតោ រូបភេទោ អាខ្យាតបទេ នត្ថិ។

‘ក្រិយាបធានវាចក’ន្តិ ឯត្ថ ក្រិយំ ឯវ បធានតោ អភិធាតិ, ន នាមបទំ វិយ ទព្ពំ បធានតោ អភិធាតីតិ អធិប្បាយោ។

តត្ថ ក្រិយា នាម ធាត្វត្ថភាវោ វុច្ចតិ, សា ច កាលវសេន អតីតក្រិយា, បច្ចុប្បន្នក្រិយា, អនាគតក្រិយា, កាលវិមុត្តក្រិយាតិ ចតុព្ពិធា ហោតិ។

អាណត្តិក្រិយា, អាសិដ្ឋក្រិយា, អនុមតិក្រិយា, បរិកប្បក្រិយា, អរហ, សក្ក, វិធិ, និមន្តនា’មន្តនាទិក្រិយាតិ ពហុវិធោ ក្រិយាភេទោតិ។

ភូ-សត្តាយំ, សន្តស្ស ភាវោ សត្តា, តស្សំ សត្តាយំ, ភូធាតុ សត្តាយមត្ថេ វត្តតេ, សព្ពបទត្ថានំ សទ្ទ, ពុទ្ធិវិសយភាវេន វិជ្ជមានភាវេ វត្តតេត្យត្ថោ។

៥៦១. ក្រិយត្ថា [ក. ៤៣២, ៤៥៥; រូ. ៣៦២, ៥៣០; នី. ៩០៥, ៩៣៦; ចា. ៣.១.៩១]។

អធិការសុត្តមិទំ, ក្រិយត្ថា បរំ វិភត្តិ, បច្ចយា ភវន្តីតិ អត្ថោ។ ក្រិយា អត្ថោ យស្សាតិ ក្រិយត្ថោ។ បកតិធាតុ, វិកតិធាតុ, នាមធាតុវសេន តិវិធោ ធាតុ, ការិតបច្ចយន្តរូបម្បិ វិកតិធាតុម្ហិ សង្គយ្ហតិ។

៥៦២. វត្តមានេតិ អន្តិ សិ ថ មិ ម តេ អន្តេ សេ វ្ហេ ឯ ម្ហេ [ក. ៤១៤; រូ. ៤២៨; នី. ៨៧២; ចំ. ១.២.៨២; បា. ៣.២.១២៣]។

អារភិត្វា និដ្ឋំ អនុបគតោ ភាវោ វត្តមានោ នាម, តំសមង្គីកាលោបិ តទូបចារេន វត្តមានោតិ វុច្ចតិ។ វត្តមានេ កាលេ ក្រិយត្ថា បរំ ត្យាទិវិភត្តិយោ ភវន្តិ។ អយញ្ច វិភត្តិ ត្យាទីតិ ច វត្តមានកាលវិសយត្តា វត្តមានាតិ ច សិជ្ឈតិ។

៥៦៣. បុព្ពាបរឆក្កានមេកានេកេសុ តុម្ហាម្ហសេសេសុ ទ្វេ ទ្វេ មជ្ឈិមុត្តមបឋមា [ក. ៤០៨; រូ. ៤៣១; នី. ៨៦៧]។

តុម្ហនាមំ, អម្ហនាមំ, តទុភយតោ សេសនាមន្តិ តីសុ នាមេសុ បយុជ្ជមានេសុ វា គម្យមានេសុ វា ឯកស្មឹ វា អនេកេសុ វា អត្ថេសុ បុព្ពឆក្ក, បរឆក្កានំ ទ្វេ ទ្វេ មជ្ឈិម, ឧត្តម, បឋមា វិភត្តិយោ ភវន្តិ។ “ឧត្តមន្តិ ឧត្តរំ អន្តិម”ន្តិ ចូឡមោគ្គល្លានេ វុត្តំ។

ឯត្ថ ច វិភត្តិវិធានមុខេន តំតំសញ្ញាវិធានម្បិ សិទ្ធំ ហោតិ។

កថំ?តិ, អន្តិ, សិ, ថ, មិ, ម ឥតិ បុព្ពឆក្កំ នាម។

តេ, អន្តេ, សេ, វ្ហេ, ឯ, ម្ហេ ឥតិ បរឆក្កំ នាម។

បុព្ពឆក្កេ ច-តិ, អន្តិទ្វយំ បឋមទុកំ នាម, សិ, ថទ្វយំ មជ្ឈិមទុកំ នាម, មិ, មទ្វយំ ឧត្តមទុកំ នាម។ ឯវំ បរឆក្កេ។

តត្ថ តុល្យាធិករណភូតេ សេសនាមេ បយុជ្ជមានេ វា គម្យមានេ វា បឋមទុកំ ភវតិ។ តថា តុម្ហនាមេ មជ្ឈិមទុកំ, អម្ហនាមេ ឧត្តមទុកំ។ ទុកេសុ ច ឯកស្មឹ អត្ថេ វត្តព្ពេ ឯកវចនំ, ពហុម្ហិ វត្តព្ពេ ពហុវចនំ។

ឯត្ថ ច នាមានំ អត្ថនិស្សិតា កត្វត្ថ, កម្មត្ថា ឥធ នាមត្ថាតិ វុច្ចន្តិ។ កត្ត, កម្មសង្ខាតេ យស្មឹ នាមត្ថេ ត្យាទិវិភត្តិយោ ភវន្តិ, សោ នាមត្ថោ ត្យាទិវាចកានំ ឯវ វាច្ចភូតោ វុត្តត្ថោ នាម ហោតិ, ន ស្យាទិវិភត្តីនំ។

វុត្តកត្ត, កម្មាធិដ្ឋានស្ស ច លិង្គត្ថស្ស វាចកំ នាមបទំ អភិធេយ្យបទំ នាម, ឯតទេវ តុល្យាធិករណបទន្តិ ច វុច្ចតិ។

អមាទយោ ច អត្ថវាចកវិភត្តិយោ ឯតស្មឹ ឱកាសំ ន លភន្តិ, លិង្គត្ថមត្តជោតិកា បឋមាវិភត្តិ ឯវ ឱកាសំ លភតិ។ ឯវរូបានិ តុល្យាធិករណភូតានិ អភិធេយ្យបទានិ សន្ធាយ សុត្តេ ‘តុម្ហាម្ហសេសេសូ’តិ វុត្តំ។

ឥទញ្ច សុត្តំ សុទ្ធេហិ តុម្ហា’ម្ហ, សេសនាមេហិ យុត្តវាក្យេ ច មិស្សកេហិ យុត្តវាក្យេ ចាតិ ទ្វីសុ ទ្វីសុ វាក្យេសុ វេទិតព្ពំ។

តត្ថ សុទ្ធេហិ យុត្តេ បច្ចេកំ ទុកានិ វត្តន្តិ។ យថា? សោ គច្ឆតិ, តេ គច្ឆន្តិ, ត្វំ គច្ឆសិ, តុម្ហេ គច្ឆថ, អហំ គច្ឆាមិ, មយំ គច្ឆាមាតិ។

តថា សុទ្ធទ្វន្ទេបិ។ យថា? សោ ច សោ ច គច្ឆតិ, គច្ឆន្តិ វា។ តេ ច តេ ច គច្ឆន្តិ, សោ ច តេ ច គច្ឆន្តិ, ត្វញ្ច ត្វញ្ច គច្ឆសិ, គច្ឆថ វា។ តុម្ហេ ច តុម្ហេ ច គច្ឆថ, ត្វញ្ច តុម្ហេ ច គច្ឆថាតិ។

មិស្សកេហិ យុត្តេ ទ្វន្ទវាក្យេ បន ‘វិប្បដិសេធេ’តិ សង្កេតត្តា បរទុកានិ ឯវ ឱកាសំ លភន្តិ, តេសុ ច ពហុវចនានិ ឯវ។ យថា? សោ ច ត្វញ្ច គច្ឆថ, សោ ច អហញ្ច គច្ឆាម, ត្វញ្ច អហញ្ច គច្ឆាម, សោ ច ត្វញ្ច អហញ្ច គច្ឆាម។ ឯកវចនចតុក្កំ។

តេ ច តុម្ហេ ច គច្ឆថ, តេ ច មយញ្ច គច្ឆាម, តុម្ហេ ច មយញ្ច គច្ឆាម, តេ ច តុម្ហេ ច មយញ្ច គច្ឆាម។ ពហុវចនចតុក្កំ។

សោ ច តុម្ហេ ច គច្ឆថ, សោ ច មយញ្ច គច្ឆាម, ត្វញ្ច មយញ្ច គច្ឆាម, សោ ច ត្វញ្ច មយញ្ច គច្ឆាម។ ឯកវចនមូលចតុក្កំ។

តេ ច ត្វញ្ច គច្ឆថ, តេ ច អហញ្ច គច្ឆាម, តុម្ហេ ច អហញ្ច គច្ឆាម, តេ ច តុម្ហេ ច អហញ្ច គច្ឆាម។ ពហុវចនមូលចតុក្កំ។

អបិ ច ត្វញ្ច សោ ច គច្ឆថ, អហញ្ច សោ ច គច្ឆាម, ត្វញ្ច អហញ្ច សោ ច គច្ឆាម, តុម្ហេ ច សោ ច គច្ឆថ, មយញ្ច សោ ច គច្ឆាម, ត្វញ្ច តេ ច គច្ឆថ, អហញ្ច តេ ច គច្ឆាមឥច្ចាទីនិបិ ចតុក្កានិ វេទិតព្ពានិ។

អដ្ឋកថា បាឡិ – តុវញ្ច បុត្តោ សុណិសា ច នត្តា, សម្មោទមានា ឃរមាវសេថ [ជា. ១.៨.៧]។ អហញ្ច បុត្តោ សុណិសា ច នត្តា, សម្មោទមានា ឃរមាវសេម [ជា. ១.៨.៧]។

អហញ្ច ទានិ អាយស្មា ច សារិបុត្តោ ភិក្ខុសង្ឃំ បរិហរិស្សាម [ម. និ. ២.១៦០]។

អហញ្ច ឥមេ ច ភិក្ខូ សមាធិនា និសីទិម្ហា។

អហញ្ច ភរិយា ច ទានបតី អហុម្ហា [ជា. ២.២២.១៥៩៣]។

អហញ្ច សាមិកោ ច ទានបតី អហុម្ហា [ជា. ២.២២.១៦១៧] ឥច្ចាទិ។

យំ បន "សោ ច គច្ឆតិ, ត្វញ្ច គច្ឆសី"តិ វត្តព្ពេ "តុម្ហេ គច្ឆថា"តិ វា "សោ ច គច្ឆតិ, អហញ្ច គច្ឆាមី"តិ វត្តព្ពេ "មយំ គច្ឆាមា"តិ វា វចនំ, តំ បកតិពហុវចនមេវ, ន បរោបុរិសពហុវចនំ។

យញ្ច កច្ចាយនេ – "សព្ពេសមេកាភិធានេ បរោ បុរិសោ"តិ [នី. ២១៦ បិដ្ឋេ] សុត្តំ, តត្ថបិ សព្ពេសំ ទ្វិន្នំ វា តិណ្ណំ វា មិស្សកភូតានំ នាម, តុម្ហ'ម្ហានំ ឯកតោ អភិធានេ មិស្សកទ្វន្ទវាក្យេ បរោ បុរិសោ យោជេតព្ពោតិ អត្ថោ ន ន សម្ភវតីតិ។

៥៦៤. កត្តរិ លោ [ក. ៤៥៥; រូ. ៤៣៣; នី. ៩២៥]។

អបរោក្ខេសុ មាន, ន្ត, ត្យាទីសុ បរេសុ ក្រិយត្ថា បរំ កត្តរិ លានុពន្ធោ អបច្ចយោ ហោតិ។ លានុពន្ធោ 'ឱលស្សេ'តិ សុត្តេ វិសេសនត្ថោ។

ឯតេន យត្ថ មាន, ន្ត, ត្យាទយោ កត្តរិ វត្តន្តិ, តត្ថ អយំ លបច្ចយោតិ លបច្ចយេន តេសំ កត្តុវាចកភាវំ ញាបេតិ, ឯស នយោ "ក្យោ ភាវកម្មេសុ..." ឥច្ចាទីសុបិ។

ឯត្ថ ច វិករណបច្ចយា នាម ព្យញ្ជនបូរណា ឯវ ហោន្តិ, ន អត្ថបូរណា, តស្មា យស្មិំ បយោគេ តេហិ វិនា បទរូបំ ន សិជ្ឈតិ, តត្ថេវ តេ វត្តន្តិ។ យត្ថ សិជ្ឈតិ, តត្ថ ន វត្តន្តិ, អយម្បិ លបច្ចយោ ធាតុតោ បរំ វិភត្តិសរេ វា អាគមសរេ វា អសន្តេ វត្តតិ, សន្តេ បន "បចាមិ, បចាម, បចាហិ, គមេតិ, គមេន្តិ, វជ្ជេតិ, វជ្ជេន្តិ"-ឥច្ចាទីសុ ការិយន្តរត្ថាយ វត្តតិ។ យត្ថ ច បច្ចយានំ លោបោ វិហិតោ, តត្ថ គណន្តរ, រូបន្តរប្បសង្គបដិសិទ្ធាយ វត្តតិ, អញ្ញត្ថ ន វត្តតិ។

៥៦៥. យុវណ្ណានមេឱ បច្ចយេ [ក. ៤៨៥; រូ. ៤៣៤; នី. ៩៧៥; ចំ. ១.១.៨២; បា. ៣.១.៦០]។

វិភត្តិ, បច្ចយា បច្ចយោ នាម។ ឥ, គី, ខិ, ចិ, ជិ ឥច្ចាទយោ ឥវណ្ណោ នាម។ ចុ, ជុ, ភូ, ហូ ឥច្ចាទយោ ឧវណ្ណោ នាម។ បច្ចយេ បរេ ឯកក្ខរធាតូន្តានំ ឥវណ្ណ'វណ្ណានំ កមេន ឯ, ឱវុទ្ធិយោ ហោន្តិ។ 'បរោ ក្វចី'តិ បរសរលោបោ។

សំបុព្ពោ-សម្មោតិ , សម្មោន្តិ, សម្មោសិ, សម្មោថ, សម្មោមិ, សម្មោម។

អនុបុព្ពោ-អនុភវនេ, សោ ភោគំ អនុភោតិ, តេ ភោគំ អនុភោន្តិ, ត្វំ ភោគំ អនុភោសិ, តុម្ហេ ភោគំ អនុភោថ, អហំ ភោគំ អនុភោមិ, មយំ ភោគំ អនុភោម។

តត្ថ យថា “នីលោ បដោ”តិ ឯត្ថ នីលសទ្ទស្ស អត្ថោ ទុវិធោ វាច្ចត្ថោ, អភិធេយ្យត្ថោតិ។

តត្ថ គុណសង្ខាតោ សកត្ថោ វាច្ចត្ថោ នាម។

គុណនិស្សយោ ទព្ពត្ថោ អភិធេយ្យត្ថោ នាម។

នីលសទ្ទោ បន វច្ចត្ថមេវ ឧជុំ វទតិ, នីលសទ្ទមត្តំ សុណន្តោ នីលគុណមេវ ឧជុំ ជានាតិ, តស្មា “បដោ” ឥតិ បទន្តរេន នីលសទ្ទស្ស អភិធេយ្យត្ថោ អាចិក្ខីយតិ។

តថា “អនុភោតី”តិ ឯត្ថ តិសទ្ទស្ស អត្ថោ ទុវិធោ វាច្ចត្ថោ, អភិធេយ្យត្ថោតិ។

តត្ថ កត្តុសត្តិសង្ខាតោ សកត្ថោ **វាច្ចត្ថោ** នាម។

សត្តិនិស្សយោ លិង្គត្ថោ **អភិធេយ្យត្ថោ** នាម។

តិសទ្ទោ បន វាច្ចត្ថមេវ ឧជុំ វទតិ, ន អភិធេយ្យត្ថំ។ “អនុភោតី”តិ សុណន្តោសាធ្យក្រិយាសហិតំ កត្តារមេវ ឧជុំ ជានាតិ, ន កិញ្ចិ ទព្ពន្តិ អត្ថោ។ តស្មា “សោ” ឥតិ បទន្តរេន តិសទ្ទស្ស អភិធេយ្យត្ថោ អាចិក្ខីយតិ, វាច្ចត្ថស្ស បន តិសទ្ទេនេវ ឧជុំ វុត្តត្តា តតិយាវិភត្តិយា បុន អាចិក្ខិតព្ពកិច្ចំ នត្ថិ, លិង្គត្ថជោតនត្ថំ អភិធេយ្យបទេ បឋមាវិភត្តិ ឯវ បវត្តតីតិ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។

៥៦៦. ឯឱនមយវា សរេ [ក. ៥១៣, ៥១៤; រូ. ៤៣៥, ៤៩១; នី. ១០២៧, ១០២៨]។

សរេ បរេ ឯ, ឱនំ កមេន អយ, អវា ហោន្តិ។ យ, វេសុ អ-ការោ ឧច្ចារណត្ថោ។

ភវតិ, ភវន្តិ, ភវសិ, ភវថ។

៥៦៧. ហិមិមេស្វស្ស [ក. ៤៧៨; រូ. ៤៣៨; នី. ៩៥៩]។

ហិ, មិ, មេសុ បរេសុ អ-ការស្ស ទីឃោ ហោតិ។

ភវាមិ, ភវាម។

បរឆក្កេ – ភវតេ, ភវន្តេ, ភវសេ, ភវវ្ហេ, ភវេ, ភវម្ហេ។

បបុព្ពោ ភូ-បវត្តិយំ, នទី បភវតិ។

អធ្យា’ភិ, បរិបុព្ពោ ហីសាយំ, អធិភវតិ, អភិភវតិ, បរិភវតិ។

វិបុព្ពោ វិនាសេ, បាកដេ, សោភណេ ច, វិភវតិ។

បរាបុព្ពោ បរាជយេ, បរាភវតិ។

អភិ, សំបុព្ពោ បត្តិយំ, អជ្ឈោគាហេ ច, អភិសម្ភវតិ, តថា បាតុព្ភវតិ, អាវិភវតិ ឥច្ចាទិ។

ឥតិ សុទ្ធកត្តុរូបំ។

សុទ្ធភាវកម្មរូប

៥៦៨. ក្យោ ភាវកម្មេស្វបរោក្ខេសុ មាន ន្ត ត្យាទីសុ [ក. ៤៤០; រូ. ៤៤៥; នី. ៩២០; ចំ. ១.១.៨០; បា. ៣.១.៦៧]។

បរោក្ខាវជ្ជិតេសុ មាន, ន្តបច្ចយេសុ ត្យាទីសុ ច បរេសុ ក្រិយត្ថា ភាវស្មិំ កម្មនិ ច កានុពន្ធោ យបច្ចយោ ហោតិ, ពហុលាធិការា ក្វចិ កត្តរិ ច។

រូបំ រិភុយ្យតិ, សោ បហីយិស្សតិ [សំ. និ. ១.២៤៩], ភត្តំ បច្ចតិ, គិម្ហេ ឧទកំ ឆិជ្ជតិ, កុសូលោ ភិជ្ជតិ។

៥៦៩. ន តេ កានុពន្ធនាគមេសុ។

កានុពន្ធេ នាគមេ ច ឥវណ្ណុវណ្ណានំ អស្ស ច តេ ឯ, ឱ,-អា ន ហោន្តីតិ ក្យម្ហិ វុទ្ធិ នត្ថិ។

កម្មេ-តេន បុរិសេន ភោគោ អនុភូយតិ, តេន ភោគា អនុភូយន្តិ, តេន ត្វំ អនុភូយសិ, តេន តុម្ហេ អនុភូយថ, តេន អហំ អនុភូយាមិ, តេន មយំ អនុភូយាម។ យស្ស ទ្វិត្តំ វស្សត្តញ្ច, អនុភុយ្យតិ, អនុភុយ្យន្តិ។

តត្ថ “អនុភូយតី”តិ ឯត្ថ ក្យបច្ចយសហិតស្ស តិសទ្ទស្ស អត្ថោ ទុវិធោ វាច្ចត្ថោ, អភិធេយ្យត្ថោតិ។

តត្ថ កម្មសត្តិសង្ខាតោ សកត្ថោ **វាច្ចត្ថោ** នាម។

សត្តិនិស្សយោ លិង្គត្ថោ **អភិធេយ្យត្ថោ** នាម។

តិសទ្ទោ បន ក្យបច្ចយសហិតោ វាច្ចត្ថមេវ ឧជុំ វទតិ, ន អភិធេយ្យត្ថំ។ “អនុភូយតី”តិ សុណន្តោ សាធ្យក្រិយាសហិតំ កម្មសត្តិំ ឯវ ឧជុំ ជានាតិ, ន កិញ្ចិ ទព្ពន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ សេសំ បុព្ពេ វុត្តនយមេវ។

អនុភូយតេ , អនុភុយ្យតេ, អនុភូយន្តេ, អនុភុយ្យន្តេ, អនុភូយសេ, អនុភូយវ្ហេ, អនុភូយេ, អនុភុយ្យេ, អនុភូយម្ហេ, អនុភុយ្យម្ហេ។

៥៧០. គរុបុព្ពា រស្សា រេ ន្តេន្តីនំ [ក. ៥១៧; រូ. ៤៨៨; នី. ១១០៥; ‘គុរុ…’ (ពហូសុ)]។

គរុបុព្ពម្ហា រស្សតោ ន្តេ, ន្តីនំ រេអាទេសោ ហោតិ។

ជាយរេ, ជាយន្តិ, ជាយរេ, ជាយន្តេ, គច្ឆរេ, គច្ឆន្តិ, គច្ឆរេ, គច្ឆន្តេ, គមិស្សរេ, គមិស្សន្តិ, គមិស្សរេ, គមិស្សន្តេ។

គរុបុព្ពាតិ កឹ? បចន្តិ, បចន្តេ។

រស្សាតិ កឹ? បាចេន្តិ, បាចន្តេ។

ឯត្ថ ច សុត្តវិភាគេន “សព្ពំ ហិទំ ភញ្ជរេ កាលបរិយាយំ [ជា. ១.១៥.៣៧០], មុញ្ចរេ ពន្ធនស្មា [ជា. ២.២២.១៦៤៨], ជីវរេ’ វាបិ សុស្សតី”តិ [ជា. ២.២២.៨៤០] ឯតានិ បាឡិបទានិ សិជ្ឈន្តិ។

តត្ថ ‘ភញ្ជរេ’តិ ភិជ្ជតិ, ‘មុញ្ចរេ’តិ មុញ្ចន្តុ, ‘ជីវរេ’ វាបី’តិ ជីវន្តោ’វាបិ។ អនុភូយរេ, អនុភូយន្តិ, អនុភូយរេ, អនុភូយន្តេ។

ភាវោ នាម ភវន, គមនាទិកោ ក្រិយាការោ, សោ ធាតុនា ឯវ តុល្យាធិករណភាវេន វិសេសីយតិ, ន នាមបទេន, តស្មា តត្ថ តុម្ហ’ម្ហ, សេសនាមវសេន ត្យាទិទុកវិសេសយោគោ នាម នត្ថិ, បឋមទុកមេវ តត្ថ ភវតិ, ទព្ពស្សេវ ច តស្ស អព្យត្តសរូបត្តា សង្ខ្យាភេទោបិ នត្ថិ, ឯកវចនមេវ ភវតិ។

តេន ភោតំ អនុភូយតិ, អនុភុយ្យតិ, អនុភូយតេ, អនុភុយ្យតេ, អនុភវនំ ហោតីតិ អត្ថោ។

ឥតិ សុទ្ធភាវកម្មរូបានិ។

ហេតុកត្តុរូប

៥៧១. បយោជកព្យាបារេ ណាបិ ច [ក. ៤៣៨; រូ. ៥៤០; នី. ៩១៤]។

យោ សុទ្ធកត្តារំ បយោជេតិ, តស្ស បយោជកស្ស កត្តុនោ ព្យាបារេ ក្រិយត្ថា ណិ ច ណាបិ ច ហោន្តិ។ ណានុពន្ធា វុទ្ធត្ថា។

តេសុ ច អាការន្តតោ ['អតោ' (មោគ.)] ណាបិយេវ ហោតិ, ទាបេតិ, ទាបយតិ។

ឧវណ្ណន្តតោ ណិយេវ, សាវេតិ, សាវយតិ។

សេសតោ ទ្វេបិ, បាចេតិ, បាចយតិ, បាចាបេតិ, បាចាបយតិ។

បយោជកព្យាបារេបិ ក្រិយា ឯវាតិ តទត្ថវាចីហិ ណិ,-ណាបីហិ បរំ វិភត្តិ, បច្ចយា ភវន្តិ, ធាត្វន្តស្ស ច ណិ, ណាបីនញ្ច វុទ្ធិ។

សោ មគ្គំ ភាវេតិ, តេ មគ្គំ ភាវេន្តិ, ត្វំ មគ្គំ ភាវេសិ, តុម្ហេ មគ្គំ ភាវេថ, អហំ មគ្គំ ភាវេមិ, មយំ មគ្គំ ភាវេម។

៥៧២. អាយាវា ណានុពន្ធេ [ក. ៥១៥; រូ. ៥៤១; នី. ១០២៩]។

ឯ, ឱនំ កមេន អាយ, អាវា ហោន្តិ សរាទោ ណានុពន្ធេ បច្ចយេ បរេ, សុត្តវិភត្តិយា អណានុពន្ធេបិ អាយា'វា ហោន្តិ។

គេ-សទ្ទេ, គាយតិ, គាយន្តិ។

អបបុព្ពោ ចេ-បូជាយំ, អបចាយតិ, អបចាយន្តិ។

ឈេ-ចិន្តាយំ, ឈាយតិ, ឈាយន្តិ, ឧជ្ឈាយតិ, និជ្ឈាយតិ ឥច្ចាទិ។

៥៧៣. ណិណាប្យាបីហិ ច ["...វា" (ពហូសុ)]។

ណិ , ណាបិ, អាបីហិ ច កត្តរិ លោ ហោតិ វា។

ការយតិ, ការាបយតិ, សទ្ទាបយតិ។

ឥមិនា អសរេ ឋានេ អយាទេសតោ បរំ អការោ ហោតិ, សោ មគ្គំ ភាវយតិ, ភាវយន្តិ, ភាវយសិ, ភាវយថ, ភាវយាមិ, ភាវយាម។

ឥតិ ហេតុកត្តុរូបានិ។

ត្យាទិ

'ក្យោ ភាវកម្មេស្វ...'តិ ណិ, ណាបិបច្ចយន្តតោ យោ។

៥៧៤. ក្យស្ស [ក. ៤៤២; រូ. ៤៤៨; នី. ៩២២]។

ក្រិយត្ថា បរស្ស ក្យស្ស អាទិម្ហិ ឦញ ហោតិ។

តេន មគ្គោ ភាវីយតិ, តេន មគ្គា ភាវីយន្តិ, តេន ត្វំ ភាវីយសិ, តេន តុម្ហេ ភាវីយថ, តេន អហំ ភាវីយាមិ, តេន មយំ ភាវីយាម។

រស្សត្តេ-ភាវិយតិ, ភាវិយន្តិ។

ទ្វិត្តេ-ភាវិយ្យតិ, ភាវិយ្យន្តិ។ តថា ភាវយីយតិ, ភាវយីយន្តិ។

វស្សត្តេ-ភាវយិយតិ, ភាវយិយន្តិ។

ទ្វិត្តេ-ភាវយិយ្យតិ, ភាវយិយ្យន្តិ។

អកម្មិកាបិ យា ធាតុ, ការិតេ ត្វេ’កកម្មិកា;
ឯកកម្មា ទ្វិកម្មា ច, ទ្វិកម្មា ច តិកម្មកា។

ឥតិ សុទ្ធកត្តុរូបំ, សុទ្ធកម្មរូបំ, ហេតុកត្តុរូបំ, ហេតុកម្មរូបន្តិ ឯកធាតុម្ហិ ចត្តារិ និប្ផន្នរូបានិ លព្ភន្តិ។

កត្តុរូបេន ចេត្ថ កម្មកត្តុរូបម្បិ សង្គយ្ហតិ។ កុសូលោ ភិជ្ជតិ, ភិជ្ជនធម្មោ ភិជ្ជតិ។

កម្មរូបេន ច កត្តុកម្មរូបម្បិ សង្គយ្ហតិ។ តត្ថ យំ បទំ កត្តុវាចកំ សមានំ សទ្ទរូបេន កម្មរូបំ ភវតិ, តំ កត្តុកម្មរូបំ នាម, តំ បាឡិយំ ពហុលំ ទិស្សតិ។

រូបំ វិភាវិយ្យតិ [មហានិ. ១០៨], អតិក្កមិយ្យតិ, សមតិក្កមិយ្យតិ, វីតិវត្តិយ្យតិ, និមិត្តំ អភិភុយ្យតីតិ គោត្រភុ [បដិ. ម. ១.៥៩], បវត្តំ អភិភុយ្យតិ [បដិ. ម. ១.៥៩], ចុតិ អភិភុយ្យតិ, ឧបបត្តិ អភិភុយ្យតីតិ [បដិ. ម. ១.៥៩] គោត្រភុ ឥច្ចាទិ។

តថា សោ បហីយេថាបិ នោបិ បហីយេថ [សំ. និ. ១.២៤៩], សោ បហីយិស្សតិ [សំ. និ. ១.២៤៩], និហិយ្យតិ យសោ តស្ស [ទី. និ. ៣.២៤៦], ហិយ្យោតិ ហិយ្យតិ បោសោ, បរេតិ បរិហាយតិ [ជា. ១.១៥.៣៤៨], អាជានីយា ហសីយន្តិ [ជា. ២.២២.២៣៦៩], វិធុរស្ស ហទយំ ធនិយតិ [ជា. ២.២២.១៣៥០] ឥច្ចាទិ។

យញ្ច ‘យម្ហិ ទា ធា មា ឋា ហា បា មហ មថាទីនមី’តិ កច្ចាយនេ សុត្តំ, តំ កម្មនិ ឥច្ឆន្តិ, កត្តរិ ឯវ យុជ្ជតិ កម្មនិ ឥវណ្ណាគមស្ស សព្ភាវា។ សទ្ទនីតិយំ បន “សោ បហីយិស្សតី”តិ បទានំ ភាវរូបត្តំ ទឡ្ហំ វទតិ, តានិ បន កត្តុកម្មរូបានិ ឯវាតិ។

ឯត្ថ ច វត្តមានំ ចតុព្ពិធំ និច្ចបវត្តំ, បវត្តាវិរតំ, បវត្តុបរតំ, សមីបវត្តមានន្តិ។

តត្ថ **និច្ចបវត្តេ** – ឥធាយំ បព្ពតោ តិដ្ឋតិ, ចន្ទិមសូរិយា បរិយាយន្តិ, ទិសា ភន្តិ វិរោចមានា [អ. និ. ៤.៦៩]។

បវត្តាវិរតេ – អបិ នុ តេ គហបតិ កុលេ ទានំ ទីយតីតិ, ទីយតិ មេ ភន្តេ កុលេ ទានំ [អ. និ. ៩.២០]។

ឯត្ថ ច យាវ ទានេ សឧស្សាហោ, តាវ យថាបវត្តា ទានក្រិយា វត្តមានា ឯវ នាម ហោតិ ឧស្សាហស្ស អវិរតត្តា។

បវត្តុបរតេ – ន ខាទតិ អយំ មំសំ, នេវ បាណំ ហនតិ [អ. និ. ៣.៦៧], ន អទិន្នំ អាទិយតិ [អ. និ. ៣.៦៧]។ ឯត្ថ យាវ តព្ពិបក្ខក្រិយំ ន ករោតិ, តាវ វិរមណក្រិយា វត្តមានា ឯវ នាម ហោតិ។

សមីបេ – អតីតេ – កុតោ នុ ត្វំ អាគច្ឆសិ [សំ. និ. ១.១៣០], រាជគហតោ អាគច្ឆាមីតិ។ អនាគតេ – ធម្មំ តេ ទេសេមិ, សាធុកំ សុណោហិ។

សុត្តវិភត្តេន តទាយោគេ អតីតេបិ អយំ វិភត្តិ ហោតិ, វាកចីរានិ ធុនន្តោ, គច្ឆាមិ អម្ពរេ តទា [ពុ. វំ. ២.៣៧]។

យាវ, បុរេ, បុរាយោគេ អនាគតេបិ-ឥធេវ តាវ តិដ្ឋាហិ, យាវាហំ អាគច្ឆាមិ, យំនូនាហំ ធម្មញ្ច វិនយញ្ច សង្គាយេយ្យំ [បារា. អដ្ឋ. ១.បឋមមហាសង្គីតិកថា], បុរេ អធម្មោ ទិប្បតិ, ធម្មោ បដិពាហិយ្យតិ [ចូឡវ. ៤៣៧], ទន្តេ ឥមេ ឆិន្ទ បុរា មរាមិ [ជា. ១.១៦.១២៧]។

ឯកំសត្ថេបិ-និរយំ នូនគច្ឆាមិ, ឯត្ថ មេ នត្ថិ សំសយោ [ជា. ២.២២.៣៣១]។ អវស្សម្ភាវិយត្ថេបិ-ធុវំ ពុទ្ធោ ភវាមហំ [ពុ. វំ. ២.១០៩], ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ [ពុ. វំ. ២.៨១] វា។

អនិយមត្ថេបិ-មនសា ចេ បសន្នេន, ភាសតិ វា ករោតិ វា [ធ. ប. ២] ចិន្តេតីតិ ចិត្តំ [ធ. ស. អដ្ឋ. ១], ផុសតីតិ ផស្សោ [ធ. ស. អដ្ឋ. ១], ពុជ្ឈតីតិ ពុទ្ធោ។

កទា ករហិយោគេបិ-កទា គច្ឆតិ, ករហិ គច្ឆតិ, គមិស្សតិ វា។

ឥតិ ត្យាទិ។

ត្វាទិ

អថ ត្វាទិ វុច្ចតេ។

៥៧៥. តុ អន្តុ ហិ ថ មិ ម តំ អន្តំ សុ វ្ហោ ឯ អាមសេ [ក. ៤២៤; រូ. ៤៥០; នី. ៨៩៧; ចំ. ១.៣.១២២; បា. ៣.៣.១៦២]។

វត្តមានេ កាលេ បញ្ហ, បត្ថនា, វិធីសុ ក្រិយត្ថា ត្វាទយោ ហោន្តិ។

បញ្ហេ-ធម្មំ វា ត្វំ អធិយស្សុ វិនយំ វា [បាចិ. ៤៧១ (អត្ថតោ សទិសំ)]។

បត្ថនាសទ្ទេន អាសីសាទយោបិ សង្គយ្ហន្តិ។

តត្ថ បត្ថនាយំ-ភវាភវេ សំសរន្តោ, សទ្ធោ ហោមិ អមច្ឆរី។

អាសីសាយំ-ឯតេន សច្ចវជ្ជេន, បដ្ឋន្តោ អភិវស្សតុ [ចរិយា. ៣.៨៩], សព្ពេ ភទ្រានិ បស្សន្តុ [ជា. ១.២.១០៥], សព្ពេ សត្តា អវេរា ហោន្តុ [បដិ. ម. ២.២២]។

យាចនេ-ឯកំ មេ នយនំ ទេហិ [ចរិយា. ១.៥៩]។

អាយាចនេ-ទេសេតុ ភន្តេ ភគវា ធម្មំ [ទី. និ. ២.៦៨], ឱវទតុ មំ ភគវា [សំ. និ. ៣.១], អនុសាសតុ មំ សុគត [សំ. និ. ៣.១], ឧល្លុម្បតុ មំ ភន្តេ សង្ឃោ [មហាវ. ៧១], អស្នាកំ អធិបន្នានំ, ខមស្សុ រាជកុញ្ជរ [ជា. ២.២១.១៨១], ឯថ ព្យគ្ឃា និវត្តវ្ហោ [ជា. ១.៣.៦៦]។

វិធិសទ្ទេន និយោជនាទយោបិ សង្គយ្ហន្តិ។

តត្ថ វិធិម្ហិ-អកុសលំ បជហថ, កុសលំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរថ [បដិ. ម. ៣.៣០; បារា. ១៩], ឯវំ វិតក្កេថ, មា ឯវំ វិតក្កេថ [បដិ. ម. ៣.៣០]។

និយោជនេ-ឯថ ភិក្ខវេ សីលវា ហោថ [អ. និ. ៥.១១៤], អប្បមាទេន សម្បាទេថ [ទី. និ. ២.១៨៥], ឯថ គណ្ហថ ពន្ធថ [ទី. និ. ២.៣៤២], មា វោ មុញ្ចិត្ថ កិញ្ចនំ [ទី. និ. ២.៣៤២]។

អជ្ឈេសនេ-ឧទ្ទិសតុ ភន្តេ ថេរោ បាតិមោក្ខំ [មហាវ. ១៥៥]។

អាណត្តិយំ-សុណាតុ មេ ភន្តេ សង្ឃោ [បារា. ៣៦៨]។

បេសនេ-គច្ឆថ តុម្ហេ សារិបុត្តា [បារា. ៤៣២]។

បវារណាយំ-វទតុ មំ ភន្តេ សង្ឃោ [មហាវ. អដ្ឋ. ២១៣], វទេថ ភន្តេ យេនត្ថោ [បារា. ២៩០]។

អនុមតិយំ-បរិភុញ្ជ វា វិស្សជ្ជេហិ វា យថាបច្ចយំ វា ករោហិ [បាចិ. ៣៧៤]។

វរទានេ-ផុស្សតី វរវណ្ណាភេ, វរស្សុ ទសធា វរេ [ជា. ២.២២.១៦៥៥], ឥច្ឆិតំ បត្ថិតំ តុយ្ហំ, ខិប្បមេវ សមិជ្ឈតុ [អ. និ. អដ្ឋ. ១.១.១៩២]។

អនុញ្ញាយំ-បុច្ឆ វាសវ មំ បញ្ហំ, យំ កិញ្ចិ មនសិច្ឆសិ [ទី. និ. ២.៣៥៦]។

កតាវកាសា បុច្ឆវ្ហោ [សុ. និ. ១០៣៦]។

សម្បដិច្ឆនេ-ឯវំ ហោតុ [ទី. និ. ២.៤១៩]។

អក្កោសេ-មុទ្ធា តេ ផលតុ សត្តធា [ជា. ១.១៦.២៩៥], ចោរា តំ ខណ្ឌាខណ្ឌិកំ ឆិន្ទន្តុ [ម. និ. អដ្ឋ. ១]។

សបថេ-ឯតេន សច្ចវជ្ជេន, បុត្តោ ឧប្បជ្ជតំ ឥសេ [ជា. ១.១៤.១០៤], មុសា មេ ភណមានាយ, មុទ្ធា ផលតុ សត្តធា [ជា. ១.១៤.១០៤]។

អាមន្តនេ-ឯតុ វេស្សន្តរោ រាជា [ជា. ២.២២.២៣៤១], “ឯហិ ភិក្ខុ ចរ ព្រហ្មចរិយំ [មហាវ. ២៨], ឯថ ភិក្ខវេ សីលវា ហោថ” ឥច្ចាទីសុបិ ឯហិ, ឯថសទ្ទា អាមន្តនេ តិដ្ឋន្តិ។

និមន្តនេ-អធិវាសេតុ មេ ភន្តេ ភគវា ស្វាតនាយ ភត្តំ [បារា. ៧៧]។

បវេទនេ-វេទយតីតិ មំ សង្ឃោ ធារេតុ [ចូឡវ. អដ្ឋ. ១០២], ឧបាសកំ មំ ភវំ គោតមោ ធារេតុ [ទី. និ. ១.២៩៩], បុនារាយុ ច មេ លទ្ធោ, ឯវំ ជានាហិ មារិស [ទី. និ. ២.៣៦៩]។

បត្តកាលេ-បរិនិព្ពាតុ ភន្តេ ភគវា, បរិនិព្ពាតុ សុគតោ, បរិនិព្ពានកាលោ ភន្តេ ភគវតោ [ទី. និ. ២.១៦៨], កាលោ ខោ តេ មហាវីរ, ឧប្បជ្ជ មាតុកុច្ឆិយំ [ពុ. វំ. ១.៦៧], ព្យាករោហិ អគ្គិវេស្សន ន ទានិ តេ តុណ្ហីភាវស្ស កាលោ [ម. និ. ១.៣៥៧]។

អនុភោតុ, អនុភោន្តុ, អនុភោហិ, អនុភោថ, អនុភោមិ, អនុភោម, ភវតុ, ភវន្តុ, ‘ហិមិមេស្វស្សា’តិ ហិ, មិ, មេសុ អស្ស ទីឃោ, ត្វំ បណ្ឌិតោ ភវាហិ។

៥៧៦. ហិស្សតោ លោបោ [ក. ៤៧៩; រូ. ៤៥២; នី. ៩៦០; ចំ. ៥.៣.៩៩; បា. ៦.៤.១០៥]។

អការតោ បរស្ស ហិស្ស លោបោ ហោតិ។

អតោតិ កឹ? ព្រូហិ, ទេហិ, ហោហិ។

ឥមិនា អតោ ហិស្ស លោបោ, ត្វំ បណ្ឌិតោ ភវ។

តុម្ហេ បណ្ឌិតា ភវថ, ភវាមិ, ភវាម។

បរឆក្កេ-សោ ភវតំ, តេ ភវន្តំ, ត្វំ ភវស្សុ, តុម្ហេ ភវវ្ហោ, អហំ ភវេ, មយំ ភវាមសេ, ឥមានិ សុទ្ធកត្តុរូបានិ។

អនុភូយតុ , អនុភូយន្តុ, អនុភុយ្យតុ, អនុភុយ្យន្តុ ឥច្ចាទិ សុទ្ធកម្មរូបំ។

ភាវេតុ, ភាវេន្តុ, ភាវយតុ, ភាវយន្តុ ឥច្ចាទិ ហេតុកត្តុរូបំ។

ភាវីយតុ, ភាវីយន្តុ។ រស្សត្តេ-ភាវិយតុ, ភាវិយន្តុ។ ទ្វិត្តេ-ភាវិយ្យតុ, ភាវិយ្យន្តុ។ តថា ភាវយីយតុ, ភាវយីយន្តុឥច្ចាទិ ហេតុកម្មរូបំ។

‘ឯយ្យាថស្សេ’ឥច្ចាទិសុត្តេន ថស្ស វ្ហោ, តុម្ហេ ភវវ្ហោ, ភវថ វា។

ឥតិ ត្វាទិ។

ឯយ្យាទិ

អថ ឯយ្យាទិ វុច្ចតេ។

៥៧៧. ហេតុផលេស្វេយ្យ ឯយ្យុំ ឯយ្យាសិ ឯយ្យាថ ឯយ្យាមិ ឯយ្យាម ឯថ ឯរំ ឯថោ ឯយ្យាវ្ហោ [ឯយ្យវ្ហោ (មោគ្គល្លានាទីសុ)] **ឯយ្យំ ឯយ្យាម្ហេ វា** [ក. ៤១៦; រូ. ៤៥៤; នី. ៨៨០; ចំ. ១.៣.១២០; បា. ៣.៣.១៥៦]។

អញ្ញមញ្ញសម្ពន្ធិនិយា ហេតុក្រិយាយញ្ច ផលក្រិយាយញ្ច ក្រិយត្ថា ឯយ្យាទយោ ហោន្តិ វា។ ហេតុផលេសុបិ កទាចិ អញ្ញវិភត្តិប្បត្តិទីបនត្ថោ វាសទ្ទោ, សចេ សោ យានំ លភិស្សតិ, គមិស្សតិ, សចេ ន លភិស្សតិ, ន គមិស្សតិ ឥច្ចាទិ។

សចេ សង្ខារោ និច្ចោ ភវេយ្យ, សុខោ នាម ភវេយ្យ, សចេ សោ បណ្ឌិតោ ភវេយ្យ, សុខិតោ ភវេយ្យ។

៥៧៨. បញ្ហបត្ថនាវិធីសុ [ចំ. ១.៣.១២១; បា. ៣.៣.១៦១]។

ឯតេសុ ឯយ្យាទយោ ហោន្តិ។

បញ្ហេ-កិន្នុ ខោ ត្វំ វិនយំ វា អធិយេយ្យាសិ ធម្មំ វា។

បត្ថនាយំ-ភវេយ្យំ ជាតិជាតិយំ។

វិធិម្ហិ-បាណំ ន ហនេយ្យ, អទិន្នំ ន អាទិយេយ្យ, ទានំ ទទេយ្យ, សីលំ រក្ខេយ្យ។

៥៧៩. សត្តារហេស្វេយ្យាទី [ក. ៤១៦; រូ. ៤៥៤; នី. ៨៨១-៤; ចំ. ១.៣.១២៨; បា. ៣.៣.១៦៩-១៧២; សត្យរហេស្វេយ្យាទី (ពហូសុ)]។

សត្តិយំ អរហត្ថេ ច ឯយ្យាទយោ ហោន្តិ។

ភវំ រជ្ជំ ករេយ្យ, ភវំ រជ្ជំ កាតុំ សក្កោ, កាតុំ អរហោតិ អត្ថោ។

សោ ឥមំ វិជដយេ ជដំ [សំ. និ. ១.២៣]។

៥៨០. សម្ភាវនេ វា [ក. ៤១៦; រូ. ៨៥៤; នី. ៨៨១, ៨៨៣-៤; ចំ. ១.៣.១១៨-៩; បា. ៣.៣.១៥៤-៥]។

សម្ភាវនេបិ ឯយ្យាទយោ ហោន្តិ វា។

បព្ពតមបិ សិរសា ភិន្ទេយ្យ, ភវេយ្យ, ភវេយ្យុំ, ភវេយ្យាសិ, ភវេយ្យាថ, ភវេយ្យាមិ, ភវេយ្យាម។

បរឆក្កេ-សោ ភវេថ, តេ ភវេរំ, ត្វំ ភវេថោ, តុម្ហេ ភវេយ្យាវ្ហោ, អហំ ភវេយ្យំ, មយំ ភវេយ្យាម្ហេ, ឥតិ សុទ្ធកត្តុរូបានិ។

អនុភូយេយ្យ, អនុភូយេយ្យុំ។ ទ្វិត្តេ រស្សត្តំ, អនុភុយ្យេយ្យ, អនុភុយ្យេយ្យុំ ឥច្ចាទិ សុទ្ធកម្មរូបំ។

ភាវេយ្យ , ភាវេយ្យុំ, ភាវយេយ្យ, ភាវយេយ្យុំ ឥច្ចាទិ ហេតុកត្តុរូបំ។

ភាវីយេយ្យ, ភាវីយេយ្យុំ។ រស្សត្តេ-ភាវយិយេយ្យ, ភាវយិយេយ្យុំ។ ទ្វិត្តេ-ភាវិយ្យេយ្យ, ភាវិយ្យេយ្យុំ។ តថា ភាវយីយេយ្យ, ភាវយីយេយ្យុំ ឥច្ចាទិ ហេតុកម្មរូបំ។

៥៨១. ឯយ្យេយ្យាសេយ្យុំនំ ដេ [ក. ៥១៧; រូ. ៤៨៨; នី. ១១០៥]។

ឯយ្យ, ឯយ្យាសិ, ឯយ្យមិច្ចេតេសំ ដេ ហោតិ វា។

អត្រិមា បាឡិ-ចជេ មគ្គា សុខំ ធីរោ, បស្សេ ចេ វិបុលំ សុខំ [ធ. ប. ២៩០]។ កឹ ត្វំ សុគសោមា’នុគប្បេ [ជា. ២.២១.៣៩៩], ធីរំ បស្សេ សុណេ ធីរំ, ធីរេន សហ សំវសេ [ជា. ១.១៣.៩៤] ឥច្ចាទិ។

សោ ភវេ, ភវេយ្យ, ត្វំ ភវេ, ភវេយ្យាសិ, អហំ ភវេ, ភវេយ្យំ។

៥៨២. ឯយ្យុំស្សុំ [ក. ៥១៧; រូ. ៤៨៨; នី. ១១០៥]។

ឯយ្យុំស្ស ឧំ ហោតិ វា។

អត្រិមា បាឡិ-វជ្ជុំ វា តេ ន វា វជ្ជុំ, នត្ថិ នាសាយ រូហនា [ជា. ១.៣.៣៣], ឧបយានានិ មេ ទជ្ជុំ, រាជបុត្ត តយី គតេតិ [ជា. ២.២២.២៦]។

៥៨៣. ឯយ្យាមស្សេមុ ច [ក. ៥១៧; រូ. ៤៨៨; នី. ១១០៥]។

ឯយ្យាមស្ស ឯមុ ច ហោតិ, អន្តស្ស ឧ ច។

អត្រិមា បាឡិ-កថំ ជានេមុ តំ មយំ [ទី. និ. ២.៣១៨], មុញ្ចេមុ នំ ឧរគំ ពន្ធនស្មា [ជា. ១.១៥.២៥២], ទក្ខេមុ តេ នាគ និវេសនានិ [ជា. ១.១៥.២៥៤], គន្ធាន តំ បដិករេមុ អច្ចយំ, អប្បេវ នំ បុត្ត លភេមុ ជីវិតំ [ជា. ១.១៥.១៣], ទជ្ជេមុ ខោ បញ្ចសតានិ ភោតោ [ជា. ២.២២.១៣០២], បញ្ហំ បុច្ឆេមុ មារិស [ទី. និ. ២.៣៥៤], វិហរេមុ អវេរិនោ [ទី. និ. ២.៣៥៧], តយាជ្ជ គុត្តា វិហរេមុ រត្តិន្ទិ [ជា. ១.២.១៨]។ ភវេយ្យាមុ, ភវេយ្យាម។

មហាវុត្តិនា ក្វចិ មជ្ឈេ យ្យា-ការស្ស លោបោ, អត្ថំ ធម្មញ្ច បុច្ឆេសិ [ជា. ១.១៦.១៥០], ឧរេគណ្ឌាយោ ពុជ្ឈេសិ, តាយោ ពុជ្ឈេសិ មាណវ [ជា. ២.១៧.១៣២-១៣៣], យថា គតឹ មេ អភិសម្ភវេថ [ជា. ២.១៧.៨៧-៨៩], យថា គតឹ តេ អភិសម្ភវេម [ជា. ២.១៧.៨៧-៨៩], ឱកាសំ សម្បជានាថ, វនេ យត្ថ វសេមសេតិ [ជា. ២.២២.១៨៨៥ ‘វសាមសេ’]។

‘ឯយ្យាថស្សេ’តច្ចាទិសុត្តេន ឯយ្យាថស្ស ឱ ច, តុម្ហេ ភវេយ្យាថោ, ភវេយ្យាថ វា។

ឯត្ថ ច បុព្ពេ វុត្តា បញ្ហ, បត្ថនា, វិធិប្បភេទា ឥធបិ យថាបយោគំ វេទិតព្ពា។ បញ្ហសទ្ទេន បរិបញ្ហ, បរិបុច្ឆា, បរិវិតក្ក, បរិវីមំសាទយោ សង្គយ្ហន្តិ។

បរិបញ្ហេ-ធម្មំ វា បឋមំ សង្គាយេយ្យាម វិនយំ វា។

បរិបុច្ឆាយំ-វទេថ ភន្តេ កិមហំ ករេយ្យំ, កោ ឥមស្ស អត្ថោ, កថញ្ចស្ស អត្ថំ អហំ ជានេយ្យំ។

បរិវិតក្កេ-កស្សាហំ បឋមំ ធម្មំ ទេសេយ្យំ [ទី. និ. ២.៧២], យំនូនាហំ ធម្មញ្ច វិនយញ្ច សង្គាយេយ្យំ [បារា. អដ្ឋ. ១.បឋមមហាសង្គីតិកថា]។

បរិវីមំសាយំ-គច្ឆេយ្យំ វា អហំ ឧបោសថំ, ន វាគច្ឆេយ្យំ [មហាវ. ១៣៧]។

បត្ថនាយំ-ឯវំរូបោ សិយំ អហំ អនាគតមទ្ធានំ [ម. និ. ៣.២៧៤], ឧម្មាទន្ត្យា រមិត្វាន, សិវិរាជា តតោ សិយំ [ជា. ២.១៨.៧០], បស្សេយ្យ តំ វស្សសតំ អរោគំ [ជា. ២.២១.៤៥៣]។

អាយាចនេ-លភេយ្យាហំ ភន្តេ ភគវតោ សន្តិកេ បព្ពជ្ជំ, លភេយ្យំ ឧបសម្បទំ [មហាវ. ២៨; សំ. និ. ២.១៧]។

វិធិម្ហិ-ចរេយ្យ ធម្មំ [ជា. ១.១៤.៦៣]។

និយោជនេ-ចរេយ្យាទិត្តសីសោវ, នត្ថិ មច្ចុស្ស នា គមោ [សំ. និ. ១.១៤៥]។

អជ្ឈេសនេ-យស្ស សិយា អាបត្តិ, សោ អាវិករេយ្យ [មហាវ. ១៣២], យស្ស នក្ខមតិ, សោ ភាសេយ្យ [មហាវ. ៧០]។

បវារណាយំ-វទេយ្យាថ ភន្តេ យេនត្ថោ [បារា. ២៩០]។

អនុមតិយំ-តំ ជនោ ហរេយ្យ វា ទហេយ្យ វា យថាបច្ចយំ វា ករេយ្យ [ម. និ. ១.២៤៧]។

អនុញ្ញាយំ-អាកង្ខមានោ សង្ឃោ កម្មំ ករេយ្យ [ចូឡវ. ៦]។

អាមន្តនេ-យទា តេ បហិណេយ្យាមិ, តទា ឯយ្យាសិ ខត្តិយ [ជា. ២.២២.៦៣៥]។

និមន្តនេ-ឥធ ភវំ និសីទេយ្យ។

បត្តកាលេ-សង្ឃោ ឧបោសថំ ករេយ្យ, បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសេយ្យ [មហាវ. ១៦៧]។

'សម្ភាវនេ វា'តិ វាសទ្ទោ អវុត្តវិកប្បនត្ថោ, តេន បរិកប្ប, ក្រិយាតិបន្នាទយោ សង្គយ្ហន្តិ។

តត្ថ បរិកប្បោ ទុវិធោ ភូតា'ភូតវសេន។

តត្ថ ភូតបរិកប្បេ-យោ ពាលំ សេវេយ្យ, សោបិ ពាលោ ភវេយ្យ។

អភូតបរិកប្បេ-យទា កច្ឆបលោមានំ, បាវារោ តិវិធោ សិយា [ជា. ១.៨.៧៨]។ យទា សសវិសាណានំ, និស្សេណី សុកតា សិយា [ជា. ១.៨.៧៩]។

ក្រិយាតិបន្នេ-សចេ សោ អគារំ អជ្ឈាវសេយ្យ, រាជា អស្ស ចក្កវត្តី [ទី. និ. ៣.១៣៦]។

ឥតិ ឯយ្យាទិ។

ហិយ្យត្តនី

អថ ហិយ្យត្តនី វុច្ចតេ។

៥៨៤. អនជ្ជត្តនេ អា ឩ ឱ ត្ថ អ ម្ហា ត្ថ ត្ថុំ សេ វ្ហំ ឥំ ម្ហសេ [ក. ៤១៨; រូ. ៤៥៦; នី. ៨៨៦; ចំ. ១.២.៧៧; បា. ៣.២.១១១]។

អជ្ជតោ អញ្ញស្មិំ ភូតេ កាលេ ក្រិយត្ថា បរំ អាឥច្ចាទយោ ហោន្តិ។

៥៨៥. អា ឰ ស្សាទីស្វឧ វា [ក. ៥១៩; រូ. ៤៥៧; នី. ១០៣២]។

អាឥច្ចាទីសុ ឰឥច្ចាទីសុ ស្សាទីសុ ច តេសំ អាទិម្ហិ អឧ ហោតិ វា។

សោ អភវា, ភវា, តេ អភវូ, ភវូ, ត្វំ អភវោ, ភវោ, តុម្ហេ អភវត្ថ, ភវត្ថ, អហំ អភវ, ភវ, មយំ អភវម្ហា, ភវម្ហា។

បរឆក្កេ-អភវត្ថ, ភវត្ថ, អភវត្ថុំ, ភវត្ថុំ, អភវសេ, ភវសេ, អភវវ្ហំ, ភវវ្ហំ, អភវិំ, ភវិំ, អភវម្ហសេ, ភវម្ហសេ។

៥៨៦. អា ឰ ឩ ម្ហា ស្សា ស្សាម្ហានំ វា [ក. ៥១៧; រូ. ៤៨៨; នី. ១១០៥]។

ឯតេសំ រស្សោ ហោតិ វា។

សោ អភវ, តេ អភវុ, មយំ អភវម្ហ។

‘ឯយ្យាថស្សេ’ឥច្ចាទិនា អាស្ស ត្ថត្តំ, អស្ស ច អំ, សោ អភវត្ថ, ភវត្ថ, អភវា, ភវា វា, អហំ អភវំ, ភវំ, អភវ, ភវ វា, ឥមានិ សុទ្ធកត្តុរូបានិ។

ឯត្ថ ច មហាវុត្តិនា អា-វិភត្តិយា ថាទេសោ ពហុលំ ទិស្សតិ, មេទនី សម្បកម្បថ [ជា. ២.២២.១៦៧២], វិសញ្ញី សមបជ្ជថ [ជា. ២.២២.៣២៨], ឥមា គាថា អភាសថ [ជា. ២.២២.៣២៨], កុច្ឆោ កាយោ អទិស្សថ [ថេរគា. ១៧២], និព្ពិទា សមតិដ្ឋថ [ថេរគា. ២៧៣], ឯកោ រហសិ ឈាយថ [ជា. ១.១៥.២៨៦] ឥច្ចាទិ។ តថា ឱ-វិភត្តិយា ច, ទុព្ភេយ្យំ មំ អមញ្ញថ ឥច្ចាទិ។

ឥតិ ហិយ្យត្តនី។

អជ្ជត្តនី

អថ អជ្ជត្តនី វុច្ចតេ។

៥៨៧. ភូតេ ឦ ឧំ ឱ ត្ថ ឥំ ម្ហា អា ឩ សេ វ្ហំ អំ ម្ហេ [ក. ៤១៩; រូ. ៤៦៩; នី. ៨៨៧]។

អភវីតិ ភូតោ, អតីតោតិ អត្ថោ, ភូតេ កាលេ ក្រិយត្ថា បរំ ឦឥច្ចាទយោ ហោន្តិ។

៥៨៨. អ ឦ ស្សា ស្សត្យាទីនំ ព្យញ្ជនស្សិឧ [ក. ៥១៦; រូ. ៤៦៦; នី. ១០៣០; ចំ. ១.២.៧៦; បា. ៣.២.១១០ អឦស្សអាទីនំ ព្យញ្ជនស្សិឧ (ពហូសុ)]។

អអាទិស្ស ឦអាទិស្ស ស្សាអាទិស្ស ស្សតិអាទិស្ស ច ព្យញ្ជនស្ស អាទិម្ហិ ឥឧ ហោតិ។ ‘ព្យញ្ជនស្សា’តិ ឯតេន អអាទិម្ហិ បញ្ច, ឦអាទិម្ហិ សត្តាតិ ទ្វាទស សុទ្ធសរវិភត្តិយោ បដិក្ខិបតិ។

‘អាឦស្សាទីស្វឧ វា’ឥតិ សុត្តេន វិកប្បេន ជាត្វាទិម្ហិ អកាភោ។

សោ អភវី, ភវី, តេ អភវុំ, ភវុំ, ត្វំ អភវោ, ភវោ, តុម្ហេ អភវិត្ថ, ភវិត្ថ, អហំ អភវឹ, ភវឹ, មយំ អភវិម្ហា, ភវិម្ហា, សោ អភវា, ភវា, តេ អភវូ, ភវូ, ត្វំ អភវិសេ, ភវិសេ, តុម្ហេ អភវិវ្ហំ, ភវិវ្ហំ, អហំ អភវំ, ភវំ, មយំ អភវិម្ហេ, ភវិម្ហេ។

‘អាឦឧ’ឥច្ចាទិនា ឦ, ម្ហា, អា, ឩនំ រស្សត្តេ-សោ អភវិ, ភវិ, មយំ អភវិម្ហ, ភវិម្ហ, សោ អភវ, ភវ, តេ អភវុ, ភវុ។

៥៨៩. ឯយ្យាថស្សេអអាឦថានំ ឱ អ អំ ត្ថ ត្ថោ វ្ហោ វា [ក. ៥១៧; រូ. ៤៨៨; នី. ១១០៥; ‘...វ្ហោក’ (ពហូសុ)]។

ឯយ្យាថាទីនំ យថាក្កមំ ឱអាទយោ ហោន្តិ វា។

តុម្ហេ គច្ឆេយ្យាថោ, គច្ឆេយ្យាថ វា, ត្វំ អគច្ឆិស្ស, អគច្ឆិស្សេ វា, អហំ អគមំ, គមំ, អគម, គម វា, សោ អគមិត្ថ, គមិត្ថ, អគមា, គមា វា, សោ អគមិត្ថោ, គមិត្ថោ, អគមី, គមី វា, តុម្ហេ គច្ឆវ្ហោ, គច្ឆថ វាតិ។

ឥមិនា ឦ, អា, អវចនានំ ត្ថោ, ត្ថ, អំអាទេសា ហោន្តិ, សោ អភវិត្ថោ, ភវិត្ថោ, សោ អភវិត្ថ, ភវិត្ថ, អហំ អភវំ, ភវំ។

អត្រិមា បាឡី – ឦម្ហិ-បង្កោ ច មា វិសិយិត្ថោ [ជា. ១.១៣.៤៤], សញ្ចគ្ឃិត្ថោ មយា សហ [ជា. ១.១៦.២៤១]។ អាម្ហិ-អនុមោទិត្ថ វាសវោ [ជា. ២.២២.១៦៦៧], និមន្តយិត្ថ វាសវោ [ជា. ២.២២.១៦៦៧], ឧព្ភិត្ថ នគរំ តទា [ជា. ២.២២.១៦៧៣], សុភូតិត្ថេរោ គាថំ អភាសិត្ថ [ថេរគា. ១]។ អម្ហិ-ឥជាហំ មល្លិកំ ទេវឹ ឯតទវោចំ [សំ. និ. ១.១១៩], អជានមេវំ អាវុសោ អវចំ ជានាមីតិ [បារា. ១៩៥], អហំ កាមានំ វសមន្វគំ [ជា. ២.១៩.៤៥], អជ្ឈគំ អមតំ សន្តឹ ឥច្ចាទិ។

៥៩០. ឧំស្សឹស្វំសុ [ក. ៥០៤, ៥១៧; រូ. ៤៧០-៤៨៨; នី. ១០១៦-១១០៥]។

ឧមិច្ចស្ស តំសុ, អំសុ ហោន្តិ។

អគមីសុ, អគមំសុ, អគមុំ។ ឥមិនា ឧំស្ស តំសុ, អភវិំសុ, ភវិំសុ។

៥៨១. ឱស្ស អ ឥ ត្ថ ត្ថោ [ក. ៥១៧; រូ. ៤៨៨; នី. ១១០៥]។

ឱស្ស អឥច្ចាទយោ ហោន្តិ។

ត្វំ អភវ, ត្វំ អភវិ, ត្វំ អភវិត្ថ, ត្វំ អភវិត្ថោ។

អត្រិមា បាឡី-ឱស្ស អត្ថេ-មា ហេវំ អានន្ទ អវច [ទី. និ. ២.៩៥], ត្វមេវ ទានិ’មករ, យំ កាមោ ព្យគមា តយិ [ជា. ១.២.១៦៧]។ ឥត្ថេ-មា ត្វំ ភាយិ មហារាជ, មា ត្វំ ភាយិ រថេសភ [ជា. ២.២២.៦៨៤], មា ចិន្តេសិ មា ត្វំ សោចិ, យាចាមិ លុទ្ទកំ អហំ [គវេសិតព្ពំ]។ ត្ថត្ថេមាស្សុ តិណ្ណោ អមញ្ញិត្ថ [ជា. ២.២២.២៥៥], មា កិលិត្ថ មយា វិនា [ជា. ២.២២.១៧១៣], មាស្សុ កុជ្ឈិត្ថ នារិក [ជា. ១.៦.៥]។ ត្ថោត្ថេ-មា បុរាណេ អមញ្ញិត្ថោ [ថេរគា. ២៨០], មា ទយ្ហិត្ថោ បុនប្បុនំ [សំ. និ. ១.២១២], តិណមត្ថេ អសជ្ជិត្ថោ [ជា. ១.១.៨៩], មា ត្វំ ព្រហ្មុនោ វចនំ ឧបាតិវត្តិត្ថោ [ម. និ. ១.៥០២], មា ត្វំ មញ្ញិត្ថោ ន មំ ជានាតី [ម. និ. ១.៥០២] តិ។

តត្ថ ‘មា ទយ្ហិត្ថោ’ឥច្ចាទីនិ បរោក្ខាវចនេនបិ សិជ្ឈន្តិ។

សុត្តវិភត្តេន ត្ថស្ស ត្ថោ ហោតិ, តំ វោ វទាមិ ភទ្ទន្តេ, យាវន្តេត្ថ សមាគតា [អប. ថេរ ១.១.៣៦៧], មស្សុ មិត្តានំ ទុព្ភិត្ថោ។ មិត្តទុព្ភោ ហិ បាបកោតិ [ជា. ១.១៦.២២២]។

មហាវុត្តិនា ឱស្ស ក្វចិ លោបោ, បុន ទានំ អទា តុវំ [ជា. ២.២២.១៧៨៦], មា នោ ត្វំ តាត អទទា [ជា. ២.២២.២១២៦], មា ភោតិ កុបិតា អហុ [ជា. ២.២២.១៩៣១], មាហុ បច្ឆានុតាបិនី [សំ. និ. ១.១៦២; ថេរីគា. ៥៧]។

៥៨២. សិ [ក. ៥១៧; រូ. ៤៨៨; នី. ១១០៥]។

ឱស្ស សិ ហោតិ វា។

ត្វំ អភវសិ, ភវសិ, ត្វំ អនុភោសិ។

៥៨៣. ម្ហាត្ថានមុឧ [ក. ៥១៧; រូ. ៤៨៨; នី. ១១០៥]។

ម្ហា, ត្ថានំ អាទិម្ហិ ឧឧ ហោតិ។

អស្សោសុម្ហា, អហេសុម្ហា, អវោចុម្ហា, អវោចុត្ថ ឥច្ចាទីនិ ទិស្សន្តិ។

តុម្ហេ អភវុត្ថ, ភវុត្ថ, អភវិត្ថ, ភវិត្ថ វា, មយំ អភវុម្ហា, ភវុម្ហា, អភវិម្ហា, ភវិម្ហា វា។

៥៨៤. ឥំស្ស ច សុឧ [ក. ៥១៧; រូ. ៤៨៨; នី. ១១០៥; “...សិឧ” (ពហូសុ)]។

ឥមិច្ចស្ស ម្ហា, ត្ថានញ្ច អាទិម្ហិ សុខ ហោតិ, សាគមោ ហោតីតិ អត្ថោ។ ចសទ្ទេន ព្លអាទីនម្បិ អាទិម្ហិ សាគមោ ហោតិ, សាគមេ ច សតិ ព្យញ្ជនំ ហោតិ, តស្ស អាទិម្ហិ ឥអាគមោ លព្ភតិ។ តេន “ឥមា គាថា អភាសិសុំ [គវេសិតព្ពំ], តេ មេ អស្សេ អយាចិសុំ, យថាភូតំ វិបស្សិសុំ” [ជា. ២.២២.១៨៦៣] ឥច្ចាទីនិ [ទី. និ. ៣.២៧៧] សិជ្ឈន្តិ។

សោ ភោគំ អនុភោសិ, អនុភវិ វា, តុម្ហេ អនុភោសិត្ថ, អនុភវិត្ថ វា, អហំ អនុភោសិ, អនុភវិំ វា។ មយំ អនុភោសិម្ហា អនុភវិម្ហា វា។

៥៨៥. ឯឱន្តា សុំ [ក. ៥១៧; រូ. ៤៨៨; នី. ១១០៥; ‘ឯឱត្តា សុំ” (ពហូសុ)]។

ឯទន្តតោ ឱទន្តតោ ច បរស្ស ឧំវចនស្ស សុំ ហោតិ វា។

អានេសុំ, សាយេសុំ, ចិន្តេសុំ, បច្ចនុភោសុំ, បរិភោសុំ, អធិភោសុំ, អភិភោសុំ។

សុត្តវិភង្គេន អាទន្តតោបិ ច, វិហាសុំ វិហរន្តិ ច [សំ. និ. ១.១៧៣], តេ អនុភោសុំ, ឥមានិ សុទ្ធកត្តុរូបានិ។

តេន ភោគោ អន្វភូយិ, អនុភូយិ។

រស្សត្តេ-អន្វភូយិ, អនុភូយិ។

ទ្វិត្តេ-អន្វភុយ្យិ, អនុភុយ្យិ។

តេន ភោគា អន្វភូយុំ, អនុភូយុំ, អន្វភូយឹសុ, អនុភូយឹសុ ឥច្ចាទិ សុទ្ធកម្មរូបំ។

សោ មគ្គំ អភាវិ, ភាវិ, អភាវេសិ, ភាវេសិ, អភាវយិ, ភាវយិ, តេ មគ្គំ អភាវិំសុ, ភាវិំសុ។

‘ឯឱន្តាសុ’ន្តិ ឯទន្តម្ហា សុំ។ តេ មគ្គំ អភាវេសុំ, ភាវេសុំ, អភាវយឹសុ, ភាវយឹសុ, ត្វំ មគ្គំ អភាវយ, ភាវយ, អភាវយិ, ភាវយិ, ត្វំ មគ្គំ អភាវិត្ថ, ភាវិត្ថ, អភាវយិត្ថ, ភាវយិត្ថ, ត្វំ មគ្គំ អភាវយិត្ថោ, ភាវយិត្ថោ, ត្វំ មគ្គំ អភាវេសិ, ភាវេសិ, តុម្ហេ មគ្គំ អភាវិត្ថ, ភាវិត្ថ, អភាវយិត្ថ, ភាវយិត្ថ, អហំ មគ្គំ អភាវិំ, ភាវិំ, អភាវេសឹ, ភាវេសឹ, អភាវយឹ, ភាវយឹ, មយំ មគ្គំ អភាវិម្ហា, ភាវិម្ហា, អភាវិម្ហ, ភាវិម្ហ, អភាវយិម្ហា, ភាវយិម្ហា, អភាវយិម្ហ, ភាវយិម្ហ។

សោ មគ្គំ អភាវា, ភាវា, អភាវិត្ថ, ភាវិត្ថ, អភាវយិត្ថ, ភាវយិត្ថ ឥច្ចាទិ ហេតុកត្តុរូបំ។

តេន មគ្គោ អភាវិយិ, ភាវិយិ, តេន មគ្គា អភាវិយឹសុ, ភាវិយឹសុ ឥច្ចាទិ ហេតុកម្មរូបំ។

ឥតិ អជ្ជត្តនី។

បរោក្ខា

អថ បរោក្ខា វុច្ចតេ។

៥៩៦. បរោក្ខេ អ ឧ ឯ ថ អំ ម្ហ ត្ថ រេ ត្ថោ ម្ហេ ឥំ ម្ហេ [ក. ៤១៧; រូ. ៤៦០; នី. ៨៨៧; ចំ. ១.២.៨១; បា. ៣.២.១១៥]។

អក្ខានំ ឥន្ទ្រិយានំ បរំ បរោក្ខំ, អបច្ចក្ខន្តិ អត្ថោ។ ភូតេ កាលេ អត្តនោ បរោក្ខក្រិយាយ វត្តព្ពាយ ក្រិយត្ថា អអាទយោ ហោន្តិ។

មហាវុត្តិនា តស្ស ទីឃោ វា, សោ កិរ ជគាម, តេ កិរ ជគាមុ, ត្វំ កិរ ជគាមេ, តុម្ហេ កិរ ជគាមិត្ថ, អហំ កិរ ជគាមំ, មយំ កិរ ជគាមិម្ហ ឥច្ចាទិ។

ឯត្ថ ច ‘សោ កិរ ជគាម’ ឥច្ចាទីនិ **អនុស្សវបរោក្ខានិ** នាម។

‘អហំ កិរ ជគាមំ, មយំ កិរ ជគាមិម្ហា’តិ ឥទំ អត្តនា គន្ធាបិ គមនំ បមុដ្ឋស្ស វា អសម្បជិច្ឆិតុកាមស្ស វា **បដិវចនបរោក្ខំ** នាម។

៥៩៧. បរោក្ខាយញ្ច [ក. ៤៥៨; រូ. ៤៦១; នី. ៩៣៩; ចំ. ៥.១.៣; បា. ៦.១.២]។

បរោក្ខម្ហិ បុព្ពក្ខរំ ឯកស្សរំ ទ្វេរូបំ ហោតិ, ចសទ្ទេន អញ្ញស្មិម្បិ ទ្វេទ្វេរូបំ សិជ្ឈតិ។

ចង្កមតិ, ទទ្ទល្លតិ, ទទាតិ, ជហាតិ, ជុហោតិ, លោលុបោ, មោមូហោ។

៥៩៨. ទុតិយចតុត្ថានំ បឋមតតិយា [ក. ៤៦១; រូ. ៤៦៤; នី. ៩៤២]។

ទ្វិន្នំ បុព្ពេសំ ទុតិយ, ចតុន្នំ កមេន បឋម, តតិយា ហោន្តិ។

៥៩៩. បុព្ពស្ស អ [ក. ៤៥០; រូ. ៤៦៣; នី. ៩៤៦; ចំ. ៦.២.១២៦; បា. ៧.៤.៧៣]។

ទ្វិន្នំ បុព្ពស្ស ភូស្ស អន្តោ អ ហោតិ។

៦០០. ភូស្ស វុក [ក. ៤៧៥; រូ. ៤៦៥; នី. ៩៥៦; ចំ. ៥.៣.៩២; បា. ៦.៤.៨៨]។

ទ្វិន្នំ ភូធាតុស្ស អន្តេ វុក ហោតិ, វាគមោ ហោតីតិ អត្ថោ។

“តត្ថប្បនាទោ តុមុលោ ពភូវា”តិ [ជា. ២.២២.១៤៣៧] បាឡិ។

សោ កិរ រាជា ពភូវ, តេ កិរ រាជានោ ពភូវុ, ត្វំ ពភូវេ។

‘អ ឰ ស្សា ស្សត្យាទីនំ ព្យញ្ជនស្សិឌ’ ឥតិ សុត្តេន ព្យញ្ជនាទិម្ហិ ឥអាគមោ, តុម្ហេ ពភូវិត្ថ, អហំ ពភូវំ, មយំ ពភូវិម្ហ , សោ ពភូវិត្ថ, តេ ពភូវិរេ, ត្វំ ពភូវិត្ថោ, តុម្ហេ ពភូវិវ្ហោ, អហំ ពភូវឹ, មយំ ពភូវិម្ហេ, ឥមានិ សុទ្ធកត្តុរូបានិ។

‘ក្យោ ភាវកម្មេស្វបរោក្ខេសូ’តិ បដិសិទ្ធត្តា បរោក្ខម្ហិ ភាវកម្មេសុ យបច្ចយោ ន ហោតិ, ‘តេន កិរ ភោគោ អនុពភូវិត្ថ, តេន ភោគោ អនុពភូវិរេ’តិអាទិនា យោជេតព្ពំ។

ឥតិ បរោក្ខា។

ស្សត្យាទិ

អថ ស្សត្យាទិ វុច្ចតេ។

៦០១. ភវិស្សតិ ស្សតិ ស្សន្តិ ស្សសិ ស្សថ ស្សាមិ ស្សាម ស្សតេ ស្សន្តេ ស្សសេ ស្សវ្ហេ ស្សំ ស្សាម្ហេ [ក. ៤២១; រូ. ៤៧៣; នី. ៨៩២; ចំ. ១.៣.២; បា. ៣.៣.១៣]។

ភវិស្សតីតិ ភវិស្សន្តោ, អនាគតកាលោ, តស្មឹ ភវិស្សតិ កាលេ ក្រិយត្ថស្ស ត្យាទយោ ហោន្តិ។

៦០២. នាមេ គរហាវិម្ហយេសុ [ក. ៤២១; រូ. ៤៧៣; នី. ៨៩៣; ចំ. ១.៣.១០៩, ១១៥; បា. ៣.៣.១៤៣, ១៥០]។

និបាតនាមយោគេ គរហាយញ្ច វិម្ហយេ ច ស្សត្យាទយោ ហោន្តិ, អតីតកាលេបិ ស្សត្យាទីនំ ឧប្បត្តិទីបនត្ថមិទំ សុត្តំ, អនុត្ថុនន, បច្ឆានុតាប, បច្ឆានុមោទនាទីនិបិ ឯត្ថ សង្គយ្ហន្តិ។

តត្ថ គរហាយំ-អត្ថិ នាម តាត សុទិន្ន អាភិទោសិកំ កុម្មាសំ បរិភុញ្ជិស្សសិ [បារា. ៣២]។

វិម្ហយេ-យត្រ ហិ នាម សញ្ញី សមានោ បញ្ចមត្តានំ សកដសតានំ សទ្ទំ ន សោស្សតិ [ទី. និ. ២.១៩២]។

អនុត្ថុននាទីសុ-ន អត្តនា បដិចោទេស្សំ, ន គណស្ស អារោចេស្សំ [បាចិ. ៦៦៥], ន បុព្ពេ ធនមេសិស្សំ [ជា. ១.១២.៥០], ឥតិ បច្ឆានុតប្បតិ [ជា. ១.១២.៥៣], ភូតានំ នាបចាយិស្សំ, បហុ សន្តោ ន ទោសិស្សំ, បរទារំ អសេវិស្សំ [ជា. ១.១២.៥៤], ន បុព្ពេ បយិរុបាសិស្សំ [ជា. ១.១២.៥៨], ឥតិ បច្ឆានុតប្បតិ [ជា. ១.១២.៥០], អនេកជាតិសំសារំ, សន្ធាវិស្សំ អនិព្ពិសំ [ធ. ប. ១៥៣]។

កត្ថចិ បន គាថាវសេន ឯកសការលោបោ, មិត្តោ មិត្តស្ស បានិយំ, អទិន្នំ បរិភុញ្ជិសំ [ជា. ១.១១.៥៩], និរយម្ហិ អបច្ចិសំ [ថេរីគា. ៤៣៨], គច្ឆន្តោ នំ ឧទក្ខិសំ [គរវេសិតព្ពំ], យោនិសោ បច្ចវេក្ខិសំ [ថេរគា. ៣៤៧] ឥច្ចាទិ។

‘អ ឰ ស្សា ស្សត្យាទីនំ ព្យញ្ជនស្សិខ’ ឥតិ ឥអាគមោ, ភវិស្សតិ, ភវិស្សន្តិ, ភវិស្សរេ, ភវិស្សសិ, ភវិស្សថ, ភវិស្សាមិ, ភវិស្សាម, ភវិស្សតេ, ភវិស្សន្តេ, ភវិស្សរេ, ភវិស្សសេ, ភវិស្សវ្ហេ, ភវិស្សំ, ភវិស្សាម្ហេ។

អនុភោស្សតិ, អនុភោស្សន្តិ, អនុភោស្សរេ ឥច្ចាទិ សុទ្ធកត្តុរូបំ។

អនុភូយិស្សតិ, អនុភូយិស្សន្តិ, អនុភូយិស្សរេ។

៦០៣. ក្យស្ស ស្សេ [ក. ៥១៧; រូ. ៤៨៨; នី. ១១០៥]។

ក្យស្ស លោបោ ហោតិ វា ស្សការវតិ វិភត្តិម្ហិ។

តេន មគ្គោ គមិស្សតិ, គមីយិស្សតិ វា, តេន មគ្គោ អគមិស្សា, អគមីយិស្សា វាតិ វិកប្បេន ក្យស្ស លោបោ។

តេន ភោគោ អនុភវិស្សតិ, អនុភូយិស្សតិ វា, តេន ភោគា អនុភវិស្សន្តិ, អនុភូយិស្សន្តិ វា ឥច្ចាទិ សុទ្ធកម្មរូបំ។

ភាវិស្សតិ, ‘ឱលស្សេ’តិ ឥស្ស ឯ, ភាវេស្សតិ, ភាវយិស្សតិឥច្ចាទិ ហេតុកត្តុរូបំ។

តេន មគ្គោ ភាវីយិស្សតិ, មគ្គា ភាវីយិស្សន្តិ ឥច្ចាទិ ហេតុកម្មរូបំ។

ឥតិ ស្សត្យាទិ។

ស្សាទិ

អថ ស្សាទិ វុច្ចតេ។

៦០៤. ឯយ្យាទោតិបត្តិយំ ស្សា ស្សំសុ ស្សេ ស្សថ ស្សំ ស្សាម្ហា ស្សថ ស្សិំសុ ស្សសេ ស្សវ្ហេ ស្សិំ ស្សាម្ហសេ [ក. ៤២២; រូ. ៤៧៥; នី. ៨៩៥; ចំ. ១.៣.១០៧; បា. ៣.៣.១៣៩; ឯយ្យាទោ វាតិបត្តិយំ (ពហូសុ)]។

ឯយ្យាទិវិសយេ ក្រិយាតិបត្តិយំ ស្សាទយោ ភវន្តិ។ ឯយ្យាទិវិសយោ នាម ហេតុផលក្រិយាសម្ពន្ធោ, តទុភយក្រិយាយ អភាវោ ក្រិយាតិបត្តិ។

សា ទុវិធា អតីតា ច អនាគតា ច។

តត្ថ អតីតាយំ-សចេ សោ បឋមវយេ បព្ពជ្ជំ អលភិស្សា, អរហា អភវិស្សា [‘សចេ បន និក្ខមិត្វា បព្ពជិស្ស, អរហត្តំ បាបុណិស្ស’ (ធម្មបទ អដ្ឋ. ១)] ឥច្ចាទិ។

អនាគតាយំ-សចាហំ ន គមិស្សំ, មហាជានិយោ សោ អភវិស្សា ឥច្ចាទិ។

‘អាឰស្សាទីស្វឱ វា’ឥតិ ធាត្វាទិម្ហិ វិកប្បេន អកាវាគមោ,‘អ ឰស្សា ស្សត្យាទីនំ ព្យញ្ជនស្សិខ’ ឥតិ ស្សាទីសុ ឥអាគមោ, អភវិស្សា, ភវិស្សា, អភវិស្សំសុ, ភវិស្សំសុ, អភវិស្សេ, ភវិស្សេ, អភវិស្សថ, ភវិស្សថ, អភវិស្សំ, ភវិស្សំ, អភវិស្សាម្ហា, ភវិស្សាម្ហា, អភវិស្សថ, ភវិស្សថ, អភវិស្សិំសុ, ភវិស្សិំសុ, អភវិស្សសេ, ភវិស្សសេ, អភវិស្សវ្ហេ, ភវិស្សវ្ហេ, អភវិស្សិំ, ភវិស្សិំ, អភវិស្សាម្ហសេ, ភវិស្សាម្ហសេ។

‘អាឰឱ’ឥច្ចាទិនា ស្សា, ស្សាម្ហានំ រស្សត្តេ-សោ អភវិស្ស, ភវិស្ស, មយំ អភវិស្សាម្ហ, ភវិស្សាម្ហ។ ‘ឯយ្យាថស្សេ’ឥច្ចាទិនា ស្សេស្ស អត្តេ-ត្វំ អភវិស្ស, ភវិស្ស ឥច្ចាទីនិ រូបចតុក្កានិ យថាសម្ភវំ យោជេតព្ពានិ។

ឥតិស្សាទិ។

ភូធាតុរូបំ និដ្ឋិតំ។

អដ្ឋវិភត្តប្បត្តិរាសិ និដ្ឋិតោ។

ភូវាទិគណ

សរន្តធាតុ

អាការន្តធាតុរូប

ឥតោ បដ្ឋាយ សរន្តធាតុយោ សរានុក្កមេន, ព្យញ្ជនន្តធាតុយោ អក្ខរានុក្កមេន វុច្ចន្តេ។

កច្ចាយនគន្ថេ អនេកស្សរធាតុយោ ឥធ ព្យញ្ជនន្តធាតុយោ នាម។ តស្មា ឥធ ធាត្វន្តសរលោបកិច្ចំ នាម នត្ថិ។

ខា, ខ្យា-កថនេ, គា-សទ្ទេ, ឃា-គន្ធោបាទានេ, ញា-បញ្ញាយនេ អវពោធនេ ច, ឋា-គតិនិវត្តិយំ, តា-បាលនេ, ថា-ឋានេ , ទា-ទានេ, ធា-ធារណេ, បា-បានេ, ផា-វុទ្ធិយំ, ភា-ទិត្តិយំ, មា-មានេ, យា-គតិយំ, លា-អាទានេ ឆេទនេ ច, វា-គតិ, ពន្ធ, គន្ធនេសុ, សា-អស្សាទនេ តនុករណេ អន្តកម្មនិ ច, ហា-ចាគេ, ន្ហា-សោចេយ្យេ។

ខ្យាទ្យុប្បត្តិ, កត្តរិលេ, មហាវុត្តិនា សរេ បរេ អាទន្តម្ហា ក្វចិ យាគមោ, អក្ខាតិ។ បរស្សរលោបោ, អក្ខាយតិ, ក្រិយំ អាខ្យាតិ, អាខ្យាយតិ, ជាតី អក្ខាហិ បុច្ឆិតោ [សុ. និ. ៤២៣], សង្គាយតិ, សង្គាយឹសុ មហេសយោ [វិ. វ. អដ្ឋ. គន្ថារម្ភកថា], គន្ធំ ឃាយតិ, បញ្ញាយតិ, បញ្ញាយន្តិ, បញ្ញាយតុ, បញ្ញាយន្តុ។

កម្មេ ក្យោ, ធម្មោ ញាយតិ, ធម្មា ញាយន្តិ, វិញ្ញាយតិ, វិញ្ញាយន្តិ។

បយោជកព្យាបារេ-ណាបិ, ញាបេតិ, ញាបេន្តិ, ញាបយតិ, ញាបយន្តិ។

កម្មេ-ញាបិយតិ, ញាបិយន្តិ, ឋាតិ, ឋាន្តិ, ឱបុប្ផា បទ្មា ឋាន្តិ, មាលាវ គន្ថិតា ឋាន្តិ, ធជគ្គានេវ ទិស្សរេ [ជា. ២.២២.១៩៨៩]។

៦០៥. ញ្ញីលស្សេ [ក. ៥១០; រូ. ៤៨៧; នី. ១០២៣]។

ញានុពន្ធស្ស ឦអាគមស្ស ច កត្តរិ វិហិតស្ស លបច្ចយស្ស ច ក្វចិ ឯត្តំ ហោតីតិ លស្ស ឯត្តំ។

អធិដ្ឋេតិ, អធិដ្ឋេន្តិ។

៦០៦. ឋាបានំ តិដ្ឋបិវា [ក. ៤៦៨-៩; រូ. ៤៩២-៤; នី. ៩៤៩]។

ឋា, បានំ តិដ្ឋ, បិវា ហោន្តិ ន្ត, មាន, ត្យាទីសុ។

តិដ្ឋតិ, តិដ្ឋន្តិ។

៦០៧. បាទិតោ ឋាស្ស វា ឋហោ ក្វចិ [ក. ៥១៧; រូ. ៤៨៨; នី. ១១០៥]។

បាទយោ ឧបសគ្គា បាទិ នាម, បាទិតោ បរស្ស ឋាស្ស ឋហោ ហោតិ វា ក្វចិ។

សណ្ឋហតិ, សណ្ឋហន្តិ, សណ្ឋាតិ, សណ្ឋន្តិ, ឧបដ្ឋហតិ, ឧបដ្ឋហន្តិ, ឧបដ្ឋាតិ, ឧបដ្ឋាន្តិ។

កម្មេ –

៦០៨. អញ្ញាទិស្សិ ក្យេ [ក. ៥០២; រូ. ៤៩៣; នី. ១០១៥; ‘អញ្ញាទិស្សាសីក្យេ’ (ពហូសុ)]។

ញាទិតោ អញ្ញស្ស អាការន្តក្រិយត្ថស្ស ឥ ហោតិ ក្យេ បរម្ហិ។

អធិដ្ឋីយតិ, អធិដ្ឋីយន្តិ, ឧបដ្ឋីយតិ, ឧបដ្ឋីយន្តិ។

អញ្ញាទិស្សាតិ កឹ? ញាយតិ, ញាយន្តិ, អាក្ខាយតិ, អាក្ខាយន្តិ, អាខ្យាយតិ, អាខ្យាយន្តិ។

ណាបិម្ហិ-បតិដ្ឋាបេតិ, បតិដ្ឋាបេន្តិ, បតិដ្ឋាបយតិ, បតិដ្ឋាបយន្តិ។

អជ្ជត្តនិម្ហិ វិកប្បេន សាគមោ, អដ្ឋាសិ, បតិដ្ឋាសិ, អធិដ្ឋហិ, អធិដ្ឋាសិ, អធិដ្ឋេសិ, សណ្ឋហិ, សណ្ឋាសិ, ឧបដ្ឋហិ, ឧបដ្ឋាសិ។

'ឧំស្សឹស្វំស្វ'តិ ឧំស្ស តំសុ, អំសុ, អធិដ្ឋហឹសុ, សណ្ឋហឹសុ, ឧបដ្ឋហឹសុ។ អត្ថមេន្តម្ហិ សូរិយេ, វាឡា បន្ថេ ឧបដ្ឋហុំ [ជា. ២.២២.២១៨៦]។ អដ្ឋំសុ, ឧបដ្ឋហំសុ។

បរឆក្កេ-អដ្ឋា ពុទ្ធស្ស សន្តិកេ [សុ. និ. ៤៣១]។

កម្មេ-អធិដ្ឋិយិ, អធិដ្ឋិយឹសុ, ឧបដ្ឋិយិ, ឧបដ្ឋិយឹសុ។

ណាបិម្ហិ-បតិដ្ឋាបេសិ , បតិដ្ឋាបយិ, សណ្ឋាបេសិ, សណ្ឋាបយិ។

'ឯឱន្តាសុ'ន្តិ ឧំស្សសុំ, សរលោបោ, អដ្ឋាសុំ, ឧបដ្ឋាសុំ, បតិដ្ឋាបេសុំ, សណ្ឋាបេសុំ, បតិដ្ឋាបយុំ, សណ្ឋាបយុំ, បតិដ្ឋាបយិសុ, សណ្ឋាបយិសុ។

ស្សត្យាទិម្ហិ-ឋស្សតិ, ឋស្សន្តិ, រស្សត្តំ, ឧបដ្ឋិស្សតិ, ឧបដ្ឋិស្សន្តិ, អហំ ភោតី ឧបដ្ឋិស្សំ [ជា. ២.២២.១៩៣៤], សណ្ឋហិស្សតិ, សណ្ឋហិស្សន្តិ។

ណាបិម្ហិ-បតិដ្ឋាបេស្សតិ, បតិដ្ឋាបេស្សន្តិ។

តា-បាលនេ, ភយំ តាយតិ។

ថា-ឋានេ, អវត្ថាតិ, អវត្ថាយតិ, វិត្ថាយតិ, វិត្ថាយន្តិ, មា ខោ វិត្ថាសិ [មហាវ. ១២៦]។

ទា-ទានេ, 'ឱលស្សេ'តិ លស្ស ឯត្តំ, ទេតិ, ទេន្តិ, ទេសិ, ទេថ, ទេមិ, ទេម។

'បរោក្ខាយញ្ចា'តិ សុត្តេ ចសទ្ទេន ទាស្ស ទ្វិត្តំ។ 'រស្សោ បុព្ពស្សា'តិ បុព្ពស្ស រស្សត្តំ, ទទាតិ, ទទន្តិ, ទទាសិ, ទទាថ, ទទាមិ, ទទាម។

៦០៩. ទាស្ស ទំ វា មិមេស្វទ្វិត្តេ [ក. ៤៨២; រូ. ៥០៨; នី. ៩៧២]។

អទ្វិត្តេ ទាស្ស ទំ ហោតិ វា មិ, មេសុ, និគ្គហីតស្ស វគ្គន្តត្តំ។

ទម្មិ, ទម្ម។

អទ្វិត្តេតិ កឹ? ទទាមិ, ទទាម។

៦១០. ទាស្សិយង [ក. ៥០២; រូ. ៤៩៣; នី. ១០១៤]។

បាទិតោ បរស្ស ទាស្ស ឥយង ហោតិ ក្វចិ។

'ឥយង' ឥតិ សុត្តវិភត្តេន អញ្ញធាតូនម្បិ។ ជា-ហានិយំ, អប្បេន ពហុំ ជិយ្យាម [ជា. ១.២.៥២], តស្សេវា'នុ វិធិយ្យតិ [ជា. ១.២.៦៧], វិធុរស្ស ហទយំ ធនិយតិ [ជា. ២.២២.១៣៥០], និហីយតិ តស្ស យសោ [ជា. ១.១០.៦០; អ. និ. ៤.១៧], ឯកោ រាជា វិហិយ្យសិ [ជា. ២.២២.១៧៥០], សោ បហីយិស្សតិ [សំ. និ. ១.២៤៩] ឥច្ចាទិ។

អាទិយតិ, អាទិយន្តិ, ឧបាទិយតិ, ឧបាទិយន្តិ, សមាទិយតិ, សមាទិយន្តិ, សិក្ខាបទំ សមាទិយាមិ [ខុ. បា. ២.១], វត្តំ សមាទិយាមិ [ចូឡវ. ៨៥]។

៦១១. គមុ វទ ទានំ យមុ វជ្ជ ទជ្ជា [ក. ៤៩៩-៥០០-១; រូ. ៤៨៣-៤៨៦-៥០៧; នី. ១០១៣, ១០០៥-១០០៦]។

ឯតេសំ យមុ, វជ្ជ, ទជ្ជា ហោន្តិ វា ន្ត, មាន, ត្យាទីសុ។

ទជ្ជតិ, ទជ្ជន្តិ, ទជ្ជសិ, ទជ្ជថ, ទជ្ជាមិ, ទជ្ជាម។

‘ឱលស្សេ’តិ លស្ស ឯត្តំ, ទជ្ជេតិ, ទជ្ជេន្តិ។

កម្មេ ‘អញ្ញាទិស្សិ ក្យេ’តិ ក្យម្ហិ អាស្ស ឥត្តំ, ទិយតិ, ទិយន្តិ។

ទីឃត្តេ-ទីយតិ, ទីយន្តិ។

ទ្វិត្តេ-ទិយ្យតិ, ទិយ្យន្តិ, ទជ្ជីយតិ, ទជ្ជីយន្តិ។

ណាបិម្ហិ-ទាបេតិ, ទាបេន្តិ, ទាបយតិ, ទាបយន្តិ។

បាទិបុព្ពេ រស្សោ, សមាទបេតិ [ម. និ. ២.៣៨៧; ៣.២៧៦], សមាទបេន្តិ, សមាទបយតិ, សមាទបយន្តិ។

កម្មេ-ទាបីយតិ , ទាបីយន្តិ, សមាទបីយតិ, សមាទបីយន្តិ។

ឯយ្យាទិម្ហិ មហាវុត្តិនា ទជ្ជតោ ឯយ្យាទីនំ អន្តស្ស ឯយ្យស្ស លោបោ វា, ទានំ ទជ្ជា, ទទេយ្យ, ទជ្ជំ, ទទេយ្យុំ, ទជ្ជាសិ, ទទេយ្យាសិ, ទជ្ជាថ, ទទេយ្យាថ, ទជ្ជាមិ, ទទេយ្យាមិ, ទជ្ជាម, ទទេយ្យាម, អហំ ទជ្ជំ, ទទេយ្យំ, មយំ ទជ្ជាម្ហេ, ទទេយ្យាម្ហេ។

អត្រិមា បាឡី-ទជ្ជា សប្បុរិសោ ទានំ [ជា. ២.២២.២២៦១], ឧបាយនានិ មេ ទជ្ជំ [ជា. ២.២២.២៤], មាតរំ កេន ទោសេន, ទជ្ជាសិ ទករក្ខិនោ [ជា ១.១៦.២២៧]។ តានិ អម្មាយ ទជ្ជេសិ [ជា. ២.២២.២១៤៩], ឆដ្ឋាហំ ទជ្ជមត្តានំ, នេវ ទជ្ជំ មហោសធំ [ជា. ១.១៦.២២៥]។

អជ្ជត្តនិម្ហិ-អទទិ, អទាសិ, អទទុំ, អទំសុ, អទជ្ជិ, អទជ្ជំ, ត្វំ អទទោ។ វរញ្ចេ មេ អទោ សក្ក [ជា. ២.១៧.១៤២]។

បរឆក្កេ-សោ ទានំ អទា, ព្រាហ្មណស្ស អទា ទានំ, សិវីនំ រដ្ឋវឌ្ឍនោ [ជា. ២.២២.២១១៧]។

ស្សត្យាទិម្ហិ-ទាស្សតិ, ទាស្សន្តិ, ទទិស្សតិ, ទទិស្សន្តិ, ទជ្ជិស្សតិ, ទជ្ជិស្សន្តិ។

ទាតច្ចស្ស ទិច្ច, បវេច្ឆាទេសម្បិ ឥច្ឆន្តិ, វិបុលំ អន្នំ បានញ្ច, សមណានំ បវេច្ឆសិ [ថេរីគា. ២៧២]។ អប្ប ស្មេកេ បវេច្ឆន្តិ, ពហុនេកេ ន ទិច្ឆរេ [សំ. និ. ១.៣៣]។ ទេវោ សម្មា ធារំ បវេច្ឆតុ។ ភោជនំ ភោជនត្ថីនំ, សម្ម ទេវ បវេច្ឆថ។

ធា-ធារណេ, សន្ធាតិ, វិធាតិ, និធេតិ, និធេន្តិ។ វិធេតិ, វិធេន្តិ។

‘បរោក្ខាយញ្ចា’តិ ចសទ្ទេន ទ្វិត្តំ។ ‘ទុតិយចតុត្ថាន…’ន្តិ ធស្ស ទត្តំ។ ‘រស្សោ បុព្ពស្សា’តិ បុព្ពស្ស រស្សោ។

៦១២. ធាស្ស ហោ [ក. ៥១៧; រូ. ៤៨៨; នី. ១១០៥]។

ទ្វិត្តេ បរស្ស ធាស្ស ហោ ហោតិ។

សទ្ទហាតិ, សទ្ទហតិ វា។ សទ្ទហាតិ តថាគតស្ស ពោធឹ។ វិទហាតិ, និទហាតិ, សទ្ទហន្តិ, វិទហន្តិ, និទហន្តិ។

‘មយទា សវេ’តិ សុត្តេ ‘មយទា’តិ សុត្តវិភត្តិយា ព្យញ្ជនេបិ និគ្គហីតស្ស ទត្តំ, កម្មំ សទ្ទហាតិ, កម្មផលំ សទ្ទហាតិ, សទ្ទហន្តិ, វត្ថុំ បរិទហាតិ, បរិទហន្តិ។

កម្មេ-សន្ទីយតិ, សន្ទីយន្តិ, សន្ធិយ្យតិ, សន្ធិយ្យន្តិ, វិធិយ្យតិ។ នវេន សុខទុក្ខេន, បោរាណំ អបិធិយ្យតិ [ជា. ១.២.១១៤]។

ណាបិម្ហិ-និធាបេតិ, និធាបេន្តិ, និធាបយតិ, និធាបយន្តិ។

កម្មេ-និធាបីយតិ, និធាបីយន្តិ។

ឯយ្យាទិម្ហិ-សទ្ទហេយ្យំ, សទ្ទហេយ្យុំ។

ឦអាទិម្ហិ-សទ្ទហិ, សទ្ទហីសុ។ តត្រ ភិក្ខវោ សមាទហីសុ [ទី. និ. ២.៣៣២], សមាទហំសុ វា។

បា-បានេ, បាតិ, បាន្តិ។

‘បាបានំ តិដ្ឋបិវា’តិ បាស្ស បិវោ, បិវតិ, បិវន្តិ។

កម្មេ-បីយតិ, បីយន្តិ។

ណិម្ហិ-‘អាស្សា ណាបិម្ហិ យុក’ ឥតិ សុត្តេន ណានុពន្ធេ អាស្ស អន្តេ យាគមោ, បុត្តំ ថញ្ញំ បាយេតិ, បាយេន្តិ, បាយយតិ, បាយយន្តិ។

កម្មេ-បាយីយតិ, បាយីយន្តិ។

ស្សត្យាទិម្ហិ-បស្សតិ, បស្សន្តិ, បិស្សតិ, បិស្សន្តិ។

អត្រិមា បាឡី-អយញ្ហិ តេ មយា’រុឡ្ហោ, សរោ បិស្សតិ លោហិតំ [ជា. ២.២២.១៩៦៨],អគ្គោទកានិ បិស្សាមិ, យូថស្ស បុរតោ វជំ [ជា. ១.៨.១៤]។ នទ្ធេន វារិ បិស្សាម, ន ច មំ ត្វំ វធិស្សសិ [ជា. ១.១.២០]។

ភា-ទិត្តិយំ, ភាតិ, រត្តិមាភាតិ ចន្ទិមា [ធ. ប. ៣៨៧], ទិសា ភន្តិ វិរោចមានា [ម. និ. ១.៥០៣], ទទ្ទល្ល មានា អាភន្តិ [វិ. វ. ៧៣៨; ជា. ២.២២.៥០៨], បដិភាតិ, បដិភន្តិ, បដិភាតុ, បដិភន្តុ តំ ចុន្ទ ពោជ្ឈង្គា [សំ. និ. ៥.១៩៧], តិស្សោ មំ ឧបមាយោ បដិភំសុ [ម. និ. ១.៣៧៤], វត្តិ វិភាតិ, វិភាយតិ។

មា-មានេ, ទ្វិត្តំ រស្សោ ច, មមាយតិ, មមាយន្តិ។ យេមំ កាយំ មមាយន្តិ, អន្ធា ពាលា បុថុជ្ជនា [ថេរគា. ៥៧៥]។

យា-គតិយំ, យាតិ, យន្តិ, យាយតិ, យាយន្តិ, យាយន្ត’ មនុយាយន្តិ [ជា. ២.២២.១៧៥៣], ឧយ្យាតិ, ឧយ្យន្តិ, និយ្យាតិ, និយ្យន្តិ ធីរា លោកម្ហា, ហិត្វា មារំ សវាហនំ។ អនុយាតិ, អនុយន្តិ, អនុបរិយាយតិ, អនុបរិយាយន្តិ។

លា-អាទានេ, លាតិ។

វា-គតិ, គន្ធនេសុ, វាតិ ទេវេសុ ឧត្តមោ [ធ. ប. ៥៦], វាតោ វាយតិ, វាយន្តិ, និព្ពាតិ, និព្ពន្តិ, និព្ពាយតិ, និព្ពាយន្តិ, បរិនិព្ពាតិ, បរិនិព្ពាយតិ។

ណាបិម្ហិ-និព្ពាបេតិ, និព្ពាបយតិ។

ឦអាទិម្ហិ-បរិនិព្ពាយិ, បរិនិព្ពាយីសុ។

ស្សត្យាទិម្ហិ-បរិនិព្ពិស្សតិ, បរិនិព្ពិស្សន្តិ, បរិនិព្ពាយិស្សតិ, បរិនិព្ពាយិស្សន្តិ។

សា-អស្សាទនេ, តនុករណេ, អន្តក្រិយាសុ, សាតិ, សាយតិ, សាយន្តិ, បរិយោសាយន្តិ។

ណាបិម្ហិ-ឱសាបេតិ , បរិយោសាបេតិ, ឱសាបយតិ, បរិយោសាបយតិ។

កម្មេ-ឱសាបីយតិ, បរិយោសាបីយតិ។

ហា-ចាគេ, បហាតិ, បហាយតិ, បហាយន្តិ។

កត្ត, កម្មនិ ក្យោ, ឦឧអាគមោ, ហិយ្យោតិ ហិយ្យតិ បោសោ [ជា. ១.១៥.៣៤៨], និហិយ្យតិ តស្ស យសោ [អ. និ. ៤.១៧; ជា. ១.១០.៦០], ត្វំ ឯកោ អវហិយ្យសិ, ទ្វិត្តំ រស្សោ ច។

៦១៣. កវគ្គហានំ ចវគ្គជា [ក. ៤៦២-៤; រូ. ៤៦៧-៥០៤; នី. ៩៤៣-៥; ចំ. ៦.២.១១៦; បា. ៧.៤.៦២]។

ទ្វិត្តេ បុព្ពេសំ កវគ្គ, ហានំ ចវគ្គ, ជា ហោន្តិ។

ជហាតិ, បជហាតិ, ជហន្តិ, បជហន្តិ។

កម្មេ-បហីយតិ, បហីយន្តិ។

រស្សត្តេ-បហិយតិ, បហិយន្តិ។

ទ្វិត្តេ-បហិយ្យតិ, បហិយ្យន្តិ, បជហីយតិ, បជហីយន្តិ។

ណាបិម្ហិ-ហាបេតិ, ហាបេន្តិ, ហាបយតិ, ហាបយន្តិ, ជហាបេតិ, ជហាបេន្តិ, ជហាបយតិ, ជហាបយន្តិ។

កម្មេ-ហាបីយតិ, ជហាបីយតិ។

ឦអាទិម្ហិ-បហាសិ, បហាសុំ, បជហិ, បជហីសុ។

៦១៤. ហាតោ ហ [ក. ៤៨០; រូ. ៤៩០; នី. ៩៦១]។

ហាតោ បរស្ស ស្ស-ការស្ស ហ ហោតិ វា។

“ហាហិសិ ត្វំ ជីវលោក”ន្តិ [ជា. ១.៥.៣៦] បាឡិ, ហាហិតិ, ហាហិន្តិ, ហាហតិ, ហាហន្តិ, ជហិស្សតិ, ហិស្សតិ, អញ្ញមញ្ញំ វធិត្វាន, ខិប្បំ ហិស្សាម ជីវិតំ [ជា. ២.២២.៦៧៣]។

ន្ហា-សោចេយ្យេ, ន្ហាតិ, ន្ហាយតិ, ន្ហាយន្តិ។

មហាវុត្តិនា ព្យញ្ជនវឌ្ឍនេ, នហាតិ, នហាយតិ, នហាយន្តិ។

ឥតិ ភូវាទិគណេ អាការន្តធាតុរូបំ។

ឥវណ្ណន្តធាតុរូប

ឥ-គតិយំ អជ្ឈាយនេ ច, ខិ-ខយេ បកាសនេ ច, ចិចយេ, ជិ-ជយេ, ឌី-វេហាសគតិយំ, នី-នយេ, ភី-ភយេ, លី-លយេ, សី-សយេ, ម្ហិ-ហាសេ។

ក្យាទ្យុប្បត្តិ, កត្តរិ លោ, ឯតិ, ឯន្តិ, ឯសិ, ឯថ, ឯមិ, ឯម, វេតិ, វេន្តិ, សមេតិ, សមេន្តិ, អភ្វេតិ, អភ្វេន្តិ, អភិសមេតិ, អភិសមេន្តិ, អវេតិ, អវេន្តិ, សមវេតិ, សមវេន្តិ, អបេតិ, អបេន្តិ, ឧបេតិ, ឧបេន្តិ, អន្វេតិ, អន្វេន្តិ, អច្ចេតិ, អច្ចេន្តិ, បច្ចេតិ, បច្ចេន្តិ, អជ្ឈេតិ, អជ្ឈេន្តិ, ឧទេតិ, ឧទេន្តិ, សមុទេតិ, សមុទេន្តិ, បរិយេតិ, បរិយេន្តិ, ឧបយតិ, ឧបយន្តិ, អច្ចយតិ, អច្ចយន្តិ, ឧទយតិ, សមុទយតិ។

ឯតុ, សមេតុ, ឯន្តុ, សមេន្តុ, ឯហិ, សមេហិ, ឯថ, សមេថ, ឯថ ព្យគ្ឃា និវត្តវ្ហោ, បច្ចុបេថ មហាវនំ [ជា. ១.៣.៦៦]។

មហាវុត្តិនា ឥធាតុម្ហា ឯយ្យាទីនំ ឯការស្ស លោបោ, ន ច អបត្វា ទុក្ខស្សន្តំ [សំ. និ. ១.១០៧], វិស្សាសំ ឯយ្យ បណ្ឌិតោ, យទា តេ បហិណេយ្យាមិ, តទា ឯយ្យាសិ ខត្តិយ [ជា. ២.២២.៦៣៥]។

ណ្វាទិម្ហិ ‘បរោ ក្វចី’តិ វិភត្តិសរលោបោ, ធម្មំ អភិសមិ, អភិសមីសុ។

‘ឯឱន្តា សុ’ន្តិ ឧំស្ស សុំ, អភិសមេសុំ, អភិសមយុំ, អភិសមយីសុ។

ស្សត្យាទិម្ហិ –

៦១៥. ឯតិស្មា [ក. ៤៨០; រូ. ៤៩០; នី. ៩៦១]។

‘ឯតី’តិ ធាតុនិទ្ទេសោ តិសទ្ទោ, ឥធាតុម្ហា បរស្ស ស្សការស្ស ហិ ហោតិ វា។

ឯហិតិ, ឯស្សតិ។ ពោធិរុក្ខមុបេហិតិ [ពុ. វំ. ២.៦៣], នេរញ្ជរមុបេហិតិ [ពុ. វំ. ២.៦៣], ឧបេស្សតិ, តទា ឯហិន្តិ មេ វសំ [ជា. ១.១.៣៣], តតោ និព្ពានមេហិសិ [ចូឡវ. ៣៨២ គស្សុទ្ធានំ], ន បុនំ ជាតិជរំ ឧបេហិសិ [ធ. ប. ២៣៨]។ សុត្តវិភត្តេន អញ្ញធាតូហិបិ, កថំ ជីវិហិសិ តុំ [អប. ថេរ ១.៣.១៣], ជាយិហិតិប្បសាទោ [ជា. ២.១៧.១៤៥], បញ្ញាយិហិន្តិ ឯតា ទហរា [ជា. ២.១៧.១៩៧]។

ស្សាទិម្ហិ “សចេ បុត្តំ សិង្គាលានំ, កុក្កុរានំ អទាហិសី”តិ [គវេសិតព្ពំ] បាឡិ, ‘អទាហិសី’តិ ច អទទិស្សសេត្យត្ថោ។

ខិ-ខយេ អវណ្ណបកាសនេ ច, ខយតិ, ខយន្តិ។

ខិតោ យាគមោ, វិកប្បេន យស្ស ទ្វិត្តំ, កប្បោ ខីយេថ, វណ្ណោ ន ខីយេថ តថាគតស្ស [ទី. និ. អដ្ឋ. ១.៣០៤], ឧជ្ឈាយន្តិ ខីយន្តិ [បារា. ៨៨], អវណ្ណំ បកាសេន្តីតិ អត្ថោ។ ខិយ្យតិ, ខិយ្យន្តិ, អាយុ ខិយ្យតិ មច្ចានំ, កុន្នទីនំវ ឱទកំ [សំ. និ. ១.១៤៦]។

ចិ-ចយេ, សមុច្ចេតិ, សមុច្ចយតិ។

៦១៦. និតោ ចិស្ស ឆោ [ក. ២០; រូ. ២៧; នី. ៥០]។

និតោ បរស្ស ចិស្ស ច-ការស្ស ឆោ ហោតិ។

និច្ឆយតិ, វិនិច្ឆយតិ, វិនិច្ឆយន្តិ, វិនិច្ឆេតិ, វិនិច្ឆេន្តិ,

កម្មេ ក្យោ –

៦១៧. ទីឃោ សរស្ស [ក. ៥១៧; រូ. ៤៨៨; នី. ១១០៥]។

សរន្តស្ស ធាតុស្ស ទីឃោ ហោតិ ក្យម្ហីតិ ឥការុ’ការានំ ក្យម្ហិ វិកប្បេន ទីឃោ។

សមុច្ចីយតិ សមុច្ចីយន្តិ, វិនិច្ឆីយតិ, វិនិច្ឆីយន្តិ។

ជិ-ជយេ, ជេតិ, ជេន្តិ, វិជេតិ, វិជេន្តិ, បរាជេតិ, បរាជេន្តិ, ជយតិ, ជយន្តិ, វិជយតិ, វិជយន្តិ, បរាជយតិ, បរាជយន្តិ។

កម្មេ ក្យម្ហិ ទីឃោ, ន តំ ជិតំ សាធុ ជិតំ, យំ ជិតំ អវជីយតិ។ តំ ខោ ជិតំ សាធុ ជិតំ, យំ ជិតំ នាវជីយតិ [ជា. ១.១.៧០]។

ណាបិម្ហិ បុព្ពស្សរលោបោ វា, ជាបេតិ, ជាបយតិ។ យោ ន ហន្តិ ន ឃាតេតិ, ន ជិនាតិ ន ជាបយេ [ជា. ១.១០.១៨៤]។ ជយាបេតិ, ជយាបយតិ, ជយាបីយតិ, ជយាបីយន្តិ, ជយតុ, ជយន្តុ។

ព្ឃអាទិម្ហិ-អជេសិ, អជេសុំ, វិជេសិ, វិជេសុំ, អជយិ, អជយុំ, អជយីសុ, វិជយិ, វិជយុំ, វិជយីសុ, ជេស្សតិ, វិជេស្សតិ, បរាជេស្សតិ, ជយិស្សតិ, វិជយិស្សតិ, បរាជយិស្សតិ។

ឌី-វេហាសគតិយំ, សកុណោ ឌេតិ, ឌេន្តិ [ទី. និ. ១.២១៥; អ. និ. ៤.១៩៨]។ បាសំ ឧឌ្ឌេតិ, ឧឌ្ឌេន្តិ។

នី-នយេ , នេតិ, នេន្តិ, វិនេតិ, វិនេន្តិ, នយតិ, នយន្តិ, វិនយតិ, វិនយន្តិ។

កម្មេ-នីយតិ, នីយន្តិ។

ទ្វិត្តេ-និយ្យតិ, និយ្យន្តិ, និយ្យរេ។

ណាបិម្ហិ អាយាទេសស្ស រស្សោ, នយាបេតិ, នយាបេន្តិ, នយាបយតិ, នយាបយន្តិ។

កម្មេ-នយាបីយតិ, នយាបីយន្តិ។

ព្ឃអាទិម្ហិ-នេសិ, នេសុំ, វិនេសិ, វិនេសុំ, អានេសិ, អានេសុំ, អនយិ, នយិ, អនយីសុ, នយីសុ, អានយិ, អានយីសុ, វិនយិ, វិនយីសុ។

ស្សត្យាទិម្ហិ-នេស្សតិ, នេស្សន្តិ, នយិស្សតិ, នយិស្សន្តិ។

ភី-ភយេ, ភេតិ។ មា ភេថ កឹ សោចថ មោទថវ្ហោ [ជា. ១.១២.២៧], វិភេមិ ឯតំ អសាធុំ, ឧគ្គតេជោ ហិ ព្រាហ្មណោ [ជា. ២.១៧.១០៣]។ ភាយតិ, ភាយន្តិ។

ការិតេ មហាវុត្តិនា សាគមោ វា, ភីសេតិ, ភីសយតិ, ភីសាបេតិ, ភីសាបយតិ។ ភិក្ខុំ ភីសេយ្យ វា ភីសាបេយ្យ វា [បាចិ. ៣៤៦-៣៤៧]។

សី-សយេ, សេតិ, សេន្តិ, អតិសេតិ, អតិសេន្តិ, សយតិ, សយន្តិ។

កម្មេ-អតិសីយតិ, អតិសីយន្តិ។

ណាបិម្ហិ រស្សោ, សយាបេតិ, សយាបយតិ។

ណិម្ហិ-សាយេតិ, សាយយតិ, សាយេសុំ ទីនមានសា [អប. ថេរ ២.៥៤.៤៨]។

ម្ហិ-ហាសេ , ឧម្ហេតិ, ឧម្ហយតិ, វិម្ហេតិ, វិម្ហយតិ, ន នំ ឧម្ហយតេ ទិស្វា, ន ច នំ បដិនន្ទតិ [ជា. ១.២.៩៣]។

កម្មេ-ឧម្ហីយតិ, វិម្ហីយតិ។

ការិតេ បុព្ពស្សរលោបោ, សចេ មំ នាគនាសូរូ, ឧម្ហាយេយ្យ បភាវតី។ សចេ មំ នាគនាសូរូ, បម្ហាយេយ្យ បភាវតី [ជា. ២.២០.១៧]។

ឥតិ ភូវាទិគណេ ឥវណ្ណន្តធាតុរូបំ។

ឧវណ្ណន្តធាតុរូប

ចុ-ចវនេ, ជុ-សីឃគមនេ, ថុ-អភិត្ថវនេ, ទុ-គតិយំ ឧបតាបេ ច, ភូ-សត្តាយំ, យុ-មិស្សនេ គតិយញ្ច, រុ-សទ្ទេ, ព្រូ-វិយត្តិយំ វាចាយំ, សុ-សន្ទនេ ជននេ ច, សូ-បសវនេ, ហុ-ទានេ ភក្ខនេ បូជាយំ សត្តិយញ្ច, ហូ-សត្តាយំ។

ត្យាទ្យប្បត្តិ, ‘កត្តរិ លោ’តិ លបច្ចយោ, ឧវណ្ណស្ស អវាទេសោ, ‘ទីឃោ សរស្សា’តិ សកម្មិកធាតូនំ ក្យម្ហិ ទីឃោ។

ចុ-ចវនេ, ចវតិ, ចវន្តិ។

ណិម្ហិ-ចាវេតិ, ចាវយតិ។

ជុ-សីឃគមនេ, ជវតិ, ជវន្តិ។

ថុ-អភិត្ថវនេ, អភិត្ថវតិ, អភិត្ថវន្តិ។

‘ពហុល’ន្តិ អធិកតត្តា ក្យម្ហិ ក្វចិ វុទ្ធិ, អវាទេសោ, អភិត្ថវិយតិ, អភិត្ថវិយន្តិ, អភិត្ថវិយ្យតិ, អភិត្ថវិយ្យន្តិ។

ទុ-ឧបតាបេ, ឧបទ្ទវតិ, ឧបទ្ទវន្តិ។

ភូ-សត្តាយំ, សម្ភោតិ, សម្ភវតិ។

យុ-គតិយំ , យវតិ។

រុ-សទ្ទេ, រវតិ, រវន្តិ, វិរវតិ, វិរវន្តិ។

ព្រូ-វិយត្តិយំ វាចាយំ –

៦១៨. ន ព្រូស្សោ។

ព្យញ្ជនេ បរេ ព្រូស្ស ឱ ន ហោតិ។

ព្រូតិ។

៦១៩. ព្រូតោ តិស្សីឩ [ក. ៥២០; រូ. ៥០២; នី. ១០៣៣; ចំ. ៦.២.៣៤; បា. ៧.៣.៩៣]។

ព្រូតោ តិស្ស អាទិម្ហិ ឦឩ ហោតិ។ ឦម្ហិ បុព្ពលោបោ។

ព្រវីតិ។

៦២០. យុវណ្ណានមិយងុវង សរេ [ក. ៧០; រូ. ៣០; នី. ២២០; ...មិយុវង... (ពហូសុ)]។

ឥវណ្ណុវណ្ណន្តានំ ធាតូនំ ក្វចិ ឥយង, ឧវង ហោន្តិ សរេ។

ព្រុវន្តិ, ព្រុន្តិ វា។ “អជានន្តា នោ បព្រុន្តី”តិ បាឡិ។ ព្រូសិ, ព្រូថ, ព្រូមិ, ព្រូម។

៦២១. ត្យន្តីនំ ដដូ [ក. ៥១៧; រូ. ៤៨៨; នី. ១១០៥; ចំ. ១.៤.១៣; បា. ៣.៤.៨៤]។

តិ, អន្តីសុ ព្រូស្ស អាហ ហោតិ, តេសញ្ច ដ, ដូ ហោន្តិ។

សោ អាហ, តេ អាហុ។

អត្រិមា បាឡិ-និព្ពានំ ភគវា អាហ, សព្ពគន្ថបមោចនំ, អាហ តេសញ្ច យោ និរោធោ [មហាវ. ៦០], យំ បរេ សុខតោ អាហុ, តទរិយា អាហុ ទុក្ខតោ។ យំ បរេ ទុក្ខតោ អាហុ, តទរិយា សុខតោ វិទូ [សុ. និ. ៧៦៧]។ តត្ថ ‘អាហា’តិ កថេតិ។ ‘អាហូ’តិ កថេន្តិ។

ព្រូតុ , ព្រុវន្តុ, ព្រូហិ មង្គលមុត្តមំ [ខុ. បា. ៥.២], ព្រូថ, ព្រូមិ, ព្រូម។

ឯយ្យាទិម្హិ-ព្រូស្ស ឧវង ហោតិ, ព្រុវេយ្យ, ព្រុវេយ្យុំ។

ឦអាទិម្ហិ សរេ បរេ ព្រូស្ស ឱត្តំ, ឱស្ស ច អវាទេសោ, អព្រវិ, អព្រវុំ, អព្រវីសុ។

ឧវាទេសេ-អព្រុវិ, អព្រុវុំ, អព្រុវីសុ។

បរោក្ខម្ហិ –

៦២២. អអាទីស្វាហោ ព្រូស្ស [ក. ៤៧៥; រូ. ៤៦៥; នី. ៩៥៦]។

អអាទីសុ ព្រូស្ស អាហ ភវតិ។

សោ អាហ, តេ អាហុ។

៦២៣. ឧស្សំស្វាហា វា [នី. ១០៣៦]។

អាហាទេសម្ហា បរស្ស ឧវចនស្ស អំសុ ហោតិ វា។

តេ អាហំសុ, សច្ចំ កិរេវមាហំសុ, នរា ឯកច្ចិយា ឥធ [ជា. ១.១៣.១២៣]។

សុ-សន្ទនេ, នទី សវតិ, សវន្តិ, អាភវគ្គា សវន្តិ។

សូ-បសវនេ, បុញ្ញំ បសវតិ [ចូឡវ. ៣៥៤], បសវន្តិ។

ហុ-បូជាយំ, ‘បរោក្ខាយញ្ញា’តិ ទ្វិត្តំ, ‘កវគ្គហានំ ចវគ្គជា’តិ ហស្ស ជោ, ជុហោតិ, ជុហោន្តិ។

កម្មេ-តេន អគ្គិ ហូយតេ។

ណិម្ហិ-ជុហាវេតិ, ជុហាវយតិ។

ណាបិម្ហិ-ជុហាបេតិ, ជុហាបយតិ។

ហុ-សត្តិយំ, បហោតិ, សម្បហោតិ, បហោន្តិ, សម្បហោន្តិ។

ហូ-សត្តាយំ , ហោតិ, ហោន្តិ, ហោតុ, ហោន្តុ។

ឯយ្យាទិម្ហិ- ‘យុវណ្ណានមិយងឧវង សរេ’តិ ធាត្វន្តស្ស ឧវាទេសោ, ហុវេយ្យ, ហុវេយ្យុំ។

អាអាទិម្ហិ-សោ អហុវា។ វណ្ណគន្ធផលូបេតោ, អម្ពោយំ អហុវា បុរេ [ជា. ១.២.៧១]។ អហុវា តេ បុរេ សខា [សំ. និ. ១.៥០], តេ អហុវុ, ត្វំ អហុវោ, តុម្ហេ អហុវត្ថ [ម. និ. ១.២១៥], ឈាយថ ភិក្ខវេ មា បមាទត្ថ, មា បច្ឆា វិប្បដិសារិនោ អហុវត្ថ, អហុវំ, អហុវំ វា, អហុវម្ហា។ “អករម្ហស តេ កិច្ចំ, យំ ពលំ អហុវម្ហសេ [ជា. ១.៤.២៩]។ អហុវម្ហេវ មយំ បុព្ពេ, ន នាហុវម្ហា”តិ [ម. និ. ១.១៨០] បាឡិយោ។

ឦអាទិម្ហិ សាគមោ, អហោសិ, បាតុរហោសិ។

មហាវុត្តិនា ឦលោបោ រស្សោ ច។ អហុទេវ ភយំ អហុ ឆម្ភិតត្តំ។ អហុទេវ កុក្កុច្ចំ, អហុ វិប្បដិសារោ [បារា. ៣៨]។ អាទីនវោ បាតុរហុ [ថេរគា. ២៦៩], ទិព្ពោ រថោ បាតុរហុ។

៦២៤. ហូតោ រេសុំ [ក. ៥១៧; រូ. ៤៨៨; នី. ១១០៥]។

ហូតោ ញ្ញំវចនស្ស រេសុំ ហោតិ។ សុត្តវិភត្តេន ម្ហាស្ស រេសុម្ហា ច។ ‘រានុពន្ធេន្តសរាទិស្សា’តិ ធាត្វន្តលោបោ។

តេ បុព្ពេ អហេសុំ។ ឧវាទេសេ អហុវុំ, បុព្ពស្សរលោបេ អហុំ។

អត្រិមា បាឡី- សព្ពម្ហិ តំ អរញ្ញម្ហិ, យាវន្តេត្ថ ទិជា អហុំ [ជា. ២.២២.២៤២៥]។ កូដាគារសហស្សានិ, សព្ពសោណ្ណមយា អហុំ [អប. ថេរ ១.១.៤០៧]។

ឱស្ស សិ, ត្ថ, ត្ថោ។ ត្វំ អហោសិ, អហុវិ, អហុវិត្ថ, អហុវិត្ថោ។

មហាវុត្តិនា ឱលោបោ រស្សោ, មា ភោតិ កុបិតា អហុ [ជា. ២.២២.១៩៣១], មាហុ បច្ឆានុតាបិនី [សំ. និ. ១.១៦២], អហោសិ នុ ខោ អហំ អតីតមទ្ធានំ, ន នុ ខោ អហោសិ, កិន្នុ ខោ អហោសិ, កថំ នុ ខោ អហោសិ [សំ. និ. ២.២០; ម. និ. ១.១៨], អហំ អហុវិ, មយំ អហោសិម្ហា, អហោសិម្ហ វា។ អហេសុម្ហា នុ ខោ មយំ អតីតមទ្ធានំ, ន នុ ខោ អហេសុម្ហា, កិន្នុ ខោ អហេសុម្ហា, កថំ នុ ខោ អហេសុម្ហា [ម. និ. ១.៤០៧]។ មយំ បុព្ពេ អហុវិម្ហា, អហុម្ហា វា។ "មយំ បុព្ពេ ទានបតិនោ អហុម្ហា"តិ [ជា. ២.២២.១៦១៧] បាឡិ។

រស្សត្តេ-អហុម្ហ។

មហាវុត្តិនា ម្ហាស្ស ឧត្តំ។ "បញ្ចសតា មយំ សព្ពា, តាវតឹសុបគា អហុ"ន្តិ បាឡិ។

បរឆក្កេ អស្ស អំ, អហំ បុព្ពេ អហុវំ, អហុវ វា។

'បរោ ក្វចី'តិ បរលោបោ, អហុំ។

អត្រិមា បាឡី- "អហំ កេវដ្ដគាមស្មឹ, អហុំ កេវដ្ដទារកោ [អប. ថេរ ១.៣៩.៨៦], ចក្កវត្តី អហុំ រាជា, ជម្ពុមណ្ឌស្ស ឥស្សរោ។ សត្តក្ខត្តុំ មហាព្រហ្មា, វសវត្តី តទា អហុំ។ មុទ្ធាភិសិត្តោ ខត្តិយោ, មនុស្សាធិបតី អហុ"ន្តិ។ មយំ អហុវិម្ហេ។

ស្សត្យាទិម្ហិ –

៦២៥. ហូស្ស ហេហេហិហោហិ ស្សច្ចាទោ [ក. ៤៨០; រូ. ៤៩០; នី. ៩៦១; '...ស្សត្យាទោ' (ពហូសុ)]។

ស្សត្យាទិម្ហិ ហូធាតុស្ស ហេ ច ហោហិ ច ហោហិ ច ហោន្តិ។

ហេស្សតិ , ហេស្សន្តិ, ហេហិស្សតិ, ហេហិស្សន្តិ, ហោហិស្សតិ, ហោហិស្សន្តិ។ ពុទ្ធោ ហេស្សំ សទេវកេ [ពុ. វំ. ២.៥៥], អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ, ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ [ពុ. វំ. ២.៧៤]។

៦២៦. ទក្ខ សក្ខ ហេហិ ហោហីហិ លោបោ [ក. ៤៨០; រូ. ៤៩០; នី. ៩៦១; 'ទក្ខា ហេហិហោហិលោបោ' (ពហូសុ)]។

ឯតេហិ អាទេសេហិ ស្សស្ស លោបោ ហោតិ វា។ សុត្តវិភត្តេន អញ្ញេហិបិ ស្សលោបោ។

សក្ខិសិ ត្វំ កុណ្ឌលិនិ, មញ្ញិសិ ខត្តពន្ធុនិ [ជា. ២.១៧.១៤]។ ន ហិ សក្ខិន្តិ ឆេត្តុំ [សុ. និ. ២៨], អធម្មោ ហញ្ញិតិ ធម្មមជ្ឈ [ជា. ១.១១.៣១], ព្រហ្មទត្តោ បលាយិតិ ឥច្ចាទិ។

ហេហិតិ, ហេហិន្តិ, ហោហិតិ, ហោហិន្តិ។

អត្រិមា បាឡី-បិយោ ច មេ ហេហិតិ មាលភារី, អហញ្ច នំ មាលិនី អជ្ឈុបេស្សំ [ជា. ១.១៥.១៩៧], តិលោទនោ ហេហិតិ សាធុបក្កោ [ជា. ១.៨.២]។ ទោសោ បេមញ្ច ហេហិតិ [ថេរគា. ៧១៩]។ មម ត្វំ ហេហិសិ ភរិយា [ជា. ១.១៤.២៧]។ តតោ សុខី ហោហិសិ វីតរាគោ។ ខិប្បំ ហោហិសិ អនាសវោ [ទី. និ. ២.២០៧] ឥច្ចាទិ។

ឥតិ ភូវាទិគណេ ឧវណ្ណន្តធាតុរូបំ។

ឯទន្តធាតុរូប

ឯ-អាគតិយំ គតិយញ្ច, កេ-សទ្ទេ, ខេ-ខាទន'បដ្ឋានេសុ, គេ-សទ្ទេ, អបបុព្ព ចេ-បូជាយំ, ឈេ-ចិន្តាយំ ទាហ'ជ្ឈានេសុ ច, តេ-បាលនេ, ថេ-សទ្ទ, សង្ឃាតេសុ, ទេ-សុទ្ធិ, និទ្ទាសុ, បេ-វុទ្ធិយំ , ភេ-ភយេ, លេ-ឆេទនេ, វេ-គតិយំ តន្តសន្តានេ ច, សេ-អន្តក្រិយាយំ, ហរេ-លជ្ជាយំ, គិលេ-គិលមនេ, បលេ-គតិយំ, មិលេ-ហានិយំ។

ណានុពន្ធបច្ចយេន វិនា យេសំ ធាតូនំ អាយាទេសោ លព្ភតិ, តេ ឯទន្តា នាម។ មហាវុត្តិនា យលោបេ សតិ អាទន្តេហិ សមានរូបំ, អាទន្តានញ្ច យាគមេ សតិ ឯទន្តេហិ សមានរូបំ, តស្មា អាទន្ត, ឯទន្តា យេភុយ្យេន សមានរូបា ភវន្តិ។

មហាវុត្តិនា ឯទន្តានំ ត្យាទីសុ តព្ពាទីសុ ច អាយាទេសោ, ក្វចិ យលោបោ, ឯ-អាគតិយំ។ អយំ សោ សារថី ឯតិ [ជា. ២.២២.៥១], សចេ ឯន្តិ មនុស្សត្តំ [សំ. និ. ១.៤៩], លក្ខណំ បស្ស អាយន្តំ, មិគសង្ឃបុរក្ខតំ [ជា. ១.១.១១], យោគ'មាយន្តិ មច្ឆនោ [សំ. និ. ១.២០], អាយាមាវុសោ [បារា. ២២៨], អាយាមានន្ទ [ទី. និ. ២.១៨៦; បារា. ២២; ម. និ. ១.២៧៣]។

ឯត្ថ ឯធាតុ អាគច្ឆ, គច្ឆាមាតិ អត្ថទ្វយំ វទតិ, យាធាតុវសេន អាគច្ឆ, យាមាតិបិ អត្ថំ វទន្តិ។

ឯ-វុទ្ធិយំ វា, “កាយោ, អបាយោ, ឧបាយោ, សមុទាយោ”តិអាទីសុ –

កុច្ឆិតា ធម្មា អាយន្តិ វឌ្ឍន្តិ ឯត្ថាតិ កាយោ, ‘អាយោ’តិ វុច្ចតិ វឌ្ឍិ, តតោ អបេតោ អបាយោ, តេន ឧបេតោ ឧបាយោ, អវយវធម្មា សមុទេន្តិ ឯត្ថាតិ សមុទាយោ, បរិព្យត្តំ អាយន្តិ ឯតេនាតិ បរិយាយោ។

កេ-សទ្ទេ, កាយតិ។

កម្មេ-កិយ្យតិ។

ខេ-ខាទនេ, តិណំ ខាយតិ, វិក្ខាយតិ, ឧន្ទុរា ខាយន្តិ, វិក្ខាយន្តិ។

ខេ-ឧបដ្ឋានេ , ខាយតិ, បក្ខាយតិ, អលក្ខី វិយ ខាយតិ។

គេ-សទ្ទេ, គាយតិ, គាយន្តិ។

អបបុព្ព ចេ-បូជាយំ, អបចាយតិ, យេ វុទ្ធ'មបចាយន្តិ [ជា. ១.១.៣៧]។

ឈេ-ចិន្តាយំ, ឈាយតិ, ឈាយន្តិ, បជ្ឈាយតិ, បជ្ឈាយន្តិ, អភិជ្ឈាយតិ, អភិជ្ឈាយន្តិ។

ឈេ-ឱលោកនេ, និជ្ឈាយតិ, និជ្ឈាយន្តិ, ឧបនិជ្ឈាយតិ, ឧបនិជ្ឈាយន្តិ, ឧជ្ឈាយតិ, ឧជ្ឈាយន្តិ។

ឈេ-ទយ្ហនេ, បទីបោ ឈាយតិ, បរិជ្ឈាយតិ។

កម្មេ-ឈាយីយតិ។

ណាបិម្ហិ យលោបោ, កដ្ឋំ ឈាបេតិ, ឈាបេន្តិ, ឈាបយតិ, ឈាបយន្តិ។

ឈេ-អជ្ឈយនេ សំបុព្ពោ, មហាវុត្តិនា និគ្គហិតស្ស ជាទេសោ, សជ្ឈាយតិ, សជ្ឈាយន្តិ, មន្តំ សជ្ឈាយតិ។

តេ-បាលនេ, តាយតិ, តាយន្តិ។

ថេ-សទ្ទ, សង្ឃាតេសុ, ថាយតិ។

ទេ-សុទ្ធិយំ, វោទាយតិ, វោទាយន្តិ។

ទេ-សោប្បនេ, និទ្ទាយតិ, និទ្ទាយន្តិ។

បេ-វុទ្ធិយំ, អប្បាយតិ, អប្បាយន្តិ។

ភេ-ភយេ, ភាយតិ, ភាយន្តិ, សព្ពេ ភាយន្តិ មច្ចុនោ [ធ. ប. ១២៩], ភាយសិ, សចេ ភាយថ ទុក្ខស្ស [ឧទា. ៤៤], កិន្នុ ខោ អហំ តស្ស សុខស្ស ភាយាមិ [ម. និ. ១.៣៨១], នតំ ភាយាមិ អាវុសោ, ភាយាម [អប. ថេរី. ២.២.៤៥៨]។

ណាបិម្ហិ-ភយាបេតិ, ភាយាបេតិ, ភាយាបយតិ។

ឦអាទិម្ហិ-មា ភាយិ, មា សោចិ [ទី. និ. ២.២០៧], មា ចិន្តយិ។

ស្សត្យាទិម្ហិ-ភាយិស្សតិ, ភាយិស្សន្តិ។

លេ-ឆេទនេ, តិណំ លាយតិ, សាលី លាយតិ, លាយន្តិ។

វេ-គតិយំ, វាតោ វាយតិ, វាតា វាយន្តិ។

វេ-គន្ធសន្ទានេ, គន្ធំ វាយតិ, វាយន្តិ។

កម្មេ-វាយីយតិ, បុព្ពលោបេ វីយតិ, វិយ្យតិ។

ណាបិម្ហិ-ចីវរំ វាយាបេតិ [បារា. ៦៣៨], វាយាបេន្តិ។

សេ-អន្តក្រិយាយំ, ឱសាយតិ, បរិយោសាយតិ, អជ្ឈោសាយតិ។

កម្មេ-បរិយោសីយតិ។

ណាបិម្ហិ-បរិយោសាបេតិ។

៦២៧. ណិណាបីនំ តេសុ។

ណិ, ណាបីនំ លោបោ ហោតិ តេសុណិ, ណាបីសុ បរេសុ។

ភិក្ខុ អត្តនា វិប្បកតំ កុដឹ បរេហិ បរិយោសាបេតិ [បារា. ៣៦៣]។ ឯត្ថ អកម្មកត្តា ធាតុស្ស ‘កុដិ’ន្តិ ច ‘បរេហី’តិ ច ទ្វេ កម្មានិ ទ្វិក្ខត្តុំ បវត្តេហិ ការិតេហិ សិជ្ឈន្តិ។

អនេកស្សរឯទន្តម្បិ កិញ្ចិ ឥធ វុច្ចតិ។

ហរេ-លជ្ជាយំ, ហរាយតិ, ហរាយន្តិ, អដ្ដិយាមិ ហរាយាមិ [សំ. និ. ១.១៦៥], ហរាយាម, ហរាយតីតិ ហិរិ, មហាវុត្តិនា ឧបន្តស្ស ឥត្តំ។

គិលេ-រុជ្ជនេ, គិលាយតិ, បិដ្ឋិ មេ អាគិលាយតិ [ចូឡវ. ៣៤៥; ទី. និ. ៣.៣០០], គិលាយន្តិ។

បលេ-គតិយំ , បលាយតិ, បលាយន្តិ។

មិលេ-ហានិយំ, មិលាយតិ, មិលាយន្តិ។

“ឈានំ, ឧជ្ឈានំ, និជ្ឈានំ, តាណំ, បរិត្តាណំ, វោទានំ, និទ្ទានំ, គិលានោ, បលាតោ, មិលាតន្តិ”អាទីសុ យលោបោ។

ឥតិ ភូវាទិគណេ ឯទន្តធាតុរូបំ។

ភូវាទិគណេ សរន្តធាតូនំ ត្យាទ្យន្តរូបានិ និដ្ឋិតានិ។

ព្យញ្ជនន្តធាតុ

អវុទ្ធិករូប

តុទាទិគណ

អថ ព្យញ្ជនន្តធាតុរូបានិ វុច្ចន្តេ។ តានិ ច អវុទ្ធិក, សវុទ្ធិកវសេន ទុវិធានិ ហោន្តិ។ តត្ថ អវុទ្ធិកានិ តាវ វុច្ចន្តេ។

ខិប, គុហ, តុទ, ទិស, បិស, ផុស, លិខ, វធាទិ។

ឥធ ធាតូនំ អន្តស្សរោ ឧច្ចារណត្ថោ, សោ រូបវិធានេ នប្បយុជ្ជតេ។

៦២៨. តុទាទីហិ កោ [ក. ៤៤៥; រូ. ៤៣៣; នី. ៩២៥; ចំ. ១.១.៩២; បា. ៣.១.៧៧]។

តុទាទីហិ កានុពន្ធោ អបច្ចយោ ហោតិ។ កានុពន្ធោ អវុទ្ធិទីបនត្ថោ។

ខិប-ខិបនេ, ខិបតិ, បក្ខិបតិ, ឧក្ខិបតិ, ឱក្ខិបតិ, និក្ខិបតិ, វិក្ខិបតិ, បដិក្ខិបតិ, សំខិបតិ។

កម្មេ-ខិបីយតិ។

ការិតេ-ខិបេតិ , ខិបយតិ, ខិបាបេតិ, ខិបាបយតិ, ខេបេតិ, ខេបយតិ វា, ឧទកំ ខេបេតិ, តណ្ហំ ខេបេតិ, ខយាបេតីតិ អត្ថោ។

គុហ-សំវរណេ, គុហតិ, និគ្គុហតិ។

កម្មេ-គុហិយតិ។

ការិតេ គុស្ស ទីឃោ, គូហេតិ, គូហយតិ, គូហាបេតិ, គូហាបយតិ។

កម្មេ-គូហាបីយតិ។

ឃដ-ចេតាយំ, ឃដតិ។

កម្មេ-ឃដីយតិ។

ការិតេ-ឃដេតិ, ឃដយតិ, ឃដាបេតិ, ឃដាបយតិ។

តុទ-ព្យធនេ, ព្យធនំ វិជ្ឈនំ, តុទតិ, វិតុទតិ។

អស្ស ឯត្តេ-តុទេតិ, តុទេន្តិ។

កម្មេ-តុទីយតិ។

‘តវគ្គវរណានំ យេ ចវគ្គពយញា’តិ ទស្ស ជត្តំ។ ‘វគ្គលសេហិ តេ’តិ យស្ស បុព្ពរូបត្តំ, តុជ្ជតិ។

ការិតេ-តុទេតិ, តុទយតិ, តុទាបេតិ, តុទាបយតិ។

ទិសី-ឧទ្ទិសនេ, ឧទ្ទិសនំ សរូបតោ កថនំ។ ឧទ្ទិសតិ, បាតិមោក្ខំ ឧទ្ទិសន្តិ [មហាវ. ១៥២], និទ្ទិសតិ, និទ្ទិសន្តិ, អបទិសតិ, អបទិសន្តិ។

កម្មេ-ឧទ្ទិសីយតិ, ឧទ្ទិសីយន្តិ។

ការិតេ-អាចរិយោ សិស្សំ បាឡិធម្មំ ឧទ្ទិសាបេតិ, ឧទ្ទិសាបយតិ, វាចេតីតិ អត្ថោ។ បាឋេសុ បន សទ្ទយម្បិ ទិស្សតិ។

នុទ-ខិបនេ , នុទតិ, បនុទតិ, វិនោទេតិ, បដិវិនោទេតិ វា។

កម្មេ-បនុទីយតិ, បនុជ្ជតិ។

ការិតេ-បនុទេតិ, បនុទយតិ, បនុទាបេតិ, បនុទាបយតិ។

បិស-សំចុណ្ណេ, បិសតិ។

កម្មេ-បិសីយតិ។

ការិតេ-បិសេតិ, បិសយតិ, បិសាបេតិ, បិសាបយតិ។

ផុស-សម្ផស្សេ បត្តិយញ្ច, ផុសតិ, ផុសន្តិ ធីរា និព្ពានំ [ធ. ប. ២៣], វជ្ជំ នំ ផុសេយ្យ [បារា. ៤០៩; ចូឡវ. ៣៨៤]។

កម្មេ-ផុសីយតិ។

ការិតេ-ផុសេតិ, ផុសយតិ, ផុសាបេតិ, ផុសាបយតិ។

លិខ-លេខនេ, លិខតិ, សល្លិខតិ, វិលិខតិ។

ការិតេ-លិខេតិ, សល្លិខេតិ, វិលិខេតិ។

វធ-ហឹសាយំ, វធតិ, វធេតិ។

កម្មេ-វធីយតិ។

យម្ហិ ធស្ស ឈត្តំ, យស្ស បុព្ពរូបំ។ ‘ចតុត្ថទុតិយេស្វេសំ តតិយបឋមា’តិ ឈស្ស តតិយជត្តំ, វជ្ឈតិ, វជ្ឈន្តិ, វជ្ឈរេ។ ឥមេ សត្តា ហញ្ញន្តុ វា វជ្ឈន្តុ វា [ម. និ. ១.៦០]។

ការិតេ-វធេតិ, វធយតិ, វធាបេតិ, វធាបយតិ, សាមិកោ បុរិសំ មគ្គំ គមេតិ, គមយតិ, គមាបេតិ, គមាបយតិ ឥច្ចាទីនិបិ ឥធ វត្តព្ពានិ។

ឥតិ តុទាទិគណោ។

សវុទ្ធិករូប

អថ សវុទ្ធិករូបានិ វុច្ចន្តេ។

អស-ភុវិ, អាស-និវាសេ ឧបវេសនេ ច, ឥសុ-ឥច្ឆា, កន្តីសុ, កមុ-បទគមនេ, កុស-អក្កោសេ, គមុ-គតិម្ហិ, ជរវយោហានិម្ហិ, ជន-ជននេ, មរ-បាណចាគេ, យមុ-ឧបរមេ, រុទ-អស្សុវិមោចនេ កន្ទនេ ច, រុហ-ជននេ, លភ-លាភេ, វច, វទ-វិយត្តិយំ វាចាយំ, វិទ-ញាណេ, វស-និវាសេ, វិសបវេសនេ, សទ-គត្យាវសានេ, ហន-ហឹសាយំ, ហរហរណេ។

ត្យាទ្យុប្បត្តិ, កត្តរិ លោ, អស-ភុវិ, សត្តាយន្តិ អត្ថោ។

៦២៨. តស្ស ថោ [ក. ៤៩៤; រូ. ៤៩៥, ៥០០; នី. ៩៨៩, ៩៩១]។

អត្ថិតោ បរស្សតិ, តូនំ តស្ស ថោ ហោតិ។

‘បររូបមយការេ ព្យញ្ជនេ’តិ សុត្តេន ព្យញ្ជនេ បរេ ធាត្វន្តស្ស បររូបត្តំ, ‘ចតុត្ថទុតិយេស្វេសំ តតិយបឋមា’តិ សុត្តេន បររូបស្ស ទុតិយស្ស បឋមត្តំ។

ធនំ មេ អត្ថិ។

ឯត្ថ ច “អត្ថិ ត្វំ ឯតរហិ, ន ត្វំ នត្ថិ, អត្ថិ អហំ ឯតរហិ, នាហំ នត្ថិ, បុត្តា មត្ថិ ធនា មត្ថិ [ធ. ប. ៦២], អត្ថិ ឥមស្មឹ កាយេ កេសា”តិ [ខុ. បា. ៣.ទ្វត្តឹសាការ] អាទីសុ អត្ថិសទ្ទោ អាខ្យាតបដិរូបកោ កត្តុវាចកោ និបាតោ។

“អត្ថីតិ ខោ កច្ចាយន អយមេកោ អន្តោ, នត្ថីតិ ទុតិយោ អន្តោ”តិ [សំ. និ. ២.១៥] ច “អត្ថិបច្ចយោ, នត្ថិបច្ចយោ”តិ [បដ្ឋា. ១.១.បច្ចយុទ្ទេស] ច ឯវមាទីសុ នាមបដិរូបកោ។ តថា នត្ថិសទ្ទោ។

តុម្ហិ-វិបស្សិស្ស ច នមត្ថុ [ទី. និ. ៣.២៨៧], នមោ តេ ពុទ្ធ វីរត្ថុ [សំ. និ. ១.៩០], ឯត្ថ ច “ធិរត្ថុមំ បូតិកាយ”ន្តិ អាទីសុ អត្ថុសទ្ទោ និបាតោ។

៦៣០. ន្តមានន្តន្តិយិយុំស្វាទិលោបោ [ក. ៤៩៤-៥; រូ. ៤៩៦; នី. ១០១៩; ‘ន្តមានាន្តិ...’ (ពហូសុ)]។

ន្ត, មាន, អន្តិ, អន្តុ, ឥយា, ឥយុំសុ អត្ថិស្ស អាទិលោបោ ហោតិ។

សន្តិ, សន្តុ។

៦៣១. សិហីស្វដ [ក. ៥០៦; រូ. ៤៩៧; នី. ៩៩២]។

អត្ថិស្ស អដ ហោតិ សិ, ហីសុ។

មនុស្សោសិ [មហាវ. ១២៦], បុរិសោសិ [មហាវ. ១២៦]។ ហិម្ហិ ទីឃោ, ត្វំ បណ្ឌិតោ អាហិ, ភវាហីតិ អត្ថោ។ តវិភត្តីសុ ធាត្វន្តស្ស បររូបំ, តុម្ហេ អត្ថ, កច្ចិត្ថ បរិសុទ្ធា [បារា. ២៣៣]។ ត្វាទិម្ហិ-មា បមាទត្ថ [ម. និ. ១.៨៨, ២១៥], តុម្ហេ សមគ្គា អត្ថ។

៦៣២. មិមានំ វា ម្ហិម្ហា ច [ក. ៤៩២; រូ. ៤៩៩; នី. ៩៨៧; ‘សីហិស្វដ’ (ពហូសុ)]។

អត្ថិតោ បរេសំ មិ, មានំ ម្ហិ, ម្ហា ហោន្តិ វា, អត្ថិស្ស ច អដ ហោតិ។

អហំ បសន្នោម្ហិ, មយំ បសន្នាម្ហ។

ត្វាទិម្ហិ-អហំ ឥមិនា បុញ្ញេន អនាគតេ បញ្ញវា អម្ហិ, មយំ បញ្ញវន្តោ អម្ហ។

៦៣៣. ឯសុ ស [ក. ៤៩២; រូ. ៤៩៩; នី. ៩៨៧]។

ឯតេសុ មិ, មេសុ អត្ថិស្ស សស្ស សោ ហោតិ។ បររូបនិសេធនត្ថមិទំ សុត្តំ។

អហំ បណ្ឌិតោ អស្មិ, មយំ បណ្ឌិតា អស្ម។

ត្វាទិម្ហិ-អហំ អនាគតេ បញ្ញវា អស្មិ, មយំ បញ្ញវន្តោ អស្ម។

ឯយ្យាទិម្ហិ –

៦៣៤. អត្ថិតេយ្យាទិឆន្នំ ស សុ សសិ សថ សំសាម [ក. ៥៧១, ៥១៧; រូ. ៦២៤, ៤៨៨; នី. ៨៣០, ១១០៥; ‘អត្ថិតេយ្យាទិច្ឆន្នំ សសុសសថ សំ សាម’ (ពហូសុ)]។

‘អត្ថិ’តិ ធាតុនិទ្ទេសោ តិ-ការោ, អត្ថិតោ បរេសំ ឯយ្យាទីនំ ឆន្នំ សាទយោ ហោន្តិ។

ឯវមេស្ស វចនីយោ [បារា. ៩១១], ឯវមេស្សុ វចនីយា [បារា ៩១៨], ត្វំ អស្សសិ, តុម្ហេ អស្សថ, អហំ អស្សំ, មយំ អស្សាម។

អស្សុនិបាតោបិ ពហុំ ទិស្សតិ, តយស្សុ ធម្មា ជហិតា ភវន្តិ [ខុ. បា. ៦.១០], កេនស្សុ តរតី ឱឃំ, កេនស្សុ តរតិ អណ្ណវំ [សំ. និ. ១.២៤៦]។ “កីសុ ឆេត្វា សុខំ សេតិ, កីសុ ឆេត្វា ន សោចតី”តិ [សំ. និ. ១.៧១] ឯត្ថ និគ្គហីតម្ហា សំយោគាទិលោបោ។

៦៣៥. អាទិទ្វិន្នមិយាមិយុំ [ក. ៥១៧; រូ. ៤៨៨; នី. ៩៩៣; ‘...មិយា ឥយុំ’ (ពហូសុ)]។

អត្ថិតោ ឯយ្យាទីសុ អាទិម្ហិ ទ្វិន្នំ ឥយា, ឥយុំ ហោន្តិ។ ‘ន្តមានន្តន្តិយិយុំស្វ...’តិអាទិលោបោ។

សោ សិយា, តេ សិយុំ, ឯតេ ទ្វេ និបាតាបិ ហោន្តិ។ “វេទនាក្ខន្ធោ សិយា កុសលោ, សិយា អកុសលោ, សិយា អព្យាកតោ”តិ [វិភ. ១៥២] អាទីសុ ឯកច្ចោតិ អត្ថោ។

“សិយា កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច កុសលោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជេយ្យ ហេតុបច្ចយា”តិ [បដ្ឋា. ១.១.៣៥-៣៨] អាទីសុ កិន្នុតិ អត្ថោ។

“ទ្វាទសាកុសលា សិយុ”ន្តិ [អភិធម្មត្ថសង្គហ ២] អាទីសុ ភវន្តីតិ អត្ថោ។

មហាវុត្តិនា ឯយ្យុំ, ឯយ្យមិច្ចេតេសំ ឥយំសុ, ឥយំ ហោន្តិ, អាទិលោបោ, សិយំសុ ទ្វេ ភិក្ខូ អភិធម្មេ នានាវាទា [ម. និ. ៣.៣៥], ឯវរូបោ សិយំ អហំ អនាគតមទ្ធានំ, ឯវវេទនោ សិយំ, ឯវសញ្ញោ សិយំ [ម. និ. ៣.២៧៤]។

អជ្ជត្តនិម្ហិ –

៦៣៦. ឦអាទោ ទីឃោ [ក. ៥១៧; រូ. ៤៨៨; នី. ១០០១]។

អត្ថិស្ស ទីឃោ ហោតិ ឦអាទីសុ។

សោ អាសិ, តេ អាសុំ, អាសីសុ, ត្វំ អាសិ, តុម្ហេ អាសិត្ថ, អហំ អាសី។ តត្រាបាសឹ ឯវំវណ្ណោ [ទី. និ. ១.២៤៥; ម. និ. ១.៦៨]។ មយំ អាសិម្ហ, អាសិម្ហា។

៦៣៧. អអាស្សាទីសុ [ក. ៥០៧; រូ. ៥០១; នី. ១០២០; ចំ. ៥.៤.៧៩; បា. ២.៤.៥២]។

អអាទិបរោក្ខាយញ្ច អាអាទិហិយ្យត្តនិយញ្ច ស្សាទីសុ ភវិស្សន្តិ, កាលាតិបត្តីសុ ច អត្ថិស្ស ភូ ហោតិ។ ឥទញ្ច សុត្តំ អត្ថិស្ស ឯតាសំ វិភត្តីនម្បិ សាធារណករណត្ថំ។ រូបម្បិ ភូរូបមេវ។

សោ ពភូវ, តេ ពភូវុ, សោ អភវា, តេ អភវូ, សោ ភវិស្សតិ, តេ ភវិស្សន្តិ, សោ អភវិស្សា, តេ អភវិស្សំសុ ឥច្ចាទិ។

៦៣៨. អត្យាទិន្តេស្វត្ថិស្ស ភូ [ក. ៥១៧; រូ. ៥០០; នី. ១០២០; ចំ. ៥.៤.៧៩; បា. ២.៤.៥២]។

ត្យាទិវជ្ជិតេសុ ន្តវជ្ជិតេសុ ច បច្ចយេសុ អត្ថិស្ស ភូ ហោតិ។ ឯតេន ត្យាទិ, ត្វាទិ, ឯយ្យាទិ, ឦអាទិសង្ខាតាសុ ចតូសុ វិភត្តីសុ ន្តបច្ចយេ ច អត្ថិស្ស ភូអាទេសោ នត្ថិ, សេសាសុ ចតូសុ វិភត្តីសុ ច ន្តវជ្ជិតេសុ តព្ពាទីសុ ច អត្ថិស្ស ភូអាទេសោ លព្ភតីតិ វេទិតព្ពោ។

អាស-ឧបវេសនេ។ គុរុំ ឧបាសតិ, បយិរុបាសតិ, ឧបាសន្តិ, បយិរុបាសន្តិ។

កម្មេ-ឧបាសីយតិ, បយិរុបាសីយតិ។

ការិតេ-មាតា បុត្តំ គុរុំ ឧបាសេតិ, បយិរុបាសេតិ, ឧបាសយតិ, បយិរុបាសយតិ។

ឦអាទិម្ហិ-ឧបាសិ, បយិរុបាសិ, ឧបាសិសុ, បយិរុបាសិសុ, ឧបាសុំ, បយិរុបាសុំ។

អាស-និវាសេ។

៦៣៩. គមយមិសាសទិសានំ វា ច្ឆង [ក. ៤៧៦, ៥២២; រូ. ៤៤២, ៤៧៦; នី. ៩៥៧, ១០៣៥]។

គមុ, យមុ, ឥសុ, អាស, ទិសានំ អន្តោ ព្យញ្ជនោ ងានុពន្ធោ ច្ឆោ ហោតិ វា ន្ត, មាន, ត្យាទីសុ។

គច្ឆន្តោ, និយច្ឆន្តោ, ឥច្ឆន្តោ, អច្ឆន្តោ, ទិច្ឆន្តោតិ ឥមិនា ត្យាទីសុ អាសស្ស ច្ឆោ, អច្ឆតិ, អច្ឆន្តិ, សោ អច្ឆិ, តេ អច្ឆឹសុ។

ឥសុ-ឯសនាយំ ។

៦៤០. លហុស្សុបន្តស្ស [ក. ៤៨៥; រូ. ៤៣៤; នី. ៩៧៥; ចំ. ៦.១.១០៥-១០៦ ...បេ.... ៧.៣.៧៧-៧៨]។

អន្តស្ស សមីបេ បវត្តតីតិ ឧបន្តោ, ព្យញ្ជនន្តធាតូនំ បុព្ពស្សរោ ‘ឧបន្តោ’តិ វុច្ចតិ, លហុភូតស្ស ឧបន្តភូតស្ស ច ឥវណ្ណុ’វណ្ណស្ស ឯ, ឱវុទ្ធី ហោន្តិ។

ឥរ-កម្បនេ, ឯរតិ, មោទតិ។

លហុស្សាតិ កឹ? ជីវតិ, ធូបតិ, ឥក្ខតិ, សុក្ខតិ។

ឧបន្តស្សាតិ កឹ? សិញ្ចតិ, ភុញ្ជតិ, និគ្គហីតាគមេន ព្យវហិតត្តា ឧបន្តោ ន ហោតិ។

ឥវណ្ណុវណ្ណស្សាត្វេវ? បចតិ, វទតិ។

ឥមិនា ឥស្ស ឯវុទ្ធិ ហោតិ, ឯសតិ, អន្វេសតិ, បរិយេសតិ។

អធិបុព្ពោ ឥសុ-អាយាចនេ, អជ្ឈេសតិ។

កម្មេ-ឯសិយតិ, បរិយេសិយតិ, អន្វេសិយតិ, អជ្ឈេសិយតិ។

ការិតេ-ឯសេតិ, ឯសយតិ, ឯសាបេតិ, ឯសាបយតិ។

ឥសុ-ឥច្ឆាយំ, ច្ឆាទេសោ, ឥច្ឆតិ, ឥច្ឆន្តិ, សម្បដិច្ឆតិ, សម្បដិច្ឆន្តិ។

កម្មេ-ឥច្ឆីយតិ។

ការិតេ-ឥច្ឆាបេតិ, ឥច្ឆាបយតិ, សម្បដិច្ឆាបេតិ, សម្បដិច្ឆាបយតិ។

កម្មេ-ឥច្ឆាបីយតិ, ឥច្ឆាបយីយតិ, សោ ឥច្ឆិ, តេ ឥច្ឆឹសុ, ឥច្ឆិស្សតិ, ឥច្ឆិស្សន្តិ។

កមុ-វិជ្ឈនេ, គម្ភីរេសុ ឋានេសុ ញាណំ កមតិ, ន សត្ថំ កមតិ, ន វិសំ កមតិ, ន អគ្គិ កមតិ [អ. និ. ៨.១], ន វិជ្ឈតីតិ អត្ថោ។

កមុ-បទគមនេ , បក្កមតិ, អបក្កមតិ, ឧបក្កមតិ, វិក្កមតិ, អភិក្កមតិ, បដិក្កមតិ, អតិក្កមតិ, សង្កមតិ, ឱក្កមតិ។

៦៤១. និតោ កមស្ស [ក. ២០; រូ. ២៧; នី. ៥០]។

និម្ហា បរស្ស កមស្ស កស្ស ខោ ហោតិ។ ‘អាទិស្សា’តិ សង្កេតត្តា កស្សាតិ ញាយតិ។

និក្ខមតិ, និក្ខមន្តិ។

ការិតេ –

៦៤២. អស្សា ណានុពន្ធេ [ក. ៤៨៣; រូ. ៥២៧; នី. ៩៧៣]។

ព្យញ្ជនន្តស្ស ធាតុស្ស អាទិម្ហិ អ-ការស្ស អាវុទ្ធិ ហោតិ ណានុពន្ធេ បច្ចយេ។ ‘ពហុល’ន្តិ អធិកតត្តា ណាបិម្ហិ អាវុទ្ធិ នត្ថិ។

បក្កាមេតិ, បក្កាមយតិ, និក្ខាមេតិ, និក្ខាមយតិ, និក្ខមាបេតិ, និក្ខមាបយតិ។

ឦអាទិម្ហិ មហាវុត្តិនា អាទិទីឃោ វា ហោតិ, សោ បក្កមិ, បក្កាមិ, ឥទំ វត្វាន បក្កាមិ, មទ្ទី សព្ពង្គសោភណា [ជា. ២.២២.១៨៥៧], បក្កមុំ, បក្កាមុំ, សម្មោទមានា បក្កាមុំ, អញ្ញមញ្ញំ បិយំ វទា [ជា. ២.២២.១៨៦៨], បក្កមីសុ, បក្កាមីសុ, បក្កមំសុ, បក្កាមំសុ, បក្កមិស្សតិ, បក្កមិស្សន្តិ, បក្កមិស្សរេ។

អាបុព្ពោ កុស-អក្កោសេ, លហុបន្តត្តា វុទ្ធិ, អក្កោសតិ, អក្កោសន្តិ។ បបុព្ពោ អាមន្តនេ, បក្កោសតិ, បក្កោសន្តិ។ វិបុព្ពោ ឧច្ចសទ្ទេ, វិក្កោសតិ, វិក្កោសន្តិ។ បដិបុព្ពោ នីវារណេ, បដិក្កោសតិ, បដិក្កោសន្តិ។

ឦអាទិម្ហិ –

៦៤៣. កុសរុហីស្សច្ឆិ [ក. ៤៩៨; រូ. ៤៨០; នី. ១១១៤; ‘កុសរុហេហីស្ស ឆិ’ (ពហូសុ)]។

កុសតោ រុហតោ ច បរស្ស ឦស្ស ច្ឆិ ហោតិ។

អក្កោច្ឆិ មំ អវធិ មំ [ធ. ប. ៣-៤], ឥទញ្ច រូបំ កុធ, កុបធាតូហិបិ សាធេន្តិ, ឯវំ សតិ “អក្កោច្ឆិ មេ”តិ បាឋោ សិយា។ អក្កោសិ, អក្កោសីសុ។

គមុ គតិម្ហិ, កត្តរិ លោ, ‘ឩលស្សេ’តិ លស្ស ឯត្តំ, គមេតិ, គមេន្តិ។ អវបុព្ពោ ញាណេ, អវគមេតិ, អវគមេន្តិ, អធិបុព្ពោ ញាណេ លាភេ ច, អធិគមេតិ, អធិគមេន្តិ។ វិបុព្ពោ វិគមេ, វិគមេតិ, វិគមេន្តិ។

កម្មេ-គមីយតិ, គមិយតិ, គមិយ្យតិ។

បុព្ពរូបត្តេ-គម្មតិ, គម្មន្តិ, អធិគម្មតិ, អធិគម្មន្តិ, អធិគម្មរេ, អធិគម្មតេ, អធិគម្មន្តេ, អធិគម្មរេ។

ការិតេ វុទ្ធិ នត្ថិ, គមេតិ, គមយតិ, គមាបេតិ, គមាបយតិ។

កម្មេ-គមយីយតិ, គមយីយន្តិ, គមាបីយតិ, គមាបីយន្តិ។

ហិយ្យត្តនិម្ហិ-សោ អគមា, គមា, តេ អគមូ, គមូ, ត្វំ អគមោ, អគម, អគមិ, តុម្ហេ អគមុត្ថ, អហំ អគមី, គមី, មយំ អគមម្ហា, គមម្ហា, អគមុម្ហា, គមុម្ហា, សោ អគមត្ថ, តេ អគមត្ថុំ, ត្វំ អគមសេ, តុម្ហេ អគមវ្ហំ, អហំ អគមំ, មយំ អគមម្ហសេ។

អជ្ជត្តនិម្ហិ ឦអាទីសុ ឥការាគមោ, សោ អគមី, គមី។

វស្សត្តេ-អគមិ, គមិ។

មហាវុត្តិនា អាការេន សហ សាគមោ, សោ អគមាសិ, គាមំ អគមាសិ, នគរំ អគមាសិ។

‘ឯយ្យាថស្សេ’ឥច្ចាទិនា ឦស្ស ត្ថោ, សោ គាមំ អគមិត្ថោ, គមិត្ថោ, តេ អគមុំ, គមុំ។

‘ឧំស្សឹស្វំសូ’តិ ឥំសុ, អំសុ, តេ អគមីសុ, គមីសុ, អគមំសុ, គមំសុ, ត្វំ អគមោ, គមោ។

‘ឱស្ស អ ឥ ត្ថ ត្ថោ’ ‘សី’តិ សុត្តានិ, ត្វំ អគម, គម, អគមិ, គមិ, អគមិត្ថ, គមិត្ថ, អគមិត្ថោ, គមិត្ថោ, អគមាសិ, គមាសិ, តុម្ហេ អគមិត្ថ។

‘ម្ហាត្ថានមុឧ’ឥតិ ឧត្តំ, តុម្ហេ អគមុត្ថ, គមុត្ថ, អហំ អគមី, គមី, អគមាសី, គមាសី, មយំ អគមិម្ហា, គមិម្ហា។

រស្សត្តេ-អគមិម្ហ, គមិម្ហ, អគមុម្ហា, គមុម្ហា, អគមុម្ហ, គមុម្ហ, អគមាសិម្ហា, គមាសិម្ហា, អគមាសិម្ហ, គមាសិម្ហ។

បរឆក្កេ-សោ អគមា, គមា។

រស្សត្តេ-អគម, គម។

‘ឯយ្យាថស្សេ’ឥច្ចាទិនា ត្ថត្តេ-សោ អគមិត្ថ, គមិត្ថ, តេ អគមូ, គមូ។

រស្សត្តេ-អគមុ, គមុ, ត្វំ អគមិសេ, គមិសេ, តុម្ហេ អគមិវ្ហ គមិវ្ហ អហំ អគម, គម, អគមំ, គមំ វា, អគមិម្ហេ, គមិម្ហេ។

កម្មេ-អគមីយិ, អគម្មិ, អគមីយិត្ថោ, អគម្មិត្ថោ, អគមីយុំ, គមីយុំ, អគមីយិសុ, គមីយិសុ, អគម្មុំ, គម្មុំ, អគម្មិសុ, គម្មិសុ។

បរឆក្កេ-អគមីយិត្ថ, គមីយិត្ថ, អគម្មិត្ថ, គម្មិត្ថ។

ការិតេ-អគមាបយិ, គមាបយិ, អគមាបេសិ, គមាបេសិ, អគមាបយុំ, គមាបយុំ, អគមាបយិសុ, គមាបយិសុ។

៦៤៤. គមិស្ស [ក. ៥១៧; រូ. ៤៨៨; នី. ១១០៥]។

អាអាទិម្ហិ ឦអាទិម្ហិ ច គមិស្ស មស្ស អា ហោតិ។ សរលោបោ។

សោ អគា, តេ អគូ, ត្វំ អគោ, តុម្ហេ អគុត្ថ, អហំ អគំ, មយំ អគុម្ហា។

ឦអាទិម្ហិ ឦសរលោបោ, អគា ទេវាន សន្តិកេ [ជា. ១.១៤.២០៥], វាយសោ អនុបរិយគា [សុ. និ. ៤៤៩]។

អាបុព្ពោ អាគមនេ, អនវ្ហិតោ តតោ អាគា [ជា. ១.៥.២១], សោបា’គា សមិតី វនំ [ទី. និ. ២.៣៣៥]។

អធិបុព្ពោ បដិលាភេ, អជ្ឈគា អមតំ សន្តី [វិ. វ. ៨៤៦], តណ្ហានំ ខយមជ្ឈគា [ធ. ប. ១៥៤]។

អតិបុព្ពោ ឧបាធិបុព្ពោ ច តិតិក្កមេ, នក្ខត្តំ បដិមានេន្តំ, អត្ថោ ពាលំ ឧបជ្ឈគា [ជា. ១.១.៤៩]។ ខណោ វេ មា ឧបជ្ឈគា។

ឯតានិ ឱ, អវចនានំ លោបេ សតិ តុម្ហ’ម្ហយោគេបិ លភន្តិ, អគុំ, អគីសុ, អគំសុ។ សមន្តា វិជ្ជុតា អាគុំ [ជា. ២.២២.២២៦៤], តេបា’គុំសមិតី វនំ [(គវេសិតព្ពំ)], វិសេសំ អជ្ឈគំសុតេ [ទី. និ. ២.៣៥៤], អសេសំ បរិនិព្ពន្តិ, អសេសំ ទុក្ខមជ្ឈគុំ [ឥតិវុ. ៩៣], សព្ពំ ទុក្ខំ ឧបជ្ឈគុំ [បដិ. ម. ១.២៣៦; ម. និ. ៣.២៧១]។ អជ្ឈគោ, អជ្ឈគ, អជ្ឈគិ, អជ្ឈគុត្ថ, អជ្ឈគី, អជ្ឈគិម្ហា, អជ្ឈគុម្ហា, អគា, អាគា, អន្វគា, អជ្ឈគា, ឧបជ្ឈគា, អគូ, អាគូ។ អាគូ ទេវា យសស្សិនោ [ទី. និ. ២.៣៤០], ចិត្តស្ស ឯកធម្មស្ស, សព្ពេវ វសមន្វគូ [សំ. និ. ១.៦១]។ ចេតាហនីសុ វេទព្ពំ, សព្ពេ តេ ព្យសនមជ្ឈគូ [ជា. ១.១.៤៨]។

បរោក្ខាយំ អាទិស្ស ទ្វិត្តំ, ‘កវគ្គហានំ ចវគ្គជា’តិ បុព្ពស្ស ចវគ្គោ។ សោ ជគម, មហាវុត្តិនា ឧបន្តស្ស ទីឃោ, ក្វចិ អស្ស ឥត្តំ, “រាជា ទុទីបោ ជគាមិ មគ្គ”ន្តិ [ជា. ២.២២.៩១១; ‘រាជា ទុទីបោបិ ជគាម សគ្គំ’] បាឡិ។ សោ ជគាម, តេ ជគាមុ, ត្វំ ជគមេ។

ព្យញ្ជនាទិម្ហិ ឥការាគមោ, តុម្ហេ ជគមិត្ថ, អហំ ជគមំ, មយំ ជគមិម្ហ, សោ ជគមិត្ថ, តេ ជគមិរេ, ត្វំ ជគមិត្ថោ, តុម្ហេ ជគមិវ្ហោ, អហំ ជគមី, មយំ ជគមិម្ហេ។

ស្សត្យាទិម្ហិ-គមិស្សតិ, គមិស្សន្តិ, គមិស្សរេ។

បរឆក្កេ-សោ គមិស្សតេ, តេ គមិស្សន្តេ, គមិស្សរេ, ត្វំ គមិស្សសេ, តុម្ហេ គមិស្សវ្ហេ អហំ គមិស្សំ, មយំ គមិស្សាម្ហេ។

ស្សាទិម្ហិ-សោ អគមិស្សា, គមិស្សា។

'អាឦឩម្ហាស្សាស្សាម្ហានំ វា'តិ ស្សា, ស្សាម្ហានំ រស្សោ, អគមិស្ស, គមិស្ស, តេ អគមិស្សំសុ, គមិស្សំសុ, ត្វំ អគមិស្សេ, គមិស្សេ។

'ឯយ្យាថស្សេ' ឥច្ចាទិនា ស្សេស្ស អត្តំ, ត្វំ អគមិស្ស, គមិស្ស, តុម្ហេ អគមិស្សថ, គមិស្សថ, អហំ អគមិស្សំ, គមិស្សំ, មយំ អគមិស្សាម្ហា, គមិស្សាម្ហា, អគមិស្សាម្ហ, គមិស្សាម្ហ។

'គម វទ ទានំ ឃម្មវជ្ជទជ្ជា'តិ សព្ពវិភត្តីសុ គមិស្ស ឃម្មោ, ឃម្មតិ, ឃម្មន្តិ។

កម្មេ-ឃម្មីយតិ, ឃម្មីយន្តិ។

មហាវុត្តិនា គគ្ឆាទេសោ វា, ត្វំ យេន យេនេវ គគ្ឆសិ, ផាសុំយេវ គគ្ឆសិ [អ. និ. ៨.៦៣]។

'គមយមិសាសទិសានំ វាច្ឆង' ឥតិ សុត្តេន សព្ពវិភត្តីសុ គមិស្ស មស្ស ច្ឆោ, គច្ឆតិ, គច្ឆន្តិ, គច្ឆរេ។

កម្មេ-គច្ឆីយតិ, គច្ឆីយន្តិ, គច្ឆិយ្យតិ, គច្ឆិយ្យន្តិ, គច្ឆិយ្យរេ។

ការិតេ-គច្ឆាបេតិ, គច្ឆាបយតិ។ គច្ឆតុ, គច្ឆន្តុ, គច្ឆេយ្យ, គច្ឆេយ្យុំ។

'ឯយ្យុំស្សុំ'ឥតិ ឧំត្តំ, គច្ឆុំ។

'ឯយ្យេយ្យាសេយ្យំនំ ដេ'ឥតិ សុត្តេន ឯយ្យ, ឯយ្យាសិ, ឯយ្យំវិភត្តីនំ ឯត្តំ, សោ គច្ឆេ, ត្វំ គច្ឆេ, អហំ គច្ឆេ។

'ឯយ្យាថស្សេ' ឥច្ចាទិនា ឯយ្យាថស្ស ឱត្តំ, តុម្ហេ គច្ឆេយ្យាថោ។

អាអាទិម្ហិ-អគច្ឆា, គច្ឆា, អគច្ឆ, គច្ឆ វា។

ឦអាទិម្ហិ-អគច្ឆិ, គច្ឆិ, អគច្ឆុំ, គច្ឆុំ, អគច្ឆីសុ, គច្ឆីសុ។

៦៤៥. ឧំសស្ស ច ញ្ឆង [ក. ៥១៧; រូ. ៤៨៨; នី. ១១០៥; 'ឆង' (ពហូសុ)]។

អាអាទីសុ ឦអាទីសុ ច ឧំសស្ស ច អន្តោ ព្យញ្ជនោ ញ្ឆង ហោតិ។

សោ អគញ្ឆា, គញ្ឆា។ តថា អគញ្ឆូ, គច្ឆូ។

ឦអាទិម្ហិ-សោ អគញ្ឆិ, គញ្ឆិ។

តស្មី បដិបវិដ្ឋម្ហិ, អញ្ញោ អាគញ្ឆិ ព្រាហ្មណោ [សុ. និ. ៩៨៥]។ ខិប្បមេវ ឧបាគញ្ឆិ, យត្ថ សម្មតិ តេមិយោ [ជា. ២.២២.៧៣]។ តេ អគញ្ឆុំ, គញ្ឆុំ។

ស្សត្យាទិម្ហិ-គច្ឆិស្សតិ, គច្ឆិស្សន្តិ, គច្ឆិស្សរេ។

៦៤៦. លភ វស ឆិទ គម ភិទ រុទានំ ច្ឆង [ក. ៤៨១; រូ. ៥២៤; នី. ៩៦៦, ៩៦៨]។

ស្សេន សហ ឯតេសំ ច្ឆង ហោតិ វា ស្សយុត្តាសុ វិភត្តីសុ, សុត្តវិភត្តេន សុសស្ស ច, “នទីវ អវសុច្ឆតី”តិ [ជា. ២.២២.២១៤០] បាឡិ។

លច្ឆតិ, លភិស្សតិ, អលច្ឆា, អលភិស្សា, វច្ឆតិ, វសិស្សតិ, អវច្ឆា, អវសិស្សា, ឆេច្ឆតិ, ឆិន្ទិស្សតិ, អច្ឆេច្ឆា, អច្ឆិន្ទិស្សា, ភេច្ឆតិ, ភិន្ទិស្សតិ, អភេច្ឆា, អភិន្ទិស្សា, រុច្ឆតិ, រោទិស្សតិ, អរុច្ឆា, អរោទិស្សាតិ។

គមិនា ស្សយុត្តាសុ ទ្វីសុ វិភត្តីសុ ស្សេន សហ គមិស្ស មស្ស ច្ឆោ, គច្ឆតិ, គច្ឆិស្សតិ, គច្ឆន្តិ, គច្ឆិស្សន្តិ, អហំ គច្ឆំ, គច្ឆិស្សំ។

អត្រិមា បាឡី-គច្ឆំ បារំ សមុទ្ទស្ស, កស្សំ បុរិសការិយំ [ជា. ២.២២.១៣១], គស្សាហំ សន្តិកំ គច្ឆំ, សោ មេ សត្ថា ភវិស្សតិ, សព្ពានិ អភិសម្ភោស្សំ, គច្ឆញ្ញេវ រថេសភ [ជា. ២.២២.១៨៣២], វេជព្យំ កដុកំ លោកេ, គច្ឆញ្ញេវ រថេសភ [ជា. ២.២២.១៨៣៥]។

ស្សាទិម្ហិ-អគច្ឆា, អគច្ឆិស្សា, អគច្ឆំសុ, អគច្ឆិស្សំសុ។

ជរ-វយោហានិម្ហិ –

៦៤៧. ជរសទានមីម វា [ក. ៥០៥, ៦០៩; រូ. ៤៨២, ៤៨៤; នី. ១០១៨, ១២១៣]។

ជរ, សទានំ សរម្ហា ឦមអាគមោ ហោតិ វាតិ ឦមអាគមោ។

ជីរតិ, ជីរន្តិ។

ការិតេ-ជីរាបេតិ, ជីរាបយតិ។

៦៤៨. ជរមរានមិយង [ក. ៥០៥; រូ. ៤៨២; នី. ១០១៨; ‘…មីយង’ (ពហូសុ)]។

ឯតេសំ ឥយង ហោតិ វា ន្ត, មាន, ត្យាទីសុ។

ជិយតិ, ជិយន្តិ។

ទីឃត្តេ-ជីយតិ, ជីយន្តិ។

ទ្វិត្តេ-ជិយ្យតិ, ជិយ្យន្តិ។

ការិតេ-ជិយាបេតិ, ជិយាបយតិ។

ជនី-បាតុភាវេ, មហាវុត្តិនា សព្ពវិភត្តីសុ នស្ស យាទេសោ អាទិទីឃោ ច, ជាយតិ, ឧបជាយតិ, វិជាយតិ, ជាយន្តិ, ជាយរេ, បជាយន្តិ, បជាយរេ, ឧបជាយន្តិ, ឧបជាយរេ។

ការិតេ វុទ្ធិ នត្ថិ, ជនេតិ, ជនេន្តិ, ជនយតិ, ជនយន្តិ។

កម្មេ-ជនីយតិ, ជនីយន្តិ, ជាយតុ, ជាយន្តុ, ជាយេយ្យ, ជាយេយ្យុំ។

ការិតេ-ជនេយ្យ, ជនេយ្យុំ, ជនយេយ្យ, ជនយេយ្យុំ។

ឦអាទិម្ហិ-អជាយិ, អជាយឹសុ, វិជាយិ, វិជាយឹសុ, អជនិ, ជនិ វា។

ការិតេ-អជនេសិ, ជនេសិ, អជនយិ, ជនយិ, អជនេសុំ, ជនេសុំ, អជនយុំ, ជនយុំ, អជនយឹសុ, ជនយឹសុ។

ស្សត្យាទិម្ហិ-ជាយិស្សតិ, វិជាយិស្សតិ។

ស្សាទិម្ហិ-អជាយិស្សា, ជាយិស្សា។

ខំស-ខំសនេ, ខំសតិ, ខំសន្តិ។

ការិតេ-ខំសេតិ, ខំសយតិ, ខំសាបេតិ, ខំសាបយតិ។

អា , ឰអាទីសុ ‘ខំសស្ស ច ញ្ញង’ ឥតិ សុត្តំ, និគ្គហីតលោបោ, អខញ្ញា, ខញ្ញា, អខញ្ញិ, ខញ្ញិ។

ទហ-ទាហេ, ទហតិ, ទហន្តិ។

កម្មេ យម្ហិ ‘ហស្ស វិបល្លាសោ’តិ បុព្ពាបរវិបល្លាសោ, អគ្គិនា គាមោ ទយ្ហតិ, ទយ្ហន្តិ។

ការិតេ-ទាហេតិ, ទាហយតិ, ទហាបេតិ, ទហាបយតិ។

៦៤៩. ទហស្ស ទស្ស ឌោ [ក. ២០; រូ. ២៧; នី. ៥០; ‘...ទសទទក្ខា’ (ពហូសុ)]។

ទហធាតុស្ស ទស្ស ឌោ ហោតិ វា។

ឌហតិ, ឌហន្តិ។

ទិស-បេក្ខនេ, ត្យាទ្យុប្បត្តិ, កត្តរិ លោ។

៦៥០. ទិសស្ស បស្សទស្សទសទទក្ខា [ក. ៤៧១; រូ. ៤៨៣; នី. ៩៥១]។

ទិសធាតុស្ស បស្ស ច ទស្ស ច ទស ច ទ ច ទក្ខ ចាតិ ឯតេ អាទេសា ហោន្តិ វា។

វិបស្សនា, វិបស្សី ភគវា, សុទស្សី, បិយទស្សី, អត្ថទស្សី, ធម្មទស្សី, សុទស្សំ វជ្ជមញ្ញេសំ [ធ. ប. ២៥២], សុទស្សននគរំ, មហាសុទស្សនោ នាម រាជា [ទី. និ. ២.២៤២]។

ទសាទេសេ-ចតុសច្ចទ្ទសោ នាថោ [វិភ. អដ្ឋ. សុត្តន្តភាជនីយវណ្ណនា], ទុទ្ទសោ ធម្មោ [មហាវ. ៧; ទី. និ. ២.៦៤], អត្តនោ បន ទុទ្ទសំ [ធ. ប. ២៥២], សោ វេ ភិក្ខុ ធម្មទសោតិ វុច្ចតិ [គវេសិតព្ពំ]។ បស្ស ធម្មំ ទុរាជានំ, សម្មូឡ្ហេត្ថ អវិទ្ទសូ។ ទដ្ឋព្ពំ, ទដ្ឋា, ទដ្ឋុន្តិ។

ឥមិនា សុត្តេន ទិសស្ស សព្ពវិភត្តីសុ យថារហំ បស្ស, ទស្ស, ទក្ខាទេសា ហោន្តិ, អា, ឰអាទីសុ ទស, ទាទេសា ហោន្តិ, “ទិស្សតិ, ទិស្សន្តី”តិ រូបានិ បន យស្ស បុព្ពរូបត្តេន ឥធ កម្មេ សិជ្ឈន្តិ, ទិវាទិគណេ កត្តរិ សិជ្ឈន្តិ។ មហាវុត្តិនា អទ្ទស្ស, ទិស្សាទេសាបិ ហោន្តិ។ អត្រិមា បាឡី-យំ វាសវំ អទ្ទស្សាមំ [ជា. ១.៦.១១២; ‘អទ្ទសាម’], យេ មយំ ភគវន្តំ អទ្ទស្សាម [គវេសិតព្ពំ], អបិ មេ មាតរំ អទស្សថ [ម. និ. ២.៣៥៦], ទិស្សន្តិ ពាលា អព្យត្តា [មហាវ. ៨២], មយិ ឥមេ ធម្មា សន្ទិស្សន្តិ, អហញ្ច ឥមេសុ ធម្មេសុ សន្ទិស្សាមិ [ម. និ. ៣.២៥៣], និមិត្តានិ បទិស្សន្តិ, តានិ អដ្ឋ បទិស្សរេតិ [ពុ. វំ. ២.៨២], តស្មា ត្យាទីសុបិ “អទស្សតិ, អទស្សន្តិ, អទស្សសិ, អទស្សថ, អទស្សាមិ, អទ្ទស្សាមា”តិ យុជ្ជន្តិ។

ការិតេ ណិម្ហិ ទស្សាទេសោ, ទស្សេតិ, ទស្សយតិ, និទស្សេតិ, និទស្សយតិ, សន្ទស្សេតិ, សន្ទស្សយតិ។

កម្មេ-ទស្សីយតិ, ទស្សីយន្តិ, និទស្សីយតិ, និទស្សីយន្តិ, សន្ទស្សីយតិ, សន្ទស្សីយន្តិ, ទក្ខតិ, ទក្ខន្តិ។

កម្មេ-ទក្ខីយតិ, ទក្ខីយន្តិ។

‘គមយមិសាសទិសានំ ច្ឆង’ ឥតិ ច្ឆាទេសេ- ទិច្ឆតិ, ទិច្ឆន្តិ ឥច្ចាទិ។

បស្សតិ, បស្សន្តិ, ទក្ខតិ, ទក្ខន្តិ, បស្សីយតិ, បស្សីយន្តិ, ទក្ខីយតិ, ទក្ខីយន្តិ។

យស្ស បុព្ពរូបត្តេ-ទិស្សតិ, ទិស្សន្តិ, ទិស្សតេ, ទិស្សន្តេ, ឧទ្ទិស្សតេ, ឧទ្ទិស្សន្តេ, និទ្ទិស្សតេ, និទ្ទិស្សន្តេ, អបទិស្សតេ, អបទិស្សន្តេ។

ការិតេ-បស្សាបេតិ, បស្សាបយតិ, ទក្ខាបេតិ, ទក្ខាបយតិ។

កម្មេ-បស្សាបិយតិ, ទស្សីយតិ, និទស្សីយតិ, សន្ទស្សីយតិ, ទក្ខាបិយតិ។

បស្សតុ , បស្សន្តុ, ទក្ខតុ, ទក្ខន្តុ, បស្សេយ្យ, បស្សេយ្យុំ, ទក្ខេយ្យ, ទក្ខេយ្យុំ។

ឯយ្យាមស្ស ឯមុ ច អន្តស្ស ឧ ច ហោន្តិ។ “កត្ថ បស្សេមុ ខត្តិយំ [ជា. ២.២.១៩៤៧], ទក្ខេមុ តេ និវេសន”ន្តិ [ជា. ១.១៥.២៥៤ (...និវេសនានិ)] បាឡិ។ បស្សេយ្យាម, បស្សេយ្យាមុ, ទក្ខេយ្យាម, ទក្ខេយ្យាមុ។

អាអាទិម្ហិ-អបស្សា, អទក្ខា។

ទស, ទាទេសេសុ ទការស្ស ទ្វិត្តំ, អទ្ទសា ខោ ភគវា [មហាវ. ៩; ទី. និ. ២.៦៩; សំ. និ. ១.១៥៩], អទ្ទសា ខោ អាយស្មា អានន្ទោ [ម. និ. ១.៣៦៤]។

វស្សត្តេ-តមទ្ទស មហាព្រហ្មា, និសិន្នំ សម្ហិ វេស្មនិ [ជា. ១.១៦.១៤៨]។ តេ អទ្ទសូ។ វស្សត្តេ-អទ្ទសុ, អាមន្តយស្សុ វោ បុត្តេ, មា តេ មាតរមទ្ទសុ [ជាតកេ “អាមន្តយស្សុ តេ បុត្តេ, មា តេ មាតរ មទ្ទសុំ”]។

ទាទេសេ-សោ អទ្ទា។

វស្សត្តេ-អទ្ទ។ យាយមានោ មហារាជា, អទ្ទា សីទន្តរេ នគេ [ជា. ២.២២.២១០៥]។ យោ ទុក្ខំ សុខតោ អទ្ទ, ទុក្ខមទ្ទក្ខិ សល្លតោ [ទី. និ. ២.៣៦៨]។

ឦអាទិម្ហិ-អបស្សិ, បស្សិ, អបស្សី, បស្សី, អបស្សីសុ, បស្សីសុ, អបស្សិ, បស្សិ, អបស្សិត្ថ, បស្សិត្ថ, អបស្សឹ, បស្សឹ, អបស្សិម្ហា, បស្សិម្ហា។

ទស្សាទេសេ-អទ្ទស្សិ, អទ្ទស្សុំ, អទ្ទស្សីសុ, អទ្ទស្សុំសុ, អទ្ទស្សិ, អទ្ទស្សិត្ថ, អទ្ទស្សឹ, អទ្ទស្សិម្ហា។

ទក្ខាទេសេ-អទក្ខិ, ទក្ខិ ឥច្ចាទិ។

ទសាទេសេ គាថាសុ-អទ្ទសិ, អទ្ទសុំ, អទ្ទសីសុ, អទ្ទសំសុ។

បរឆក្កេ-អទ្ទសា , អទ្ទសូ, អហំ អទ្ទសំ, មយំ អទ្ទស្សិម្ហេ។ អទ្ទសំ កាម តេ មូលំ, សង្កប្បា កាម ជាយសិ [ជា. ១.៨.៣៩]។

ក្វចិ សាគមេ អាការាគមោ, សោ អទ្ទសាសិ, តេ អទ្ទសាសុំ, អហំ អទ្ទសាសឹ, មយំ អទសាសិម្ហ។ យំ អទ្ទសាសឹ សម្ពុទ្ធំ, ទេសេន្តំ ធម្មមុត្តមំ [ថេរគា. ២៨៧]។ អថទ្ទសាសឹ សម្ពុទ្ធំ, សត្ថារមកុតោភយំ [ថេរគា. ៩១២]។

មហាវុត្តិនា ឥស្ស ឥម្ហិ ហោតិ, បថេ អទ្ទសាសិម្ហិ ភោជបុត្តេ [ជា. ២.១៧.១៤៦]។

ស្សត្យាទិម្ហិ-បស្សិស្សតិ, បស្សិស្សន្តិ។

ទក្ខាទេសេ‘ទក្ខ សក្ខ ហេហិ’ឥច្ចាទិនា ស្សស្សលោបោ, ទក្ខតិ, ទក្ខន្តិ, ទក្ខិតិ, ទក្ខិន្តិ, ទក្ខិស្សតិ, ទក្ខិស្សន្តិ។

ស្សាទិម្ហិ-អបស្សិស្សា, អទក្ខិស្សា ឥច្ចាទិ។

មរ-បាណចាគេ, មរតិ, មរន្តិ។

‘ជរមរានមិយង’ឥតិ ឥយាទេសោ, មិយតិ, មិយន្តិ, អម្ហំ ទហរា ន មិយ្យរេ [ជា. ១.១០.៩៧]។

ការិតេ ‘អស្សា ណានុពន្ធេ’តិ អារុទ្ធិ, មារេតិ, មារេន្តិ, មារយតិ, មារយន្តិ, មារាបេតិ, មារាបេន្តិ, មារាបយតិ, មារាបយន្តិ។

យមុ-ឧបរមេ, យមតិ, យមន្តិ។ បរេ ច ន វិជានន្តិ, មយមេត្ថ យមាមសេ។ ឯត្ថ ច ‘យមាមសេ’តិ វិរមាមសេ, មរណំ គច្ឆាមសេតិ អត្ថោ។

សំបុព្ពោ សំយមេ, សំយមតិ, សំយមន្តិ។

និគ្គហិតស្ស ញាទេសេ-សញ្ញមតិ, សញ្ញមន្តិ។

និបុព្ពោ និយមេ, និយមតិ, និយមន្តិ។

‘គមយមិសាសទិសានំ វា ច្ឆង’ឥតិ មស្ស ច្ឆាទេសោ, និយច្ឆតិ, និយច្ឆន្តិ។

កម្មេ-និយមីយតិ, និយមីយន្តិ។

បុព្ពរូបេ-និយម្មតិ, និយម្មន្តិ។

ការិតេ-និយាមេតិ, និយាមយតិ។

ណាបិម្ហិ ន វុទ្ធិ, និយមាបេតិ, និយមាបយតិ, វវត្ថបេតីតិ អត្ថោ។

រុទ-អស្សុវិមោចនេ, រោទតិ, រោទន្តិ។

ស្សត្យាទិម្ហិ-‘លភវសឆិទគមភិទានំ ច្ឆង’ឥតិ ស្សេន សហ ទស្ស ច្ឆាទេសោ, សា នូន កបណា អម្មា, ចិរ រត្តាយ រុច្ឆតិ [ជា. ២.២២.២១៣៦]។ កោញ្ចី សមុទ្ទតីរេវ, កបណា នូន រុច្ឆតិ [ជា. ២.២១.១១៣]។ សា នូន កបណា អម្មា, ចិរំ រុច្ឆតិ អស្សមេ [ជា. ២.២២.២១៣៨], កំ ន្វ’ជ្ជ ឆាតា តសិតា, ឧបរុច្ឆន្តិ ទារកា [ជា. ២.២២.២១៥៣]។ រោទិស្សតិ, រោទិស្សន្តិ, រុច្ឆតិ, រុច្ឆន្តិ។

ស្សាទីសុ-អរុច្ឆា, អរុច្ឆំសុ, អរោទិស្សា, អរោទិស្សំសុ។

រុហ-ជាបុណនេ, រុហតិ, រុហន្តិ, អារុហតិ, អារុហន្តិ, អារោហតិ, អារោហន្តិ, អភិរុហតិ, អភិរុហន្តិ, ឱរុហតិ, ឱរុហន្តិ, ឱរោហតិ, ឱរោហន្តិ។

កម្មេ-អារោហីយតិ។

‘ហស្ស វិបល្លាសោ’តិ ហ, យានំ វិបរិយាយោ, អារុយ្ហតិ, ឱរុយ្ហតិ។

ឦអាទិម្ហិ-រុហិ, អារុហិ, ឱរុហិ។

‘កុសរុហិស្ស ច្ឆី’តិ សុត្តំ, អភិរុច្ឆិ, អភិរុហិ វា។

លភ-លាភេ , លភតិ, លភន្តិ។

យស្ស បុព្ពរូបត្តេ ‘ចតុត្ថទុតិយេស្វេសំ តតិយបឋមា’តិ សំយោគាទិស្ស ចតុត្ថស្ស តតិយត្តំ, លព្ភតិ, លព្ភន្តិ, លព្ភរេ។

ឦអាទិម្ហិ-អលភិ, អលភីសុ។

៦៥១. លភា ឥំឦនំ ថំថា វា [ក. ៤៩៧; រូ. ៤៧៧; នី. ១០១៣]។

លភម្ហា បរេសំ ឥំ, ឦនំ កមេន ថំ, ថា ហោន្តិ វា, ធាត្វន្តស្ស បររូបត្តំ, សំយោគាទិស្ស ទុតិយស្ស បឋមត្តំ។

អហំ អលត្ថំ, អលភឹ វា, សោ អលត្ថ, អលភិ វា។

មហាវុត្តិនា ឧំស្ស ថំ, ថំសុ ហោន្តិ, ម្ហាស្ស ច ថម្ហា, ថុំម្ហា ហោន្តិ, តេ ភគវតោ សន្តិកេ បព្ពជ្ជញ្ច ឧបសម្បទញ្ច អលត្ថុំ [ទី. និ. ២.៧៧], សតិំ បច្ចលត្ថុំ, វិបរីតសញ្ញំ បច្ចលត្ថុំ, តេ សតិំ បច្ចលត្ថំសុ, អគមម្ហា ខោ តាវ គេហំ, តត្ថ នេវ ទានំ អលត្ថម្ហា [ម. និ. ២.៣០០ (ថោកំ វិសទិសំ)], អក្កោសមេវ អលត្ថម្ហា, មយញ្ច អលត្ថម្ហា សវនាយ, អលត្ថុម្ហា វា។ ធាត្វន្តស្ស ថ្ថោ ច។ តទាហំ បាបិកំ ទិដ្ឋិំ, បដិលថ្ថិំ អយោនិសោ [ជា. ១.១៦.២០៤]។

ស្សត្យាទិម្ហិ-‘លភវស ឆិទ គមុ ភិទ រុទានំ ច្ឆង’ឥតិ សុត្តេន ស្សេន សហ ធាត្វន្តស្ស ច្ឆាទេសោ, លច្ឆតិ, លភិស្សតិ, លច្ឆន្តិ, លភិស្សន្តិ, លច្ឆសិ, លភិស្សសិ, លច្ឆថ, លភិស្សថ, លច្ឆាមិ, លភិស្សាមិ, លច្ឆាម, លភិស្សាម។ លច្ឆាម បុត្តេ ជីវន្តា, អរោគា ច ភវាមសេ [ជា. ២.២២.២២៦០]។

ស្សាទិម្ហិ-អលច្ឆា, អលភិស្សា, អលច្ឆំសុ, អលភិស្សំសុ។

វច-វិយត្តិយំ វាចាយំ, វចតិ, វចន្តិ។

កម្មេ-វចីយតិ, វចីយន្តិ។

យស្ស បុព្ពរូបត្តេ ‘អស្សូ’តិ សុត្តេន អាទិម្ហិ អការស្ស ឧត្តំ, វុច្ចតិ, វុច្ចន្តិ, វុច្ចរេ, វុច្ចតេ, វុច្ចន្តេ, វុច្ចរេ។

ការិតេ-វាចេតិ, វាចេន្តិ, វាចយតិ, វាចយន្តិ, វាចាបេតិ, វាចាបេន្តិ, វាចាបយតិ, វាចាបយន្តិ។

ឦអាទិម្ហិ-អវចិ, វចិ។

មហាវុត្តិនា អាការេន សហ សាគមោ, អវចាសិ, វចាសិ, អវចុំ, វចុំ, អវចឹសុ, វចឹសុ, ត្វំ អវចោ, អវច, អវចិ, អវចាសិ, អវចិត្ថ, អវចិត្ថោ, តុម្ហេ អវចិត្ថ។

‘ម្ហាថានមុញ្ញ’ឥតិ សុត្តំ, តុម្ហេ អវចុត្ថ, វចុត្ថ, អហំ អវចឹ, វចឹ, អវចាសឹ, វចាសឹ, មយំ អវចិម្ហា, វចិម្ហា, អវចិម្ហ, វចិម្ហ វា, មយំ អវចុម្ហា, វចុម្ហា, សោ អវចា, វចា។

វស្សត្តេ-អវច, អវចិត្ថ, វចិត្ថ វា, អហំ អវចំ, អវច, វច វា, មយំ អវចិម្ហេ, វចិម្ហេ។

៦៥២. ឦអាទោ វចស្សោម [ក. ៤៧៧; រូ. ៤៧៩; នី. ៩៥៨; ចំ. ៦.២.៦៩; បា. ៧.៤.២០]។

ឦអាទីសុ វចស្ស មានុពន្ធោ ឱ ហោតិ។

សោ អវោចិ, តេ អវោចុំ, អវោចឹសុ, ត្វំ អវោចិ, តុម្ហេ អវោចុត្ថ, អហំ អវោចឹ, មយំ អវោចុម្ហា, សោ អវោច, វស្សេវា, ភគវា ឯតទវោច [ឧទា. ២០]។

ស្សត្យាទិម្ហិ –

៦៥៣. វចភុជមុចវិសានំ ក្ខង [ក. ៤៨១; រូ. ៥២៤; នី. ៩៦៣; ‘ភុជ មុច វច វិសានំ ក្ខង (ពហូសុ)]។

ស្សេន សហ វចាទីនំ អន្តោ ព្យញ្ជនោ ក្ខង ហោតិ វា ស្សយុត្តាសុ វិភត្តីសុ។

វក្ខតិ , វចិស្សតិ, វក្ខន្តិ, វក្ខរេ, វចិស្សន្តិ, វចិស្សរេ, វក្ខសិ, វក្ខថ, វក្ខាមិ, វក្ខាម, វក្ខតេ, វក្ខន្តេ, វក្ខសេ, វក្ខវ្ហេ អហំ វក្ខំ, វចិស្សំ, មយំ វក្ខាម្ហេ, វចិស្សាម្ហេ។

‘ស្សេនា’តិ អធិការេន វិនា ធាត្វន្តស្ស ក្ខាទេសោបិ លព្ភតិ, វក្ខិស្សតិ, វក្ខិស្សន្តិ។

ស្សាទិម្ហិ-អវក្ខា, អវចិស្សា, អវក្ខំសុ, អវចិស្សំសុ។

វទ-វិយត្តិយំ វាចាយំ, វទតិ, វទន្តិ, ឱវទតិ, ឱវទន្តិ, វទសិ, វទថ, វទាមិ, វទាម។

លស្ស ឯត្តេ-វទេតិ, វទេន្តិ, វទេសិ, វទេថ, វទេមិ, វទេម។

កម្មេ-វទីយតិ, វទិយ្យតិ, ឱវទីយតិ, ឱវទិយ្យតិ។

ទស្ស ចវគ្គត្តេ យស្ស បុព្ពរូបត្តំ, វជ្ជតិ, វជ្ជន្តិ, ឱវជ្ជតិ, ឱវជ្ជន្តិ។

ការិតេ-ភេរឹ វាទេតិ, វាទេន្តិ, វាទយតិ, វាទយន្តិ, គុរុំ អភិវាទេតិ, អភិវាទេន្តិ, អភិវាទេសិ, អភិវាទេថ, អភិវាទេមិ, អភិវាទេម។

មហាវុត្តិនា អស្ស ឥត្តំ, អភិវាទិយាមិ, អភិវាទិយាម, អភិវាទយាមិ, អភិវាទយាម វា, អភិវន្ទាមិ, អភិវន្ទាមាតិ អត្ថោ។ វន្ទន្តោ ហិ “សុខី ហោតូ”តិ អភិមង្គលវចនំ វទាបេតិ នាម, តថាវចនញ្ច វន្ទនីយស្ស វត្តំ។

ណាបិម្ហិ ន វុទ្ធិ, វទាបេតិ, វទាបយតិ។

‘គមវទទានំ ឃម្មវជ្ជទជ្ជា វា’តិ វជ្ជាទេសោ, ‘ឪលស្សេ’តិ លស្ស ឯត្តំ, វជ្ជេតិ, វជ្ជេន្តិ។

កម្មេ-វជ្ជីយតិ, វជ្ជីយន្តិ។

ការិតេ-វជ្ជាបេតិ, វជ្ជាបយតិ។

ឯយ្យាទិម្ហិ-‘ឯយ្យេយ្យាសេយ្យំនំដេ’ឥតិ ឯយ្យាទីនំ ឯកវចនានំ ឯត្តំ, វទេ, វទេយ្យ, វជ្ជេ, វជ្ជេយ្យ, វទេយ្យុំ, វជ្ជេយ្យុំ។

វជ្ជាទេសេ មហាវុត្តិនា ឯយ្យស្ស អាត្តំ, ឯយ្យុមាទីនំ ឯយ្យសទ្ទស្ស លោបោ, សោ វជ្ជា, តេ វជ្ជុំ។

ឯយ្យាទីនំ យ្យាសទ្ទស្ស លោបោ វា, ត្វំ វជ្ជាសិ, វជ្ជេសិ, តុម្ហេ វជ្ជាថ, វជ្ជេថ, អហំ វជ្ជាមិ, វជ្ជេមិ, មយំ វជ្ជាម, វជ្ជេម, អហំ វជ្ជំ, មយំ វជ្ជាម្ហេ, វជ្ជេយ្យាម្ហេ។

អត្រិមា បាឡី-វជ្ជំ វា តេ ន វា វជ្ជំ, នត្ថិ នាសាយ រូហនា [ជា. ១.៣.៣៣], អម្មំ អារោគ្យំ វជ្ជាសិ, ត្វញ្ច តាត សុខី ភវ [ជា. ២.២២.២១៤៨], អម្មំ អារោគ្យំ វជ្ជាថ, អយំ នោ នេតិ ព្រាហ្មណោ [ជា. ២.២២.២១៧៤] ឥច្ចាទិ។

ហិយ្យត្តនិយំ-សោ អវទា, វទា, អវជ្ជា, វជ្ជា, តេ អវទូ, វទូ, អវជ្ជូ, វជ្ជូ។

អជ្ជត្តនិយំ-សោ អវទិ, វទិ, អវជ្ជិ, វជ្ជិ, តេ អវទុំ, វទុំ, អវជ្ជុំ, វជ្ជុំ, អវទីសុ, វទីសុ, អវជ្ជីសុ, វជ្ជីសុ។

ស្សត្យាទិម្ហិ-វទិស្សតិ, វជ្ជិស្សតិ។

ស្សាទិម្ហិ-អវទិស្សា, អវជ្ជិស្សា ឥច្ចាទិ។

វិទ-ញាណេ, វិទតិ។

‘យុវណ្ណានមិយងឧវង សរេ’តិ សរម្ហិ ឥយាទេសោ, តេ វិទិយន្តិ។

ការិតេ-និវេទេតិ, បដិវេទេតិ, និវេទយតិ, បដិវេទយតិ, បដិវេទយាមិ វោ ភិក្ខវេ [ម. និ. ១.៤១៦], ជានាបេមីតិ អត្ថោ។ វេទយាមហំ ភន្តេ, វេទយតីតិ មំ សង្ឃោ ធារេតូតិ [ចូឡវ. អដ្ឋ. ១០២] ជានាបេមិ, បាកដំ ករោមីតិ វា អត្ថោ។

“វេទិយាមហំ ភន្តេ, វេទិយតីតិ មំ សង្ឃោ ធារេតូ”តិបិ [ចូឡវ. អដ្ឋ. ១០២] បាឋោ, តត្ថ អបច្ចយេ បរេ ឥយាទេសោ យុជ្ជតិ។

ឯយ្យាទិម្ហិ-វិទេយ្យ, វិទិយេយ្យ, វិទេយ្យុំ, វិទិយេយ្យុំ។

ឰអាទិម្ហិ-បច្ចយានំ ខយំ អវេទិ, តេ វិទុំ, វិទីសុ។

ការិតេ-និវេទេសិ, និវេទយិ, បដិវេទេសិ, បដិវេទយិ, និវេទយុំ, និវេទយីសុ, បដិវេទយុំ, បដិវេទយីសុ។

ស្សត្យាទិម្ហិ-វិទិស្សតិ, វេទិស្សតិ, បរិសុទ្ធាតិ វេទិស្សាមិ [មហាវ. ១៣៤] ឥច្ចាទិ។

វស-និវាសេ, វសតិ, វសន្តិ, និវសតិ, និវសន្តិ។

កម្មេ-អធិ, អាបុព្ពោ, តេន គាមោ អធិវសីយតិ, អាវសីយតិ, អជ្ឈាវសីយតិ។

‘អស្ស’តិ សុត្តេន អការស្ស ឧត្តំ, វុស្សតិ, វុស្សន្តិ, វុស្សរេ, “ភគវតិ ព្រហ្មចរិយំ វុស្សតី”តិ [ម. និ. ១.២៥៧] បាឡិ។

ការិតេ-វាសេតិ, អធិវាសេតិ, វាសយតិ, អធិវាសយតិ។

ណាបិម្ហិ វុទ្ធិ នត្ថិ, វសាបេតិ, វសាបយតិ។

ឰអាទិម្ហិ-អវសិ, វសិ, អវសុំ, វសុំ, អវសីសុ, វសីសុ។

ស្សត្យាទីសុ-‘លភ វស ឆិទ គម ភិទ រុទានំ ច្ឆង’ឥតិ ស្សេន សហ ធាត្វន្តស្ស ច្ឆាទេសោ, វច្ឆតិ, វសិស្សតិ, វច្ឆន្តិ, វសិស្សន្តិ, អាយស្មតោ និស្សាយ វច្ឆាមិ [មហាវ. ៧៧], ន តេ វច្ឆាមិ សន្តិកេ [ជា. ២.២២.១៩៣៣], អវច្ឆា, អវសិស្សា, អវច្ឆំសុ, អវសិស្សំសុ។

វិស-បវិសនេ, បវិសតិ, បវិសន្តិ។

កម្មេ-បវិសីយតិ , បវិសីយន្តិ, បវិសីយតេ, បវិសីយន្តេ។

យស្ស បុព្ពរូបត្តេ-បវិស្សតិ, បវិស្សន្តិ, បវិស្សរេ, បវិស្សតេ, បវិស្សន្តេ, បវិស្សរេ។

ការិតេ-បវេសេតិ, បវេសយតិ។

កម្មេ-បវេសីយតិ, បវេសីយន្តិ។

ឰអាទិម្ហិ ឧបសគ្គស្ស ទីឃោ វា, បាវិសិ។

មហាវុត្តិនា ធាត្វន្តស្ស ក្ខោ ហោតិ, បាវេក្ខិ បថវឹ ចេច្ចោ [ជា. ១.១៩.៩៨], សោ បាវេក្ខិ កាសិរាជា [ជា. ១.១៥.២៦៦], សោ តស្ស គេហំ បាវេក្ខិ [ជា. ១.១៥.៣០៣], បាវិសុំ, បាវិសីសុ, បាវេក្ខីសុ។

ស្សត្យាទីសុ ‘វច ភុជ មុច វិសានំ ក្ខង’ឥតិ ស្សេន សហ ធាត្វន្តស្ស ក្ខោ, បវេក្ខតិ, បវិសិស្សតិ, បវេក្ខន្តិ, បវិសិស្សន្តិ, ឯស ភិយ្យោ បវេក្ខាមិ, វម្មិកំ សតបោរិសំ [ជា. ១.៤.១០០], បាវេក្ខា, បវិសិស្សា, បាវេក្ខំសុ, បវិសិស្សំសុ។

សទ-សំសីទនេ, ‘ជរសទានមីម វា’តិអាទិសរម្ហា ឰមអាគមោ ហោតិ វា, សីទតិ, សីទន្តិ, លាពូនិ សីទន្តិ, សិលា ប្លវន្តិ [ជា. ១.១.៧៧], សំសីទតិ, វិសីទតិ, ឱសីទតិ, អវសីទតិ។

និបុព្ពោ និសជ្ជាយំ, និសីទតិ, និសីទន្តិ។

បបុព្ពោ បសាទេ, បសីទតិ, បសីទន្តិ។

ការិតេបិ ន វុទ្ធិ អាទេសន្តរត្តា, សីទេតិ, សីទយតិ, សំសីទេតិ, សំសីទយតិ, ឱសីទេតិ, ឱសីទយតិ, ឱសីទាបេតិ, ឱសីទាបយតិ, និសីទាបេតិ, និសីទាបយតិ។

បបុព្ពម្ហិ ឰម ន ហោតិ, បិតា បុត្តំ ពុទ្ធេ បសាទេតិ, បសាទយតិ, បសាទេន្តិ, បសាទយន្តិ។

កម្មេ-បសាទីយតិ , បសាទីយន្តិ។

ហន-ហឹសា, គតីសុ, ហនតិ, ហនន្តិ។

‘ក្វចិ វិករណាន’ន្តិ សុត្តេន លវិករណស្ស លោបេ ហន្តិ, ផលំ វេ កទលឹ ហន្តិ, សក្ការោ កាបុរិសំ ហន្តិ [ចូឡវ. ៣៣៥], ហន្តិ កុទ្ធោ បុថុជ្ជនោ [អ. និ. ៧.៦៤]។

មហាវុត្តិនា ក្វចិ ធាត្វន្តលោបោ, វិក្កោសមានា តិព្ពាហិ, ហន្តិ នេសំ វរំ វរំ [ជា. ២.២២.២៣៧០], លុទ្ទកា មិគំ ហន្តិ, កេវដ្ដា មច្ឆំ ហន្តិ។

កម្មេ-ហនីយតិ, ហនីយន្តិ។

ធាត្វន្តស្ស ចវគ្គត្តេ យស្ស បុព្ពរូបត្តំ, ហញ្ញតិ, ហញ្ញន្តិ។

ការិតេ –

៦៥៤. ហនស្ស ឃាតោ ណានុពន្ធេ [ក. ៥៩១; រូ. ៥៤៤; នី. ១១៩៥]។

ហនស្ស ឃាតោ ហោតិ ណានុពន្ធេ បច្ចយេ។

ឃាតេតិ, ឃាតយតិ, ឃាតាបេតិ, ឃាតាបយតិ។

កម្មេ-ឃាតីយតិ, ឃាតាបីយតិ។

ឰអាទិម្ហិ-អហនិ, ហនិ, អហនីសុ, ហនីសុ។

កម្មេ-អហញ្ញិ, ហញ្ញិ, អហញ្ញឹសុ, ហញ្ញឹសុ។

ស្សត្យាទិម្ហិ –

៦៥៥. ហនា ជេខា [ក. ៤៨១; រូ. ៥២៤; នី. ៩៦៧, ៩៦៩? ‘...ឆខា’ (ពហូសុ) ‘ឆេខា’ (កត្ថចិ)]។

ហនម្ហា បរស្ស ស្សការស្ស ជេ, ខាទេសា ហោន្តិ វា, មហាវុត្តិនា ធាត្វន្តស្ស បររូបត្តំ។

ហជ្ជេតិ , ហនិស្សតិ, ហជ្ជេន្តិ, ហជ្ជេសិ, ហជ្ជេថ, ហជ្ជេមិ, ហនិស្សាមិ, ហជ្ជេម, ហនិស្សាម។

ខាទេសេ មហាវុត្តិនា ធាត្វន្តស្ស វគ្គន្តត្តំ, បដិហង្ខតិ, បដិហនិស្សតិ, បដិហង្ខន្តិ, បដិហង្ខសិ, បដិហង្ខាមិ, បដិហង្ខាម, បដិហនិស្សាម។

ហរ-ហរណេ, ហរតិ, ហរន្តិ។

កម្មេ-ហរីយតិ, ហរីយន្តិ។

ការិតេ-ហារេតិ, ហារយតិ។

ណាបិម្ហិ ន វុទ្ធិ, ហរាបេតិ, ហរាបយតិ។

កម្មេ-ហារីយតិ, ហរាបីយតិ។

អា, ឰអាទីសុ –

៦៥៦. អាត្ថិអាទីសុ ហរស្សា។

អាអាទីសុ ត្ថិអាទីសុ ច ហរស្ស រការស្ស អា ហោតិ វា, សោ អហា, អហរា។

ត្ថិអាទិម្ហិ-សោ អហាសិ, អជិនិ មំ អហាសិ មេ [ធ. ប. ៣-៤], អគ្គានំ ឧបសំហាសិ, អាសនំ អភិហាសិ, សាសនេ វិហាសិ, វិហាសិ បុរិសុត្តមោ [គវេសិតព្ពំ], ធម្មំ បយិរុទាហាសិ, អហរិ, ហរិ, វិហាសុំ, អាហីសុ, វិហីសុ វា, “មា មេ តតោ មូលផលំ អាហំសូ”តិ [ជា. ២.១៨.២២] បាឡិ, អហាសុំ, អហរុំ, ហរុំ, អហរិសុ, ហរិសុ, ត្វំ អហាសិ, អហរិ, តុម្ហេ អហាសិត្ថ, អហរិត្ថ, អហំ អហាសី, អហរិ, វិហាសី សាសនេ រតោ [អប. ថេរ ១.២.៨៤], មយំ អហាសិម្ហា, អហរិម្ហា។

បរឆក្កេ អស្ស ត្ថត្តំ, សោ អហាសិត្ថ, អហរិត្ថ។

ស្សត្យាទីសុ –

៦៥៧. ហរស្ស ចាហង ស្សេ ['ឃាស្ស ចាហង ស្សេន' (ពហូសុ)]។

ស្សការវតីសុ វិភត្តីសុ ស្សេន សហ ហរស្ស ច ករស្ស ច រការស្ស អាហង ហោតិ វា។

ឥឧ អាគមេ-ហាហិតិ, ខារិកាជញ្ច ហាហិតិ [ជា. ២.២២.១៧៥៩]។ ហាហតិ វា, ហរិស្សតិ, ហាហិន្តិ, ហាហន្តិ, ហរិស្សន្តិ, ហាហសិ, សុខំ ភិក្ខុ វិហាហិសិ [ធ. ប. ៣៧៩]។ ហាហថ, ហាហាមិ, ហាហាម, ហរិស្សាម។

មហាវុត្តិនា ហរស្ស ធាត្វន្តស្ស លោបោ ច, “យោ ឥមស្មិំ ធម្មវិនយេ អប្បមត្តោ វិហស្សតិ [សំ. និ. ១.១៨៥], បុរក្ខត្វា វិហស្សាម [ថេរីគា. ១២១], អហំ ឧទកមាហិស្ស”ន្តិ [ជា. ២.២២.១៩៣១] បាឡី។

ស្សាទិម្ហិ-អហាហា, អហរិស្សា, អហាហំសុ, អហរិស្សំសុ។

អាបុព្ព សីស-បត្ថនាយំ, អាសីសតិ, អាសីសន្តិ, បច្ចាសីសតិ, បច្ចាសីសន្តិ។

៦៥៨. អាទិស្មា សរា [ចំ. ៥.១.៣; បា. ៦.១.២]។

អាទិភូតា សរម្ហា បរំ បឋមសទ្ទរូបំ ឯកស្សរំ ទ្វេរូបំ ហោតិ, ឥមិនា សរបុព្ពានំ ធាតុបទានំ បទទ្វិត្តេ អាសីស, សីស ឥតិ រូបទ្វយំ ភវតិ។

៦៥៩. លោបោនាទិព្យញ្ជនស្ស [ចំ. ៦.២.១១២; បា. ៧.៤.៦០]។

ទ្វិត្តេ អនាទិភូតស្ស ឯកស្ស ព្យញ្ជនស្ស លោបោ ហោតីតិ បុរិមេ សីសរូបេ សការលោបោ។

អាសីសីសតិ , អាសីសីសន្តិ ឥច្ចាទិ។

តថា ‘បរោក្ខាយញ្ចា’តិ សុត្តេ ចសទ្ទេន កមាទីនំ ធាតុបទានំ បទទ្វិត្តេ កតេ ‘លោបោនាទិព្យញ្ជនស្សា’តិ បុរិមេ បទរូបេ អនាទិព្យញ្ជនលោបោ, ‘កវគ្គហានំ ចវគ្គជា’តិ សេសស្ស កវគ្គស្ស ចវគ្គត្តំ, ‘និគ្គហីតញ្ចា’តិ និគ្គហីតាគមោ, ចង្កមតិ, ចង្កមន្តិ, ចង្កមតុ, ចង្កមន្តុ, ចង្កមេយ្យ, ចង្កមេយ្យុំ ឥច្ចាទិ។

កុច-សង្កោចនេ, ចង្កោចតិ, ចង្កោចន្តិ។

ចល-ចលនេ, ចញ្ចលតិ, ចញ្ចលន្តិ។

មហាវុត្តិនា និគ្គហីតស្ស បររូបត្តេ ជរ-ភិជ្ជនេ, ជជ្ជរតិ ជជ្ជរន្តិ។

ទទ្ទ-ទិត្តិយំ, ទទ្ទល្លតិ, ទទ្ទល្លន្តិ។

មុហ-វេចិត្តេ, មោមុហតិ, មោមុហន្តិ, មហាវុត្តិនា ឧស្ស ឱត្តំ។

តថា រុ-សទ្ទេ, រោរុវតិ, រោរុវន្តិ។

លុប-គិទ្ធេ, លោលុប្បតិ, លោលុប្បន្តិ ឥច្ចាទិ។

បទទ្វិត្តំ នាម បទត្ថានំ អតិសយតាទីបនត្ថំ, វិច្ឆាយំ បន បោនោបុញ្ញ, សម្ភមាទីសុ ច ទ្វិត្តេ អនាទិព្យញ្ជនលោបោ នត្ថិ, គាមោ គាមោ រមណីយោ។ តថា ក្វចិ អតិសយទីបនេបិ, រូបរូបំ, ទុក្ខទុក្ខំ, អជ្ឈត្តជ្ឈត្តំ, ទេវទេវោ, មុនិមុនិ, រាជរាជា, ព្រហ្មព្រហ្មា, វរវរោ, អគ្គអគ្គោ, ជេដ្ឋជេដ្ឋោ, សេដ្ឋសេដ្ឋោ, បសត្ថបសត្ថោ, ឧត្តតឧត្តតោ, ឧក្កដ្ឋុក្កដ្ឋោ, ឱមកោមកោ, ទុព្ពលទុព្ពលោ, អពលអពលោ, មហន្តមហន្តោ ឥច្ចាទិ។

ភូវាទិគណោ និដ្ឋិតោ។

រុធាទិគណ

អថ រុធាទិគណោ វុច្ចតេ។

'កត្តរី'តិ បទំ វត្តតេ, តញ្ច ពហុលាធិការា វិករណានំ កត្តរិ និពន្ធំ ភាវ, កម្មេសុ អនិពន្ធំ វិកប្បេន បវត្តិទីបេតិ, តស្មា ភាវ, កម្មេសុ ច ការិតរូបេសុ ច វិករណានំ បវត្តិ វេទិតព្ពា ហោតីតិ។

ឆិទ, ភិទ, ភុជ, មុច, យុជ, រិច, រុធ, លិប, វិទ, សិច, សុភ។

៦៦០. មញ្ច រុធាទីនំ [ក. ៤៤៦; រូ. ៥០៩; នី. ៩២៦; ចំ. ១.១.៩៣; បា. ៣.១.៧៨]។

រុធាទីហិ ក្រិយត្ថេហិ កត្តរិ លោ ហោតិ, តេសញ្ច រុធាទីនំ បុព្ពន្តសរម្ហា បរំ និគ្គហីតំ អាគច្ឆតិ, មានុពន្ធោ បុព្ពន្តទីបនត្ថោ, អការោ ឧច្ចារណត្ថោ, ចសទ្ទេន រុធ, សុភាទីហិ ឥ, ឦ, ឯ, ឱបច្ចយេ សង្គណ្ហាតិ, និគ្គហីតស្ស វគ្គន្តត្តំ។

រុន្ធតិ។

ឆិទ-ទ្វិធាករណេ, ឆិន្ទតិ, ឆិន្ទន្តិ។

កម្មេ ក្យោ, 'តវគ្គវណានំ យេ ចវគ្គពយញ្ញា'តិ យម្ហិ ធាត្វន្តស្ស ចវគ្គត្តំ, 'វគ្គលសេហិ តេ'តិ យស្ស បុព្ពរូបត្តំ។ ឆិជ្ជតិ, ឆិជ្ជន្តិ។

'គរុបុព្ពា រស្សា រេ ន្តេន្តីន'ន្តិ ចតុន្នំ ន្តេ, ន្តីនំ រេត្តំ, ឆិន្ទរេ, ឆិជ្ជរេ, ឆិជ្ជន្តេ, ឆិជ្ជរេ។

ឥមិនា និគ្គហីតាគមោ, ឆិន្ទីយតិ, ឆិន្ទីយន្តិ, ឆិន្ទីយតេ, ឆិន្ទីយន្តេ។

ការិតេ-ឆេទេតិ, ឆេទយតិ, ឆេទាបេតិ, ឆេទាបយតិ, ឆិន្ទេតិ, ឆិន្ទយតិ, ឆិន្ទាបេតិ, ឆិន្ទាបយតិ។

ឦអាទិម្ហិ-អច្ឆិន្ទិ , ឆិន្ទិ, អច្ឆិន្ទុំ, ឆិន្ទុំ, អច្ឆិន្ទីសុ, ឆិន្ទីសុ។

មហាវុត្តិនា ធាត្វន្តស្ស ច្ឆោ បុព្ពស្ស ទ្វិត្តញ្ច, អច្ឆេច្ឆិ តណ្ហំ, វិវត្តយិ សំយោជនំ [ឥតិវុ. ៥៣], "អច្ឆេជ្ជី"តិបិ ទិវាទិបាឋោ ទិស្សតិ, អច្ឆេច្ឆុំ វត ភោ រុក្ខំ [ជា. ២.២២.១៧៨៨]។

កម្មេ-អច្ឆិជ្ជិ, ឆិជ្ជិ, អច្ឆិន្ទិយិ, ឆិន្ទិយិ។

ការិតេ-ឆេទេសិ, កណ្ណនាសញ្ច ឆេទយិ [ជា. ១.៤.៤៩], ឆិន្ទេសិ, ឆិន្ទយិ។

ស្សត្យាទិម្ហិ-‘លភវសឆិទគមភិទរុទានំ ច្ឆង’ឥតិ ស្សេន សហ ធាត្វន្តស្ស ច្ឆោ, ឆេច្ឆតិ, ឆិន្ទិស្សតិ, ឆេច្ឆន្តិ, ឆិន្ទិស្សន្តិ, ឆេច្ឆសិ, ឆេច្ឆត, ឆេច្ឆាមិ, ឆេច្ឆាម, ឆិន្ទិស្សាម។

ស្សាទិម្ហិ-អច្ឆេច្ឆា, អច្ឆិន្ទិស្សា, អច្ឆេច្ឆំសុ, អច្ឆិន្ទិស្សំសុ។

ភិទ-វិទារណេ, ភិន្ទតិ, ភិន្ទន្តិ។

កម្មេ-ភិជ្ជតិ, ភិជ្ជន្តិ, ភិជ្ជរេ, ភិន្ទិយតិ, ភិន្ទិយន្តិ។

ការិតេ-ភិក្ខូ ភិក្ខូហិ ភេទេតិ [មហាវ. ១០៧], ភេទយតិ, ភេទាបេតិ, ភេទាបយតិ, ភិន្ទេតិ, ភិន្ទយតិ, ភិន្ទាបេតិ, ភិន្ទាបយតិ។

កម្មេ-ភេទីយតិ, ភេទាបីយតិ។

ឦអាទិម្ហិ-អភិន្ទិ, ភិន្ទិ, អភិន្ទុំ, ភិន្ទុំ, អភិន្ទឹសុ, ភិន្ទឹសុ។

កម្មេ-អភិជ្ជិ, ភិជ្ជិ, អភិន្ទិយិ, ភិន្ទិយិ។

ការិតេ-អភេទេសិ, ភេទេសិ, អភេទយិ, ភេទយិ, ភេទាបេសិ, ភេទាបយិ។

ស្សត្យាទិម្ហិ-‘លភវស…’ឥច្ចាទិនា ស្សេន សហ ទស្ស ច្ឆោ, ភេច្ឆតិ, ភិន្ទិស្សតិ, ភេច្ឆន្តិ, ភិន្ទិស្សន្តិ, ភេច្ឆសិ, ភេច្ឆថ, ភេច្ឆាមិ, ភេច្ឆាម, ភិន្ទិស្សាម, “តំ តេ បញ្ញាយ ភេច្ឆាមី”តិ [សុ. និ. ៤៤៥] បាឡិ។

ស្សាទិម្ហិ-អភេច្ឆា, អភិន្ទិស្សាឥច្ចាទិ។

ភុជ-បាលន, ព្យវហរណេសុ, ភុញ្ជតិ, ភុញ្ជន្តិ។

កម្មេ-ភុជ្ជតិ, ភុជ្ជន្តិ។

ការិតេ-ភោជេតិ, ភោជយតិ, ភោជាបេតិ, ភោជាបយតិ។

កម្មេ-ភោជីយតិ, ភោជាបីយតិ។

ស្សត្យាទិម្ហិ-‘វចភុជមុចវិសានំ ក្ខង’ឥតិ ស្សេន សហ ធាត្វន្តស្ស ក្ខោ, អាទិវុទ្ធិ, ភោក្ខតិ, ភុញ្ជិស្សតិ, ភោក្ខន្តិ, ភោក្ខសិ, ភោក្ខថ, ភោក្ខាមិ, ភោក្ខាម, ភុញ្ជិស្សាម។

ស្សាទិម្ហិ-អភោក្ខា, អភុញ្ជិស្សា, អភោក្ខំសុ, អភុញ្ជិស្សំសុ ឥច្ចាទិ។

មុច-មោចនេ, មុញ្ចតិ, មុញ្ចន្តិ, មុញ្ចរេ។

កម្មេ-មុច្ចតិ, មុច្ចន្តិ, មុញ្ចីយតិ, មុញ្ចីយន្តិ។

ការិតេ-មោចាបេតិ, មោចាបយតិ។

ឦអាទិម្ហិ-អមុញ្ចិ, មុញ្ចិ, អមុញ្ចឹសុ, មុញ្ចឹសុ។

ការិតេ-អមោចេសិ, មោចេសិ, អមោចយិ, មោចយិ, អមោចេសុំ, មោចេសុំ, អមោចយុំ, មោចយុំ, អមោចឹសុ, មោចឹសុ, អមោចយឹសុ, មោចយឹសុ។

ស្សត្យាទិម្ហិ-ស្សេន សហ ចស្ស ក្ខោ, មោក្ខតិ, មុញ្ចិស្សតិ, មោក្ខន្តិ មារពន្ធនា [ធ. ប. ៣៧]។ ន មេ សមណ មោក្ខសិ [សំ. និ. ១.១៤០]។ មោក្ខថ, មោក្ខាមិ, មោក្ខាម, មុញ្ចិស្សាម។

ស្វាទិម្ហិ-អមោក្ខា , មោក្ខា, អមុញ្ចិស្សា, មុញ្ចិស្សា, អមោក្ខំសុ, មោក្ខំសុ, អមុញ្ចិស្សំសុ, មុញ្ចិស្សំសុ។

យុជ-យោគេ, យុញ្ជតិ ពុទ្ធសាសនេ, អារភតីតិ អត្ថោ, យុញ្ជន្តិ, បមាទមនុយុញ្ជន្តិ, ពាលា ទុម្មេធិនោ ជនា [ធ. ប. ២៦]។ យុញ្ជសិ, យុញ្ជថ ពុទ្ធសាសនេ [សំ. និ. ១.១៨៥]។ យុញ្ជាមិ, យុញ្ជាម។

កម្មេ-យុញ្ជីយតិ, យុញ្ជីយន្តិ។

ការិតេ-យោជេតិ, បយោជេតិ, និយោជេតិ, ឧយ្យោជេតិ, យោជយតិ, បយោជយតិ, និយោជយតិ, ឧយ្យោជយតិ។

កម្មេ-យោជីយតិ, បយោជីយតិ, និយោជីយតិ, ឧយ្យោជីយតិ។

រុធ-អាវរណេ, រុន្ធតិ, រុន្ធិតិ, រុន្ធីតិ, រុន្ធេតិ, រុន្ធោតិ, រុន្ធន្តិ, ឱរុន្ធតិ, អវរុន្ធតិ, រុន្ធាបេតិ, រុន្ធាបយតិ, អវរោធេតិ, អវរោធយតិ, ឧបរោធេតិ, ឧបរោធយតិ, រោធាបេតិ, រោធាបយតិ។

កម្មេ-អវរោធីយតិ ឥច្ចាទិ។

លិប-លិម្បនេ, លិម្បតិ, លិម្បន្តិ។

កម្មេ-លិម្បីយតិ។

ការិតេ-លិម្បេតិ, លិម្បយតិ, លិម្បាបេតិ, លិម្បាបយតិ, លេបេតិ, លេបយតិ, លេបាបេតិ, លេបាបយតិ ឥច្ចាទិ។

វិទ-បដិលាភេ, វិន្ទតិ, វិន្ទន្តិ។

កម្មេ-វិន្ទីយតិ, វិន្ទីយន្តិ។

ការិតេ-វិន្ទេតិ, វិន្ទយតិ, វិន្ទាបេតិ, វិន្ទាបយតិ។

ឰអាទិម្ហិ-អវិន្ទិ , វិន្ទិ, ឧទង្គណេ តត្ថ បបំ អវិន្ទុំ [ជា. ១.១.២], អវិន្ទីសុ, វិន្ទីសុ ឥច្ចាទិ។

សិច-សេចនេ, សិញ្ចតិ, សិញ្ចន្តិ។

កម្មេ-សិញ្ចីយតិ, សិញ្ចីយន្តិ។

ការិតេ-សិញ្ចេតិ, សិញ្ចយតិ, សិញ្ចាបេតិ, សិញ្ចាបយតិ, សិញ្ចេយ្យ វា សិញ្ចាបេយ្យ វា [បាចិ. ១៤០] ឥច្ចាទិ។

សុភ-សម្បហារេ, យោ នោ គាវេវ សុម្ភតិ [ជា. ២.២២.២១៣២]។ សុម្ភន្តិ, សុម្ភសិ, សុម្ភថ, ភូមឹ សុម្ភាមិ វេគសា [ជា. ១.៥.៥១], សុម្ភាម, សុម្ភិតិ, សុម្ភីតិ, សុម្ភេតិ, សុម្ភោតិ ឥច្ចាទិ។

គហធាតុបិ ឥធ សង្គហិតា។ គហ-ឧបាទានេ។ ‘មញ្ច រុធាទីន’ន្តិ និគ្គហីតេន សហ លបច្ចយោ។

៦៦១. ណោ និគ្គហីតស្ស [ក. ៤៩០; រូ. ៥១៨; នី. ៩៨២]។

គហធាតុម្ហិ អាគតស្ស និគ្គហីតស្ស ណោ ហោតិ។ មហាវុត្តិនា វិកប្បេន លស្ស ទីឃោ។

គណ្ហាតិ, គណ្ហតិ វា, គណ្ហន្តិ, គណ្ហសិ, គណ្ហថ, គណ្ហាមិ, គណ្ហាម។

កម្មេ-គណ្ហីយតិ, គណ្ហីយន្តិ។

‘ហស្ស វិបល្លាសោ’តិ ហ, យានំ វិបរិយាយោ, គយ្ហតិ, គយ្ហន្តិ, គយ្ហរេ។

ការិតេ-គាហេតិ, គាហយតិ, គាហាបេតិ, គាហាបយតិ ឥច្ចាទិ។

៦៦២. គហស្ស ឃេប្បោ [ក. ៤៨៩; រូ. ៥១៩; នី. ៩០១]។

ន្តុ, មាន, ត្យាទីសុ គហស្ស ឃេប្បាទេសោ ហោតិ វា។

ឃេប្បតិ , ឃេប្បន្តិ។

កម្មេ-ឃេប្បីយតិ, ឃេប្បីយន្តិ។

ញ្ញីអាទិម្ហិ-អគណ្ហិ, គណ្ហិ។

មហាវុត្តិនា និគ្គហីតលោបោ, ឥឧអាគមស្ស ឯត្តំ, អគ្គហេសិ, បដិគ្គហេសិ, អនុគ្គហេសិ, អគ្គណ្ហីសុ, គណ្ហីសុ។ អគ្គហេសុំ, បដិគ្គហេសុំ, អនុគ្គហេសុំ។

ស្សត្យាទិម្ហិ-គណ្ហិស្សតិ, គហេស្សតិ, គណ្ហិស្សន្តិ, គហេស្សន្តិ ឥច្ចាទិ។

រុធាទិគណោ និដ្ឋិតោ។

ទិវាទិគណ

អថ ទិវាទិគណោ វុច្ចតេ។

ឥធ ធាតូនំ កមោ អន្តក្ខរវសេន វត្តព្ពោ សព្ពសោ សទិសរូបត្តា។

មុច, វិច, យុជ, លុជ, វិជ, គទ, បទ, មទ, វិទ, ឥធ, កុធ, គិធ, ពុធ, យុធ, វិធ, សិធ, សុធ មន, ហន, កុប, ទីប, លុប, វប, សុប, ទិវុ, សិវុ, តស, តុស, ទិស, ទុស, សិស, សុស, ទហ, នហ, មុហ។

៦៦៣. ទិវាទីហិ យក [ក. ៤៤៧; រូ. ៥១០; នី. ៩២៨; ចំ. ១.១.៨៧; បា. ៣.១.៦៩]។

ទិវាទីហិ ក្រិយត្ថេហិ កត្តរិ កានុពន្ធោ យបច្ចយោ ហោតិ។

ទិព្ពតិ។

មុច-មុត្តិយំ, យស្ស បុព្ពរូបត្តំ, មុច្ចតិ, វិមុច្ចតិ។ អកម្មកត្តា សុទ្ធកម្មរូបំ ន លព្ភតិ។

ការិតេ-មោចេតិ , មោចយតិ, មោចាបេតិ, មោចាបយតិ។

កម្មេ-មោចីយតិ, មោចាបីយតិ, មុច្ចតុ, ទុក្ខា មុច្ចន្តុ។

ស្សត្យាទិម្ហិ ធាត្វន្តស្ស ក្ខោ, មោក្ខតិ, មោក្ខន្តិ។

វិច-វិវេកេ, វិវិច្ចតិ, វិវិច្ចន្តិ។

ការិតេ-វិវេចេតិ, វិវេចយតិ, វិវេចាបេតិ, វិវេចាបយតិ។

កម្មេ-វិវេចីយតិ, វិវេចាបីយតិ ឥច្ចាទិ។

យុជ-យុត្តិយំ, យុជ្ជតិ, យុជ្ជន្តិ។

លុជ-វិនាសេ, លុជ្ជតិ, លុជ្ជន្តិ។

វិជ-ភយ, ចលនេសុ, សំវិជ្ជតិ, សំវិជ្ជន្តិ។

ការិតេ-សំវេជេតិ, សំវេជយតិ, សំវេជេន្តិ, សំវេជយន្តិ ឥច្ចាទិ។

គទ-គជ្ជនេ, មេឃោ គជ្ជតិ, គជ្ជន្តិ។

បទ-គតិម្ហិ, ឧប្បជ្ជតិ, ឧប្បជ្ជន្តិ, និបជ្ជតិ, វិបជ្ជតិ, សម្បជ្ជតិ, អាបជ្ជតិ, សមាបជ្ជតិ, បដិបជ្ជតិ។

កម្មេ-តេន អាបត្តិ អាបជ្ជតិ, ឈានំ សមាបជ្ជតិ, មគ្គោ បដិបជ្ជតិ។

ក្យម្ហិ បររូបេ យក ហោតិ, តេន អាបត្តិ អាបជ្ជីយតិ។ ឈានំ សមាបជ្ជីយតិ, មគ្គោ បដិបជ្ជីយតិ។

ការិតេ-ឧប្បាទេតិ, ឧប្បាទយតិ, និប្បាទេតិ, និប្បាទយតិ។ សម្បាទេតិ, សម្បាទយតិ, អាបាទេតិ, អាបាទយតិ, បដិបាទេតិ, បដិបាទយតិ, បដិបជ្ជាបេតិ, បដិបជ្ជាបយតិ។

កម្មេ-ឧប្បាទីយតិ, និប្បាទីយតិ, សម្បាទីយតិ, អាបាទីយតិ, បដិបាទីយតិ។

ឧប្បជ្ជតុ , ឧប្បជ្ជន្តុ, ឧប្បជ្ជេយ្យ, ឧប្បជ្ជេយ្យុំ, កិន្តិ នុ ខោ សទ្ធិវិហារិកស្ស បត្តោ ឧប្បជ្ជិយេថ, ចីវរំ ឧប្បជ្ជិយេថ, បរិក្ខារោ ឧប្បជ្ជិយេថាតិ [មហាវ. ៦៧] ឥមានិ បទ កត្តុ, កម្មរូបានិ។

ឍ្ឈអាទិម្ហិ-ឧប្បជ្ជិ, និបជ្ជិ, វិបជ្ជិ, សម្បជ្ជិ, អាបជ្ជិ, សមាបជ្ជិ, បដិបជ្ជិ។

៦៦៤. ក្វចិ វិករណានំ [ក. ៥១៧; រូ. ៤៨៨; នី. ១១០៥]។

វិករណានំ ក្វចិ លោបោ ហោតិ។

ចក្ខុំ ឧទបាទិ, ញាណំ ឧទបាទិ, វិជ្ជា ឧទបាទិ, អាលោកោ ឧទបាទិ [សំ. និ. ៥.១០៨១] ឥច្ចាទិ, ឧប្បជ្ជីសុ, និបជ្ជីសុ។

មទ-ឧម្មាទេ, មជ្ជតិ, មជ្ជន្តិ។

វិទ-សត្តាយំ, វិជ្ជតិ, សំវិជ្ជតិ។

ឥធ-សមិទ្ធិយំ, ឥជ្ឈតិ, សមិជ្ឈតិ។

កុធ-កោបេ, កុជ្ឈតិ, កុជ្ឈន្តិ។

ពុធ-អវគមនេ, ពុជ្ឈតិ, សម្ពុជ្ឈតិ។

បដិបុព្វោ និទ្ទក្ខយេ វិកសនេ ច, បដិពុជ្ឈតិ។

កម្មេ-តេន ធម្មោ ពុជ្ឈតិ, ធម្មា ពុជ្ឈន្តិ, ពុជ្ឈរេ, ពុជ្ឈីយតិ, ពុជ្ឈីយន្តិ។

ការិតេ-ពោធេតិ, ពោធយតិ, ពោធាបេតិ, ពោធាបយតិ, ពុជ្ឈាបេតិ, ពុជ្ឈាបយតិ។

យុធ-សម្បហារេ, មល្លោ មល្លេន សទ្ធឹ យុជ្ឈតិ, ទ្វេ សេនា យុជ្ឈន្តិ, ទ្វេ មេណ្ឌា យុជ្ឈន្តិ, ទ្វេ ឧសភា យុជ្ឈន្តិ, ទ្វេ ហត្ថិនោ យុជ្ឈន្តិ, ទ្វេ កុក្កុដា យុជ្ឈន្តិ។

កម្មេ-យុជ្ឈីយតិ, យុជ្ឈីយន្តិ។

ការិតេ-យោធេតិ , យោធយតិ, យុជ្ឈាបេតិ, យុជ្ឈាបយតិ, “យោធេថ មារំ បញ្ញាវុធេនា”តិ [ធ. ប. ៤០] បាឡិ។

វិធ-តាឡនេ, សរេន មិតំ វិជ្ឈតិ, ធម្មំ បដិវិជ្ឈតិ, បដិវិជ្ឈន្តិ។

កម្មេ កត្តុសទិសម្បិ រូបំ ហោតិ, តេន ធម្មោ បដិវិជ្ឈតិ, ធម្មា បដិវិជ្ឈន្តិ, បដិវិជ្ឈីយតិ, បដិវិជ្ឈីយន្តិ។

ការិតេ-វេធេតិ, វេធយតិ, បដិវេធេតិ, បដិវេធយតិ, ឥច្ចាទិ។

សិធ-សំសិទ្ធិយំ, សិជ្ឈតិ, សិជ្ឈន្តិ, សិជ្ឈរេ។

ការិតេ មហាវុត្តិនា ឥស្ស អាត្តំ, សាធេតិ, សាធយតិ, សាធេន្តិ, សាធយន្តិ។

កម្មេ-សាធីយតិ, សាធីយន្តិ ឥច្ចាទិ។

សុធ-សុទ្ធិយំ, សុជ្ឈតិ, សុជ្ឈន្តិ, វិសុជ្ឈតិ, បរិសុជ្ឈតិ។

ការិតេ-សោធេតិ, សោធយតិ។

មន-មញ្ញនាយំ, មញ្ញតិ, អវមញ្ញតិ, អតិមញ្ញតិ, មញ្ញន្តិ, អវមញ្ញន្តិ, អតិមញ្ញន្តិ ឥច្ចាទិ។

ហន-វិឃាត, សង្ឃាតេសុ, ហញ្ញតិ, វិហញ្ញតិ, ហញ្ញន្តិ, វិហញ្ញន្តិ ឥច្ចាទិ។

កុប-កោបេ, បរោ បរស្ស កុប្បតិ, កុច្ឆិវាតោ កុប្បតិ, រោគោ កុប្បតិ, បដិកុប្បតិ, តេជោធាតុ បកុប្បតិ [ម. និ. ១.៣០៥]។

ការិតេ-កោបេតិ, កោបយតិ ឥច្ចាទិ។

ទីប-ទិត្តិយំ, ទិប្បតិ, ទិប្បន្តិ, បុរេ អធម្មោ ទិប្បតិ [ចូឡវ. ៤៣៧]។

កម្មេ-ទីបីយតិ, ទីបីយន្តិ។

ការិតេ គរុបន្តត្តា ន វុទ្ធិ, ទីបេតិ, ទីបយតិ, ទីបេន្តិ, ទីបយន្តិ ឥច្ចាទិ។

លុប-អទស្សនេ , លុប្បតិ, លុប្បន្តិ។

ការិតេ-លោបេតិ, លោបយតិ ឥច្ចាទិ។

វប-ពីជនិក្ខេបេ, វប្បតិ, វប្បន្តិ ឥច្ចាទិ។

សុប-សុប្បនេ, សុប្បតិ, សុប្បន្តិ។

មហាវុត្តិនា អាទិវុទ្ធិ, សោប្បតិ, សោប្បន្តិ។

សមុ-ឧបសមេ និវាសេ ច, សម្មតិ, វិសម្មតិ, ឧបសម្មតិ, វូបសម្មតិ, អស្សមេ សម្មតិ, យត្ថ សម្មតិ តេមិយោ [ជា. ២.២២.៧៣], សម្មន្តិ។ ការិតេ ន វុទ្ធិ, សមេតិ, វូបសមេតិ ឥច្ចាទិ។

ទិវុ-កីឡាយំ វិជិគីសាយំ ព្យវហារេ ថុតិ, កន្តិ, គតិ, សត្តីសុ ច, ‘តវគ្គវរណានំ យេ ចវគ្គពយញា’តិ យម្ហិ វស្ស ពត្តំ, ‘វគ្គលសេហិ តេ’តិ យស្ស ពត្តំ, ទិព្ពតិ, ទិព្ពន្តិ ឥច្ចាទិ។

សិវុ-សំសិព្ពនេ, សិព្ពតិ, សិព្ពន្តិ, សិព្ពេយ្យ វា សិព្ពាបេយ្យ វា [បាចិ. ១៧៦] ឥច្ចាទិ។

តស-សន្តាសេ, តស្សតិ។

មហាវុត្តិនា តស្ស ត្រត្តំ, ឧត្រស្សតិ, ឧព្ពិជ្ជតីតិ អត្ថោ។ តស្សតិ, បរិតស្សតិ, បិបាសតីតិ អត្ថោ។

ការិតេ-តាសេតិ, តាសយតិ ឥច្ចាទិ។

តុស-បីតិម្ហិ, តុស្សតិ, សន្តុស្សតិ។

កម្មេបិ-តុស្សតិ, សន្តុស្សតិ, តុស្សីយតិ។

ការិតេ-តោសេតិ, តោសយតិ ឥច្ចាទិ។

ទិស-បញ្ញាយនេ, ទិស្សតិ, បទិស្សតិ, សន្ទិស្សតិ។ ទិស្សន្តិ ពាលា អព្យត្តា [មហាវ. ៧៦], និមិត្តានិ បទិស្សន្តិ [ពុ. វំ. ២.៨២], ឥមេ ធម្មា មយិ សន្ទិស្សន្តិ, អហញ្ច ឥមេសុ ធម្មេសុ សន្ទិស្សាមិ [ម. និ. ៣.២៥៣ (ថោកំ វិសទិសំ)]។

ទុស-បដិឃាតេ , ទុស្សតិ។ ទោសនេយ្យេសុ ទុស្សតិ។ បទុស្សតិ, ទុស្សន្តិ, បទុស្សន្តិ។

ការិតេ ទីឃោ, ទូសេតិ, ទូសយតិ។

កម្មេ-ទូសីយតិ ឥច្ចាទិ។

សិស-អសព្ពយោគេ, សិស្សតិ, អវសិស្សតិ។ សរីរានិ អវសិស្សន្តិ។

ការិតេ-សេសេតិ, សេសយតិ ឥច្ចាទិ។

សុស-សុស្សនេ, សុស្សតិ។ អដ្ឋិ ច ន្ហារុ ច ចម្មញ្ច អវសិស្សតុ, ឧបសុស្សតុ មេ សរីរេ មំសលោហិតំ [ម. និ. ២.១៨៤ (ថោកំ វិសទិសំ)] ឥច្ចាទិ។

ទហ-ទាហេ, ហ, យានំ វិបរិយាយោ, ទយ្ហតិ, ទយ្ហន្តិ, ឯកចិតកម្ហិ ទយ្ហរេ។

ការិតេ-ទាហេតិ, ទាហយតិ ឥច្ចាទិ។

នហ-ពន្ធនេ, សន្នយ្ហតិ, សន្នយ្ហន្តិ ឥច្ចាទិ។

មុហ-មុយ្ហនេ, មុយ្ហតិ, សម្មុយ្ហតិ, សម្មុយ្ហាមិ, បមុយ្ហាមិ។ សព្ពា មុយ្ហន្តិ មេ ទិសា [ជា. ២.២២.២១៨៥]។

ការិតេ-មោហេតិ, មោហយតិ ឥច្ចាទិ។

ទិវាទិគណោ និដ្ឋិតោ។

ស្វាទិគណ

អថ ស្វាទិគណោ វុច្ចតេ។

តិ, ចិ, មិ, វុ, សុ, ហិ, អាប, សក។

‘កា’តិ វត្តតេ។

៦៦៥. ស្វាទិតោ ក្ណោ [ក. ៤៤៨; រូ. ៥១២; នី. ៩២៩; ចំ. ១.១.៩៥; បា. ៣.១.៧៤; ‘ស្វាទីហិ…’ (ពហូសុ)]។

ស្វាទីហិ ក្រិយត្ថេហិ បរំ កានុពន្ធា ណា, ណោ ឥតិ ទ្វេ បច្ចយា ហោន្តិ។

៦៦៦. ន តេ កានុពន្ធនាគមេសុ។

ឥវណ្ណុ’វណ្ណានំ អការស្ស ច តេ ឯ, ឱ, អា ន ហោន្តិ កានុពន្ធនាគមេសុ បរេសូតិ វុទ្ធិបដិសេធោ។

សុណាតិ, សុណោតិ។

គិ-សទ្ទេ, គិណាតិ, គិណោតិ, អនុគិណាតិ, បដិគិណាតិ។

បុព្ពស្សរលោបោ, អនុគិណន្តិ, បដិគិណន្តិ។

ចិ-ចយេ, មហាវុត្តិនា ណស្ស នត្តំ, វឌ្ឍកី បាការំ ចិនាតិ, ចិនោតិ, អាចិនាតិ, អាចិនោតិ, អបចិនាតិ, អបចិនោតិ, វិទ្ធំសេតីតិ អត្ថោ។

បុព្ពស្សរលោបោ, ចិនន្តិ, អាចិនន្តិ, អបចិនន្តិ។

កម្មេ-ចីយតិ, អាចីយតិ, អបចីយតិ, ចិនីយតិ, អាចិនីយតិ, អបចិនីយតិ។

ការិតេ-ចយាបេតិ, ចយាបយតិ, ចិនាបេតិ, ចិនាបយតិ ឥច្ចាទិ។

មិ-បក្ខេបេ, មិណាតិ, មិណោតិ, មិនាតិ, មិនោតិ វា។

វុ-សំវរណេ, សំវុណាតិ, សំវុណោតិ, អាវុណាតិ, អាវុណោតិ។

សុ-សវនេ, សុណាតិ, សុណោតិ, សុណន្តិ, សុណាសិ, សុណោសិ។

វស្សត្តេ-សុណសិ នាគ [មហាវ. ១២៦]។ សុណាថ, សុណោថ, សុណាមិ, សុណោមិ, សុណាម, សុណោម។

កម្មេ 'ទីឃោ សរស្សា'តិ ក្យម្ហិ ទីឃោ, សូយតិ, សុយ្យតិ, សូយន្តិ, សុយ្យន្តិ, សុណីយតិ, សុណីយន្តិ។

ការិតេ-សាវេតិ, អនុសាវេតិ, សាវយតិ, អនុសាវយតិ, សុណាបេតិ, សុណាបយតិ។

កម្មេ-សាវីយតិ, អនុសាវីយតិ។

សុណាតុ, សុណន្តុ, សុយ្យតុ, សុយ្យន្តុ, សាវេតុ, សាវេន្តុ, សុណេ, សុណេយ្យ, សុណេយ្យុំ, សូយេយ្យ, សុយ្យេយ្យ, សូយេយ្យុំ, សុយ្យេយ្យុំ, សាវេយ្យ, សាវេយ្យុំ។

ឦអាទិម្ហិ-អសុណិ, សុណិ។

៦៦៧. តេសុ សុតោ ក្ណោក្ណានំ រោដ [ក. ៥១៧; រូ. ៤៨៨; នី. ១១០៥]។

តេសុ ឦអាទីសុ ស្សការវន្តេសុ ច វចនេសុ សុធាតុតោ បរេសំ ក្ណោ, ក្ណានំ រោដ ហោតិ, រានុពន្ធោ សព្ពាទេសទីបនត្ថោ។ 'រានុពន្ធេន្តសរាទិស្សា'តិ សុត្តេន អាទិសរស្ស លោបោ, ទ្វិត្តំ។

អស្សោសិ, អស្សោសុំ, អស្សោសិ, អស្សោសិត្ថ, អស្សោសឹ, អស្សោសិម្ហា, អស្សោសុម្ហា, អស្សោសិត្ថ ឥច្ចាទិ។

ស្សត្យាទិម្ហិ-សុណិស្សតិ, សោស្សតិ, សុណិស្សន្តិ, សោស្សន្តិ, សុណិស្សសិ, សោស្សសិ, សុណិស្សថ, សោស្សថ, សុណិស្សាមិ, សោស្សាមិ, សុណិស្សាម, សោស្សាម។ ឯវំ បរឆក្កេ។

ស្សាទិម្ហិ-អសុណិស្សា, អសោស្សា, អសុណិស្សំសុ, សោស្សំសុ ឥច្ចាទិ។

បបុព្ពោ ហិ-បេសនេ, បហិណាតិ, បហិណោតិ, បហិណន្តិ។

ឦអាទិម្ហិ-ទូតំ បហិណិ, បហិណឹសុ, 'ក្វចិ វិករណាន'ន្តិ វិករណលោបោ, មហាវុត្តិនា បស្ស ទីឃោ, ទូតំ បាហេសិ [បារា. ២៩៧; មហាវ. ១៩៨], បាហេសុំ ឥច្ចាទិ។

អាប-បាបុណនេ បបុព្ពោ –

៦៦៨. សកាបានំ កុក្កុ ក្លេ [ក. ៥១៧; រូ. ៤៨៨; នី. ១១០៥; “...កុកក្ខ ណោ” (ពហូសុ)]។

សក, អាបផាតូនំ កានុពន្ធា កុការ, ឧការា កមេន អាគមា ហោន្តិ ក្លម្ហិ បច្ចយេ។

ចាបុណោតិ, ចាបុណន្តិ, សម្បាបុណន្តិ។

បរិបុណ្ណោ បរិយត្តិយំ, បរិយាបុណាតិ, បរិយាបុណន្តិ។

សំបុណ្ណោ-សមាបុណាតិ, បរិសមាបុណាតិ, និដ្ឋានំ គច្ឆតីតិ អត្ថោ។

ក្លេតិ កឹ? បប្បោតិ។

កម្មេ-បាបីយតិ, បាបីយន្តិ។

ការិតេ-បាបេតិ, បាបយតិ, បាបេន្តិ, បាបយន្តិ។

កម្មេ-បាបីយតិ, បាបីយន្តិ។

ណ្ហិអាទិម្ហិ-បាបុណិ, បាបុណីសុ ឥច្ចាទិ។

សក-សត្តិយំ, សក្កុណោតិ, សក្កុណាតិ។

ក្លេតិ កឹ? សក្កោតិ, សក្កុណន្តិ។

ណ្ហិអាទិម្ហិ-អសក្កុណិ, សក្កុណិ, អសក្កុណីសុ, សក្កុណីសុ។

៦៦៩. សកា ក្លាស្ស ខោ ណ្ហិអាទោ [‘...ណាស្ស ខ...” (ពហូសុ)]។

សកម្ហា បរស្ស ក្លាស្ស ខោ ហោតិ ណ្ហិអាទិម្ហិ។

អសក្ខិ, សក្ខិ, អសក្ខីសុ, សក្ខីសុ ឥច្ចាទិ។

៦៧០. ស្សេ វា [ក. ៥១៧; រូ. ៤៨៨; នី. ១១០៥]។

សកម្ហា បរស្ស ក្លស្ស ខោ ហោតិ វា ស្សេ បរេ។

សក្ខិស្សតិ, សក្កុណិស្សតិ, សក្ខិស្សន្តិ, សក្កុណិស្សន្តិ, សក្ខិស្សសិ, សក្ខិស្សថ, សក្ខិស្សាមិ, សក្ខិស្សាម, សក្កុណិស្សាម។

‘ទក្ខ សក្ខ ហេហិ ហោហីហិ លោបោ’តិ ស្សស្ស វិកប្បេន លោបោ, សក្ខិតិ, សក្ខិស្សតិ, សក្ខិន្តិ, សក្ខិស្សន្តិ។

ស្សាទិម្ហិ-អសក្ខិស្សា, សក្ខិស្សា, អសក្កុណិស្សា, សក្កុណិស្សា ឥច្ចាទិ។

ស្វាទិគណោ និដ្ឋិតោ។

ក្យាទិគណ

អថ ក្យាទិគណោ វុច្ចតេ។

កី, ជិ, ញា, ធូ, បុ, ភូ, មា, មូ, លូ។

៦៧១. ក្យាទីហិ ក្លា [ក. ៤៤៩; រូ. ៥១៣; នី. ៩៣០; ចំ. ១.១.១០១ ...បេ.... ៣.១.៨១]។

កីឥច្ចាទីហិ ក្រិយត្ថេហិ បរំ កត្តរិ កានុពន្ធោ ណាបច្ចយោ ហោតិ។

៦៧២. ក្លាក្នាសុ រស្សោ [ក. ៥១៧; រូ. ៤៨៨; នី. ១១០៥; ចំ. ៦.១.១០៨; បា. ៧.៣.៨០]។

ឯតេសុ ទីឃធាតូនំ រស្សោ ហោតិ។

កី-ទព្ពវិនិមយេ, កិណាតិ, កិណន្តិ, វិក្កិណាតិ, វិក្កិណន្តិ។

កម្មេ-កីយតិ, កិយ្យតិ, វិក្កីយតិ, វិក្កិយ្យតិ, វិក្កិយ្យន្តិ។

ការិតេ-វិក្កាយេតិ, វិក្កាយយតិ, កីណាបេតិ, កីណាបយតិ ឥច្ចាទិ។

៦៧៣. ជ្យាទីហិ ក្នា [ក. ៤៤៩; រូ. ៥១៣; នី. ៩៣០]។

ជិឥច្ចាទីហិ កត្តរិ កានុពន្ធោ នាបច្ចយោ ហោតិ។

ជិនាតិ, ជិនន្តិ។

កម្មេ-ជីយតិ, ជិយ្យតិ, ជិនីយតិ, ជិនិយ្យតិ។

ការិតេ-ជយាបេតិ, ជយាបយតិ, បរាជេតិ, បរាជយតិ, បរាជេន្តិ, បរាជយន្តិ, ជិនាបេតិ, ជិនាបយតិ, អជិនិ, ជិនិ, អជិនីសុ, ជិនីសុ, ជិនិស្សតិ, ជិនិស្សន្តិ ឥច្ចាទិ។

ញា-អវពោធនេ។

៦៧៤. ញាស្ស នេ ជា [ក. ៤៧០; រូ. ៥១៤; នី. ៩៥០; ចំ. ៦.១.១០៧; បា. ៧.៣.៧០, ៧៩]។

នាបច្ចយេ បរេ ញាស្ស ជា ហោតិ។

ជានាតិ, បជានាតិ, អាជានាតិ, សញ្ជានាតិ, វិជានាតិ, អភិជានាតិ, បរិជានាតិ, បដិជានាតិ, ជានន្តិ។

កម្មេ-ញាយតិ, បញ្ញាយតិ, អញ្ញាយតិ, សញ្ញាយតិ, វិញ្ញាយតិ, អភិញ្ញាយតិ, បរិញ្ញាយតិ, បដិញ្ញាយតិ, ញាយន្តិ។

ការិតេ-ញាបេតិ , ញាបយតិ, ញាបេន្តិ, ញាបយន្តិ, ជានាបេតិ, ជានាបយតិ, ជានាបេន្តិ, ជានាបយន្តិ។

កម្មេ-ញាបីយតិ, សញ្ញាបីយតិ, ជានាបីយតិ។

៦៧៥. ញាស្ស សនាស្ស នាយោ តិម្ហិ [ក. ៥០៩; រូ. ៥១៦; នី. ១០២២]។

នាសហិតស្ស ញាស្ស នាយោ ហោតិ តិម្ហិ, សុត្តវិភត្តិយា អន្តិ, អន្តេសុ ច។

នាយតិ។ វិចេយ្យ វិចេយ្យ អត្ថេ បនាយតីតិ ខោ ភិក្ខវេ វិបស្សីតិ វុច្ចតិ [ទី. និ. ២.៤១-៤៤]។ នាយន្តិ។ “អនិមិត្តា ន នាយរេ”តិ [វិសុទ្ធិ ១.១៧៤] បាឡិ។

ឯយ្យាទិម្ហិ-ជានេយ្យ, ជានេយ្យុំ, ជានេយ្យាសិ, ជានេយ្យាថ, ជានេយ្យាមិ, ជានេយ្យាម។

ឧត្តេ-ជានេយ្យាមុ។

ឯយ្យាមស្ស ឯមុត្តេ “កថំ ជានេមុ តំ មយ”ន្តិ [ជា. ២.២២.៧] បាឡិ។

៦៧៦. ឯយ្យស្សិយាញា វា [ក. ៥០៨; រូ. ៥១៥; នី. ១០២១]។

ញាតោ ឯយ្យស្ស ឥយា, ញា ហោន្តិ, វាសទ្ទេន ឯយ្យមាទីនម្បិ ញ្ញ, ញាសិ, ញាថ, ញាមិ, ញាមាទេសា ហោន្តិ, ឯយ្យមិច្ចស្ស ញញ្ច។

ជានិយា។

៦៧៧. ញាម្ហិ ជំ [ក. ៤៧០; រូ. ៥១៤; នី. ៩៥០]។

ញាទេសេ បរេ សនាស្ស ញាស្ស ជំ ហោតិ។

ជញ្ញា, វិជញ្ញា។

សុត្តវិភត្តេន ញ្ញអាទីសុបិ ជំ ហោតិ។ “បាបំ កត្វា មា មំ ជញ្ញូតិ ឥច្ឆតិ [សុ. និ. ១២៧; វិភ. ៨៩៤ ‘ជញ្ញា’តិ], វិវេកធម្មំ អហំ វិជញ្ញំ [គវេសិតព្ពំ], ជញ្ញាមុ ចេ សីលវន្តំ វទញ្ញូ”ន្តិ [ជា. ២.២២.១៣០១] បាឡី។ ‘ជញ្ញាសិ, ជញ្ញាថ, ជញ្ញាមិ, ជញ្ញាមា’តិបិ យុជ្ជតិ។

៦៧៨. ញ្ញស្សត្យាទីសុ ក្នាលោបោ [ក. ៥១៧; រូ. ៤៨៨; នី. ១១០៥]។

ក្នាស្ស លោបោ ហោតិ វា ញ្ញអាទិម្ហិ ស្សត្យាទិម្ហិ ច។

អញ្ញាសិ, អព្ភញ្ញាសិ, អជានិ, អញ្ញាសុំ, អញ្ញំសុ, អព្ភញ្ញំសុ, ជានីសុ, អញ្ញាសិ, អព្ភញ្ញាសិ, អជានិ, អញ្ញិត្ថ, ជានិត្ថ, អញ្ញាសី, អព្ភញ្ញាសី, អជានី, ជានី, អញ្ញាសិម្ហា, អជានិម្ហា, ជានិម្ហា, ញាស្សតិ, ជានិស្សតិ, ញាស្សន្តិ, ជានិស្សន្តិ។

កម្មេ-វិញ្ញាយិស្សតិ, វិញ្ញាយិស្សន្តិ។

៦៧៩. ស្សស្ស ហិ កម្មេ [ក. ៥១៧; រូ. ៤៨៨; នី. ១១០៥]។

ញាតោ ស្សស្ស ហិ ហោតិ វា កម្មេ។

បញ្ញាយិហិ។ “បញ្ញាយិហិន្តិ ឯតា, ទហរា”តិ [ជា. ២.១៧.១៩៧] បាឡី។ បញ្ញាយិស្សតិ, បញ្ញាយិស្សន្តិ ឥច្ចាទិ។

ធូ-វិធុននេ, ក្នាម្ហិ រស្សោ, ធុនាតិ, ធុនន្តិ។

កម្មេ-ធុនីយតិ, ធុនីយន្តិ។

ការិតេ-ធុនាបេតិ, ធុនាបយតិ។

បុ-សោធនេ, បុនាតិ, បុនន្តិ។

ភូ-បត្តិយំ, រស្សោ, អភិសម្ភុនាតិ, អភិសម្ភុនន្តិ។ នាស្ស ណត្តេ-អភិសម្ភុណាតិ, អភិសម្ភុណន្តិ។

មា-បរិមាណេ , មហាវុត្តិនា ធាត្វន្តស្ស ឥត្តំ, មិនាតិ, និម្មិនាតិ។

កម្មេ-ឧបមីយតិ, ឧបមីយន្តិ, និម្មីយតិ, និម្មីយន្តិ។

ការិតេ-នគរំ មាបេតិ, មាបយតិ, មាបីយតិ, មាបីយន្តិ, និម្មិនិ, និម្មិនីសុ, មាបេសិ, មាបយិ, មាបេសុំ, មាបយុំ, និម្មិនិស្សតិ, និម្មិនិស្សន្តិ, មាបេស្សតិ, មាបេស្សន្តិ ឥច្ចាទិ។

មូ-ពន្ធនេ, មុនាតិ។

លូ-ឆេទនេ, រស្សត្តំ, លុនាតិ, លុនន្តិ។

កម្មេ-លូយតិ, លូយន្តិ។

ការិតេ-លាវយតិ, លាវយន្តិ។

កម្មេ-លាវិយតិ ឥច្ចាទិ។

ក្យាទិគណោ និដ្ឋិតោ។

តនាទិគណ

អថ តនាទិគណោ វុច្ចតេ។

អាប, ករ, តន, សក។

៦៨០. តនាទិត្វោ [ក. ៤៥១; រូ. ៥២០; នី. ៩៣២; ចំ. ១.១.៩៧; បា. ៣.១.៧៩]។

តនាទីហិ បរំ ឱបច្ចយោ ហោតិ។

តនោតិ។

អាប-បាបុណនេ បបុព្ពោ។ ធាត្វន្តស្ស ទ្វិត្តំ រស្សោ ច, បប្បោតិ, បប្បោន្តិ។

កម្មេ-បាបីយតិ, បាបីយន្តិ។

ការិតេ-បាបេតិ, បាបយតិ។

កម្មេ-បាបីយតិ បាបីយន្តិ ឥច្ចាទិ។

ករ-ករណេ, ករោតិ, ករោន្តិ។

កម្មេ-ករីយតិ, ករីយន្តិ។

‘តវគ្គវរណានំ យេ ចវគ្គពយញា’តិ យម្ហិ ធាត្វន្តស្ស យត្តំ, កយ្យតិ, កយ្យន្តិ, កយ្យរេ, កយ្យតេ, កយ្យន្តេ។

ការិតេ-ការេតិ, ការយតិ, ការេន្តិ, ការយន្តិ, ការាបេតិ, ការាបយតិ, ការាបេន្តិ, ការាបយន្តិ។

៦៨១. ករស្ស សោស្ស កុំ [ក. ៥១១; រូ. ៥២១; នី. ១១២៤]។

ឱ-ការសហិតស្ស ករស្ស កុំ ហោតិ មិ, មេសុ បរេសុ។

កុម្មិ, កុម្ម, “ភត្ត អបចិតី កុម្មិ [ជា. ១.៣.១២៦], ធម្មស្សាបចិតី កុម្មី”តិ [ជា. ២.២២.១៧៥២] បាឡី។

៦៨២. ករោតិស្ស ខោ [ក. ៥៩៤; រូ. ៥៨២; នី. ១១៩៨]។

បាទិតោ បរស្ស ករធាតុស្ស ក្វចិ ខោ ហោតិ។

សង្ខរោតិ, សង្ខរោន្តិ, អភិសង្ខរោតិ, អភិសង្ខរោន្តិ។

កម្មេ-សង្ខរីយតិ, សង្ខរីយន្តិ។

ការិតេ-សង្ខារេតិ, សង្ខារយតិ។

ណាបិម្ហិ ន វុទ្ធិ, សង្ខរាបេតិ, សង្ខរាបយតិ។

កម្មេ-សង្ខារិយតិ, សង្ខរាបិយតិ។

៦៨៣. ករស្ស សោស្ស កុព្ពកុរុកយិរា [ក. ៥១១-២; រូ. ៥២១-២; នី. ១០៧៧-៨-៩-១០; ចំ. ៥.២.១០៣; បា. ៦.៤.១១០]។

ឱ-ការសហិតស្ស ករស្ស កុព្ព, កុរុ, កយិរា ហោន្តិ វា ន្ត, មាន, ត្យាទីសុ, មហាវុត្តិនា វិកប្បេន កុស្ស ក្រុត្តំ។

កុព្ពតិ កុព្ពន្តិ, ក្រុព្ពតិ, ក្រុព្ពន្តិ។

បរឆក្កេ-កុព្ពតេ, ក្រុព្ពតេ, កុព្ពន្តេ, ក្រុព្ពន្តេ, កុរុតេ, កយិរតិ, កយិរន្តិ, កយិរសិ, កយិរថ, កយិរាមិ, កយិរាម, កយិរតេ, កយិរន្តេ។

ករោតុ, សង្ខរោតុ, កុព្ពតុ, ក្រុព្ពតុ, កុរុតុ, អគ្ឃំ កុរុតុ នោ ភវំ [ទី. និ. ២.៣១៨], កយិរតុ។

ករេយ្យ, សង្ខរេយ្យ, កុព្ពេយ្យ, ក្រុព្ពេយ្យ, កយិរេយ្យ។

៦៨៤. ឌា [ក. ៥១៧; រូ. ៤៨៨; នី. ១១០៥]។

កយិរាទេសតោ បរស្ស ឯយ្យវិភត្តិស្ស ដានុពន្ធោ អា ហោតិ វា។

សោ បុញ្ញំ កយិរា, បុញ្ញំ ចេ បុរិសោ កយិរា [ធ. ប. ១១៨], កយិរា នំ បុនប្បុនំ [ធ. ប. ១១៨]។

៦៨៥. កយិរេយ្យស្សេយ្យុមាទីនំ [ក. ៥១៧; រូ. ៤៨៨; នី. ១០៨៣-៤-៥-៦-៧]។

កយិរាទេសតោ បរស្ស ឯយ្យុំអាទីនំ ឯយ្យសទ្ទស្ស លោបោ ហោតិ។

កយិរុំ, កយិរេយ្យុំ, កយិរាសិ, កយិរេយ្យាសិ, កយិរាថ, កយិរេយ្យាថ, កយិរាមិ, កយិរេយ្យាមិ, កយិរាម, កយិរេយ្យាម។

៦៨៦. ឯថស្សា [ក. ៥១៧; រូ. ៤៨៨; នី. ១០៨២]។

កយិរាទេសតោ បរស្ស ឯថស្ស ឯ-ការស្ស អា ហោតិ វា។

សោ កយិរាថ, ទីបំ កយិរាថ បណ្ឌិតោ [ធ. ប. ២៨], កយិរា ចេ កយិរាថេនំ [ធ. ប. ៣១៣; សំ. និ. ១.៨៩]។

ឦអាទិម្ហិ-អករិ, ករិ, សង្ខរិ, អភិសង្ខរិ, អកុព្ពិ, កុព្ពិ, អក្រុព្ពិ, ក្រុព្ពិ, អកយិរិ, កយិរិ, អករុំ, ករុំ, សង្ខរុំ, អភិសង្ខរុំ, អករិសុ, ករិសុ, សង្ខរិសុ, អភិសង្ខរិសុ, អកុព្ពិសុ, កុព្ពិសុ, អក្រុព្ពិសុ, ក្រុព្ពិសុ, អកយិរិសុ, កយិរិសុ, អកយិរុំ, កយិរុំ។

៦៨៧. កា ឦអាទីសុ [ក. ៤៩១; រូ. ៥២៣; នី. ៩៨៣]។

ឦអាទីសុ សឱការស្ស ករស្ស កា ហោតិ វា។

៦៨៨. ទីឃា ឦស្ស [ក. ៥១៧; រូ. ៤៨៨; នី. ១១០៥]។

អា, ឯ, ឧទីឃេហិ បរស្ស ឦវចនស្ស សិ ហោតិ វា។

អដ្ឋាសិ, អទាសិ, វទេសិ, វជ្ជេសិ, ភាវេសិ, ការេសិអនុភោសិ, អហោសិ ឥច្ចាទិ។

សោ អកាសិ, តេ អកំសុ, គាថាយំ “អកំសុ សត្ថុវចន”ន្តិ [ជា. ២.២២.៥៦៤] បាឡិ។ អកាសុំ, ត្វំ អកាសិ។ មា តុម្ហេ ឯវរូបំ អកត្ថ [គវេសិតព្ពំ], មាកត្ថ បាបកំ កម្មំ, អាវិ វា យទិ វា រហោ [ឧទា. ៤៤]។ អកាសិត្ថ, អហំ អកាសឹ, មយំ អកាសិម្ហា, អកម្ហា។ ភោគេសុ វិជ្ជមានេសុ, ទីបំ នាកម្ហ អត្តនោ [ជា. ១.៤.៥៣]។ សោ អកា។ “តតោ ឯកសតំ ខត្យេ, អនុយន្តេ ភវំ អកា”តិ [ជា. ២.២០.៩៤] បាឡិ។ អកាសិត្ថ វា, អហំ អកំ, អករំ វា។ “តស្សាហំ វចនំ នាកំ, បិតុ វុទ្ធស្ស ភាសិត”ន្តិ [ជា. ២.១៧.១៣៤] បាឡិ។

ការិតេ-សោ ការេសិ, ការយិ, ការាបេសិ, ការាបយិ, តេ ការេសុំ, ការយុំ, ការាបេសុំ, ការាបយុំ ឥច្ចាទិ។

ករិស្សតិ សង្ខរិស្សតិ, កុព្ពិស្សតិ, ក្រុព្ពិស្សតិ, កយិរិស្សតិ ឥច្ចាទិ។

“ហរស្ស ចាហង ស្សេ’តិ ស្សេន សហ ករស្ស រការស្ស អាហង ហោតិ, កាហតិ, កាហន្តិ, កថំ កាហន្តិ ទារកា [ជា. ២.២២.១៨៤៩]។

ឥញាគមេ-កាហិតិ, កាហិន្តិ ឥច្ចាទិ។ កាហសិ, កាហថ។ កាហាមិ កុសលំ ពហុំ [ជា. ១.៤.៥៦], កាហាម បុញ្ញសញ្ចយំ [អប. ថេរ ១.១.៤០១]។

‘អាត្ឋអាទីសូ’តិ សុត្តេ យោគវិភាគេន ស្សត្យាទីសុបិ កា ហោតិ, សំយោគេ រស្សត្តំ, កស្សតិ, កស្សន្តិ, កស្សសិ, កស្សថ, កស្សាមិ, កស្សាម, កស្សំ បុរិសការិយំ [ជា. ២.២២.១៣១]។

ស្សាទិម្ហិ-អកាហា, អករិស្សា ឥច្ចាទិ។

តនុ-វិត្ថារេ, តនោតិ។

បរស្សរលោបោ-តនោន្តិ។

៦៨៩. ឱវិករណស្ស បរឆក្កេ [ក. ៥១១; រូ. ៥២១; នី. ១០២៤]។

បរឆក្កេ បរេ ឱវិករណស្ស ឧ ហោតិ។

តនុតេ, តនុន្តេ។

‘យវា សរេ’តិ ឧស្ស វត្តេ-តន្វន្តេ។

៦៩០. បុព្ពឆក្កេ វា ក្វចិ [ក. ៥១១; រូ. ៥២១; នី. ១០២៤]។

បុព្ពឆក្កេ ឱវិករណស្ស ក្វចិ ឧ ហោតិ វា។

តនុតិ, កុរុតុ។

ក្វចីតិ កឹ? ករោតិ។

វាតិ កឹ? តនោតិ។

កម្មេ-តនីយតិ, តញ្ញតិ។

៦៩១. តនស្សា វា [ក. ៥១៧; រូ. ៤៨៨; នី. ១១០៥]។

តនធាតុស្ស ន-ការស្ស អា ហោតិ វា ក្យម្ហិ។

តាយតិ, តាយន្តិ, បតាយតិ, បតាយន្តិ។ “ឥតោ’ទានិ បតាយន្តិ, សូចិយោ ពលិសានិ ចា”តិ [ជា. ១.៦.៨៤] បាឡិ។ តាយតេ, តាយន្តេ។

សក-សត្តិយំ, សក្កោតិ, សក្កោន្តិ, សក្កោសិ, សក្កោថ, សក្កោមិ, សក្កោម។

តនាទិគណោ និដ្ឋិតោ។

ចុរាទិគណ

អថ ចុរាទិគណោ វុច្ចតេ។

អាប, កមុ, គណ, ឃដ, ចិន្ត, ចេត, ចុរ, ធរ, បាល, បូជ, មន្ត, មាន, វិទ។

៦៩២. ចុរាទីហិណិ [ក. ៤៥២; រូ. ៥២៥; នី. ៩៣៣; ចំ. ១.១.៤៥; បា. ៣.១.២៥; ‘ចុរាទិតោ ណិ’ (ពហូសុ)]។

ចុរាទីហិ ក្រិយត្ថេហិ បរំ សកត្ថេ ណិបច្ចយោ ហោតិ។

ចោរេតិ, ចោរយតិ។

វិប្ពុព្ពោ អាប-ព្យាបនេ, ព្យាបេតិ, ព្យាបយតិ។

កមុ-ឥច្ឆាយំ, កាមេតិ, កាមយតិ, កាមេន្តិ, កាមយន្តិ, និកាមេតិ, និកាមយតិ, និកាមេន្តិ, និកាមយន្តិ។

កម្មេ-កាមីយតិ, កាមីយន្តិ។

ការិតេ ណាបិ ឯវ, កាមាបេតិ, កាមាបយតិ។

កម្មេ-កាមាបីយតិ , កាមាបយីយតិ។

គណ-សង្ខ្យានេ, គណ, ឃដានំ គុទាទិត្តា ន វុទ្ធិ, គណេតិ, គណយតិ។

ឃដ-ចេតាយំ, ឃដេតិ, ឃដយតិ។

ចិន្ត-ចិន្តាយំ, គរុបន្តត្តា ន វុទ្ធិ, ចិន្តេតិ, ចិន្តយតិ។

កម្មេ-ចិន្តីយតិ, ចិន្តីយន្តិ។

ការិតេ-ចិន្តាបេតិ, ចិន្តាបយតិ។

កម្មេ-ចិន្តាបីយតិ, ចិន្តាបយីយតិ។

ឰអាទិម្ហិ-ចិន្តេសិ, ចិន្តយិ, ចិន្តេយុំ, ចិន្តយុំ, ចិន្តេសិ, ចិន្តយិ, ចិន្តយិត្ថ, ចិន្តេសី, ចិន្តយី, ចិន្តេសិម្ហា, ចិន្តយិម្ហា។

ចេត-ចេតាយំ, ចេតេតិ, ចេតយតិ, ចេតេន្តិ, ចេតយន្តិ។

ចុរ-ថេយ្យេ, ចោរេតិ, ចោរយតិ, ចោរេន្តិ, ចោរយន្តិ។

ធរ-ធារណេ, ធារេតិ, ធារយតិ, ធារេន្តិ, ធារយន្តិ។

បាល-បាលនេ, បាលេតិ, បាលយតិ, បាលេន្តិ, បាលយន្តិ។

បូជ-បូជាយំ, គរុបន្តត្តា ន វុទ្ធិ, បូជេតិ, បូជយតិ, បូជេន្តិ, បូជយន្តិ។

មន្ត-គុត្តភាសនេ, មន្តេតិ, មន្តយតិ, មន្តេន្តិ, មន្តយន្តិ។

អាបុព្ពោ កថនេ អាមន្តនេ ច។ អាមន្តយាមិ វោ ភិក្ខវេ [ទី. និ. ២.២១៨], ភគវា ភិក្ខូ អាមន្តេសិ [ទី. និ. ២.២០៨]។

និបុព្ពោ-និមន្តនេ, និមន្តេតិ, និមន្តយតិ។

ណ្ណិអាទិម្ហិ-មន្តេសិ , មន្តយិ, អាមន្តេសិ, អាមន្តយិ, និមន្តេសិ, និមន្តយិ, មន្តេសុំ, មន្តយុំ, មន្តយឹសុ រហោគតា [ជា. ២.២២.១៩១៨], មន្តេស្សតិ, អាមន្តេស្សតិ, និមន្តេស្សតិ, មន្តយិស្សតិ, អាមន្តយិស្សតិ, និមន្តយិស្សតិ ឥច្ចាទិ។

មាន-បូជាយំ, មានេតិ, មានយតិ, មានេន្តិ, មានយន្តិ ឥច្ចាទិ។

វិទ-អនុភវនេ, វេទេតិ, វេទយតិ, បដិសំវេទេតិ, បដិសំវេទយតិ។

បដិ, និ, បបុព្ពោ អាចិក្ខនេ, បដិវេទេតិ, បដិវេទយតិ, និវេទេតិ, និវេទយតិ, បវេទេតិ, បវេទយតិ ឥច្ចាទិ។

ចុរាទិគណោ និដ្ឋិតោ។

វិករណបច្ចយរាសិ និដ្ឋិតោ។

សាមញ្ញ ខ, ឆ, សរាសិ

អថ ធាតុបច្ចយា វុច្ចន្តេ។

ក្រិយាវាចីភាវេន ធាតុរូបា បច្ចយា **ធាតុបច្ចយា,** ក្រិយត្ថបច្ចយាតិ វុត្តំ ហោតិ, តស្មា តេហិបិ សព្ពេសំ ត្យាទិ, តព្ពាទិវិភត្តិ, បច្ចយានំ សម្ភវោ។

តិជ, មាន, កិត, គុប, ពធ។

៦៩៣. តិជមានេហិ ខសា ខមាវីមំសាសុ [ក. ៤៣៣; រូ. ៥២៨; នី. ៩០៦-៩; ចំ. ១.១.១៧, ២៨; បា. ៣.១.៥]។

ខមាយំ វីមំសាយញ្ច បវត្តេហិ តិជ, មានធាតូហិ បរំ កមេន ខ, សបច្ចយា ហោន្តិ។

តិជ-ខមាយំ, ឥមិនា ខបច្ចយោ។

៦៩៤. ខឆសានមេកស្សរំ ទ្វេ [ក. ៤៥៨; រូ. ៤៦១; នី. ៩៣៩; ចំ. ៥.១.១; បា. ៦.១.១, ៩; ‘... មេកសរោទិ...’ (ពហូសុ)]។

ខ , ឆ, សបច្ចយន្តានំ ធាតុរូបានំ បឋមំ សទ្ទរូបំ ឯកស្សរំ ទ្វេរូបំ ហោតីតិ ‘តិជ, តិជ’ឥតិ ទ្វិរូបេ កតេ ‘លោបោនាទិព្យញ្ជនស្សា’តិ អនាទិព្យញ្ជនភូតស្ស ជ-ការស្ស លោបោ, ‘បររូបមយការេ ព្យញ្ជនេ’តិ ធាត្វន្តជការស្ស បររូបត្តំ។ ‘ចតុត្ថទុតិយេស្វេសំ តតិយបឋមា’តិ សំយោគាទិស្ស ខស្ស កត្តំ, ‘តិតិក្ខ’ឥតិ ធាតុបច្ចយន្តរូបំ, តតោ ត្យាទ្យុប្បត្តិ។

តិតិក្ខតិ, តិតិក្ខន្តិ។

កម្មេ-តិតិក្ខីយតិ។

ការិតេ-តិតិក្ខេតិ, តិតិក្ខយតិ, តិតិក្ខាបេតិ, តិតិក្ខាបយតិ។

កម្មេ-តិតិក្ខាបីយតិ, តិតិក្ខាបីយន្តិ។

តិតិក្ខតុ, តិតិក្ខន្តុ, តិតិក្ខេយ្យ, តិតិក្ខេយ្យុំ ឥច្ចាទិ។

ខមាយន្តិ កឹ? តិជ-និសានេ, តេជេតិ, តេជេន្តិ។

ការិតេ-តេជេតិ។ “សមុត្តេជេតិ សម្បហំសេតី”តិ [ម. និ. ៣.២៧៦] បាឡិ។

មាន-វីមំសាយំ, តតោ សបច្ចយោ។ ‘ខឆសានមេកស្សរំ ទ្វេ’តិ ‘មាន, មាន’ឥតិ ទ្វិរូបេ កតេ –

៦៩៥. មានស្ស វី បរស្ស ច មំ [ក. ៤៦៣-៧; រូ. ៥៣២-៣; នី. ៩៤៤]។

ទ្វិត្តេ បុព្ពស្ស មានស្ស វី ហោតិ, បរស្ស ច សព្ពស្ស មានស្ស មំ ហោតិ។

វីមំសតិ, វីមំសន្តិ។

កម្មេ-វីមំសីយតិ , វីមំសីយន្តិ។

ការិតេ-វីមំសេតិ, វីមំសយតិ, វីមំសាបេតិ, វីមំសាបយតិ។

កម្មេ-វីមំសាបីយតិ, វីមំសាបីយន្តិ។

វីមំសាយន្តិ កឹ? មាន-បូជាយំ, មានេតិ, សម្មានេតិ, អភិមានេតិ, បូជេតីតិ អត្ថោ។

កិត-រោគាបនយនេ សំសយេ ច។

៦៩៦. កិតា តិកិច្ឆាសំសយេសុ ឆោ [ក. ៤៣៣; រូ. ៥២៨; នី. ៩០៦-៩; ចំ. ១.១.១៨; បា. ៣.១.៥ កា]។

តិកិច្ឆាយំ សំសយេ ច បវត្តកិតធាតុតោ បរំ ឆោ ហោតិ។

‘កិត, កិត’ ឥតិ ទ្វិរូបេ កតេ –

៦៩៧. កិតស្សាសំសយេតិ វា [ក. ៤៦៣; រូ. ៥៣២; នី. ៩៤៤]។

សំសយម្ហា អញ្ញស្មឹ តិកិច្ឆត្ថេ បវត្តស្ស កិតធាតុស្ស ទ្វិត្តេ បុព្ពស្ស កិតស្សតិ ហោតិ វា។ ‘បររូបមយការេ ព្យញ្ជនេ’តិ បររូបត្តំ, សំយោគាទិស្ស ចការត្តំ។

តិកិច្ឆតិ, តិកិច្ឆន្តិ។ ទេវាបិ នំ តិកិច្ឆន្តិ, មាតាបេត្តិភរំ នរំ [ជា. ២.២២.៤០៨]។

កម្មេ-តិកិច្ឆីយតិ, តិកិច្ឆីយន្តិ។

ការិតេ-តិកិច្ឆេតិ, តិកិច្ឆយតិ, តិកិច្ឆាបេតិ, តិកិច្ឆាបយតិ។

វាសទ្ទេន តិកាវាភាវេ ‘កវគ្គហានំ ចវគ្គជា’តិ ទ្វិត្តេ បុព្ពស្ស ចវគ្គោ, ចិកិច្ឆតិ, ចិកិច្ឆន្តិ, ចិកិច្ឆីយតិ, ចិកិច្ឆីយន្តិ។

អសំសយេតិ កឹ? វិចិកិច្ឆតិ, វិចិកិច្ឆន្តិ។

តិកិច្ឆត្ថ, សំសយត្ថតោ អញ្ញស្មឹ អត្ថេ –

កិត-ញាណេ និវាសេ ច, កេតតិ, សំកេតតិ, និកេតតិ។

គុប-និន្ទាយំ។

៦៩៨. និន្ទាយំ គុបពធា ពស្ស ភោ ច [ក. ៤៣៣; រូ. ៥២៨; ចំ. ១.១.១៩, ២០; បា. ៣.១.៥, ៦ កា]។

និន្ទាយំ បវត្តេហិ គុប, ពធេហិ បរំ ឆបច្ចយោ ហោតិ, ពស្ស ច ភោ ហោតិ។ ទ្វិរូបេ កតេ អនាទិព្យញ្ជនលោបោ។

៦៩៩. គុបិស្សិ [ក. ៤៦៥; រូ. ៤៦៣; នី. ៩៤៦; ‘គុបិស្សុស្ស’ (ពហូសុ)]។

គុបិស្ស ទ្វិត្តេ បុព្ពស្ស ឧ-ការស្ស ឥ ហោតិ។ គស្ស ជវគ្គត្តំ, ធាត្វន្តស្ស បររូបត្តំ, សំយោគាទិស្ស បឋមត្តំ។

ជិគុច្ឆតិ, ជិគុច្ឆន្តិ។

កម្មេ-ជិគុច្ឆីយតិ, ជិគុច្ឆីយន្តិ។

ការិតេ-ជិគុច្ឆេតិ, ជិគុច្ឆយតិ, ជិគុច្ឆាបេតិ, ជិគុច្ឆាបយតិ។ ជិគុច្ឆតុ, ជិគុច្ឆន្តុ ឥច្ចាទិ។

និន្ទាយន្តិ កឹ? គុប-សំវរណេ, គោបេតិ, គោបយតិ។

ពធ-និន្ទាយំ, ទ្វិរូបាទិម្ហិ កតេ –

៧០០. ខឆសេស្សិ [ក. ៤៦៥; រូ. ៤៦៣; នី. ៩៤៦; ‘ខឆសេស្វស្សិ’ (ពហូសុ)]។

ទ្វិត្តេ បុព្ពស្ស អស្ស ឥ ហោតិ ខ, ឆ, សេសូតិ អស្ស ឥត្តំ, បរពការស្ស ច ភត្តំ, ធាត្វន្តស្ស បររូបាទិ។

ពិភច្ឆតិ, វិរូបោ ហោតីតិ អត្ថោ។ ពិភច្ឆន្តិ។

និន្ទាយន្តិ កឹ? ពធ-ពន្ធន, ហឹសាសុ, ពាធេតិ, ពាធយតិ។ វាតំ ជាលេន ពាធេសិ [ជា. ១.១២.៨]។

កម្មេ-ពាធីយតិ, ពាធីយន្តិ, ពជ្ឈតិ, ពជ្ឈន្តិ។

ឥតិ សាមញ្ញ ខ, ឆ, សរាសិ។

តុមិច្ឆត្ថេ ខឆសរាសិ

៧០១. តុំស្មា លោបោ ចិច្ឆាយំ តេ [ក. ៤៣៤; រូ. ៥៣៤; នី. ៩១០; ចំ. ១.១.២២; បា. ៣.១.៧]។

តុមន្តេហិ ឥច្ឆត្ថេ តេ ខ, ឆ, សា ហោន្តិ, តុំបច្ចយស្ស ច លោបោ ហោតិ។ ឥទញ្ច សុត្តំ តុមិច្ឆត្ថសម្ភវេ សតិ សព្ពធាតុបទេហិបិ ខ, ឆ, សានំ បវត្តិទីបនត្ថំ។ តេន តុមិច្ឆត្ថេ ស, ឆបច្ចយេ កត្វា ‘ឦ ព្យញ្ជនស្សា’តិ ស, ឆានំ អាទិម្ហិ ឦអាគមំ កត្វា “អបុត្តំ បុត្តមិវ អាចរិតុំ ឥច្ឆតិ បុត្តីយិសតិ, បព្ពតោ វិយ អត្តានំ អាចរិតុំ ឥច្ឆតិ បព្ពតាយិសតិ, ទាតុំ ឥច្ឆតិ ទិច្ឆតិ” ឥច្ចាទីនិ សិជ្ឈន្តិ។

ភុជ, ឃស, ហន, ជិ, ហរ, បា, សុ។

ភុញ្ជិតុំ ឥច្ឆតីតិ អត្ថេ-ភុជតោ ខបច្ចយោ, តុំបច្ចយលោបោ, ទ្វិត្តំ, បុព្ពស្ស អនាទិលោបោ, បររូបត្តេ សំយោគាទិស្ស បឋមត្តំ, បុព្ពស្ស ភស្ស ពត្តំ, ពុភុក្ខតិ, ពុភុក្ខន្តិ, ពុភុក្ខីយតិ, ពុភុក្ខីយន្តិ, ពុភុក្ខេតិ, ពុភុក្ខយតិ, ពុភុក្ខាបេតិ, ពុភុក្ខាបយតិ, ពុភុក្ខាបីយតិ, ពុភុក្ខាបីយន្តិ, ពុភុក្ខតុ, ពុភុក្ខន្តុ, ពុភុក្ខេយ្យ, ពុភុក្ខេយ្យុំ, ពុភុក្ខិ, ពុភុក្ខីសុ, ពុភុក្ខិស្សតិ, ពុភុក្ខិស្សន្តិ, ពុភុក្ខិស្សា, ពុភុក្ខិស្សំសុ។

ឃស-អទនេ, ឃសិតុំ ឥច្ឆតីតិ អត្ថេ – ឆបច្ចយោ, ទ្វិត្តាទិ, បុព្ពស្ស ឃស្ស គត្តំ, គស្ស ជត្តំ, អស្ស ឥត្តំ, ជិឃច្ឆតិ, ជិឃច្ឆន្តិ, ជិឃច្ឆីយតិ, ជិឃច្ឆីយន្តិ, ជិឃច្ឆេតិ, ជិឃច្ឆាបេតិ ឥច្ចាទិ។

ហន-ហី សាយំ, ហន្តុំ ឥច្ឆតីតិ អត្ថេ – ឆបច្ចយោ, ទ្វិត្តាទិ, ‘ករគ្គហានំ ចវគ្គជា’តិ បុព្ពស្ស ហស្ស ជោ, អស្ស ឥត្តំ។

៧០២. បរស្ស ឃំ សេ។

ទ្វិត្តេ បរស្ស ហនស្ស ឃំ ហោតិ សេ បរេ។

ជិឃំសតិ, ជិឃំសន្តិ។

ជិ-ជយេ, ជេតុំ ឥច្ឆតីតិ អត្ថេ – សបច្ចយោ, ទ្វិត្តំ។

៧០៣. ជិហរានំ គី [ក. ៤៦២, ៤៧៤; រូ. ៤៦៧, ៥៣៥; នី. ៩៤៣-៩៥៤]។

ជិ, ហរានំ ទ្វិត្តេ បរស្ស ជិស្ស ហរស្ស ច គី ហោតិ សេ បរេ។

ជិគីសតិ, ជិគីសន្តិ, វិជិគីសតិ, វិជិគីសន្តិ។

ហរ-ហរណេ, ទ្វិត្តាទិ, បរស្ស គី, បុព្ពស្ស ហស្ស ជោ, អស្ស ឥត្តំ, ជិគីសតិ, ហរិតុំ ឥច្ឆតីតិ អត្ថោ, ជិគីសន្តិ។

បា-បានេ, បិវិតុំ ឥច្ឆតីតិ អត្ថេ – សបច្ចយោ, ទ្វិត្តំ, ‘រស្សោ បុព្ពស្សា’តិ រស្សោ, អស្ស ឥត្តំ, បិបាសតិ, បិបាសន្តិ, បិបាសីយតិ, បិបាសីយន្តិ។

សុ-សវនេ, សោតុំ ឥច្ឆតីតិ អត្ថេ – ទ្វិត្តេ បរស្ស ទ្វិត្តំ, សុស្សូសតិ [សុស្សូសតិ (ពហូសុ)], សុស្សូសន្តិ, សុស្សូសីយតិ, សុស្សូសីយន្តិ, សុស្សូសេតិ, សុស្សូសយតិ, សុស្សូសាបេតិ, សុស្សូសាបយតិ, សុស្សូសាបីយតិ, សុស្សូសាបីយន្តិ, សុស្សូសតុ, សុស្សូសន្តុ ឥច្ចាទិ។

តិតិក្ខិតុំ ឥច្ឆតីតិ អត្ថេ – តិតិក្ខតោ សបច្ចយោ, សបច្ចយបរត្តា បុន ទ្វិត្តប្បសង្គេ –

៧០៤. ន បុន [ចំ. ៥.១.៦]។

សកី ទ្វិត្តេ កតេ បុន ទ្វិត្តំ ន អាបជ្ជតីតិ បុន ទ្វិត្តាភាវោ, ‘ឱ ព្យញ្ជនស្សា’តិ ឱ អាគមោ។

តិតិក្ខិសតិ, តិតិក្ខិសន្តិ ឥច្ចាទិ។ ឯវំ តិកិច្ឆិតុំ ឥច្ឆតីតិ តិកិច្ឆិសតិ, តិកិច្ឆិសន្តិ, ចិកិច្ឆិសតិ, ចិកិច្ឆិសន្តិ ឥច្ចាទិ។

ឥតិ តុមិច្ឆត្ថេ ខ, ឆ, ស រាសិ។

នាមធាតុរាសិ

បុត្តំ ឥច្ឆតីតិ អត្ថេ –

៧០៥. ឦយោ កម្មា [ក. ៤៣៧; រូ. ៥៣៨; នី. ៩១២; ចំ. ១.១.២៣, ២៤; បា. ៣.១.៨, ៩]។

កម្មត្តា នាមបទម្ហា ឥច្ឆត្ថេ ឦយោ ហោតីតិ កម្មភូតា បុត្តសទ្ទតោ ឥច្ឆាយំ ឦយោ, ‘បុត្តីយ’ឥតិ ធាតុបច្ចយន្តរូបំ, តតោ ត្យាទ្យុប្បត្តិ។

បុត្តីយតិ, បុត្តីយន្តិ, បុត្តីយេតិ, បុត្តីយយតិ, បុត្តីយាបេតិ, បុត្តីយាបយតិ, បុត្តីយាបីយតិ, បុត្តីយាបីយន្តិ។ ឯវំ ចីវរីយតិ, ចីវរីយន្តិ, បត្តីយតិ, បត្តីយន្តិ, បរិក្ខារីយតិ, បរិក្ខារីយន្តិ ឥច្ចាទិ។

អបុត្តំ សិស្សំ បុត្តមិវ អាចរតីតិ អត្ថេ –

៧០៦. ឧបមាណាចារេ [ក. ៤៣៦; រូ. ៥៣៧; នី. ៩១២; ចំ. ១.១.២៥; បា. ៣.១.១០]។

ឧបមីយតិ ឧបមេតព្ពោ អត្ថោ ឯតេនាតិ ឧបមានំ, ឧបមានភូតា កម្មបទតោ អាចារត្ថេ ឦយោ ហោតិ។

បុត្តីយតិ , បុត្តីយន្តិ សិស្សំ។

កម្មេ-អបុត្តោបិ បុត្តោ វិយ អាចរីយតិ បុត្តីយីយតិ, បុត្តីយីយន្តិ, បុត្តីយេតិ, បុត្តីយយតិ, បុត្តីយាបេតិ, បុត្តីយាបយតិ, បុត្តីយាបីយតិ, បុត្តីយាបីយន្តិ។ ឯវំ សិស្សីយតិ, សិស្សីយន្តិ។

កុដិយំ វិយ បាសាទេ អាចរតីតិ អត្ថេ –

៧០៧. អាធារា [ក. ៤៣៦; រូ. ៥៣៧; នី. ៩១២; ចំ. ១.១.២៦; បា. ៣.១.១០]។

ឧបមានភូតា អាធារភូតា ច នាមម្ហា អាចារត្ថេ ឦយោ ហោតិ។

កុដីយតិ, កុដីយន្តិ បាសាទេ, នទិយំ វិយ សមុទ្ទេ អាចរតិ នទីយតិ, នទីយន្តិ ឥច្ចាទិ។

អរញ្ញេ វិយ នគរេ អាចរតិ អរញ្ញីយតិ, អរញ្ញីយន្តិ នគរេ។ ឯវំ គេហីយតិ វិហារេ។

លោកធម្មេហិ អកម្បនីយដ្ឋេន បព្ពតោ វិយ អត្តានំ អាចរតីតិ អត្ថេ –

៧០៨. កត្តុតាយោ [ក. ៤៣៥; រូ. ៥៣៦; នី. ៩១១; ចំ. ១.១.២៧; បា. ៣.១.១១]។

ឧបមានភូតា កត្តុភូតា ច នាមម្ហា អាចារត្ថេ អាយោ ហោតីតិ បព្ពតសទ្ទតោ អាយោ។ តតោ ត្យាទ្យុប្បត្តិ។

បព្ពតាយតិ សង្ឃោ, បព្ពតាយន្តិ, ចិច្ចិដោ វិយ អត្តានំ អាចរតិ ចិច្ចិដាយតិ, សទ្ទោ។ ឯវំ បដបដាយតិ, កដកដាយតិ, ធូមធូមាយតិ, ធូបាយតិ, សន្ធូបាយតិ។

អភុសម្បិ ភុសំ ភវតីតិ អត្ថេ –

៧០៩. ឈត្ថេ [ក. ៤៣៥; រូ. ៥៣៦; នី. ៩១១; ចំ. ១.១.៣០; បា. ៣.១.១២, ១៣]។

ចីបច្ចយស្ស អត្ថោ អព្ភូតតព្ភាវោ **ឈត្ថោ** នាម។ កត្តុតោ ឈត្ថេ អាយោ ហោតិ។

ភុសាយតិ, ភុសាយន្តិ, អបដោបិ បដោ ភវតិ បដាយតិ, បដាយន្តិ, អលោហិតម្បិ លោហិតំ ភវតិ លោហិតាយតិ។ ឯវំ នីលាយតិ, កមលាយតិ, ចន្ទាយតិ, ចន្ទនាយតិ, កញ្ចនាយតិ, វជិរាយតិ។

កត្តុតោត្វេវ? ភុសំ ករោតិ។

សទ្ទំ ករោតីតិ អត្ថេ –

៧១០. សទ្ទាទីហិ ករោតិ [ក. ៤៣៥; រូ. ៥៣៦; នី. ៩១១; ចំ. ១.១.៣៦; បា. ៣.១.១៧, ១៨; ‘សទ្ទាទីនិ’ (ពហូសុ)]។

សទ្ទាទីហិ ទុតិយន្តេហិ នាមេហិ ករោត្យត្ថេ អាយោ ហោតិ។

សទ្ទាយតិ, សទ្ទាយន្តិ, វេរំ ករោតិ វេរាយតិ, វេរាយន្តិ, កលហំ ករោតិ កលហាយតិ, កលហាយន្តិ, មេត្តំ ករោតិ មេត្តាយតិ, មេត្តាយន្តិ, ករុណំ ករោតិ ករុណាយតិ, ករុណាយន្តិ, មុទិតំ ករោតិ មុទិតាយតិ, មុទិតាយន្តិ, ឧបេក្ខំ ករោតិ ឧបេក្ខាយតិ, ឧបេក្ខាយន្តិ, កុក្កុច្ចំ ករោតិ កុក្កុច្ចាយតិ, កុក្កុច្ចាយន្តិ, បិយំ ករោតិ បិយាយតិ, បិយាយន្តិ, បច្ចយំ សទ្ទហនំ ករោតិ បត្តិយាយតិ, បត្តិយាយន្តិ, តណ្ហំ ករោតិ តណ្ហាយតិ, តណ្ហាយន្តិ, តណ្ហីយតិ, តណ្ហីយន្តិ វា, ករោត្យត្ថេ ឦយោ។ មម ឥទន្តិ ករោតិ មមាយតិ, មមាយន្តិ។

នមោ ករោតីតិ អត្ថេ –

៧១១. នមោត្វស្សោ [ចំ. ១.១.៣៧; បា. ៣.១.១៩]។

នមោសទ្ទតោ ករោត្យត្ថេ អស្សោ ហោតិ។

នមស្សតិ, នមស្សន្តិ។

សមានំ សទិសំ ករោតីតិ អត្ថេ –

៧១២. ធាត្វត្ថេ នាមស្មិ [បា. ៣.១.២១, ២៥]។

ធាត្វត្ថោ វុច្ចតិ យា កាចិ ក្រិយា។ នាមស្មា ធាត្វត្ថេ ឥ ហោតិ។ ‘យុវណ្ណានមេឱ បច្ចយេ’តិ ឥស្ស ឯត្តំ។

សមានេតិ, សមានេន្តិ។

‘ឯឱនមយាវា សរេ’តិ ឯស្ស អយាទេសោ។ ‘ណិណាប្យាបីហិ វា’តិ ឯត្ថ វាសទ្ទេន លបច្ចយោ, សមានយតិ, សមានយន្តិ, បិណំ ករោតិ បិណេតិ, បិណយតិ, កុសលំ បុច្ឆតិ កុសលេតិ, កុសលយតិ, វិសុទ្ធំ ហោតិ វិសុទ្ធេតិ, វិសុទ្ធយតិ, វីណាយ ឧបគាយតិ ឧបវីណេតិ, ឧបវីណាយតិ, បញ្ញាយ អតិក្កមតិ អតិបញ្ញេតិ, អតិបញ្ញាយតិ, វច្ចំ ករោតិ វច្ចេតិ, វច្ចយតិ, មុត្តំ ករោតិ មុត្តេតិ, មុត្តយតិ, ពលេន បិឡេតិ ពលេតិ, ពលយតិ។

អស្ស ឥត្តេ-ពលិយតិ, ពលិយន្តិ។ “អពលានំ ពលិយន្តី”តិ បាឡិ។

សច្ចំ ករោតីតិ អត្ថេ –

៧១៣. សច្ចាទីហាបិ [សំយុត្តនិកាយេ; រូ. ៥៤០; នី. ៩១៤; បា. ៣.១.២៥]។

សច្ចាទីហិ នាមេហិ ធាត្វត្ថេ អាបិ ហោតិ។

សច្ចាបេតិ , សច្ចាបេន្តិ, អត្ថវិភាគំ ករោតិ អត្ថាបេតិ, អត្ថាបេន្តិ, វេទសត្តំ ករោតិ វេទាបេតិ, វេទាបេន្តិ, សុក្ខំ ករោតិ សុក្ខាបេតិ, សុក្ខាបេន្តិ, សុខំ ករោតិ សុខាបេតិ, សុខាបេន្តិ, ទុក្ខំ ករោតិ ទុក្ខាបេតិ, ទុក្ខាបេន្តិ, ឧណ្ហំ ករោតិ ឧណ្ហាបេតិ, ឧណ្ហាបេន្តិ ឥច្ចាទិ។

អបុត្តំ បុត្តមិវ អាចរតិ បុត្តីយតិ, បុត្តីយិតុំ ឥច្ឆតីតិ អត្ថេ ‘តុំស្មា លោបោ ចិច្ឆាយំ តេ’តិ សបច្ចយោ។

៧១៤. យថិដ្ឋំ ស្យាទិនោ [ក. ៤៥៨; រូ. ៤៦១; នី. ៩៣៩; ចំ. ៥.១.៨; បា. ៦.១.៣]។

ឥច្ឆីយតីតិ ឥដ្ឋំ, យំ យំ ឥដ្ឋំ យថិដ្ឋំ។ “យមិដ្ឋ”ន្តិបិ បាឋោ។ ស្យាទ្យន្តស្ស យថិដ្ឋំ ឯកស្សរំ អាទិភូត’មញ្ញំ វា ទ្វេរូបំ ហោតិ, ន ត្យាទិស្ស វិយ អាទិភូតមេវាតិ អត្ថោ។ ‘ឱ ព្យញ្ជនស្សា’តិ ឱ អាគមោ។

អាទិម្ហិ ទ្វិត្តេ-បុប្បុត្តីយិសតិ។

មជ្ឈេ ទ្វិត្តេ-បុត្តិត្តីយិសតិ។

អកមលំ កមលំ ភវតិ កមលាយតិ, កមលាយិតុំ ឥច្ឆតីតិ កកមលាយិសតិ, កមមលាយិសតិ, កមលលាយិសតិ ឥច្ចាទិ។

ឥតិ នាមធាតុរាសិ។

ឥតិ និរុត្តិទីបនិយា នាម មោគ្គល្លានទីបនិយា

ត្យាទិកណ្ឌោ នាម អាខ្យាតកណ្ឌោ

និដ្ឋិតោ។

៧. កិតកណ្ឌ

ធាត្វន្តវិការរាសិ

វិសំយោគរូបរាសិ

អថ ធាតុបច្ចយសំសិទ្ធំ កាល, ការក, លិង្គ, សង្ខ្យា, ក្រិយាភេទទីបកំ ទព្ពប្បធានវាចកំ កិតកបទំ ទីបិយតេ។

តត្ថ អតីតាទយោ កាលភេទោ នាម។

កត្តា ច កម្មញ្ច ករណញ្ច សម្បទានញ្ច អបាទានញ្ច អធិករណញ្ច ភាវោ ចាតិ សត្ត សាធនានិ ការកភេទោ នាម។

ឥត្ថិលិង្គាទីនិ លិង្គភេទោ នាម។

ឯកត្ត, ពហុត្តភេទោ សង្ខ្យាភេទោ នាម។

តស្សីលក្រិយា, តទ្ធម្មក្រិយា, តស្សាធុការក្រិយា, អត្តមានក្រិយា, អភិក្ខញ្ញក្រិយា, អរហក្រិយា, សក្កក្រិយា, បេសនក្រិយា, អតិសគ្គក្រិយា, បត្តកាលារោចនក្រិយា, អវស្សម្ភាវីក្រិយាទយោ ក្រិយាភេទោ នាម។

“គមនំ ភវតិ, បចនំ ជានាតិ” ឥច្ចាទីសុ បច្ចយត្ថភូតោ ភាវោ នាម សាធនរូបោ ហោតិ។ ជាតិ វិយ សង្ខតធម្មស្ស ធាត្វត្ថភូតាយ សាធ្យក្រិយាយ សាធកត្តា លិង្គត្ថយុត្តោ ច ហោតិ, ក្រិយា, ការោ, ករណន្តិ សិទ្ធត្តា សង្ខ្យាភេទយុត្តោ ច ហោតិ-នានាធាត្វត្ថានញ្ច កត្តុ, កម្មានញ្ច កាលាទីនញ្ច ភេទេន សរូបភេទសព្ភាវតោ, តស្មា សោបិ ទព្ពេ ឯវ សង្គយ្ហតីតិ កត្វា ‘ទព្ពប្បធានវាចក’ន្តិ វុត្តំ។ សេសំ សព្ពំ ត្យាទិកណ្ឌេ ភាវសាធនវិនិច្ឆយេ វុត្តមេវ។

‘ពហុល’ន្តិ ច ‘ក្រិយត្ថា’តិ ច វត្តន្តេ –

៧១៥. កត្តរិ ភូតេ ក្ត ក្តវន្តុ ក្តាវី [ក. ៥៥៥; រូ. ៦១២; នី. ១១៤២; ចំ. ១.២.៦៦ ...បេ.... ៣.២.១០២]។

អភវីតិ ភូតោ, អតីតោ, ភូតេ វត្តព្ពេ ក្រិយត្ថា កត្តរិ កានុពន្ធា ត, តវន្តុ, តាវីបច្ចយា ហោន្តិ, កានុពន្ធា ‘ន តេ កានុពន្ធនាគមេសូ’តិ សុត្តេ វិសេសនត្ថា។

៧១៦. ក្តោ ភាវកម្មេសុ [ក. ៥៥៦; រូ. ៦២២; នី. ១១៤៣; ចំ. ១.២.៦៧ ...បេ.... ៣.២.១០២; ៣.៤.៧០]។

ភូតេ វត្តព្ពេ ក្រិយត្ថា ភាវ, កម្មេសុ កានុពន្ធោ តបច្ចយោ ហោតិ។

អភវីតិ ភូតោ-បុរិសោ, ភូតា-ឥត្ថី, ភូតំ-កុលំ, ការិតេ ធាតុតោ ណានុពន្ធានំ បឋមំ សម្បត្តត្តា ‘ន តេ កានុពន្ធនាគមេសូ’តិ បដិសេធោ ន បាបុណាតិ, ‘យុវណ្ណានមេឱ បច្ចយេ’តិ ឱវុទ្ធិ, ‘អាវាយា ណានុពន្ធេ’តិ ឱស្ស អាវត្តំ, តតោ តបច្ចយោ។

៧១៧. ញី ព្យញ្ជនស្ស [ក. ៦០៥; រូ. ៥៤៧; នី. ១២១០]។

ព្យញ្ជនាទិបច្ចយស្ស អាទិម្ហិ ញានុពន្ធោ ឦការោ អាគច្ឆតិ។

កត្តរិ-អភាវយិត្ថាតិ ភាវិតោ-បុរិសោ, ភាវិតាឥត្ថី, ភាវិតំ-កុលំ។

កម្មេ-អនុភូយិត្ថាតិ អនុភូតោ-ភោគោ, អនុភូតាសម្បត្តិ, អនុភូតំ-សុខំ។

ភាវិតេ-ភាវយិត្ថាតិ ភាវិតោ-មគ្គោ, ភាវិតាបដិបទា, ភាវិតំ-ចិត្តំ។

តវន្តុ , តាវីសុ-អភវីតិ ភូតវា-បុរិសោ, ភូតវន្តី, ភូតវតី-ឥត្ថី, ភូតវំ-កុលំ, គុណវន្តុសមំ។ ភូតាវី-បុរិសោ។ ភូតាវិនី-ឥត្ថី, ភូតាវិ-ចិត្តំ, ទណ្ឌី, ទណ្ឌិនីសមំ។ បុរិសោ ភោគំ អនុភូតោ, បុរិសេន ភោគោ អនុភូតោ។

ឯត្ថ ច កិតបច្ចយានំ អត្ថោ ទុវិធោ វាច្ចត្ថោ, អភិធេយ្យត្ថោ ចាតិ សព្ពំ ត្យាទិកណ្ឌេ វុត្តនយេន វេទិតព្ពំ។

បុរិមេសុ បន ឆសុ សាធនេសុ បច្ចយានំ អភិធេយ្យត្ថោ បទន្តរេន អាចិក្ខីយតិ, ភាវសាធនេ បន អត្តនោ ធាតុនា ឯវ។

តត្ថ ច កត្តុសត្តិ, កម្មសត្តិ, ករណសត្តិ, សម្បទានសត្តិ, អបាទានសត្តិ, អធិករណសត្តិសង្ខាតំ វាច្ចត្ថំ ឧជុំ វទន្តា កិតបច្ចយា អត្តនោ អភិធេយ្យបទេន សមានលិង្គ, វិភត្តិ, សង្ខ្យាយុត្តា ហុត្វា វទន្តិ។

តំ យថា? –

កត្តរិ តាវ-បុរិសោ ភោគំ អនុភូតោ, បុរិសា ភោគំ អនុភូតា...បេ.... បុរិសេសុ ភោគំ អនុភូតេសុ, ឥត្ថី ភោគំ អនុភូតា, ឥត្ថិយោ ភោគំ អនុភូតាយោ...បេ.... ឥត្ថីសុ ភោគំ អនុភូតាសុ, កុលំ ភោគំ អនុភូតំ, កុលានិ ភោគំ អនភូតានិ...បេ.... កុលេសុ ភោគំ អនុភូតេសុ។

កម្មេ-ភោគោ បុរិសេន អនុភូតោ, ភោគា បុរិសេន អនុភូតា...បេ.... ភោគេសុ បុរិសេន អនុភូតេសុ, សម្បត្តិ បុរិសេន អនុភូតា, សម្បត្តិយោ បុរិសេន អនុភូតាយោ...បេ.... សម្បត្តីសុ បុរិសេន អនុភូតាសុ, សុខំ បុរិសេន អនុភូតំ, សុខានិ បុរិសេន អនុភូតានិ...បេ.... សុខេសុ បុរិសេន អនុភូតេសុ។ ឯស នយោ ករណាទីសុបិ។

ឯវំ កិតវាចកា អត្តនោ អភិធេយ្យបទេន សមានលិង្គ, វិភត្តិ, សង្ខ្យាយុត្តា ហុត្វា តំ តំ សាធនំ វទន្តិ។

‘ឥត្ថិយមណតិកយក្យា ចា’តិ ឥត្ថិយំ តិបច្ចយោ, អនុភវនំ, អនុភូយតេ វា អនុភូតិ។ “តិស្សស្ស អនុភូតិ, ផុស្សស្ស អនុភូតិ” ឥច្ចាទិកា ពហូ អនុភូតិយោបិ សិជ្ឈន្តិ, តស្មា “អនុភូតិ, អនុភូតិយោ, អនុភូតី, អនុភូតិយោ...បេ.... អនុភូតីសូ”តិ យុជ្ជតិ។

៥០៣ ៧១៨. **កត្តរិ ល្តុណកា** [ក. ៥២៧, ៥៣០; រូ. ៥៦៨, ៥៩០; នី. ១១០៩, ១១១៤; ចំ. ១.១.១៣៩; បា. ៣.១.១៣៣, ១៣៤]។

កត្តុការកេ ក្រិយត្ថា ល្តុ, ណកា ហោន្តិ, លានុពន្ធោ តុស្ស កត្តរិ និពន្ធនត្ថោ, ‘ល្តុបិតាទីនមា’តិ វិសេសនត្ថោ ច។

អនុភវតីតិ អនុភូតា, អនុភូតារោ, សត្ថុសមំ។

សាមញ្ញវិធានត្តា អរហត្ថេ សត្តិអត្ថេ តស្សីល, តទ្ធម្ម, តស្សាធុការ, អត្តមានេសុ ច កាលត្តយេ ច ភវន្តិ។

អរហត្ថេ-ព្រហ្មណោ ព្រហ្មណិយា បរិគ្គហិតា។

សត្តិអត្ថេ-ភគវា អនុប្បន្នស្ស មគ្គស្ស ឧប្បាទេតា។

តស្សីលាទីសុ-បសយ្ហបវត្តា។

អត្តមានេ-អត្តានំ បណ្ឌិតំ មញ្ញតីតិ បណ្ឌិតមានិតា។

៧១៩. បុព្ពេកកត្តុកានំ [ក. ៥៦៤; រូ. ៦៤០; នីតិ. ១១៥០-៦; ចំ. ១.៣.១៣១; បា. ៣.៤.២១]។

យាសំ វិសេសន, វិសេស្យានំ ទ្វិន្នំ បុព្ពា’បរក្រិយានំ កត្តា ឯកោវ ហោតិ។ តាសុ បុព្ពក្រិយាយំ ភាវត្ថេ តុន, ត្វាន, ត្វាបច្ចយា ហោន្តិ។ ‘ឯឱនមយវា សរេ’តិ ឰការេ បរេ ឱវុទ្ធិយា អវត្តំ។

ភោគំ អនុភវិតុន, អនុភុត្វាន, អនុភុត្វា។

ឯកកត្តុកានន្តិ កឹ? ទេវទត្តោ ភុញ្ជិ, យញ្ញទត្តោ គច្ឆតិ។

បុព្ពេតិ កឹ? បច្ឆា ភុញ្ជតិ, បឋមំ បចតិ។

ពហុលាធិការា សមានា’បរក្រិយាសុបិ នានាកត្តុកាសុបិ តុនាទយោ ភវន្តិ។ ថក្កច្ច ទណ្ឌោ បតតិ, ទ្វារំ សំវរិត្វា និក្ខមតិ, បុរិសោ សីហំ ទិស្វា ភយំ ឧប្បជ្ជតីតិ។

យស្មឹ វាក្យេ អបរក្រិយាបទំ ន ទិស្សតិ។ យថា? បព្ពតំ អតិក្កម្ម នទី, អតិក្កម្ម នទី បព្ពតោ, យេ តេ សន្តា វិមោក្ខា អតិក្កម្ម រូបេ អរូបាតិ, តត្ថបិ សត្តាក្រិយា វិញ្ញាយតេវ សព្ពបទត្ថានំ សត្តានាតិវត្តនតោ។ អបរក្រិយារហិតេ អសមានកត្តុកេ ច វាក្យេ បឋមន្តយោគស្ស ទិដ្ឋត្តា កត្តរិបិ តុនាទីនំ សម្ភវោ យុត្តោ។

៧២០. បដិសេធាលំខលូនំ តុន ត្វាន ត្វា វា [បដិសេធេលំខលូនំ តុនត្វាន ត្វា វា’ (ពហូសុ)]។

បដិសេធត្ថានំ អលំ, ខលូនំ យោគេ តុនាទយោ ហោន្តិ វា។

អលំ ភុត្វា, ខលុ ភុត្វា, អលំ ភុត្តេន, ខលុ ភុត្តេន វា។

៧២១. តុំតាយេតវេ ភាវេ ភវិស្សតិក្រិយាយំ តទត្ថាយំ [ក. ៥៦១-២-៣; រូ. ៦៣៦, ៦៣៨-៩; នី. ១១៤៨-៩]។

តស្សា តស្សា ក្រិយាយ អត្ថភូតាយ ភវិស្សមានក្រិយាយ គម្យមានាយ ភាវត្ថេ តុំ, តាយេ, តវេបច្ចយា ភវន្តិ។ សុត្តបទវឌ្ឍនេន តុយេបច្ចយោបិ។

អនុភវិតុំ គច្ឆតិ, អនុភវិតាយេ គច្ឆតិ, អនុភវិតវេ គច្ឆតិ, អនុភវិតុំ ឥច្ឆតិ, កាមេតិ, សក្កោតិ, ជានាតិ។ តថា កាលោ អនុភវិតុំ, សមយោ អនុភវិតុំ, វេលា អនុភវិតុំ ។ តថា អនុភវិតុំ មនោ, អនុភវិតុំ សោកោ, ចក្ខុ ទដ្ឋុំ, សោតំ សោតុំ, មនោ វិញ្ញាតុំ, ហត្ថោ កាតុំ, បាទោ គន្តុំ, ធនុ យុជ្ឈិតុំ, ជឡោ វត្តុំ, មន្ទោ គន្តុំ, អលសោ កត្តុន្តិ។

ឯត្ថ ច “កាលោ អនុភវិតុ”ន្តិអាទីសុ សត្តាវសេន ហេតុក្រិយា សិជ្ឈតិ, តស្មា “អនុភវិតុំ កាលោ ភវតី”តិអាទិនា អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

ឥមេ បនេត្ថ តាយេ, តុយេបយោគា – អាគតាម្ហ ឥមំ ធម្មសមយំ, ទក្ខិតាយេ អបរាជិតសង្ឃំ [ទី. និ. ២.៣៣២]។ អលញ្ហិ តេ ជគ្ឃិតាយេ, មមំ ទិស្វាន ឯទិសំ [ជា. ១.៥.១៣៧]។ កោ តាទិសំ អរហតិ ខាទិតាយេ [ជា. ១.១៦.៩២], អត្ថិ ហេហិតិ សោ មគ្គោ, ន សោ សក្កា ន ហេតុយេ [ពុ. វំ. ២.៩ ‘ហេតុយេ’], អរហសិ នំ យាចិតុយេ តុវម្បិ, អរហសិ នោ ជានិតុយេ កតានិ ឥច្ចាទិ។

៧២២. ភាវកម្មេសុ តព្ពានីយា [ក. ៥៤០; រូ. ៥៤៥; នី. ១១២៥]។

ភាវេ កម្មនិ ច តព្ព, អនីយា ហោន្តិ។ សុត្តបទវឌ្ឍនេន តព្យ, តាយ, តេយ្យបច្ចយាបិ ហោន្តិ។

អនុភវិតព្ពោ-ភោគោ, អនុភវិតព្ពា-សម្បត្តិ, អនុភវិតព្ពំ-សុខំ។

ពហុលាធិការា កត្តាទីស្វបិ ភវន្តិ, តបន្តីតិ តបនីយាបាបធម្មា, ឧបដ្ឋាតីតិ ឧបដ្ឋានីយោ-សិស្សោ។ បវុច្ចតិ ឯតេនាតិ បវចនីយោ-ឧបជ្ឈាយោ, និយ្យន្តិ ឯតេនាតិ និយ្យានីយោ, សោ ឯវ និយ្យានិកោ។

សិនា-សោចេយ្យេ, សិនាយន្តិ ឯតេនាតិ សិនានីយំចុណ្ណំ, ទីយតេ អស្សាតិ ទានីយោ-ព្រាហ្មណោ។ សម្មាវត្តតិ ឯត្ថាតិ សម្មាវត្តនីយោ-គុរុ។

តថ គាថា វុច្ចតិ –

> អរហត្ថេ ច សក្កត្ថេ, បត្តកាលេ ច បេសនេ;
> តព្ពាទយោ អតិសគ្គេ, អវស្សាធមិណេសុ ច។

តត្ថ “អរហ សក្ក វិសិដ្ឋេ កត្តរី”តិ វុត្តិយំ វុត្តំ, តស្មា ភវតីតិ ភព្ពោ, ភវិតុំ អរហតីតិ អត្ថោ, មជ្ជតីតិ មជ្ជំ, មទនីយំ, មជ្ជិតុំ សក្កោតីតិ អត្ថោ, ឯវម្បិ យុជ្ជតិ។

បត្តកាលេ-កត្តព្ពោ ភវតា កដោ, ឯស កាលោ កដករណស្សាតិ ទីបេតិ។

បេសនេ-គន្តព្ពោ ភវតា គាមោ, គច្ឆតុ ភវំ គាមន្តិ ទីបេតិ។

អតិសជ្ជនំ សម្ពោធនំ អតិសគ្គោ, ឧបទេសោ ចេវ វិធិ ច។ តត្ថ កត្តព្ពា’កត្តព្ពស្ស កម្មស្ស អាចិក្ខណំ **ឧបទេសោ**, ទានំ ទាតព្ពំ, សីលំ រក្ខិតព្ពំ, បាណោ ន ហន្តព្ពោ, អទិន្នំ ន អាទាតព្ពំ [ទី. និ. ៣.៨៥]។ កត្តព្ពា’កត្តព្ពាការទស្សនំ **វិធិ**, សក្កច្ចំ ទានំ ទាតព្ពំ, នោ អសក្កច្ចំ។

អវស្សកេ-គមនីយោ អភិសម្បរាយោ, អវស្សំ គន្តព្ពោតិ អត្ថោ។

យំ តណំ អទេន្តស្ស ទណ្ឌោ អាគច្ឆតិ, តទំ អធមិណំ នាម, សតំ មេ ទាតព្ពំ ភវតាតិ។

តមេ បនេត្ថ តព្វ, តាយ, តេយ្យបយោគា – ន ព្រាហ្មណេ អទ្ធិកេ តិដ្ឋមានេ, គន្តព្វមាហុ ទ្វិបទិន្ទ សេដ្ឋ [ជា. ១.១០.១៣ (គន្តព្ព)]។ ភូតគាមបាតព្យតា, កាមេសុ បាតព្យតា [បាចិ. ៩០], អលជ្ជិតាយេ លជ្ជន្តិ [ធ. ប. ៣១៦], លជ្ជិតាយេ ន លជ្ជរេ។ ឃាតេតាយំ វា ឃាតេតុំ, បព្ពាជេតាយំ វា បព្ពាជេតុំ [ម. និ. ១.៣៥៧], ញាតេយ្យំ, ទិដ្ឋេយ្យំ, បត្តេយ្យំ, វិទ្ទេយ្យំ មំ អមញ្ញថ [ជា. ២.២២.២៩៧]។

ត,តិ , តុ, តវន្តុ, តាវី, ត្វា, ត្វាន, តុន, តុំ, តវេ, តាយេ, តុយេ, តព្ព។ តមេ តការបច្ចយា នាម។

ករ, ខនុ, គា, គមុ, ជន, ឋា, តនុ, ថរ, ធា, ធរ, នមុ, បា, ផរ, ភរ, មន, មរ, រមុ, សរ, ហរ, ហន។

៧២៣. គមាទិរានំ លោបោន្តស្ស [ក. ៥៨៦-៧; រូ. ៦០០, ៦៣២; នី. ១១៩០, ១១៩១]។

គមាទីនំ មការ, នការន្តានំ រការន្តានញ្ច ធាតូនំ អន្តស្ស លោបោ ហោតិ កានុពន្ធេ តបច្ចយេ បរេ ត្វាទិវជ្ជិតេ។

ករ-ករណេ, ករីយិត្ថាតិ កតោ-វិហារោ, កតាគុហា, កតំ-គេហំ, សក្ករីយិត្ថាតិ សក្កតោ, មហាវុត្តិនា សន្តស្ស សោ។

‘ករោតិស្ស ខោ’តិ បាទិតោ ករស្ស កស្ស ខោ, សង្ខរីយិត្ថាតិ សង្ខតោ, អភិសង្ខតោ, វិសង្ខរិត្វ វិកិរីយិត្ថាតិ វិសង្ខតោ, ឧបករីយិត្ថ សជ្ជីយិត្ថាតិ ឧបក្ខដោ, ‘តថនរានំ ដឋណលា’តិ តស្ស ដោ។ ឯវំ ទុក្កដំ។

បរិតោ ករីយិត្ថាតិ បរិក្ខតោ, បុរតោ ករីយិត្ថាតិ បុរក្ខតោ, បុរេក្ខតោ វា, មហាវុត្តិនា បុរស្ស ឯត្តំ។

ខនុ-អវទារណេ, ខញ្ញិត្ថាតិ ខតោ-អាវាដោ។

គា-សទ្ទេ។

៧២៤. គាបានមី [ក. ៥៨៨; រូ. ៦២០; នី. ១១៩២]។

គា, បានំ អន្តោ ឦការោ ហោតិ កានុពន្ធេ តបច្ចយេ បរេ ត្វាទិវជ្ជិតេ។

គាយិត្ថាតិ គីតំ, សមោធានេត្វា គាយិត្ថាតិ សង្គីតោបរិយត្តិធម្មោ។

គមុ-គតិម្ហិ អគច្ឆីតិ គតោ, អគច្ឆីយិត្ថាតិ វា គតោ។ ឯវំ អាគតោ, ឧគ្គតោ, ទុគ្គតោ, និគ្គតោ, វិគតោ, សុគតោ, សង្គតោ, អនុគតោ, អបគតោ, អវគតោ, ឧបគតោ, អធិគតោ។

ជន-ជាតិយំ។

៧២៥. ជនិស្សា [ក. ៥៨៥; រូ. ៦១៩; នី. ១១៨៩]។

ជនិស្ស នស្ស អា ហោតិ កានុពន្ធេ តបច្ចយេ បរេ ត្វាទិវជ្ជិតេ។

អជាយិត្ថាតិ ជាតោ, ទុជ្ជាតោ, សុជាតោ, សញ្ជាតោ, អនុជាតោ, អវជាតោ, អតិជាតោ។

សុត្តវិភត្តេន អញ្ញស្មិម្បិ វណ្ណេ បរេ នស្ស អា ហោតិ, បុត្តំ វិជាយិត្វា, វិជាយិតុំ, វិជាយនំ, វិជាយន្តី-ឥត្ថី, វិជាយមានា, បុត្តំ ជនេតីតិ ជាយា ឥច្ចាទិ, សព្ពត្ថ មហាវុត្តិនា សរេ បរេ យាគមោ, មហាវុត្តិនា វា សព្ពត្ថ នស្ស យាទេសោ អាទិទីឃោ ច។

ហា-គតិនិវត្តិយំ។

៧២៦. ហាស្សិ [ក. ៥៨៨; រូ. ៦២០; នី. ១១៩២]។

ហាស្ស ឥ ហោតិ កានុពន្ធេ តការេ ត្វាទិវជ្ជិតេ។

អជ្ហាសីតិ ហិតោ, ឧជ្ជិតោ, និជ្ជិតោ, សណ្ហិតោ, អធិដ្ឋិតោ។

តនុ-វិត្ថារេ, អាតញ្ញិត្ថាតិ អាតតំ, វិតតំ, អាតតវិតតំ, តូរិយភេទោ។

ថរ-សន្ថរណេ, សន្ថរីយិត្ថាតិ សន្ថតោ, វិត្ថតោ។

ធា-ធារណេ។

៧២៧. ធាស្ស ហិ [ក. ៥១៧; រូ. ៤៨៨; នី. ១១០៥]។

ធាធាតុស្ស ធស្ស ហិ ហោតិ កានុពន្ធេ តការេ ត្វាទិវជ្ជិតេ។

អាធីយិត្ថាតិ អាហិតោ, អាគ្យាហិតោ, វិធីយិត្ថាតិ វិហិតោ, និធីយិត្ថាតិ និហិតោ, សន្ធីយិត្ថាតិ សំហិតោ, ឱធីយិត្ថាតិ ឱហិតោ, អភិធីយិត្ថាតិ អភិហិតោ, បិធីយិត្ថាតិ បិហិតោ, អបិហិតោ។ ទ្វិត្តេ បុព្ពស្ស តតិយត្តំ, 'ធាស្ស ហោ'តិ សុត្តេន បរស្ស ហត្តំ, អាទហិតោ, វិទហិតោ, និទហិតោ, សំទហិតោ, សទ្ទហិតោ វា, សន្និទហិតោ, ឱទហិតោ, បិទហិតោ, អបិទហិតោ, បរិទហិតោ។

ធរ-ធារណេ, ឧទ្ធរីយិត្ថាតិ ឧទ្ធដោ, សមុទ្ធដោ, និទ្ធដោ, តស្ស ដត្តំ។

នមុ-នមនេ, នមិត្ថាតិ នតោ, ឧន្នតោ, សមុន្នតោ, ឱនតោ, អវនតោ។

បា-បានេ, 'គាបានមី'តិ ឦត្តំ, បីយិត្ថាតិ បីតំ។

ផរ-ផរណេ, ផរិត្ថ, ផរីយិត្ថាតិ វា ផុដោ, វិប្ផុដោ, សម្ផុដោ, ឱផុដោ, មហាវុត្តិនា ផស្ស ឧត្តំ, តស្ស ដត្តំ។

ភរ-ធារណេ, ភរីយិត្ថាតិ ភតោ, អាភតោ, អាភដោ វា។ ឧទកាតលមុព្ភតោ, ឧព្ភតំ សង្ឃេន កឋិនំ [មហាវ. ៣១៧], សម្ភតំ ធនំ។

មន-ញាណេ, មតោ, មហាជនេន សម្មតោតិ មហាសម្មតោ, សម្មតា សីមា [មហាវ. ១៣៩], អនុមតោ, អភិមតោ។

មរ-បាណចាគេ, មរិត្វាតិ មតោ, កាលង្កតោ។

រមុ-កីឡាយំ, រមិត្វាតិ រតោ, អភិរតោ។

រមុ-ឧបរមេ , វិរតោ, បដិវិរតោ, ឧបរតោ។

សរ-គតិ, ចិន្តាសុ, ពហុលាធិការា កាលត្ថយេបិ តបច្ចយោ, សរតិ, អសរិ, សរិស្សតីតិ សតោ, អនុស្សតោ, បតិស្សតោ។

ហរ-ហរណេ, ហរីយិត្ថាតិ ហតោ, អាហតោ, និហតោ។

តស្ស ដត្តេ-អាហដោ, និហដោ, ឧទាហដោ, សមុទាហដោ, អវហដោ។

ហន-ហឹសាយំ, ហញ្ញិត្ថាតិ ហតោ, វិហតោ, សម្ហូហតោ អវិប្បវាសោ [មហាវ. ១៤៥], សម្ហូហតា សីមា [មហាវ. ១៤៦]។

តិបច្ចយម្ហិ ពហុលាធិការា អកានុពន្ធេបិ អន្តលោបោ។ បឋមំ ករីយតីតិ បកតិ, អាការោ អាកតិ, វិការោ វិកតិ, គាយនំ គីតិ, ឧគ្គីតិ, សង្គីតិ, អនុគាយនំ អនុគីតិ, គមនំ គតិ, គន្តព្ពាតិ វា គតិ, គច្ឆន្តិ ឯត្ថាតិ វា គតិ, អាគមនំ អាគតិ, សុគតិ, ទុគ្គតិ, សមាគមនំ សង្គតិ, ជននំ ជាតិ, ជាយន្តិ ឯតាយ, ឯត្ថាតិ វា ជាតិ, ឋានំ ឋិតិ, សណ្ឋិតិ, អវដ្ឋិតិ, បុនប្បុនំ តននំ សន្តតិ, ធារេន្តិ ឯតាយាតិ ធីតិ, មហាវុត្តិនា ឞត្តំ។

នមនំ នតិ, ឧន្នតិ, សមុន្នតិ, ឱនតិ, អវនតិ, ភវិតព្ពាតិ ភតិ, មនតិ ជានាតិ ឯតាយាតិ មតិ, វីវិធា មតិ វិមតិ, រមណំ រតិ, អារមណំ អារតិ, វិរមណំ វិរតិ, អភិរមណំ អភិរតិ, បដិវិរមណំ បតិវិរតិ, សរណំ សតិ, សរន្តិ ឯតាយាតិ វា សតិ, អនុស្សតិ, បដិស្សតិ, ឧបហននំ ឧបហតិ។

តវន្តុបច្ចយម្ហិ-អកាសីតិ កតវា, អហនីតិ ហតវា។

តាវីបច្ចយម្ហិ-កតាវី, ហតាវី។

ត្វាទីសុ –

៧២៨. តុំតុនតព្ពេសុ វា។

ករធាតុស្ស រ-ការស្ស អា ហោតិ វា តុំ, តុន, តព្ពេសុ។ តុនសទ្ទេន ត្វាន, ត្វាបិ សង្គយ្ហន្តិ។

៧២៩. ករស្សា តវេ។

ករស្ស រ-ការស្ស អា ហោតិ តវេបច្ចយម្ហិ។

កាតុំ, កាតវេ, កាតុន, កាតព្ពំ។

យថា ករស្ស, តថា មហាវុត្តិនា ហរស្ស រូបំ សិជ្ឈតិ, ហាថុំ, ហាតវេ, ហាតុន។ តេសំ តុណ្ណេន ហាតូន, មុញ្ចេ បុព្ពកតំ តណំ [ជា. ១.១៤.១០]។

ត្វាម្ហិ អាស្ស ឥត្តំ, អាហិត្វា, សោណ្ណាយុទកមាហិត្វា [ជា. ១.១០.៩ (...ហត្វា)]។

ឥតិ វិសំយោគរូបរាសិ។

សទិសសំយោគរូបរាសិ

អថ សទិសសំយោគរូបរាសិ វុច្ចតេ។

តុបច្ចយម្ហិ –

៧៣០. បររូបមយការេ ព្យញ្ជនេ។

យការវជ្ជិតេ ព្យញ្ជនបច្ចយេ បរេ សព្ពធាតូនំ អន្តព្យញ្ជនោ បររូបំ អាបជ្ជតេ។

ករោតីតិ កត្តា, កាតុំ អរហតិ, កាតុំ សក្កោតិ, ករណសីលោ, ករណធម្មោ, សក្កច្ចំ វា ករោតីតិ អត្ថោ។ ភរតីតិ ភត្តា, ហរតីតិ ហត្តា។

ត្វាទីសុ រ-ការស្ស អាត្តំ, សំយោគេ បរេ រស្សត្តញ្ច, កត្វា, កត្វាន។

បររូបត្តំ, កត្តូន, កត្តុំ, កត្តព្ពំ, ភរណំ ភត្តុំ, ភត្តវេ, ហរណំ ហត្តុំ, អភិហត្តុំ, ហត្តវេ។

អាប, ណាប, ខិប, គុប, ចជ, ញប, ញាប, តប, ទីប, ធូប, បទ, ភជ, ភុជ, មទ, មិទ, យុជ, វិច, វន្ធ, លិប, លុប, វច, វតុ, វទ, វប, វិច, សន្ធ, សិច, សម្ភុ, សូច, សូទ, សុប។

ធាត្វន្តព្យញ្ជនស្ស បររូបត្តំ, តបច្ចយម្ហិ វិបុព្ពោ អាបព្យាបនេ, ព្យាបយតិ ខិប្បំ ញាណព្យាបនេន ព្យាបិតុំ សក្កោតីតិ ព្យត្តោ, វិយត្តោ។

បរិបុព្ពោ បរិយាបុណនេ បហុត្តេ ច, បរិយត្តោ។

សំបុព្ពោ បរិបុណ្ណភាវេ, សមាបយិត្ថាតិ សមត្តោ, បរិសមត្តោ។

អាបុព្ពោ ណាប-បេសនេ, អាណាបីយិត្ថាតិ អាណត្តោ។

ខិប-ខិបនេ, ខិបីយិត្ថាតិ ខិត្តោ-ទណ្ឌោ, ខិត្តា-មត្តិកា, ខិត្តំ-លេឌ្ឌុ។ ឯវំ សព្ពត្ថ។ បក្ខិត្តោ, ឧក្ខិត្តោ, និក្ខិត្តោ, វិក្ខិត្តោ, ឧិក្ខិត្តោ, សំខិត្តោ។

គុប-គុត្តិយំ, គោបីយិត្ថាតិ គុត្តោ, សំគុត្តោ។

ចជ-ចាគេ, ចជីយិត្ថាតិ ចត្តោ។

ឧប-បញ្ញាបនេ, បញ្ញបីយិត្ថាតិ បញ្ញត្តោ-វិនយោ, បញ្ញត្តំសិក្ខាបទំ, បញ្ញត្តំ-អាសនំ។

ញប-ញាបនេ, វិកតិធាតុ នាមេសា ការិតន្តត្តា, បញ្ញាបីយិត្ថាតិ បញ្ញត្តោ, សញ្ញាបីយិត្ថាតិ សញ្ញត្តោ, វិញ្ញាបីយិត្ថាតិ វិញ្ញត្តោ។

តប-សន្តាបេ, អតប្បីតិ តត្តោ, សន្តត្តោ។

ទីប-ទិត្តិយំ, អទីបិត្ថាតិ ទិត្តោ, បទិត្តោ, អាទិត្តោ។

ធូប-សោណ្ឌិយេ , ធូបតិ, អធូបិ, ធូបិស្សតីតិ ធុត្តោ, សុរាធុត្តោ, អក្ខធុត្តោ [សុ. និ. ១០៦]។

បទ-គតិយំ, អបជ្ជីតិ បត្តោ, និបត្តោ, សម្បត្តោ។

ភជ-សម្ភត្តិយំ, ភជតីតិ ភត្តោ, សម្ភត្តោ។

វិបុព្ពោ បុថក្ករណេ, វិភជិត្ថាតិ វិភត្តោ។

ភុជ-បាលន, ព្យវហរណេសុ, ភុញ្ជិត្ថ, ភុញ្ជីយិត្ថាតិ វា ភុត្តោ, បរិភុត្តោ។

មទ-ឧម្មាទេ, មជ្ជិត្ថាតិ មត្តោ, សម្មត្តោ, បមត្តោ, ឧម្មត្តោ។

មិទ-សិនេហនេ, មិជ្ជតីតិ មិត្តោ។

យុជ-យោគេ, យុញ្ជតីតិ យុត្តោ, បយុត្តោ, ឧយ្យុត្តោ, និយុត្តោ, វិយុត្តោ, សំយុត្តោ, សញ្ញុត្តោ។

រិច-វិរិញ្ចនេ, រិញ្ចតីតិ រិត្តោ។

រន្ជ-រាគេ, រញ្ជតីតិ រត្តោ, សារត្តោ, វិរត្តោ។

លិប-លិម្បនេ, លិម្បីយិត្ថាតិ លិត្តោ, ឧល្លិត្តោ, អវលិត្តោ។

លុប-អទស្សនេ, លុប្បតីតិ លុត្តោ។

វច-វិយត្តិយំ វាចាយំ។

៧៣១. វចាទីនំ វស្សុដ វា [ក. ៥៧៩; រូ. ៦២៩; នី. ១១៨២]។

វចាទីនំ វស្ស ឧដ ហោតិ វា កានុពន្ធេ ត-ការបច្ចយេ ត្វាទិវជ្ជិតេ។

វុច្ចិត្ថាតិ ឧត្តោ-ធម្មោ, ឧត្តា-កថា, ឧត្តំ-វចនំ, និរុត្តោ, និរុត្តា, និរុត្តំ, វាគមោ។

៧៣២. អស្សុ។

វចាទីនំ អស្ស ឧ ហោតិ កានុពន្ធេ ត-ការបច្ចយេ ត្វាទិវជ្ជិតេ។

វុត្តោ-ធម្មោ, វុត្តា-កថា, វុត្តំ-វចនំ។

វតុ-វត្តនេ, វត្តតីតិ វត្តោ, បវត្តោ, និវត្តោ។

វប-ពីជនិក្ខេបេ, វបីយិត្ថាតិ វុត្តំ-ពីជំ, ‘អស្សុ’តិ ឧត្តំ។

វិច-វិវេចនេ, វិវិច្ចិត្ថាតិ វិវិត្តោ។

សន្ជ-សង្គេ, សញ្ជតីតិ សត្តោ, អាសត្តោ, វិសត្តោ។

សិច-សេចនេ, សិញ្ចីយិត្ថាតិ សិត្តោ, អាសិត្តោ, អវសិត្តោ, អភិសិត្តោ។

សូច-សូចនេ, អត្ថំ សូចេតីតិ សុត្តំ។

សូទ-បគ្ឃរណេ, អត្ថំ សូទតីតិ សុត្តំ។

សុប-សោប្បនេ, សុបតីតិ សុត្តោ ឥច្ចាទិ។

តិបច្ចយម្ហិ-ព្យាបនំ ព្យត្តិ, វិយត្តិ, បរិយាបុណនំ បរិយត្តិ, សមាបនំ សមត្តិ, បរិសមត្តិ, អាណាបនំ អាណត្តិ, គោបនំ គុត្តិ, ញាបនំ ញត្តិ, បញ្ញាបនំ បញ្ញត្តិ, សញ្ញាបនំ សញ្ញត្តិ, វិញ្ញាបនំ វិញ្ញត្តិ។

តប-តប្បនេ, តប្បនំ តិត្តិ, មហាវុត្តិនា អស្ស ឥត្តំ។ ទីបនំ ទិត្តិ, បជ្ជនំ បត្តិ, អាបត្តិ, ឧប្បត្តិ, និប្បត្តិ, វិបត្តិ, សម្បត្តិ, ភជនំ ភត្តិ, សម្ភត្តិ, ភុញ្ជនំ ភុត្តិ, យុញ្ជនំ យុត្តិ, រិញ្ចនំ រិត្តិ, និទ្ទាវេគា វុច្ចតិ អត្តោ ឯតាយាតិ និរុត្តិ, វុច្ចតិ សុត្តស្ស អត្ថោ ឯតាយាតិ វុត្តិ។ “វិវរីយតិ សុត្តស្ស អត្ថោ ឯតាយាតិ វុត្តិ”តិបិ វទន្តិ។ វត្តនំ វុត្តិ, ជីវិតវុត្តិ, តទាយត្តវុត្តិ, ‘អស្សុ’តិ អស្ស ឧត្តំ។ វិវេចនំ វិវិត្តិ, សជ្ជនំ សត្តិ, អាសត្តិ, វិសត្តិ ឥច្ចាទិ។

តុបច្ចយម្ហិ-ខិបតីតិ ខិត្តា, គោបេតីតិ គុត្តា, ចជតីតិ ចត្តា។

ឥធ ឆិទ, ភិទាទយោបិ វត្តព្ពា, ឆិន្ទតីតិ ឆេត្វា, ភិន្ទតីតិ ភេត្វា, ភជតីតិ ភត្វា, ភុញ្ជតីតិ ភុត្វា, ភោត្វា, យុត្វា, រិត្វា, លិត្វា, លុត្វា, វចតិ វទតីតិ វា វត្វា, វិវិច្ចតីតិ វិវិត្វា, សញ្ជតីតិ សត្វា, សុប្បតីតិ សុត្វា ឥច្ចាទិ។

តវន្តុបច្ចយម្ហិ-ខិបិត្ថាតិ ខិត្តវា, គោបិត្ថាតិ គុត្តវា, ចជិត្ថាតិ ចត្តវា, ឆិន្ទិត្ថាតិ ឆេត្តវា។

ភជ-បុថក្ករណេ, ភាជិត្ថាតិ ភត្តវា, វិភត្តវា, អភុញ្ជីតិ ភុត្តវា, អយុញ្ជីតិ យុត្តវា ឥច្ចាទិ។

តាវីបច្ចយម្ហិ-ខិត្តាវី, គុត្តាវី, ចត្តាវី, ឆេត្តាវី, វិភត្តាវី, ភេត្តាវី, ភុត្តាវី, យុត្តាវី ឥច្ចាទិ។

ត្វាទីសុ បររូបត្តេ មហាវុត្តិនា តិណ្ណំ ព្យញ្ជនានំ អាទិព្យញ្ជនស្ស លោបោ, ឆេត្វា, ឆេត្វាន, ឆេត្តូន, វិភត្វា, វិភត្វាន, វិភត្តូន, ភុត្វា, ភុត្វាន, ភុត្តូន ឥច្ចាទិ។

តុំ, តវេសុ-ឆេត្តុំ, ឆេត្តវេ, ឆេតុំ, ឆេតវេ វា, អាទិព្យញ្ជនស្ស លោបោ។ វិភត្តុំ, វិភត្តវេ, ភេត្តុំ, ភេត្តវេ, ភោត្តុំ, ភោត្តវេ, អាទិវុទ្ធិ ឥច្ចាទិ។

តព្ពបច្ចយេ-ឆេត្តព្ពំ, ឆេតព្ពំ វា, ភេត្តព្ពំ, ភោត្តព្ពំ, វុច្ចតីតិ វត្តព្ពំ ឥច្ចាទិ។

ឥតិ សទិសសំយោគរូបរាសិ។

វគ្គន្តរូបរាសិ

អថ វគ្គន្តរូបរាសិ វុច្ចតេ។

កមុ, កិលមុ, ខនុ, ខមុ, គមុ, តនុ, តិមុ, ទមុ, ភមុ, មន, យមុ, វមុ, សមុ, ហន។

៧៣៣. មនានំ និគ្គហីតំ។

មការ, នការន្តានំ ធាតូនំ អន្តោ មការោ នការោ ច និគ្គហីតំ ហោតិ យការវជ្ជិតេ ព្យញ្ជនេ បរេ។ ‘វគ្គេ វគ្គន្តោ’តិ និគ្គហីតស្ស វគ្គន្តត្តំ។

កមុ-បាទគមនេ, បក្កមិត្ថាតិ បក្កន្តោ, បាទេន អក្កមិត្ថាតិ អក្កន្តោ, ឧក្កន្តោ, វិក្កន្តោ, និក្ខន្តោ, ‘និតោ កមស្សា’តិ កស្ស ខត្តំ, សង្កន្តោ, ឱក្កន្តោ, អវក្កន្តោ, អបក្កន្តោ, អតិក្កន្តោ, បដិក្កន្តោ, កស្ស ទ្វិត្តានិ។

កិលមុ-ខេទេ, កិលមិត្ថាតិ កិលន្តោ។

តិមុ-អទ្ទភាវេ, តេមយិត្ថាតិ តិន្តោ។

ទមុ-ទមនេ, ទមិត្ថាតិ ទន្តោ។

ភមុ-អនវត្ថានេ, ភមិត្ថាតិ ភន្តោ, វិព្ភន្តោ។

មន-ញាណេ, មនតីតិ មន្តោ។

វមុ-ឧគ្គិលនេ, វមិត្ថាតិ វន្តោ។

សមុ-សន្តិយំ, សម្មតីតិ សន្តោ, ឧបសន្តោ, វូបសន្តោ។

សមុ-ខេទេ, សម្មតិ ខិជ្ជតីតិ សន្តោ ឥច្ចាទិ។

តិបច្ចយម្ហិ-កាមនំ កន្តិ, និកាមនំ និកន្តិ, បក្កមនំ បក្កន្តិ, ខមនំ ខន្តិ, តននំ តន្តិ, ទមនំ ទន្តិ, ភមនំ ភន្តិ, វិព្ភន្តិ, មននំ មន្តិ, សមនំ សន្តិ ឥច្ចាទិ។

តុបច្ចយេ-បក្កមតីតិ បក្កន្តា, ខនតីតិ ខន្តា, ខមតីតិ ខន្តា, គច្ឆតីតិ គន្តា, តនោតីតិ តន្តា, តេមយតីតិ តិន្តា, ទមយតីតិ ទន្តា, ភមតីតិ ភន្តា, មនតីតិ មន្តា។

និបុព្ពោ យមុ-និយមនេ, និយាមេតីតិ និយន្តា, វមតីតិ វន្តា, សមតីតិ សន្តា, ហនតីតិ ហន្តា ឥច្ចាទិ។

ត្វាទីសុ-គន្ត្វា, គន្ត្វាន, គន្តូន, មន្ត្វា, មន្ត្វាន, មន្តូន, ហន្ត្វា, ហន្ត្វាន, ហន្តូន ឥច្ចាទិ។

តុំ, តវេសុ-បក្កន្តុំ, បក្កន្តវេ, ខននំ ខន្តុំ, ខន្តវេ, គមនំ គន្តុំ, គន្តវេ, មននំ មន្តុំ, មន្តវេ, ហននំ ហន្តុំ, ហន្តវេ ឥច្ចាទិ។

តព្ពម្ហិ-អភិក្កន្តព្ពំ, បដិក្កន្តព្ពំ, ខញ្ញតេតិ ខន្តព្ពំ, គច្ឆីយតេតិ គន្តព្ពំ, មញ្ញតេតិ មន្តព្ពំ, វមីយតេតិ វន្តព្ពំ, ហញ្ញតេតិ ហន្តព្ពំ ឥច្ចាទិ។

ឥតិ វគ្គន្តរូបរាសិ។

ធាត្វន្តវិការរាសិ និដ្ឋិតោ។

បច្ចយវិការរាសិ

កាទេសរាសិ

អថ បច្ចយវិការរាសិ វុច្ចតេ។

៧៣៤. បចា កោ [ក. ៥៨៣; រូ. ៦១៧; នី. ១១៨៦]។

បចម្ហា ត, តវន្តូនំ តស្ស កោ ហោតិ។

បច្ចិត្ថាតិ បក្កោ, បក្កវា។

ពហុលាធិការា តបច្ចយោ កាលត្តយេបិ ហោតិ, អសក្ខិ, សក្ខតិ, សក្ខិស្សតីតិ សក្កោ, មហាវុត្តិនា តបច្ចយស្ស កោ។

មុច-មោចនេ។

៧៣៥. មុចា វា [ក. ៥៨៣; រូ. ៦១៧; នី. ១១៨៦]។

មុចម្ហា ត, តវន្តូនំ តស្ស អនន្តរស្ស កោ ហោតិ វា។

ឱមុច្ចិត្ថាតិ ឱមុក្កោ, ឱមុក្កវា, បដិមុក្កោ, បដិមុក្កវា។

សុស-សោសនេ។

៧៣៦. សុសា ខោ [ក. ៥៨៣; រូ. ៦១៧; នី. ១១៨៦]។

សុសម្ហា ត, តវន្តូនំ តស្ស ខោ ហោតិ។

សុស្សិត្ថាតិ សុក្ខោ, សុក្ខវា។

៧៣៧. គោ ភន្ជាទីហិ [ក. ៥៧៧; រូ. ៦២៨; នី. ១១៨០]។

ភន្ជាទីហិ ត, តវន្តូនំ តស្ស គោ ហោតិ។

អភញ្ជិត្វាតិ ភគ្គោ, ភគ្គវា, ឱភគ្គោ, សម្ភគ្គោ, បលិភគ្គោ។

លគ-លគ្គនេ, លគិត្វាតិ លគ្គោ, លគ្គវា, វិលគ្គោ, វិលគ្គវា។

មុជ-មុជ្ជនេ, មុជ្ជិត្វាតិ មុគ្គោ, មុគ្គវា, និមុគ្គោ, ឧម្មុគ្គោ។

វិជ-ភយ, ចលនេសុ, សំវិជិត្វាតិ សំវិគ្គោ, សំវិគ្គវា, ឧព្ពិគ្គោ, ឧព្ពិគ្គវា។

លុជ-វិនាសេ, បលុជិត្វាតិ បលុគ្គោ, បលុគ្គវា, ឱលុគ្គោ, ឱលុគ្គវា, វិលុគ្គោ, វិលុគ្គវា ឥច្ចាទិ។

ឥតិ កាទេសរាសិ។

ឋាទេសរាសិ

ឥសុ , អាស, ឯស, កស, កិស, កិលិស, កុស, ឃុស, ជុស, តុស, ទិស, ទុស, ទំស, នស, បិស, បុស, បុច្ឆ, ផុស, ភស្ស, ភជ្ជ, មជ, មស, មុស, វស្ស, វិស, សជ, សិស, សិលិស, ហស, ហស្ស, ហំស។

៧៣៨. សានន្តរស្ស តស្ស ឋោ [ក. ៥៧៣; រូ. ៦២៦; នី. ១១៧៦ (ថោកំ វិសទិសំ)]។

សការន្តេហិ ធាតូហិ បរស្ស អនន្តរស្ស បច្ចយតការស្ស ឋោ ហោតិ, ធាត្វន្តស្ស បររូបត្តំ, ‘ចតុត្ថទុតិយេស្វេស’ន្តិ សំយោគាទិស្ស បឋមត្តំ។

ឥសុ-ឥច្ឆា, កន្តីសុ, ឥច្ឆីយតេតិ ឥដ្ឋោ, បរិយិដ្ឋោ។

អាស-ឧបវេសនេ, វិបរិតតោ អាសតិ ឧបវិសតីតិ វិបល្លដ្ឋោ។

កស-វប្បនេ វិលេខនេ ច។

៧៣៩. កសស្សិម ច វា [ក. ៥៧៣; រូ. ៦២៦; នី. ១១៧៦ (ថោកំ វិសទិសំ)]។

កសម្ហា បរស្ស បច្ចយតការស្ស ឋោ ហោតិ, កសស្ស អាទិសរម្ហា បរំ ឥម ច ហោតិ វា។

កស្សិត្វាតិ កិដ្ឋំ-សស្សំ, កដ្ឋំ វា។

ឧបបុព្ពោ អាសន្នេ, ឧបកដ្ឋោ។

វិបុព្ពោ បវាសេ, វូបកដ្ឋោ។

កិស-ហានិម្ហិ, បជិកិដ្ឋោ, និហីនោតិ អត្ថោ។

កិលិស-វិពាធនេ ឧបតាបេ ច, កិលិស្សតីតិ កិលិដ្ឋោ, សំកិលិដ្ឋោ, ឧបក្កិលិដ្ឋោ។

កុស-អក្កោសេ, អក្កោសីយិត្ថាតិ អក្កុដ្ឋោ។ អក្កុដ្ឋោ ជាតិវាទេន។

ឃុស-សទ្ទេ , ឃោសីយិត្ថាតិ ឃុដ្ឋោ, សង្ឃុដ្ឋោ។ អច្ឆរាគណសង្ឃុដ្ឋំ [សំ. និ. ១.៤៦]។ ឧគ្ឃុដ្ឋោ។

ជុស-សេវាយំ, ជុសីយិត្ថាតិ ជុដ្ឋោ។

តុស-បីតិម្ហិ, តុស្សិត្វាតិ តុដ្ឋោ, សន្តុដ្ឋោ។

ទិស-បេក្ខនេ, បស្សីយិត្ថាតិ ទិដ្ឋោ, សន្ទិដ្ឋោ។

ទិសី-កថនេ, ឧទ្ទិសីយិត្ថាតិ ឧទ្ទិង្ខោ, និទ្ទិសីយិត្ថាតិ និទ្ទិង្ខោ, អបទិសីយិត្ថាតិ អបទិង្ខោ។

ទុស-ទូសនេ, ទុសីយិត្ថាតិ ទុង្ខោ។

ទំស-ទំសនេ, ទំសីយិត្ថាតិ ទង្ខោ, និគ្គហិតលោបោ។

នស-អទស្សនេ, នស្សិត្ថាតិ នង្ខោ, វិនង្ខោ។

បិស-ចុណ្ណិយេ, បិសីយិត្ថាតិ បិង្ខំ។

បុស-បោសនេ, បោសីយិត្ថាតិ បុង្ខោ, បរបុង្ខោ។

ផុស-សម្ផស្សេ, ផុសីយិត្ថាតិ ផុង្ខោ, សម្ផុង្ខោ។

ភស្ស-កថនេ ចវនេ ច, ភស្សិត្ថាតិ ភង្ខោ, អាភង្ខោ។

មស-អាមសនេ វិជ្ឈនេ ច, មសីយិត្ថាតិ មង្ខោ, អាមង្ខោ, ឱមង្ខោ, ឧម្មង្ខោ។ សត្តិយា វិយ ឱមង្ខោ [សំ. និ. ១.២១]។

មុស-នស្សនេ, មុស្សិត្ថាតិ មុង្ខោ, បមុង្ខោ, សម្មុង្ខោ។

វស្ស-សេចនេ, វស្សិត្ថាតិ វុង្ខោ-ទេវោ, ‘អស្សូ’តិ ឧត្តំ។

វិស-បវេសនេ, បវិសិត្ថាតិ បវិង្ខោ, និវិង្ខោ, ឧបវិង្ខោ។

សិស-សេសេ, អវសេសិត្ថាតិ អវសិង្ខោ។

វិបុព្ពោ វិសេសនេ, វិសេសិត្ថាតិ វិសិង្ខោ។

សិលិស-សិលេសនេ, សិលិស្សិត្ថាតិ សិលិង្ខោ។

ហស-ហាសេ, ហសិត្ថាតិ ហង្ខោ, បហង្ខោ។

ហស្ស, ហំសធាតុយោ សទិសា ឯវ។

បុច្ឆ-បុច្ឆាយំ។

៧៤០. បុច្ឆាទិតោ [ក. ៥៧១; រូ. ៦២៦; នី. ១១៧៦]។

បុច្ឆាទីហិ បរស្ស អន្តរស្ស បច្ចយតការស្ស ឋោ ហោតិ។

បុច្ឆីយិត្ថាតិ បុង្ឋោ។

ភជ្ជ-ភជ្ជនេ, ភជ្ជិត្ថាតិ ភដ្ឋំ-ធញ្ញំ។

មជ-សុទ្ធិយំ, សុដ្ឋុ មជ្ជិត្ថាតិ សម្មដ្ឋោ-ភូមិភាគោ។

សជ-សំសគ្គាទីសុ, សំសជ្ជិត្ថាតិ សំសដ្ឋោ, វិសដ្ឋោ, និសដ្ឋោ, ឱសដ្ឋោ។

យជ-បូជាយំ។

៧៤១. យជស្ស យស្ស ដិយី [ក. ៦១០; រូ. ៦២៧; នី. ១២១៥]។

យជស្ស យការស្ស ជិ, យិអាទេសា ហោន្តិ កានុពន្ធេ បច្ចយតការេ ត្វាទិវជ្ជិតេ។

យជិត្វាតិ ឥដ្ឋោ, យិដ្ឋោ។

តិបច្ចយម្ហិ-បរិយេសនំ បរិយេដ្ឋិ។

ឯស-គវេសនេ, ឯសនំ ឯដ្ឋិ, បរិយេដ្ឋិ, តុស្សនំ តុដ្ឋិ, សន្តុដ្ឋិ, ទស្សនំ ទិដ្ឋិ, សទ្ទិដ្ឋិ, វស្សនំ វុដ្ឋិ, ‘អស្សូ’តិ ឧត្តំ។ វិសជ្ជនំ វិសដ្ឋិ។

ត្វាទីសុ-ទិស-បេក្ខនេ, ‘ទិសស្ស បស្សទស្សទសាទទក្ខា’តិ សុត្តេន ទិសស្ស ទសាទេសោ, មហាវុត្តិនា វការលោបោ, ទដ្ឋា, ទដ្ឋាន, ទដ្ឋុន។

‘តុំយានា’តិ ត្វាបច្ចយស្ស តុំអាទេសោ។ នេក្ខមំ ទដ្ឋុ ខេមតោ [សុ. និ. ៤២៦], គាថាវសេន និគ្គហីតលោបោ។

តុំ, តវេសុ-ទដ្ឋុំ, ទដ្ឋវេ, បុច្ឆនំ បុដ្ឋុំ, បុដ្ឋវេ។

តព្ពម្ហិ-តុស្សិតព្ពន្តិ តុដ្ឋព្ពំ, តោដ្ឋព្ពំ, បស្សិតព្ពន្តិ ទដ្ឋព្ពំ, បុច្ឆិតព្ពន្តិ បុដ្ឋព្ពំ, ផុសិតព្ពន្តិ ផោដ្ឋព្ពំ។

ឥតិ ឋាទេសរាសិ។

ឍាទេសរាសិ

៧៤២. ទហា ឍោ [ក. ៥៧៦; រូ. ៦០៧; នី. ១១៧៩]។

ទហម្ហា បរស្ស អនន្តរស្ស បច្ចយតការស្ស ឍោ ហោតិ, បររូបត្តេ សំយោគាទិស្ស តតិយត្តំ។

ទហ-ទយ្ហនេ, ទយ្ហិត្វាតិ ទឌ្ឍោ។

៧៤៣. ពហស្សុម ច [ក. ៥៧៦; រូ. ៦០៧; នី. ១១៧៩]។

ពហម្ហា បរស្ស អនន្តរស្ស តស្ស ឍោ ហោតិ, ពហស្ស អាទិសរម្ហា ឧម ច ហោតិ។

ពហ-វុទ្ធិយំ, អពហីតិ ពុឌ្ឍោ, ពស្ស វោ, វុឌ្ឍោ។

តិម្ហិ-ពហនំ វុឌ្ឍិ។

៧៤៤. លោបោ វឌ្ឍា តិស្ស [‘ត្តិស្ស’ (ពហូសុ)]។

វឌ្ឍម្ហា បរស្ស តិបច្ចយស្ស តការស្ស លោបោ ហោតិ។

វឌ្ឍ-វឌ្ឍនេ, វឌ្ឍនំ វុឌ្ឍិ។

ឥតិ ឍាទេសរាសិ។

ណាទេសរាសិ

គិរ ខី, ចរ, ជរ, តរ, ថរ, បូរ។

៧៤៥. គិរាទីហិ ណោ។

គិរាទីហិ បរស្ស ត, តវន្តូនំ តការស្ស អនន្តរភូតស្ស ណោ ហោតិ, ធាត្វន្តស្ស បររូបត្តំ។

កិរ-អាកិរណេ សម្មិស្សេន, ខិបនេសុ ច, កិរិត្វាតិ កិណ្ណោ, បកិណ្ណោ, អាកិណ្ណោ, វិក្កិណ្ណោ, សំកិណ្ណោ, សមាកិណ្ណោ។

បូរ-បូរណេ, បូរិត្វាតិ បុណ្ណោ, សម្បុណ្ណោ, បរិបុណ្ណោ។

ខី-ខយេ, ខិយិត្វាតិ ខីណោ។

កិណ្ណវា, បុណ្ណវា, ខីណវា។

៧៤៦. តរាទីហិ រិណ្ណោ [ក. ៥៨១; រូ. ៦១៦; នី. ១១៨៤]។

តរាទីហិ បរេសំ ត, តវន្តូនំ តការស្ស អនន្តរភូតស្ស រិណ្ណោ ហោតិ។ ‘រានុពន្ធេន្តសរាទិស្សា’តិ ធាត្វន្តព្យញ្ជនស្ស អាទិសរស្ស ច លោបោ។

ចរ-គតិ, ភក្ខនេសុ, ចរិត្វា, ចរីយិត្វាតិ វា ចិណ្ណោ, អាចិណ្ណោ, សមាចិណ្ណោ។

ជរ-ជិរណេ, ជិយ្យិត្វាតិ ជិណ្ណោ, អនុជិណ្ណោ, បរិជិណ្ណោ។

តរ-តរណេ, តរិត្វាតិ តិណ្ណោ, ឧត្តិណ្ណោ, និត្តិណ្ណោ, វិតិណ្ណោ, ឱតិណ្ណោ, សមោតិណ្ណោ។

ថរ-វិត្ថារេ, វិត្ថរិត្វាតិ វិត្ថិណ្ណោ។

ចិណ្ណវា, ជិណ្ណវា, តិណ្ណវា, វិត្ថិណ្ណវា។

ឥតិ ណាទេសរាសិ។

ថាទេសរាសិ

៧៤៧. ធស្តោឱស្តា។

ធស្តោ , ឧត្រស្តោតិ ឯតេ សទ្ទា តបច្ចយន្តា សិជ្ឈន្តិ។

ធំស-វិទ្ធំសនេ, វិទ្ធំសតីតិ វិទ្ធស្តោ, វិទ្ធំសិតោ វា។

តស-សន្តាសេ, ឧត្រសតីតិ ឧត្រស្តោ, ឧត្តសិតោ វា។

ភស-ភស្មីករណេ, ភសន្តិ ភស្មី ករោន្តិ ឯតេនាតិ ភស្តា, ភស្ត្រា វា, កម្មារគគ្គរី, ឯវមាទីនិបិ ឥធ វេទិតព្ពានិ។

៧៤៨. សាស វស សំស ហំសា ថោ [‘...សំស សសា ថោ’ (ពាហុសុ)]។

ឯតេហិ បរស្ស អនន្តរស្ស បច្ចយតការស្ស ថោ ហោតិ។

សាស-អនុសិដ្ឋិម្ហិ។

៧៤៩. សាសស្ស សិសា [‘សាសស្ស សិស វា’ (ពាហុសុ)]។

សាសស្ស សិសា ហោន្តិ កានុពន្ធេ បច្ចយតការេ ត្វាទិវជ្ជិតេ, ធាត្វន្តស្ស បររូបត្តំ សំយោគាទិស្ស ច បឋមត្តំ។

សាសីយតីតិ សិត្ថោ, អនុសាសីយតីតិ អនុសិដ្ឋោ។ “អនុសិដ្ឋោ សោ មយា”តិ [មហាវ. ១២៦] ឯត្ថ បន ត្ថការស្ស ដ្ឋការោតិ វុត្តិយំ វុត្តោ។ តំ តំ អត្ថំ សាសតិ ឯត្ថ, ឯតេនាតិ វា សត្ថំ, សទ្ទសត្ថំ, វេទសត្ថំ។

វស-និវាសេ, ‘អស្ស’តិ ឧត្តំ, អវសិតិ វុត្ថោ, វសីយិត្វាតិ វា វុត្ថោ, វស្សំ វសិត្វាតិ វស្សំវុត្ថោ, អាវសីយិត្វាតិ អាវុត្ថំ-ជេតវនំ, និវសិត្វាតិ និវុត្ថោ, អជ្ឈាវសិត្វាតិ អជ្ឈាវុត្ថោ។ ពហុលាធិការា “វុត្ថេ អធិវត្ថា ទេវតា”តិ [បាចិ. ៨៦] ឯត្ថ ឧត្តំ នត្ថិ។ ឧបោសថំ ឧបវសិត្វាតិ ឧបោសថំឧបវុត្ថោ, ឧបវសីយិត្វាតិ វា ឧបវុត្ថោឧបោសថោ, បរិវាសំ បរិវសិត្វាតិ បរិវាសំបរិវុត្ថោ, បរិវសីយិត្វាតិ វា បរិវុត្ថោ-បរិវាសោ។

សំស-បសំសនេ, បសំសីយិត្វាតិ បសត្ថោ។

ហំស-បហំសនេ, ហំសីយិត្វាតិ ហត្ថោ, និគ្គហីតលោបោ, បហត្ថោ។

តិបច្ចយម្ហិ-អនុសាសនំ អនុសិត្ថិ, អនុសិដ្ឋិ វា, និវសនំ និវុត្ថិ។

តុបច្ចយម្ហិ-សទេវកំ លោកំ សាសតិ អនុសាសតីតិ សត្ថា។

តវន្តុបច្ចយម្ហិ-និវសិត្វាតិ និវុត្ថវា។

តាវីម្ហិ-និវុត្ថាវី។

តុំ, តវេសុ-វសនំ វត្ថុំ, វត្ថវេ។

តព្ពម្ហិ-ទ្វារមូលេ វត្ថព្ពំ, សភាយេ វត្ថព្ពំ។

វស-បរិទហនេ, ពហុលាធិការា ឧត្តំ នត្ថិ, វាសិតព្ពន្តិ វត្ថំ, និវាសីយិត្វាតិ និវត្ថំ, វត្ថព្ពំ, និវត្ថព្ពំ។

ឥតិ ថាទេសរាសិ។

ធាទេសរាសិ

ឥធ, កុធ, គិធ, ពាធ, ពុធ, ពុធិ, មិធ, យុធ, រាធ, វុធ, វិធ, សិធ, សុធ, ថភិ, រភ, លភ, លុភ, សម្ភុ, ទុហ, នហ, មុហ។

៧៥០. ធោ ធភហេហិ [ក. ៥៧៦; រូ. ៦០៧; នី. ១១៧៩; ‘ធោ ធហភេហិ’ (ពហូសុ)]។

ឯតេហិ បរស្ស អនន្តរស្ស តស្ស ធោ ហោតិ។

ឥធ-ឥជ្ឈនេ , ធាត្វន្តស្ស បររូបត្តំ សំយោគាទិស្ស ច តតិយត្តំ, សមិជ្ឈិត្វាតិ សមិទ្ធោ-មហទ្ធនោ។

កុធ-កោបេ, កុជ្ឈតីតិ កុទ្ធោ, សំកុទ្ធោ។

គិធ-គេធេ, គិជ្ឈិត្វាតិ គិទ្ធោ, អនុគិទ្ធោ, អភិគិទ្ធោ។

ពធ-ពន្ធនេ, ពជ្ឈិត្វាតិ ពទ្ធោ, បពទ្ធោ, អាពទ្ធោ, និពទ្ធោ។

ពុធ-ញាណេ ជាគរេ វិកសនេ ច, ពុជ្ឈតិ ជានាតីតិ ពុទ្ធោ, សម្ពុទ្ធោ, សម្មាសម្ពុទ្ធោ, បពុជ្ឈតិ ជាគរោតីតិ វា បពុទ្ធោ, បដិពុទ្ធោ។

ពុធិ-និវារណេ, បរិពុន្ធីយតីតិ បលិពុទ្ធោ។ វាតបលិពុទ្ធោ, បិត្តបលិពុទ្ធោ, សេម្ហបលិពុទ្ធោ។

មិធ-មិជ្ជនេ, មិជ្ជតីតិ មិទ្ធំ, មិទ្ធោ។ កបិមិទ្ធោ។

យុធ-សម្បហារេ, យុជ្ឈីយតេតិ យុទ្ធំ។ មល្លយុទ្ធំ, មេណ្ឌយុទ្ធំ, ហត្ថិយុទ្ធំ, កុក្កុដយុទ្ធំ។

រាធ-អារាធនេ, អារាធយិត្វាតិ អារទ្ធោ, អភិរទ្ធោ។

វិបុព្ពោ-វិវជ្ជនេ, វិវទ្ធោ។

វុធ-អាវរណេ, វុន្ធីយតិ្តាតិ វុទ្ធោ, ឱវុទ្ធោ, អវរុទ្ធោ។

និបុព្ពោ-និរោធេ, និរុជ្ឈិត្ថាតិ និរុទ្ធោ។

វិបុព្ពោ-វិរោធេ, វិរុជ្ឈិត្ថាតិ វិរុទ្ធោ, បដិវិរុទ្ធោ។

អនុបុព្ពោ-កន្តិយំ, អនុរុទ្ធោ។

វិធ-វិជ្ឈនេ, វិជ្ឈិត្ថាតិ វិទ្ធោ។ សល្លវិទ្ធោ។

សិធ-និប្ផត្តិយំ, សិជ្ឈិត្ថាតិ សិទ្ធោ។

បបុព្ពោ-បាកដភាវេ, បសិទ្ធោ។

និ, បដិបុព្ពោ និវារណេ, និសិទ្ធោ, បដិសិទ្ធោ។

សុធ-សុជ្ឈនេ, សុជ្ឈតីតិ សុទ្ធោ, វិសុទ្ធោ, បរិសុទ្ធោ។

ថភិ-ថម្ភនេ , ថម្ភតីតិ ថទ្ធោ, បត្ថទ្ធោ, ឧបត្ថទ្ធោ។

រភ-អារភេ, អារភិត្ថាតិ អារទ្ធោ, អារព្ភិត្ថាតិ វា អារទ្ធោ, សមារទ្ធោ។

លភ-លាភេ, អលភីតិ លទ្ធោ, លព្ភិត្ថាតិ វា លទ្ធោ, បដិលទ្ធោ, ឧបលទ្ធោ។

លុភ-គិទ្ធិយំ, លុព្ភតីតិ លុទ្ធោ, បលុទ្ធោ, វិលុទ្ធោ។

សម្ភុ-បស្សទ្ធិយំ, បស្សម្ភិត្ថាតិ បស្សទ្ធោ។

ទុហ-ទោហនេ, ទុយ្ហិត្ថាតិ ទុទ្ធា-គាវី។

នហ-ពន្ធនេ, សន្នយ្ហិត្ថាតិ សន្នទ្ធោ, ឱនទ្ធោ, អវនទ្ធោ។

មុហ-អន្ធភាវេ, មុយ្ហតីតិ មុទ្ធោ-ពាលោ។

តិបច្ចយម្ហិ-ឥជ្ឈនំ ឥទ្ធិ, ឥជ្ឈន្តិ ឯតាយាតិ វា ឥទ្ធិ, សមិជ្ឈនំ សមិទ្ធិ, គិជ្ឈនំ គិទ្ធិ, មិជ្ឈនំ មិទ្ធិ, អភិរាធនំ អភិរទ្ធិ, វិរុជ្ឈនំ វិរុទ្ធិ, បដិវិរុទ្ធិ, សិជ្ឈនំ សិទ្ធិ, សំសិទ្ធិ, បដិសិទ្ធិ, សុជ្ឈនំ សុទ្ធិ, វិសុទ្ធិ, បារិសុទ្ធិ, លភនំ លទ្ធិ, ឧបលទ្ធិ, លុព្ភនំ លុទ្ធិ, បស្សម្ភនំ បស្សទ្ធិ, មុយ្ហនំ មុទ្ធិ។

តវន្តុ, តាវីសុ- “សមិទ្ធា, សមិទ្ធាវី”តិអាទិនា វត្តព្ពំ។

ត្វាទីសុ-រភ-អារភេ, អារទ្ធា, អារទ្ធាន។

លភ-លាភេ, លទ្ធា, លទ្ធាន, បដិលទ្ធា, បដិលទ្ធាន។

តុំ, តវេសុ-ពុធ-ញាណេ, ពុទ្ធុំ, ពុទ្ធវេ, សុពុទ្ធុំ, សុពុទ្ធវេ, ពោទ្ធុំ, ពោទ្ធវេ, លទ្ធុំ, លទ្ធវេ, បដិលទ្ធុំ, បដិលទ្ធវេ។

តព្ពម្ហិ-ពោទ្ធព្ពំ, លទ្ធព្ពំ, បដិលទ្ធព្ពំ។

៧៥១. វទ្ធស្ស វា។

វទ្ធស្ស ឧ ហោតិ វា កានុពន្ធេ បច្ចយតការេ ត្វាទិវជ្ជិតេ។

វទ្ធិត្វាតិ វុទ្ធោ, វទ្ធោ វា, វទ្ធនំ វុទ្ធិ, មហាវុត្តិនា ឧត្តំ។ តិបច្ចយស្ស ច តស្ស លោបោ។

ឥតិ ធាទេសរាសិ។

វិសំយោគនាទេសរាសិ

ហា, ឥ, ចិ, ជិ, ឌិ, ថី, ទី,បី, មិ, លី, ថុ, ទូ, ធូ, បូ, ភូ, លូ, វុ, សុ, ហុ, អាស, កថ, កុប, បល, មល, សុប, បឡ។

៧៥២. ភិទាទិតោ នោ ក្ត, ក្តវន្តូនំ។

ភិទាទិម្ហា បរេសំ ក្ត, ក្តវន្តូនំ តការស្ស អនន្តរភូតស្ស នោ ហោតិ។

ហា-ចាគេ, ហីយិត្ថាតិ ហីនោ, បហីនោ, និហីនោ, ឱហីនោ។ ឯត្ថ ច នោអាទេសំ កត្វា បច្ឆា ‘ឧព្យញ្ជនស្សា’តិ ឦអាគមោ, តស្ស ច ក្វចិ រស្សោ។ ឯវំ បរត្ថ។

អធិបុព្ពោ-ឥ-អាយត្តេ, អធិច្ច ឯតីតិ អធិនោ។

ចិ-ចយេ, ចយិត្ថាតិ ចិនោ, អាចិនោ។

ជិ-ជយេ, បញ្ចមារេ ជិនាតីតិ ជិនោ។

ឌិ-គតិយំ, ឌេតីតិ ឌិនោ។

ថី-សង្ឃាតេ, ថីយតីតិ ថិនំ។

ទី-ខយេ, អនុក្កមេន ទីយតិ ខិយ្យតីតិ ទិនោ-ទិវសោ។

បី-តប្បនេ, បីនិត្ថាតិ បីនោ។

មិ-បក្ខេបេ, មិនាតីតិ មិនោ។

លី-លយេ, លីយិត្ថាតិ លីនោ, អល្លីយិត្ថាតិ អល្លីនោ។ និលីយិត្ថាតិ និលីនោ, បដិលីយិត្ថាតិ បដិលីនោ, បដិលីនចរោ ភិក្ខុ, បដិសល្លីយិត្ថាតិ បដិសល្លីនោ។

ថុ-និត្ថុននេ , និត្ថុនាតីតិ និត្ថុនោ។

ទូ-ខេទេ, ទូយតេតិ ទូនោ។

ធូ-និទ្ធូននេ, អហិតេ ធម្មេ ធុនាតីតិ ធុនោ, ធោនោបញ្ញាវា។

បូ-សោធនេ, បុនាតីតិ បុនោ, ទន្តំ បុនន្តិ ឯតេនាតិ ទន្តបោណោ, នស្ស ណត្តំ។

ភូ-វុទ្ធិយំ, ភវតិ វឌ្ឍតីតិ ភូនោ-ហិតរាសិ។

លូ-ឆេទនេ, លុនាតីតិ លុនោ។

វុ-សំវរណេ, អាវុណាតីតិ អាវុណោ។

សុ-សវនេ, សុណាតីតិ សុនោ, សោណោ, នស្ស ណត្តំ។

សុ-បសវនេ វា, បសវតិ វឌ្ឍតីតិ សុនំ-ឧទ្ទមាតំ។

ហុ-បូជា, ទានេសុ, អាហុតព្ពន្តិ អាហុនំ, បាហុតព្ពន្តិ បាហុនំ-ទាតព្ពវត្ថុ។

អាស-ឧបវេសនេ, អច្ឆតីតិ អាសិនោ, តុណ្ហី អច្ឆតីតិ តុណ្ហីមាសិនោ។

កថ-ថទ្ធេ ថេរិយេ ច, កថតីតិ កថិនំ។

កុប-កោបេ, ហិរី កុប្បតិ ឯតេនាតិ ហិរីកោបិនំ។

បល-គតិយំ, បលេតីតិ បលិនោ។

មល-មលិនភាវេ, មលតីតិ មលិនោ, មលិនំ-វត្ថុំ។

សុប-សោប្បនេ, សុបតីតិ សុបិនោ។

បឡ-គតិយំ, បឡេតីតិ បឡិនោ, បឡិនា ជម្ពុទីបាតេ [បារា. អដ្ឋ. ១.គតិយសំគីតិកថា]។

ឥតិ វិសំយោគនាទេសរាសិ។

សសំយោគនាទេសរាសិ

ខិទ , ឆិទ, តុទ, ទា, នុទ, បត, បទ, ភិទ, វិទ, សទ។

‘ភិទាទិតោ នោ ក្តក្តវន្តូន’ន្តិ តស្ស នោ, ធាត្វន្តស្ស បររូបត្តំ, ខិជ្ជិត្ថាតិ ខិន្នោ, ឆិជ្ជិត្ថាតិ ឆិន្នោ, សញ្ឆិន្នោ, តុទិត្ថាតិ តុន្នោ, បតុន្នោ, និតុន្នោ, វិតុន្នោ។

នុទ-ខេបេ, នុទិត្ថាតិ នុន្នោ, បនុន្នោ។

បត-បតនេ, បតតីតិ បន្នោ, បន្នធជោ, ន្នស្ស ណ្ណត្តេ រុក្ខបណ្ណំ, បត្តំ វា។

បទ-គតិយំ, បជ្ជិត្ថាតិ បន្នោ, អាបន្នោ, ឧប្បន្នោ, និបន្នោ, វិបន្នោ, សម្បន្នោ, ឧបបន្នោ, សមុបបន្នោ, បរិយាបន្នោ។

ភិទ-វិទារណេ, ភិជ្ជិត្ថាតិ ភិន្នោ, បភិន្នោ, សម្ភិន្នោ, បរិភិន្នោ, វិភិន្នោ។

វិទ-តុដ្ឋិយំ, និព្ពិន្ទតីតិ និព្ពិន្នោ។

សទ វិសរណ, គត្យា’វសានេសុ, សីទិត្ថាតិ សន្នោ, ឱសន្នោ, បសីទិត្ថាតិ បសន្នោ, អភិប្បសន្នោ, និសីទិត្ថាតិ និសិន្នោ, សន្និសិន្នោ, ‘សទជរានមីម’ឥតិ ព្លិម, សំយោគេ រស្សោ ច។

តវន្តុម្ហិ-ខិន្នវា, ឆិន្នវា, សញ្ឆិន្នវា, តុន្នវា, បតុន្នវា, បនុន្នវា, បន្នវា, អាបន្នវា, ភិន្នវា, សម្ភិន្នវា, សន្នវា, បសន្នវា, និសិន្នវា។

៧៥៣. ទាត្វិន្នោ [ក. ៥៨២; រូ. ៦៣១; នី. ១១៨៥]។

ទាធាតុម្ហា បរេសំ ត, តវន្តូនំ តស្ស ឥន្នោ ហោតិ។

ទីយិត្ថាតិ ទិន្នោ, បទិន្នោ, អាទិន្នោ, សមាទិន្នោ, ឧបាទិន្នោ, បរិយាទិន្នោ, ន្នស្ស ណ្ណត្តេ ឧបាទិណ្ណោ។

ឥតិ សសំយោគនាទេសរាសិ។

ឩហ , គាហុ, គុហ, ពហ, ពាហ, ពុហ, មុហ, រុហ, វហ។

៧៥៤. រុហាទីហិ ហោ ឡោ ច [ក. ៥៨៩; រូ. ៦២១; នី. ១១៩២; '...ឡ ច' (ពហូសុ)]។

រុហាទីហិ បរស្ស អនន្តរភូតស្ស តបច្ចយស្ស តការស្ស ហោ ហោតិ, ធាត្វន្តស្ស ឡោ ហោតិ។

ឩហ-សញ្ចយេ, ព្យូហិត្វាតិ ព្យូឡ្ហោ, វិយូឡ្ហោ, បរិព្យូឡ្ហោ, ទេវាសុរសង្គាមោ សមុបព្យូឡ្ហោ អហោសិ [សំ. និ. ១.២៤៩]។

គាហុ-ភុសត្ថេ វិលោលនេ ច, មា គាឡ្ហំ បរិទេវយិ។ អាគាឡ្ហាយ ចេតេតិ។ គាហិត្វាតិ គាឡ្ហោ, បគាឡ្ហោ, អាគាឡ្ហោ, ឱគាឡ្ហោ, អជ្ឈោគាឡ្ហោ [បារា. អដ្ឋ. ១.១]។

ពហ-វុទ្ធិម្ហិ។

៧៥៥. មុហពហពុហានញ្ច តេ កានុពន្ធេត្វេ [ក. ៥១៧; រូ. ៤៨៨; នី. ១១០៥; "មុហពហានញ្ច..." (ពហូសុ)]។

ត្វាទិវជ្ជិតេ កានុពន្ធេ បច្ចយតការេ បរេ មុហ, ពហ, ពុហានញ្ច គុហស្ស ច ទីឃោ ហោតិ។

'រុហាទីហិហោ ឡោ ចា'តិ ធាត្វន្តស្សឡោ, តបច្ចយស្ស ហោ, អពហីតិ ពាឡ្ហំ។

ពុហ-ឧទ្ធរណេ, អពុហិត្វាតិ ពូឡ្ហោ, អព្ពូឡ្ហោ, អព្ពូឡ្ហសល្លោ [សុ. និ. ៧៨៥]។

មុហ-អន្ធភាវេ។

៧៥៦. មុហា វា។

មុហម្ហា បរស្ស អនន្តរភូតស្ស តការស្ស ហោ ហោតិ, ធាត្វន្តស្ស ច ឡោ ហោតិ វា។

មុយ្ហិត្វាតិ មូឡ្ហោ, មុទ្ធោ វា។

រុហ-ជននេ, គតិយញ្ច, រុហិត្វាតិ រូឡ្ហោ, បរូឡ្ហោ, អារូឡ្ហោ, ឱរូឡ្ហោ, វិរូឡ្ហោ, និរូឡ្ហោ។

វហ-បាបនេ, វហិត្វាតិ វូឡ្ហោ, 'អស្សូ'តិ ឧត្តំ។

តិបច្ចយម្ហិ-រុហនំ រូឡ្ហិ, និរុហនំ និរូឡ្ហិ, វិរុហនំ វិរូឡ្ហិ។

ត្វាទីសុ –

៧៥៧. ហ្យោ វា ត្វាស្ស សមាសេ។

សមាសដ្ឋានេ ត្វាបច្ចយស្ស បានុពន្ធោ យោ ហោតិ វា។ បានុពន្ធោ 'ប្យេ សិស្សា'តិ វិសេសនត្ថោ។ 'ហស្ស វិបល្លាសោ'តិ ហ, យានំ វិបរិយាយោ។

ព្យូយ្ហ, បរិព្យូយ្ហ។ ព្យូហិត្វា, វិយូហិត្វា វា, វិគាយ្ហ, វិគាហិត្វា, ឱគាយ្ហ, ឱគាហិត្វា, អជ្ឈោគាយ្ហ, អជ្ឈោគាហិត្វា។

ពហុលាធិការា អសមាសេបិ ហ្យោ ហោតិ, គុយ្ហ, គូហិត្វា, និគុយ្ហ, និគូហិត្វា, ឱគុយ្ហ, ឱគូហិត្វា។

នហ-ពន្ធនេ, សន្នយ្ហ, សន្នាហិត្វា។

ពាហ-និវារណេ, ទីឃោ, ពាឃ្ឆ, ពាហិត្វា, បដិពាឃ្ឆ, បដិពាហិត្វា។

ពុហ-ឧទ្ធរណេ បបុព្ពោ, បព្ពុឃ្ឆ។ សម្ទូលំ គណ្ហំ បព្ពុឃ្ឆ [សំ. និ. ១.១៥៩ (គណ្ឌមព្ពុម្ហ)]។

អាបុព្ពោ-អព្ពុឃ្ឆ, “អព្ពហេ សល្លមត្តនោ”តិ អាទីសុ វិយ។ បមុឃ្ឆ, បមុឃ្ឆិត្វា, វិមុឃ្ឆ, វិមុឃ្ឆិត្វា, សម្មុឃ្ឆ, សម្មុឃ្ឆិត្វា, អារុឃ្ឆ, អារុហិត្វា, អារោហិត្វា, ឱរុឃ្ឆ, ឱរោហិត្វា។

សហ-សហនេ, បសឃ្ឆ, បសហិត្វា វា។

ឥតិ ហាទេសរាសិ។

ត្វាទិវិការរាសិ

អថ ត្វា, ត្វាន, តុនានំ វិការោ វុច្ចតេ។

ឥ, ករ, ហន។

៧៥៨. ឥតោ ច្ចោ។

ឥធាតុម្ហា បរស្ស ត្វាស្ស ច្ចោ ហោតិ វា។

បេច្ច, សមេច្ច, អភិសមេច្ច, អវេច្ច, អន្វេច្ច, អបេច្ច, ឧបេច្ច, សមុបេច្ច, អធិច្ច, អតិច្ច, បដិច្ច។

វាតិ កឹ? ឧបេត្វា, សមុបេត្វា, អធិយិត្វា។

៧៥៩. សាធិករា រច្ចរិច្ចា [ក. ៥៩៨; រូ. ៦៤៣; នី. ១២០៣; ‘សាសាធិករា ចចរិច្ចា’ (ពហូសុ)]។

សន្ត, អធិបរា ករម្ហា ត្វាស្ស រច្ច, រិច្ចា ហោន្តិ វា, សុត្តវិភត្តំ ឥធ លព្ភតិ។

សក្កច្ច, ‘សក្កច្ច’ន្តិ ពិន្ទាគមោ, អធិកិច្ច។

វាតិ កឹ? សក្កត្វា, សក្ករិត្វា, អធិករិត្វា។

សុត្តវិភត្តេ-អត្តំ និរំកច្ច បិយានិ សេវតិ [ជា. ២.២១.៤៦១], អភិសង្ខច្ច ភោជនំ។

៧៦០. ហនា រច្ចោ [ក. ៥៩៨; រូ. ៦៤៣; នី. ១២០៣។ ‘សាសាធិករា ចចរិច្ចា’ (ពហូសុ)]។

ហនម្ហា ត្វាស្ស រច្ចោ ហោតិ វា សមាសេ។ សុត្តវិភត្តេន ហរម្ហាបិ។

អាហច្ច, ឧហច្ច, វិហច្ច, សំហច្ច, ឧបហច្ច។

វាតិ កឹ? អាហនិត្វា, ឧហនិត្វា, វិហនិត្វា, សំហនិត្វា។

ហរម្ហិ-សា នោ អាហច្ច បោសេតិ [ជា. ២.២២.២៣៣៤ (អាហត្វ)], តតោ ឧទកមាហច្ច។

ទិស-បេក្ខនេ។

៧៦១. ទិសា វានវា ស ច [ក. ៥៩៩; រូ. ៦៤៤; នី. ១២០៤; ‘...ស ច’ (ពហូសុ)]។

ទិសម្ហា ត្វាស្ស វាន, វា ហោន្តិ វា, ទិសស្ស ច សស្ស ស ហោតិ, បររូបនិសេធនមិទំ។

ទិស្វាន, ទិស្វា។

វាតិ កឹ? បស្សិត្វា។

ខា, ញា, ទា, ធា, ហា, កិ, ខិ, ចិ, ជិ, នី, លី, សិ, ភូ។

‘ប្យោ វា ត្វាស្ស សមាសេ’តិ ត្វាស្ស យោ, មហាវុត្តិនា វិកប្បេន ក្វចិ យលោបោ, សំបុព្ពោ ខា-ញាណេ, សង្ខាយ, សង្ខា, បដិសង្ខាយ, បដិសង្ខា, អញ្ញាយ, អញ្ញា, អភិញ្ញាយ, អភិញ្ញា, បរិញ្ញាយ, បរិញ្ញា។

សមាសេតិ កឹ? ញត្វា។

វាតិ កឹ? អាជានិត្វា, អភិជានិត្វា, បរិជានិត្វា។

អធិដ្ឋាយ, អធិដ្ឋា, បតិដ្ឋាយ, បតិដ្ឋា។

សមាសេតិ កឹ? ឋត្វា។

វាតិ កឹ? អធិដ្ឋហិត្វា, បតិដ្ឋហិត្វា។ មហាវុត្តិនា ឥត្តំ, ឧបដ្ឋិត្វា។

អាទាយ, ឧបាទាយ, ឧបាទា។

សមាសេតិ កឹ? ទត្វា។

វាតិ កឹ? អាទិយិត្វា, សមាទិយិត្វា, ‘ឱ ព្យញ្ជនស្សា’តិ ឱ្អាគមោ, ‘ទាស្សិយង’ឥតិ សុត្តេន សរេ បរេ សមាសេ ឥយាទេសោ។

៧៦២. តុំយានា។

ត្វាស្ស តុញ្ច យានញ្ច ហោន្តិ ក្វចិ សមាសេ។

ពហុលាធិការា គាថាយំ អសមាសេបិ, នេក្ខមំ ទដ្ឋុ ខេមតោ [សុ. និ. ៤២៦], កិមព្ភុតំ ទដ្ឋុ មរូ បមោទិតា, ពិន្ទុលោបោ។

អភិហត្តុំ បវារេយ្យ, “អភិហដុ”ន្តិបិ បាឋោ, សំយោគាទិស្ស លោបោ តស្ស ដត្តំ។ “អភិហដ្ឋុ”ន្តិបិ [បាចិ. ២.២៤៣] បឋន្តិ។ ព្យញ្ជនំ ន សមេតិ។

អាទិយាន, ឧបាទិយាន។ វិធាយ, និធាយ, សន្ធាយ, ឱធាយ, សមោធាយ, វិទហិត្វា, និទហិត្វា, ឱទហិត្វា, សមោទហិត្វា។ បហាយ, វិហាយ, ឱហាយ, ហិត្វា, ជហិត្វា។

ឥវណ្ណេសុ ប្យស្ស ទ្វិត្តំ, វិក្កិយ្យ, វិក្កិណិត្វា។

វិចេយ្យ ទានំ ទាតព្ពំ [បេ. វ. ៣២៩], ‘ឱលស្សេ’តិ ឥស្ស ឯត្តំ, វិចិនិត្វា, វិនេយ្យ, វិនេត្វា, វិនយិត្វា, អល្លីយ, អល្លីយិត្វា, បដិសល្លីយ, បដិសល្លីយិត្វា, យាគមោ។

៧៦៣. ប្យេ សិស្សា [ក. ៥១៧; រូ. ៤៨៨; នី. ១១០៥]។

ប្យេ បរេ សិស្ស អា ហោតិ។

និស្សាយ, ឧបនិស្សាយ, អបស្សាយ, អបស្សយិត្វា, អវស្សាយ, អវស្សយិត្វា។

វាតិ កឹ? អធិសេត្វា, អធិសយិត្វា។

ភូ-សត្តាយំ, វស្សេត្តំ, សម្ភុយ្យ, វិភុយ្យ, អនុភុយ្យ, អធិភុយ្យ, បរិភុយ្យ, អភិភុយ្យ។

សមាសេតិ កឹ? ភុត្វា, ឯទន្តេសុ មហាវុត្តិនា ឯស្ស អាត្តំ, និជ្ឈាយ, និជ្ឈាយិត្វា, ឧបនិជ្ឈាយ, ឧបនិជ្ឈាយិត្វា, អភិជ្ឈាយ, អភិជ្ឈាយិត្វា។

ព្យញ្ជនន្តធាតូសុ ‘វគ្គលលេហិ តេ’តិ សុត្តេន ចវគ្គ, បវគ្គ, សការេហិ យស្ស បុព្ពរូបត្តំ។ តវគ្គេ ‘តវគ្គវរណានំ យេ ចវគ្គពយញា’តិ តវគ្គស្ស ចវគ្គោ, តតោ យស្ស បុព្ពរូបត្តំ, វិបច្ច, បរិបច្ច, វិមុច្ច, អធិមុច្ច។

មហាវុត្តិនា យលោបោ ទីឃោ ច, អាបុច្ឆា, អនាបុច្ឆា, វិភជ្ជ, សំវិភជ្ជ, វិសជ្ជ, និសជ្ជ, បដិនិសជ្ជ។

ឧជ្ឈ-វិសគ្គេ, យលោបោ, ឧជ្ឈ, ឧជ្ឈិយ, ឧជ្ឈិត្វា។

កតិ-ឆេទនេ, កច្ច, វិកច្ច, កន្តិត្វា, វិកន្តិត្វា។

និករ-វញ្ចនេ, និកច្ច កិតវស្សេវ [សំ. និ. ១.៣៥]។

បត-គតិយំ, បច្ច, និបច្ច, បតិត្វា, និបតិត្វា។

កថ-កថនេ, សាកច្ឆ។

បទ-គតិយំ, បជ្ជ, អាបជ្ជ, និបជ្ជ, វិបជ្ជ, សម្បជ្ជ, ឧបសម្បជ្ជ, បដិបជ្ជ។

‘ឱ ព្យញ្ជនស្សា’តិ ឦអាគមេ ‘បទាទីនំ យុក’ឥតិ យាគមោ, បុព្ពរូបំ, បជ្ជិយ, បជ្ជិយាន, អាបជ្ជិយ, អាបជ្ជិយាន, និបជ្ជិយ, វិបជ្ជិយ, សម្បជ្ជិយ, បដិបជ្ជិយ។

អាបុព្ព សទ-យត្តនេ, អាសជ្ជ នំ តថាគតំ [ឥតិវុ. ៨៩], កាកោវ សេលមាសជ្ជ។ ឆេជ្ជ, ឆិជ្ជ, ឆិន្ទិយ, អច្ឆិជ្ជ, អច្ឆិន្ទិយ, វិច្ឆិជ្ជ, វិច្ឆិន្ទិយ, បរិច្ឆិជ្ជ, បរិច្ឆិន្ទិយ, ភេជ្ជ, ភិជ្ជ, សម្ភិជ្ជ, បដិសម្ភិជ្ជ, ភិន្ទិយ, សម្ភិន្ទិយ។

ពុធ-ញាណេ, ពុជ្ឈ, សម្ពុជ្ឈ, អភិសម្ពុជ្ឈ, ពុជ្ឈិយ, ពុជ្ឈិយាន, “មរីចិកូបមំ អភិសម្ពុទ្ធានោ”តិ បាឡិ, ទាទេសេ អស្ស ឱត្តំ កត្វា សិទ្ធា យថា ‘អនុបាទិយានោ’តិ។

វធ-ហឹសាយំ , វជ្ឈ, វជ្ឈិយ។

វិធ-តាឡនេ, វិជ្ឈ, វិជ្ឈិយ។

ខន-វិលេខនេ, ខញ្ញ, ខណិយ, នាស្ស ណត្តំ។

បវគ្គេ –

ខិប្ប, និខិប្ប, សំខិប្ប, ខិបិយ, សំខិបិយ។

លពិ-អវសំសនេ, យលោបោ, អាលម្ព, វិលម្ព, អវលម្ព។

លុពិ-សន្ថម្ភនេ, ទណ្ឌមោលុម្ព តិដ្ឋតិ, ឈានមោលុម្ព វត្តតិ។

ឧបុព្ពោ ឧទ្ធរណេ “ឧល្លុម្ពតុ មំ ភន្តេ សង្ឃោ”តិ [មហាវ. ៧១ (ឧល្លុម្បតុ)] អាទីសុ វិយ, ឧល្លុម្ព, អារព្ភ, សមារព្ភ, លព្ភ, ឧបលព្ភ, ទីឃោ។

បក្កម្ម, អក្កម្ម, វិក្កម្ម, និក្ខម្ម, ឱក្កម្ម, អភិក្កម្ម, អតិក្កម្ម, បដិក្កម្ម, អាគម្ម, សង្គម្ម។

សម-ឧបធារណេ។ និសម្ម រាជ កយិរា, នានិសម្ម ទិសម្បតិ [ជា. ១.៤.១២៨ (និសម្ម ខត្តិយោ)]។

សមុ-សន្តិយំ ខេទេ ច, ឧបសម្ម, វូបសម្ម, វិស្សម្ម។

កស-កឌ្ឍនេ, អបកស្សេ។

ទិស-បេក្ខនេ, អាទិស្ស, ឧទ្ទិស្ស, ឱទិស្ស, អបទិស្ស។

ផុស-សម្ផស្សេ។ ផុស្ស ផុស្ស ព្យន្តីករោតិ [អ. និ. ៤.១៩៥]។

វស-និវាសេ។ ឧបវស្សំ ខោ បន កត្តិកតេមាសបុណ្ណមំ [បារា. ៦៥៣ (កត្តិកបុណ្ណមំ)], ពិន្ទាគមោ។

វិស-បវេសនេ, បវិស្ស, និវិស្ស, អភិនិវិស្ស ឥច្ចាទិ។

ឥតិ ត្វាទិវិការរាសិ។

បច្ចយវិការរាសិ និដ្ឋិតោ។

បកតិរូបរាសិ

តាទិបច្ចយរាសិ

អថ បកតិរូបរាសិ វុច្ចតេ។

ត,តិ, តុ, តវន្តុ, តាវី, ត្វា, ត្វាន, តុន, តុំ, តវេ, តាយេ, តព្ព។

ទា, ខ្យា, គា, ឃា, ងា, ឋា, តា, ថា, ទា, ធា, បា, ផា, ភា, មា, យា, លា, វា, សា, ហា។

អក្ខាតោ, ស្វាក្ខាតោ, អាខ្យាតោ, វិខ្យាតោ។

‘ឩ ព្យញ្ជនស្សា’តិ ក្វចិ ឦអាគមោ រស្សោ ច, សង្ខាយិតោ, ឃាយិតោ, ញាតោ។

‘ជ្យាទីហិ ក្នា’តិ នាបច្ចយោ, ជានិតោ។

ការិតេ-ញាបិតោ, ញាបយិតោ។ បុត្តំ តាយតិ រក្ខតីតិ តាតោ-បិតា។ ទត្តោ, ទ្វិត្តំ រស្សត្តញ្ច។ ទេវទត្តោ, ព្រហ្មទត្តោ, យញ្ញទត្តោ, ទាបិតោ, ទាបយិតោ។

មហាវុត្តិនា បស្ស បិវោ, បិវិតោ។

ផា-វុទ្ធិយំ, ផិតោ បភាតា រត្តិ។

មា-មានេ, មិតោ, សម្មិតោ, ឧបមិតោ, និម្មិតោ, យាតោ, លាតោ, វាតោ។

មហាវុត្តិនា វាស្សុត្តំ, និព្ពុតោ, បរិនិព្ពុតោ, និព្ពាបិតោ, បរិនិព្ពាបិតោ, ឱសិតោ, បរិយោសិតោ, ឱសាបិតោ, បរិយោសាបិតោ, បហិតោ, បជហិតោ, ហាបិតោ។

តិម្ហិ-ញត្តិ, ទត្តិ, បាតិ, ផាតិ, និព្ពុតិ, បរិនិព្ពុតិ។

តុម្ហិ-សង្ខាតា សព្ពជម្មានំ [ជា. ២.២២.១៤៥១], អក្ខាតារោ តថាគតា [ធ. ប. ២៧៦] អញ្ញាតារោ ភវិស្សន្តិ [ទី. និ. ២.៦៨], ញាបេតា, ញាបយិតា។ ឧដ្ឋាតា វិន្ទតេ ធនំ [សំ. និ. ១.២៤៦]។

‘ឩ លស្សេ’តិ ក្វចិ ឦស្ស ឯត្តំ, ឧដ្ឋាបេតា, សមុដ្ឋាបេតា, អយស្ស តាតា, តាយិតា, ទាតា, ទាបេតា, សន្ទាតា, សន្ទាបេតា, មាបិតា, មាបយិតា, និព្ពាបេតា, និព្ពាបយិតា, ហាបេតា, ហាបយិតា។

តវន្តុ, តាវីសុ-អក្ខតា, អក្ខាតាវី ឥច្ចាទិ។

ត្វាទីសុ សំយោគេ រស្សត្តំ, ញត្វា, ជានិត្វា, ញាបេត្វា, ជានាបេត្វា, បត្វា។

បាទិតោ ឋាស្ស ឋហោ, សណ្ឋហិត្វា, បតិដ្ឋហិត្វា។

ការិតេ ក្វចិ រស្សត្តំ, ឋបេត្វា, បដ្ឋបេត្វា, បតិដ្ឋាបេត្វា, ទត្វា, អាទិយិត្វា, សមាទិយិត្វា, ទជ្ជិត្វា។

ទទ-ទានេ, ត្វាស្ស យ្យោ, យម្ហិ ទស្ស ជោ, យស្ស បុព្ពរូបំ ទីឃោ, ទជ្ជា, ទាបេត្វា។

បាទិតោ រស្សោ, សមាទបេត្វា។

ធា-ធារណេ, ទ្វិត្តំ, បុព្ពស្ស តតិយត្តំ រស្សោ ច, បរស្ស ‘ធាស្ស ហោ’តិ ហោ, បទហិត្វា, វិទហិត្វា, និទហិត្វា, សទ្ទហិត្វា, ឱទហិត្វា, បិទហិត្វា, បរិទហិត្វា។

ការិតេ-អាធបេត្វា, សន្ទិធាបេត្វា, បិវិត្វា, បិត្វា វា, បាយេត្វា, មាបេត្វា, ឱសាបេត្វា, បរិយោសាបេត្វា, ហិត្វា, បជហិត្វា, ហាបេត្វា, បជហាបេត្វា។

តុំ, តវេសុ-អក្ខាតុំ, អក្ខាតវេ, សង្ខាតុំ, សង្ខាតវេ, ញាតុំ, ញាតវេ, ជានិតុំ, ជានិតវេ, ញាបេតុំ, ញាបេតវេ, ជានាបេតុំ, ជានាបេតវេ, ឋាតុំ, ឋាតវេ, សណ្ឋាតុំ, សណ្ឋាតវេ, សណ្ឋហិតុំ, សណ្ឋហិតវេ, ឋបេតុំ, ឋបេតវេ, សណ្ឋាបេតុំ, សណ្ឋាបេតវេ, ទាតុំ, ទាតវេ, បទាតុំ, បទាតវេ, អាទាតុំ, អាទាតវេ, ទជ្ជិតុំ, ទជ្ជិតវេ, ទាបេតុំ, ទាបេតវេ, សមាទបេតុំ, សមាទបេតវេ, សន្ធាតុំ, សន្ធាតវេ, សទ្ទហិតុំ, សទ្ទហេតុំ, សទ្ទហេតវេ, និធេតុំ, និធេតវេ សន្ធាបេតុំ, និធាបេតុំ, បាតុំ, បិវិតុំ, បាតវេ, បិវេតវេ, មាតុំ, មិនិតុំ, បមេតុំ, ឧបមេតុំ, យាតុំ, យាយិតុំ, យាតវេ, ឱសាយេតុំ, ឱសាបេតុំ, បរិយោសាបេតុំ, ហាតុំ, បហាតុំ, មារធេយ្យំ បហាតវេ [ធ. ប. ៣៤], ជហិតុំ, បជហិតុំ, ហាបេតុំ, បហាបេតុំ, ជហាបេតុំ។

តព្ពម្ហិ-អក្ខាតព្ពំ, សង្ខាតព្ពំ, សង្ឃាតព្ពំ, គាយិតព្ពំ, ញាតព្ពំ, ជានិតព្ពំ, ញាបេតព្ពំ, ជានាបេតព្ពំ, ឋាតព្ពំ, ឋបេតព្ពំ, ទាតព្ពំ, អាទាតព្ពំ, សមាទាតព្ពំ, ទាបេតព្ពំ, សមាទបេតព្ពំ, វិធាតព្ពំ, វិទហិតព្ពំ, បាតព្ពំ, បិវិតព្ពំ, មិនិតព្ពំ, មិនេតព្ពំ, យាតព្ពំ, លាតព្ពំ, បហាតព្ពំ។

ឥវណ្ណេសុ វិបុព្ពោ ឥ-គត្យំ, វីតោ, វីតទោសោ វីតមោហោ [សំ. និ. ១.២៤៩], ឧទិតោ, សមុទិតោ, ទាគមោ។

សមិតោ, សមេតោ, សមវេតោ, អបេតោ, ឧបេតោ, សមុបេតោ, អភិតោ, កីតោ, កយិតោ, កិណិតោ, ចិតោ, ចិនិតោ, អាចិតោ, ឧបចិតោ, សញ្ចិតោ, ជិតោ, បរាជិតោ, ឱតោ, ឱឌ្ឌិតោ, នីតោ, អានីតោ, វិនីតោ, ឱណីតោ, បណីតោ, នស្ស ណត្តំ។

បីតោ, ភីតោ, មិតោ, សិតោ, និស្សិតោ, បហិតោ។

តិម្ហិ-សមិតិ, វិចិតិ, នីតិ, ទ្វិត្តេ អាទិវុទ្ធិ, នេត្តិ, សទ្ធម្មនេត្តិ, ភីតិ។

តុម្ហិ-សមេតា, អភិសមេតា, វិចេតា, ជេតា, នេតា, វិនេតា, និន្នេតា។

តវន្តុ, តាវីសុ-សមេតវា, សមេតាវី, អភិសមេតវា, អភិសមេតាវី ឥច្ចាទិ។

ត្វាទីសុ-សមេត្វា, ឧបេត្វា, កិណិត្វា, វិចិនិត្វា, ជេត្វា, វិជេត្វា, ជិនិត្វា, វិជិនិត្វា, បរាជេត្វា, នេត្វា, អានេត្វា វិនេត្វា, នយិត្វា, អានយិត្វា, វិនយិត្វា, អល្លីយិត្វា, បដិសល្លីយិត្វា, សយិត្វា។

តុំ, តវេសុ-សមេតុំ, ឧបេតុំ, សមុបេតុំ, សមេតវេ, កេតុំ, កិណិតុំ, កេតវេ, វិចេតុំ, វិចិនិតុំ, ជេតុំ, វិជេតុំ, និតុំ, អានិតុំ, វិនិតុំ, នេតុំ, អានេតុំ, វិនេតុំ, នយិតុំ, អានយិតុំ, វិនយិតុំ, នេតវេ។

តព្ពម្ហិ-សមេតព្ពំ, កេតព្ពំ, កិណិតព្ពំ ឥច្ចាទិ។

ឧវណ្ណេសុ-ចុតោ, ចវិតោ។

ការិតេ-ចារិតោ។

ជុតោ, ជវិតោ, ចុតោ, អភិត្ថុតោ, អភិត្ថវិតោ,

សំបុណ្ណោ ធុ-វល្លភេ, សន្ធុតោ-មិត្តោ។ “អសណ្ឋុតំ ចិរសណ្ឋុតេនា”តិបិ បាឡិ។

ទុ-គតិយំ ហឹសាយញ្ច, ទុតោ, ឧបទ្ទុតោ។

ធូ-កម្បនេ, ធុតោ, និទ្ធុតោ។

ភូតោ, សម្ភូតោ។

ការិតេ-ភាវិតោ, សម្ភាវិតោ, វិភាវិតោ, បរិភាវិតោ។

យុ-មិស្សនេ, សំយុតោ។

រុ-សទ្ទេ, រុតោ, លុតោ, វុតោ, សំវុតោ, សុសំវុតោ, សុតោ, វិស្សុតោ។

ហុ-បូជាយំ, ហុតោ។

តិម្ហិ-ចវនំ ចុតិ, ថវនំ ថុតិ, ភូតិ, វិភូតិ, សវនំ សុតិ,

តុម្ហិ-ចវិតា, ចាវេតា, ជវិតា, ថវិតា, សន្ថវិតា, សោតា, សាវេតា។

តវន្តុ តាវីសុ-ចុតវា, ចុតាវី, ចាវេតវា, ចាវេតាវី ឥច្ចាទិ។

ត្វាទីសុ-ចវិត្វា, ចវិត្វាន, ចវិតុន, ជវិត្វា, អភិត្ថវិត្វា, ភុត្វា, អនុភវិត្វា, ភាវេត្វា, ភាវយិត្វា, សុត្វា, សុណិត្វា, សាវេត្វា, សាវយិត្វា។

តុំ, តវេសុ-ចវិតុំ, ចាវេតុំ, ភោតុំ, ភវិតុំ, អនុភវិតុំ, ភាវេតុំ, ភាវយិតុំ, សោតុំ, សាវេតុំ។

ហូ-សត្តាយំ, ហោតុំ។ “យា ឥច្ចេ បុរិសោ ហោតុំ [ជា. ២.២២.១២៨២]។ ន សោ សក្កា ន ហោតុយេ”តិ [ពុ. វំ. ២.៩ ‘…ហោតុយេ’] បាឡិ។

តព្ពម្ហិ-ចវិតព្ពំ, ភវិតព្ពំ, អនុភវិតព្ពំ, ភាវេតព្ពំ, សោតព្ពំ។ ទ្វិត្តេ-សោត្តព្ពំ, សាវេតព្ពំ។

ឯទន្តេសុ មហាវុត្តិនា ក្វចិ ឯការស្ស ឥត្តំ, គាយិតោ, អបចាយិតោ, អបចិតោ វា, ឧជ្ឈាយិតោ, និជ្ឈាយិតោ, អភិជ្ឈាយិតោ។

គាយនំ គីតិ, អបចាយនំ អបចិតិ។

តុម្ហិ-គាយិតា, អបចាយិតា, ឧជ្ឈាយិតា។

តវន្តុ, តាវីសុ-គាយិតវា, គាយិតាវី ឥច្ចាទិ។

គាយិត្វា, ឈាយិត្វា, អភិជ្ឈាយិត្វា។

គាយិតុំ, គាយិតវេ, អបចាយិតុំ, អបចាយិតវេ, ឈាយិតុំ, ឈាយិតវេ, អភិជ្ឈាយិតុំ, អភិជ្ឈាយិតវេ។

គាយិតព្ពំ, អបចាយិតព្ពំ, ឧជ្ឈាយិតព្ពំ។

ឥតិ ឯកព្យញ្ជនធាតូនំ បកតិរូបរាសិ។

ភូវាទិគណ

អនេកព្យញ្ជនធាតូនំ បកតិរូបានិ ត្យាទិកណ្ឌេ វិភាគនយេន ភូវាទីហិ សត្តហិ ធាតុគណេហិ ច ការិតបច្ចយេហិ ច ធាតុបច្ចយេហិ ច យថាលាភំ វិភជិត្វា វិត្ថារេតព្ពានិ។

អត្រិទំ នយទស្សនំ –

អាស, ឥស, គមុ, ទិស។

អាស-ឧបវេសនេ, ច្ឆាទេសសុត្តេ ‘ន្ត មាន ត្យាទីសូ’តិ អធិកតត្តា តបច្ចយេសុច្ឆាទេសោ នត្ថិ, គរុំ ឧបាសិតោ, បយិរុបាសិតោ។

តុម្ហិ-ឧបាសិតា, ឧបាសេតា វា, ឧបាសិតវា, ឧបាសិតាវី, ឧបាសិត្វា, ឧបាសិត្វាន, ឧបាសិតុន។ ‘ប្យោ វា ត្វាស្ស សមាសេ’តិ ប្យាទេសេ-ឧបាសិយ, បយិរុបាសិយ, ឧបសិយាន, ឧបាសិតុំ, ឧបាសិតវេ, ឧបាសិតព្ពោ។

ឥសុ-ឥច្ឆា, កន្តីសុ, ពហុលាធិការា ច្ឆាទេសោ, ឥច្ឆិតោ, ឥច្ឆិតា, ឥច្ឆិតវា, ឥច្ឆិតាវី, ឥច្ឆិតុំ, ឥច្ឆិតវេ, ឥច្ឆិតព្ពំ។

ការិតេ-ឥច្ឆាបិតោ, ឥច្ឆាបិតា, ឥច្ឆាបិតាវី, ឥច្ឆាបេត្វា, ឥច្ឆាបេតុំ, ឥច្ឆាបេតវេ, ឥច្ឆាបេតព្ពំ។

ឯសធាតុម្ហិ-ឯសិតោ, បរិយេសិតោ, ឯសិតា, បរិយេសិតា, ឯសិតវា, បរិយេសិតវា, ឯសិត្វា, បរិយេសិត្វា, ឯសិត្វាន, បរិយេសិត្វាន, ឯសិតុំ, បរិយេសិតុំ, ឯសិតវេ, បរិយេសិតវេ, ឯសិតព្ពំ, បរិយេសិតព្ពំ។

គមុ-គតិម្ហិ, គមិតោ, គមិតា, គមិតវា, គមិតាវី, គមិត្វា, គមិត្វាន, គមិតុន, គមិតុំ, គមិតវេ, គមិតព្ពំ។

ការិតេ-គមាបិតោ, គមាបេតា ឥច្ចាទិ។

ទិស-បេក្ខនេ បស្សិតោ, បស្សិតា, បស្សេតា វា, បស្សិត្វា, បស្សិត្វាន, បស្សិតុន, បស្សិតុំ, បស្សិតវេ, បស្សិតព្ពំ។

ការិតេ-ទស្សិតោ, ទស្សយិតោ, ទស្សិតា, ទស្សេតា, ទស្សយិតា, ទស្សិតវា, ទស្សិតាវី, ទស្សេត្វា, ទស្សយិត្វា, ទស្សេត្វាន, ទស្សយិត្វាន, ទស្សេតុំ, ទស្សយិតុំ, ទស្សេតព្ពំ។

ទក្ខាទេសេ-ទក្ខិតោ, ទក្ខិតា, ទក្ខិតវា, ទក្ខិតាវី, ទក្ខិត្វា, ទក្ខិតុំ, ទក្ខិតវេ, “ទក្ខិតាយេ អបរាជិតសង្ឃ”ន្តិ [ទី. និ. ២.៣៣២] បាឡិ, ទក្ខិតព្ពំ។

ទុស-នាសេ, ការិតេ ណិបច្ចយេ –

៧៦៤. ណិម្ហិ ទីឃោ ទុសស្ស [ក. ៤៨៦; រូ. ៥៤៣; នី. ៩៧៧]។

ណិម្ហិ បរេ ទុសស្ស ទីឃោ ហោតិ។

ទូសិតោ, ទូសិតា, ទូសេតា, ទូសិតវា, ទូសិតាវី, ទូសេត្វា, ទូសេត្វាន, ទូសិតុន, ទូសេតុំ, ទូសេតវេ។

ណិម្ហីតិ កឹ? ទុដ្ឋោ។

ឥតិ ភូវាទិគណោ។

រុធាទិគណ

ភុជ, យុជ, ឆិទ, ភិទ, រុធ។

៧៦៥. មំ វា រុធាទីនំ [ក. ៤៤៦; រូ. ៥០៩; នី. ៩២៦]។

រុធាទីនំ បុព្ពន្តសរា បរំ មានុពន្ធោ និគ្គហីតាគមោ ហោតិ វា។

ភុញ្ជិតោ, ភុញ្ជិតា, ភុញ្ជិតវា, ភុញ្ជិតាវី, ភុញ្ជិត្វា, ភុញ្ជិត្វាន, ភុញ្ជិតុន, ភុញ្ជិតុំ, ភុញ្ជិតវេ, ភុញ្ជិតព្ពំ។

ការិតេ-ភោជិតោ , ភោជិតា, ភោជេតា វា, ភោជិតវា, ភោជិតាវី, ភោជេត្វា, ភោជយិត្វា, ភោជេតុំ, ភោជេតវេ, ភោជេតព្ពំ, យុញ្ជិតោ, អនុយុញ្ជិតោ, ភុជធាតុសទិសំ។

ឆិន្ទិតោ, ឆិន្ទិតា, ឆិន្ទេតា វា, ឆិន្ទិតវា, ឆិន្ទិតាវី, ឆិន្ទិត្វា, ឆិន្ទិត្វាន, ឆិន្ទិតុន។ ប្យាទេសេ-លតំ ទន្តេហិ ឆិន្ទិយ [គវេសិតព្ពំ], ឆិន្ទិយាន, សញ្ឆិន្ទិយ, សញ្ឆិន្ទិយាន, ឆិន្ទិតព្ពំ។

ការិតេ-ឆិន្ទាបិតោ, ឆិន្ទាបេតា ឥច្ចាទិ។

ភិន្ទិតោ, ភិន្ទិតា, ភិន្ទេតា វា, ឆិទធាតុសទិសំ។

រុន្ធិតោ, រុន្ធិតា, រុន្ធេតា, រុន្ធិតវា, រុន្ធិតាវី, រុន្ធិត្វា, រុន្ធិត្វាន, រុន្ធិតុំ, រុន្ធិតវេ, រុន្ធិតព្ពំ។

ការិតេ-រុន្ធាបិតោ, រុន្ធាបយិតោ ឥច្ចាទិ។

ឥតិ រុធាទិគណោ។

ទិវាទិគណ

បទ, ពុធ, តុស, ទិវុ។

៧៦៦. បទាទីនំ ក្វចិ។

បទាទីនំ ក្វចិ យុក ហោតិ, យាគមោ, ‘តវគ្គវរណានំ យេ ចវគ្គពយញា’តិ ចវគ្គត្តំ, ‘វគ្គលសេហិ តេ’តិ យស្ស បុព្ពរូបត្តំ។

បជ្ជិតោ, អាបជ្ជិតោ, បដិបជ្ជិតោ, បដិបជ្ជិតា, បដិបជ្ជិតវា, បដិបជ្ជិតាវី, បដិបជ្ជិត្វា, បដិបជ្ជិត្វាន, បដិបជ្ជិតុន, បដិបជ្ជិតុំ, បដិបជ្ជិតវេ, បដិបជ្ជិតព្ពំ។

ការិតេ-អាបាទិតោ, ឧប្បាទិតោ, និប្ផាទិតោ, សម្បាទិតោ, បដិបាទិតោ, អាបាទិតា, អាបាទេតា, ឧប្បាទិតា, អនុប្បន្នស្ស មគ្គស្ស ឧប្បាទេតា [អប. ថេរី ២.៣.១៣៥], និប្ផាទិតា, និប្ផាទេតា, សម្បាទិតា, សម្បាទេតា, បដិបាទិតា, បដិបាទេតា, អាបាទេត្វា, ឧប្បាទេត្វា, និប្ផាទេត្វា, សម្បាទេត្វា, បដិបាទេត្វា, អាបាទេតុំ, ឧប្បាទេតុំ, និប្ផាទេតុំ, សម្បាទេតុំ, បដិបាទេតុំ, អាបាទេតព្ពំ, ឧប្បាទេតព្ពំ, និប្ផាទេតព្ពំ, សម្បាទេតព្ពំ, បដិបាទេតព្ពំ, ពុជ្ឈិតោ, ពុជ្ឈិតា សច្ចានីតិ ពុទ្ធោ [មហានិ. ១៩២], ពុជ្ឈិតវា, ពុជ្ឈិតាវី, ពុជ្ឈិត្វា, ពុជ្ឈិត្វាន, ពុជ្ឈិតុន, ពុជ្ឈិតុំ, ពុជ្ឈិតវេ, ពុជ្ឈិតព្ពំ។

ការិតេ-ពោធិតោ, ពោធេតា បជាយាតិ ពុទ្ធោ [មហានិ. ១៩២], ពោធេតវា, ពោធេតាវី, ពោធយិត្វា, ពោធយិត្វាន, ពោធេតុំ, ពោធេតវេ, ពោធេតព្ពំ, តុស្សិតោ, សន្តុស្សិតោ, តុស្សិតា, តុស្សិតវា, តុស្សិតាវី, តុស្សិត្វា, តុស្សិតុំ, តុស្សិតព្ពំ។

ការិតេ-តោសិតោ, តោសិតា, តោសេតា វា, តោសិតវា, តោសិតាវី, តោសេត្វា, តោសេតុំ, តោសេតព្ពំ, ទិព្ពិតោ, ទិព្ពិតា, ទិព្ពិតវា, ទិព្ពិតាវី, ទិព្ពិត្វា, ទិព្ពិតុំ, ទិព្ពិតព្ពំ។

ឥតិ ទិវាទិគណោ។

ស្វាទិគណ

សុ, វុ, អាប។

សុណិតោ, សុណិតា, សោតា វា, សុណិតវា, សុណិតាវី, សុណិត្វា, សុណិតុំ, សុណិតព្ពំ។

ការិតេ-សាវិតោ, សាវេតា, សាវេតវា, សាវេតាវី, សាវេត្វា, សាវេតុំ, សាវេតព្ពំ, សំវុណិតោ, អាវុណិតោ, សំវុណិតា, សំវុណិត្វា, សំវុណិតុំ, សំវុណិតព្ពំ, បាបុណិតោ, បរិយាបុណិតោ, បាបុណិតា, បរិយាបុណិតា, បាបុណិតវា, បរិយាបុណិតវា, បាបុណិតាវី, បរិយាបុណិតាវី, បាបុណិត្វា បរិយាបុណិត្វា, បាបុណិតុំ, បរិយាបុណិតុំ, បាបុណិតព្ពោ, បរិយាបុណិតព្ពោ។

ការិតេ-បាបិតោ, បាបិតា, បាបេតា វា, បាបេត្វា, បាបេតុំ ឥច្ចាទិ។

ឥតិ ស្វាទិគណោ។

កិយាទិគណោ ឯកព្យញ្ជនេសុ វុត្តោ ឯវ។

តនាទិគណ

ករ, តន។

‘ករោតិស្ស ខោ’តិ កស្ស ខោ, អភិសង្ខរិតោ, អភិសង្ខរិតា, អភិសង្ខរិតវា, អភិសង្ខរិតាវី, ករិត្វា, ករិត្វាន, អភិសង្ខរិត្វា, អភិសង្ខរិត្វាន, អភិសង្ខរិតុំ, អភិសង្ខរិតព្ពំ។

ការិតេ-ការិតោ, ការាបិតោ, ការិតា, ការេតា, ការាបិតា, ការាបេតា, ការិតវា, ការិតាវី, ការេត្វា, ការាបេត្វា, ការេតុំ, ការាបេតុំ, ការេតព្ពំ, ការាបេតព្ពំ។

តនិតោ, តនិត្វា, តនិតុំ ឥច្ចាទិ។

ឥតិ តនាទិគណោ។

ចុរាទិគណ

កប្ប, ចិន្ត, ចុរ, វិទ។

កប្ប-សង្កប្បនេ, កប្បិតោ, សង្កប្បិតោ, កប្បយិតោ, សង្កប្បេតា, សង្កប្បយិតា, កប្បេតវា, កប្បេតាវី, កប្បេត្វា, កប្បយិត្វា, កប្បេតុំ, កប្បយិតុំ, កប្បេតព្ពំ, កប្បយិតព្ពំ។

ការិតេ-កប្បាបិតោ ឥច្ចាទិ។

ចិន្តិតោ, ចិន្តយិតោ, ចិន្តេតា, ចិន្តយិតា, ចិន្តិតវា, ចិន្តិតាវី, ចិន្តេត្វា, ចិន្តយិត្វា, ចិន្តិតុំ, ចិន្តេតុំ, ចិន្តយិតុំ, ចិន្តិតព្ពំ, ចិន្តេតព្ពំ។

ការិតេ-ចិន្តាបិតោ ឥច្ចាទិ។

ចោរិតោ, ចោរយិតោ, ចោរេតា, ចោរយិតា ឥច្ចាទិ។

វេទិតោ, វេទយិតោ, វេទេតា, វេទយិតា ឥច្ចាទិ។

ឥតិ ចុរាទិគណោ។

តិតិក្ខ, វីមំស, ពុភុក្ខ, បព្ពតាយ។

តិតិក្ខិតោ, តិតិក្ខិតា, តិតិក្ខិតវា, តិតិក្ខិតាវី, តិតិក្ខិត្វា, តិតិក្ខិតុំ, តិតិក្ខិតព្ពោ។

ការិតេ-តិតិក្ខាបិតោ ឥច្ចាទិ។

វីមំសិតោ, វីមំសេតា, វីមំសិតវា, វីមំសិតាវី, វីមំសិត្វា, វីមំសិតុំ, វីមំសិតព្ពំ។

ការិតេ-វីមំសាបិតោ ឥច្ចាទិ។

ពុភុក្ខិតោ, ពុភុក្ខិតា, ពុភុក្ខិតវា, ពុភុក្ខិតាវី, ពុភុក្ខិត្វា, ពុភុក្ខិតុំ, ពុភុក្ខិតព្ពំ។

ការិតេ-ពុភុក្ខាបិតោ ឥច្ចាទិ។

បព្ពតាយិតោ, បព្ពតាយិតា, បព្ពតាយិតវា, បព្ពតាយិតាវី, បព្ពតាយិត្វា, បព្ពតាយិតុំ, បព្ពតាយិតព្ពោ។

ការិតេ-បព្ពតាយាបិតោ ឥច្ចាទិ។

ឯវំ កុក្កុច្ចាយិតោ, កុក្កុច្ចាយិតា, កុក្កុច្ចាយិតវា, កុក្កុច្ចាយិតាវី, កុក្កុច្ចាយិត្វា, កុក្កុច្ចាយិតុំ, កុក្កុច្ចាយិតព្ពំ , បិយាយិតោ, បិយាយិត្វា, បិយាយិតុំ ឥច្ចាទីនិ ច យោជេតព្ពានិ។

អថ វិសេសរាសិ វុច្ចតេ។

៧៦៧. កត្តរិ ចារម្ភេ [ក. ៥៥៦-៧; រូ. ៦០៦, ៦២២; នី. ១១៤៣-៤]។

អារម្ភោ នាម អាទិក្រិយា-បឋមារម្ភោ។ ក្រិយារម្ភេ វត្តព្ពេ កត្តរិ ច ភាវេ, កម្មេសុ ច ក្តោ ហោតិ, ឯតេន បច្ចុប្បន្នេបិ ក្រិយាសន្តានេ បឋមារម្ភំ បដិច្ច អតីតវិសយោ តបច្ចយោ វិហិតោ, យថា? ភុត្តាវី បវារិតោតិ [បាចិ. ២៣៨]។

បុរិសោ កដំ បកតោ, បុរិសេន កដោ បកតោ។

៧៦៨. ឋាសវសសិលិសសីរុហជរជនីហិ [ក. ៥៥៦; រូ. ៦០៦, ៦២២; នី. ១១៤៣-៤]។

ឋាទីហិ កត្តរិ ច ភាវេ, កម្មេសុ ច ក្តោ ហោតិ។

ឋាម្ហិ-ឧបដ្ឋិតោ គរុំ សិស្សោ, ឧបដ្ឋិតោ គរុ សិស្សេន។

អាសម្ហិ-ឧបាសិតោ គរុំ សិស្សោ, ឧបាសិតោ គរុ សិស្សេន។

វសម្ហិ-អនុវុសិតោ គរុំ សិស្សោ, អនុវុសិតោ គរុ សិស្សេន។

សិលិស-អាលិង្គនេ, អាសិលិដ្ឋោ បិតរំ បុត្តោ, អាសិលិដ្ឋោ បិតា បុត្តេន។

សីម្ហិ-អធិសយិតោ ឧក្ខលឹ ជនោ, អធិសយិតា ឧក្ខលិ ជនេន, ឧទ្ធនំ អារោបិតាតិ អត្ថោ។

រុហម្ហិ-អារូឡ្ហោ រុក្ខំ ជនោ, អារូឡ្ហោ រុក្ខោ ជនេន។

ជរម្ហិ-អនុជិណ្ណោ វសលឹ ទេវទត្តោ, អនុជិណ្ណា វសលី ទេវទត្តេន, អនុជាតោ មាណវិកំ មាណវោ, អនុជាតា មាណវិកា មាណវេន។

៧៦៩. គមនត្ថាកម្មកាធារេ ច [ក. ៥៥៦-៧; រូ. ៦០៦, ៦២២; នី. ១១៤៣-៤]។

គមនត្ថធាតូហិ អកម្មកធាតូហិ ច បរំ អាធារេ ច កត្តរិ ច ភាវេ, កម្មេសុ ច ក្តោ ហោតិ។

យន្តិ ឯត្ថាតិ យាគំ, ឥទំ តេសំ យាគំ។ បទំ អក្កមតិ ឯត្ថាតិ បទក្កន្តំ, ឥទំ តេសំ បទក្កន្តំ។ ឥហ តេ យាតា, អយំ តេហិ យាតោ មគ្គោ, ឥហ តេហិ យាតំ។

អកម្មកម្ហិ-ឥទំ តេសំ អាសិតំ ឋានំ, ឥហ តេ អាសិតា, ឥទំ តេហិ អាសិតំ ឋានំ, ឥធ តេហិ អាសិតំ។

៧៧០. អាហារត្ថា [ក. ៥៥៦-៧; រូ. ៦០៦, ៦២២; នី. ១១៤៣-៤]។

អជ្ឈោហរណត្ថធាតុតោ កត្តរិ ច ភាវេ, កម្មេសុ ច អាធារេ ច ក្តោ ហោតិ។

ឥហ តេ ភុត្តា, អសិតា, បីតា, ខាយិតា, សាយិតា។ ឥមានិ តេហិ ភុត្តានិ, អសិតានិ, បីតានិ, ខាយិតានិ, សាយិតានិ។ ឥហ តេសំ ភុត្តំ, អសិតំ, បីតំ, ខាយិតំ, សាយិតំ។ ឥទំ តេសំ ភុត្តំ ឋានំ, អសិតំ ឋានំ, បីតំ ឋានំ, ខាយិតំ ឋានំ, សាយិតំ ឋានំ។

ឥតិ តាទិបច្ចយរាសិ។

អនីយបច្ចយរាសិ

‘ភាវកម្មេសុ តព្ពានីយា’តិ អនីយោ, អនុភុយ្យតីតិ អនុភវនីយោ។

អាការន្តេសុ បរស្សរលោបោ, ក្វចិ យាគមោ, ឧបដ្ឋានីយោ, ទានីយោ, បទហតីតិ បធានីយោ-យោគាវចរោ, បាតព្ពន្តិ បានីយំ, សាយិតុំ អរហតីតិ សាយនីយំ, បដិសាយនីយំ, បហានីយំ, អភិត្ថវនីយំ, សោតព្ពន្តិ សវនីយំ, ហុតព្ពន្តិ ហវនីយំ, ឧបាសនីយោ, អភិក្កមិតព្ពោតិ អភិក្កមនីយោ, រញ្ជេតីតិ រជ្ជនីយោ, គន្តព្ពោតិ គមនីយោ, វុច្ចតីតិ វចនីយោ។

ករ, តរ, ចរ, ធរ, សរ, ហរ។

៧៧១. រា នស្ស ណោ [ក. ៥៤៩; រូ. ៥៥០; នី. ១១៣៥]។

រការន្តធាតុម្ហា បរស្ស បច្ចយនការស្ស ណោ ហោតិ។

កត្តព្ពន្តិ ករណីយំ, តរិតព្ពន្តិ តរណីយំ, អត្ថរិតព្ពន្តិ អត្ថរណីយំ, ធារេតព្ពន្តិ ធារណីយំ, សារេតព្ពន្តិ សារណីយំ, ហរិតព្ពន្តិ ហរណីយំ ឥច្ចាទិ។

រុន្ធិតព្ពន្តិ រុន្ធនីយំ, ភុញ្ជិតព្ពន្តិ ភុញ្ជនីយំ, ភោជនីយំ, បរិភោជនីយំ, យោជេតព្ពន្តិ យោជនីយំ, ទិព្ពិតព្ពន្តិ ទិព្ពនីយំ, ពុជ្ឈិតព្ពន្តិ ពុជ្ឈនីយំ, បាបុណិតព្ពន្តិ បាបនីយំ, ញាបេតព្ពន្តិ ញាបនីយំ, ចិន្តេតព្ពន្តិ ចិន្តនីយំ, វជ្ជេតព្ពន្តិ វជ្ជនីយំ, តិតិក្ខិតព្ពន្តិ តិតិក្ខនីយំ, វីមំសិតព្ពន្តិ វីមំសនីយំ ឥច្ចាទិ។

ឥតិ អនីយបច្ចយរាសិ។

ន្ត, មានបច្ចយរាសិ

អថ ន្ត, មានបច្ចយា វុច្ចន្តេ។

៧៧២. ន្តោ កត្តរិ វត្តមានេ [ក. ៥៦៥; រូ. ៦៤៦; នី. ១១៥៧]។

វត្តមានោ វុច្ចតិ បច្ចុប្បន្នោ, វត្តមានេ កាលេ ក្រិយត្ថា បរំ កត្តរិ ន្តោ ហោតិ។

ភូ-សត្តាយំ, ‘កត្តរិ លោ’តិ អបច្ចយោ, ‘យុវណ្ណានមេឱបច្ចយេ’តិ ឱវុទ្ធិ, ភវតីតិ ភោន្តោ-បុរិសោ, ភោន្តំ-កុលំ, ភោន្តី-ឥត្ថី។

បុន ‘ឯឱនមយវា សរេ’តិ ឱស្ស អវាទេសោ, ភវំបុរិសោ, ភវន្តំ-កុលំ, ភវន្តី, ភវតី, ភោតី វា-ឥត្ថី។

៧៧៣. មានោ [ក. ៥៦៥; រូ. ៦៤៦; នី. ១១៥៧]។

វត្តមានេ កាលេ ក្រិយត្ថា បរំ កត្តរិ មានោ ហោតិ។

ភវមានោ-បុរិសោ, ភវមានំ-កុលំ, ភវមានា-ឥត្ថី។

៧៧៤. ភាវកម្មេសុ ច [ក. ៥៦៥; រូ. ៦៤៦; នី. ១១៥៧]។

វត្តមានេ កាលេ ក្រិយត្ថា បរំ ភាវ, កម្មេសុ ច មានោ ហោតិ។ 'ក្យោ ភាវកម្មេស្វ...'តិ យបច្ចយោ។

អនុភូយតេតិ អនុភូយមានោ ភោគោ បុរិសេន, អនុភូយមានា សម្បត្តិ, អនុភូយមានំ សុខំ។

យស្ស ទ្វិត្តំ, អនុភុយ្យមានោ។

៧៧៥. តេ ស្សបុព្ពានាគតេ។

អនាគតេ កាលេ វត្តព្ពេ តេ ន្ត, មានបច្ចយា ស្សបុព្ពា ហោន្តិ។

ភវិស្សតីតិ ភវិស្សន្តោ [រូ. ៤០៣-បិដ្ឋេ រូបវិធិ បស្សិតព្ពោ] -បុរិសោ, ភវិស្សន្តំ-កុលំ, ភវិស្សន្តី-វិភត្តិ, ភវិស្សតី វា, ភវិស្សមានោ, ភវិស្សមានំ, ភវិស្សមានា។

កម្មេ-អនុភូយិស្សមានោ។

៧៧៦. មានស្ស មស្ស។

មានបច្ចយស្ស មស្ស ក្វចិ លោបោ ហោតិ។

និសិន្នោ វា សយានោ [ខុ. បា. ៩.៩] វា, សតោ សម្បជានោ [ទី. និ. ១.២១៧], និច្ចំ នលោបោ។

បញ្ញាយន្តោ , បញ្ញាយមានោ។

កម្មេ-វិញ្ញាយមានោ។

ការិតេ-ញាបេន្តោ, ញាបយន្តោ, ញាបយមានោ។

កម្មេ-ញាបិយមានោ។

កិយាទិគណេ-ជានន្តោ, ជានមានោ។

ការិតេ-ជានាបេន្តោ, ជានាបយមានោ។

កម្មេ-ជានាបិយមានោ។

តិដ្ឋំ, តិដ្ឋន្តោ, តិដ្ឋមានោ, សណ្ឋហំ, សណ្ឋហន្តោ, សណ្ឋហមានោ។

កម្មេ-ឧបដ្ឋីយមានោ។

ការិតេ-បតិដ្ឋាបេន្តោ, បតិដ្ឋាបយន្តោ, បតិដ្ឋាបយមានោ។

កម្មេ-បតិដ្ឋាបិយមានោ។

ទេន្តោ, ទទន្តោ, ទជ្ជន្តោ, សមាទិយន្តោ, ទទមានោ, ទជ្ជមានោ, សមាទីយមានោ។

កម្មេ-ទីយមានោ, ទិយ្យមានោ។

ការិតេ-ទាបេន្តោ, ទាបយន្តោ, សមាទបយន្តោ, រស្សោ។

កម្មេ-ទាបីយមានោ, សមាទាបីយមានោ។

និធេន្តោ, និទហន្តោ, និទហមានោ, និធិយ្យមានោ, និធាបេន្តោ, និធាបយន្តោ, និធាបយមានោ, និធាបីយមានោ, យាយន្តោ។ យាយន្ត’មនុយាយន្តិ [ជា. ២.២២.១៧៥៣], យាយមានោ មហារាជា, អទ្ធា សីទន្តរេ នគេ [ជា. ២.២២.៥៦៦]។ វាយន្តោ, វាយមានោ, និព្ពាយន្តោ, បរិនិព្ពាយន្តោ, និព្ពាយមានោ, និព្ពាបេន្តោ, និព្ពាបយមានោ , និព្ពាបីយមានោ, ឱសាយន្តោ, ឱសាបេន្តោ, ឱសាបយន្តោ, បហាយន្តោ, បហាយមានោ, ជហន្តោ, ជហមានោ, បហីយមានោ, បហិយ្យមានោ, ជហីយមានោ, ហាបេន្តោ, ហាបយន្តោ, ហាបយមានោ, ជហាបេន្តោ, ជហាបយន្តោ, ជហាបយមានោ, ហាបីយមានោ, ជហាបីយមានោ។

ឥវណ្ណេសុ-វិក្កយន្តោ, វិក្កិណន្តោ, វិនិច្ឆយន្តោ, វិនិច្ឆិនន្តោ, និតោ ចស្ស ឆោ។

អាចយន្តោ, អាចិនន្តោ, ជយន្តោ, ជិនន្តោ, ឌេន្តោ, ឌេមានោ, នេន្តោ, វិនេន្តោ, នយន្តោ, វិនយន្តោ, នយមានោ, និយ្យមានោ, នយាបេន្តោ, នយាបយមានោ, សេន្តោ, សយន្តោ, សេមានោ, សយមានោ, សយានោ វា, បហិណន្តោ, បហិណមានោ។

ឧវណ្ណេសុ-ចវន្តោ, ចវមានោ, ឋានា ចាវន្តោ, ចាវយន្តោ, ចាវយមានោ, ជវន្តោ, ជវមានោ, អភិត្ថវន្តោ, អភិត្ថវមានោ, អភិត្ថវីយមានោ, សន្ទវន្តោ, សន្ទវមានោ, ធុនន្តោ, និទ្ធុនន្តោ, ធុនមានោ, និទ្ធុនមានោ, បុនន្តោ, រវន្តោ, លុនន្តោ, អាវុណន្តោ, បសវន្តោ, វិស្សវន្តោ។

កម្មេ-សុយ្យមានោ។

ការិតេ-សាវេន្តោ, សាវយន្តោ។

ស្វាទិគណេ-សុណន្តោ, សុណមានោ។

ការិតេ-សុណាបេន្តោ, សុណាបយន្តោ។

ហុ-បូជាយំ, ជុហោន្តោ។

បបុព្ពោ បហុត្តេ, បហោន្តោ, សម្បហោន្តោ។

ហូ-សត្តាយំ, ហោន្តោ។

ឯទន្តេសុ-ឯន្តោ ។ អត្ថំ ឯន្តម្ហិ សូរិយេ [ជា. ២.២២.២១៨៧ (អត្ថង្គតម្ហិ)], សមេន្តោ, អភិសមេន្តោ, ខាយន្តោ, ខាយមានោ, គាយន្តោ, គាយមានោ, គាយីយមានោ, គាយាបេន្តោ, គាយាបយន្តោ, អបចាយន្តោ, ធម្មំ អបចាយមានោ, ឈាយន្តោ, ឈាយមានោ, បជ្ឈាយន្តោ, ឧជ្ឈាយន្តោ, និជ្ឈាយន្តោ, អភិជ្ឈាយន្តោ។

ការិតេ-ឈាបេន្តោ, ឧជ្ឈាបេន្តោ, យលោបោ។

ភាយន្តោ, ភាយមានោ, សាលី លាយន្តោ, លាយមានោ, ចីវរំ វាយន្តោ, វាយមានោ។

កិលេ-កីឡាយំ បេមនេ ច, កេលាយន្តោ, កេលាយមានោ, ចាលេន្តោ បិយាយន្តោតិ វា អត្ថោ។

គិលេ-គេលញ្ញេ, គិលាយន្តោ។

ចិនេ-អវមញ្ញនេ, ចិនាយន្តោ។

បលេ-គតិយំ, បលាយន្តោ។

មិលេ-ហានិយំ, មិលាយន្តោ។

សង្កសេ-និវាសេ, សង្កសាយន្តោ ឥច្ចាទិ។

អនេកព្យញ្ជនេសុ-អស-ភុវិ, “ន្តមានានន្តន្តិយិយុំស្វាទិលោបោ”តិ ន្ត, មានេសុ អាទិលោបោ, សន្តោ, សមានោ, ឧបាសន្តោ, ឧបាសមានោ, ឧបាសីយមានោ, ឥច្ឆន្តោ, ឥច្ឆមានោ, ឥច្ឆីយមានោ, គច្ឆន្តោ, គច្ឆមានោ, គច្ឆីយមានោ។

យស្ស បុព្ពរូបត្តេ-គម្មមានោ, អធិគម្មមានោ, អនាគតេ ស្សបុព្ពោ- “លភ វស ឆិទ គម ភិទ រុទានំ ច្ឆង”ឥតិ ស្សេន សហ ធាត្វន្តស្ស ច្ឆោ, គច្ឆន្តោ, គមិស្សន្តោ, គច្ឆមានោ, គមិស្សមានោ, ជិរន្តោ, ជិរមានោ, ជិយ្យន្តោ, ជិយ្យមានោ, ទហន្តោ, ទហមានោ។

ទហស្ស ទស្ស ឌោ, ឌហន្តោ, ឌហមានោ។

កម្មេ-ឌយ្ហមានោ។

ទិស-បេក្ខនេ, បស្សន្តោ, បស្សមានោ, បស្សីយមានោ។

ការិតេ-ទស្សេន្តោ, ទស្សយន្តោ, ទស្សយមានោ។

លភន្តោ, លភមានោ។

កម្មេ បុព្ពរូបំ, លព្ភមានោ, ឧបលព្ភមានោ។

អនាគតេ-លច្ឆន្តោ, លភិស្សន្តោ, លច្ឆមានោ, លភិស្សមានោ។

មរន្តោ, មរមានោ, មិយន្តោ, មិយមានោ។

យមុ-ឧបរមេ, និយមន្តោ, សញ្ញមន្តោ, សញ្ញមមានោ, និយច្ឆន្តោ។

ការិតេ-និយាមេន្តោ។

រុទន្តោ, រោទន្តោ, រោទមានោ។

អនាគតេ-រុច្ឆន្តោ, រោទិស្សន្តោ, រុច្ឆមានោ, រោទិស្សមានោ។

វចន្តោ, វចមានោ។

កម្មេ ‘អស្សូ’តិ ឧត្តំ, វុច្ចមានោ។

ការិតេ-វាចេន្តោ, វាចយន្តោ, វាចយមានោ។

កម្មេ-វាចីយមានោ។

អនាគតេ-‘វច ភុជ មុច វិសានំ ក្ខង’ឥតិ ស្សេន សហ ធាត្វន្តស្ស ក្ខាទេសោ, វក្ខន្តោ, វក្ខមានោ, វទន្តោ, វទមានោ, ឱវទន្តោ, ឱវទមានោ, វជ្ជន្តោ, វជ្ជមានោ។

កម្មេ-វទីយមានោ, ឱវទីយមានោ, ឱវជ្ជមានោ។

ការិតេ-ភេរឹ វាទេន្តោ, វាទយមានោ។

វសន្តោ វសមានោ។

កម្មេ បុព្ពរូបត្តំ, ឧបវស្សមានោ។

វាសេន្តោ, វាសយន្តោ។

អនាគតេ-វច្ឆន្តោ, វសិស្សន្តោ, វច្ឆមានោ, វសិស្សមានោ។

បវិសន្តោ, បវិសមានោ។

កម្មេ-បវិសីយមានោ។

អនាគតេ-បវេក្ខន្តោ, បវិសិស្សន្តោ, បវេក្ខមានោ, បវិសិស្សមានោ ឥច្ចាទិ។

រុធាទិម្ហិ-រុន្ធន្តោ, រុន្ធមានោ។

កម្មេ-រុន្ធីយមានោ។

បុព្ពរូបត្តេ-រុជ្ឈមានោ។

រោធេន្តោ, រោធមានោ, រោធីយមានោ។

ឆិន្ទន្តោ, ឆិន្ទមានោ, ឆិន្ទីយមានោ, ឆិជ្ជមានោ, ឆិន្ទាបេន្តោ, ឆិន្ទាបយន្តោ។

អនាគតេ-ឆេច្ឆន្តោ, ឆិន្ទិស្សន្តោ, ឆេច្ឆមានោ, ឆិន្ទិស្សមានោ។

ភិន្ទន្តោ, ភិន្ទមានោ, ភិន្ទីយមានោ, ភិជ្ជមានោ, ភេច្ឆន្តោ, ភិន្ទិស្សន្តោ, ភេច្ឆមានោ, ភិន្ទិស្សមានោ។

ភុញ្ជន្តោ, ភុញ្ជមានោ។

កម្មេ-ភុញ្ជីយមានោ។

បុព្ពរូបត្តេ-ភុជ្ជមានោ។

ភោជេន្តោ, ភោជយន្តោ, ភោជយមានោ, ភោជីយមានោ។

អនាគតេ-ភោក្ខន្តោ , ភុញ្ជិស្សន្តោ, ភោក្ខមានោ, ភុញ្ជិស្សមានោ។

មុញ្ចន្តោ, មុញ្ចមានោ, មុញ្ចីយមានោ, មុច្ចមានោ។

អនាគតេ-មោក្ខន្តោ, មុញ្ចិស្សន្តោ, មោក្ខមានោ, មុញ្ចិស្សមានោ ឥច្ចាទិ។

ទិវាទិម្ហិ សុទ្ធកត្តុរូបំ សុទ្ធកម្មរូបញ្ច បុព្ពរូបេ សទិសមេវ, ទិព្ពន្តោ, ទិព្ពមានោ, ទិព្ពីយមានោ។

បុព្ពរូបត្តេ-ទិព្ពមានោ។

ឆិជ្ជន្តោ, ឆិជ្ជមានោ, ឆេទាបេន្តោ, ឆេទាបយមានោ។

ពុជ្ឈន្តោ, ពុជ្ឈមានោ, ពុជ្ឈីយមានោ, ពោធេន្តោ, ពោធយន្តោ, ពោធយមានោ។

មុច្ចន្តោ, មុច្ចមានោ, មោចេន្តោ, មោចយន្តោ, មោចយមានោ, មោចីយមានោ។

យុជ្ឈន្តោ, យុជ្ឈមានោ ឥច្ចាទិ។

ស្វាទិម្ហិ-សុណន្តោ, សុណមានោ។

កម្មេ-សុយ្យមានោ។

ការិតេ-សាវេន្តោ, សាវយន្តោ, សាវយមានោ។

បាបុណន្តោ, ធម្មំ បរិយាបុណន្តោ, បរិយាបុណមានោ, បាបុណីយមានោ, បាបីយមានោ។

ការិតេ-បាបេន្តោ, បាបយន្តោ, បាបយមានោ។

បរិ, សំបុព្ពោ-បរិសមាបេន្តោ, បរិសមាបយន្តោ, បរិសមាបយមានោ, បរិសមាបីយមានោ។

សក្កុណន្តោ, អាវុណន្តោ ឥច្ចាទិ។

កិយាទិម្ហិ-កិណន្តោ, កិណាបេន្តោ, វិក្កយន្តោ ឥច្ចាទិ។

តនាទិម្ហិ-តនោន្តោ , ករោន្តោ, កុព្ពន្តោ, កុព្ពមានោ, ក្រុព្ពន្តោ, ក្រុព្ពមានោ, កុរុមានោ, កយិរន្តោ, កយិរមានោ។

កម្មេ-ករិយមានោ, កយ្យមានោ, ‘តវគ្គវរណានំ យេ ចវគ្គពយញា’តិ ធាត្វន្តស្ស យាទេសោ។

សង្ខរោន្តោ, អភិសង្ខរោន្តោ។

ការិតេ-ការេន្តោ, ការយន្តោ, ការយមានោ, ការិយមានោ។

សក្កោន្តោ ឥច្ចាទិ។

ចុរាទិម្ហិ-ចោរេន្តោ, ចោរយន្តោ, ចោរយមានោ, ថេនេន្តោ, ថេនយន្តោ, ថេនយមានោ, ចិន្តេន្តោ, ចិន្តយន្តោ, ចិន្តយមានោ, ចិន្តីយមានោ, ចិន្តាបេន្តោ, ចិន្តាបយន្តោ, ចិន្តាបយមានោ, ចិន្តាបីយមានោ ឥច្ចាទិ។

តិតិក្ខន្តោ, តិតិក្ខមានោ, តិតិក្ខីយមានោ, តិតិក្ខាបេន្តោ, តិតិក្ខាបយន្តោ, តិតិក្ខាបយមានោ, វីមំសន្តោ, តិកិច្ឆន្តោ, ចិកិច្ឆន្តោ, វិចិកិច្ឆន្តោ។

ភុញ្ជិតុំ ឥច្ឆតីតិ ពុភុក្ខន្តោ, ឃសិតុំ ឥច្ឆតីតិ ជិឃច្ឆន្តោ, បាតុំ បរិភុញ្ជិតុំ ឥច្ឆតីតិ បិបាសន្តោ, គោត្តុំ សំវរិតុំ ឥច្ឆតីតិ ជិគុច្ឆន្តោ, ហរិតុំ បរិយេសិតុំ ឥច្ឆតីតិ ជិគីសន្តោ, វិជេតុំ ឥច្ឆតីតិ វិជិគីសន្តោ។

បព្ពតោ វិយ អត្តានំ ចរតីតិ បព្ពតាយន្តោ, បព្ពតាយមានោ, បិយាយន្តោ, មេត្តាយន្តោឥច្ចាទីនិ ច យោជេតព្ពានិ។

ឥតិ ន្ត, មានបច្ចយរាសិ។

ណ្យាទិបច្ចយរាសិ

អថ ណ្យ, យ, យកបច្ចយន្តា វុច្ចន្តេ។

៧៧៧. ឃ្យណ។

ភាវ, កម្មេសុ ឃ, ណានុពន្ធោ យបច្ចយោ ហោតិ។ ឃានុពន្ធោ ‘កគាចជានំ ឃានុពន្ធេ’តិអាទីសុ វិសេសនត្ថោ។ ណានុពន្ធោ វុទ្ធិទីបនត្ថោ។ ឯវំ សព្ពត្ថ។

អនុភវិតព្ពោតិ អនុភាវិយោ ភោគោ បុរិសេន, អនុភាវិយំ សុខំ, អនុភាវិយា សម្បត្តិ។

៧៧៨. អាស្សេ ច។

អាទន្តធាតូនំ អាស្ស ឯ ហោតិ ឃ្យណម្ហិ។ ចសទ្ទេន ឥវណ្ណធាតូនំ អាគមឦការស្ស ច ឯត្តំ។

អក្ខាតព្ពំ កថេតព្ពន្តិ អក្ខេយ្យំ។

យស្ស ទ្វិត្តំ, សង្ខាតព្ពន្តិ សង្ខេយ្យំ, សង្ខាតុំ អសក្កុណេយ្យន្តិ អសង្ខេយ្យំ, គាយិតព្ពន្តិ គេយ្យំ-សគាថកំ សុត្តំ, ឃាយិតុំ អរហតីតិ ឃេយ្យំ, ឃាយនីយំ, អបចាយិតុំ អរហតីតិ អបចេយ្យំ, ញាតុំ អរហតីតិ ញេយ្យំ, អាជានិតុំ អរហតីតិ អញ្ញេយ្យំ, វិញ្ញេយ្យំ, អភិញ្ញេយ្យំ, បរិញ្ញេយ្យំ។

ឦអាគមេ-ជានិយំ, វិជានិយំ, ឦស្ស រស្សោ។

ជានេយ្យំ, វិជានេយ្យំ, អធិដ្ឋាតព្ពន្តិ អធិដ្ឋេយ្យំ, អធិដ្ឋហេយ្យំ, ទាតព្ពន្តិ ទេយ្យំ, អាទាតព្ពន្តិ អាទេយ្យំ, សទ្ទហិតុំ អរហតីតិ សទ្ទហេយ្យំ, វិធាតុំ អរហតីតិ វិធេយ្យំ, ន វិធេយ្យំ អវិធេយ្យំ-អនត្តលក្ខណំ, មារស្ស អាណា ទហតិ ឯត្ថាតិ មារធេយ្យំ, មច្ចុធេយ្យំ, សន្និហិតព្ពន្តិ សន្និធេយ្យំ, អភិធាតព្ពំ កថេតព្ពន្តិ អភិធេយ្យំ, បិទហិតព្ពន្តិ បិធេយ្យំ, អលោបោ, អបិធេយ្យំ វា, បាតព្ពន្តិ បេយ្យំ, មិនេតព្ពន្តិ មេយ្យំ, បមេតព្ពន្តិ បមេយ្យំ, ឧបេច្ច មិនិតុំ អរហតីតិ ឧបមេយ្យំ, ហាតព្ពន្តិ ហេយ្យំ, បហេយ្យំ, បជហេយ្យំ។

ឥវណ្ណេសុ-អជ្ឈាយិតព្ពន្តិ អជ្ឈេយ្យំ, អធិយេយ្យំ, ឧបេតព្ពន្តិ ឧបេយ្យំ, វិក្កិណិតព្ពន្តិ វិក្កេយ្យំ, វិក្កាយិយំ, វិក្កាយេយ្យំ, វិក្កិណេយ្យំ វា, វិចិនិតព្ពន្តិ វិចេយ្យំ, វិចិនេយ្យំ, ជេតព្ពន្តិ ជេយ្យំ, វិជេយ្យំ, នេតព្ពន្តិ នេយ្យំ, វិនេយ្យំ, អធិសយិតព្ពន្តិ អធិសេយ្យំ, បហិតព្ពន្តិ បាហេយ្យំ, បហិណេយ្យំ វា។

ឧវណ្ណេសុ វុទ្ធិអាវាទេសោ, កុ-សទ្ទេ, កុយ្យតីតិ កាវេយ្យំ។

ឦស្ស អភាវេ វស្ស ពត្តំ រស្សោ ច, កព្យំ។

បុព្ពរូបត្តេ កព្ពំ, ចាវេតព្ពន្តិ ចាវេយ្យំ, ជវិតព្ពន្តិ ជវេយ្យំ, អភិត្ថវិតព្ពន្តិ អភិត្ថវេយ្យំ, ភវិតុំ អរហតីតិ ភព្ពំ។ ជុហោតព្ពន្តិ ហព្យំ-សប្បិ។

ឯទន្តេសុ-អបចាយិតព្ពន្តិ អបចេយ្យំ, អបចាយិយំ។

វេ-តន្តសន្តានេ, វេតព្ពន្តិ វេយ្យំ។

វច, ភជ, ភុជ, យុជាទីហិ ឃ្យណ្យច្ចយោ។

៧៧៩. កគា ចជានំ ឃានុពន្ធេ [ក. ៦២៣; រូ. ៥៥៤; នី. ១២២៩]។

ច, ជានំ ធាត្វន្តានំ ក, គា ហោន្តិ ឃានុពន្ធេ បច្ចយេ បរេ។

វត្តព្ពន្តិ វាក្យំ, វាក្កំ, វាច្ចំ, វាចេយ្យំ វា។

ភជ-សេវាយំ, ភជិតព្ពន្តិ ភាគ្យំ, ភគ្គំ, ភុញ្ជិតព្ពន្តិ ភោគ្យំ, ភោគ្គំ, យុញ្ជិតព្ពន្តិ យោគ្យំ, យោគ្គំ។

៧៨០. វទាទីហិ យោ [ក. ៥៤១; រូ. ៥៥២; នី. ១១២៦]។

វទាទីហិ ភាវ, កម្មេសុ ពហុលំ យោ ហោតិ។

ភុញ្ជិភព្ពន្តិ ភោជ្ជំ, ខាទិតព្ពន្តិ ខជ្ជំ, វិតុទិតព្ពន្តិ វិតុជ្ជំ, បនុទិតព្ពន្តិ បនុជ្ជំ, បជ្ជិតព្ពន្តិ បជ្ជំ, មជ្ជតិ ឯតេនាតិ មជ្ជំ។

មុទ-ហាសេ, បមោទតិ ឯតេនាតិ បាមោជ្ជំ, វទិយតីតិ វជ្ជំ។

វធ-ហឹសាយំ, វធិតព្ពន្តិ វជ្ឈំ, វិជ្ឈិតព្ពន្តិ វិជ្ឈំ, បុនន្តិ សុជ្ឈន្តិ សត្តា ឯតេនាតិ បុញ្ញំ, នាគមោ។

វិហញ្ញតេ វិហញ្ញំ, វបិយតេតិ វប្បំ, សុបនំ សោប្បំ, លភិតព្ពន្តិ លព្ភំ, គន្តព្ពន្តិ គម្មំ, ទមិតុំ អរហតីតិ ទម្មំ, រមិតព្ពន្តិ រម្មំ, អភិរម្មំ, និសាមីយតេ និសម្មំ, វិសមីយតេ វិសម្មំ, ផុសីយតេតិ ផស្សោ, ឧស្ស អត្តំ។

សាសិតព្ពោតិ សិស្សោ, ‘សាសស្ស សិសា’តិ សិត្តំ។

គហ, គុហ, គរហ, ទុហ, វហ, សហ។

៧៨១. គុហាទីហិ យក [ក. ៥៤១; រូ. ៥៥២; នី. ១១២៦]។

ឯតេហិ ភាវ, កម្មេសុ ពហុលំ យក ហោតិ, ហស្ស វិបល្លាសោ។

គហេតព្ពន្តិ គយ្ហំ, គុហិតព្ពន្តិ គុយ្ហំ។

គរហ-និន្ទាយំ, គរហិតព្ពន្តិ គារយ្ហំ, ទុហិតព្ពន្តិ ទុយ្ហំ, វហិតព្ពន្តិ វយ្ហំ។

សហ-សាហសេ, សហិតព្ពន្តិ សយ្ហំ, បសយ្ហំ។

៧៨២. កិច្ច យច្ច ភច្ច គព្ភ ល្យា [‘…ពព្ពលេយ្យា’ (ពហូសុ)]។

ឯតេ សទ្ទា យបច្ចយន្តា សិជ្ឈន្តិ, ឥមិនា យបច្ចយំ កត្វា តេន សហ ករស្ស កិច្ចំ, ហនស្ស យច្ចំ, ភរស្ស ភច្ចំ, គុស្ស គព្ភំ, លិស្ស ល្យត្តំ កត្វា សិជ្ឈន្តិ។

ករីយតេតិ កិច្ចំ, កិច្ចយំ វា, ហញ្ញតេតិ យច្ចំ, ហច្ចំ វា, ភរីយតេតិ ភច្ចំ។

គុ-ទព្ពេ, គុយតេ គព្ភំ, បដិសល្លីយតេ បដិសល្យំ។

វិសេសវិធានំ –

ភរ-ភរណេ, ភរិតព្ពន្តិ ភារិយំ, ហរិតព្ពន្តិ ហារិយំ, ភាជេតព្ពន្តិ ភាជិយំ, ភាជេយ្យំ, ឧបាសិតព្ពន្តិ ឧបាសិយំ, ឥច្ឆិតព្ពន្តិ ឥច្ឆេយ្យំ, អធិគន្តព្ពន្តិ អធិគមេយ្យំ ឥច្ចាទិ។

រុន្ធិតព្ពន្តិ រុន្ធេយ្យំ, ឆិន្ទិតព្ពន្តិ ឆិន្ទេយ្យំ, ឆេជ្ជំ ឥច្ចាទិ។

ទិព្ពិតព្ពន្តិ ទិព្ពេយ្យំ, ទិព្ពំ, ពុជ្ឈិតព្ពន្តិ ពុជ្ឈេយ្យំ, ពោធេយ្យំ, ពោជ្ឈំ ឥច្ចាទិ។

សោតព្ពន្តិ សុណេយ្យំ, បាបុណិតព្ពន្តិ បាបុណេយ្យំ, សក្កុណិតព្ពន្តិ សក្កុណេយ្យំ, ន សក្កុណេយ្យំ អសក្កុណេយ្យំ ឥច្ចាទិ។

គនិតព្ពន្តិ គានេយ្យំ, គញ្ញំ, កាតព្ពន្តិ ការិយំ, កយ្យំ។

ចោរេតព្ពន្តិ ចោរេយ្យំ, ថេនីយតេ ថេយ្យំ, នស្ស បររូបត្តំ, ចិន្តេតព្ពន្តិ ចិន្តេយ្យំ, ន ចិន្តេយ្យំ អចិន្តេយ្យំ, អចិន្តិយំ, មន្តេយ្យំ, មន្តិយំ, វេទិយំ, វេទេយ្យំ ឥច្ចាទិ។

តិតិក្ខេយ្យំ, វីមំសេយ្យំ ឥច្ចាទិ ច យោជេតព្ពានិ។

ឥតិ ណ្យាទិបច្ចយរាសិ។

អអាទិបច្ចយរាសិ

អថ អ, អណ, យក, យណបច្ចយន្តា វុច្ចន្តេ។

៧៨៣. ភាវការកេសុ្វយណយក ['ភាវការកេស្វយណយកា' (ពហូសុ)]។

ភាវេ ឆសុ ការកេសុ ច ក្រិយត្ថា បរំ អ, យណ, យកបច្ចយា ហោន្តិ កម្មាទិម្ហិ វា អកម្មាទិម្ហិ វា។

៧៨៤. ក្វចណ។

កម្មូបបទម្ហា ក្រិយត្ថា បរំ កត្តរិ ឯវ ក្វចិ អណ ហោតិ។

អ, អណ, យក, យណ។

អម្ហិ តាវ –

អគ្គំ ជានាតីតិ អគ្គញ្ញោ, វំសំ ជានាតីតិ វំសញ្ញោ, មគ្គេ តិដ្ឋតីតិ មគ្គដ្ឋោ-បុរិសោ, មគ្គដ្ឋា-ឥត្ថី, មគ្គដ្ឋំ-ញាណំ។ ឯវំ ផលដ្ឋោ, ថលដ្ឋោ, ជលដ្ឋោ, បព្ពតដ្ឋោ, ភូមដ្ឋោ។

គោ វុច្ចតិ ញាណំ សទ្ទោ ច, គំ តាយតិ រក្ខតីតិ គោត្តំ, បរិតោ ភយំ តាយតិ រក្ខតីតិ បរិត្តំ, អន្នំ ទេតីតិ អន្នទោ។ ឯវំ វត្ថទោ, វណ្ណទោ, យានទោ, សុខទោ, ទីបទោ, ចក្ខុទោ, ទាយំ អាទទាតីតិ ទាយាទោ, ជារំ គន្តុំ ទេតីតិ ជារទោ-រសោ។

អន្នំ ទទាតីតិ អន្នទទោ, ទ្វិត្តំ បុព្ពស្ស រស្សោ ច។

បុរិន្ទទោ, មហាវុត្តិនា បុរសទ្ទេ អស្ស ឥត្តំ ពិន្ទាគមោ ច។

សព្ពំ ទទាតីតិ សព្ពទទោ, សច្ចំ សន្ទេតីតិ សច្ចសន្ទោ, ជនំ សន្ទេតីតិ ជនសន្ទោ។

កកុ វុច្ចតិ គុណរាសិ, កកុំ សន្ទេតីតិ កកុសន្ទោ, គាវោ បាតិ រក្ខតីតិ គោបោ-បុរិសោ, គោបស្ស ភរិយា គោបី។

កស្សំ វុច្ចតិ ខេត្តំ, កស្សំ បាតិ រក្ខតីតិ កស្សបោ។

ភូ វុច្ចតិ បថវី, ភុំ បាតិ រក្ខតីតិ ភូបោ។ ឯវំ ភូមិបោ។

បាទេន មូលេន បថវីរសំ អាបោរសញ្ច បិវតីតិ បាទបោ, សុដ្ឋុ ភាតិ ទិព្ពតីតិ សុភោ, ន មមាយតីតិ អមមោ, ទ្វេ អនត្ថេ លាតិ គណ្ហាតីតិ ពាលោ, ពហុំ លាតិ គណ្ហាតីតិ ពហុលោ, រាហុ វិយ លាតិ គណ្ហាតីតិ រាហុលោ, អាទីនំ

ទុក្ខំ វាតិ ពន្ធតីតិអាទីនវោ, អណ្ណំ ឧទករាសឹ វាតិ ពន្ធតីតិ អណ្ណវោ ឥច្ចាទិ។

អណម្ហិ –

៧៨៥. អាស្សាណាបិម្ហិ យុក។

ណាបិវជ្ជិតេ ណានុពន្ធេ បច្ចយេ បរេ អាទន្តស្ស ធាតុស្ស អន្តេ យុក ហោតិ, យាគមោតិ អត្ថោ។

ញាតព្ពោ ពុជ្ឈិតព្ពោតិ ញាយោ-យុត្តិ, ញាយតិ អមតំ បទំ ឯតេនាតិ ញាយោ-អរិយមគ្គោ, បដិច្ច តិដ្ឋតីតិ បតិដ្ឋាយោ, ទាតព្ពោតិ ទាយោ-អាមិសទាយោ, ធម្មទាយោ, ខីរំ បិវតីតិ ខីរបាយោ, ធញ្ញំ មិនាតីតិ ធញ្ញមាយោ, វាតិ គច្ឆតីតិ វាយោ ឥច្ចាទិ។

ឥវណ្ណេសុ អម្ហិ តាវ –

ឯតិ បវត្តតីតិ អាយោ, សមេតីតិ សមយោ, វេតិ វិនស្សតីតិ វយោ-មន្ទាទិ, វិគមនំ វិនស្សនំ វយោ-ភង្គោ, ឧទយនំ ឧទយោ, សមុទយនំ សមុទយោ, សមុទេតិ ផលំ ឯតេនាតិ វា សមុទយោ, អតិច្ច អយនំ បវត្តនំ អច្ចយោ, បដិច្ច ផលំ ឯតិ ឯតស្មាតិ បច្ចយោ, កិណនំ កយោ, វិក្កិណនំ វិក្កយោ, ខីយនំ ខយោ, ខីយន្តិ ឯត្ថាតិ វា ខយោ, រាគស្ស ខយោ រាគក្ខយោ, ចយនំ ចយោ, អាចយោ, ឧច្ចយោ, សមុច្ចយោ, ឧបចយោ, ធម្មំ វិចិនន្តិ ឯតេនាតិ ធម្មវិចយោ, ជយនំ ជយោ, វិជយោ, បរាជយោ, និយ្យតិ ឯតេនាតិ នយោ-វិធិ, វិនេតិ ឯត្ថ, ឯតេនាតិ វា វិនយោ, សុខេន នេតព្ពោ ញាតព្ពោតិ សុនយោ, ទុក្ខេន នេតព្ពោ ញាតព្ពោតិ ទុន្នយោ, បាតព្ពោតិ បយោ-ជលំ ខីរញ្ច។

វិ-កម្បនេ, និច្ចំ វយន្តិ ផន្ទន្តិ ទុក្ខប្បត្តា សត្តា ឯត្ថាតិ និរយោ, អល្លីយនំ អាលយោ, និលិយនំ និលយោ, សយនំ សយោ, កុសោ សេន្តិ ឯត្ថាតិ អាសយោ, អជ្ឈាសយោ, វិសេសេន សេន្តិ ឯត្ថាតិ វិសយោ, និស្សាយ នំ សេតិ បវត្តតិ ឯត្ថាតិ និស្សយោ, ឧបនិស្សយោ, អនុសេតីតិ អនុសយោ ឥច្ចាទិ។

អណម្ហិ –

អយនំ វឌ្ឍនំ អាយោ, អាយម្ហា អបេតោ អបាយោ, អាយេន ឧបេតោ ឧបាយោ, សមុទេតិ ឯត្ថាតិ សមុទាយោ, សមវេតិ ឯត្ថាតិ សមវាយោ, បរិយាយោ, វិបរិយាយោ, នេតព្ពោតិ នាយោ [ញាយោ?], នីយតិ ឯតេនាតិ វា នាយោ, ភូមិយំ សេតីតិ ភូមិសាយោ ឥច្ចាទិ។

ឧវណ្ណេសុ អម្ហិ តាវ –

ចវនំ ចវោ, ជវនំ ជវោ, អភិត្ថវនំ អភិត្ថវោ, កុសំ ទវតិ ហឹសតីតិ ឧបទ្ទវោ, សន្ទវនំ សន្ទវោ, មិត្តភាវេន សន្ទវោ មិត្តសន្ទវោ, ភវតីតិ ភាវោ, វិភវនំ វិភវោ, សម្ភវនំ សម្ភវោ, សម្ភវតិ ឯតស្មាតិ វា សម្ភវោ, អធិភវនំ អធិភវោ, អភិភវោ, បរិភវោ, បរាភវនំ វិនស្សនំ បរាភវោ, រវតីតិ រវោ-សទ្ទោ, លុននំ លវោ, បសវតីតិ បស្សវោ, អាសវតីតិ អាសវោ, បដិមុខំ សវនំ បដិស្សវោ ឥច្ចាទិ។

អណម្ហិ –

ភវនំ ភាវោ, ភវន្តិ សទ្ទ, ពុទ្ធិយោ ឯតេនាតិ ភាវោ, សាលឹ លុនាតីតិ សាលិលាវោ, កុច្ឆិតេន សវតិ សន្ទតីតិ កសាវោ ឥច្ចាទិ។

ឯទន្តេសុ អណម្ហិ –

មហាវុត្តិនា ឯស្ស អាយត្តំ, មន្តំ អជ្ឈេតីតិ មន្តជ្ឈាយោ, វជ្ជាវជ្ជំ ឧបេច្ច ឈាយតីតិ ឧបជ្ឈាយោ-ថេរោ, ឧបជ្ឈាយិនីថេរី។

ទេ-បាលនេ , អត្តនិ និលីនំ ទយតិ រក្ខតីតិ ទាយោ, មិគទាយោ, គន្ធំ វាយតីតិ គន្ធវាយោ។

វេ-អភ្ញានេ, វិយតីតិ វាយោ-នាមំ, វស្សត្តំ, អាបុព្ពោ អវាយោ ឥច្ចាទិ។

អនេកព្យញ្ជនេសុ អម្ហិ តាវ –

កមនំ កមោ, បក្កមោ, អភិក្កមោ, បដិក្កមោ, ចង្កមតិ ឯត្ថាតិ ចង្កមោ, ហិតំ ករោតីតិ ហិតក្ករោ, ទុក្ខេន កាតព្ពោតិ ទុក្ករោ-អត្ថោ, ទុក្ករា-បដិបទា, ទុក្ករំ-កម្មំ, សុខេន កាតព្ពោតិ សុករោ, ព្ពសំ កាតព្ពោតិ ព្ព សក្ករោ, ទីបំ ករោតីតិ ទីបង្ករោ, អលុត្តសមាសោ។

អាគច្ឆតីតិ អាគមោ, អាគមនំ វា អាគមោ, សង្គមនំ សង្គមោ, សមាគមោ, បគ្គណ្ហនំ បគ្គហោ, សង្គណ្ហនំ សង្គហោ, សង្គយ្ហន្តិ ឯត្ថ, ឯតេនាតិ វា សង្គហោ, អនុគ្គហោ, បដិគ្គហោ, គាវោ ចរន្តិ ឯត្ថាតិ គោចរោ, កាមេ អវចរតីតិ កាមាវចរោ, ឧរំ ឆាទេតីតិ ឧរច្ឆទោ, ជិរតិ ឯតេនាតិ ជរោ, វេស្សំ តរតីតិ វេស្សន្តរោ, អលុត្តសមាសោ។

រថេ អត្ថរតីតិ រថត្ថរោ, អស្សត្ថរោ, អរិ ទមេតីតិ អរិន្ទមោ, ភគំ ទរតិ ភិន្ទតីតិ ភគន្ទរោ, យុគំ វរិន្ទទ្ធយំ ធារេតីតិ យុគន្ធរោ, ធម្មំ ធារេតីតិ ធម្មធរោ, បជ្ជតេតិ បទំ, សិក្ខា ឯវ បទំ សិក្ខាបទំ, សុខេន ភរិតព្ពោតិ សុភរោ, ទុក្ខេន ភរិតព្ពោតិ ទុព្ភរោ, ន មរតីតិ អមរោ-ទេវោ, និយមនំ និយមោ, សំយមនំ សំយមោ, សិរស្មិំ រុហតីតិ សិរោរុហោ, សុខេន លព្ភតីតិ សុលភោ, ទុក្ខេន លព្ភតីតិ ទុល្លភោ, សំវរិតព្ពោតិ សំវរោ, វុច្ចតីតិ វចោ, សុព្ពចោ, ទុព្ពចោ, វារិ វហតីតិ វារិវហោ, សរតិ គច្ឆតីតិ សរោ, មនំ ហរតីតិ មនោហរោ ឥច្ចាទិ។

អណម្ហិ –

កមុ-ឥច្ឆា, កន្តីសុ, កាមេតីតិ កាមោ, កាមីយតីតិ វា កាមោ, អត្ថំ កាមេតីតិ អត្ថកាមោ, ករណំ ការោ, បការោ, អាការោ, វិការោ, ឧបការោ, អបការោ, កុម្ភំ ករោតីតិ កុម្ភការោ, រថការោ, មាលការោ, សង្ខរណំ សង្ខារោ, សង្ខរីយតីតិ វា សង្ខារោ, សង្ខរោតីតិ វា សង្ខារោ, បរិក្ខារោ, បុរក្ខារោ, គច្ឆន្តិ បវត្តន្តិ កាមា ឯត្ថាតិ គាមោ, គណ្ហាតីតិ គាហោ, បត្តំ គណ្ហាតីតិ បត្តគាហោ, រស្មិំ គណ្ហាតីតិ រស្មិគាហោ, វិចរណំ វិចារោ, ឧបេច្ច ចរតីតិ ឧបចារោ, គាមំ ឧបេច្ច ចរតីតិ គាមូបចារោ, ជិរតិ ហិរិ ភិជ្ជតិ ឯតេនាតិ ជារោ, កិច្ចេន តរិតព្ពោតិ កន្តារោ, មហាវុត្តិនា កិច្ចស្ស កត្តំ, ពិន្ទាគមោ, វាឡកន្តារោ, យក្ខកន្តារោ, អត្ថរណំ អត្ថារោ, កឋិនស្ស អត្ថារោ កឋិនត្ថារោ, ទរតិ ភិន្ទតិ កុលវិភាគំ គច្ឆតិ ឯតេន ជនេនាតិ ទារោ, កុំ បថវិំ ទារេតីតិ កុទារោ, រស្ស លោ, កុទាលោ។

ភុសោ ក្រិយំ ធារេតីតិ អាធារោ, បត្តាធារោ, បដិសន្ធារណំ បដិសន្ធារោ, បជ្ជតិ ឯតេនាតិ បាទោ, ឧប្បជ្ជនំ ឧប្បាទោ, បដិច្ច សមុប្បជ្ជនំ បដិច្ចសមុប្បាទោ, ភរិតព្ពោ វហិតព្ពោតិ ភារោ, សម្ភរីយតិ សន្និចីយតីតិ សម្ភារោ, ពោធិសម្ភារោ, ទព្ពសម្ភារោ, មារេតីតិ មារោ, កិលេសមារោ, ខន្ធមារោ, មច្ចុមារោ, និយាមេតីតិ និយាមោ, ធម្មនិយាមោ, កម្មនិយាមោ, អារូហតីតិ អារោហោ, រុក្ខំ អារូហតីតិ រុក្ខារោហោ, ហត្ថារោហោ, អស្សារោហោ, រថារោហោ, លព្ភតីតិ លាភោ, បដិលាភោ, និវរណំ និវារោ, បរិវារេតីតិ បរិវារោ, វហតីតិ វាហោ, អាវាហោ, វិវាហោ, សរតិ អទ្ធានំ បវត្តតីតិ សារោ, វិរូបេន បដិសរណំ បុនប្បុនំ ចិន្តនំ វិប្បដិសារោ, បហរណំ បហារោ, អាហារោ, នីហារោ, វិហារោ, អភិហារោ, បរិហារោ។

៧៨៦. ហនស្ស ឃាតោ ណានុពន្ធេ [ក. ៥៩១; រូ. ៥៤៤; នី. ១១៩៥]។

ណានុពន្ធេ បច្ចយេ បរេ ហនស្ស ឃាតោ ហោតិ។

ហននំ ឃាតោ, វិហញ្ញនំ វិឃាតោ, ឧបហននំ ឧបឃាតោ, បដិហននំ បដិឃាតោ។

យកបច្ចយេ វុទ្ធិ នត្ថិ, ‘មនានំ និគ្គហីត’ន្តិ ធាត្វានុពន្ធស្សបិ នស្ស និគ្គហីតំ វត្តន្តោ ច, ‘កគា ចជានំ ឃានុពន្ធេ’តិ ឃានុពន្ធេ បច្ចយេ បរេ ធាត្វន្តានញ្ច, ជានំ ក, គា ហោន្តិ, និបច្ចតីតិ និបកោ។

ភន្ជ-ភិជ្ជនេ វិភាគេ ច, ភញ្ជនំ ភង្គោ, វិភជ្ជនំ វិភង្គោ, វិភជីយន្តិ ធម្មា ឯត្ថ, ឯតេនាតិ វា វិភង្គោ, ខន្ធវិភង្គោ, ធាតុវិភង្គោ។

រន្ជ-រាគេ, រញ្ជនំ រង្គោ, រញ្ជន្តិ សត្តា ឯត្ថាតិ រង្គោ។

សន្ជ-សង្គេ, សញ្ជនំ សង្គោ, បសជ្ជនំ លគ្គនំ បសង្គោ, អាសជ្ជតីតិ អាសង្គោ, ឧត្តរិ អាសង្គោ ឧត្តរាសង្គោ។

សជ-សជ្ជនេ, អតិសជ្ជនំ សម្ពោធនំ អតិសគ្គោ, គស្ស ទ្វិត្តំ។

និស្សជ្ជនំ និស្សគ្គោ, បដិនិស្សគ្គោ, វិស្សជ្ជនំ វិស្សគ្គោ, សំសជ្ជនំ មិស្សីករណំ សំសគ្គោ, យុជ្ជតិ ឯត្ថាតិ យុគំ, កលិយុគំ, សកដយុគំ, បិតាមហយុគំ, និតុទនំ និតុទោ, បនុទនំ បនុទោ, ឧទ្ធំ ភិជ្ជតីតិ ឧព្ភិទោ, កោវិទតីតិ កោវិទោ, បការេន កុជ្ឈតីតិ បកុធោ, ពុជ្ឈតីតិ ពុធោ-បណ្ឌិតោ, មុយ្ហតីតិ មោមូហោ, លោលុប្បតីតិ លោលុប្បោ, អាទិទ្វិត្តំ ឱត្តញ្ច ឥច្ចាទិ។

ឃណបច្ចយេ-បចនំ បាកោ, បច្ចតីតិ វា បាកោ, វិបាកោ, វិវិច្ចនំ វិវេកោ, សិញ្ចនំ សេកោ, អភិសេកោ, សោចនំ សោកោ, ចជនំ ចាគោ, ភជនំ ភាគោ, ភុញ្ជនំ ភោគោ, សហ ភោគោ សម្ភោគោ, បរិភោគោ, អាភុជនំ អាភោគោ, ឱភុជនំ ឱភោគោ។

យជ-បូជាយំ, យជនំ យាគោ, អាមិសយាគោ, ធម្មយាគោ, យុជ្ជនំ យោគោ, បយោគោ, អាយោគោ, វិយោគោ, អនុយោគោ, ឧបយុជ្ជិតព្ពោតិ ឧបយោគោ, លុជ្ជតីតិ លោកោ, មហាវុត្តិនា គស្ស កត្តំ, កាមលោកោ, រូបលោកោ, សំវិជ្ជនំ សំវេគោ ឥច្ចាទិ។

៧៨៧. អនយណស្វាបរីហិ ឡោ [ក. ៦១៤; រូ. ៥៨១; នី. ១២១៩]។

អា, បរីហិ បរស្ស ទហស្ស ឡោ ហោតិ អន, យណបច្ចយេសុ។

បរិទយ្ហនំ បរិឡាហោ, ‘ទហស្ស ទស្ស ឌោ’តិ វិកប្បេន ឌាទេសោ, ទយ្ហនំ ឌាហោ, ទាហោ វា។

ឥតិ អអាទិបច្ចយរាសិ។

អនបច្ចយរាសិ

អថ អនបច្ចយន្តា វុច្ចន្តេ។

៧៨៨. អនោ។

ភាវេ ច ឆសុ ការកេសុ ច ក្រិយត្ថា អនបច្ចយោ ហោតិ, អាទន្តេសុ បរស្សរលោបោ, អលោបេ យាគមោ។

អក្ខាយតេ អក្ខានំ, អក្ខាយតិ ឯតេនាតិ វា អក្ខានំ, ធម្មស្ស អក្ខានន្តិ ធម្មក្ខានំ, បដិសង្ខាយតិ បជានាតិ ឯតេនាតិ បដិសង្ខានំ , សហ គាយនំ សង្គាយនំ, សហ គាយន្តិ សជ្ឈាយន្តិ ឯត្ថាតិ វា សង្គាយនំ, ញាយតេ ញាណំ, ជានាតីតិ វា ញាណំ, ជានន្តិ ឯតេនាតិ វា ញាណំ, បញ្ញាយតីតិ បញ្ញាណំ, វិជានាតីតិ វិញ្ញាណំ, សញ្ញាណំ, នស្ស ណត្តំ។

ការិតេ-ញាបនំ, បញ្ញាបនំ, វិញ្ញាបនំ, សញ្ញាបនំ។

ជាននំ, បជាននំ, វិជាននំ, សញ្ជាននំ, បុព្ពស្សរលោបោ, ឋីយតេ ឋានំ, តិដ្ឋតិ ឯត្ថាតិ វា ឋានំ។

ការិតេ-ឋាបនំ, បតិដ្ឋាបនំ។

តាយតិ រក្ខតីតិ តាណំ, បរិត្តាណំ, នស្ស ណត្តំ។

អវត្ថាយតិ ឯត្ថាតិ អវត្ថានំ, ទីយតេ ទានំ, ទិយ្យតិ ឯតេនាតិ វា ទានំ, សម្មា បទីយតិ អស្សាតិ សម្បទានំ, អបេច្ច អាទទាតិ ឯតស្មាតិ អបាទានំ។

ការិតេ-ទាបនំ, សមាទបនំ។

បទហីយតេ បធានំ, បទហន្តិ ឯតេនាតិ វា បធានំ, អាធានំ, វិធានំ, និធានំ, សន្និធានំ។

ការិតេ-សន្និធាបនំ។

បានំ, បដិភានំ, មាណំ, បមាណំ, ឧបមាណំ, បរិមាណំ, នស្ស ណត្តំ។

យាយតិ ឯតេនាតិ យានំ, ឧយ្យានំ, និយ្យានំ, វាយន្តិ ភវាភវំ គច្ឆន្តិ ឯតេនាតិ វានំ, នត្ថិ វានំ ឯត្ថាតិ និព្ពានំ, និព្ពាយន្តិ ឯត្ថាតិ វា និព្ពានំ។

ការិតេ-និព្ពាបនំ។

អវសានំ, ឱសានំ, បរិយោសានំ, បហានំ, បរិហានំ។

ការិតេ-ហាបនំ, បរិហាបនំ។

ឥវណ្ណេសុ-អយនំ វិក្កយនំ, វិក្កិណនំ, ខយនំ, ខិយនំ, ខិយ្យនំ, ភយ, ភយ្យាទេសោ, ចយនំ, ចិននំ, អាចិននំ, វិចិននំ, ជយនំ, វិជយនំ, លីយន្តិ ឯត្ថាតិ លេណំ, នស្ស ណត្តំ។

បដិសល្លីយន្តិ ឯត្ថាតិ បដិសល្លានំ, ឥស្ស អាត្តំ។ សេតិ ឯត្ថាតិ សេនំ, សយនំ។

ការិតេ-សយាបនំ ឥច្ចាទិ។

ឧវណ្ណេសុ-ចវនំ, ជវនំ, អភិត្ថវនំ, ធុននំ, វិទ្ធុននំ, និទ្ធុននំ, ភវនំ, អភិភវនំ, លវនំ, លុននំ, សវនំ, បសវនំ ឥច្ចាទិ។

ឯទន្តេសុ-អជ្ឈេនំ, អជ្ឈាយនំ, អបចាយនំ, ឈាយតេ ឈានំ, ឈាយតិ ឯតេនាតិ វា ឈានំ, បឋមជ្ឈានំ, ទុតិយជ្ឈានំ, ឧជ្ឈានំ, និជ្ឈានំ, អភិជ្ឈានំ, សាលិលាយនំ, ចីវរវាយនំ, គិលាយតីតិ គិលានោ ឥច្ចាទិ។

‘វា នស្ស ណោ’តិ សុត្តេន រការម្ហា បរស្ស នស្ស ណោ, ការណំ, អធិករិយតិ ឯត្ថាតិ អធិករណំ, សង្ខរណំ, អភិសង្ខរណំ។

ការិតេ-ការាបនំ។

អាកិរណំ, វិក្កិរណំ, ចរណំ, ជិរណំ, តរណំ, កង្ខាវិតរណំ, អត្ថរណំ, អាគន្ត្វា ទហន្តិ ឯត្ថ មតសរីរន្តិ អាឡ្ហានំ សុសានំ, ទស្ស ឡោ។

បស្សីយតេ បស្សនំ, ទស្សនំ, សុដ្ឋុ បស្សតីតិ សុទស្សនោរាជា, សុដ្ឋុ បស្សិតព្ពន្តិ សុទស្សនំ-ទេវនគរំ, សន្ទស្សនំ, និទស្សនំ, ធារណំ, ឧទ្ធារណំ, និទ្ធារណំ, អាទិទីឃោ។

បូរណំ, បរិបូរណំ, ផរណំ, វិប្ផុរណំ។

ការិតេ-មារណំ។

និវារណំ, សរណំ, និស្សរណំ, ហរណំ, អាហរណំ, នីហរណំ ឥច្ចាទិ។

សាមញ្ញវិធានត្តា សទ្ទត្ថ, កុជ្ឈនត្ថ, ចលនត្ថធាតូហិ រុច, ជុត, វឌ្ឍាទិធាតូហិ ច តស្សីលាទីសុ អនោ ហោតិ, ឃោសតិ សីលេនាតិ ឃោសនោ, ឃោសតិ ធម្មេនាតិ ឃោសនោ, ឃោសតិ សាធុការេនាតិ ឃោសនោ, កោធនោ, ទូសនោ, បទូសនោ, កោបនោ, ចលនោ, ផន្ទនោ, កម្បនោ, មណ្ឌនោ, ភូសនោ, វិភូសនោ, រោចនោ, វិរោចនោ, វេរោចនោ, ជោតនោ, ឧជ្ជោតនោ, វឌ្ឍនោ, ករោតិ សីលេនាតិ ករណោ។ រាគោ និមិត្តករណោ, ទោសោ និមិត្តករណោ, មោហោ និមិត្តករណោ [សំ. និ. ៤.៣៤៩] ឥច្ចាទិ។

៧៨៩. ករា ណនោ។

ករម្ហា កត្តរិ ណានុពន្ធោ អនោ ហោតិ។

ករោតិ អត្តនោ ផលន្តិ ការណំ។

៧៩០. ហាតោ វីហិកាលេសុ។

វីហិស្មិំ កាលេ ច វត្តព្ពេ ហាធាតុម្ហា កត្តរិ ណានុពន្ធោ អនោ ហោតិ។

ហាបេតីតិ ហាយនោ, វីហិវិសេសោ វស្សញ្ច។ “កុញ្ជរំ សដ្ឋិហាយន”ន្តិ ឯត្ថ វស្សំ ហាយនន្តិ វុច្ចតិ។

ឥតិ អនបច្ចយរាសិ។

អកបច្ចយរាសិ

អថ អកបច្ចយន្តា វុច្ចន្តេ។

៧៩១. អាសីសាយមកោ ['អាសីសាមកោ' (ពហូសុ)]។

អាសីសា វុច្ចតិ បត្ថនា, អាសីសាយំ គម្យមានាយំ អកោ ហោតិ កត្តរិ។

ជីវតូតិ ជីវកោ, នន្ទតូតិ នន្ទកោ។ "ជិនពុទ្ធិ, ធនភូតិ, ភូតោ, ធម្មទិន្នោ, វឌ្ឍមានោ"តិ ឯតេ សទ្ទា អញ្ញថា សិជ្ឈន្តិ, ជិនោ ឥមំ ពុជ្ឈតូតិ ជិនពុទ្ធិ, ធនំ ឯតស្ស ភវតិ វឌ្ឍតីតិ ធនភូតិ, ភវតិ វឌ្ឍតីតិ ភូតោ, ធម្មេន ទិន្នោ ធម្មទិន្នោ, យថា ទេវទត្តោ, ព្រហ្មទត្តោ, វឌ្ឍតីតិ វឌ្ឍមានោតិ។

'កត្តរិ ល្តុណកា'តិ ណកោ, សោ ច សាមញ្ញវិធានត្តា អរហេ សត្តិយំ សីលេ ធម្មេ សាធុការេ ច សិជ្ឈតិ, អក្ខាយតីតិ អក្ខាយកោ, 'អាស្សាណាបិម្ហិ យុក'ឥតិ យាគមោ, អក្ខាតុំ អរហតិ, សក្កោតិ, អក្ខានមស្ស សីលំ, ធម្មោ, អក្ខានំ សក្កច្ចំ ករោតីតិ អត្ថោ។ កាលត្តយេបិ សិជ្ឈតិ, បុព្ពេបិ អក្ខាសិ, អជ្ជបិ អក្ខាតិ, បច្ឆាបិ អក្ខាយិស្សតីតិ អត្ថោ។ ឯវំ សេសេសុ សាមញ្ញវិធីសុ យថារហំ វេទិតព្ពោ។

ឥត្ថិយំ-'អធាតុស្ស កេ…'តិ សុត្តេន អកស្ស អស្ស ឥត្តំ, អក្ខាយិកា-ឥត្ថី, អក្ខាយកំ-កុលំ, សង្គាយកោ, ជានាតីតិ ជានកោ។

វិករណបច្ចយតោ បរំ នាគមេ សតិ វិករណស្ស រស្សោ, ជាននកោ, អាជាននកោ, វិជាននកោ, សញ្ជាននកោ។

ការិតេ-ញាបេតីតិ ញាបកោ, វិញ្ញាបកោ, សញ្ញាបកោ។

នាគមេ-ញាបនកោ, វិញ្ញាបនកោ, សញ្ញាបនកោ, អធិដ្ឋាតីតិ អធិដ្ឋាយកោ, អធិដ្ឋាបេតីតិ អធិដ្ឋាបកោ, ទេតីតិ ទាយកោ, ទាបេតីតិ ទាបកោ។

ណាបិម្ហិ យាគមោ នត្ថិ, សមាទបេតីតិ សមាទបកោ, ឧភយត្ថ រស្សោ។ វិធេតីតិ វិធាយកោ, បជហតីតិ បជហាយកោ, អវហិយ្យតីតិ ឱហិយកោ, អាស្ស ឥត្តំ ឥច្ចាទិ។

ឥវណ្ណេសុ-អជ្ឈេតីតិ អជ្ឈាយកោ, មន្តំ អជ្ឈេតីតិ មន្តជ្ឈាយកោ, កិណាតីតិ កាយកោ, កិណាបេតីតិ កាយាបកោ, អាចិនាតីតិ អាចិនកោ, វិចិនកោ, បរាជយតីតិ បារាជិកោ, អលោបោ, បុគ្គលោ, បរាជេតីតិ បារាជិកោ, អលោបោ ការិតលោបោ ច, ធម្មោ, ភាយាបេតីតិ ភយានកោ, នាគមោ អាទិរស្សោ ច។

ភូមិយំ សេតីតិ ភូមិសាយកោ, សយាបេតីតិ សយាបកោ, បាហេតីតិ បហិណកោ ឥច្ចាទិ។

ឧវណ្ណេសុ-បុនាតិ សោធេតីតិ បាវកោ-អគ្គិ, ភវតីតិ ភាវកោ, វិភាវេតីតិ វិភាវកោ, លុនាតីតិ លាវកោ, សុណាតីតិ សាវកោ-បុរិសោ, សាវិកា-ឥត្ថី, ជុហោតីតិ ហាវកោ ឥច្ចាទិ។

អប-បាបុណនេ, បាបេតីតិ បាបកោ, សម្បាបេតីតិ សម្បាបកោ, ឧបាសតីតិ ឧបាសកោ-បុរិសោ, ឧបាសិកា-ឥត្ថី, ឧបាសកំ-កុលំ, ករោតីតិ ការកោ, ការិកា, ការកំ, ឧបការកោ, ការេតីតិ ការាបកោ, សង្ខរោតីតិ សង្ខារកោ, អភិសង្ខារកោ, ខិបតីតិ ខិបកោ, ឧក្ខិបកោ, និក្ខិបកោ, ខេបកោ, ឧក្ខេបកោ, និក្ខេបកោ, នាគមេខិបនកោ។

គណ្ហាតីតិ គាហកោ, គណ្ហាបេតីតិ គាហាបកោ។ ឯវំ គោបកោ, បាទមូលេ ចរតីតិ បាទចារកោ, បុប្ផំ ឱចិនាយតីតិ ឱចិនាយកោ, ឯទន្តោ ធាតុ។

ឆិន្ទតីតិ ឆេទកោ, ឆិន្ទកោ, ឆេទាបេតីតិ ឆេទាបកោ, ឆិន្ទាបកោ, ជនេតីតិ ជនកោ-បុរិសោ, ជនិកាមាតា, ជនកំ-កម្មំ, ការិតលោបោ។

ឈាប-ទាហេ, ឈាបេតីតិ ឈាបកោ។

ញប-បញ្ញាបនេ, បញ្ញាបេតីតិ បញ្ញាបកោ។

ឋាប-ឋានេ, បតិដ្ឋាបេតីតិ បតិដ្ឋាបកោ។

ណាប-បេសនេ , អាណាបេតីតិ អាណាបកោ, តុទតីតិ តុទកោ, សន្តុស្សតីតិ សន្តុស្សកោ, វិសេសេន បស្សតីតិ វិបស្សកោ, សន្ទស្សេតីតិ សន្ទស្សកោ, ទូសេតីតិ ទូសកោ, អាទិទីឃោ។

បចតីតិ បាចកោ, បាចេតីតិ បាចាបកោ, អាបាទេតីតិ អាបាទកោ, និប្ផាទកោ, សម្បាទកោ, បដិបជ្ជកោ, បដិបាទកោ, បូរេតីតិ បូរកោ, គរុបន្តត្តា ន វុទ្ធិ។

ផុសតីតិ ផុសកោ, តុទាទិត្តា ន វុទ្ធិ។

ភាជេតីតិ ភាជកោ, ភិន្ទតីតិ ភិន្ទកោ, ភេទកោ, ការភេទកោ, ភុញ្ជតីតិ ភុញ្ជកោ, ភោជកោ, កាមភោជកោ, ពុជ្ឈតីតិ ពុជ្ឈកោ, ពោធកោ, មរតីតិ មិយ្យកោ, មារេតីតិ មារកោ, មុញ្ចតីតិ មុញ្ចកោ, មោចកោ, យាចតីតិ យាចកោ, យជតីតិ យាជកោ, យុញ្ជតីតិ យុញ្ជកោ, អនុយុញ្ជកោ, យោជកោ, បយោជកោ, យុជ្ឈតីតិ យុជ្ឈកោ, យោធកោ, រុន្ធតីតិ រុន្ធកោ, អវរោធកោ, វចតីតិ វាចកោ, ឱវទតីតិ ឱវាទកោ, ឱវជ្ជកោ, វីណំ វាទេតីតិ វីណាវាទកោ, ភេរិវាទកោ, គរុំ អភិវាទេតីតិ អភិវាទកោ, វិទតិជានាតីតិ វេទកោ, វិន្ទតិ បដិលភតីតិ វិន្ទកោ, អនុវិជ្ជតិ វិចារេតីតិ អនុវិជ្ជកោ, បដិសំវេទេតីតិ បដិសំវេទកោ, វិជ្ឈតីតិ វេធកោ, អង្គីវិជ្ឈតីតិ អង្គិវេធកោ, បត្តំ វិជ្ឈតីតិ បត្តវេធកោ។

ពហុលាធិការា កម្មេបិ ទិស្សតិ, អន្តរេ វាសីយតិ និវាសីយតីតិ អន្តរវាសកោ, បសីទតីតិ បសីទកោ, បសាទកោ វា, ទីបប្បសាទកោ, ឧទកប្បសាទកោ, សិព្ពតីតិ សិព្ពកោ, សេវតីតិ សេវកោ, ហនតីតិ ឃាតកោ, គាវោ ហនតីតិ គោឃាតកោ, ហនស្ស ឃាតោ។ ហរតីតិ ហារកោ។

កម្មេ – “បាទេហិ បហរីយតីតិ បាទបហារកោ”តិ វុត្តិយំ វុត្តំ។ តិតិក្ខតីតិ តិតិក្ខកោ, តិកិច្ឆតីតិ តិកិច្ឆកោ, វីមំសតីតិ វីមំសកោ, ពុភុក្ខតីតិ ពុភុក្ខកោ, បព្ពតាយតីតិ បព្ពតាយកោ ឥច្ចាទិ។

ឥតិ អកបច្ចយរាសិ។

ឥវណ្ណន្តរូបរាសិ

អថ ឥវណ្ណន្តរូបានិ វុច្ចន្តេ។

៧៩២. ទាធាត្តិ [ក. ៥៥១; រូ. ៥៩៨; នី. ១១៣៨]។

ទា, ធាហិ ភាវការកេសុ ឥបច្ចយោ ហោតិ។

បឋមំ ចិត្តេន អាទីយតីតិអាទិ, គណ្ឌាទិឌ្ឋីហិ ឧបាទីយតីតិ ឧបាទិ, ខន្ធុបាទិ, កិលេសុបាទិ, វិធានំ វិធិ, វិធិយ្យតិ ឯតេនាតិ វិធិ, និធិយ្យតីតិ និធិ, សន្ធីយតេ សន្ធិ, អភិសន្ធិ, បដិសន្ធិ, សន្ទិទហនំ សន្និធិ, សមាធានំ សមាធិ, សមាទហន្តិ ឯតេនាតិ សមាធិ, បណិទហនំ បណិធិ, ឱធិ, អវធិ, ឧបនិធិ, បដិនិធិ, ឧទកំ ទហតិ តិដ្ឋតិ ឯត្ថាតិ ឧទធិ, មហន្តោ ឧទធិ មហោទធិ, វាលានិ ទហន្តិ តិដ្ឋន្តិ ឯត្ថាតិ វាលធិ។

៧៩៣. ឥកិតី សរូបេ [ក. ៦៦៩; រូ. ៦៧៩; នី. ១៣១៥]។

ធាតូនំ សុតិសង្ខាតេ សរូបេ វត្តព្ពេ ក្រិយត្ថា បរំ ឥ, កិ, តិបច្ចយា ហោន្តិ។

អវណ្ណបន្តេហិ ឥ, គមិ, បចិ ឥច្ចាទិ។

ឧវណ្ណបន្តេហិ កិ, ពុធិ, រុធិ ឥច្ចាទិ។

កេហិចិតិ, ករោតិស្ស, អត្ថិស្ស ឥច្ចាទិ។

៧៩៤. សីលាភិក្ខញ្ញាវស្សកេសុ ណី [ក. ៥៣២, ៦៣៦; រូ. ៥៩០, ៦៥៩; នី. ១១១៤, ១២៤៥]។

សីលំ វុច្ចតិ បកតិចរិយា, អភិក្ខណមេវ អភិក្ខញ្ញំ, បុនប្បុនក្រិយា, អាយតឹ អវស្សំភាវី អវស្សកំ នាម, សីលគ្គហណេន ធម្ម, សាធុការាបិ សង្គយ្ហន្តិ, ឯតេសុ សីលាទីសុ ក្រិយាវិសេសេសុ គម្យមានេសុ កត្តរិ ណី ហោតិ។ អាទន្តេសុ 'អាស្សាណាបិម្ហិ យុក'ឥតិ យាគមោ។

អក្ខាយតីតិ អក្ខាយី, អក្ខាយនសីលោ, អក្ខាយនធម្មោ, អក្ខានេ សក្កច្ចការិតា យុត្តោតិ អត្ថោ។ កាលត្តយេបិ សិជ្ឈតិ សាមញ្ញវិធានត្តា។

អវស្សកំ បន អនាគតមេវ, ធម្មក្ខាយី-បុរិសោ, ធម្មក្ខាយិនី-ឥត្ថី, ធម្មក្ខាយិ-កុលំ, គីតំ អភិណ្ហំ គាយតីតិ គីតគាយី, កប្បំ អវស្សំ ឋាស្សតីតិ កប្បដ្ឋាយី, សំវដ្ដមានំ អសង្ខេយ្យំ ឋាស្សតីតិ សំវដ្ដដ្ឋាយី។ ឯវំ វិវដ្ដដ្ឋាយី។

អទិន្នំ អាទទាតិ សីលេនាតិ អទិន្នាទាយី។ តថា ទិន្នមេវ អាទទាតីតិ ទិន្នាទាយី, អន្នំ ទទាតិ សីលេនាតិ អន្នទាយី។

ទា-សុប្បនេ។ និទ្ទាយនសីលោ និទ្ទាយី, មជ្ជំ បិវនសីលោ មជ្ជបាយី, មជ្ជំ អភិណ្ហំ បិវតីតិ មជ្ជបាយី, សីឃំ យាយនសីលោ សីឃយាយី, សសង្ខារេន សប្បយោគេន អវស្សំ បរិនិព្ពាយិស្សតីតិ សសង្ខារបរិនិព្ពាយី។ តថា អសង្ខារបរិនិព្ពាយី, អាយុកប្បស្ស អន្តរេ វេមជ្ឈេ អវស្សំ បរិនិព្ពាយិស្សតីតិ អន្តរាបរិនិព្ពាយី, អាយុកប្ប បរិយោសានំ ឧបហច្ច អវស្សំ បរិនិព្ពាយិស្សតីតិ ឧបហច្ចបរិនិព្ពាយី ឥច្ចាទិ។

ឥវណ្ណេសុ-មន្តំ និច្ចកាលំ អជ្ឈាយតីតិ មន្តជ្ឈាយី, ធម្មជ្ឈាយី, ធញ្ញំ និច្ចកាលំ វិក្កិណាតីតិ ធញ្ញវិក្កាយី, ភាយនសីលោ ភាយី, ភូមិយំ សយនសីលោ, ភូមិយំ វា និច្ចកាលំ សយតីតិ ភូមិសាយី, កណ្ដកេ អបស្សយនសីលោ កណ្ដកាបស្សយី ឥច្ចាទិ។

ឯទន្តាបិ ឥធ វត្តព្ពា, ឧទ្ទំ វឌ្ឍនសីលោ ឧទាយី, វុទ្ធេសុ អបចាយនសីលោ វុទ្ធាបចាយី។ ឯវំ ជេដ្ឋាបចាយី, ឈាយនសីលោ, ឈាយនធម្មោ, ឈាយនេ សក្កច្ចក្រិយាយុត្តោតិ ឈាយី, និច្ចកាលំ ឈាយតីតិ វា ឈាយី, បជ្ឈាយី, ឧជ្ឈាយី, និជ្ឈាយី, អភិជ្ឈាយី, ភាយនសីលោ ភាយី, តិណំ អភិណ្ហំ លាយតីតិ តិណលាយី, តន្តំ និច្ចកាលំ វាយតីតិ តន្តវាយី, បលាយនសីលោ បលាយី, ន បលាយី អបលាយី ឥច្ចាទិ។

ឧវណ្ណេសុ-យថាភូតំ អត្ថំ វិភាវនសីលោ វិភាវីបុរិសោ, វិភាវិនី-ឥត្ថី, អាយតឹ អវស្សំ ភវិស្សតីតិ ភាវី, សាលឹ លុនាតិ សីលេនាតិ សាលិលាវី ឥច្ចាទិ។

ព្យាបនសីលោ ព្យាបី, កាមេតិ ឥច្ឆតិ សីលេនាតិ កាមី, ធម្មកាមី, អត្ថកាមី, ករណសីលោ ការី, បាបការី, បុញ្ញការី។

អវស្សំ អាគមិស្សតីតិ អាគាមី។ រស្សត្តេ-អាគមិនីរត្តិ, អាគមិនី-បុណ្ណមាសី, អាចយំ វដ្ដំ គច្ឆតិ សីលេនាតិ អាចយគាមី, អបចយំ វិវដ្ដំ គច្ឆតិ សីលេនាតិ អបចយគាមី, សកឹ អវស្សំ អាគមិស្សតីតិ សកទាគាមី។ តថា ន អាគមិស្សតីតិ អនាគាមី។

អាធានំ វុច្ចតិ ទឡ្ហដ្ឋិតិ, អាធានំ កត្វា គហណសីលោ អាធានគាហី, ទឡ្ហគាហី, ធម្មំ ចរតិ សីលេនាតិ ធម្មចារី, ព្រហ្មំ សេដ្ឋំ ចរតិ សីលេនាតិ ព្រហ្មចារី។

អបិចេត្ថ ធម្មោ នាម កុលាចារធម្មោ, តំ ធម្មំ ចរាមីតិ ទឡ្ហំ គណ្ហិត្វា យាវ ន វិជហតិ, តាវ អវីតិក្កមនដ្ឋេន ធម្មំ ចរតិ សីលេនាតិ ធម្មចារី នាម។ តថាចរន្តោ ច អន្តរាវីតិក្កមនីយវត្ថុសមាយោគេ សតិ តំ ធម្មំ អបតមានំ កត្វា ធារេន្តោ សំវរណដ្ឋេន ធម្មំ ចរតិ ធម្មេនាតិ ធម្មចារី នាម, តថាធារេន្តោ ច តំ ធម្មំ អត្តុក្កំសន, បរវម្ភនាទីហិ បាបធម្មេហិ អនុបក្កិលិដ្ឋញ្ច អប្បិច្ឆតាទីហិ សន្តគុណេហិ សុបរិយោទាតញ្ច ករោន្តោ បរិយោទាបនដ្ឋេន ធម្មំ ចរតិ សាធុការេនាតិ ធម្មចារី នាម។

ព្រហ្មំ វុច្ចតិ តតោ សេដ្ឋតរំ សិក្ខាបទសីលំ, តម្បិ គណ្ហិត្វា អវិជហន្តោ អន្តរា ច អបតមានំ កត្វា ធារេន្តោ អនុបក្កិលិដ្ឋំ សុបរិយោទាតញ្ច ករោន្តោ តិវិធេន អត្ថេន ព្រហ្មចារី នាម, សមាទាន, សម្បត្ត, សមុច្ឆេទវិរតីនំ

វសេន វិយោជេតុំ វដ្ដតិ, យោ បន គណ្ហន្តោ តថា ន ធារេតិ, ធារេន្តោ វា ឧបក្កិលិដ្ឋំ ករោតិ, សោ ឯកទេសេន អត្ថេន ព្រហ្មចារី នាម។

យោ បន តិវិធេន អត្ថេន មុត្តោ ហុត្វា កទាចិ តំ ធម្មំ ចរតិ, តស្ស ចរណក្រិយា តស្សីលក្រិយា ន ហោតិ, សោ ធម្មចារីតិ ន វុច្ចតិ, ឯតេនុបាយេន សេសេសុ បាប, កល្យាណភូតេសុ តស្សីលបទេសុ អត្ថវិភាគោ វេទិតព្ពោ។

ព្រហ្មចារិនី-ឥត្ថី, វិសេសេន ទស្សនសីលោ វិបស្សី, អត្ថទស្សី, ធម្មទស្សី, បិយទស្សី, សុទស្សី, ទុស្សនសីលោ ទុស្សីមារោ, ធារណសីលោ ធារី, ឥណធារី, ឆត្តធារី, ភុសំ នហនសីលោ ឧបនាហី, បរិនិដ្ឋិតបច្ចយេកទេសត្តា អាយតិ អវស្សំ ឧប្បជ្ជិស្សតីតិ ឧប្បាទី, ឧប្បាទិនោ ធម្មា [ធ. ស. តិកមាតិកា ១៧]។

ភរ-ធារណេ, មាលំ និច្ចកាលំ ភរតីតិ មាលភារី, ភាជនសីលោ ភាជី, ឧណ្ហំ ភុញ្ជនសីលោ ឧណ្ហភោជី, អត្តានំ មញ្ញតិ សីលេនាតិ អត្តមានី, អត្តានំ បណ្ឌិតំ មញ្ញតីតិ បណ្ឌិតមានី, លភនសីលោ លាភី, វចនសីលោ វាចី។ ឯវំ វាទី, អត្ថវាទី, ធម្មវាទី, យុត្តវាទី, មុត្តវាទី, វិភជ្ជវាទី, និច្ចំ វសតីតិ វាសី, គាមវាសី, នគរវាសី, ភារំ វហនសីលោ ភារវាហិ , ធម្មំ បញ្ញំ អនុសរតិ អនុគច្ឆតីតិ ធម្មានុសារី។ ឯវំ សទ្ធានុសារី, វិរូបំ បាបបក្ខំ បដិមុខំ អភិណ្ហំ សរតិ ចិន្តេតីតិ វិប្បដិសារី, បាណំ ហនតិ សីលេនាតិ បាណឃាតី, ហនស្ស ឃាតោ។

ហរិតព្ពំ សព្ពំ ហរតិ សីលេនាតិ ហារហារី ឥច្ចាទិ។

‘កគា ចជាន’ន្តិ សុត្តវិភត្តិយា អឃានុពន្ធេបិ ចជានំ កគាទេសោ, សមំ វិបាចេតីតិ សមវេបាកី-ឧទរគ្គិ, សមវេបាកិនី-គហណី, ឧបធិ ផលំ វិបច្ចតីតិ ឧបធិវេបាកិនី, សោចនសីលោ សោកី, សោកិនី-បជា, មុត្តោ ហុត្វា ចជនសីលោ មុត្តចាគី, សំវិភាជនសីលោ សំវិភាគី, កាមសុខំ ភុញ្ជនសីលោ កាមភោគី, វិសុំ អវិភត្តំ ភោគំ ភុញ្ជនសីលោ អបដិវិភត្តភោគី, យុញ្ជនសីលោ យោគី ឥច្ចាទិ។

៧៩៥. អាវី [ក. ៥៣២; រូ. ៥៩០; នី. ១១១៤]។

អាវី ហោតិ កត្តរិ។

ភយំ ទស្សនសីលោ ភយទស្សាវី។

ឥតិ ឥវណ្ណន្តរូបរាសិ។

ឧវណ្ណន្តរូបរាសិ

៧៩៦. ភញ្ជ ភីរូ ភាសុ អស្សុវា។

ឯតេ សទ្ទា មហាវុត្តិនា សីលាទីសុ និបច្ចន្តេ។

ភន្ជ-វិនាសេ, បភញ្ជនសីលោ បភង្គុ-សង្ខតធម្មោ។

ភី-ភយេ, ភាយនសីលោ ភីរូ។

ភា-ទិត្តិយំ, ឱភាសនសីលោ ភាសុ-បភា, ជេដ្ឋវចនំ អាទរេន សុណាតិ សីលេនាតិ អស្សវោ-បុត្តោ, អស្សវា ភរិយា។

៧៩៧. វិទា កូ [ក. ៥៣៥; រូ. ៥៩៣; នី. ១១១៩]។

វិទម្ហា កូ ហោតិ កត្តរិ។

វិទតិ សីលេនាតិ វិទូ, លោកវិទូ, បរចិត្តវិទូ។ ឥត្ថិយំ បរចិត្តវិទុនី។

៧៩៨. វិតោ ញាតោ [ក. ៥៣៥; រូ. ៥៩៣; នី. ១១១៩]។

វិបុព្ពា ញាតោ កូ ហោតិ កត្តរិ។

វិជានានសីលោ វិញ្ញូ។

៧៩៩. កម្មា [ក. ៥៣៥; រូ. ៥៩៣; នី. ១១១៩]។

កម្មបបទា ញាតោ កូ ហោតិ កត្តរិ។

សព្ពំ ជានាតិ សីលេនាតិ សព្ពញ្ញូ, រត្តញ្ញូ, អត្ថញ្ញូ, ធម្មញ្ញូ, កាលញ្ញូ, សមយញ្ញូ។

៨០០. គមា រូ [ក. ៥៣៤; រូ. ៥៩២; នី. ១១១៨]។

កម្មបបទា គមម្ហា រូ ហោតិ កត្តរិ។ 'រានុពន្ធេន្តសរាទិស្សា'តិ សព្ពធាត្វន្តលោបោ។

បារំ គច្ឆតិ សីលេនាតិ បារគូ, វេទំ វុច្ចតិ អគ្គមគ្គញាណំ, វេទំ គច្ឆតីតិ វេទគូ, អទ្ធានំ គច្ឆតីតិ អទ្ធគូ។

ឥតិ ឧវណ្ណន្តរូបរាសិ។

ឥត្ថិលិង្គរូបរាសិ

អថ ឥត្ថិលិង្គរូបានិ វុច្ចន្តេ។

៨០១. ឥត្ថិយមណតិកយកយា ច [ក. ៥៥៣; រូ. ៥៩៩; នី. ១១៤០; '...ក្តិ...' (ពហូសុ)]។

ឥត្ថិលិង្គេ វត្តព្ពេ ភាវការកេសុ អ, ណ,តិ, ក, យក, យបច្ចយា ច អនោ ច ហោតិ។

ក , អ, ណ, យក, យ, អនឥច្ចេតេហិ 'ឥត្ថិយមត្វា'តិ អាបច្ចយោ។

កម្ហិ គាវ-អត្ថនិ និសិន្ទំ គូហតិ សំវរតីតិ គុហា, អត្តានំ វា បរំ វា ទូសេតីតិ ទូសា-ធុត្តិត្ថី។

មុទ-ហាសេ, មោទនំ មុទា, បមុទា, សុជ្ឈតិ ឯតាយាតិ សុធា, វសុំ រតនំ ធារេតីតិ វសុធា ឥច្ចាទិ។

អម្ហិ-សង្ខាយន្តិ ឯតាយាតិ សង្ខា។ តថា សង្ខ្យា, បជានាតីតិ បញ្ញា, អាជានាតីតិ អញ្ញា, សញ្ជានាតីតិ សញ្ញា, សញ្ជានន្តិ ឯតាយាតិ វា សញ្ញា, សញ្ជាននំ វា សញ្ញា, អភិជាននំ អភិញ្ញា, បដិជាននំ បដិញ្ញា, បរិច្ឆិជ្ជ ជាននំ បរិញ្ញា, បដិច្ច តិដ្ឋតិ ឯត្ថាតិ បតិដ្ឋា។

ឋា-ឋានេ, អវធិភាវេន ឋាតិ តិដ្ឋតីតិ អវត្ថា, ឧបាទីយតីតិ ឧបាទា-បញ្ញត្តិ, អញ្ញមញ្ញំ ឧបេច្ច និស្សាយ ច ធិយ្យតីតិ ឧបនិធា-បញ្ញត្តិយេវ, សទ្ទហនំ សទ្ធា, សទ្ទហន្តិ ឯតាយាតិ វា សទ្ធា, វិសិដ្ឋំ កត្វា អត្តានំ ទហន្តិ ឯតាយាតិ វិធា-មានោ, ភាតិ ទិព្ពតីតិ ភា-នក្ខត្តំ, បភា, អាភា, និភា, ឧបមីយតេ ឧបមា។

ឈេ-ចិន្តាយំ, បជ្ឈាយនំ បជ្ឈា, វជ្ជាវជ្ជំ ឧបជ្ឈាយតិ បេក្ខតីតិ ឧបជ្ឈា, អភិមុខំ ឈាយនំ អភិជ្ឈា។

អាស-បត្ថនាយំ, អាសីសនំ អាសា, បច្ចាសីសនំ បច្ចាសា។

អាស-ឧបវេសនេ, អច្ចនំ អច្ចា។

ឥក្ខ-ទស្សន'ង្កេសុ, អបេក្ខនំ អបេក្ខា, ឧបេក្ខនំ ឧបេក្ខា, ឧបបរិក្ខនំ ឧបបរិក្ខា, ឥច្ចនំ ឥច្ចា, ព្យាបិតុំ ឥច្ចា វិច្ចា។

ឥស្ស-ឧស្សូយិយេ, ឥស្សនំ ឥស្សា។

ឦហ-ព្យាបារេ, ឦហនំ ឦហា។

ឧឆិ-ឧច្ឆេ , ឧច្ឆនំ ឧច្ឆា។

ឯល-កម្បនេ, ឯលយតីតិ ឯលា-ទោសោ។

ឱជ-ថម្ភនេ តេជនេ ច, ឱជេតិ តំសមង្គិនេ សត្តេ សង្ខារេ ច សមុបត្ថម្ភតិ សមុត្តេជេតីតិ វា ឱជា។

កល-សង្ខ្យានេ, កលីយតីតិ កលា, ខមនំ ខមា, គជ្ជន្តិ ឯតាយាតិ គទា, គិរិយតិ កថីយតីតិ គិរា-វាចា, យជីយតិ សង្ឃជីយតិ ឯត្ថាតិ យជា-យូថោ, កុសោ ចារេតិ បរិចារេតីតិ អច្ឆរា-ទេវី, មហាវុត្តិនា ចស្ស ឆោ, ជដតីតិ ជដា, អន្តោជដា ពហិជដា [សំ. និ. ១.២៣], ជិយ្យន្តិ ឯតាយាតិ ជរា, ជិរណំ វា ជរា, អាបជ្ជតិ អជ្ឈាបជ្ជតីតិ អាបទា, សម្បជ្ជនំ សម្បទា, ឧបរិភាវំ សុដ្ឋុ បជ្ជន្តិ បាបុណន្តិ ឯតាយាតិ ឧបសម្បទា, បដិបជ្ជនំ បដិបទា, បដិបជ្ជន្តិ ឧបរិវិសេសំ ឯតាយាតិ វា បដិបទា, សុខប្បដិបទា, ទុក្ខប្បដិបទា, បដិសំភិជ្ជន្តិ អត្ថាទីសុ ញាណប្បភេទំ គច្ឆន្តិ ឯតាយាតិ បដិសម្ភិទា, អត្ថបដិសម្ភិទា, ធម្មបដិសម្ភិទា, និរុត្តិបដិសម្ភិទា, បដិភាន បដិសម្ភិទា។

ភិក្ខ-យាចនេ, ភិក្ខីយតេតិ ភិក្ខា។

សិក្ខ-យជនេ, សិក្ខនំ សិក្ខា, សិក្ខន្តិ យជេន្តិ សេក្ខា ជនា ឯត្ថាតិ សិក្ខា, អធិសីលសិក្ខា, អធិចិត្តសិក្ខា, អធិបញ្ញាសិក្ខា ឥច្ចាទិ។

តិតិក្ខនំ តិតិក្ខា, វីមំសនំ វីមំសា, តិកិច្ឆនំ តិកិច្ឆា, វិគតា តិកិច្ឆា ឯតិស្សាតិ វិចិកិច្ឆា, ភោត្តុំ ឥច្ឆា ពុភុក្ខា, ពុភោក្ខា វា, ឃសិតុំ ឥច្ឆា ជិឃច្ឆា, បាតុំ បរិភុញ្ជិតុំ ឥច្ឆា បិបាសា, ហរិតុំ ឥច្ឆា ជិគីសា, វិជេតុំ ឥច្ឆា វិជិគីសា, ហន្តុំ ឥច្ឆា ជិឃំសា ឥច្ចាទិ។

ណម្ហិ-អរ-គតិយំ, អរតិ សីឃំ វិជ្ឈមានា គច្ឆតីតិ អារាវេធកោ, ករោន្តិ នានាកម្មការណាយោ ឯត្ថាតិ ការា-អន្ទុ , ជិយ្យន្តិ ឯតាយាតិ ជារា, តរតិ សីឃតរំ គច្ឆតីតិ តារា, ភាសន្តិ ឯតាយាតិ ភាសា, ធារេតិ សីឃំ វហតីតិ ធារា, ខគ្គធារា, វុដ្ឋិធារា, មយតិ វិវិធាការំ គច្ឆតិ ឯតាយាតិ មាយា, លិខីយតេ លេខា, វុច្ចតេតិ វាចា, ហរតិ មនោរមំ បវត្តេតីតិ ហារា-មុត្តាវលិ ឥច្ចាទិ។

យក្យច្ចយេ-សហ កថនំ សាកច្ឆា, តថនំ តច្ឆា, និបជ្ជនំ និបជ្ជា, វិទតិ ជានាតីតិ វិជ្ជា, វិទន្តិ ជានន្តិ ឯតាយាតិ វា វិជ្ជា, វិជ្ជាបដិបក្ខា អវិជ្ជា, និសជ្ជនំ និសជ្ជា។

ឥធ-ឥជ្ឈនេ, សមិជ្ឈនំ សមិជ្ឈា។

សិធ-និប្ផត្តិយំ, សិជ្ឈនំ សិជ្ឈា ឥច្ចាទិ។

យម្ហិ-មជ-សំសុទ្ធិយំ, សម្មជ្ជនំ សម្មជ្ជា, អបេច្ច វជនំ គមនំ បព្ពជ្ជា, ចរណំ ចរិយា, បរិចរណំ បារិចរិយា, ‘ឩព្យញ្ជនស្សា’តិ ឦអាគមោ រស្សោ ច។

ជាគរ-និទ្ទក្ខយេ, ជាគរណំ ជាគរិយា, សេតិ ឯត្ថាតិ សេយ្យា, ទ្វិត្តំ។

អនម្ហិ-សហ គាយន្តិ សជ្ឈាយន្តិ ឯត្ថាតិ សង្គាយនា, ឋាបីយតេ បតិដ្ឋីយតេ បតិដ្ឋានា, បាបីយតេ បាបនា, សម្បាបនា, បរិសមាបនា, ឧបាសីយតេ ឧបាសនា, បយិរុបាសនា, ឯសីយតេ ឯសនា, បរិយេសនា, កាមេសនា, ភវេសនា, ព្រហ្មចរិយេសនា, ឆេជ្ជភេជ្ជាទិកស្ស កម្មស្ស ករណំ កម្មការណា, អាទិវុទ្ធិ, ទ្វត្តីស កម្មការណា។

ចិតិ-ចេតាយំ, ចេតេន្តិ សម្បយុត្តា ធម្មា ឯតាយាតិ ចេតនា, ចិន្តីយតេ ចិន្តនា, ឋបីយតេ ឋបនា, ទីបីយតេ ទីបនា, វិបស្សន្តិ ឯតាយាតិ វិបស្សនា, សន្ទស្សីយតេ សន្ទស្សនា, ទេសីយតេ ទេសនា, ទេសីយតិ ឯតាយាតិ វា ទេសនា, បត្ថីយតេ បត្ថនា, ផរីយតេ ផរណា, ផុសីយតេ ផុសនា, ភាវីយតេ ភាវនា, វិភាវនា,

សម្ភាវនា, មន្តីយតេ មន្តនា, និមន្តនា , អាមន្តនា, បុនប្បុនំ មោទន្តិ ឯតាយាតិ អនុមោទនា, យាចីយតេ យាចនា, អាទរេន យាចនា អាយាចនា, យោជីយតេ យោជនា។

រច-វិធានេ, រចីយតេ រចនា, អារចនា, វិរចនា។

វដ្ឋ-វដ្ឋនេ, អាវដ្ឋនា, វិវដ្ឋនា, វេទីយតេ វេទនា។

វរ-ឥច្ឆាយំ, បវារីយតេ ឥច្ឆាបីយតេ បវារណា, វាសីយតេ វាសនា, អាសីសីយតេ អាសីសនា, ហីសីយតេ ហីសនា ឥច្ចាទិ។

តិម្ហិ-ពហុលាធិការា អនិត្ថិយម្បិ ហោតិ, គាយនំ គីតិ, សហ គាយនំ សង្គីតិ, ទុគ្គីតិ, អនុគីតិ, អយំ អម្ហាកំ អញ្ញន្តរិមោតិ ញាយតីតិ ញាតិ, ជាននំ ញត្តិ, ទ្វិត្តំ, ឋានំ ឋិតិ។

ទា-អវខណ្ឌនេ, ទីយតិ ឯតាយាតិ ទត្តិ, ទ្វិត្តំ, ធារេតីតិ ធាតិ, ទហនំ អកម្បនំ ធីតិ, សមាទហនំ សមាធីតិ, មហាវុត្តិនា អាស្សំ ឰត្តំ, ទ្វិត្តេ ធស្ស ទត្តំ រស្សោ ច, ទីធិតិ-រំសិ។

និព្ពាយនំ និព្ពុតិ, អាស្ស ឧត្តំ, សហ អយនំ សមិតិ, ឯតិ អាគច្ឆតីតិ ឰតិ-ឧបទ្ទវោ, វិចិននំ វិចិតិ, វិជយនំ វិជិតិ, នីយតិ ញាយតិ ឯតាយាតិ នីតិ, លោកនីតិ, ធម្មនីតិ, សទ្ទនីតិ, ភវំ នេតីតិ ភវនេត្តិ, វុទ្ធិ ទ្វិត្តញ្ច, សទ្ធម្មនេត្តិ, បិនយតីតិ បីតិ, ភាយនំ ភីតិ, ចវនំ ចុតិ, ជវនំ ជុតិ, ថវនំ ថុតិ, អភិត្ថុតិ, បវនំ បូតិ, ភវនំ ភូតិ, សុដ្ឋុ ភវតីតិ សុភូតិ, វិភវនំ វិភូតិ, សុដ្ឋុ មុននំ ពន្ធនំ សម្មុតិ, សវនំ សុតិ, សុយ្យតេតិ វា សុតិ, បសុតិ, ឧបសុតិ, ហូយតេតិ ហុតិ, អានេត្វា ហុតព្ពាតិ អាហុតិ, ចាយនំ បូជនំ ចិតិ, ទ្វិត្តេ-ចិត្តិ, អបចិតិ, ឯស្ស អត្តំ, និជ្ឈាយនំ និជ្ឈត្តិ។

មហាវុត្តិនា តការេ ករស្ស កុត្តំ, ក្រិយា កុត្តិ, សរកុត្តិ, ឥត្ថិកុត្តំ, បុរិសកុត្តំ, ជនេតីតិ ជនេត្តិ, ឰអាគមស្ស ឯត្តំ , ពន្ទីយតេតិ ពន្ទតិ, បជ្ជតីតិ បត្តិ, បទាតិ វា, ឰអាគមស្ស អាត្តំ, វសន្តិ ឯត្ថាតិ វសតិ-គេហំ, វសនំ វា វសតិ ឥច្ចាទិ។

៨០២. ជាហាហិ និ។

ឯតេហិ និ ហោតិ។

ជា-ហានិយំ, ជិយ្យតេ ជានិ, ធនជានិ, ភោគជានិ, មហន្តី ជានិ អស្សាតិ មហាជានិយោ, ហិយ្យតេ ហានិ, វណ្ណហានិ, ពលហានិ, អាយុហានិ, អវហានិ, បរិហានិ។

៨០៣. ករា រិរិយោ [ក. ៥៥៤; រូ. ៦០១; នី. ១១៤១]។

ករម្ហា ឥត្ថិយំ រិរិយោ ហោតិ។

ករីយតេ កិរិយា, និបាតនេន ក្រិយាតិ សិជ្ឈតិ។

ឥតិ ឥត្ថិលិង្គរូបរាសិ។

រិក្ខាទិបច្ចយរាសិ

៨០៤. សមានញ្ញភវន្តយាទិតូបមានា ទិសា កម្មេ រិក្ខកា [ក. ៦៤២; រូ. ៥៨៨; នី. ១២៦៩]។

សមានោ ច អញ្ញោ ច ភវន្តោ ច យាទិ ច ឯតេហិ ឧបមានភូតេហិ បរំ ទិសម្ហា កម្មេរិ ច រិក្ខោ ច កោ ចាតិ ឯតេ បច្ចយា ហោន្តិ, រិ, រិក្ខេសុ ‘រានុពន្ធេន្តសរាទិស្សា’តិ សុត្តេន ទិសស្ស អន្តស្សរាទីនំ លោបោ, កានុពន្ធោ អវុទ្ធត្ថោ, ‘រិក្ខកេសុ’ឥច្ចាទីហិ សមាសសុត្តេហិ បុព្ពបទានំ រូបំ សាធេតព្ពំ។

យ, ត, ឯត, ឥម, កឹ, តុម្ហ, អម្ហ, ភវន្ត, សមាន, អញ្ញ។

យោ វិយ ទិស្សតីតិ យាទី, យាទិក្ខោ, យាទិសោ, យំ វិយ នំ បស្សន្តីតិ យាទី, យេ វិយ ទិស្សន្តីតិ យាទិនោ, ឥត្ថិយំ-យា វិយ ទិស្សតីតិ យាទិនី, យាទិក្ខា, យាទិក្ខី, យាទិសា, យាទិសី, យា វិយ ទិស្សន្តីតិ យាទិនិយោ, យាទិក្ខាយោ, យាទិក្ខិយោ, យាទិសាយោ, យាទិសិយោ។ ឯវំ សេសេសុបិ។

សោ វិយ ទិស្សតីតិ តាទី, តាទិក្ខោ, តាទិសោ។

ឯសោ វិយ ទិស្សតីតិ ឯទី, ឯទិក្ខោ, ឯទិសោ, ឯតាទី, ឯតាទិក្ខោ, ឯតាទិសោ វា។

អយំ វិយ ទិស្សតីតិ ឦទី, ឦទិក្ខោ, ឦទិសោ។

កោ វិយ ទិស្សតីតិ កីទី, កីទិក្ខោ, កីទិសោ។

ត្វំ វិយ ទិស្សតីតិ តាទី, តាទិក្ខោ, តាទិសោ។

អហំ វិយ ទិស្សតីតិ មាទី, មាទិក្ខោ, មាទិសោ។

ពហុត្តេ បន តុម្ហេ វិយ ទិស្សន្តីតិ តុម្ហាទី, តុម្ហាទិក្ខោ, តុម្ហាទិសោ។

អម្ហេ វិយ ទិស្សន្តីតិ អម្ហាទី, អម្ហាទិក្ខោ, អម្ហាទិសោ។

ភវំ វិយ ទិស្សតីតិ ភវាទី, ភវាទិក្ខោ, ភវាទិសោ។

សមានោ វិយ ទិស្សតីតិ សទី, សទិក្ខោ, សទិសោ។

អញ្ញោ វិយ ទិស្សតីតិ អញ្ញាទី, អញ្ញាទិក្ខោ, អញ្ញាទិសោ។

ឥត្ថិយំ-យា វិយ ទិស្សតីតិ យាទិសា-ឥត្ថី, យាទិសី-ឥត្ថី។ តាទិសា-ឥត្ថី, តាទិសី-ឥត្ថី ឥច្ចាទិ។

៨០៥. វមោទីហិ ថុ [ក. ៦៤៤; រូ. ៦៦១; នី. ១២៧១-៣; ‘វមាទីហ្យថុ’ (ពហូសុ)]។

វមាទីហិ ភាវការកេសុ ថុ ហោតិ។

វមីយតេតិ វមថុ, ទវីយតេតិ ទវថុ ឥច្ចាទិ។

៨០៦. ក្វិ [ក. ៥៣០; រូ. ៥៨៤; នី. ១១១២]។

ភាវការកេសុ ក្វិ ហោតិ។

៨០៧. ក្វិស្ស [ក. ៦៣៩; រូ. ៥៨៥; នី. ១២៦៦]។

ក្វិស្ស លោបោ ហោតិ។

ឥវណ្ណេសុ តាវ-កុសោ ចយតិ វឌ្ឍតីតិ អច្ចិ, ទ្វិត្តំ រស្សត្តញ្ច, វិរិធេន ចយតិ វឌ្ឍតីតិ វីចិ, បញ្ច មារេ ជិនាតីតិ មារជិ, ភទ្ទំ ជិនាតីតិ ភទ្ទជិ។ ឯវំ បុណ្ណជិ, គាមំ សមូហំ នេតីតិ គាមណី, នស្ស ណត្តំ។ សេនំ នេតីតិ សេនានី ឥច្ចាទិ។

ឧវណ្ណេសុ-មារេតិ ចាវេតិ ចាតិ មច្ចុ, មហាវុត្តិនា រស្ស បររូបត្តំ, វិវិធេន ជវតិ សីឃំ ផរតីតិ វិជ្ជុ, ភវន្តិ ឯត្ថាតិ ភូ-ភូមិ, បភវតិ ឥស្សរំ ករោតីតិ បភូ, វិភវនំ វិភូ, អភិភវតីតិ អភិភូ, សយំ ភវតីតិ សយម្ភូ, គោត្តំ អភិភវតីតិ គោត្តភូ, គោត្រភូ ឥច្ចាទិ។

ព្យញ្ជនន្តេសុ –

៨០៨. ក្វិម្ហិ លោបោន្តព្យញ្ជនស្ស [ក. ៦១៥; រូ. ៥៨៦; នី. ១២២០]។

ធាតូនំ អន្តព្យញ្ជនស្ស លោបោ ហោតិ ក្វិម្ហិ។

អន្តំ ករោតីតិ អន្តកោ, នន្ទំ ករោតីតិ នន្ទកោ, ជីវំ ករោតីតិ ជីវកោ, ចិត្តំ វិចិត្តំ ករោតីតិ ចិត្តកោ, សុខេន ខមិតព្ពន្តិ សុខំ, ទុក្ខេន ខមិតព្ពន្តិ ទុក្ខំ, បរិតោ ខញ្ញតេតិ បរិក្ខា, សំ អត្តានំ ខនតីតិ សង្ខោ, ន គច្ឆតីតិ អគោ-នគោ, សីសំ ឧបគច្ឆតីតិ សីសូបគោ។ ឯវំ គីវូបគោ, និន្នដ្ឋានំ គច្ឆតីតិ និន្នគា-នទី, តុរំ សីឃំ គច្ឆតីតិ តុរង្គោ, មជ្ឈេ ពិន្ទាគមោ។

ភុជេន កុដិលេន គច្ឆតីតិ ភុជគោ, ឧរេន គច្ឆតីតិ ឧរគោ, ខេន អាកាសេន គច្ឆតីតិ ខគោ, វេហាសេ គច្ឆតីតិ វិហគោ, មហាវុត្តិនា វេហាសស្ស វិហាទេសោ។

“គោ គច្ឆតិ, គាវោ គច្ឆន្តី”តិអាទីសុ បន “គោចរោ, គោធនោ, គោត្តំ, គោត្រភូ”តិអាទីសុ ច ក្វិម្ហិ អន្តព្យញ្ជនលោបេ ក្វិលោបេ ច កតេ មហាវុត្តិនា ឧបន្តស្ស ឱត្តំ កត្វា គោឥតិ បកតិរូបំ វេទិតព្ពំ, ពលំ គណិយតិ ឯត្ថាតិ ពលគ្គំ, ភត្តំ គណ្ហន្តិ ឯត្ថាតិ ភត្តគ្គំ។ ឯវំ សលាកគ្គំ, ឧបោសថគ្គំ។

កម្មេន ជាយតីតិ កម្មជោ។ ឯវំ ចិត្តជោ, ឧតុជោ, អត្តនិ ជាតោតិ អត្រជោ, បុព្ពេ ជាតោ បុព្ពជោ, បច្ឆា ជាតោ អនុជោ, សហ ជាយតីតិ សហជោ, ថលេ ជាយតីតិ ថលជំ។ ឯវំ ទកជំ, វារិជំ, អម្ពុជំ។ អណ្ឌេ ជាយតីតិ អណ្ឌជោ, ទ្វិក្ខត្តុំ ជាយតីតិ ទ្វិជោ, សហ ភាសន្តិ ឯត្ថាតិ សភា, កុញ្ជេ រមតីតិ កុញ្ជរោ ឥច្ចាទិ។

៨០៩. ក្វិម្ហិ ឃោ បរិបច្ចាសមោហិ [ក. ៥៣៨; រូ. ៥៩៥; នី. ១១២៣; ‘...បច្ច...’ (ពហូសុ)]។

បរិ ច បតិ ច អា ច សញ្ច ឱ ច ឯតេហិ បរស្ស ហនស្ស ឃោ ហោតិ ក្វិម្ហិ។

បរិហញ្ញតីតិ បលិឃោ, រស្ស លត្តំ។ បតិហនតីតិ បដិឃោ, តស្ស ដត្តំ។ ភុសោ ហនតិ ពាធតីតិ អឃំ-ទុក្ខំ បាបញ្ច, វិសេសេន ភុសោ ហនតីតិ ព្យគ្ឃោ, ទិដ្ឋិ, សីលសាមញ្ញេន សំហតោតិ សង្ឃោ-សមូហោ, ទេវសង្ឃោ, ព្រហ្មសង្ឃោ, មិគសង្ឃោ, ឱហនតិ អធោភាគំ កត្វា មារេតីតិ ឱឃោ, កិលេសោឃោ, សំសារោឃោ, ឧទកោឃោ។

សុត្តវិភត្តិយា អញ្ញតោបិ ឃោ ហោតិ, មាតរំ ហនតីតិ មាតុឃោ។ ឯវំ បិតុឃោ ឥច្ចាទិ។

៨១០. ណ្វាទយោ [ក. ៦៥០; រូ. ៦៥១; នី. ១២៨៨]។

ក្រិយត្ថា ភាវការកេសុ ណុអាទយោ ហោន្តិ, ឧបរិ វុច្ចមានោ សព្ពោ ណ្វាទិកណ្ឌោ ឥមស្ស សុត្តស្ស និទ្ទេសោ ហោតិ, តស្មា តេជ កិញ្ចិមត្តំ វុច្ចតេ។

ករោតីតិការុ-សិប្បី, អយតិ វឌ្ឍតីតិ អាយុ, អយន្តិ វឌ្ឍន្តិ សត្តា ឯតេនាតិ វា អាយុ-ជីវិតំ, សោភាវិសេសំ រហន្តិ ជហន្តិ ចន្ទ, សូរិយា ឯតេនាតិ រាហុ-អសុរិន្ទោ, ហិតសុខំ សាធេតីតិ សាធុ-សប្បុរិសោ, វាយតីតិ វាយុវាតោ ឥច្ចាទិ។

ឥតិ រីរិក្ខាទិបច្ចយរាសិ។

បកតិរូបរាសិ និដ្ឋិតោ។

ឥតិ និរុត្តិទីបនិយា នាម មោគ្គល្លានទីបនិយា

តព្ពាទិកណ្ឌោ នាម កិតកណ្ឌោ និដ្ឋិតោ។